LEM'A LAR

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ

RİSALE-İ NUR KULLİYATINDAN

by

1.0

فَنَادٰى فِي الظُّلُمَاتِ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ [1]

اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اَنِّى مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ [2]

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيم [3]

لاَحَوْلَ وَلاَقُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيم [4] حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ [5]

لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ [6] يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي [7]

Otuz Birinci Mektubun birinci kısmı, her zaman, hususan mağrib ve işâ ortasında otuz üçer defa okunması çok faziletli bulunan mezkûr kelimât-ı mübarekenin herbirinin çok envârından birer nurunu gösterecek altı Lem'adır.

1. "Karanlıklar içinde niyaz etti: 'Senden başka ilâh yoktur. Seni her türlü noksandantenzih ederim. Gerçekten ben kendine zulmedenlerden oldum.'" EnbiyâSûresi, 21:87.
2. "Rabbine şöyle niyaz etmişti: 'Bana gerçekten zarar dokundu. Sen isemerhametlilerin en merhametlisisin.'" Enbiyâ Sûresi, 21:83.
3. "Eğer senden yüz çevirecek olurlarsa de ki: Allah bana yeter. Ondan başkaibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ben Ona tevekkül ettim. Yüce ArşınRabbi Odur." Tevbe Sûresi, 9:129.
4. "Allah bana yeter; O ne güzel vekildir." Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.
5. "Havl ve kuvvet, ancak herşeyden yüce ve nihayetsiz azamet sahibi olan Allah'a aittir." Ayrıca bk. *Buhârî*, Meğâzî: 38; *Müslim*, Zikr: 44-46.
6. Bâkî kalan ancak sensin, ey Bâkî. Bâkî kalan ancak sensin, ey Bâkî.
7. "[Kur'ân] iman edenler için bir hidayet rehberi ve bir şifadır." Fussilet Sûresi, 41:44.

Birinci Lem'a

HAZRET-İ YUNUS ibni Mettâ Alâ Nebiyyinâ ve Aleyhissalâtü Vesselâmın münâcâtı, en azîm bir münâcattır ve en mühim bir vesile-i icabe-i duadır.[1]

Hazret-i Yunus Aleyhisselâmın kıssa-i meşhuresinin hülâsası:

Denize atılmış, büyük bir balık onu yutmuş.[2] Deniz fırtınalı ve gece dağdağalı ve karanlık ve her taraftan ümit kesik bir vaziyette, [3] لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ münâcâtı, ona sür'aten vasıta-i necat olmuştur.

Şu münâcâtın sırr-ı azîmi şudur ki:

O vaziyette esbab bilkülliye sukut etti. Çünkü o halde ona necat verecek öyle bir Zat lâzım ki, hükmü hem balığa, hem denize, hem geceye, hem cevv-i

semâya geçebilsin. Çünkü onun aleyhinde gece, deniz ve hût ittifak etmişler. Bu üçünü birden emrine musahhar eden bir Zat onu sahil-i selâmete çıkarabilir. Eğer bütün halk onun hizmetkârı ve yardımcısı olsaydılar, yine beş para faydaları olmazdı.[4] Demek esbabın tesiri yok. Müsebbibü'l-Esbabdan başka bir melce olamadığını aynelyakin gördüğünden, sırr-ı ehadiyet, nur-u tevhid içinde inkişaf ettiği için, şu münâcat birden bire geceyi, denizi ve hûtu musahhar etmiştir. O nur-u tevhid ile hûtun karnını bir tahtelbahir gemisi hükmüne getirip ve zelzeleli dağvâri emvac dehşeti içinde, denizi, o nur-u tevhid ile emniyetli bir sahrâ, bir meydan-ı cevelân ve tenezzühgâhı olarak o nur ile semâ yüzünü bulutlardan süpürüp, kameri bir lâmba gibi başı üstünde bulundurdu. Her taraftan onu tehdit ve tazyik eden o mahlûkat, her cihette ona dostluk yüzünü gösterdiler. Tâ sahil-i selâmete çıktı, şecere-i yaktîn[5] altında o lûtf-u Rabbânîyi müşahede etti.

1. *Tirmizî*, Deavât: 81; *Müsned*, 1:170.
2. bk. et-Taberî, Câmiu'l-Beyân: 17:79-81.
3. "Senden başka ilâh yoktur. Seni her türlü noksandan tenzih ederim. Gerçektenben kendine zulmedenlerden oldum." Enbiyâ Sûresi, 21:87.
4. bk. En'âm Sûresi, 6:17; Yûnus Sûresi, 10:107; Fâtır Sûresi, 35:2.
5. bk. Saffât Sûresi, 37:146.

İşte, Hazret-i Yunus Aleyhisselâmın birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz istikbaldir. İstikbalimiz, nazar-ı gafletle, onun gecesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, şu sergerdan küre-i zeminimizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor; onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim hevâ-yı nefsimiz, hûtumuzdur; hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına çalışıyor.[1] Bu hut, onun hûtundan bin derece daha muzırdır. Çünkü onun hûtu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hûtumuz ise, yüz milyon seneler hayatın mahvına çalışıyor.

Madem hakikî vaziyetimiz budur. Biz de, Hazret-i Yunus Aleyhisselâma iktidaen, umum esbabdan yüzümüzü çevirip, doğrudan doğruya, Müsebbibü'l-Esbab olan Rabbimize iltica edip[2] لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ demeliyiz ve aynelyakin anlamalıyız ki, gaflet ve dalâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbal, dünya ve hevâ-yı nefsin zararlarını def edecek yalnız o Zat olabilir ki, istikbal taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir. Acaba Hâlık-ı Semâvat ve Arzdan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hâtırât-ı kalbimizi bilecek? Ve bizim için istikbali, âhiretin icadıyla ışıklandıracak ve dünyanın yüz bin boğucu emvâcından kurtaracak-hâşâ-Zât-ı Vâcibü'l-Vücuddan başka hiçbir şey, hiçbir cihette, Onun izin ve iradesi olmadan imdad edemez ve halâskâr olamaz.[3]

Madem hakikat-i hal böyledir. Nasıl ki Hazret-i Yunus Aleyhisselâma o münâcâtın neticesinde hûtu ona bir merkûb, bir tahtelbahir ve denizi bir güzel sahrâ ve gece mehtaplı bir lâtif suret aldı. Biz dahi o münâcâtın sırrıyla

لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ demeliyiz.[4] لاَ اِلٰهَ الاَّ اَنْتَ cümlesiyle istikbalimize,[5] سُبْحَانَكَ kelimesiyle dünyamıza,[6] اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ fıkrasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celb etmeliyiz.[7]

1. bk. Yusuf Sûresi, 12:53.
2. "Senden başka ilâh yoktur. Seni her türlü noksandan tenzih ederim. Gerçektenben kendine zulmedenlerden oldum." Enbiyâ Sûresi, 21:87.
3. bk. Kehf Sûresi, 18:23-24; İnsan Sûresi, 76:30; Tekvîr Sûresi, 81:29; Hac Sûresi, 22:65.
4. Senden başka ilâh yoktur.
5. Sen her noksandan münezzehsin.
6. Gerçekten ben kendine zulmedenlerden oldum.
7. bk. *Buhârî*, Ezan: 149, Tevhid, 9; *Müslim*, Zikr: 47-48, Hudûd: 23.

Tâ ki, nur-u iman ile ve Kur'ân'ın mehtabıyla istikbalimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılâp etsin. Ve mütemadiyen mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar emvâcı üstünde hadsiz cenazeler binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'ân-ı Hakîmin tezgâhında yapılan bir sefine-i mâneviye hükmüne geçen hakikat-i İslâmiyet içine girip, selâmetle o denizin üstünde gezip, tâ sahil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelendirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırsın. Hem o sırr-ı Kur'ân'la, o terbiye-i Furkaniye ile, nefsimiz bize binmeyecek, merkûbumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanmasına kuvvetli bir vasıtamız olsun.

Elhasıl: Madem insan, mahiyetinin câmiiyeti itibarıyla, sıtmadan müteellim olduğu gibi, arzın zelzele ve ihtizâzâtından ve kâinatın kıyamet hengâmında zelzele-i kübrâsından müteellim oluyor. Ve nasıl ki hurdebinî bir mikroptan korkar, ecrâm-ı ulviyeden zuhur eden kuyruklu yıldızdan dahi korkar. Hem nasıl ki hanesini sever, koca dünyayı da öyle sever. Hem nasıl ki küçük bahçesini sever; öylede, hadsiz ebedî Cenneti dahi müştakane sever. Elbette, böyle bir insanın Mâbudu, Rabbi, melcei, halâskârı, maksudu öyle bir Zat olabilir ki, umum kâinat Onun kabza-i tasarrufunda, zerrat ve seyyârat dahi taht-ı emrindedir.[1] Elbette öyle bir insan daima Yunusvâri (a.s.)[2] لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ demeye muhtaçtır.

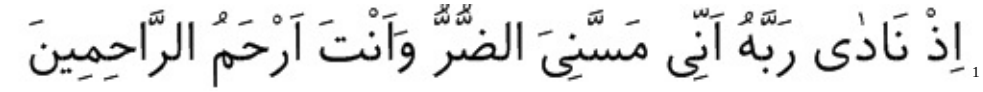
سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[3]

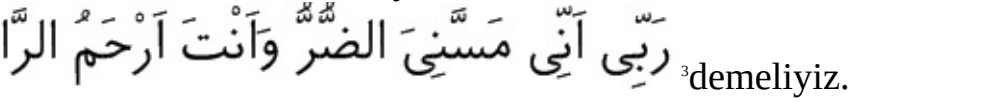
1. bk. Âl-i İmrân Sûresi, 3:180; Zümer Sûresi, 39:63; Şûrâ Sûresi, 42:12; Hadîd Sûresi, 57:10.
2. "Senden başka ilâh yoktur. Seni her türlü noksandan tenzih ederim. Gerçektenben kendine zulmedenlerden oldum." Enbiyâ Sûresi, 21:87.
3. "Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin." Bakara Sûresi, 2:32.

İkinci Lem’a

[1]

SABIR KAHRAMANI Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın şu münâcâtı, hem mücerreb, hem tesirlidir.[2] Fakat, âyetten iktibas suretinde, bizler münâcâtımızda [3]demeliyiz.

Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın meşhur kıssasının hülâsası şudur ki: [4]

Pek çok yara, bere içinde epey müddet kaldığı halde, o hastalığın azîm mükâfâtını düşünerek, kemâl-i sabırla tahammül edip kalmış. Sonra, yaralarından tevellüt eden kurtlar kalbine ve diline iliştiği zaman, zikir ve marifet-i İlâhiyenin mahalleri olan kalb ve lisanına iliştikleri için,[5] o vazife-i ubudiyete halel gelir düşüncesiyle, kendi istirahati için değil, belki ubudiyet-i İlâhiye için demiş: “Yâ Rab, zarar bana dokundu. Lisanen zikrime ve kalben ubudiyetime halel veriyor” diye münâcât edip, Cenâb-ı Hak o hâlis ve sâfi, garazsız, lillâh için o münâcâtı gayet harika bir surette kabul etmiş, kemâl-i âfiyetini ihsan edip envâ-ı merhametine mazhar eylemiş.[6]

İşte bu Lem’ada Beş Nükte var.

1. “Eyyub’u da hatırla ki, Rabbine şöyle niyaz etmişti: ‘Bana gerçekten zarar dokundu. Sen ise merhametlilerin en merhametlisisin.’” Enbiyâ Sûresi, 21:83.
2. bk. Enbiyâ Sûresi; 21:84.
3. Ey Rabbim! Bana gerçekten zarar dokundu. Sen ise merhametlilerin en merhametlisisin.
4. bk. et-Taberî, *Câmiu’l-Beyân:* 17:71-72; İbn-i Hacer, *Fethü’l-Bârî:* 6:421; İbnü’l-Mübarek, *ez-Zühd:* s.49.
5. bk. Ebnü’l-Esîr, el-Kâmil fi’t-Târîh: 1:98-100
6. bk. Enbiyâ Sûresi, 21:84; Sâd Sûresi, 38:42-43. Ayrıca bk. *Buhârî*, Gusül: 20, Tevhid: 35; *Müsned*: 2:314.

BİRİNCİ NÜKTE

Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın zâhirî yara hastalıklarının mukabili, bizim bâtınî ve ruhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hazret-i Eyyub’dan daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü işlediğimiz herbirgünah, kafamıza giren herbir şüphe, kalb ve ruhumuza yaralar açar.

Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın yaraları, kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdit ediyordu. Bizim mânevî yaralarımız, pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münâcât-ı Eyyubiyeye, o hazretten bin defa daha ziyade muhtacız.

Bahusus, nasıl ki o hazretin yaralarından neş’et eden kurtlar kalb ve lisanına

ilişmişler. Öyle de,bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hasıl olan vesveseler, şüpheler—neûzu billâh—mahall-i iman olan bâtın-ı kalbe ilişip imanı zedeler ve imanın tercümanı olan lisanın zevk-i ruhanîsine ilişip zikirden nefretkârâne uzaklaştırarak susturuyorlar.[1]

Evet, günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra, tâ nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor.[2] Herbir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah, istiğfarla çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir mânevî yılan olarak kalbi ısırıyor.

1. bk. Tâhâ Sûresi, 20:124; Zuhruf Sûresi, 43:36.
2. bk. *Tirmizî*, Tefsîru Sûre: 83:1; *İbni Mâce*, Züht: 29; *Muvattâ*, Kelâm: 18; *Müsned*, 2:297.

Meselâ, utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılaından çok hicap ettiği zaman, melâike ve ruhaniyâtın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emâre ile onları inkâr etmek arzu ediyor.

Hem meselâ, Cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, Cehennemin tehdidâtını işittikçe istiğfarla ona karşı siper almazsa, bütün ruhuyla Cehennemin ademini arzu ettiğinden, küçük bir emâre ve bir şüphe, Cehennemin inkârına cesaret veriyor.

Hem meselâ, farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın, küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebedin mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tembellik, büyük bir sıkıntı veriyor. Ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki, keşke o vazife-i ubudiyeti bulunmasaydı! Ve bu arzudan, bir mânevî adâvet-i İlâhiyeyi işmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe, vücud-i İlâhiyeye dairkalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder; büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki, inkâr vasıtasıyla, gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukabil, inkârda milyonlarla o sıkıntıdan daha müthiş mânevî sıkıntılara kendini hedef eder.[1] Sineğin ısırmasından kaçıp yılanın ısırmasını kabul eder.

Ve hâkezâ, bu üç misale kıyas edilsin ki, [2] بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ sırrı anlaşılsın.

İKİNCİ NÜKTE

Yirmi Altıncı Sözde sırr-ı kadere dair beyan edildiği gibi, musibet ve hastalıklarda insanların şekvâya üç vecihle hakları yoktur.

BİRİNCİ VECİH: Cenâb-ı Hak, insana giydirdiği vücut libasını san'atına mazhar ediyor. İnsanı bir model yapmış; o vücut libasını o model üstünde keser, biçer, tebdil eder, tağyir eder, muhtelif esmâsının cilvesini gösterir. Şâfî ismi hastalığı istediği gibi, Rezzak ismi de açlığı iktiza ediyor, ve hâkezâ...

مَالِكُ الْمُلْكِ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ [3]

İKİNCİ VECİH: Hayat musibetlerle, hastalıklarla tasaffi eder,[4] kemal bulur, kuvvet bulur, terakki eder, netice verir, tekemmül eder, vazife-i hayatiyeyi yapar.[5] Yeknesak istirahat döşeğindeki hayat, hayr-ı mahz olan vücuttan ziyade, şerr-i mahz olan ademe yakındır ve ona gider.

1. bk. Nûr Sûresi, 24:39; Hac Sûresi, 22:31.
2. "Kazandıkları günahlar, kalblerini kaplayıp karartmıştır." Mutaffifîn Sûresi, 83:14.
3. Mülkün mâliki, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder.
4. bk. *Müslim*, Birr: 52; *Ebû Dâvud*, Cenâiz: 1; el-Hâkim, *el-Müstedrek:* 1:1500.
5. bk. *Buhârî*, Merdâ: 1; *Müslim*, Birr: 52; *Tirmizî*, Zühd: 57; *Muvatta'*, Cenâiz: 40.

ÜÇÜNCÜ VECİH: Şu dâr-ı dünya, meydan-ı imtihandır[1] ve dâr-ı hizmettir.[2] Lezzet ve ücret ve mükâfat yeri değildir. Madem dâr-ı hizmettir ve mahall-i ubudiyettir.[3] Hastalıklar ve musibetler, dinî olmamak ve sabretmek şartıyla,[4] o hizmete ve o ubudiyete çok muvafık oluyor ve kuvvet veriyor. Ve herbir saati bir gün ibadet hükmüne getirdiğinden,[5] şekvâ değil, şükretmek gerektir.

1. bk. Bakara Sûresi, 2:155; Âl-i İmrân Sûresi, 3:154, 186; Mâide Sûresi, 5:48; En'âm Sûresi, 6:165.
2. bk. Tevbe Sûresi, 9:105; Necm Sûresi, 53:39.
3. bk. Bakara Sûresi, 2:21; Necm Sûresi, 53:36.
4. bk. *Tirmizî*, Deavât: 79; *Nesâî*, es-Sünenü'l-Kübrâ: 6:106.
5. bk. Dârimî, Rikak: 56; Müsned: 2:159, 194, 198, 3:148, 238, 258.

Evet, ibadet iki kısımdır: bir kısmı müsbet, diğeri menfi. Müsbet kısmı malûmdur. Menfi kısmı ise, hastalıklar ve musibetlerle, musibetzede zaafını ve aczini hissedip, Rabb-i Rahîmine ilticâkârâne teveccüh edip, Onu düşünüp, Ona yalvarıp hâlis bir ubudiyet yapar. Bu ubudiyete riyâ giremez, hâlistir. Eğer sabretse, musibetin mükâfâtını düşünse, şükretse, o vakit herbir saati bir gün ibadet hükmüne geçer.Kısacık ömrü uzun bir ömür olur. Hattâ bir kısmı var ki, bir dakikasıbir gün ibadet hükmüne geçer. Hattâ bir âhiret kardeşim, Muhacir Hafız Ahmed isminde bir zâtın müthiş bir hastalığına ziyade merak ettim. Kalbime ihtar edildi: "Onu tebrik et. Herbir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçiyor." Zaten o zat sabır içinde şükrediyordu.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

Bir iki Sözde beyan ettiğimiz gibi, her insan geçmiş hayatını düşünse, kalbine ve lisanına ya "ah" veya "oh" gelir. Yani, ya teessüf eder, ya "Elhamdü lillâh" der.

Teessüfü dedirten, eski zamanın lezâizinin zeval ve firakından neş'et eden mânevî elemlerdir. Çünkü zevâl-i lezzet elemdir. Bazan muvakkat bir lezzet daimî elem verir. Düşünmek ise o elemi deşiyor, teessüf akıtıyor.

Eski hayatında geçirdiği muvakkat âlâmın zevâlinden neş'et eden mânevî ve daimî lezzet, "Elhamdü lillâh" dedirtir. Bu fıtrî hâletle beraber, musibetlerin neticesi olan sevap ve mükâfât-ı uhreviye ve kısa ömrü musibet vasıtasıyla uzun bir ömür hükmüne geçmesini düşünse, sabırdan ziyade, şükreder,

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ سِوَى الْكُفْرِ وَالضَّلَالِ[1]

demesi iktiza eder. Meşhur bir söz var ki, “Musibet zamanı uzundur.” Evet, musibet zamanı uzundur. Fakat örf-ü nâsta zannedildiği gibi sıkıntılı olduğundan uzun değil, belki uzun bir ömür gibi hayatî neticeler verdiği için uzundur.

1. Küfür ve dalâletten başka her türlü hal için Allah’a hamd olsun. Ayrıca bk. *Tirmizî*, Deavât: 45; *İbni Mâce*, Mukaddime: 23; Dua: 2.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE

Yirmi Birinci Sözün Birinci Makamında beyan edildiği gibi, Cenâb-ı Hakkın insana verdiği sabır kuvvetini evham yolunda dağıtmazsa, her musibete karşı kâfi gelebilir. Fakat vehmin tahakkümüyle ve insanın gafletiyle ve fâni hayatı bâki tevehhüm etmesiyle, sabır kuvvetini mazi ve müstakbele dağıtıp, halihazırdaki musibete karşı sabrı kâfi gelmez, şekvâya başlar. Adeta—hâşâ—Cenâb-ı Hakkı insanlara şekvâ eder. Hem çok haksız bir surette ve divanecesine şekvâ edip sabırsızlık gösterir.

Çünkü, geçmiş herbir gün, musibet ise zahmeti gitmiş, rahatı kalmış; elemi gitmiş, zevâlindeki lezzet kalmış; sıkıntısı geçmiş, sevabı kalmış. Bundan şekvâ değil, belki mütelezzizâne şükretmek lâzım gelir. Onlara küsmek değil, bilâkis muhabbet etmek gerektir. Onun o geçmiş fâni ömrü, musibet vasıtasıyla bâki ve mes’ut bir nevi ömür hükmüne geçer. Onlardaki âlâmı vehimle düşünüp bir kısım sabrını onlara karşı dağıtmak divaneliktir.

Amma gelecek günler ise, madem daha gelmemişler, içlerinde çekeceği hastalıkveya musibeti şimdiden düşünüp sabırsızlık göstermek, şekvâ etmek, ahmaklıktır. “Yarın, öbür gün aç olacağım, susuz olacağım” diye bugün mütemadiyen su içmek, ekmek yemek ne kadar ahmakçasına bir divaneliktir. Öyle de, gelecek günlerdeki, şimdi adem olan musibet ve hastalıkları düşünüp, şimdiden onlardan müteellim olmak, sabırsızlık göstermek, hiçbir mecburiyet olmadan kendi kendine zulmetmek öyle bir belâhettir ki, hakkında şefkat ve merhamet liyakatini selb ediyor.

Elhasıl, nasıl şükür nimeti ziyadeleştiriyor;[1] öyle de, şekvâ musibeti ziyadeleştirir. Hem merhamete liyakati selb eder.

1. bk. İbrahim Sûresi, 14:7.

Birinci Harb-i Umumînin birinci senesinde, Erzurum’da mübarek bir zat müthiş bir hastalığa giriftar olmuştu. Yanına gittim. Bana dedi:

“Yüz gecedir ben başımı yastığa koyup yatamadım” diye acı bir şikâyet etti.

Ben çok acıdım. Birden hatırıma geldi ve dedim:

“Kardeşim, geçmiş sıkıntılı yüz günün, şimdi sürurlu yüz gün hükmündedir. Onları düşünüp şekvâ etme. Onlara bakıp şükret. Gelecek günler ise, madem

daha gelmemişler; Rabbin olan Rahmânü'r-Rahîmin rahmetine itimad edip, dövülmeden ağlama, hiçten korkma, ademe vücut rengi verme. Bu saati düşün. Sendeki sabır kuvveti bu saate kâfi gelir. Divane bir kumandan gibi yapma ki, sol cenah düşman kuvveti onun sağ cenahına iltihak edip ona taze bir kuvvet olduğu halde, sol cenahındaki düşmanın sağ cenahı daha gelmediği vakitte, o tutar, merkez kuvvetini sağa sola dağıtıp, merkezi zayıf bırakıp, düşman ednâ bir kuvvetle merkezi harap eder."

Dedim: "Kardeşim, sen bunun gibi yapma. Bütün kuvvetini bu saate karşı tahşid et. Rahmet-i İlâhiyeyi ve mükâfât-ı uhreviyeyi ve fâni ve kısa ömrünü uzun ve bâki bir surete çevirdiğini düşün. Bu acı şekvâ yerinde ferahlı bir şükret."

O da tamamıyla bir ferah alarak, "Elhamdü lillâh," dedi, "hastalığım ondan bire indi."

BEŞİNCİ NÜKTE

Üç Meseledir.

BİRİNCİ MESELE: Asıl musibet ve muzır musibet, dine gelen musibettir. Musibet-i diniyeden her vakit dergâh-ı İlâhiyeye iltica edip feryad etmek gerektir.[1]

Fakat dinî olmayan musibetler, hakikat noktasında musibet değildirler. Bir kısmı ihtar-ı Rahmânîdir. Nasıl ki çoban, gayrın tarlasına tecavüz eden koyunlarına taş atıp, onlar o taştan hissederler ki, zararlı işten kurtarmak için bir ihtardır, memnunâne dönerler.[2] Öyle de, çok zâhirî musibetler var ki, İlâhî birer ihtar, birer ikazdır. Ve bir kısmı keffâretü'z-zünubdur.[3] Ve bir kısmı, gafleti dağıtıp, beşerî olan aczini ve zaafını bildirerek bir nevi huzur vermektir. Musibetin hastalık olan nev'i, sabıkan geçtiği gibi, o kısım, musibet değil, belki bir iltifat-ı Rabbânîdir, bir tathirdir.[4]

Rivayette vardır ki, "Ermiş bir ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşüyor; sıtmanın titremesinden günahlar öyle dökülüyor."[5]

1. bk. *Tirmizî*, Deavât: 79; *Nesâi*, es-Sünenü'l-Kübrâ: 6:106.
2. bk. *Buhâri*, Îman: 39, Büyû': 2; *Müslim*, Müsâkât: 107; Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*: 1:11.
3. bk. *Tirmizî*, Tefsîr-u Sûre: 4:24; *Müsned*, 2:303, 335, 402.
4. bk. *Müslim*, Birr: 52; *Ebû Dâvud*, Cenâiz: 1; ed-Deylemî, *el-Müsned*: 1:123; el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl*: 1:286.
5. *Buharî*,Merdâ: 3, 13, 16; *Müslim*, Birr: 45; *İbni Mâce*, Edeb: 56; *Dârimî*, Rikâk: 57; *Müsned*, 1:381, 441, 455, 3:152.

Hazret-i Eyyub Aleyhisselâm, münâcâtında, istirahat-i nefis için dua etmemiş. Belki zikr-i lisanî ve tefekkür-ü kalbîye mâni olduğu zaman, ubudiyet için şifa talep eylemiş. Biz, o münâcatla birinci maksadımız, günahlardan gelen mânevî, ruhî yaralarımızın şifasını niyet etmeliyiz. Maddî hastalıklar için, ubudiyete mâni olduğu zaman iltica edebiliriz. Fakat muterizâne, müştekiyâne bir surette değil, belki mütezellilâne ve istimdatkârâne iltica edilmeli. Madem Onun rububiyetine razıyız; o rububiyeti noktasında verdiği şeye rıza lâzım. Kazâ ve

kaderine itirazı işmam eder bir tarzda ah, of edip şekvâ etmek, bir nevi kaderi tenkittir, rahîmiyetini ittihamdır. Kaderi tenkit eden, başını örse vurur, kırar. Rahmeti ittiham eden, rahmetten mahrum kalır. Kırılmış elle intikam almak için o eli istimal etmek nasıl kırılmasını tezyid ediyor; öyle de, musibete giriftar olan adam, itirazkârâne şekvâ ve merakla onu karşılamak, musibeti ikileştiriyor.

İKİNCİ MESELE: Maddî musibetleri büyük gördükçe büyür, küçük gördükçe küçülür. Meselâ, gecelerde insanın gözüne bir hayal ilişir. Ona ehemmiyet verdikçe şişer, ehemmiyetverilmezse kaybolur. Hücum eden arılara iliştikçe fazla tehacüm göstermeleri, lâkayt kaldıkça dağılmaları gibi, maddî musibetlere de büyük nazarıyla, ehemmiyetle baktıkça büyür. Merak vasıtasıyla o musibet cesetten geçerek kalbde de kökleşir, bir mânevî musibeti dahi netice verir, ona istinad eder, devam eder. Ne vakit o merakı, kazâya rıza ve tevekkül vasıtasıyla izale etse, bir ağacın kökü kesilmesi gibi, maddî musibet hafifleşe hafifleşe, kökü kesilmiş ağaç gibi kurur, gider. Bu hakikati ifade için bir vakit böyle demiştim:

Bırak ey biçare feryadı belâdan kıl tevekkül,
Zira feryat belâ ender hatâ ender belâdır bil.
Eğer belâvereni buldunsa, safâ ender atâ ender belâdır bil.
Eğer bulmazsan, bütün dünya cefâ ender fenâ ender belâdır bil.
Cihan dolu belâ başında varken, ne bağırırsın küçük bir belâdan? Gel, tevekkül kıl.
Tevekkülle belâ yüzünde gül, tâ o da gülsün. O güldükçe küçülür, eder tebeddül.

Nasıl ki mübarezede müthiş bir hasma karşı gülmekle, adâvet musalâhaya, husumet şakaya döner, adâvet küçülür, mahvolur,[1] tevekkül ile musibete karşı çıkmak dahi öyledir.

ÜÇÜNCÜ MESELE: Her zamanın bir hükmü var.[2] Şu gaflet zamanında musibet şeklini değiştirmiş. Bazı zamanda ve bazı eşhasta belâ, belâ değil, belki bir lûtf-u İlâhîdir. Ben şu zamandaki hastalıklı sair musibetzedeleri—fakat musibet dine dokunmamak şartıyla—bahtiyar gördüğümden, hastalık ve musibet aleyhtarı bulunmak hususunda bana birfikir vermiyor. Ve bana, onlara acımak hissini iras etmiyor. Çünkü,hangi bir genç hasta yanıma gelmişse, görüyorum, emsallerine nisbeten bir derece vazife-i diniyeye ve âhirete karşı merbutiyeti var. Ondan anlıyorum ki, öyleler hakkında o nevi hastalıklar musibet değil, bir nevi nimet-i İlâhiyedir. Çünkü, çendan o hastalık onun dünyevî, fâni, kısacık hayatına bir zahmet iras ediyor, fakat onun ebedî hayatına faydası dokunuyor. Bir nevi ibadet hükmüne geçiyor. Eğer sıhhat bulsa, gençlik sarhoşluğuyla ve zamanın sefahetiyle, elbette hastalık hâletini muhafaza edemeyecek, belki sefahete

atılacak.

1. bk. Fussilet Sûresi, 41:34.
2. bk. Beyhâkî, *Şuabü'l-Îmân*: 4:263; Hâtîb el-Bağdâdî, *el-Cami' li Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmî'*: 1:212, 407.

Hâtime

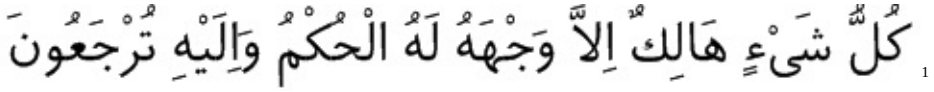
Cenâb-ı Hak, hadsiz kudret ve nihayetsiz rahmetini göstermek için, insanda hadsiz bir acz, nihayetsiz bir fakr derc eylemiştir. Hem hadsiz nukuş-u esmâsını göstermek için insanı öyle bir surette halk etmiş ki, hadsiz cihetlerle elemler aldığı gibi, hadsiz cihetlerle de lezzetler alabilir bir makine hükmünde yaratmış.

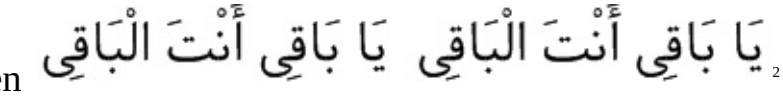
Ve o makine-i insaniyede yüzer âlet var. Herbirinin elemi ayrı, lezzeti ayrı, vazifesi ayrı, mükâfâtı ayrıdır. Adeta insan-ı ekber olan âlemde tecellî eden bütün esmâ-i İlâhiye, bir âlem-i asgar olan insanda dahi o esmânın umumiyetle cilveleri var. Bunda sıhhat ve âfiyet ve lezâiz gibi nâfi emirler nasıl şükrü dedirtir, o makineyi çok cihetlerle vazifelerine sevk eder, insan da bir şükür fabrikası gibi olur. Öyle de, musibetlerle, hastalıklarla, âlâm ile, sair müheyyiç ve muharrik ârızalarla, o makinenin diğer çarklarını harekete getirir, tehyiç eder. Mahiyet-i insaniyede münderiç olan acz ve zaaf ve fakr madenini işlettiriyor. Bir lisanla değil, belki herbir âzânın lisanıyla bir iltica, bir istimdat vaziyeti verir. Güya insan o ârızalarla, ayrı ayrı binler kalemi tazammun eden müteharrik bir kalem olur, sahife-i hayatında veyahut levh-i misalîde mukadderât-ı hayatını yazar, esmâ-i İlâhiyeye bir ilânnâme yapar ve bir kaside-i manzume-i Sübhâniye hükmüne geçip, vazife-i fıtratını ifa eder.

Üçüncü Lem’a

Bu Lem’aya bir derece his ve zevk karışmış. His ve zevkin coşkunlukları ise, aklın düsturlarını, fikrin mizanlarını çok dinlemediklerinden ve müraat etmediklerinden, bu Üçüncü Lem’a mantık mizanlarıyla tartılmamalı.

[1]

[2] âyetinin meâlini ifade eden iki cümlesi, mühim iki hakikati ifade ediyorlar. Ondandır ki, Nakşîlerin rüesasından bir kısım, bu iki cümle ile kendilerine bir hatme-i mahsus yapıp muhtasar bir hatme-i Nakşiye hükmünde tutuyorlar. Madem o azîm âyetin meâlini bu iki cümle ifade ediyor. Biz bu iki cümlenin ifade ettiği iki hakikat-i mühimmenin birkaç nüktesini beyan edeceğiz.

1. “Herşey helâk olup gidicidir—Ona bakan yüzü müstesnâ. Hüküm sadece Ona aittir;siz de Ona döndürüleceksiniz.” Kasas Sûresi, 28:88.
2. Bâkî kalan ancak Sensin, ey Bâkî. Bâkî kalan ancak Sensin, ey Bâkî.

BİRİNCİ NÜKTE

Birinci defa bir ameliyat-ı cerrahiye hükmünde kalbi mâsivâdan tecrit ediyor, kesiyor. Şöyle ki:

İnsan, mahiyet-i câmiiyeti itibarıyla, mevcudatın hemen ekserîsiyle alâkadardır. Hem insanın mahiyet-i câmiasında hadsiz bir istidad-ı muhabbet derc edilmiştir. Onun için, insan da umum mevcudata karşı bir muhabbet besliyor. Koca dünyayı bir hanesi gibi seviyor. Ebedî Cennete bahçesi gibi muhabbet ediyor. Halbuki, muhabbet ettiği mevcudat durmuyorlar, gidiyorlar. Firaktan daima azap çekiyor. Onun o hadsiz muhabbeti, hadsiz bir mânevî azaba medar oluyor.

O azabı çekmekte kabahat, kusur ona aittir. Çünkü kalbindeki hadsiz istidad-ı muhabbet, hadsiz bir cemâl-ı bâkiye mâlik bir Zâta tevcih etmek için verilmiş. O insan sûiistimal ederek o muhabbeti fâni mevcudata sarf ettiği cihetle kusur ediyor, kusurunun cezasını firâkın azabıyla çekiyor.

İşte bu kusurdan teberri edip o fâni mahbubattan kat-ı alâka etmek, o mahbuplar onu terk etmeden evvel o onları terk etmek cihetiyle Mahbub-u Bâkîye hasr-ı muhabbeti ifade eden يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي[1] olan birinci cümlesi, “Bâkî-i Hakikî yalnız Sensin. Mâsivâ fânidir. Fâni olan, elbette bâki bir muhabbete ve ezelî ve ebedî bir aşka ve ebed için yaratılan bir kalbin alâkasına medar olamaz” mânâsını ifade ediyor. “Madem o hadsiz mahbubat fânidirler, beni bırakıp gidiyorlar. Onlar beni bırakmadan evvel ben onları يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي demekle bırakıyorum. Yalnız Sen bâkisin ve Senin ibkàn ile mevcudat bekà bulabildiğini bilip itikad ederim. Öyleyse, Senin muhabbetinle onlar sevilir. Yoksa alâka-i kalbe lâyık değiller” demektir.

1. Bâkî kalan ancak Sensin, ey Bâkî.

İşte bu hâlette kalb hadsiz mahbubatından vazgeçiyor. Hüsün ve cemalleri üstünde fânilik damgasını görür, alâka-i kalbi keser. Eğer kesmezse, mahbupları adedince mânevî cerihalar oluyor.

İkinci cümle olan يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي o hadsiz cerihalara hem merhem, hem tiryak oluyor. Yani, “ يَا بَاقِي madem Sen bâkisin, yeter. Herşeye bedelsin. Madem Sen varsın, herşey var.”

Evet, mevcudatta sebeb-i muhabbet olan hüsün ve ihsan ve kemal, umumiyetle Bâkî-i Hakikînin hüsün ve ihsan ve kemâlâtının işârâtı ve çok perdelerden geçmiş zayıf gölgeleridir, belki cilve-i Esmâ-i Hüsnânın gölgelerinin gölgeleridir.

İKİNCİ NÜKTE

İnsanın fıtratında bekàya karşı gayet şedit bir aşk var. Hattâ her sevdiği şeyde, kuvve-i vâhime cihetiyle bir nevi bekà tevehhüm eder, sonra sever. Ne vakit zevâlini düşünse veya görse, derinden derine feryat eder. Bütün firaklardan gelen feryatlar, aşk-ı bekàdan gelen ağlamaların tercümanlarıdır. Eğer tevehhüm-ü bekà olmazsa muhabbet edemez. Hattâ denilebilir ki, âlem-i bekànın ve ebedî Cennetin bir sebeb-i vücudu, şu mahiyet-i insaniyedeki o şiddetli aşk-ı bekàdan çıkan gayet kuvvetli arzu-yu bekà ve bekà için fıtrî, umumî duadır ki, Bâkî-i Zülcelâl, o şedit, sarsılmaz, fıtrî arzuyu, o tesirli, kuvvetli, umumî duayı kabul etmiştir ki, fâni insanlar için bâki bir âlemi halk etmiş.

Hem hiç mümkün müdür ki, Fâtır-ı Kerîm, Hâlık-ı Rahîm, küçük midenin cüz’î arzusunu ve muvakkat bir bekà için lisan-ı hal ile duasını hadsiz envâ-ı

mat’umat-ı leziziyenin icadıyla kabul etsin de, umum nev-i beşerin pek büyük bir ihtiyac-ı fıtrîden gelen pek şiddetli bir arzusunu ve küllî ve daimî ve haklı ve hakikatli, kàlli, halli, bekàya dair gayet kuvvetli duasını kabul etmesin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ! Kabul etmemek mümkün değildir. Hem hikmet ve adaletine ve rahmet ve kudretine hiçbir cihetle yakışmaz.

Madem insan bekàya âşıktır; elbette bütün kemâlâtı, lezzetleri, bekàya tâbidir. Ve madem bekà Bâkî-i Zülcelâle mahsustur. Ve madem Bâkînin esmâsı bâkiyedir. Ve madem Bâkînin âyineleri Bâkînin rengini, hükmünü alır ve bir nevi bekàya mazhar olur. Elbette insana en lâzım iş, en mühim vazife, o Bâkîye karşı alâka peydâ etmektir ve esmâsına yapışmaktır. Çünkü Bâkî yoluna sarf olunan herşey bir nevi bekàya mazhar olur.

İşte ikinci يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي[1] cümlesi bu hakikati ifade ediyor. İnsanın hadsiz mânevî yaralarını tedavi etmekle beraber, fıtratındaki gayet şiddetli arzu-yu bekàyı onunla tatmin ediyor.

1. Bâkî kalan ancak Sensin, ey Bâkî.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

Şu dünyada zamanın fenâ ve zevâl-i eşyadaki tesiratı gayet muhteliftir. Ve mevcudat ise, mütedahil daireler gibi birbiri içinde iken, hükümleri zeval noktasında ayrı ayrı oluyor.

Nasıl ki saatin saniyelerini sayan dairesi, dakikayı ve saati ve günleri sayan daireleri zâhiren birbirine benzer, fakat sür’atte birbirine muhaliftir. Öyle de, insandaki cisim, nefis, kalb, ruh daireleri öyle mütefavittir. Meselâ, cismin bekàsı, hayatı, vücudu, bulunduğu bir gün, belki bir saat olduğu ve mazi ve müstakbeli mâdum ve meyyit bulunduğu halde, kalbin hazır günden çok gün evvel, çok gün sonraki zamana kadar daire-i vücudu ve hayatı geniştir. Ruhun hazır günden seneler evvel ve seneler sonraki bir daire-i azîme, daire-i hayatına ve vücuduna dahildir.

İşte bu istidada binaen, hayat-ı kalbî ve ruhîye medar olan marifet-i İlâhiye ve muhabbet-i Rabbâniye ve ubudiyet-i Sübhâniye ve marziyât-ı Rahmâniye cihetiyle, bu dünyadaki fâni ömür, bâki bir ömrü tazammun eder ve ebedî ve bâki bir ömrü intaç eder ve bâki ve lâyemut bir ömür hükmüne geçer.[1]

1. bk. Tevbe Sûresi, 9:111.

Evet, Bâkî-i Hakikînin muhabbet, marifet, rızası yolunda bir saniye, bir senedir. Eğer Onun yolunda olmazsa, bir sene bir saniyedir. Belki Onun yolunda bir saniye lâyemuttur, çok senelerdir. Ve dünya cihetinde ehl-i gafletin yüz senesi bir saniye hükmüne geçer.

Meşhur böyle bir söz var ki, سِنَةُ الْفِرَاقِ سَنَةٌ وَسَنَةُ الْوِصَالِ سِنَةٌ Yani, “Firâkın bir saniyesi bir sene kadar uzundur ve visâlin bir senesi bir saniye kadar kısadır.” Ben bu fıkranın bütün bütün aksine diyorum ki:

Visal, yani, Bâkî-i Zülcelâlin rızası dairesinde livechillâh bir saniye visal, değil yalnız böyle bir sene, belki daimî bir pencere-i visaldir. Gaflet ve dalâlet firâkı içinde değil bir sene, belki bin sene, bir saniye hükmündedir. O sözden daha meşhur şu söz var:

اَرْضُ الْفَلَاةِ مَعَ الْاَعْدَاءِ فِنْجَانٌ سَمُّ الْخِيَاطِ مَعَ الْاَحْبَابِ مَيْدَانٌ[1]

hükmümüzü teyid ediyor.

Meşhur evvelki sözün sahih bir mânâsı budur ki: Fâni mevcudatın visâli madem fânidir; ne kadar uzun da olsa yine kısa hükmündedir. Senesi bir saniye gibi geçer, hasretli bir hayal ve esefli bir rüya olur. Bekàyı isteyen kalb-i insanî bir sene visalde, yalnız bir saniyecikte ancak zerre gibi bir zevkini alabilir. Firak ise, saniyesi bir sene değil, senelerdir. Çünkü firâkın meydanı geniştir. Bekàyı isteyen bir kalbe, firak, çendan bir saniye de olsa, seneler kadar tahribat yapar. Çünkü hadsiz firakları ihtar eder. Maddî ve süflî muhabbetler için bütün mazi ve müstakbel firakla doludur.

Şu mesele münasebetiyle deriz: Ey insanlar! Fâni, kısa, faydasız ömrünüzü bâki, uzun, faydalı, meyvedar yapmak ister misiniz? Madem istemek insaniyetin iktizasıdır; Bâkî-i Hakikînin yoluna sarf ediniz. Çünkü Bâkîye müteveccih olan şey, bekànın cilvesine mazhar olur.

Madem her insan gayet şiddetli bir surette uzun bir ömür ister, bekàya âşıktır. Ve madem bu fâni ömrü bâki ömre tebdil eden bir çare var ve mânen çok uzun bir ömür hükmüne geçirmek mümkündür. Elbette, insaniyeti sukut etmemiş bir insan, o çareyi arayacak ve o imkânı bilfiile çevirmeye çalışacak ve tevfik-i hareket edecek.

İşte o çare budur: Allah için işleyiniz, Allah için görüşünüz, Allah için çalışınız. Lillâh, livechillâh, lieclillâh rızası dairesinde hareket ediniz.[2] O vakit sizin ömrünüzün dakikaları, seneler hükmüne geçer.

1. Düşmanla beraber sahrâ, bir fincan kadar dar; ahbapla beraber iğne deliği, bir meydan kadar geniştir.bk. İbnü’l-Cevzî, *el-Müdhiş*: 1:385; el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*: 2:246.
2. bk. *Tirmizî*, Sünnet: 15; *Ebû Dâvud*, Kıyamet: 60; *Müsned*: 3:438, 440.

Bu hakikate işareten, Leyle-i Kadir gibi birtek gece, seksen küsur seneden ibaret olan bin ay hükmünde olduğunu, nass-ı Kur’ân gösteriyor.[1] Hem bu hakikate işaret eden, ehl-i velâyet ve hakikat beyninde bir düstur-u muhakkak

olan “bast-ı zaman” sırrıyla, çok seneler hükmünde olan birkaç dakikalık zaman-ı Miraç, bu hakikatin vücudunu ispat eder ve bilfiil vukuunu gösteriyor. Miracın birkaç saat müddeti, binler seneler hükmünde vüs’ati ve ihatası ve uzunluğu vardır. Çünkü, o, Miraç yolunda bekà âlemine girdi. Bekà âleminin birkaç dakikası, şu dünyanın binler senesini tazammun etmiştir.

Hem şu hakikate bina edilen beyne’l-evliya kesretle vuku bulmuş olan bast-ı zaman hadiseleridir. Bazı evliya bir dakikada bir günlük işi görmüş, bazıları bir saatte bir sene vazifesini yapmış, bazıları bir dakikada bir hatme-i Kur’âniyeyi okumuş olduklarını rivayet edip ihbar ediyorlar. Böyle ehl-i hak ve sıdk, bilerek kizbe elbette tenezzül etmezler. Hem o derece hadsiz ve kesretli bir tevatürle bast-ı zaman[HAŞİYE-1] hakikatini aynen müşahede ettikleri medar-ı şüphe olamaz.

1. bk. Kadir Sûresi, 97:3.

Haşiye-1

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ

[“İçlerinden söze başlayan biri, ‘Bu halde ne kadar kaldık?’ diye sordu. ‘Bir gün,yahut daha da az’ dediler.” Kehf Sûresi, 18:19] âyetiyle

وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا

âyetiyle [“Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar, buna dokuz yıl daha kattılar.” Kehf Sûresi, 18:25] âyeti tayy-ı zamanı gösterdiği gibi,

وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ

[“Rabbinin katında bir gün, sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir.” Hac Sûresi, 22:47] âyeti de bast-ı zamanı gösterir.

Şu bast-ı zaman, herkesçe musaddak bir nev’i, rüyada görünüyor. Bazan bir dakikada insanın gördüğü rüyayı, geçirdiği ahvâli, konuştuğu sözleri, gördüğü lezzetleri veya çektiği elemleri görmek için, yakaza âleminde bir gün, belki günler lâzımdır.

Elhasıl: İnsan çendan fânidir; fakat bekà için halk edilmiş ve bâki bir Zâtın âyinesi olarak yaratılmış ve bâki meyveleri verecek işleri görmekle tavzif edilmiş ve bâki bir Zâtın bâki esmâsının cilvelerine ve nakışlarına medar olacak bir suret verilmiştir. Öyleyse, böyle bir insanın hakikî vazifesi ve saadeti, bütün cihazatı ve istidadatıyla o Bâkî-i Sermedînin daire-i marziyâtında esmâsına yapışıp, ebed yolunda o Bâkîye müteveccih olup gitmektir. Lisanı

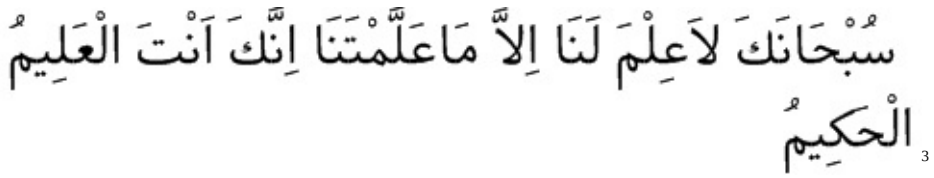
يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي

[1]dediği gibi, kalbi, ruhu, aklı, bütün letâifi

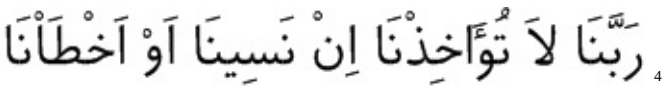
هُوَ الْبَاقِي هُوَ الْاَزَلِيُّ الْاَبَدِيُّ هُوَ السَّرْمَدِيُّ هُوَالدَّائِمُ
هُوَ الْمَطْلُوبُ هُوَ الْمَحْبُوبُ هُوَ الْمَقْصُودُ هُوَالْمَعْبُودُ

[2]

demeli.

[3]

[4]

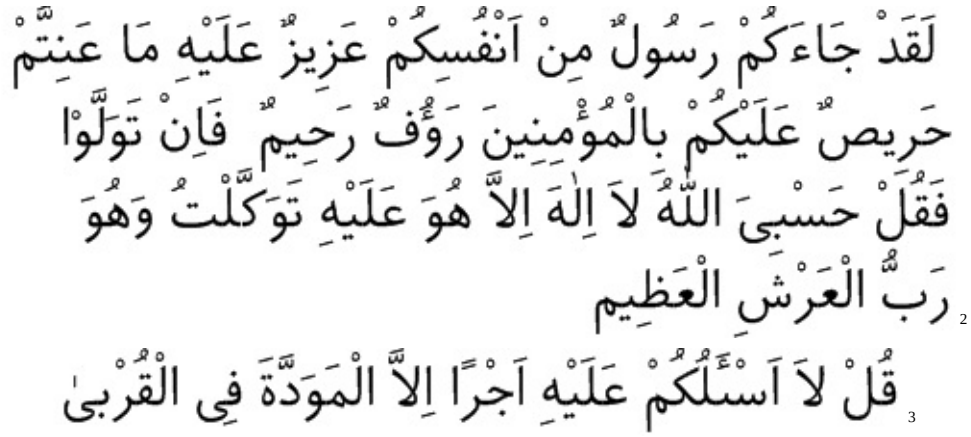
1. Bâkî kalan ancak Sensin, ey Bâkî.
2. Varlığı sonsuza kadar devam eden Bâkî Odur; başlangıcı olmayan Ezelî ve sonu olmayan Ebedî Odur; Varlığı sürekli olan Daimî ve rızasına kavuşmak istenen MatlupOdur; sevilen Mahbub Odur; cemâliyle ve rızasıyla müşerref olunmak enbüyük gaye olan Maksûd Odur; Kendisine ibadet ve mânevî kullukhediyeleri takdim edilen Mâbûd Odur.
3. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.
4. “Ey Rabbimiz, unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme.” Bakara Sûresi, 2:286.

Dördüncü Lem’a

“Minhâcü’s-Sünne” bu risaleye lâyık görülmüştür.

Mesele-i İmamet bir mesele-i fer’iye olduğu halde, ziyade ehemmiyet verildiğinden, bir mesâil-i imaniye sırasına girip, ilm-i kelâmda ve usulüddinde medar-ı nazar olduğu[1] *cihetle Kur’ân’a ve imana ait hizmet-i esasiyemize münasebeti bulunduğundan, cüz’î bahsedildi.*

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ
حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ فَاِنْ تَوَلَّوْا
فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ
رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ [2]

قُلْ لاَ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبىٰ [3]

Şu âyet-i azîmenin çok hakaik-i azîmesinden bir iki hakikatine İki Makam ile işaret edeceğiz.

1. el-İcî, *Kitabü’l-Mevakıf*: 3:331; Ahmed bin Muhammed, *Kitabü Usûli’d-Dîn*: 269, 279.
2. “Size, kendi içinizden öyle bir peygamber geldi ki, sizin sıkıntıya uğramanızona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü’minlere çok şefkatli, çokmerhametlidir. Ey Peygamber, eğer senden yüz çevirecek olurlarsa de ki: Allah bana yeter. Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ben Onatevekkül ettim. Yüce Arşın Rabbi de Odur.” Tevbe Sûresi, 9:128-129.
3. “De ki: Vazifem karşılığında sizden bir ücret istemiyorum. Sizdenistediğim, ancak akrabaya sevgi ve Ehl-i Beytime muhabbettir.” ŞûrâSûresi, 42:23.

Birinci Makam

Dört Nüktedir.

BİRİNCİ NÜKTE

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın ümmetine karşı kemâl-i şefkat ve merhametini ifade ediyor.

Evet, rivayet-i sahiha ile, mahşerin dehşetinden herkes, hattâ enbiya dahi "nefsî, nefsî" dedikleri zaman, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm "ümmetî, ümmetî" diye [1] refet ve şefkatini göstereceği gibi,[2] yeni dünyaya geldiği zaman, ehl-i keşfin tasdikiyle, validesi onun münâcâtından "ümmetî, ümmetî"[3] işitmiş. Hem bütün tarih-i hayatı ve neşrettiği şefkatkârâne mekârim-i ahlâk, kemâl-i şefkat ve refetini gösterdiği gibi, ümmetinin hadsiz salâvatına hadsiz ihtiyaç göstermekle,[4] ümmetinin bütün saadetleriyle kemâl-i şefkatinden alâkadar olduğunu göstermekle hadsiz bir şefkatini göstermiş.

1. *Buharî*,Tevhid: 36, Tefsir: 17, Sûre 5, Fiten: 1; *Müslim*, Îmân: 326, 327; *Tirmizî*, Kıyâmet: 10; *Dârimî*, Mukaddime: 8.
2. bk. *Buhârî*, Tevhid: 32; *Müslim*, Îman: 326.
3. bk. Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*: 1:80, 85, 91; en-Nebhânî, *Hüccetullâhi ale'l-Âlemîn*: 224, 227-228.
4. bk. Ahzap Sûresi, 33:56; Ayrıca bk.: *Tirmizî*, Kıyamet: 24.

İşte bu derece şefkatli ve merhametli bir rehberin sünnet-i seniyyesine müraat etmemek ne derece nankörlük ve vicdansızlık olduğunu kıyas eyle.

İKİNCİ NÜKTE

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, küllî ve umumî vazife-i nübüvvet içinde bazı hususî, cüz'î maddelere karşı azîm bir şefkat göstermiştir. Zâhir hale göre o azîm şefkati o hususî, cüz'î maddelere sarf etmesi, vazife-i nübüvvetin fevkalâde ehemmiyetine uygun gelmiyor. Fakat hakikatte o cüz'î madde, küllî, umumî bir vazife-i nübüvvetin medarı olabilecek bir silsilenin ucu ve mümessili olduğundan, o silsile-i azîmenin hesabına, onun mümessiline fevkalâde ehemmiyet verilmiş.

Meselâ, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Hazret-i Hasan ve Hüseyin'e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkalâde şefkat ve ehemmiyet-i azîme,[1] yalnız cibillî şefkat ve hiss-i karâbetten gelen bir muhabbet değil, belki vazife-i nübüvvetin bir hayt-ı nuranîsinin bir ucu ve verâset-i Nebeviyenin gayet ehemmiyetli bir cemaatinin menşei, mümessili, fihristesi cihetiyledir.

Evet, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Hazret-i Hasan'ı (r.a.) kemâl-i şefkatinden kucağına alarak başını öpmesiyle,[2] Hazret-i Hasan'dan (r.a.) teselsül eden nuranî nesl-i mübarekinden, Gavs-ı Âzam olan Şah-ı Geylânî gibi çok mehdî-misal verese-i nübüvvet ve hamele-i şeriat-ı Ahmediye (a.s.m.) olan

zatların hesabına Hazret-i Hasan'ın (r.a.) başını öpmüş. Ve o zatların istikbalde edecekleri hizmet-i kudsiyelerini nazar-ı nübüvvetle görüp takdir ve istihsan etmiş. Ve takdir ve teşvike alâmet olarak, Hazret-i Hasan'ın (r.a.) başını öpmüş.

Hem Hazret-i Hüseyin'e karşı gösterdikleri fevkalâde ehemmiyet ve şefkat, Hazret-i Hüseyin'in (r.a.) silsile-i nuraniyesinden gelen Zeynelâbidin, Cafer-i Sadık gibi eimme-i âlişan ve hakikî verese-i Nebeviye gibi pek çok mehdî-misal zevât-ı nuraniyenin namına ve din-i İslâm ve vazife-i risalet hesabına boynunu öpmüş,[3] kemâl-i şefkat ve ehemmiyetini göstermiştir.

1. bk. *Buhârî*, Fazailü Ashâb: 22; *Müslim*, Fazailü's-Sahâbe: 56:60.
2. bk. *Müsned*: 5:47; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*: 3:32, 22:274.
3. bk. *İbni Mâce*, Mukaddime: 11; *Müsned*: 4:172.

Evet, zât-ı Ahmediyenin (a.s.m.) gayb-âşinâ kalbiyle, dünyada Asr-ı Saadetten ebed tarafında olan meydan-ı haşri temâşâ eden ve yerden Cenneti gören ve zeminden gökteki melâikeleri müşahede eden ve zaman-ı Âdem'den beri mazi zulümatının perdeleri içinde gizlenmiş hâdisâtı gören, hattâ Zât-ı Zülcelâlin rüyetine mazhar olan nazar-ı nuranîsi, çeşm-i istikbal-bînisi, elbette Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in arkalarında teselsül eden aktab ve eimme-i verese ve mehdîleri görmüş ve onların umumu namına başlarını öpmüş. Evet, Hazret-i Hasan'ın (r.a.) başını öpmesinden, Şah-ı Geylânî'nin hisse-i azîmesi var.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

اِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبىٰ âyetinin bir kavle göre mânâsı: "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, vazife-i risaletin icrasına mukabil ücret istemez; yalnız Âl-i Beytine meveddeti istiyor."

Eğer denilse: "Bu mânâya göre, karâbet-i nesliye cihetinden gelen bir fayda gözetilmiş görünüyor. Halbuki, [1] اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقيكُمْ sırrına binaen, karâbet-i nesliye değil, belki kurbiyet-i İlâhiye noktasında vazife-i risalet cereyan ediyor."

Elcevap: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, gayb-âşinâ nazarıyla görmüş ki, Âl-i Beyti, âlem-i İslâm içinde bir şecere-i nuraniye hükmüne geçecek. Âlem-i İslâmın bütün tabakatında, kemâlât-ı insaniye dersinde rehberlik ve mürşidlik vazifesini görecek zatlar, ekseriyet-i mutlaka ile, Âl-i Beytten çıkacak. Teşehhüddeki, ümmetin âl hakkındaki duası ki,

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ [2]

dir, makbul olacağını keşfetmiş.

Yani, nasıl ki millet-i İbrahimiyede ekseriyet-i mutlaka ile nuranî rehberler Hazret-i İbrahim'in (a.s.) âlinden, neslinden olan enbiya olduğu gibi;[3] ümmet-i Muhammediyede de (a.s.m.), vezâif-i azîme-i İslâmiyette ve ekser turuk ve mesâlikinde, enbiya-yı Benî İsrail gibi,[4] aktâb-ı Âl-i Beyt-i Muhammediyeyi (a.s.m.) görmüş. Onun için, قُلْ لاَ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبىٰ [5] demesiyle emrolunarak, Âl-i Beyte karşı ümmetin meveddetini istemiş.

1. "Allah katında en şerefliniz, en ziyade takvâ sahibi olanınızdır." Hucurat Sûresi, 49:13.
2. Allahım! Tıpkı İbrahim'e ve İbrahim'in âline salât ettiğin gibi, Efendimiz Muhammed'e ve Efendimiz Muhammed'in âline de salât et. Muhakkak ki Sen her türlü hamd ve övgüye nihayetsiz derecedelâyıksın ve şan ve şerefin herşeyden nihayetsiz derecede yüksektir. bk.Buhârî, Enbiya 10; Müslim, Salât: 65-66.
3. bk. İbni Hacer, *Fethü'l-Bârî*: 11:162.
4. bk. el-Münâvî, *Feyzü'l-Kâdîr*: 4:384; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*: 2:83.
5. "De ki: Vazifem karşılığında sizden bir ücret istemiyorum. Sizdenistediğim, ancak akrabaya sevgi ve Ehl-i Beytime muhabbettir." ŞûrâSûresi, 42:23.

Bu hakikati teyid eden mükerrer rivayetlerde ferman etmiş:

"Size iki şey bırakıyorum; onlara temessük etseniz necat bulursunuz: biri Kitabullah, biri Âl-i Beytim."[1] Çünkü, Sünnet-i Seniyyenin menbaı ve muhafızı ve her cihetle iltizam etmesiyle mükellef olan, Âl-i Beyttir.

İşte bu sırra binaendir ki, Kitap ve Sünnete ittibâ ünvanıyla bu hakikat-i hadîsiye bildirilmiştir. Demek Âl-i Beytten, vazife-i risaletçe muradı, Sünnet-i Seniyyesidir. Sünnet-i Seniyyeye ittibâı terk eden, hakikî Âl-i Beytten olmadığı gibi, Âl-i Beyte hakikî dost da olamaz.[2]

Hem ümmetini Âl-i Beytin etrafında toplamak arzusunun[3] sırrı şudur ki: Zaman geçtikçe Âl-i Beyt çok tekessür edeceğini izn-i İlâhî ile bilmiş ve İslâmiyet zaafa düşeceğini anlamış. O halde, gayet kuvvetli ve kesretli bir cemaat-i mütesânide lâzım ki, âlem-i İslâmın terakkiyât-ı mâneviyesinde medar ve merkez olabilsin. İzn-i İlâhî ile düşünmüş ve ümmetini Âl-i Beyti etrafına toplamasını arzu etmiş.

1. *Tirmizî*,Menâkıb: 31; *Müsned*, 3:14, 17, 26.
2. bk. et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsâd*: 3:338; *Ebû Dâvud*, Fiten: 2; *Müsned:* 2:133.
3. bk. el-Bezzâr, *el-Müsned:* 9:343; el-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr:* 3:45-46, 12:34.

Evet, Âl-i Beytin efradı ise, itikad ve iman hususunda sairlerden çok ileri olmasa da, yine teslim, iltizam ve tarafgirlikte çok ileridedirler. Çünkü İslâmiyete fıtraten, neslen ve cibilliyeten taraftardırlar. Cibillî taraftarlık zayıf ve şansız, hattâ haksız da olsa bırakılmaz. Nerede kaldı ki, gayet kuvvetli, gayet

hakikatli, gayet şanlı bütün silsile-i ecdadı bağlandığı ve şeref kazandığı ve canlarını feda ettikleri bir hakikate taraftarlık, ne kadar esaslı ve fıtrî olduğunu bilbedâhe hisseden bir zat, hiç taraftarlığı bırakır mı? Ehl-i Beyt, işte bu şiddet-i iltizam ve fıtrî İslâmiyet cihetiyle, din-i İslâm lehinde ednâ bir emâreyi kuvvetli bir burhan gibi kabul eder. Çünkü fıtrî taraftardır. Başkası ise, kuvvetli bir burhan ile sonra iltizam eder.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE

Üçüncü Nükte münasebetiyle, Şîalarla Ehl-i Sünnet ve Cemaatin medar-ı nizâı, hattâ akaid-i imaniye kitaplarına ve esasat-ı imaniye sırasına girecek derecede[1] büyütülmüş bir meseleye kısaca bir işaret edeceğiz. Mesele şudur:

Ehl-i Sünnet ve Cemaatder ki: “Hazret-i Ali Hulefâ-i Erbaanın dördüncüsüdür. Hazret-i Sıddık daha efdaldir ve hilâfete daha müstehak idi ki, en evvel o geçti.”[2]

Şîalar derler ki: “Hak Hazret-i Ali’nin (r.a.) idi. Ona haksızlık edildi. Umumundan en efdal Hazret-i Ali’dir (r.a.).” Dâvâlarına getirdikleri delillerin hülâsası: Derler ki, Hazret-i Ali (r.a.) hakkında vârid ehâdis-i Nebeviye[3] ve Hazret-i Ali’nin (r.a.) “Şah-ı Velâyet” ünvanıyla, ekseriyet-i mutlaka ile evliyanın ve tariklerin mercii ve ilim ve şecaat ve ibadette harikulâde sıfatları ve Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ona ve ondan teselsül eden Âl-i Beyte karşı şiddet-i alâkası gösteriyor ki, en efdal odur. Daima hilâfet onun hakkı idi, ondan gasp edildi.

Elcevap: Hazret-i Ali (r.a.) mükerreren, kendi ikrarı[4] ve yirmi seneden ziyade o hulefâ-i selâseye ittibâ ederek onların şeyhülislâmlığı makamında bulunması, Şîaların bu dâvâlarını cerh ediyor. Hem hulefâ-i selâsenin zaman-ı hilâfetlerinde fütuhat-ı İslâmiye ve mücahede-i a’dâ hadiseleri ve Hazret-i Ali’nin zamanındaki vakıalar, yine hilâfet-i İslâmiye noktasında Şîaların dâvâlarını cerh ediyor. Demek Ehl-i Sünnet ve Cemaatin dâvâsı haktır.

1. bk. et-Teftazânî, *Şerhü’l-Akâid (Terc: Süleyman Uludağ)*s.321.
2. bk. Ahmed İbni Hanbel, *el-Âkîde*: 1:123; İbni Ebi’l-İzz, *Şerhu Akîdeti’t-Tahâviyye*: 1:545, 548.
3. *Tirmizî*, Menâkıb: 19; *İbni Mâce*, Mukaddime: 11; *Müsned*: 1:84, 118, 4:281.
4. bk. *Buhârî*, Fezâilü Ashâb: 5; *Ebû Dâvud*, Sünne: 7; *Müsned*: 1:106.

Eğer denilse: Şîa ikidir. Biri Şîa-i Velâyettir, diğeri Şîa-i Hilâfettir. Haydi, bu ikinci kısım, garaz ve siyaset karıştırmasıyla haksız olsun. Fakat birinci kısımda garaz ve siyaset yok. Halbuki Şîa-i Velâyet, Şîa-i Hilâfete iltihak etmiş. Yani, ehl-i turuktaki evliyanın bir kısmı Hazret-i Ali’yi efdal görüyorlar, siyaset cihetinde olan Şîa-i Hilâfetin dâvâlarını tasdik ediyorlar.

Elcevap: Hazret-i Ali’ye (r.a.) iki cihetle bakılmak gerektir. Bir ciheti şahsî kemâlât ve mertebesi noktasından, ikinci cihet Âl-i Beytin şahs-ı mânevîsini temsil ettiği noktasındandır. Âl-i Beytin şahs-ı mânevîsi ise Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın bir nevi mahiyetini gösteriyor.

İşte, birinci nokta itibarıyla, Hazret-i Ali (r.a.) başta olarak bütün ehl-i hakikat, Hazret-i Ebu Bekir ve Hazret-i Ömer'i (r.a.) takdim ediyorlar.[1] Hizmet-i İslâmiyette ve kurbiyet-i İlâhiyede makamlarını daha yüksek görmüşler.

İkinci nokta cihetinde, Hazret-i Ali (r.a.) şahs-ı mânevî-i Âl-i Beytin mümessili ve şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt bir hakikat-i Muhammediyeyi (a.s.m.) temsil ettiği cihetle, muvazeneye gelmez. İşte, Hazret-i Ali hakkında fevkalâde senâkârâne ehâdis-i Nebeviye[2] bu ikinci noktaya bakıyorlar. Bu hakikati teyid eden bir rivayet-i sahiha var ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş: "Her nebînin nesli kendindendir. Benim neslim Ali'nin (r.a.) neslidir."[3]

1. bk. el-Gazâlî, *Kavâidü'l-Akâid*: 1:228; el-Kelâbâzî, *et-Taarruf li Mezhebi Ehli't-Tasavvuf*: 1:57.
2. *Tirmizî*, Menâkıb: 19; *İbni Mâce*, Mukaddime: 11; *Müsned*: 1:84, 118, 4:281.
3. Taberânî, *el-Mecmeu'l-Kebîr*,no: 2630; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 10:333; el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, c.2, s. 223, no: 1717.

Hazret-i Ali'nin (r.a.) şahsı hakkında sair hulefâdan ziyade senâkârâne ehâdisin kesretle intişarının sırrı şudur ki: Emevîler ve Haricîler ona haksız hücum ve tenkis ettiklerine mukabil, Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak, onun hakkında rivâyâtı çok neşrettiler. Sair Hulefâ-i Râşidîn ise öyle tenkit ve tenkise çok maruz kalmadıkları için, onlar hakkındaki ehâdisin intişarına ihtiyaç görülmedi.

Hem istikbalde Hazret-i Ali (r.a.) elîm hâdisâta ve dahilî fitnelere maruz kalacağını nazar-ı nübüvvetle görmüş, Hazret-i Ali'yi (r.a.) meyusiyetten ve ümmetini onun hakkında sû-i zandan kurtarmak için, [1] مَنْ كُنْتُ مَوْلاَهُ فَعَلِيٌّ مَوْلاَهُ gibi mühim hadislerle Ali'yi (r.a.) teselli ve ümmeti irşad etmiştir.

Hazret-i Ali'ye (r.a.) karşı Şîa-i Velâyetin ifratkârâne muhabbetleri ve tarikat cihetinden gelen tafdilleri, kendilerini Şîa-i Hilâfet derecesinde mes'ul etmez. Çünkü, ehl-i velâyet, meslek itibarıyla, muhabbetle mürşidlerine bakarlar. Muhabbetin şe'ni ifrattır.[2] Mahbubunu makamından fazla görmek arzu ediyor. Ve öyle de görüyor. Muhabbetin taşkınlıklarında ehl-i hal mâzur olabilirler. Fakat onların muhabbetten gelen tafdili, Hulefâ-i Râşidînin zemmine ve adâvetine gitmemek şartıyla ve usul-ü İslâmiyenin haricine çıkmamak kaydıyla mâzur olabilirler.

Şîa-i Hilâfetise, ağrâz-ı siyaset, içine girdiği için, garazdan, tecavüzden kurtulamıyorlar, itizar hakkını kaybediyorlar. Hattâ, [3] لاَ لِحُبِّ عَلِيٍّ بَلْ لِبُغْضِ عُمَرَ cümlesine mâsadak olarak, Hazret-i Ömer'in (r.a.) eliyle İran milliyeti ceriha aldığı için,[4] intikamlarını hubb-u Ali suretinde gösterdikleri gibi, Amr ibnü'l-Âs'ın Hazret-i Ali'ye (r.a.) karşı hurucu ve Ömer ibni Sa'd'ın Hazret-i Hüseyin'e (r.a.) karşı feci muharebesi,[5] Ömer

ismine karşı şiddetli bir gayz ve adâveti Şîalara vermiş.

1. "Ben kimin efendisiysem, Ali de onun efendisidir." *Tirmizî*,Menâkıb: 19; *İbni Mâce*, Mukaddime: 11; *Müsned*, 1:84, 118, 119, 152, 331, 4:281, 368, 370, 382, 5:347, 366, 419; el-Kettânî, *Nazmu'l-Mütenâsir fi'l-Ehâdîsi'l-Mütevâtir*, s. 24; el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 6:218; İbni Hibbân, *Sahih*, 9:42; Hâkim, *el-Müstedrek*, 2:130, 3:134.
2. *Ebû Dâvud*, Edeb: 113; *Müsned*: 5:194, 6:450.
3. Sebep, Hz. Ali'ye duyulan sevgi değil; Hz. Ömer'e duyulan kindir.
4. bk. İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*: 6:12, 21; et-Taberî, *Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk*: 3:283, 289.
5. bk. et-Taberî, *Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk*: 3:298; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*: 8:193.

Ehl-i Sünnet ve Cemaate karşı Şîa-i Velâyetin hakkı yoktur ki, Ehl-i Sünneti tenkit etsin. Çünkü Ehl-i Sünnet, Hazret-i Ali'yi (r.a.) tenkis etmedikleri gibi, ciddî severler. Fakat hadisçe tehlikeli sayılan ifrat-ı muhabbetten[1] çekiniyorlar. Hadisçe Hazret-i Ali'nin (r.a.) şîası hakkındaki senâ-yı Nebevî,[2] Ehl-i Sünnete aittir. Çünkü istikametli muhabbetle Hazret-i Ali'nin (r.a.) şîaları, ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaattir. Hazret-i İsâ Aleyhisselâm hakkındaki ifrat-ı muhabbet Nesârâ için tehlikeli olduğu gibi, Hazret-i Ali (r.a.) hakkında da o tarzda ifrat-ı muhabbet, hadis-i sahihte, tehlikeli olduğu tasrih edilmiş.[3]

1. *Müsned*: 1:160; Nesâi, *es-Sünenü'l-Kübrâ*: 5:137; el-Hâkim, *el-Müstedrek*: 3:132.
2. et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsad*: 6:354, 355, 7:343.
3. Buharî,*Tarihü'l-Kebîr*, 2:1: 257; Ahmed ibni Hanbel, *Fedâilü's-Sahâbe*, no: 1087, 1221, 1222; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 9:133; İbnü'l-Cevzî, *el-İleli'l-Mütenâhiye*, 1:223.

Şîa-i Velâyeteğer dese ki: "Hazret-i Ali'nin (r.a.) kemâlât-ı fevkalâdesi kabul olunduktan sonra Hazret-i Sıddık'ı (r.a.) ona tercih etmek kabil olmuyor."

Elcevap: Hazret-i Sıddık-ı Ekberin ve Fâruk-u Âzamın (r.a.) şahsî kemâlâtıyla ve veraset-i nübüvvet vazifesiyle zaman-ı hilâfetteki kemâlâtıyla beraber bir mizanın kefesine; Hazret-i Ali'nin (r.a.) şahsî kemâlât-ı harikasıyla, hilâfet zamanındaki dahilî, bilmecburiye girdiği elîm vakıalardan gelen ve sû-i zanlara mâruz olan hilâfet mücahedeleri beraber mizanın diğer kefesine bırakılsa, elbette Hazret-i Sıddık'ın (r.a.) veyahut Fâruk'un (r.a.) veyahut Zinnureyn'in (r.a.) kefesi ağır geldiğini Ehl-i Sünnet görmüş, tercih etmiş.

Hem, On İkinci ve Yirmi Dördüncü Sözlerde ispat edildiği gibi, nübüvvet, velâyete nisbeten derecesi o kadar yüksektir ki, nübüvvetin bir dirhem kadar cilvesi, bir batman kadar velâyetin cilvesine müreccahtır. Bu nokta-i nazardan, Hazret-i Sıddık-ı Ekberin (r.a.) ve Fâruk-u Âzamın (r.a.) veraset-i nübüvvet ve tesis-i ahkâm-ı risalet noktasında[1] hisseleri taraf-ı İlâhîden ziyade verildiğine, hilâfetleri zamanlarındaki muvaffakiyetleri Ehl-i Sünnet ve Cemaate delil olmuş. Hazret-i Ali'nin (r.a.) kemâlât-ı şahsiyesi, o veraset-i nübüvvetten gelen o ziyade hisseyi hükümden iskat edemediği için, Hazret-i Ali (r.a.), Şeyheyn-i Mükerremeynin zaman-ı hilâfetlerinde onlara şeyhülislâm olmuş ve onlara hürmet etmiş. Acaba Hazret-i Ali'yi (r.a.) seven ve hürmet eden ehl-i hak ve sünnet, Hazret-i Ali'nin (r.a.) sevdiği ve ciddî hürmet ettiği Şeyheyni nasıl sevmesin ve hürmet etmesin?

Bu hakikati bir misalle izah edelim: Meselâ, gayet zengin bir zâtın irsiyetinden, evlâtlarının birine yirmi batman gümüş ile dört batman altın veriliyor. Diğerine beş batman gümüş ile beş batman altın veriliyor. Öbürüne de üç batman gümüş ile beş batman altın verilse, elbette âhirdeki ikisi çendan

kemiyeten az alıyorlar, fakat keyfiyeten ziyade alıyorlar. İşte, bu misal gibi, Şeyheynin veraset-i nübüvvet ve tesis-i ahkâm-ı risaletinde tecellî eden hakikat-i akrebiyet-i İlâhiye altınından hisselerinin az bir fazlalığı, kemâlât-ı şahsiye ve velâyet cevherinden neş'et eden kurbiyet-i İlâhiyenin ve kemâlât-ı velâyetin ve kurbiyetin çoğuna galip gelir. Muvazenede bu noktaları nazara almak gerektir.[2] Yoksa, şahsî şecaati ve ilmi ve velâyeti noktasında birbiriyle muvazene edilse, hakikatin sureti değişir.

1. bk. *Buhârî*, Fezâilü Ashâb: 6; *Müslim*, Fazâilü's-Sahâbe: 15-16; *Tirmizî*, Rüya: 9.
2. bk. *Tirmizî*, Rüya: 10; *Ebû Dâvud*, Sünnet: 8; *Müsned*: 5:44, 50.

Hem Hazret-i Ali'nin (r.a.) zâtında temessül eden şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt ve o şahsiyet-i mâneviyede veraset-i mutlaka cihetiyle tecellî eden hakikat-i Muhammediye (a.s.m.) noktasında muvazene edilmez. Çünkü orada Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmın sırr-ı azîmi var.

Amma Şîa-i Hilâfet ise, Ehl-i Sünnet ve Cemaate karşı mahcubiyetinden başka hiçbir hakları yoktur. Çünkü bunlar Hazret-i Ali'yi (r.a.) fevkalâde sevmek dâvâsında oldukları halde tenkis ediyorlar ve sû-i ahlâkta bulunduğunu onların mezhepleri iktiza ediyor. Çünkü diyorlar ki, "Hazret-i Sıddık ile Hazret-i Ömer (r.a.) haksız oldukları halde, Hazret-i Ali (r.a.) onlara mümâşât etmiş, Şîa ıstılahınca takiyye etmiş, yani onlardan korkmuş, riyâkârlık etmiş."[1] Acaba böyle kahraman-ı İslâm ve "Esedullah" ünvanını kazanan[2] ve sıddıkların kumandanı ve rehberi olan bir zâtı riyâkâr ve korkaklıkla ve sevmediği zatlara tasannukârâne muhabbet göstermekle ve yirmi seneden ziyade havf altında mümâşât etmekle, haksızlara tebaiyeti kabul etmekle muttasıf görmek, ona muhabbet değildir. O çeşit muhabbetten Hazret-i Ali (r.a.) teberrî eder.

İşte, ehl-i hakkın mezhebi hiçbir cihetle Hazret-i Ali'yi (r.a.) tenkis etmez, sû-i ahlâk ile itham etmez, öyle bir harika-i şecaate korkaklık isnad etmez ve derler ki: "Hazret-i Ali (r.a.) Hulefâ-i Râşidîni hak görmeseydi, bir dakika tanımaz ve itaat etmezdi. Demek ki, onları haklı ve râcih gördüğü için, gayret ve şecaatini hakperestlik yoluna teslim etmiş."[3]

Elhasıl: Herşeyin ifrat ve tefriti iyi değildir. İstikamet ise, hadd-i vasattır ki,[4] Ehl-i Sünnet ve Cemaat onu ihtiyar etmiş. Fakat, maatteessüf, Ehl-i Sünnet ve Cemaat perdesi altına Vahhâbîlik ve Haricîlik fikri kısmen girdiği gibi, siyaset meftunları ve bir kısım mülhidler, Hazret-i Ali'yi (r.a.) tenkit ediyorlar. Hâşâ, siyaseti bilmediğinden hilâfete tam liyakat göstermemiş, idare edememiş diyorlar. İşte bunların bu haksız ithamlarından, Alevîler Ehl-i Sünnete karşı küsmek vaziyetini alıyorlar. Halbuki, Ehl-i Sünnetin düsturları ve esas-ı mezhepleri, bu fikirleri iktiza etmiyor, belki aksini ispat ediyorlar. Haricîlerin ve mülhidlerin tarafından gelen böyle fikirlerle Ehl-i Sünnetmahkûm olamaz. Belki Ehl-i Sünnet, Alevîlerden ziyade Hazret-i Ali'nin (r.a.) taraftarıdırlar. Bütün

hutbelerinde, dualarında Hazret-i Ali'yi (r.a.) lâyık olduğu senâ ile zikrediyorlar. Hususan, ekseriyet-i mutlaka ile Ehl-i Sünnet ve Cemaat mezhebinde olan evliya ve asfiya, onu mürşid ve Şah-ı Velâyet biliyorlar.[5] Alevîler, hem Alevîlerin, hem Ehl-i Sünnetin adâvetine istihkak kesb eden Haricîleri ve mülhidleri bırakıp ehl-i hakka karşı cephe almamalıdırlar. Hattâ bir kısım Alevîler, Ehl-i Sünnetin inadına sünneti terk ediyorlar. Her ne ise, bu meselede fazla söyledik; çünkü ulemanın beyninde ziyade medar-ı bahs olmuştur.

1. bk. er-Râzî, *İ'tikâdâtü Firâki'l-Müslimîn ve'l-Müşrikîn*: 1:60, 61: İbni Teymiyye, *Minhâcü's-Sünne*: 6:320.
2. bk. Ahmed bin Abdullah et-Taberî, *er-Riyadu'n-Nâdıra*: 1:245, *Zehâiru'l-Ukbâ*: 1:92.
3. bk. İbni Ebi'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-Belâğa*, 1:130-132.
4. bk. el-Beyhâkî, *Şuabü'l-Îmân*: 3:402, 5:261; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*: 1:470.
5. bk. İmam-ı Rabbânî, *el-Mektûbât*: 1:134 (251. Mektup).

Ey ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat! Ve ey Âl-i Beytin muhabbetini meslek ittihaz eden Alevîler! Çabuk bu mânâsız ve hakikatsiz, haksız, zararlı olan nizâı aranızdan kaldırınız. Yoksa, şimdiki kuvvetli bir surette hükmeyleyen zındıka cereyanı, birinizi diğeri aleyhinde âlet edip, ezmesinde istimal edecek. Bunu mağlûp ettikten sonra, o âleti de kıracak. Siz ehl-i tevhid olduğunuzdan, uhuvveti ve ittihadı emreden yüzer esaslı rabıta-i kudsiye mâbeyninizde varken, iftirakı iktiza eden cüz'î meseleleri bırakmak elzemdir.

İkinci Makam

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيم [1]

Âyetinin ikinci hakikatine dair olacak.[HAŞİYE-1]

1. “Eğer senden yüz çevirecek olurlarsa de ki: Allah bana yeter. Ondan başkaibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ben Ona tevekkül ettim. Yüce ArşınRabbi de Odur.” Tevbe Sûresi, 9:129.
Haşiye-1 Bu ikinci Makam, On Birinci Lem’a olarak telif edilmiştir.

Beşinci Lem’a

[1] حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ âyetinin gayet mühim bir hakikatini on beş mertebe ile beyan edecek bir risale olacaktı. Fakat hakikat ve ilimden ziyade, zikir ve tefekkürle münasebettar olduğundan, şimdilik tehir edildi. Çendan On Birinci Lem’a olan “Mirkatü’s-Sünnet ve Tiryaku Marazi’l-Bid’a” namındaki gayet mühim bir risale, Beşinci Lem’a namıyla, bidâyeten yazılmıştı. Fakat o risale, on bir nükte-i mühimmeye inkısam ettiğinden, On Birinci Lem’aya girdi, Beşinci Lem’a açıkta kaldı.

1. [حَسْبُنَا ...ve لاَحَوْلَ ...cümleleri] Hazret-i Üstadımız, Yirmi Dokuzuncu Arabî Lem'anın Altıncı Babının haşiyesinde, bu iki cümle hakkında, "Bu iki mübarek kelâmın merâtibi, ilimden ziyade fikir ve zikir olduğundan, Arabî zikredildi" diye beyanda bulunmaktadır. حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ("Allah bize yeter; O ne güzel vekildir." Âl-i İmrân Sûresi, 3:173) âyetinin hakikatine dair Dördüncü Şua olarak Hasbiye Risalesi namıyla sonradan Türkçe telif edilmiştir. *Hz. Üstadın Hizmetkârları*

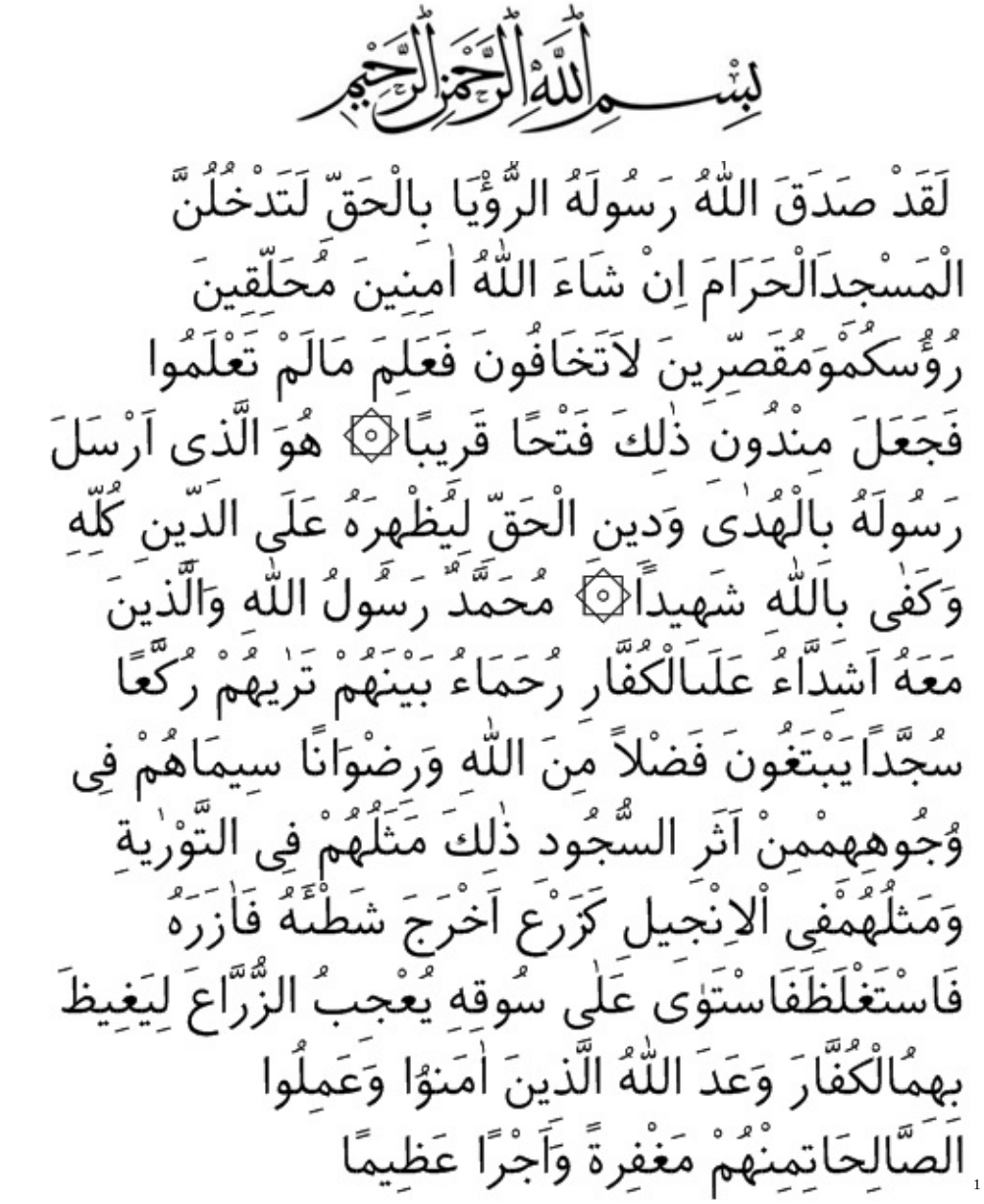
Altıncı Lem’a

لاَحَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيم [1] cümlesinin ifade ettiği çok âyâtın[2] mühim hakikatini yine on beş, yirmi mertebe-i fikriye ile beyan edecek bir risale olacaktı. Bu Lem’a da, Beşinci Lem’a gibi, nefsimde hissettiğim ve harekât-ı ruhiyemde zikir ve tefekkürle müşahede ettiğim mertebeler olduğundan, ilim ve hakikatten ziyade zevk ve hale medar olmak cihetiyle, hakikat lem’aları içinde değil, belki âhirlerinde yazılması münasip görüldü.

1. “Yüce ve büyük olan Allah’ın kudret ve gücünden başka kudret ve güç yoktur.”
2. bk. Kehf Sûresi, 18:39; Bakara Sûresi, 2:165. Ayrıca bk. *Buhârî*, Mağâzî: 38; *Müslim*, Zikr: 44.

Yedinci Lem’a

Sûre-i Feth’in âhirindeki âyetin yedi nevi ihbar-ı gaybîsine dairdir

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ
الْمَسْجِدَالْحَرَامَ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ
رُؤُسكُمْوَمُقَصِّرِينَ لاَتَخَافُونَ فَعَلِمَ مَالَمْ تَعْلَمُوا
فَجَعَلَ مِنْدُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا۞ هُوَ الَّذِى اَرْسَلَ
رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيداً۞ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ
مَعَهُ اَشِدَّاءُ عَلَىالْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا
سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِى
وُجُوهِهِممْنْ اَثَرِ السُّجُودِ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى التَّوْرٰيةِ
وَمَثَلُهُمْفِى الْاِنْجِيلِ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْئَهُ فَاٰزَرَهُ
فَاسْتَغْلَظَفَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ
بِهِمُالْكُفَّارَ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِمِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظِيمًا[1]

SÛRE-İ FETH’İN bu üç âyetinin çok vücuh-u i’câzı vardır. Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyânın on vücuh-u külliye-i i’câziyesinden ihbar-ı bilgayb veçhi, şu üç âyette, yedi sekiz vecihle görünüyor.

1. “And olsun ki Allah, Resulünün gördüğü rüyanın hak olduğunu tasdik etti.İnşaallah hepiniz emniyet içinde ve saçlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak Mescid-i Harama gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir;onun için, Mekke’nin fethinden önce size yakın bir fetih daha ihsanetti. Bütün dinlere üstün kılmak üzere Resulünü hidayet ve hak din ilegönderen Odur. Buna şahit olarak Allah yeter. Muhammed Allah’ınResulüdür. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı şiddetli, kendiaralarında ise pek merhametlidirler. Sen onların rükû ve secdeettiklerini görürsün. Onlar Allah’ın lûtfunu ve rızasını ararlar.Yüzlerinde ise secde izi vardır. Onların Tevrat’taki vasıfları budur.İncil’deki vasıfları ise şöyledir: Onlar filizini çıkarmış, sonra gitgide

kuvvet bulmuş, kalınlaşmış ve gövdesi üzerinde yükselmiş bir ekinebenzer ki, ekincilerin pek hoşuna gider. Allah'ın onları böyleceçoğaltıp kuvvetlendirmesi, kâfirleri öfkeye boğmak içindir. Onlardaniman eden ve güzel işler yapanlara Allah mağfiret ve büyük bir mükâfatvaad etmiştir." Fetih Sûresi, 48:27-29.

BİRİNCİSİ

[1] لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا ilâ âhir. Feth-i Mekke'yi, vukuundan evvel kat'iyetle haber veriyor. İki sene sonra, haber verdiği tarzda vuku bulmuştur.[2]

İKİNCİSİ

[3] فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ifade ediyor ki: Sulh-u Hudeybiye, çendan zâhirî İslâm aleyhinde görülmüş ve Kureyşîler bir derece galip görünmüş olduğu halde, mânen, Sulh-u Hudeybiye mânevî büyük bir fetih hükmünde olacak ve sair fütuhatın da anahtarı olacak diye ihbar ediyor.

Filhakika, Sulh-u Hudeybiye ile, çendan maddî kılıç kılıfına muvakkaten konuldu. Fakat Kur'ân-ı Hakîmin bârika-âsâ elmas kılıcı çıktı; kalbleri, akılları fethetti. Musalâha münasebetiyle birbiriyle ihtilât ettiler. Mehâsin-i İslâmiyet, envâr-ı Kur'âniye, inat ve taassubât-ı kavmiye perdelerini yırtarak hükmünü icra ettiler. Meselâ, bir dâhiye-i harp olan Hâlid bin Velid ve bir dâhiye-i siyaset olan Amr ibnü'l-Âs gibi, mağlûbiyeti kabul etmeyen zatlar, Sulh-u Hudeybiye ile cilvesini gösteren seyf-i Kur'ânî onları mağlûp edip,[4] Medine-i Münevvereye kemâl-i inkıyad ile İslâmiyete gerdendâde-i teslim olduktan sonra, Hazret-i Hâlid, bir seyfullah şekline girdi ve fütuhat-ı İslâmiyenin bir kılıcı oldu.

MÜHİM BİR SUAL: Fahrü'l-Âlemîn ve Habib-i Rabbü'l-Âlemîn Hazret-i Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın Sahabelerinin, müşrikîne karşı Uhud'un nihayetinde ve Huneyn'in bidâyetinde mağlûbiyetinin hikmeti nedir?[5]

1. "And olsun ki Allah, Resulünün gördüğü rüyanın hak olduğunu tasdik etti." Fetih Sûresi, 48:27.
2. bk. İbni Hişam, *Sîretü'n-Nebeviyye*: 5:69; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*: 2:139, 146.
3. "Bundan önce size yakın bir fetih daha ihsan etti." Fetih Sûresi, 48:27.
4. bk. İbni Hişam, *Siretü'n-Nebeviyye*: 4:7; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*: 4:252.
5. bk. *Buhârî*, Meğâzi: 54, Cihad: 52:61, 97, 167; *Müslim*, Cihad: 79; *Tirmizî*, Cihad: 15

Elcevap: Müşrikler içinde, o zamanda saff-ı Sahabede bulunan ekâbir-i Sahabeye istikbalde mukabil gelecek Hazret-i Hâlid gibi çok zatlar bulunduğundan, şanlı ve şerefli olan istikballeri nokta-i nazarında bütün bütün izzetlerini kırmamak için, hikmet-i İlâhiye, hasenât-ı istikbaliyelerinin bir mükâfât-ı muaccelesi olarak mazide onlara vermiş, bütün bütün izzetlerini kırmamış. Demek mazideki Sahabeler, müstakbeldeki Sahabelere karşı mağlûp olmuşlar—tâ, o müstakbel Sahabeler, berk-i süyuf korkusuyla değil, belki bârika-i hakikat şevkiyle İslâmiyete girsin ve o şehâmet-i fıtriyeleri çok zillet çekmesin.

ÜÇÜNCÜSÜ

لاَتَخَافُونَ[1] kaydıyla ihbar ediyor ki: “Sizler emniyet-i mutlaka içinde Kâbe’yi tavaf edeceksiniz.” Halbuki, Ceziretü’l-Arabdaki bedevî akvam, çoğu düşman olmakla beraber, Mekke etrafı ve Kureyş kabilesi kısm-ı âzamı düşman iken, “Yakın bir zamanda, hiç havf hissedilmezken Kâbeyi tavaf edeceksiniz” ihbarıyla, Ceziretü’l-Arabı itaat altına ve bütün Kureyşi İslâmiyet içine ve emniyet-i tâmme vaz’ edilmesine delâlet ve ihbar eder. Aynen haber verdiği gibi vukua gelmiştir.[2]

DÖRDÜNCÜSÜ

هُوَ الَّذِى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ[3]

kemâl-i kat’iyetle ihbar ediyor ki, “Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın getirdiği din, umum dinlere galebe çalacak.” Halbuki, o zamanda yüzer milyon tebaası bulunan Nasârâ ve Yahudi ve Mecusî dinleri ve Roma, Çin ve İran hükûmeti gibi yüzer milyon tebaası bulunan cihangir devletlerin edyân-ı resmîleri iken, kendi küçük kabilesine karşı tam galebe edemeyen bir vaziyette bulunan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâmın getirdiği din, umum dinlere galip ve umum devletlere muzaffer olacağını ihbar ediyor. Hem gayet vuzuh ve kat’iyetle ihbar ediyor. İstikbal, o haber-i gaybîyi, Bahr-i Muhit-i Şarkîden Bahr-i Muhit-i Garbîye kadar İslâm kılıcının uzamasıyla tasdik etmiştir.

1. Fetih Sûresi, 48:27.
2. bk. İbni Hişam, *Sîretü’n-Nebeviyye*: 5:69; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*: 2:139, 146.
3. “Bütün dinlere üstün kılmak üzere Resulünü hidayet ve hak din ile gönderen Odur.” Fetih Sûresi, 48:28.

BEŞİNCİSİ

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ اَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا[1]

ilâ âhir. Şu âyetin başı, Sahabelerin enbiyadan sonra nev-i beşer içinde en mümtaz olduklarına sebep olan secâyâ-yı âliye ve mezâyâ-yı galiyeyi haber vermekle, mânâ-yı sarihiyle, tabakat-ı Sahabenin istikbalde muttasıf oldukları ayrı ayrı mümtaz has sıfatlarını ifade etmekle beraber, mânâ-yı işarîsiyle, ehl-i tahkikçe vefat-ı Nebevîden sonra makamına geçecek Hulefâ-i Râşidîne hilâfet tertibiyle işaret edip, herbirisinin en meşhur medar-ı imtiyazları olan sıfât-ı hassayı dahi haber veriyor.[2] Şöyle ki:

[3] وَالَّذِينَ مَعَهُ maiyet-i mahsusa ve sohbet-i hassa ile ve en evvel vefat ederek yine maiyetine girmekle meşhur ve mümtaz olan Hazret-i Sıddık'ı gösterdiği gibi, [4] اَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ ile, istikbalde küre-i arzın devletlerini fütuhâtıyla titretecek ve adaletiyle zalimlere sâika gibi şiddet gösterecek olan Hazret-i Ömer'i gösterir. Ve [5] رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ile, istikbalde en mühim bir fitnenin vukuu hazırlanırken, kemâl-i merhamet ve şefkatinden, İslâmlar içinde kan dökülmemek için ruhunu feda edip teslim-i nefis ederek Kur'ân okurken mazlumen şehid olmasını tercih eden Hazret-i Osman'ı da haber verdiği gibi;

[6] تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا

saltanat ve hilâfete kemâl-i liyakat ve kahramanlıkla girdiği halde ve kemâl-i zühd ve ibadet ve fakr ve iktisadı ihtiyar eden ve rükû ve sücudda devamı ve kesreti herkesçe musaddak olan Hazret-i Ali'nin (r.a.) istikbaldeki vaziyetini ve o fitneler içindeki harpleriyle mes'ul olmadığını ve niyeti ve matlubu fazl-ı İlâhî olduğunu haber veriyor.

1. "Muhammed Allah'ın Resulüdür. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise pek merhametlidirler. Sen onların rükû ve secdeettiklerini görürsün." Fetih Sûresi, 48:29.
2. bk. Ahmed bin Hanbel, *Fezâilü's-Sahâbe*: 1:434; Bağâvi, *Maâlimü't-Tenzîl*: 4:206.
3. "Onunla beraber olanlar." Fetih Sûresi, 48:29.
4. "Kâfirlere karşı şiddetli." Fetih Sûresi, 48:29.
5. "Kendi aralarında merhametli." Fetih Sûresi, 48:29.
6. Sen onların rükû ve secde ettiklerini görürsün. Onlar Allah'ın lûtfunu ve rızasını ararlar. bk. Fetih Sûresi, 48:29.

ALTINCISI

[1] ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى التَّوْرٰيةِ fıkrası, iki cihetle ihbar-ı gaybîdir.

BİRİNCİSİ: Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm gibi ümmî bir zâta nisbeten gayb hükmünde olan Tevrat'taki evsâf-ı Sahabeyi haber veriyor.

Evet, Tevrat'ta, On Dokuzuncu Mektupta beyan edildiği gibi, âhirzamanda gelecek Peygamberin Sahabeleri hakkında Tevrat'ta bu fıkra var: "Kudsîlerin bayrakları beraberlerindedir."[2] Yani, onun Sahabeleri ehl-i taat ve ibadet ve ehl-i salâhat ve velâyettirler ki, o vasıfları "kudsîler," yani "mukaddes" tabiriyle ifade etmiştir. Tevrat'ın pek çok ayrı ayrı lisanlara tercüme edilmesi vasıtasıyla o kadar tahrifat olduğu halde, şu Sûre-i Feth'in مَثَلُهُمْ فِى التَّوْرٰيةِ [3] hükmünü müteaddit âyâtıyla tasdik ediyor.

1. Onların Tevrat'taki vasıfları budur. bk. Fetih Sûresi, 48:29.
2. *Kitâb-ı Mukkades (Türkçe tercüme)*, Eski Ahid, Tesniye, Bab: 33 Âyet: 2; el-Halebî, es-Sîretü'l-Halebiyye: 1:218; Nebhânî, *Hüccetullah ale'l-Âlemîn*: 1:113.
3. "Onların Tevrat'taki vasıfları..." Fetih Sûresi: 48:29.

İKİNCİ CİHET ihbar-ı gaybî şudur ki: مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ fıkrasıyla ihbar ediyor ki, “Sahabeler ve Tâbiînler, ibadette öyle bir dereceye gelecekler ki, ruhlarındaki nuraniyet yüzlerinde parlayacak ve cephelerinde kesret-i sücuddan hâsıl olan bir hâtem-i velâyet nev’inde, alınlarında sikkeler görünecek.”

Evet, istikbal bunu vuzuhla ve kat’iyetle, parlak bir surette ispat etmiştir. Evet, o kadar acip fitneler ve dağdağa-i siyaset içinde, gece ve gündüzde Zeynelâbidin gibi bin rekât namaz kılan ve Tâus-u Yemenî gibi kırk sene yatsı abdestiyle sabah namazını edâ eden[1] çok mühim pek çok zatlar مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ sırrını göstermişlerdir.

YEDİNCİSİ

وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيلِ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْئَهُ فَاٰزَرَهُ
فَاسْتَغْلَظَفَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ
بِهِمُالْكُفَّارَ [2]

fıkrası, iki cihetle ihbar-ı gaybîdir.

1. bk. Gazâlî, *İhyâu Ulûmi’d-Dîn*: 1:359; ez-Zehebî, *Siyeru A’lâmü’n-Nübelâ*: 4:547.
2. “İncil’deki vasıfları ise şöyledir: Onlar filizini çıkarmış, sonra git gide kuvvet bulmuş,kalınlaşmış ve gövdesi üzerinde yükselmiş bir ekine benzer ki,ekincilerin pek hoşuna gider. Allah’ın onları böylece çoğaltıpkuvvetlendirmesi, kâfirleri öfkeye boğmak içindir.” Fetih Sûresi: 48:29.

BİRİNCİSİ: Nebiyy-i Ümmîye nisbeten gayb hükmünde olan İncil’in Sahabeler hakkındaki ihbarını ihbardır.

Evet, İncil’de, âhirzamanda gelecek Peygamberin (a.s.m.) vasfında [1] مَعَهُ قَضِيبٌ مِنْ حَدِيدٍ وَ اُمَّتُهُ كَذَلِكَ gibi âyetler var. Yani, Hazret-i İsâ (a.s.) gibi kılıçsız değil, belki sahibüsseyf bir Peygamber gelecek, cihada memur olacak ve onun Sahabeleri dahi kılıçlı ve cihada memur olacaklardır. O kadîb-i hadid sahibi, Reis-i Âlem olacak. Çünkü, İncil’in bir yerinde der: “Ben gidiyorum, tâ Âlemin Reisi (a.s.m.) gelsin.”[2] Yani, Âlemin Reisi geliyor.

1. "Onun demirden bir asâsı, yani kılıcı olacak ve onunla savaşacak. Ümmeti de onun gibi olacak." Nebhânî, *Hüccetullah ale'l-Âlemîn*: 99:114.
2. *Kitâb-ı Mukaddes (Türkçe tercüme)*, Yeni Ahid, Yuhanna, Bab: 16 Âyet: 7; el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*: 1:214.

Demek oluyor ki: İncil’in bu iki fıkrasından anlaşılıyor ki, Sahabeler çendan mebde’de az ve zayıf görünecekler; fakat çekirdekler gibi neşvünemâ bularak yükselip, kalınlaşıp kuvvetleşerek, küffârın gayzlarını onlara yutkundurup boğduracak vakitte, kılıçlarıyla nev-i beşeri kendilerine musahhar edip, reisleri olan Peygamberin (a.s.m.) ise âleme reis olduğunu ispat edecekler. Aynen şu Sûre-i Feth’in âyetinin meâlini ifade ediyor.

İKİNCİ VECİH: Şu fıkra ihbar ediyor ki, Sahabeler çendan azlığından ve zaafından Sulh-u Hudeybiyeyi kabul etmişler; elbette, herhalde az bir zamandan sonra sür’aten öyle bir inkişaf ve ihtişam ve kuvvet kesb edecekler ki, rû-yi zemin tarlasında dest-i kudretle ekilen, nev-i beşerin o zamanda gafletleri cihetiyle kısa, kuvvetsiz, nâkıs, bereketsiz sümbüllerine nisbeten gayet yüksek ve kuvvetli ve meyvedar ve bereketli bir surette çoğalacaklar ve kuvvet bulacaklar ve haşmetli hükûmetleri gıptadan, hasetten ve kıskançlıktan gelen bir gayz içinde bırakacaklar. Evet, istikbal bu ihbar-ı gaybîyi çok parlak bir surette göstermiştir.

Şu ihbarda hafî bir ima daha var ki: Sahabeyi tavsifât-ı mühimme ile senâ ederken, en büyük bir mükâfâtın vaadi makamca lâzım geldiği halde, مَغْفِرَةً [2] kelimesiyle işaret ediyor ki, istikbalde Sahabeler içinde fitneler vasıtasıyla mühim kusurlar olacak. Çünkü mağfiret kusurun vukuuna delâlet eder. Ve o zamanda Sahabeler nazarında en mühim matlup ve en yüksek ihsan, mağfiret olacak. Ve en büyük mükâfat ise, af ile, mücâzât etmemektir.

2. “Bir mağfiret.” Fetih Sûresi: 48:29.

مَغْفِرَةً [1] kelimesi nasıl bu lâtif imayı gösteriyor; öyle de, sûrenin başındaki لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ [2] cümlesiyle münasebettardır. Sûrenin başı—hakikî günahlardan mağfiret değil; çünkü ismet var, günah yok—belki makam-ı nübüvvete lâyık bir mânâ ile Peygambere müjde-i mağfiret ve âhirinde Sahabelere mağfiret ile müjde etmekle, o imaya bir letâfet daha katar.

İşte, âhir-i Feth’in mezkûr üç âyeti, on vücuh-u i’câzından yalnız ihbar-ı gaybî veçhinin çok vücuhundan yalnız yedi veçhini bahsettik. Cüz-ü ihtiyarî ve kadere dair Yirmi Altıncı Sözün âhirinde, şu âhirki âyetin hurufatının vaziyetindeki mühim bir lem’a-i i’câza işaret edilmiştir. Bu âhirki âyet, cümleleriyle Sahabeye baktığı gibi, kayıtlarıyla dahi yine Sahabenin ahvâline bakıyor. Ve elfâzıyla Sahabenin evsâfını ifade ettikleri gibi,[3] hurufâtıyla ve o âyetteki hurufâtın tekerrür-ü adediyle yine Ashab-ı Bedir, Uhud, Huneyn, Suffe, Rıdvan gibi tabakat-ı meşhure-i Sahabede bulunan zatlara işaret ettikleri gibi, ilm-i cifrin bir nev’i ve bir anahtarı olan tevafuk cihetiyle ve ebced hesabıyla daha çok esrarı ifade ediyor.

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَاَ اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحكِيمُ [4]

1. “Bir mağfiret.” Fetih Sûresi: 48:29.
2. “Tâ ki, Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın.” Fetih Sûresi, 48:2.
3. bk. Ahmed İbni Hanbel, *Fezâilü's-Sahâbe*: 1:434; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*: 7:446; Suyûtî, *ed-Dürru'l-Mensûr*: 7:544; Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*: 26:129; Bağâvî, *Maâlimü't-Tenzîl*: 4:206.
4. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

Sûre-i Feth'in âhirindeki âyetin mânâ-yı işarîsiyle verdiği ihbar-ı gaybî münasebetiyle, gelecek âyette aynı haber, aynı mânâ-yı işarî ile verdiği münasebetle, bir nebze ondan bahsedilecek.

Bir tetimme

وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۝ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ
وَالرَّسُولَ فَأُولٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَاللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ
النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِوَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ
أُولٰئِكَ رَفِيقًا [1]

1. "Muhakkak onları doğru yola ilettik. Her kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse,işte onlar, Al-lah'ın kendilerine pek büyük nimetler bağışladığıpeygamberler, sıddıklar, şehidler ve salih kimselerle beraberdirler. Negüzel arkadaştır onlar!" Nisâ Sûresi, 4:68-69.

Bu âyetin beyanında binler nüktelerinden iki nükteye işaret edeceğiz.

BİRİNCİ NÜKTE

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, mefâhimiyle, mânâ-yı sarihiyle ifade-i hakaik ettiği gibi, üslûplarıyla, hey'âtıyla çok maânî-yi işariyeyi dahi ifade ediyor. Herbir âyetin çok tabaka-i mânâları var. Kur'ân ilm-i muhitten geldiği için, bütün mânâları murad olabilir. İnsanın cüz'î fikri ve şahsî iradesiyle olan kelâmlar gibi bir iki mânâya inhisar etmez.

İşte bu sırra binaen, âyât-ı Kur'âniyenin ehl-i tefsir tarafından hadsiz hakaiki beyan edilmiş. Müfessirînin beyan etmediği daha çok hakaiki var. Ve bilhassa hurufâtında ve mânâ-yı sarihinden başka işârâtında çok ulûm-u mühimme vardır.

İKİNCİ NÜKTE

İşte bu âyet-i kerime,

مِنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ
وَحَسُنَ أُولٰئِكَ رَفِيقًا [1]

1. "Peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salih kimseler—ne güzel arkadaştır onlar!" Nisâ Sûresi, 4:69.

tabiriyle, sırat-ı müstakimin ehli ve hakikî niam-ı İlâhiyeye mazhar nev-i beşerdeki taife-i enbiya ve kafile-i sıddıkîn ve cemaat-i şüheda ve esnaf-ı salihîn ve envâ-ı tâbiînin bulunduklarını ifade etmekle beraber, âlem-i İslâmiyette o beş kısmın en mükemmelini dahi ayrıca sarahaten gösterdikten sonra, o beş kısmın imamları ve baştaki rüesalarını sıfât-ı meşhureleriyle zikretmekle onlara delâlet

edip ifade ettiği gibi, ihbar-ı gayb nev'inde bir lem'a-i i'câz ile o taifelerin istikbaldeki reislerinin vaziyetlerini bir vecihle tayin ediyor.

Evet, مِنَ النَّبِيِّينَ [1] nasıl ki sarahatle Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâma bakıyor; وَالصِّدِّيقِينَ [2] fıkrasıyla Ebu Bekri's-Sıddık'a bakıyor. Hem Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmdan sonra ikinci olduğuna ve en evvel yerine geçeceğine ve "Sıddık" ismi ümmetçe ona ünvan-ı mahsus ve sıddıkînlerin başında görüneceğine işaret ettiği gibi, وَالشُّهَدَاءِ [3] kelimesiyle Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman, Hazret-i Ali Rıdvanullahi Aleyhim Ecmaîni, üçünü beraber ifade ediyor. Hem üçü Sıddıktan sonra nübüvvetin hilâfetine mazhar olacaklarını ve üçü de şehid olacaklarını, fazilet-i şehadetleri de sair fezâillerine ilâve edileceğini işaret ve gaybî bir surette ifade ediyor. وَالصَّالِحِينَ [4] kelimesiyle Ashab-ı Suffe, Bedir, Rıdvan gibi mümtaz zevâta işaret ederek, وَحَسُنَ أُولٰئِكَ رَفِيقًا [5] cümlesiyle, mânâ-yı sarihiyle onların ittibâına teşvik ve Tâbiînlerdeki tebaiyeti çok müşerref ve güzel göstermekle, mânâ-yı işarîsiyle Hulefâ-i Erbaanın beşincisi olarak ve [6] اِنَّ الْخِلَافَةَ بَعْدِى ثَلَاثُونَ سَنَةً hadis-i şerifin hükmünü tasdik ettiren, müddet-i hilâfeti azlığıyla beraber kıymetini azîm göstermek için o mânâ-yı işarîsiyle Hazret-i Hasan Radıyallahu Anhı gösterir.

1. "Peygamberlerden." Nisâ Sûresi, 4:69.
2. "Sıddıklar." Nisâ Sûresi, 4:69.
3. "Şehitler." Nisâ Sûresi, 4:69.
4. "Salihler." Nisâ Sûresi, 4:69.
5. "Ve bunların arkadaşlıkları ne güzeldir." Nisâ Sûresi, 4:69.
6. "Hilâfet benden sonra otuz sene devam edecek, ondan sonra saltanat şekline girecektir." el-Münâvîî, *Feyzü'l-Kadîr*: c.3 s.509; İbnu Abdilber, *et-Temhîd*: c.8 s.67. Ayrıca bk.: *Tirmizî*, Fiten: 48; *Müsned*, 5:220, 221; el-Elbânî, *Sahîhu Câmiu's-Sağîr*, no: 3336.

Elhasıl, Sûre-i Feth'in âhirki âyeti Hulefâ-i Erbaaya baktığı gibi, bu âyet dahi, teyiden, ihbar-ı gayb nev'inden onların istikbaldeki vaziyetlerine kısmen işaret suretiyle bakar. İşte, Kur'ân'ın envâ-ı i'câzından olan ihbar-ı gayb nev'inin lemeât-ı i'câziyesi âyât-ı Kur'âniyede o kadar çoktur ki, hasra gelmez. Ehl-i zâhirin kırk elli âyete hasretmeleri, nazar-ı zâhirî iledir. Hakikatte ise binden geçer. Bazan bir âyette dört beş vecihle ihbar-ı gaybî bulunur.

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَاْنَا [1]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحكِيمُ [2]

1. “Ey Rabbimiz, unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme.” Bakara Sûresi, 2:286.
2. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

Bu tetimmeye ikinci bir izah[HAŞİYE-1]

Şu âhir-i Feth'in işaret-i gaybiyesini teyid eden, hem Fâtiha-i Şerifedeki sırat-ı müstakim ehli ve صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ[1] âyetindeki murad kimler olduğunu beyan eden, hem ebedü'l-âbâdın pek uzun yolunda en nuranî, ünsiyetli, kesretli, cazibedar bir kafile-i rüfekayı gösteren ve ehl-i iman ve ashab-ı şuuru şiddetle o kafileye tebaiyet noktasında iltihak ve refakate mucizâne sevk eden şu âyet,

فَاُولٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ
النَّبِيّٖينَوَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ
اُولٰئِكَرَفِيقًا[2]

yine âhir-i Feth'in âhirki âyeti gibi, ilm-i belâgatte "maârîzu'l-kelâm"[3] ve "müstetbeâtü't-terâkib" tabir edilen[4] mânâ-yı maksuttan başka, işarî ve remzî mânâlarla Hulefâ-i erbaa ve beşinci halife olan Hazret-i Hasan'a (r.a.) işaret ediyor, gaybî umurdan birkaç cihette haber veriyor. Şöyle ki:

Haşiye-1 Kardeşlerim, her ikisini faydalı bulmasından iki izahı beraber kaydetmişler. Yoksa biri kâfi idi.
1. "Kendilerine in'âmda bulunduğun kimselerin yolu." Fâtiha Sûresi, 1:7.
2. "İşte onlar, Allah'ın kendilerine pek büyük nimetler bağışladığıpeygamberler, sıddıklar, şehidler ve salih kimselerle beraberdirler. Negüzel arkadaştır onlar!" Nisâ Sûresi, 4:69.
3. bk. İbni Manzûr, *Lisânü'l-Arab*: 7:183; Kurtubî, *el-Câmi' bi Ahkâmi'l-Kur'ân*: 10:191, 199.
4. bk. İbni Hacer, *Fethü'l-Bâri*: 1:406; el-Münâvî, *et-Teârîf*: 1:32, 55; el-Hamevî, *Ezânetü'l-Edeb*; 2:194.

Nasıl ki şu âyet, mânâ-yı sarihi ile, nev-i beşerde niam-ı âliye-i İlâhiyeye mazhar olan, ehl-i sırat-ı müstakim olan kafile-i enbiya ve taife-i sıddıkîn ve cemaat-i şüheda ve envâ-ı salihîn ve sınıf-ı tâbiîn, *muhsinîn* olduğunu ifade ettiği gibi; âlem-i İslâmda dahi o taifelerin en ekmeli ve en efdali bulunduğunu ve Nebiyy-i Âhirzamanın sırr-ı veraset-i nübüvvetten teselsül eden taife-i verese-i enbiya ve Sıddık-ı Ekberin maden-i sıddıkiyetinden teselsül eden kafile-i sıddıkîn ve hulefâ-i selâsenin şehadet mertebesiyle merbut bulunan kafile-i şüheda, وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ[1] sırrıyla bağlanan cemaat-i salihîn ve قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ[2] sırrını imtisal eden ve Sahabelerin ve Hulefâ-i Râşidînin refakatinde giden esnaf-ı Tâbiîni ihbar-ı gaybî nev'inden gösterdiği gibi, وَالصِّدِّيقِينَ kelimesiyle, mânâ-yı işarî cihetinde, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmdan sonra

makamına geçecek ve halifesi olacak ve ümmetçe “Sıddık” ünvanıyla şöhret bulacak ve sıddıkîn kafilesinin reisi olacak Hazret-i Ebu Bekri’s-Sıddık’ı ihbar ediyor.

وَالشُّهَدَاءِ kelimesiyle, Hulefâ-i Râşidînden üçünün şehadetini haber veriyor. Ve Sıddıktan sonra üç şehid halife olacaklar. Çünkü شُهَدَاءِ cem’dir; cem’in ekalli üçtür. Demek Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman, Hazret-i Ali (Radıyallahu Anhüm) Sıddıktan sonra riyaset-i İslâmiyete geçecekler ve şehid olacaklar. Aynı haber-i gaybî vuku bulmuştur.

1. “İman eden ve güzel işler yapanlar.” Bakara Sûresi, 2:82.
2. “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:31.

Hem وَالصَّالِحِينَ kaydıyla, Ehl-i Suffegibi taat ve ibadette Tevrat’ın senâsına mazhar olmuş ehl-i salâhat ve takvâ ve ibadet, istikbalde kesretle bulunacağını ihbar etmekle beraber, وَحَسُنَ أُولٰئِكَ رَفِيقًا cümlesi, Sahabeye ilim ve amelde refakat ve tebaiyet eden Tâbiînlerin tebaiyetini tahsin etmekle, ebed yolunda o dört kafilenin refakatlerini hasen ve güzel göstermekle beraber; Hazret-i Hasan’ın (r.a.) birkaç ay gibi kısacık müddet-i hilâfeti çendan az idi, fakat اِنَّ الْخِلَافَةَ بَعْدِى ثَلَاثُونَ سَنَةً hükmüyle ve ihbar-ı gaybiye-i Nebeviyenin tasdikiyle ve [1] اِبْنِى حَسَنٌ هٰذَا سَيِّدٌ سَيُصْلِحُ اللّٰهُ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ hadisindeki mucizâne ihbar-ı gaybî-yi Nebevîyi tasdik eden ve iki büyük ordu, iki cemaat-i azîme-i İslâmiyenin musalâhasını temin eden ve nizâı ortalarından kaldıran Hazret-i Hasan’ın (r.a.) kısacık müddet-i hilâfetini ehemmiyetli gösterip, Hulefâ-i Erbaaya bir beşinci halife göstermek için, ihbar-ı gaybî nev’inden mânâ-yı işarîsiyle ve وَحَسُنَ أُولٰئِكَ رَفِيقًا kelimesinde beşinci halifenin ismine, ilm-i belâgatte “müstetbeâtü’t-terâkib” tabir edilen bir sırla işaret ediyor.

İşte, mezkûr işarî ihbarlar gibi daha çok sırlar var. Sadedimize gelmediği için şimdilik kapı açılmadı. Kur’ân-ı Hakîmin çok âyâtı var ki, herbir âyet çok vecihlerle ihbar-ı gaybî nev’indendir. Bu nevi ihbârât-ı gaybiye-i Kur’âniye binlerdir.

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَاْنَا [2]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [3]

1. "Şu benim oğlum Hasan, seyyiddir. Allah onun vasıtasıyla Müslümanların iki büyük ordusunu barıştıracaktır." *Buharî*, Fiten: 20; *Tirmizî*, Menâkıb: 25; *Nesâî*, Cum'a: 27; *Müsned*, 5:38, 44,49, 51.
2. "Ey Rabbimiz, unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme." Bakara Sûresi, 2:286.
3. "Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin." Bakara Sûresi, 2:32.

Hâtime

Kur'ân-ı Hakîmin tevafuk cihetinden tezahür eden i'câzî nüktelerinden bir nüktesi şudur ki:

Kur'ân-ı Hakîmde ism-i *Allah, Rahmân, Rahîm, Rab* ve İsm-i Celâl yerindeki *Hüve*'nin mecmuu dört bin küsurdur. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ Hesab-ı ebcedin ikinci nev'i ki, huruf-u hecâ tertibiyledir, o da dört bin küsur eder. Büyük adetlerde küçük kesirler tevafuku bozmadığından, küçük kesirlerden kat-ı nazar edildi. Hem الم tazammun ettiği *vav*-ı atıf ile beraber, iki yüz seksen (280) küsur eder. Aynen Sûre-i el-Bakara'nın iki yüz seksen (280) küsur İsm-i Celâline ve hem iki yüz seksen (280) küsur âyâtın adedine tevafuk etmekle beraber, ebcedin hecâî tarzındaki ikinci hesabıyla, yine dört bin küsur eder. O da, yukarıda zikri geçmiş beş esmâ-i meşhurenin adedine tevafuk etmekle beraber, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ 'in kesirlerinden kat-ı nazar, adedine tevafuk ediyor. Demek, bu sırr-ı tevafuka binaen, الم hem müsemmâsını tazammun eden bir isimdir, hem el-Bakara'ya isim, hem Kur'ân'a isim, hem ikisine muhtasar bir fihriste, hem ikisinin enmuzeci ve hülâsası ve çekirdeği, hem بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ in mücmelidir. Ebcedin meşhur hesabıyla بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ism-i *Rab* adedine müsavi olmakla beraber, الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ deki müşedded ر iki ر sayılsa, o vakit 990 (dokuz yüz doksan) olup, pek çok esrar-ı mühimmeye medar olup, on dokuz harfiyle on dokuz bin âlemin miftahıdır.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyanda Lâfza-i Celâlin tevafukat-ı lâtifesindendir ki,

bütün Kur’ân’da sayfanın âhirki satırın yukarı kısmında seksen Lâfza-i Celâl birbirine tevafukla baktığı gibi, aşağıki kısımda da aynen seksen Lâfza-i Celâl birbirine tevafukla bakar. Tam o âhirki satırın ortasında yine elli beş Lâfza-i Celâl birbiri üstüne düşüp ittihad ederek, güya elli beş Lâfza-i Celâlden terekküp etmiş birtek Lâfza-i Celâldir. Âhirki satırın başında yalnız ve bazı üç harfli kısa bir kelime, fasıla ile yirmi beş tam tevafukla tam ortadaki elli beşin tam tevafukuna zammedilince, seksen tevafuk olup, o satırın nısf-ı evvelindeki seksen tevafuka ve nısf-ı âhirdeki yine seksen tevafuka tevafuk ediyor. Acaba böyle lâtif, zarif, muntazam, mevzun, i’câzlı bu tevafukat nüktesiz, hikmetsiz olur mu? Hâşâ, olamaz. Belki, o tevafukatın ucuyla mühim bir define açılabilir.

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَاْنَا [1]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [2]

Said Nursî

1. “Ey Rabbimiz, unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme.” Bakara Sûresi, 2:286.
2. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

Sekizinci Lem’a

Kerâmet-i Gavsiye Risalesidir. Sikke-i Tasdik-i Gaybî Mecmuasında ve teksir Lem’alar Mecmuasında neşredilmiştir.

Dokuzuncu Lem’a

Bu lem’ayı herkes okumasın. Vahdetü’l-vücudun ince kusurlarını herkes göremez ve muhtaç değil.

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ [2] بِاسْمِهِ [1]

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ [3]

Aziz, sıddık, muhlis, halis kardeşim,

Kardeşimiz Abdülmecid’e ayrı mektup yazmadığımın sebebi, size yazdığım mektupları kâfi gördüğümdendir ki, Abdülmecid, benim için Hulûsi’den sonra kıymettar bir kardeşim, bir talebemdir. Her sabah akşam Hulûsî ile beraber, bazen daha evvel duâmda ismiyle hazır oluyor. Size yazdığım mektuplardan, evvel Sabri, sonra Hakkı Efendi istifade ediyorlar. Onlara da ayrı mektup yazmıyorum. Cenâb-ı Hak seni onlara mübarek büyük bir kardeş yapmış. Sen benim yerime Abdülmecid ile muhabere et, merak etmesin, Hulûsî’den sonra onu düşünüyorum.

BİRİNCİ SUÂLİNİZ: Cedlerinizden birisinin imzası “es-Seyyid Muhammed”e dair mahrem sualiniz var.

Kardeşim buna ilmî ve tahkikî ve keşfî cevap vermek elimde değil. Fakat ben arkadaşlarıma derdim ki: “Hulûsî ne şimdiki Türklere ve ne de Kürtlere benzemiyor. Bunda başka bir hâsiyet görüyorum.” Arkadaşlarım da beni tasdik ediyorlar. [4] دَادِ حَقْ رَا قَابِلِيَّتْ شَرْطْ نِيسْت sırrıyla “Hulûsî’de büyük bir asâlet tezahürü bir dâd-ı Hakdır” derdik. Hem kat’iyyen bil ki; Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın iki âli var. Biri: Nesebî âldir. Biri de Şahs-ı mânevîsi ve nûrânisinin risalet noktasındaki âli var. Bu ikinci âlde kat’iyyen sen dahil olmakla beraber, birinci âlde dahi delilsiz bir kanâatim var ki ceddinin imzası sebepsiz değildir.

1. Allah’ın adıyla.
2. “Hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.” İsrâ Sûresi, 17:44.
3. Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi, üzerinize olsun.
4. Allah vergisi için kabiliyet şart değildir.

Aziz kardeşim,

SENİN İKİNCİ SUALİNİN HÜLÂSASI: Muhyiddin-i Arabî demiş: “Rûhun mahlûkıyeti, inkişâfından ibarettir.” O sual ile, benim gibi zayıf bir bîçâreyi, Muhyiddin-i Arabî gibi müthiş bir hârika-i hakikat, bir dâhiye-i ilm-i esrâra karşı mübârezeye mecbur ediyorsun. Fakat madem nusûs-u Kur’ân’a istinâden bahse girişeceğim; ben sinek dahi olsam o kartaldan daha yüksek uçabilirim.

Kardeşim, bil ki: Hazret-i Muhyiddin aldatmaz, fakat aldanır. Hâdîdir, fakat her kitabında mühdî olamıyor. Gördüğü doğrudur, fakat hakikat değildir. Yirmi Dokuzuncu Sözde, ruh bahsinde, medâr-ı sualiniz olan o hakikat izah edilmiştir.

Evet, ruh, mâhiyeti itibarıyla bir kanun-u emrîdir. Fakat vücud-u hâricî giydirilmiş bir nâmus-u zîhayattır ve vücud-u hâricî sahibi bir kanundur. Hazret-i Muhyiddin, yalnız mâhiyeti noktasında düşünmüştür. Vahdetü’l-vücud meşrebince, eşyanın vücudunu hayal görüyor. O zât, hârika keşfiyâtıyla ve müşâhedâtıyla ve mühim bir meşreb sahibi ve müstakil bir meslek ihtiyar ettiğinden, bilmecburiye, zayıf te’vilâtla, tekellüflü bir surette, bazı âyâtı meşrebine, meşhûdâtına tatbik ediyor, âyâtın sarâhatini incitiyor. Sâir risalelerde cadde-i müstakîme-i Kur’âniye ve minhâc-ı kavîm-i Ehl-i Sünnet beyan edilmiştir. O zât-ı kudsînin kendine mahsus bir makamı var; hem makbûlîndendir. Fakat mîzansız keşfiyâtında hudutları çiğnemiş ve cumhûr-u muhakkıkîne çok meselelerde muhâlefet etmiş.

İşte, bu sır içindir ki, o kadar yüksek ve hârika bir kutup, bir ferîd-i devrân olduğu halde, kendine mahsus tarikatı gayet kısacık, Sadreddin-i Konevîye münhasır kalıyor gibidir ve âsârından istikametkârâne istifade nâdir oluyor. Hattâ çok muhakkıkîn-i asfiyâ, o kıymettar âsârını mütalâa etmeye revaç göstermiyorlar; hattâ bazıları men ediyorlar.

Hazret-i Muhyiddin’in meşrebiyle ehl-i tahkikin meşrebinin mâbeynindeki esaslı fark ve onların me’hazlarını göstermek, çok uzun tetkikata ve çok yüksek ve geniş nazarlara muhtaçtır. Evet, fark o kadar dakîk ve derin ve me’haz o kadar yüksek ve geniştir ki, Hazret-i Muhyiddin hatâsından muâheze edilmemiş, makbul olarak kalmış. Yoksa, eğer ilmen, fikren ve keşfen o fark o me’haz görünseydi, onun için gayet büyük bir sukut ve ağır bir hatâ olurdu. Madem fark o kadar derindir; bir temsil ile o farkı ve o me’hazları, Hazret-i Muhyiddin’in o meselede yanlışını göstermeye muhtasaran çalışacağız. Şöyle ki:

Meselâ, bir âyinede güneş görünüyor. Şu âyine, güneşin hem zarfı, hem

mevsûfudur. Yani, güneş bir cihette onun içinde bulunur ve bir cihette âyineyi ziynetlendirip parlak bir boyası, bir sıfatı olur. Eğer o âyine, fotoğraf âyinesi ise, güneşin misâlini sâbit bir surette kâğıda alıyor. Şu halde, âyinede görünen güneş, fotoğrafın resim kâğıdındaki görünen mâhiyeti, hem âyineyi süslendirip sıfatı hükmüne geçtiği cihette, hakikî güneşin gayrıdır. Güneş değil, belki güneşin cilvesi başka bir vücuda girmesidir. Âyine içinde görünen güneşin vücudu ise, hâriçteki görünen güneşin ayn-ı vücudu değilse de, ona irtibâtı ve ona işâret ettiği için, onun ayn-ı vücudu zannedilmiş.

İşte bu temsile binâen, "Âyinede hakikî güneşten başka birşey yoktur" denilmek ve âyineyi zarf ve içindeki güneşin vücud-u hâricîsi murad olmak cihetiyle denilebilir. Fakat âyinenin sıfatı hükmüne geçmiş münbasit aksi ve fotoğraf kâğıdına intikal eden resim cihetiyle güneştir denilse, hatâdır; "Güneşten başka içinde birşey yoktur" demek yanlıştır. Çünkü, âyinenin parlak yüzündeki akis ve arkasında teşekkül eden resim var. Bunların da ayrı ayrı birer vücudu var. Çendan o vücudlar güneşin cilvesindendir; fakat güneş değiller. İnsanın zihni, hayâli, bu âyine misâline benzer. Şöyle ki:

İnsanın âyine-i fikrindeki mâlûmâtın dahi iki veçhi var: Bir vecihle ilimdir, bir vecihle mâlûmdur. Eğer zihni o mâlûma zarf saysak, o vakit o mâlûm mevcud, zihnî bir mâlûm olur; vücudu ayrı birşeydir. Eğer zihni o şeyin husûlüyle mevsuf saysak, zihne sıfat olur; o şey o vakit ilim olur, bir vücud-u hâricîsi vardır. O mâlûmun vücud ve cevheri dahi olsa, bununki arazî bir vücud-u hârîcisi olur.

İşte bu iki temsile göre, kâinat bir âyinedir. Her mevcudâtın mâhiyeti dahi birer âyinedir. Kudret-i Ezeliye ile îcâd-ı İlâhîye mâruzdurlar. Herbir mevcud, bir cihetle Şems-i Ezelînin bir isminin bir nevi âyinesi olup bir nakşını gösterir. Hazret-i Muhyiddin meşrebinde olanlar, yalnız âyinelik ve zarfiyet cihetinde ve âyinedeki vücud-u misâli, nefiy noktasında ve akis, ayn-ı mün'akis olmak üzere keşfedip, başka mertebeyi düşünmeyerek, "Lâ mevcûde illâ Hû" diyerek, yanlış etmişler. "Hakàiku'l-eşyâi sâbitetün" kaide-i esâsiyeyi inkâr etmek derecesine düşmüşler.

Amma ehl-i hakikat ise, verâset-i Nübüvvet sırrıyla ve Kur'ân'ın kat'î ifâdâtıyla görmüşler ki, âyine-i mevcudatta kudret ve irâde-i İlâhiye ile vücud bulan nakışlar Onun eserleridir. "Heme ezost"[HAŞİYE-1] tur; "Heme ost"[HAŞİYE-2] değil. Eşyanın bir vücudu vardır ve o vücud bir derece sâbittir. Çendan o vücud, Vücud-u Vâcibe nisbeten vehmî ve hayâlî hükmünde zayıftır; fakat Kadîr-i Ezelînin îcad ve irâde ve kudretiyle vardır.

Haşiye-1 Yani herşey Ondandır. O îcad eder.
Haşiye-2 Herşey O değil ki; "Lâ mevcûde illâ Hû" denilsin.

Nasıl ki, temsilde, âyine içindeki güneşin hakikî vücud-u hâricîsinden başka bir vücud-u misâlîsi var. Ve âyineyi ziynetli boyalayan münbasit aksinin dahi

arazî ve ayrı bir vücud-u hâricîsi var. Ve âyinenin arkasındaki fotoğrafın resim kâğıdına intikâş eden suret-i şemsiyenin dahi ayrı ve arazî bir vücud-u hâricîsi vardır, hem bir derece sâbit bir vücuddur. Öyle de, kâinat âyinesinde ve mâhiyât-ı eşya âyinelerinde esmâ-i kudsiye-i İlâhiyenin irade ve ihtiyar ve kudret ile hâsıl olan cilveleriyle tezâhür eden nukûş-u masnûâtın, Vücud-u Vâcibden ayrı, hâdis bir vücudu var. Hem o vücuda Kudret-i Ezeliye ile sebat verilmiş. Fakat eğer irtibat kesilse, bütün eşya birden fenâya gider. Bekâ-i vücud için her an, herşey, Hâlıkının ibkàsına muhtaçtır. Çendan "hakâiku'l-eşyâi sâbitetün"dür; fakat Onun ispat ve tesbitiyle sâbittir.

İşte, Hazret-i Muhyiddin, "Ruh mahlûk değil; âlem-i emirden ve sıfat-ı irâdeden gelmiş bir hakikattir" demesi, çok nusûsun zâhirine muhâlif olduğu gibi; mezkûr tahkikata binâen iltibâs etmiş, aldanmış, zayıf vücudları görmemiş.

Esmâ-i İlâhiyeden Hallâk, Rezzak gibi isimlerin mazharları vehmî ve hayâlî şeyler olamaz. Madem o esmâ hakikatlidirler. Elbette mazharlarının da hakikat-i hâriciyeleri vardır.

ÜÇÜNCÜ SUALİNİZ:

İlm-i cifre anahtar olacak bir ders istiyorsunuz.

Elcevap: Biz kendi arzu ve tedbirimizle bu hizmette bulunmuyoruz. İhtiyârımızın fevkinde, bize, daha hayırlı bir ihtiyar işimize hâkimdir. İlm-i cifir, meraklı ve zevkli bir meşgale olduğundan, vazife-i hakikiyeden alıkoyup meşgul ediyor. Hattâ, kaç defadır esrâr-ı Kur'âniyeye karşı o anahtar ile bazı sırlar açılıyordu; kemâl-i iştiyak ve zevk ile müteveccih olduğum vakit kapanıyordu. Bunda iki hikmet buldum:

Birisi,[1] لاَ يَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلاَّ اللّٰهُ yasağına karşı hilâf-ı edepte bulunmak ihtimâli var.

İkincisi, hakâik-ı esâsiye-i imâniye ve Kur'âniyenin berâhîn-i kat'iye ile ümmete ders vermek hizmeti ise, ilm-i cifir gibi ulûm-u hafiyenin yüz derece daha fevkinde bir meziyet ve kıymeti vardır. O vazife-i kudsiyede kat'î hüccetler ve muhkem deliller sûiistimâle meydan vermiyorlar. Fakat cifir gibi, muhkem kaidelere merbut olmayan ulûm-u hafiyede sûiistimâl girip şarlatanların istifade etmeleri ihtimâlidir. Zaten hakikatlerin hizmetine ne vakit ihtiyaç görülse, ihtiyâca göre bir nebze ihsân edilir.

İşte, ilm-i cifrin anahtarları içinde en kolayı ve belki en sâfisi ve belki en güzeli, ism-i Bedi'den gelen ve Kur'ân'da Lâfza-i Celâlde cilvesini gösteren ve bizim neşrettiğimiz âsârı ziynetlendiren tevâfukun envâlarıdır. Kerâmet-i Gavsiyenin birkaç yerinde bir nebze gösterilmiş.

Ezcümle, tevâfuk birkaç cihette birşeyi gösterse, delâlet derecesinde bir işarettir. Bazan birtek tevâfuk, bazı karâinle delâlet hükmüne geçer. Her ne ise, şimdilik bu kadar yeter. Ciddî ihtiyaç olsa size bildirilecektir.

1. "Gaybı yalnız Allah bilir." Neml Sûresi, 27:65; *Tirmizi,* Sevâbü'l-Kur'ân: 7; *Dârimî,* Fedâilü'l-Kur'ân: 21.

DÖRDÜNCÜ SUALİNİZ:

Yani sizin değil, İmam Ömer Efendinin suali ki, bedbaht bir doktor, Hazret-i İsâ Aleyhisselâmın pederi varmış diye,[HAŞİYE-1] dîvânecesine bir te’vil ile bir âyetten kendine güya şâhit gösteriyor...

O bîçare adam bir zaman huruf-u mukattáa ile bir hat icadına çalışıyordu. Hem pek çok hararetli çalışıyordu. O vakit anladım ki, o adam zındıkların tavrından hissetmiş ki, hurufat-ı İslâmiyenin kaldırılmasına teşebbüs edecekler. O adam gûya o sele karşı hizmet edeceğim diye çok beyhude çalışmış. Şimdi bu meselede ve hem ikinci meselesinde yine zındıkların esasât-ı İslâmiyeye karşı müthiş hücumunu hissetmiş ki böyle mânâsız te’vilat ile bir musalâha yolunu açmak istediğini zannediyorum.

[1] اِنَّ مَثَلَ عِيسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَ gibi nusûs-u kat’iye ile Hazret-i İsâ Aleyhisselâm pedersiz olduğu kat’iyyeti varken, tenâsüldeki bir kanunun muhâlefetini gayr-ı mümkün telâkki etmekle, vâhî te’vilât ile bu metin ve esaslı hakikati değiştirmeye teşebbüs edenlerin sözüne ehemmiyet verilmez ve ehemmiyete değmez. Çünkü hiçbir kanun yoktur ki, şüzuzları ve nâdirleri bulunmasın ve hâricine çıkmış fertleri bulunmasın. Ve hiçbir kaide-i külliye yoktur ki, hârika fertler ile tahsis edilmesin.

Haşiye-1 Nev-i beşerin bir rub’unun başına reis olarak geçen ve nev-i beşerden nev-i melâikeye bir cihette intikal eden ve arzı bırakıp semâvâtı vatan ittihâz eden hârika bir ferd-i insanın bu hârika vaziyetleri kanun-u tenâsülün hârika bir suretini iktizâ ederken, kanun-u tenâsülün şüpheli, meçhul, gayr-ı fıtrî, belki ednâ bir tarz ile o kanun içine almak, hiç yakışmadığı gibi, hiç mecburiyet de yoktur. Hem sarâhat-i Kur’âniye te’vil kaldırmaz. Yüz cihette zedelenen kanun-u tenâsülün tâmiri hesâbına hiçbir cihette zedelenmeyen ve tenâsülün hâricinde bulunan kanun-u cinsiyet-i melek, hem kanun-u sarâhat-i Kur’âniye gibi kuvvetli kanunlar nasıl tahrip edilir.

1. “Allah katında İsâ’nın misali Âdem’in misali gibidir.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:59.

Zaman-ı Âdem’den beri bir kanundan hiçbir fert şüzûz etmemek ve hâricine çıkmamak olamaz. Evvelâ, bu kanun-u tenâsül, mebde’ itibârıyla, iki yüz bin envâ-ı hayvânâtın mebde’leriyle hark edilmiş ve nihâyet verilmiş. Yani, en evvelki pederleri âdetâ Âdem’leri hükmünde, iki yüz bin o evvelki pederler, kanun-u tenâsülü hark etmişler. Peder ve valideden gelmemişler ve o kanun hâricinde vücud verilmiş.

Hem her baharda gözümüzle gördüğümüz, yüz bin envâın kısm-ı âzamı, hadsiz efradları, kanun-u tenâsül hâricinde—yaprakların yüzünde, taaffün etmiş maddelerde—o kanun hâricinde îcâd edilir. Acaba mebdeinde ve hattâ her senede bu kadar şâzlarla yırtılmış, zedelenmiş bir kanunu, bin dokuz yüz senede bir ferdin şüzûzunu akla sığıştıramayan ve nusûs-u Kur’âniyeye karşı bir te’vîle yapışan bir akıl, kaç derece akılsızlık ettiğini kıyâs et.

O bedbahtların kanun-u tabiî tâbir ettiği şeyler, emr-i İlâhî ve irâde-i

Rabbâniyenin küllî bir cilvesi olan âdetullah kanunlarıdır ki, Cenâb-ı Hak, o âdâtını bazı hikmet için değiştirir. Herşeyde ve her kanunda irâde ve ihtiyârının hükmettiğini gösterir. Hârikulâde bazı fertlerde hark-ı âdât eder.

[1] fermânıyla bu hakikati gösterir.

1. “Allah katında Îsâ’nın misali Âdem’in misali gibidir.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:59.

Ömer Efendinin o doktora dâir ikinci suali:

O doktor, o meselede o kadar eblehâne hareket ediyor ki, sözlerini dinlemek yahut ehemmiyet verip cevap vermekten çok aşağıdır. Bu bîçâre, küfür ve îmân ortasını bulmak istiyor. Onun ehemmiyetsiz bahsine karşı değil, belki yalnız Ömer Efendinin istifsârına göre derim:

Me’mûrât ve menhiyât-ı şer’iyede illet, emr-i İlâhîdir ve nehy-i İlâhîdir. Maslahatlar ve hikmetler ise, müreccihtirler; emir ve nehyin taallûklarına ism-i Hakîm noktasında sebep olabilir.

Meselâ, sefer eden, namazını kasreder. Bu namazın kasrına bir illet ve bir hikmet var. İllet, seferdir; hikmet, meşakkattir. Sefer bulunsa, meşakkat olmasa da, namaz kasredilir. Sefer olmasa, hânesinde yüz meşakkat görse, yine namaz kasredilmez. Çünkü meşakkat filcümle bazan seferde bulunması, kasr-ı namaza hikmet olmasına kâfidir ve seferi illet yapmasına da yine kâfidir.

İşte, bu kaide-i şer’iyeye binâen, ahkâm-ı şer’iye hikmetlere göre tegayyür etmiyor, hakikî illetlere bakar. Meselâ, o doktorun bahsettiği gibi, hınzırın etinden bildiği zarardan, hastalıktan başka, “Hınzır eti yiyen bir cihette hınzırlaşır”[HAŞİYE-1] kaidesiyle ve o hayvan, sâir hayvânât-ı ehliye gibi zararsız yapılmıyor. Etinden gelen menfaatten ziyade, çok zarar îrâs etmekle beraber, etindeki kuvvetli yağ, kuvvetli soğuk memleketi olan firengistandan başka tıbben muzır olduğu gibi, mânen ve hakikaten çok zararlı olduğu tahakkuk etmiş.

İşte bu gibi hikmetler, onun haram olmasına ve nehy-i İlâhî taallûkuna da bir hikmet olmuştur. Hikmet her fertte ve her vakitte bulunmak lâzım değildir. O hikmetin tebeddülü ile illet değişmez. İllet değişmezse hüküm değişmez. İşte bu kaideye göre, o bîçâre adamın ne kadar şeriatın rûhundan uzak konuştuğu anlaşılsın. Şeriat nâmına onun sözüne ehemmiyet verilmez. Hâlikın çok akılsız feylesoflar suretinde hayvanları vardır!

Haşiye-1 Acaba firengistanın bu kadar harika terakkiyât-ı medeniyetiyle ve kemâlât-ı fenniyesiyle ve insaniyetperverâne ulûmuyla ileri gittiği halde, o terakkiyat ve kemâlâta ve o ulûma bütün bütün zıt olan maddiyyunluk ve tabiiyyunluk zulümâtında hınzırcasına saplanmalarında, hınzır etinin yemesinin medhali yok mudur? Soruyorum. İnsan, beslendiği şeyle mizâcı müteessir olduğuna delil, “kırk günde hergün et yiyen kasâvet-i kalbiyeye dûçâr olduğu” darbımesel hükmüne geçmesidir.

Muhyiddin-i Arabîhakkındaki sualin cevabına zeyldir.

Muhyiddin-i Arabî, vahdetü'l-vücud meselesini en yüksek bir mertebe telâkki ettiği gibi, ehl-i aşk bir kısım evliyâ-i azîme dahi ona ittibâ etmişler. Bu meslek en yüksek mertebe olmadığını, hem hakikî olmadığını, belki bir derecede ehl-i sekir ve istiğrâkın ve ashâb-ı şevk ve aşkın meşrebi olduğunu söylüyorsun. Öyle ise, muhtasaran sırr-ı verâset-i Nübüvvetle ve Kur'ân'ın sarâhatiyle gösterilen Tevhîdin yüksek mertebesi hangisidir? Göster.*Sual:*

Elcevap: Benim gibi hiç ender hiç, âciz bir bîçârenin kısa fikriyle bu yüksek mertebeleri muhâkeme etmek, yüz derece haddimin fevkindedir. Yalnız, Kur'ân-ı Hakîmin feyzinden gelen gayet muhtasar bir iki nükteyi söyleyeceğim; belki bu meselede faydası olacak.

BİRİNCİ NÜKTE: Vahdetü'l-vücudun meşrebine ve saplanmasına çok esbab var. Onlardan bir ikisi kısaca beyan edilecek.

Birinci sebep: Mertebe-i Rubûbiyetin hallâkıyetini âzamî derecede zihinlerine sığıştıramadıklarından ve sırr-ı Ehadiyet ile herşeyi bizzat kabza-i Rubûbiyetinde tuttuğunu ve herşey kudret ve ihtiyar ve irâdesiyle vücud bulduğunu kalblerine tam yerleştiremediklerinden, "Herşey Odur" veyahut "yoktur" veya "hayaldir" veya "tezâhüriyetidir" veya "cilveleridir" demeye kendilerini mecbur bilmişler.

İkinci sebep: Firâkı hiç istemeyen ve firaktan şiddetle kaçan ve ayrılıktan titreyen ve bu'diyetten Cehennem gibi korkan ve zevâlden gayet derece nefret eden ve visâli, rûhu ve canı gibi seven ve kurbiyeti Cennet gibi hadsiz bir iştiyakla arzulayan aşk sıfatı, herşeydeki akrebiyet-i İlâhiyenin bir cilvesine yapışmakla firak ve bu'diyeti hiçe sayıp, likâ ve visâli dâimî zannederek "Lâ mevcude illâ Hû" diye, aşkın sekriyle ve o şevk-i bekà ve likà ve visâlin muktezâsıyla, gayet zevkli bir meşreb-i hâli vahdetü'l-vücudda bulunduğunu tasavvur ederek, müthiş firaklardan kurtulmak için, o vahdetü'l-vücud meselesini melce' ittihâz etmişler.

Demek birinci sebebin menşei, aklın gayet geniş ve gayet yüksek olan bazı hakàik-ı îmâniyeye yetişmediğinden ve ihâta edemediğinden ve aklın îmân noktasında tamamıyla inkişâf etmediğindendir. İkinci sebebin menşei, kalbin aşk noktasında fevkalâde inkişâfından ve hârikulâde inbisâtından ve genişliğinden ileri gelmiştir.

Amma sarâhat-i Kur'âniye ile verâset-i Nübüvvetin evliyâ-i azîmesi ve ehl-i sahv olan asfiyânın gördükleri mertebe-i uzmâ-yı Tevhid ise, hem çok yüksektir,

hem rubûbiyet ve hallâkıyet-i İlâhiyenin mertebe-i uzmâsını, hem bütün esmâ-i İlâhiyenin hakikî olduklarını ifade ediyor. Ve esâsâtı muhâfaza edip, ahkâm-ı Rubûbiyetin muvâzenesini bozmuyor. Çünkü derler ki:

Cenâb-ı Hakkın ehadiyet-i zâtiyesiyle ve mekândan münezzehiyetiyle beraber, herşey bütün şuûnâtıyla, doğrudan doğruya ilmiyle ihâta ve teşhis edilmiş ve irâdesiyle tercih ve tahsis edilmiş ve kudretiyle ispat ve îcâd edilmiştir. Bütün kâinatı birtek mevcud gibi îcâd ve tedbir ediyor. Bir çiçeği kolaylıkla halk ettiği gibi, koca baharı dahi o suhûletle halk eder. Birşey birşeye mâni olmaz. Teveccühünde tecezzî yoktur. Aynı anda, her yerde, kudret ve ilmiyle tasarruf noktasında bulunuyor. Tasarrufunda tevzi ve inkısam yoktur. On Altıncı Söz ve Otuz İkinci Sözün İkinci Mevkıfının İkinci Maksadında bu sır tamamıyla izah ve ispat edilmiştir.

“Lâ müşâhhate fi’t-temsîl” kaidesiyle temsildeki kusura bakılmadığından, gayet kusurlu bir temsil söyleyeceğim—tâ iki meşrebin bir derece farkı anlaşılsın.

Meselâ, hârika ve emsalsiz, gayet büyük ve gayet ziynetli, şark ve garba bir anda uçacak ve şimalden cenuba ulaşan kanatlarını kapayıp açacak, yüz binler nakışlarla tezyin edilmiş ve kanadının herbir tüyünde gayet dâhiyâne san’atlar derc edilmiş bir tavus kuşu farz ediyoruz. Şimdi seyirci iki adam var. Akıl ve kalb kanatlarıyla bu kuşun yüksek mertebelerine ve hârika ziynetlerine uçmak istiyorlar.

Birisi, bu tavus kuşunun vaziyetine ve heykeline ve hârikulâde herbir tüyündeki kudret nakışlarına bakar ve gayet aşk ve şevk ile sever. Dakik tefekkürü kısmen bırakır ve aşka yapışır. Fakat görür ki, hergün o sevimli nakışlar tahavvül ve tebeddül eder. Sevdiği ve perestiş ettiği o mahbublar kaybolur, zeval buluyor. O adam kendine tesellî vermek ve aklına sığıştıramadığı vahdet-i hakikî ile rubûbiyet-i mutlaka ve ehadiyet-i zâtî ile hallâkıyet-i külliyeye mâlik bir nakkâşın bir nakş-ı san’atıdır demek lâzım gelirken, o itikad yerine, “Bu tavus kuşundaki ruh o kadar âlîdir ki, onun sânii onun içindedir veya o olmuş. Hem o ruh, vücuduyla müttehid, vücudu ise sûret-i zâhiriye ile mümteziç olduğundan, o rûhun kemâli ve o vücudun yüksekliği, bu cilveleri böyle gösterir, her dakika başka bir nakşı ve ayrı bir hüsnü izhâr eder. Hakikî ihtiyar ile bir îcad değil, belki bir cilvedir, bir tezâhürdür” der.

Diğer adam der ki: “Bu mîzanlı ve nizamlı, gayet san’atkârâne nakışlar, kat’î bir surette, bir irâde ve ihtiyar ve kasd ve meşîeti iktizâ eder. İrâdesiz bir cilve, ihtiyarsız bir tezâhür olamaz. Evet, tavusun mâhiyeti güzel ve yüksektir; fakat onun mâhiyeti fâil olamaz. Belki münfâildir; fâili ile hiçbir cihette ittihâd

edemez. Rûhu güzel ve âlîdir, fakat mûcid ve mutasarrıf değil, belki ancak mazhar ve medardır. Çünkü herbir tüyünde, bilbedâhe, nihâyetsiz bir hikmetle bir san'at ve nihâyetsiz bir kudretle bir nakş-ı ziynet görünüyor. Bu ise irâdesiz, ihtiyarsız olamaz. Bu kemâl-i kudret içinde kemâl-i hikmeti ve kemâl-i ihtiyar içinde kemâl-i rubûbiyeti ve merhameti gösteren san'atlar, cilve milve işi değil. Bu yaldızlı defteri yazan kâtip onun içinde olamaz, onunla ittihâd edemez. Belki, yalnız o defter, o kâtibin yazı kaleminin ucuyla temâsı var. Öyle ise, o kâinat denilen misâlî tavusun hârikulâde ziynetleri, o tavus Hâlıkının yaldızlı bir mektubudur."

İşte şimdi o kâinat tavusuna bak, o mektubu oku, Kâtibine "Mâşâallah, Tebârekâllah, Sübhânallah" de. Mektubu kâtip zanneden veya kâtibi mektup içinde tahayyül eden veya mektubu hayal tevehhüm eden, elbette aşk perdesinde aklını saklamış, hakikatin hakikî suretini görmemiş.

Vahdetü'l-vücudun meşrebine sebebiyet veren aşkın envaından en mühim ciheti, aşk-ı dünyadır. Mecâzî olan aşk-ı dünya, aşk-ı hakikîye inkılâb ettiği zaman, vahdetü'l-vücuda inkılâb eder. Nasıl ki insandan şahsî bir mahbûbu muhabbet-i mecâzî ile seven, sonra zevâl ve fenâsını kalbine yerleştiremeyen bir âşık, mahbûbuna aşk-ı hakikî ile bir bekà kazandırmak için "Mâbud ve Mahbûb-u Hakikînin bir âyine-i cemâlidir" diye kendini tesellî eder, bir hakikate yapışır. Öyle de, koca dünyayı ve kâinatı hey'et-i mecmuasıyla mahbub ittihâz eden, sonra o muhabbet-i acîbe dâimî zevâl ve firak kamçılarıyla muhabbet-i hakikîye inkılâb ettiği vakit, o çok büyük mahbubunu zevâl ve firaktan kurtarmak için vahdetü'l-vücud meşrebine ilticâ eder. Eğer gayet yüksek ve kuvvetli îmân sahibi ise, Muhyiddin-i Arab'ın emsâli gibi zâtlara zevkli, nûrânî, makbul bir mertebe olur. Yoksa, vartalara, maddiyâta girmek, esbapta boğulmak ihtimâli var. Vahdetü'ş-şuhud ise, o zararsızdır, ehl-i sahvın da yüksek bir meşrebidir.

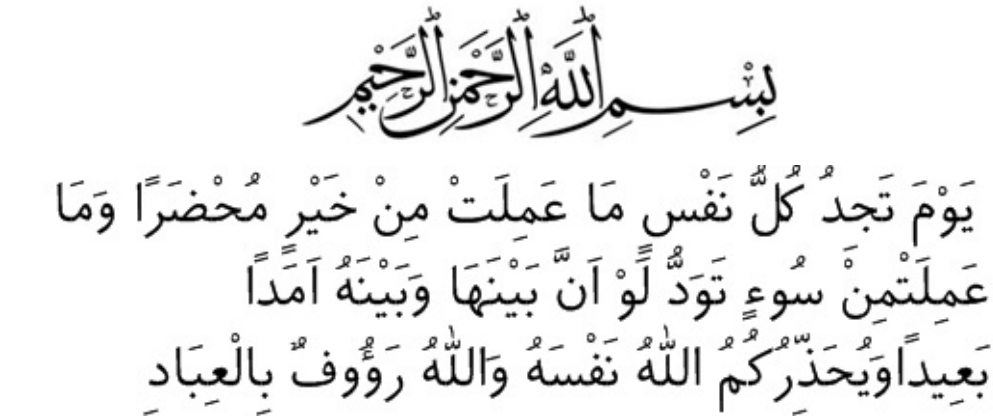
اَللّٰهُمَّ اَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا اِتِّبَاعَهُ [1]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [2]

1. Allah'ım! Bize hakkı hak olarak göster ve ona ittiba etmekle bizi rızıklandır.
2. "Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın." Bakara Sûresi, 2:32.

Onuncu Lem’a

Şefkat Tokatları Risalesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا
عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ اَمَدًا
بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ [1]

âyetinin bir sırrını, hizmet-i Kur’âniyede arkadaşlarımın beşeriyet muktezası olarak sehiv ve hatalarının neticesinde yedikleri şefkat tokatlarını[2] beyan etmekle tefsir ediyor. Hizmet-i Kur’âniyenin bir silsile-i kerameti ve o hizmet-i kudsiyenin etrafında izn-i İlâhî ile nezaret eden ve himmet ve duasıyla yardım eden Gavs-ı Âzamın bir nevi kerameti beyan edilecek. Tâ ki, bu hizmet-i kudsiyede bulunanlar, ciddiyetlerinde, hizmetlerinde sebat etsinler.

Bu hizmet-i kudsiyenin kerameti üç nevidir.

Birinci nevi: O hizmeti ihzar etmek ve hâdimlerini o hizmete sevk etmek cihetidir.

İkinci kısım: Mânileri bertaraf etmek ve muzırların şerrini def edip onları tokatlamaktır.

Bu iki kısmın hadiseleri çoktur, hem çok uzundur.[HAŞİYE-1] Başka vakte tâliken, en hafif olan üçüncü bir kısımdan bahsedeceğiz.

1. “Herkes hayır olarak ne işlemiş, kötülük olarak ne işlemişse, kıyamet günündehepsini önünde hazır bulur. O zaman ister ki, işlediği kötülüklerlekendisi arasında büyük bir mesafe bulunsun. Allah, sizi kendisindengelecek bir azaptan sakındırıyor. Çünkü Allah kullarına çokşefkatlidir.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:30.
2. bk. Şûrâ Sûresi, 42:30. Ayrıca bk. *Tirmizî*, zühd: 57; *Müsned*: 2:287; 450.
Haşiye-1 Meselâ din muhaliflerinin, Nur talebelerine verdikleri azap ve sıkıntı ve ihanetlerden, kendileri dünyada daha ziyade cezasını çektiler, aynını gördüler.

*Üçüncü kısım*şudur ki: Hizmette hâlisen çalışanlara fütur geldiği vakit şefkatli bir tokat yerler, intibaha gelerek yine o hizmete girerler. Bu kısmın hâdisâtı yüzden fazladır. Yalnız yirmi hadiseden on üç, on dördü şefkatli tokat yemişler, altı yedisi zecir tokatı görmüşler.

BİRİNCİSİ

Bu biçare Said’dir. Her ne vakit hizmete fütur verir, neme lâzım deyip hususî,

nefsime ait işlerle meşgul olduğum zaman tokat yemişim. Hem de kanaatim geliyor ki, ihmalimden tokat yedim. Çünkü, hangi maksadım beni iğfale sevk etmişse, onun aksiyle tokat yerdim. Sair hâlis arkadaşlarımın da yedikleri şefkat tokatları, dikkat ede ede, benimgibi, hangi maksat için ihmal etmişse, onun aksiyle şefkat tokatlarınıyediklerinden, kanaatimiz gelmiş ki, o hadiseler hizmet-i Kur'âniyenin kerametindendir.

Meselâ, bu biçare Said, Van'da ders-i hakaik-i Kur'âniye ile meşgul olduğum miktarca, Şeyh Said hâdisâtı zamanında vesveseli hükûmet, hiçbir cihette bana ilişmedi ve ilişemedi. Vakta ki neme lâzım dedim, kendi nefsimi düşündüm, âhiretimi kurtarmak için Erek Dağında harabe mağara gibi bir yere çekildim. O vakit sebepsiz beni aldılar, nefyettiler; Burdur'a getirildim.

Orada yine hizmet-i Kur'âniyede bulunduğum miktarca—o vakit menfilere çok dikkat ediliyordu; her akşam ispat-ı vücut etmekle mükellef oldukları halde—ben ve hâlis talebelerim müstesna kaldık. Ben hiçbir vakit ispat-ı vücuda gitmedim, hükûmeti tanımadım. Oranın valisi, oraya gelen Fevzi Paşaya şikâyet etmiş. Fevzi Paşa demiş, "Ona ilişmeyiniz, hürmet ediniz." Bu sözü ona söylettiren, hizmet-i Kur'âniyenin kudsiyetidir. Ne vakit nefsimi kurtarmak, yalnız âhiretimi düşünmek fikri bana galebe etti, hizmet-i Kur'âniyede muvakkat fütur geldi; aksi maksadımla tokat yedim. Yani bir menfâdan diğerine, Isparta'ya gönderildim.

Isparta'da yine hizmet başına geçtim. Yirmi gün geçtikten sonra bazı korkak insanların ihtarlarıyla, "Belki bu vaziyeti hükûmet hoş görmeyecek. Bir parça teennî etsen daha iyi olur" dediler.Bende, tekrar yalnız kendimi düşünmek hatırası kuvvet buldu. "Aman,halklar gelmesin" dedim. Yine o menfâdan dahi üçüncü nefiy olarak Barla'ya verildim.

Barla'da ne vakit bana fütur gelmişse, yalnız kendimi düşünmek hatırası kuvvet bulmuşsa, bu ehl-i dünyanın yılanlarından, münafıklarından birisi bana musallat olmuş. Bu sekiz senede seksen hadiseyi, kendibaşımdan geçtiği için hikâye edebilirim. Usandırmamak için kısakesiyorum.

Ey kardeşlerim, başıma gelen şefkat tokatlarını söyledim. Sizlerin debaşınıza gelen şefkat tokatlarını, izin verirseniz ve helâl etseniz,söyleyeceğim. Gücenmeyiniz. Gücenen olursa ismini tasrih etmeyeceğim.

İKİNCİSİ

Öz kardeşim ve en birinci ve yüksek ve fedakâr bir talebem olan Abdülmecid'in Van'da güzel bir evi vardı. İdaresi yerinde, hem muallim idi. Hizmet-i Kur'âniyenin daha revaçlı bir yeri olan hududa gitmekliğim için arzumun hilâfına olarak teşebbüs edenlere, içtihadınca, güya menfaatim için

iştirak etmedi, rey vermedi. Güya, ben hududa gitseydim, hem hizmet-i Kur’âniye siyasetsiz, sâfi olmayacak, hem onu Van’dan çıkaracak idiler diye iştirak etmedi. Maksadının aksiyle şefkatli bir tokat yedi. Hem Van’dan, hem o güzel evinden, hem memleketinden ayrıldı. Ergani’ye gitmeye mecbur kaldı.

ÜÇÜNCÜSÜ

Hizmet-i Kur’âniyenin pek mühim bir âzâsı olan Hulûsi Bey, Eğirdir’den memlekete gittiği vakit, saadet-i dünyeviyeyi tam zevk ettirecek ve temin edecek esbab bulunduğundan, bir derece, sırf uhrevî olan hizmet-i Kur’âniyede fütura yüz göstermeye dair esbab hazırlandı. Çünkü, hem çoktan görmediği peder ve validesine kavuştu, hem vatanını gördü, hem şerefli, rütbeli bir surette gittiğiiçin dünya ona güldü, güzel göründü. Halbuki, hizmet-i Kur’âniyedebulunana, ya dünya ona küsmeli veya o dünyaya küsmeli—tâ, ihlâsla, ciddiyetle hizmet-i Kur’âniyede bulunsun.

İşte, Hulûsi’nin kalbi çendan lâyetezelzel idi. Fakat bu vaziyet onu fütura sevk ettiğinden, şefkatli tokat yedi. Tam bir iki sene bazı münafıklar ona musallat oldular. Dünyanın lezzetini de kaçırdılar. Hem dünyayı ondan, hem onu dünyadan küstürdüler. O vakit vazife-i mâneviyesindeki ciddiyete tam mânâsıyla sarıldı.

DÖRDÜNCÜSÜ

Muhacir Hafız Ahmed’dir. O kendisi söylüyor:

Evet, ben itiraf ediyorum ki, hizmet-i Kur’âniyede âhiretim nokta-i nazarında içtihadımda hata ettim. Hizmete fütur verecek bir arzuda bulundum. Şefkatli, fakat şiddetli ve kefaretli bir tokat yedim. Şöyle ki:

Üstadım yeni icadlara[HAŞİYE-1] taraftar olmadığı için—benim camim onun komşusudur; şuhur-u selâse geliyor—camimi terk etsem, hem ben çok sevap kaybediyorum, hem mahalle namazsızlığa alışacak. Yeni usul yapmazsam, men edileceğim. İşte bu içtihada göre, ruhum kadar sevdiğim Üstadımın muvakkaten başka bir köye gitmesini arzu ettim. Bilmedim ki, o yerini değiştirse, başka bir memlekete gitse, hizmet-i Kur’âniyeye muvakkaten fütur gelir. Tam o sıralarda ben tokat yedim. Şefkatli, fakat öyle dehşetlibir tokat yedim ki, üç aydır daha aklım başıma gelmedi. Fakat, lillâhilhamd, Üstadımın kat’î ihbarıyla, ona ihtar edilmiş ki, o musibetin her dakikası bir gün ibadet kadar hükmünde olduğunu rahmet-i İlâhiyeden ümitvar olabiliriz. Çünkü o hata bir garaza binaen değildi. Sırf âhiretimi düşünmek noktasında o arzu geldi.

Haşiye-1 Yani, Türkçe ezan gibi, şeâir-i İslâmiyeye muhalif bid'atlardır.

BEŞİNCİSİ

Hakkı Efendidir. Şimdi burada olmadığı için, Hulûsi’ye vekâlet ettiğim gibi

ona da vekâleten derim ki:

Hakkı Efenditalebelik vazifesini hakkıyla ifa ederken, ahlâksız bir kaymakam geldi. Hem Üstadına, hem de kendine zarar gelmemek için, yazdıklarını sakladı. Muvakkaten hizmet-i Nuriyeyi terk etti. Birden, bir şefkat tokadı mânâsında, bin lirayı vermeye mükellef olacak bir dâvâ başına açıldı. Bir sene o tehdit altında kaldı. Tâ geldi, burada görüştük, avdetinde hizmet-i Kur'âniyeye, talebelik vazifesine girdi. Şefkat tokadının hükmü kalktı, tebrie etti.

Sonra Kur'ân'ı yeni bir tarzda[HAŞİYE-1] yazmak hususunda talebelere bir vazife açıldı. Hakkı Efendiye de hisse verildi. Elhak, o hissesine sahip çıktı. Bir cüz'ü güzel yazdı. Fakat derd-i maişet zaruretiyle kendini mecbur bilip, gizli dâvâ vekâletine teşebbüs etti. Birden, bir şefkat tokadı daha yedi. Kalemi tutan parmağı muvakkaten kırıldı. "Bu parmakla hem dâvâ vekâleti yapmak, hem Kur'ân'ı yazmak olmayacak" diye, lisan-ı mânâ ile ihtar edildi. Dâvâ vekâletine teşebbüsünü bilmediğimiz için, parmağına hayret ediyorduk. Sonra anlaşıldı ki, kudsî, sâfi hizmet-i Kur'âniye, gayet temiz, kendine mahsus parmakları başka işe karıştırmak istemiyor.

Haşiye-1 Tevafuk mucizesini gösterir bir surette demektir.

Her ne ise... Hulûsi Beyi kendim gibi bildim, ona bedel konuştum. Hakkı Efendi de aynen onun gibidir. Eğer benim vekâletime razı olmazsa, kendi tokadını kendi yazsın.

ALTINCISI

Bekir Efendidir. Şimdi hazır olmadığı için, ben, kardeşim Abdülmecid'e vekâlet ettiğim gibi, onun itimat ve sadakatine itimadım ve Şamlı Hafız ve Süleyman Efendi gibi bütün has dostlarımın hükümlerine, bildiklerine istinaden diyorum ki:

Bekir EfendiOnuncu Sözü tab etti. İ'câz-ı Kur'ân'a dair Yirmi Beşinci Sözü yeni huruf çıkmadan tab etmek için ona gönderdik. Onuncu Sözün matbaa fiyatını gönderdiğimiz gibi onu da göndereceğiz diye yazdık. Bekir Efendi, benim fakr-ı halimi düşünüp, matbaa fiyatı dört yüz banknot kadar olduğunu mülâhaza ederekve kendi kesesinden vermek, belki Hoca razı olmaz diye, onun nefsi onualdattı. Tab edilmedi. Hizmet-i Kur'âniyeye mühim bir zarar oldu. İki ay sonra, dokuz yüz lira hırsızların elinegeçti. Şefkatli ve şiddetli bir tokat yedi. İnşaallah, zıyâa giden dokuz yüz lira, sadaka hükmüne geçti.

YEDİNCİSİ

Şamlı Hafız Tevfik'tir. O kendisi diyor:

Evet, itiraf ediyorum ki, ben bilmeyerek ve yanlış düşünerek hizmet-i Kur'âniyede fütur verecek harekâtım sebebiyle iki şefkatli tokat yedim. Şüphem

de kalmadı ki, bu tokat o cihetten geldi.

BİRİNCİSİ: Lillâhilhamd, benim hatt-ı Arabiyem Kur'ân'a bir derece uygun bir tarzda ihsan edilmişti. Üstadım en evvel üç cüz bana yazdırmakla sair arkadaşlarıma taksim etti. Kur'ân yazmak iştiyakı, risalelerin tebyiz ve tesvidindeki hizmetime arzumu kırdı. Hem Arabî hattı bulunmayan sair arkadaşlara tefevvuk edeceğim diye gururkârâne bir tavırda bulundum. Hattâ Üstadım yazıya ait bir tedbir bana söylediği vakit, "Bu iş bana aittir," o vakit dedim. "Ben bunu biliyorum, ders almaya ihtiyacım yoktur" gibi mağrurâne söyledim. İşte bu hatama göre, fevkalâde, hiç hatıra gelmeyen bir tokat yedim. En az Arabî hattı olan bir kardeşime (Hüsrev'e) yetişemedim. Bizler bütün hayret ettik. Şimdi anladık ki, o bir tokattır.

İKİNCİSİ: Ben itiraf ediyorum ki, hizmet-i Kur'âniyedeki kemâl-i ihlâs ve sırf livechillâh için hizmeti, iki vaziyetim ihlâl ediyordu. Şiddetli bir tokat yedim. Çünkü ben bu memlekette garip hükmündeyim, garibim. Hem, şekvâ olmasın, Üstadımın en mühim bir düsturu olan iktisada ve kanaate riayet etmediğimden, fakr-ı hale mâruzum. Hodbin, mağrur insanlarla ihtilâta mecbur olduğumdan—Cenâb-ı Hak affetsin—mürüvvetkârâne bir surette riyâya ve tabasbusa da mecbur oluyordum. Üstadım çok defa beni ikaz ve ihtar ve tekdir ediyordu. Maatteessüf kendimi kurtaramıyordum. Halbuki, Kur'ân-ı Hakîmin ruh-u hizmetine zıt olan bu vaziyetimden şeytan-ı cinnî ve insî istifade etmekle beraber, hizmetimize de bir soğukluk, bir fütur veriyordu.

İşte ben bu kusuruma karşı şiddetli—fakat inşaallah şefkatli—bir tokatyedim. Şüphemiz kalmadı ki, bu tokat, o kusura binaen gelmiş. O tokad da şudur:

Sekiz senedir ben Üstadımın hem muhatabı, hem müsevvidi, hem mübeyyizi olduğum halde, sekiz ay kadar Nurlardan istifade edemedim. Bu hale hayret ettik. Ben de ve Üstadım da, "Bu neden böyle oluyor?" diye esbab arıyorduk. Şimdi kat'î kanaatimiz geldi ki, o hakaik-i Kur'âniye nurdur, ziyadır. Tasannu, temelluk, tezellül zulmetleriyle birleşemiyor. Onun için, bu nurların hakikatlerinin meâli benden uzaklaşıyor tarzında bulunarak bana yabanî görünüyor, yabanî kalıyordu. Cenâb-ı Haktan niyaz ediyorum ki, bundan sonra Cenâb-ı Hak bana o hizmete lâyık ihlâs ihsan etsin, ehl-i dünyaya tasannu ve riyâdan kurtarsın. Başta Üstadım olarak kardeşlerimden dua rica ediyorum.

Pür kusur Şamlı Hafız Tevfik

SEKİZİNCİSİ

Seyrânî'dir. Bu zat, Hüsrev gibi Nura müştak ve dirayetli bir talebemdi. Esrar-ı Kur'âniyenin bir anahtarı ve ilm-i cifrin mühim bir miftahı olan tevafukata dair Isparta'daki talebelerin fikirlerini istimzaç ettim. Ondan başkaları kemâl-i şevkle

iştirak ettiler. O zat başka bir fikirde ve başka bir merakta bulunduğu için, iştirak etmemekle beraber, beni de kat'î bildiğim hakikatten vazgeçirmek istedi. Cidden bana dokunmuş bir mektup yazdı. "Eyvah!" dedim, "bu talebemi kaybettim." Çendan fikrini tenvir etmek istedim. Başka bir mânâ daha karıştı. Bir şefkat tokadını yedi. Bir seneye karib, bir halvethanede (yani hapiste) bekledi.

DOKUZUNCUSU

Büyük Hafız Zühtü'dür. Bu zat, Ağrus'taki Nur talebelerinin başında nâzırları hükmünde olduğu bir zaman, Sünnet-i Seniyyeye ittibâ ve bid'alardan içtinâbı meslek ittihaz eden talebelerin mânevî şerefini kâfi görmeyerek ve ehl-i dünyanın nazarında bir mevki kazanmak emeliyle, mühim bir bid'anın muallimliğini deruhte etti. Tamamıyla mesleğimize zıt bir hata işledi. Pek müthiş bir şefkat tokadını yedi. Hanedanının şerefini zîrüzeber edecek bir hadiseye mâruz kaldı. Fakat, maatteessüf, Küçük Hafız Zühtü, hiç tokada istihkakı yokken, o elîm hadise ona da temas etti. Belki, inşaallah, o hadise onun kalbini dünyadan kurtarıp tamamıyla Kur'ân'a vermek için bir ameliyat-ı cerrahiye-i nâfia hükmüne geçer.

ONUNCUSU

Hafız Ahmed (r.h.) namında bir adamdır. Bu zat, risalelerin yazmasında iki üç sene teşvikkârâne bir surette bulunuyordu ve istifade ediyordu. Sonra ehl-i dünya zayıf bir damarından istifade etti. O şevk zedelendi. Ehl-i dünyaya temas etti—belki o cihetle ehl-i dünyanın zararını görmesin, hem onlara sözünü geçirsin ve bir nevi mevki kazansın ve dar olan maişetine bir suhulet olsun. İşte, hizmet-i Kur'âniyeye o suretle, o yüzden gelen fütur ve zarara mukabil iki tokat yedi. Biri: Dar maişetiyle beraber beş nüfus daha ilâve edildi, perişaniyeti ehemmiyet kesb etti. İkinci tokat: Şeref ve haysiyet noktasında hassas ve hattâ birtek adamın tenkit ve itirazını çekemeyen o zat, bilmeyerek bazı dessas insanlar onu öyle bir surette kendilerine perde ettiler ki, şerefi zîrüzeber oldu, yüzde doksanını kaybetti ve yüzde doksan adamı aleyhine çevirdi. Her ne ise, Allah affetsin, belki inşaallah bundan intibaha gelir, yine kısmen vazifesine döner.

ON BİRİNCİSİ

Belki rızası yok diye yazılmadı.

ON İKİNCİSİ

Muallim Galip'tir (r.h.). Evet, bu zat, sadıkane ve takdirkârâne, risalelerin tebyizinde çok hizmet etti ve hiçbir müşkilât karşısında zaaf göstermedi. Ekser günlerde geliyordu, kemâl-i şevkle dinliyordu ve istinsah ediyordu. Sonra kendine otuz lira ücret mukabilinde umum *Sözler*'i ve *Mektubat*'ı yazdırdı. Onun

maksadı, memleketinde neşretmek ve hem hemşehrilerini tenvir etmekti. Sonra, bazı düşünceler neticesinde, risaleleri tasavvur ettiği gibi neşretmedi, sandığa bıraktı. Birden, elîm bir hadise yüzünden bir sene gam ve gussa çekti. Risalelerin neşriyle ona adâvet edecek resmî birkaç düşmanlara bedel, zalim, insafsız çok düşmanları buldu, bir kısım dostlarını kaybetti.

ON ÜÇÜNCÜSÜ

Hafız Hâlid'dir (r.h.). Kendisi der:

Evet, itiraf ediyorum, Üstadımın hizmet-i Kur'âniyede neşrettiği âsârın tesvidinde hararetli bir surette bulunduğum zaman, mahallemizde bir cami imamlığı vardı. Eski kisve-i ilmiyemi, sarığı bağlamak niyetiyle muvakkaten o hizmete fütur verip, bilmeyerek çekildim. Maksadımın aksiyle şefkatli bir tokat yedim. Sekiz dokuz ay imamlık ettiğim halde, müftünün çok vaadlerine rağmen, fevkalâde bir surette, sarığı saramadım. Şüphemiz kalmadı ki, o kusurdan bu şefkatli tokat geldi. Ben Üstadımın hem bir muhatabı, hem bir müsevvidi idim. Benim çekilmemle tesvid hususunda sıkıntı çekmişti. Her ne ise, yine şükür ki, kusurumuzu anladık ve bu hizmetin de ne kadar kudsî olduğunu bildik. Ve Şah-ı Geylânî gibi, arkamızda melek-i sıyânet gibi bir üstad bulunduğuna itimad ettik.

Ez'afü'l-ibâd Hafız Hâlid

ON DÖRDÜNCÜSÜ

Üç Mustafa'nın küçücük üç tokat yemeleridir.

BİRİNCİSİ: Mustafa Çavuş (r.h.) sekiz senedir bizim hususî küçük camie, hem sobasına, hemgazyağına, hem kibritine kadar hizmet ediyordu. Hattâ gazyağını vekibritini sekiz senedir kendi kesesinden sarf ettiğini sonra öğrendik. Cemaate, hususan Cuma gecelerinde, gayet zarurî bir iş olmayınca geri kalmıyordu. Sonra ehl-i dünya onun safvet-i kalbinden istifade ederek dediler ki:

"Sözlerin bir kâtibi olan Hafızın sarığına ilişecekler. Hem gizli ezan muvakkaten terk edilsin. Sen kâtibe söyle, cebir görmeden evvel sarığı çıkarsın."

O bilmiyordu ki, hizmet-i Kur'âniyede bulunan birisinin sarığını çıkarmaya dair sözü tebliğ etmek, Mustafa Çavuş gibi yüksek ruhlulara pek ağırdır. Onların sözlerini tebliğ etmiş. O gece rüyada ben görüyordum ki, Mustafa Çavuş'un elleri kirli, kaymakam arkasında olarak odama geldi. İkinci gün ona dedim:

"Mustafa Çavuş, sen bugün kimle görüştün? Seni, elin mülevves bir surette kaymakamın arkasında gördüm."

Dedi: "Eyvah! Bana böyle bir söz, muhtar söyledi, 'Kâtibe söyle.' Ben arkasında ne olduğunu bilmedim."

Hem aynı günde bir okkaya yakın gazyağını camie getirmiş. Hiç vuku

bulmayan, o gün kapı açıkkalmış, bir keçi yavrusu içeriye girmiş, büyük bir adam gelmiş, keçiyavrusunun seccademe yakın bıraktığı muzahrefâtı yıkamak için, ibrikteki gazyağını su zannedip bütün o gazyağını, temizlik yapıyorum diye, camiin her tarafına serpmiş. Acaiptir ki, kokusunu duymamış. Demek, o mescid lisan-ı hal ile Mustafa Çavuş'a diyor: "Senin gazyağın bize lâzım değil. Ettiğin hata için, gazyağınıkabul etmedim" diye işaret vermek için o adama koku işittirilmedi. Hattâ o hafta içinde, Cuma gecesinde ve birkaç mühim namazda, o kadarçalıştığı halde cemaate yetişemiyordu. Sonra ciddî bir nedamet, bir istiğfar ettikten sonra safvet-i asliyesini buldu.

İKİNCİ MUSTAFA'LAR: Kuleönü'ndeki kıymettar, çalışkan, mühim bir talebem olan Mustafa ile, onun çok sadık ve fedakâr arkadaşı Hafız Mustafa'dır (r.h.). Ben Bayramdan sonra, ehl-i dünya bize sıkıntı verip hizmet-i Kur'âniyeye fütur vermemek için, "Şimdilik gelmesinler," diye haber göndermiştim. "Şayetgelecek olurlarsa birer birer gelsinler." Halbuki bunlar, üç adambirden, bir gece geldiler. Fecirden evvel hava müsaitse gitmek niyet edildi. Hiç vuku bulmadığı bir tarzda, hem Mustafa Çavuş, hem Süleyman Efendi, hem ben, hem onlar, zâhir bir tedbiri düşünemedik, bize unutturuldu. Herbirimiz ötekine bırakıp ihtiyatsızlık ettik. Onlar fecirden evvel gittiler. Öyle bir fırtına onları iki saat mütemadiyen tokatladı ki, bu fırtınadan kurtulmayacaklar diye telâş ettim. Şimdiyekadar bu kışta ne öyle bir fırtına olmuş ve ne de bu kadar kimseyeacımıştım. Sonra Süleyman'ı, ihtiyatsızlığının cezası olarakarkalarından gönderip, sıhhat ve selâmetlerini anlamak için gönderecektim. Mustafa Çavuş dedi: "O gitse o da kalacak. Ben de onun arkasından gidip aramak lâzım. Benim arkamdan da Abdullah Çavuş gelmek lâzım." Bu hususta "Tevekkelnâ alâllah" dedik, intizar ettik.

Sual: Has dostlarınıza gelen musibetleri, tokat eseri deyip hizmet-i Kur'âniyede füturları cihetinde bir itab telâkki ediyorsun. Halbuki size ve hizmet-i Kur'âniyeye hakikî düşmanlık edenler selâmette kalıyorlar. Neden dosta tokat vuruluyor, düşmana ilişilmiyor?

Elcevap: [1] اَلظُّلْمُ لاَيَدُومُ وَالْكُفْرُ يَدُومُ sırrınca, dostların hataları, hizmetimizde bir nevi zulüm hükmüne geçtiği için, çabuk çarpılıyor. Şefkatli tokat yer, aklı varsa intibaha gelir.

Düşman ise, hizmet-i Kur'âniyeye zıddiyeti, mümânaati, dalâlet hesabına geçer. Bilerek veya bilmeyerek hizmetimize tecavüzü zındıka hesabına geçer. Küfür devam ettiği için, onlar ekseriyetle çabuk tokat yemiyorlar.

Nasıl ki, küçük kabahatleri işleyenlerin nahiyelerde cezaları verilir, büyük

kabahatleri de büyük mahkemelere gönderilir. Öyle de, ehl-i imanın ve has dostların hükmen küçük hataları, çabuk onları temizlemek için, kısmen dünyada ve sür’aten verilir.[2] Ehl-i dalâletin cinayetleri o kadar büyüktür ki, kısacık hayat-ı dünyeviyeye cezaları sığışmadığından, mukteza-yı adalet olarak, âlem-i bekàdaki Mahkeme-i Kübrâya havale edildiği için, ekseriyetle burada cezaya çarpılmıyorlar.

1. “Zulüm devam etmez, küfür devam eder.” El-Münâvî, *Feyzu’l-Kadîr*: 2:107.
2. bk. Şûrâ Sûresi, 42:30. Ayrıca bk. *Tirmizî*, Zühd: 57; *Müsned*: 2:287, 450.

İşte, hadis-i şerifte [1] اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ mezkûr hakikate dahi işaret ediyor. Yani, dünyada şu mü’min, kısmen kusurâtından cezasını gördüğü için, dünya onun hakkında bir dâr-ı cezadır. Dünya, onların saadetli âhiretlerine nisbeten bir zindan ve cehennemdir. Ve kâfirler, madem Cehennemden çıkmayacaklar;[2] hasenatlarının mükâfatlarını kısmen dünyada gördükleri ve büyük seyyiatları tehir edildiği cihetle, onların âhiretine nisbeten dünya cennetleridir. Yoksa, mü’min bu dünyada dahi kâfirden mânen ve hakikat nokta-i nazarında çok ziyade mes’uttur. Adeta mü’minin imanı, mü’minin ruhunda bir cennet-i mâneviye hükmüne geçiyor; kâfirin küfrü, kâfirin mahiyetinde mânevî bir cehennemi ateşlendiriyor.

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [3]

1. “Dünya mü’minin zindanı, kâfirin Cennetidir.” *Müslim*, Zühd: 1; *Tirmizî*, Zühd: 16; *İbni Mâce*, Zühd: 3; *Müsned*, 2:197, 323, 389, 485.
2. bk. Bakara Sûresi, 2:39, 81, 162, 217, 257, 275; Nisâ Sûresi, 4:14, 169; Mâide Sûresi, 5:37, 80.
3. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Sensin.”Bakara Sûresi, 2:32.

On Birinci Lem’a

Mirkatü’s-Sünne ve Tiryaku Marazı’l-Bid’a

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ
حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ [1]

Şu âyetin birinci makamı Minhâcü’s-Sünnet, ikinci makamı Mirkatü’s-Sünnettir.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ [2]

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ [3]

Bu iki âyet-i azîmenin yüzer nüktesinden on bir nüktesi icmâlen beyan edilecek.

BİRİNCİ NÜKTE

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş:

مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِى عِنْدَ فَسَادِ اُمَّتِى فَلَهُ اَجْرُ مِائَةِ
شَهِيدٍ [4]

Yani, “Fesâd-ı ümmetim zamanında kim benim sünnetime temessük etse, yüz şehidin ecrini, sevabını kazanabilir.”

1. “Size kendi içinizden öyle bir peygamber geldi ki, sizin sıkıntıya uğramanızona pek ağır gelir. O size çok düşkün, mü’minlere çok şefkatli, çokmerhametlidir.” Tevbe Sûresi, 9:128.
2. “Eğer senden yüz çevirecek olurlarsa de ki: Allah bana yeter. Ondan başkaibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ben Ona tevekkül ettim. Yüce ArşınRabbi de Odur.” Tevbe Sûresi, 9:129.
3. “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:31.
4. İbni Adiy, *el-Kâmil fi’d-Duafâ*,2:739; el-Münzirî, *et-Terğîb ve’t-Terhîb*, 1:41; Taberânî, *el-Mecmeu’l-Kebîr*, 1394; Ali bin Hüsâmüddin, *Müntehebâtü Kenzi’l-Ummâl*, 1:100; el-Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, 7:282.

Evet, Sünnet-i Seniyyeye ittibâ, mutlaka gayet kıymettardır. Hususan bid’aların istilâsı zamanında Sünnet-i Seniyyeye ittibâ etmek daha ziyade kıymettardır. Hususan fesâd-ı ümmet zamanında Sünnet-i Seniyyenin küçük bir

âdâbına mürâât etmek, ehemmiyetli bir takvâyı ve kuvvetli bir imanı ihsas ediyor. Doğrudan doğruya Sünnete ittibâ etmek, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmı hatıra getiriyor. O ihtardan, o hâtıra, bir huzur-u İlâhi hâtırasına inkılâp eder. Hattâ en küçük bir muamelede, hattâ yemek,[1] içmek[2] ve yatmak[3] âdâbında Sünnet-i Seniyyeyi mürâât ettiği dakikada, o âdi muamele ve o fıtrî amel, sevaplı bir ibadet ve şer'î bir hareket oluyor. Çünkü o âdi hareketiyle Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma ittibâını düşünüyor ve şeriatın bir edebi olduğunu tasavvur eder. Ve şeriat sahibi o olduğu hatırına gelir. Ve ondan, Şâri-i Hakikî olan Cenâb-ı Hakka kalbi müteveccih olur. Bir nevi huzur ve ibadet kazanır.

İşte, bu sırra binaen, Sünnet-i Seniyyeye ittibâı kendine âdet eden, âdâtını ibadete çevirir, bütün ömrünü semeredar ve sevabdar yapabilir.

1. bk. *Tirmizî*, Et'ime: 47; *Ebû Dâvud*, Eşribe: 15; *İbni Mâce*, Et'ime: 7; *Müsned*: 6:143, 207, 265.
2. bk. *Buhârî*, Eşribe: 26; *Müslim*; Eşribe: 122-123; *Tirmizî*, Eşribe: 14.
3. bk. *Buhârî*, Deavât: 8; *Tirmizî*, Deavât: 29; *Ebû Dâvud*, Edeb: 177.

İKİNCİ NÜKTE

İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî(r.a.) demiş ki: "Ben seyr-i ruhanîde kat-ı merâtip ederken, tabakat-ı evliyâ içinde en parlak, en haşmetli, en letâfetli, en emniyetli, Sünnet-i Seniyyeye ittibâı esas-ı tarikat ittihaz edenleri gördüm. Hattâ o tabakanın âmi evliyaları, sair tabakâtın has velîlerinden daha muhteşem görünüyordu."[1]

1. bk. İmam-ı Rabbânî, *el-Mektûbât*: 1:240 (260. Mektup)

Evet, Müceddid-i Elf-i Sâni İmam-ı Rabbânî hak söylüyor. Sünnet-i Seniyyeyi esas tutan, Habibullahın zılli altında makam-ı mahbubiyete mazhardır.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

Bu fakir Said, Eski Said'den çıkmaya çalıştığı bir zamanda, rehbersizlikten ve nefs-i emmârenin gururundan gayet müthiş ve mânevî bir fırtına içinde akıl ve kalbim hakaik içerisinde yuvarlandılar. Kâh Süreyya'dan serâya, kâh serâdan Süreyya'ya kadar bir sukut ve suud içerisinde çalkanıyorlardı.

İşte, o zaman müşahede ettim ki, Sünnet-i Seniyyenin meseleleri, hattâ küçük âdâbları, gemilerde hatt-ı hareketi gösteren kıblenâmeli birer pusula gibi, hadsiz zararlı, zulümatlı yollar içinde birer düğme hükmünde görüyordum. Hem o seyahat-i ruhiyede, çok tazyikat altında, gayet ağır yükler yüklenmiş bir vaziyette kendimi gördüğüm zamanda, Sünnet-i Seniyyenin o vaziyete temas eden meselelerine ittibâ ettikçe, benim bütün ağırlıklarımı alıyor gibi bir hiffet buluyordum. Bir teslimiyetle, tereddütlerden ve vesveselerden, yani, "Acaba böyle hareket hak mıdır, maslahat mıdır?" diye endişelerden kurtuluyordum. Ne vakit elimi çektiysem, bakıyordum, tazyikat çok. Nereye gittikleri anlaşılmayan çok yollar var. Yük ağır, ben de gayet âcizim. Nazarım da kısa, yol da zulümatlı.

Ne vakit Sünnete yapışsam yol aydınlaşıyor, selâmetli yol görünüyor, yük hafifleşiyor, tazyikat kalkıyor gibi bir hâlet hissediyordum. İşte o zamanlarımda İmam-ı Rabbânînin hükmünü bilmüşahede tasdik ettim.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE

Bir zaman rabıta-i mevtten ve اَلْمَوْتُ حَقٌّ[1] kaziyesindeki tasdikten ve âlemin zeval ve fenâsından gelen bir hâlet-i ruhiyeden, kendimi acip bir âlemde gördüm. Baktım ki, ben bir cenazeyim, üç mühim büyük cenazenin başında duruyorum.

1. "Ölüm gerçektir." bk. Ahmed b. Muhammed, *Kitâbü Usûli'd-Dîn*1:213; el-Kınnevcî, *Katfü's-semer fî Beyânî Akîdeti Ehli'l-eser:* 1:121.

Birisi: Benim hayatımla alâkadar ve mazi kabrine giren zîhayat mahlûkatın heyet-i mecmuasının cenaze-i mâneviyesi başında bir mezar taşı hükmündeyim.

İkincisi: Küre-i arz mezaristanında, nev-i beşerin hayatıyla alâkadar envâ-ı zîhayatın heyet-i mecmuasının mazi mezarına defnedilen azîm cenazenin başında bulunan, mezar taşı olan bu asrın yüzünde çabuk silinecek bir nokta ve çabuk ölecek bir karıncayım.

Üçüncüsü: Şu kâinatın kıyamet vaktinde ölmesi, muhakkaku'l-vuku olduğu için, nazarımda vâki hükmüne geçti. O azîm cenazenin sekeratından dehşet ve vefatından beht ve hayret içinde kendimi görmekle beraber, istikbalde de muhakkaku'l-vuku olan vefatım o zaman vuku buluyor gibi göründü ve فَاِنْ تَوَلَّوْا[1] ilh. sırrıyla, bütün mevcudat, bütün mahbubat, benim vefatımla bana arkalarını çevirip beni terk ettiler, yalnız bıraktılar. Hadsiz bir deniz suretini alan ebed tarafındaki istikbale ruhum sevk ediliyordu. O denize ister istemez atılmak lâzım geliyordu.

İşte, o pek acip ve çok hazin hâlette iken, iman ve Kur'ân'dan gelen bir medetle,

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيم[2]

âyeti imdadıma yetişti ve gayet emniyetli ve selâmetli bir gemi hükmüne geçti. Ruh, kemâl-i emniyetle ve sürurla o âyetin içine girdi.

1. "Eğer senden yüz çevirecek olurlarsa." Tevbe Sûresi, 9:129.
2. "Eğer senden yüz çevirecek olurlarsa de ki: Allah bana yeter. Ondan başkaibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ben Ona tevekkül ettim. Yüce ArşınRabbi de Odur." Tevbe Sûresi, 9:129.

Evet, anladım ki, âyetin mânâ-yı sarihinden başka bir mânâ-yı işarîsi beni teselli etti ki, sükûnet buldum ve sekînet verdi.

Evet, nasıl ki mânâ-yı sarihi Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma der:

“Eğer ehl-i dalâlet arka verip senin şeriat ve sünnetinden i’raz edip Kur’ân’ı dinlemeseler, merak etme. Ve de ki: Cenâb-ı Hak bana kâfidir. Ona tevekkül ediyorum.Sizin yerlerinize, ittibâ edecekleri yetiştirir. Taht-ı saltanatı herşeyi muhittir; ne âsiler hududundan kaçabilirler ve ne de istimdat edenler medetsiz kalırlar.”

Öyle de, mânâ-yı işarîsiyle der ki: “Ey insan ve ey insanın reisi ve mürşidi! Eğer bütün mevcudat seni bırakıp fenâ yolunda ademe giderse, eğer zîhayatlar senden mufarakat edip ölüm yolunda koşarsa, eğer insanlar seni terk edip mezaristana girerse, eğer ehl-i gaflet ve dalâlet seni dinlemeyip zulümata düşerse, merak etme. De ki: Cenâb-ı Hak bana kâfidir. Madem O var, herşey var. Ve o halde, o gidenler ademe gitmediler. Onun başka memleketine gidiyorlar. Ve onların bedeline o Arş-ı Azîm Sahibi, nihayetsiz cünud ve askerinden, başkalarını gönderir. Ve mezaristana girenler mahvolmadılar; başka âleme gidiyorlar. Onların bedeline başka vazifedarları gönderir. Ve dalâlete düşenlere bedel, tarik-i hakkı takip edecek muti kullarını gönderebilir. Madem öyledir; O herşeye bedeldir, bütün eşya birtek teveccühüne bedel olamaz” der.

İşte, şu mânâ-yı işarî vasıtasıyla, bana dehşet veren üç müthiş cenaze, başka şekil aldılar. Yani, hem Hakîm, hem Rahîm, hem Âdil, hem Kadîr bir Zât-ı Zülcelâlin taht-ı tedbir ve rububiyetinde ve hikmet ve rahmeti içinde hikmetnümâ bir seyeran, ibretnümâ bir cevelân, vazifedârâne bir seyahat suretinde bir seyrüseferdir, bir terhis ve tavziftir ki, böylece kâinat çalkalanıyor, gidiyor, geliyor.

BEŞİNCİ NÜKTE

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ [1] âyet-i azîmesi, ittibâ-ı sünnet ne kadar mühim ve lâzım olduğunu pek kat’î bir surette ilân ediyor. Evet, şu âyet-i kerime, kıyâsât-ı mantıkıye içinde, kıyas-ı istisnâî kısmının en kuvvetli ve kat’î bir kıyasıdır. Şöyle ki:

1. “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:31.

Nasıl mantıkça kıyas-ı istisnâî misali olarak deniliyor: “Eğer güneş çıksa gündüz olacak.” Müsbet netice için denilir: “Güneş çıktı. Öyleyse netice veriyor ki, şimdi gündüzdür.” Menfi netice için deniliyor: “Gündüz yok. Öyleyse netice veriyor ki, güneş çıkmamış.” Mantıkça, bu müsbet ve menfi iki netice kat’îdirler.

Aynen böyle de, şu âyet-i kerime der ki: Eğer Allah’a muhabbetiniz varsa, Habibullaha ittibâ edilecek. İttibâ edilmezse, netice veriyor ki, Allah’a muhabbetiniz yoktur. Muhabbetullah varsa, netice verir ki, Habibullahın Sünnet-i Seniyyesine ittibâı intaç eder.

Evet, Cenâb-ı Hakka iman eden, elbette Ona itaat edecek. Ve itaat yolları içinde en makbulü ve en müstakimi ve en kısası, bilâşüphe, Habibullahın gösterdiği ve takip ettiği yoldur.

Evet, bu kâinatı bu derece in'âmât ile dolduran Zât-ı Kerîm-i Zülcemâl, zîşuurlardan o nimetlere karşı şükür istemesi, zarurî ve bedihîdir. Hem bu kâinatı bu kadar mucizât-ı san'atla tezyin eden o Zât-ı Hakîm-i Zülcelâl, elbette, bilbedâhe, zîşuurlar içinde en mümtaz birisini Kendine muhatap ve tercüman ve ibâdına mübelliğ ve imam yapacaktır. Hem bu kâinatı had ve hesaba gelmez tecelliyât-ı cemal ve kemâlâtına mazhar eden o Zât-ı Cemîl-i Zülkemal, elbette, bilbedâhe, sevdiği ve izharını istediği cemal ve kemal ve esmâ ve san'atının en câmi ve en mükemmel mikyas ve medarı olan bir zâta, herhalde en ekmel bir vaziyet-i ubudiyeti verecek ve onun vaziyetini sairlerine nümune-i imtisal edip herkesi onun ittibâına sevk edecek. Tâ ki o güzel vaziyeti başkalarında da görünsün.

Elhasıl: Muhabbetullah, Sünnet-i Seniyyenin ittibâını istilzam edip intaç ediyor. Ne mutlu o kimseye ki, Sünnet-i Seniyyeye ittibâından hissesi ziyade ola. Veyl o kimseye ki, Sünnet-i Seniyyeyi takdir etmeyip bid'alara giriyor.

ALTINCI NÜKTE

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş:

كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ [1]

Yani, اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ [2] sırrıyla, kavaid-i Şeriat-ı Garrâ ve desâtir-i Sünnet-i Seniyye tamam ve kemâlini bulduktan sonra, yeni icadlarla o düsturları beğenmemek veyahut—hâşâ ve kellâ—nâkıs görmek hissini veren bid'aları icad etmek dalâlettir, ateştir.

Sünnet-i Seniyyenin merâtibi var.[3] Bir kısmı vâciptir, terk edilmez. O kısım, Şeriat-ı Garrâda tafsilâtıyla beyan edilmiş. Onlar muhkemattır, hiçbir cihette tebeddül etmez. Bir kısmı da nevâfil nev'indendir. Nevâfil kısmı da iki kısımdır:

1. "Her bid'at dalâlettir ve her dalâlet Cehennem ateşindedir." *Müslim*, Cum'a: 43; *Ebû Dâvud*, Sünnet: 5; *Nesâî*, Î'deyn: 22; *İbn-i Mâce*, Mukaddime: 6, 7; *Dârimî*, Mukaddime: 16, 23; *Müsned*, 3:310, 371, 4:126, 127.
2. "Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim." Mâide Sûresi, 5:3.
3. bk. *Dârimî*, Mukaddime: 49; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*: 4:215; ed-Deylemî, *el-Müsned*: 2:345.

Bir kısmı, ibadete tâbi Sünnet-i Seniyye kısımlarıdır. Onlar dahi şeriat kitaplarında beyan edilmiş; onların tağyiri bid'attır. Diğer kısmı, "âdâb" tabir ediliyor ki, Siyer-i Seniyye kitaplarında zikredilmiş. Onlara muhalefete bid'a denilmez; fakat âdâb-ı Nebevîye bir nevi muhalefettir ve onların nurundan ve o hakikî edepten istifade etmemektir. Bu kısım ise, örf ve âdât, muamelât-ı fıtriyede Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın tevatürle malûm olan

harekâtına ittibâ etmektir. Meselâ, söylemek âdâbını gösteren ve yemek ve içmek ve yatmak gibi hâlâtın âdâbının düsturlarını beyan eden ve muaşerete taallûk eden çok sünnet-i seniyyeler var. Bu nevi sünnetlere "âdâb" tabir edilir. Fakat o âdâba ittibâ eden, âdâtını ibadete çevirir. O âdâbdan mühim bir feyiz alır. En küçük bir âdâbın mürââtı, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmı tahattur ettiriyor, kalbe bir nur veriyor.

Sünnet-i Seniyyenin içinde en mühimi, İslâmiyet alâmetleri olan ve şeâire de taallûk eden sünnetlerdir. Şeâir, adeta hukuk-u umumiye nev'inden, cemiyete ait bir ubudiyettir. Birisinin yapmasıyla o cemiyet umumen istifade ettiği gibi, onun terkiyle de umum cemaat mes'ul olur. Bu nevi şeâire riyâ giremez ve ilân edilir. Nafile nev'inden de olsa, şahsî farzlardan daha ehemmiyetlidir.

YEDİNCİ NÜKTE

Sünnet-i Seniyye edeptir. Hiçbir meselesi yoktur ki, altında bir nur, bir edep bulunmasın. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş:

[1] اَدَّبَنِی رَبِّی فَاَحْسَنَ تَأْدِیبِی Yani, "Rabbim bana edebi güzel bir surette ihsan etmiş, edeplendirmiş."

Evet, siyer-i Nebeviyeye dikkat eden ve Sünnet-i Seniyyeyi bilen, kat'iyen anlar ki, edebin envâını, Cenâb-ı Hak, Habibinde cem etmiştir.[2] Onun Sünnet-i Seniyyesini terk eden, edebi terk eder.[3] بِی اَدَبْ مَحْرُومْ بَاشَدْ اَزْ لُطْفِ رَبْ kaidesine mâsadak olur, hasâretli bir edepsizliğe düşer.

Sual: Herşeyi bilen ve gören ve hiçbir şey Ondan gizlenemeyen Allâmü'l-Guyûba[4] karşı edep nasıl olur? Sebeb-i hacâlet olan hâletler Ondan gizlenemez. Edebin bir nev'i tesettürdür, mucib-i istikrah hâlâtı setretmektir. Allâmü'l-Guyûba karşı tesettür olamaz.

1. el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr,*1:224; İbni Teymiye, *Mecmûu Fetâvâ*, 18:375; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1:70.
2. bk. Kalem Sûresi, 68:4.
3. Edepsiz kişi Allah'ın lütfundan mahrum olur.
4. bk. Mâide Sûresi, 5:109, 106; Tevbe Sûresi, 9:78; Sebe Sûresi, 34:48.

Elcevap: Evvelâ, Sâni-i Zülcelâl nasıl ki kemâl-i ehemmiyetle san'atını güzel göstermek istiyor ve müstekreh şeyleri perdeler altına alıyor ve nimetlerine, o nimetleri süslendirmek cihetiyle nazar-ı dikkati celb ediyor. Öyle de, mahlûkatını ve ibâdını sair zîşuurlara güzel göstermek istiyor. Çirkin vaziyetlerde görünmeleri, Cemîl ve Müzeyyin ve Lâtîf ve Hakîm gibi isimlerine karşı bir nevi isyan ve hilâf-ı edep oluyor. İşte, Sünnet-i Seniyyedeki edep, o Sâni-i Zülcelâlin esmâlarının hudutları içinde bir mahz-ı edep vaziyetini takınmaktır.

Saniyen: Nasıl ki bir tabip, doktorluk noktasında, bir nâmahremin en

nâmahrem uzvuna bakar ve zaruret olduğu vakit ona gösterilir, hilâf-ı edep denilmez. Belki, edeb-i tıp öyle iktiza eder denilir. Fakat o tabip, recüliyet ünvanıyla yahut vâiz ismiyle yahut hoca sıfatıyla o nâmahremlere bakamaz, ona gösterilmesini edep fetvâ veremez. Ve o cihette ona göstermek hayâsızlıktır. Öyle de, Sâni-i Zülcelâlin çok esmâsı var; herbir ismin ayrı bir cilvesi var. Meselâ, Gaffâr ismi günahların vücudunu ve Settâr ismi kusûrâtın bulunmasını iktiza ettikleri gibi, Cemîl ismi de çirkinliği görmek istemez. Lâtîf, Kerîm, Hakîm, Rahîm gibi esmâ-i cemâliye ve kemâliye, mevcudatın güzel bir surette ve mümkün vaziyetlerin en iyisinde bulunmalarını iktiza ederler. Ve o esmâ-i cemâliye ve kemâliye ise, melâike ve ruhanî ve cin ve insin nazarında güzelliklerini, mevcudatın güzel vaziyetleriyle ve hüsn-ü edepleriyle göstermek isterler. İşte, Sünnet-i Seniyyedeki âdâb, bu ulvî âdâbın işaretidir ve düsturlarıdır ve nümuneleridir.

SEKİZİNCİ NÜKTE

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ [1] dan evvelki olan لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ [2] ilh. âyeti, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın ümmetine karşı kemâl-i şefkat ve nihayet re’fetini gösterdikten sonra, şu فَاِنْ تَوَلَّوْا [3] âyetiyle der ki:

“Ey insanlar, ey Müslümanlar! Böyle hadsiz bir şefkatiyle sizi irşad eden ve sizin menfaatiniz için bütün kuvvetini sarf eden ve mânevî yaralarınız için, kemâl-i şefkatle, getirdiği ahkâm ve Sünnet-i Seniyyesiyle tedavi edip merhem vuran şefkatperver bir zâtın bedihî şefkatini inkâr etmek ve gözle görünen re’fetini ittiham etmek derecesinde onun sünnetinden ve tebliğ ettiği ahkâmdan yüzlerinizi çevirmek ne kadar vicdansızlık, ne kadar akılsızlık olduğunu biliniz.

“Ve ey şefkatli Resul ve ey re’fetli Nebî! Eğer senin bu azîm şefkatini ve büyük re’fetini tanımayıp akılsızlıklarından sana arka verip dinlemeseler, merak etme. Semâvat ve arzın cünudu taht-ı emrinde olan,[4] Arş-ı Azîm-i Muhitin tahtında saltanat-ı rububiyeti hükmeden Zât-ı Zülcelâl sana kâfidir. Hakikî muti taifeleri senin etrafına toplattırır, seni onlara dinlettirir, senin ahkâmını onlara kabul ettirir.”

1. “Eğer senden yüz çevirecek olurlarsa de ki: Allah bana yeter.” Tevbe Sûresi, 9:129.
2. “Size kendi içinizden öyle bir peygamber geldi ki…” Tevbe Sûresi, 9:128.
3. “Eğer senden yüz çevirecek olurlarsa.” Tevbe Sûresi, 9:129.
4. bk. Fetih Sûresi, 48:4.

Evet, Şeriat-ı Muhammediye ve Sünnet-i Ahmediyede hiçbir mesele yoktur ki, müteaddit hikmetleri bulunmasın. Bu fakir, bütün kusur ve acizimle beraber bunu iddia ediyorum ve bu dâvânın ispatına da hazırım. Hem şimdiye kadar yazılan yetmiş seksen Risale-i Nuriye, Sünnet-i Ahmediyenin ve Şeriat-ı

Muhammediyenin (a.s.m.) meseleleri ne kadar hikmetli ve hakikatli olduğuna yetmiş seksen şahid-i sadık hükmüne geçmiştir. Eğer bu mevzua dair iktidar olsa, yazılsa, yetmiş değil, belki yedi bin risale, o hikmetleri bitiremeyecek.

Hem ben şahsımda bilmüşahede ve zevken, belki bin tecrübâtım var ki, mesâil-i şeriatla Sünnet-i Seniyye düsturları, emrâz-ı ruhaniyede ve akliyede ve kalbiyede, hususan emrâz-ı içtimaiyede gayet nâfi birer devâdır bildiğimi ve onların yerini başka felsefî ve hikmetli meseleler tutamadığını, bilmüşahede kendim hissettiğimi ve başkalarına da bir derece risalelerde ihsas ettiğimi ilân ediyorum. Bu dâvâmda tereddüt edenler, Risale-i Nur eczalarına müracaat edip baksınlar.

İşte böyle bir zâtın Sünnet-i Seniyyesine elden geldiği kadar ittibâa çalışmak ne kadar kârlı ve hayat-ı ebediye için ne kadar saadetli ve hayat-ı dünyeviye için ne kadar menfaatli olduğu kıyas edilsin.

DOKUZUNCU NÜKTE

Sünnet-i Seniyyenin herbir nev'ine tamamen bilfiil ittibâ etmek, ehass-ı havassa dahi ancak müyesser olur. Ona bilfiil olmasa da, binniyet, bilkast, taraftarâne ve iltizamkârâne talip olmak, herkesin elinden gelir. Farz ve vâcip kısımlara zaten ittibâa mecburiyet var. Ve ubudiyetteki müstehap olan Sünnet-i Seniyyenin terkinde, günah olmasa dahi, büyük sevabın zayiatı var. Tağyirinde ise büyük hata vardır. Âdât ve muamelâttaki Sünnet-i Seniyye ise, ittibâ ettikçe, o âdât, ibadet olur. Etmese itab yok; fakat Habibullahın âdâb-ı hayatiyesinin nurundan istifadesi azalır.

Ahkâm-ı ubudiyette yeni icadlar bid'attır. Bid'atlar ise, اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ[1] sırrına münafi olduğu için, merduttur.[2] Fakat, tarikatte evrad ve ezkâr ve meşrepler nev'inden olsa ve asılları Kitap ve Sünnetten ahzedilmek şartıyla, ayrı ayrı tarzda, ayrı ayrı surette olmakla beraber, mukarrer olan usul ve esasatı, Sünnet-i Seniyyeye muhalefet ve tağyir etmemek şartıyla, bid'a değillerdir. Lâkin bir kısım ehl-i ilim, bunlardan bir kısmını bid'aya dahil edip, fakat "bid'a-i hasene" namını vermiş.[3] İmam-ı Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sâni diyor ki:

1. "Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim." Mâide Sûresi, 5:3.
2. bk. *Buhârî*, İ'tisam: 5, Büyû': 60, Sulh: 5; *Müslim*, Akdiye: 18; *Ebû Dâvud*, Sünnet: 6.
3. bk. el-Îcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf*: 1:159; el-Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*2:256; İbni Receb, *Câmiu'l-Ulûm ve'l-hikem*: 1:267; İbni Âbidin, *Hâşiye*: 1:390.

"Ben seyr-i sülûk-i ruhanîde görüyordum ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmdan mervî olan kelimat nurludur, Sünnet-i Seniye şuâı ile parlıyor. Ondan mervî olmayan parlak ve kuvvetli virdleri ve halleri gördüğüm vakit, üstünde o nur yoktu. Bu kısmın en parlağı, evvelkinin en azına mukabil gelmiyordu. Bundan anladım ki, Sünnet-i Seniyyenin şuâı bir iksirdir. Hem o

Sünnet, nur isteyenlere kâfidir; hariçte nur aramaya ihtiyaç yoktur.”

İşte, böyle hakikat ve şeriatın bir kahramanı olan bir zâtın bu hükmü gösteriyor ki, Sünnet-i Seniyye, saadet-i dâreynin temel taşıdır ve kemâlâtın madeni ve menbaıdır.

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا اتِّبَاعَ السُّنَّةِ السَّنِيَّةِ [1]

رَبَّنَا اٰمَنَّا بِمَا اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ [2]

1. "Allahım bize Sünnet-i Seniyyeye ittiba etmeyi nasip et."
2. "Ey Rabbimiz! Biz indirdiğin kitaba inandık ve peygambere uyduk. Sen debizi, Senin birliğine ve peygamberinin doğruluğuna şahitlik edenlerleberaber yaz." Âl-i İmrân Sûresi, 3:53.

ONUNCU NÜKTE

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ [3] âyetinde i’câzlı bir îcâz vardır. Çünkü çok cümleler bu üç cümlenin içinde derc edilmiştir. Şöyle ki:

3. “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:31.

Şu âyet diyor ki: “Allah’a (celle celâluhu) imanınız varsa, elbette Allah’ı seveceksiniz. Madem Allah’ı seversiniz; Allah’ın sevdiği tarzı yapacaksınız. Ve o sevdiği tarz ise: Allah’ınsevdiği zâta benzemelisiniz. Ona benzemek ise, ona ittibâ etmektir. Ne vakit ona ittibâ etseniz, Allah da sizi sevecek. Zaten siz Allah’ı seversiniz, tâ ki Allah da sizi sevsin.”

İşte bütün bu cümleler, şu âyetin yalnız mücmel ve kısa bir meâlidir. Demek oluyor ki, insan için en mühim, âli maksat, Cenâb-ı Hakkın muhabbetine mazhar olmasıdır. Bu âyetin nassıyla gösteriyor ki, o matlab-ı âlânın yolu Habibullaha ittibâdır ve Sünnet-i Seniyyesine iktidâdır. Bu makamda üç nokta ispat edilse, mezkûr hakikat tamamıyla tezahür eder.

BİRİNCİ NOKTA: Beşer, fıtraten, şu kâinatın Hâlıkına karşı hadsiz bir muhabbet üzerine yaratılmıştır. Çünkü fıtrat-ı beşeriyede cemâle karşı bir muhabbet ve kemâle karşı perestiş etmek ve ihsana karşı sevmek vardır. Cemal ve kemal ve ihsan derecâtına göre o muhabbet tezayüd eder, aşkın en müntehâ derecesine kadar gider.

Hem bu küçük insanın küçücük kalbinde kâinat kadar bir aşk yerleşir. Evet, kalbin mercimek kadar bir sandukçası olan kuvve-i hafıza, bir kütüphane hükmünde binler kitap kadar yazı, içinde yazılması gösteriyor ki, kalb-i insan, kâinatı içine alabilir ve o kadar muhabbet taşıyabilir.

Madem fıtrat-ı beşeriyede ihsan ve cemal ve kemâle karşı böyle hadsiz bir istidad-ı muhabbet vardır. Ve madem bu kâinatın Hâlıkı, kâinatta tezahür eden

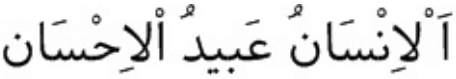
âsârıyla bilbedâhe tahakkuku sabit olan hadsiz cemâl-i mukaddesi, bu mevcudatta tezahür eden nukuş-u san’atıyla bizzarure sübutu tahakkuk eden hadsiz kemâl-i kudsîsi ve bütün zîhayatlarda tezahür eden hadsiz envâ-ı ihsan ve in’âmâtıyla bilyakin ve belki bilmüşahede vücudu tahakkuk eden hadsiz ihsânâtı vardır.

Elbette, zîşuurların en câmii ve en muhtacı ve en mütefekkiri ve en müştâkı olan beşerden, hadsiz bir muhabbeti iktiza ediyor.

Evet, herbir insan o Hâlık-ı Zülcelâle karşı hadsiz bir muhabbete müstaid olduğu gibi, o Hâlık dahi herkesten ziyade cemal ve kemal ve ihsanına karşı hadsiz bir mahbubiyete müstehaktır. Hattâ insan-ı mü’minde, hayatına ve bekàsına ve vücuduna ve dünyasına[1] ve nefsine ve mevcudata karşı türlü türlü muhabbetleri ve şedit alâkaları, o istidad-ı muhabbet-i İlâhiyenin tereşşuhâtıdır. Hattâ insanın mütenevvi hissiyât-ı şedidesi, o istidad-ı muhabbetin istihaleleridir ve başka şekillere girmiş reşhalarıdır.

1. bk. Lokman Sûresi, 31:20.

Malûmdur ki, insan kendi saadetiyle mütelezziz olduğu gibi, alâkadar olduğu zatların saadetleriyle dahi mütelezziz oluyor. Ve kendini belâdan kurtaranı sevdiği gibi, sevdiklerini de kurtaranı öyle sever. İşte, bu hâlet-i ruhiyeye binaen, insan, eğer her insana ait envâ-ı ihsânât-ı İlâhiyeden yalnız bunu düşünse ki: “Benim Hâlıkım beni zulümat-ı ebediye olan ademden kurtarıp bu dünyada bir güzel bir dünyayı bana verdiği gibi, ecelim geldiği zaman beni idam-ı ebedî olan ademden ve mahvdan yine kurtarıp bâki bir âlemde ebedî ve çok şâşaalı bir âlemi bana ihsan ve o âlemin umum envâ-ı lezâiz ve mehâsininden istifade edecek ve cevelân edip tenezzüh edecek zâhirî ve bâtınî hasseleri, duyguları bana in’âm ettiği gibi, çok sevdiğim ve çok alâkadar olduğum bütün akarib ve ahbap ve ebnâ-yı cinsimi dahi öyle hadsiz ihsanlara mazhar ediyor ve o ihsanlar bir cihette bana ait oluyor. Zira onların saadetleriyle mes’ut ve mütelezziz oluyorum.

Madem [1] sırrıyla, herkeste ihsana karşı perestiş var. Elbette, böyle hadsiz ebedî ihsânâta karşı, kâinat kadar bir kalbim olsa, o ihsana karşı muhabbetle dolmak iktiza eder ve doldurmak isterim. Ben bilfiil o muhabbeti etmezsem de, bil’istidat, bil’iman, binniyet, bilkabul, bittakdir, bil’iştiyak, bil’iltizam, bil’irade suretinde ediyorum” diyecek. Ve hâkezâ, cemal ve kemâle karşı insanın göstereceği muhabbet ise, icmâlen işaret ettiğimiz ihsana karşı muhabbete kıyas edilsin.

Kâfir ise, küfür cihetiyle, hadsiz bir adâvet eder. Hattâ kâinata ve mevcudata karşı zâlimâne ve tahkirkârâne bir adâvet taşıyor.

İKİNCİ NOKTA: Muhabbetullah, ittibâ-ı Sünnet-i Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâmı istilzam eder. Çünkü Allah'ı sevmek, Onun marziyâtını yapmaktır. Marziyâtı ise, en mükemmel bir surette zât-ı Muhammediyede (a.s.m.) tezahür ediyor. Zât-ı Ahmediyeye (a.s.m.) harekât ve ef'alde benzemek iki cihetledir.

Birisi: Cenâb-ı Hakkı sevmek cihetinde emrine itaat ve marziyâtı dairesinde hareket etmek, o ittibâı iktiza ediyor. Çünkü bu işte en mükemmel imam, zât-ı Muhammediyedir (a.s.m.)[2].

İkincisi: Madem zât-ı Ahmediye (a.s.m.) insanlara olan hadsiz ihsânât-ı İlâhiyenin en mühim bir vesilesidir;[3] elbette Cenâb-ı Hak hesabına hadsiz bir muhabbete lâyıktır. İnsan, sevdiği zâta eğer benzemek kabilse, fıtraten benzemek ister. İşte, Habibullahı sevenlerin, Sünnet-i Seniyyesine ittibâ ile ona benzemeye çalışmaları kat'iyen iktiza eder.[4]

1. "İnsan iyilik ve ihsanın kölesidir." Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*: 4:121; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îman*: 1:381; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 4:276, 7:346; el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl* 1:149.
2. bk. Ahzap Sûresi, 33:21.
3. bk. Enbiyâ Sûresi, 21:107.
4. bk. Ahzap Sûresi, 33:6.

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Cenâb-ı Hakkın hadsiz merhameti olduğu gibi, hadsiz bir muhabbeti de vardır. Bütün kâinattaki masnuatın mehâsiniyle ve süslendirmesiyle kendini hadsiz bir surette sevdirdiği gibi; masnuatını, hususan, sevdirmesine sevmekle mukabele eden zîşuur mahlûkatı sever. Cennetin bütün letâif ve mehâsini ve lezâizi ve niamâtı bir cilve-i rahmeti olan bir Zâtın nazar-ı muhabbetini kendine celbe çalışmak ne kadar mühim ve âli bir maksat olduğu bilbedâhe anlaşılır. Madem, nass-ı kelâmıyla, Onun muhabbetine, yalnız ittibâ-ı Sünnet-i Ahmediye (a.s.m.) ile mazhar olunur;[1] elbette ittibâ-ı Sünnet-i Ahmediye (a.s.m.) en büyük bir maksad-ı insanî ve en mühim bir vazife-i beşeriye olduğu tahakkuk eder.

ON BİRİNCİ NÜKTE

Üç Meseledir.

BİRİNCİ MESELE: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın Sünnet-i Seniyyesinin menbaı üçtür: akvâli, ef'âli, ahvâlidir.[2] Bu üç kısım dahi üç kısımdır: ferâiz, nevâfil, âdât-ı hasenesidir.

Farz ve vâcip kısmında ittibâa mecburiyet var; terkinde azap ve ikab vardır. Herkes ona ittibâa mükelleftir.

1. bk. Âl-i İmran Sûresi, 3:31.
2. bk. es-Suyûtî, *et-Tedrîbü'r-Râvî*: 1:194.

Nevâfil kısmında, emr-i istihbâbî ile, yine ehl-i iman mükelleftir; fakat terkinde azap ve ikab yoktur. Fiilinde ve ittibâında azîm sevaplar var. Ve tağyir ve tebdili bid'a ve dalâlettir ve büyük hatadır.

Âdât-ı seniyyesi ve harekât-ı müstahsenesi ise, hikmeten, maslahaten, hayat-ı şahsiye ve nev'iye ve içtimaiye itibarıyla onu taklit ve ittibâ etmek gayet müstahsendir. Çünkü herbir hareket-i âdiyesinde çok menfaat-i hayatiye bulunduğu gibi, mütâbaat etmekle, o âdâb ve âdetler ibadet hükmüne geçer.

Evet, madem dost ve düşmanın ittifakıyla, zât-ı Ahmediye (a.s.m.) mehâsin-i ahlâkın en yüksek mertebelerine mazhardır. Ve madem bil'ittifak nev-i beşer içinde en meşhur ve mümtaz bir şahsiyettir. Ve madem, binler mucizâtın delâletiyle ve teşkil ettiği âlem-i İslâmiyetin ve kemâlâtının şehadetiyle ve mübelliğ ve tercüman olduğu Kur'ân-ı Hakîmin hakaikinin tasdikiyle, en mükemmel bir insan-ı kâmil ve bir mürşid-i ekmeldir. Ve madem semere-i ittibâıyla milyonlar ehl-i kemal, merâtib-i kemâlâtta terakki edip saadet-i dâreyne vâsıl olmuşlardır. Elbette o zâtın sünneti, harekâtı, iktidâ edilecek en güzel nümunelerdir ve takip edilecek en sağlam rehberlerdir ve düstur ittihaz edilecek en muhkem kanunlardır. Bahtiyar odur ki, bu ittibâ-ı Sünnette hissesi ziyade ola. Sünnete ittibâ etmeyen, tembellik ederse hasâret-i azîme, ehemmiyetsiz görürse cinayet-i azîme, tekzibini işmam eden tenkit ise dalâlet-i azîmedir.[1]

İKİNCİ MESELE: Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Hakîmde[2] وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ferman eder. Rivâyât-ı sahiha ile Hazret-i Aişe-i Sıddıka (r.a.) gibi Sahabe-i Güzin, Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmı tarif ettikleri zaman, "Hulukuhu'l-Kur'ân"[1] diye tarif ediyorlardı. Yani, Kur'ân'ın beyan ettiği mehâsin-i ahlâkın misali, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır. Ve o mehâsini en ziyade imtisal eden ve fıtraten o mehâsin üstünde yaratılan odur.

1. bk. *Buhârî*, İ'tisam: 2, Ahkâm: 1, Cihâd: 109; *Müslim*, İmâret: 33; *Nesâî*, Bey'at: 27; *Müsned*: 2:361.
2. "Hiç şüphesiz sen pek büyük bir ahlâk üzerindesin." Kalem Sûresi, 68:4.

İşte böyle bir zâtın ef'al, ahval, akval ve harekâtının herbirisi nev-i beşere birer model hükmüne geçmeye lâyık iken, ona iman eden ve ümmetinden olan gafillerin (Sünnetine ehemmiyet vermeyen veyahut tağyir etmek isteyen) ne kadar bedbaht olduğunu divaneler de anlar.

ÜÇÜNCÜ MESELE: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm hilkaten en mutedil bir vaziyette ve en mükemmel bir surette halk edildiğinden, harekât ve sekenâtı itidal ve istikamet üzerine gitmiştir.[2] Siyer-i Seniyyesi kat'î bir surette gösterir ki, her hareketinde istikamet ve itidal üzere gitmiş, ifrat ve tefritten içtinap etmiştir.

1. *Müslim*, Salâtü'l-Müsâfirîn: 139; *Ebû Dâvud*,Tatavvu': 26; *Nesâi*, Tetavvu': 2; *Müsned*, 6:54, 91, 163, 188, 216; el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 5:170; İbni Hibban, *Sahih*, 1:345, 4:112.
2. bk. *Müsned*: 6:68, 155; et-Tayâlisî, *el-Müsned*: s.49; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*: 4:478; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*: 10:314.

Evet, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ [1] emrini tamamıyla imtisal ettiği için, bütün ef’al ve akval ve ahvâlinde istikamet, kat’î bir surette görünüyor. Meselâ kuvve-i akliyenin fesat ve zulmeti hükmündeki ifrat ve tefriti olan gabâvet ve cerbezeden müberrâ olarak, hadd-i vasat ve medar-ı istikamet olan hikmet noktasında kuvve-i akliyesi daima hareket ettiği gibi; kuvve-i gadabiyenin fesadı ve ifrat ve tefriti olan korkaklık ve tehevvürden münezzeh olarak, kuvve-i gadabiyenin medar-ı istikameti ve hadd-i vasatı olan şecaat-i kudsiye ile kuvve-i gadabiyesi hareket etmekle beraber; kuvve-i şeheviyenin fesadı ve ifrat ve tefriti olan humud ve fücurdan musaffâ olarak, o kuvvenin medar-ı istikameti olan iffette, kuvve-i şeheviyesi daima iffeti, âzamî mâsumiyet derecesinde rehber ittihaz etmiştir. Ve hâkezâ, bütün Sünen-i Seniyyesinde, ahvâl-i fıtriyesinde ve ahkâm-ı şer’iyesinde hadd-i istikameti ihtiyar edip, zulüm ve zulümat olan ifrat ve tefritten, israf ve tebzirden içtinap etmiştir. Hattâ tekellümünde ve ekl ve şürbünde iktisadı rehber ve israftan kat’iyen içtinap etmiştir. Bu hakikatin tafsilâtına dair binler cilt kitap telif edilmiştir. *El-ârifü tekfîhi’l-işâre*[2] sırrınca, bu denizden bu katre ile iktifâ edip, kıssayı kısa keseriz.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى جَامِعِ مَكَارِمِ الْاَخْلَاقِ وَمَظْهَرِ سِرِّ «وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ» اَلَّذِى قَالَ: «مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِى عِنْدَ فَسَادِ اُمَّتِى فَلَهُ اَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ». [3]

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَا اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ [4]

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [5]

1. "Emrolunduğun gibi dos doğru ol." Hûd Sûresi, 11:112.
2. Arif olana bir işaret yeter.
3. Allahım! “Şüphesiz sen pek büyük bir ahlâk üzeresin” sırrına mazhar olarak enüstün meziyetleri kendisinde toplayan ve “Ümmetimin fesadı zamanında benim sünnetime yapışana yüz şehid ecri vardır” buyuran zâta salât et.
4. “Dediler: Bizi buna eriştiren Allah’a hamd olsun; yoksa Allah hidayet etmeseydi,biz kendiliğimizden buna erişemezdik. Gerçekten Rabbimizin peygamberleri bize hakkı getirdiler.” A’râf Sûresi, 7:43.
5. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki ilmi ve hikmeti her şeyi kuşatan Sensin.”Bakara Sûresi, 2:32.

On İkinci Lem’a

Refet Beyin iki cüz’î suali münasebetiyle, iki nükte-i Kur’âniyenin beyanına dairdir.

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ [1] بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ [2]

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَعَلٰى اِخْوَانِكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ [3]

1. Her türlü noksan sıfatlardan yüce olan Allah'ın adıyla.
2. "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin." İsrâ Sûresi, 17:44.
3. Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketi sizin ve kardeşlerinizin üzerine olsun.

Aziz, sıddık kardeşim Refet Bey,

Senin, bu müsaadesiz zamanımda suallerin, beni müşkül bir mevkide bulunduruyor. Bu defaki iki sualin çendan cüz’îdir, fakat iki nükte-i Kur’âniyeye münasebettar olduklarından ve küre-i arza dair sualiniz coğrafya ve kozmoğrafyanın yedi kat zemin ve yedi tabaka semâvâta tenkitlerine temas ettiğinden, bana ehemmiyetli geldi. Onun için, sualin cüz’iyetine bakmayarak, ilmî ve küllî bir surette, iki âyet-i kerimeye dair İki Nükte icmâlen beyan edilecek. Sen de cüz’î sualine karşı ondan hisse alırsın.

BİRİNCİ NÜKTE

İki Noktadır.

BİRİNCİ NOKTA:

وَكَاَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لاَ تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْ [1]

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ [2]

1. “Yeryüzünde yürüyen ve kendi rızkını yüklenemeyen nice canlı vardır. Onları da sizi de rızıklandıran Allahtır.” Ankebut Sûresi, 29:60.
2. “Şüphesiz ki rızık veren, mutlak kudret ve kuvvet sahibi olan, ancak Allah’tır.” Zâriyat Sûresi, 51:58.

âyetlerinin sırrınca, rızık doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâlin elindedir ve hazine-i rahmetinden çıkar. Herbir zîhayatın rızkı taahhüd-ü Rabbânîsi altında olduğundan, açlıktan ölmek olmamak lâzım gelir. Halbuki, zâhiren açlıktan ve rızıksızlıktan ölenler çok görünüyor. Şu hakikatin ve şu sırrın halli şudur ki:

Taahhüd-ü Rabbânî hakikattir; rızıksızlık yüzünden ölenler yoktur. Çünkü o Hakîm-i Zülcelâl, zîhayatın bedenine gönderdiği rızkın bir kısmını ihtiyat için şahm ve içyağı suretinde iddihar eder. Hattâ bedenin her hücresine gönderdiği rızkın bir kısmını, yine o hücrenin bir köşesinde iddihar eder; istikbalde, hariçten

rızık gelmediği zaman sarf edilmek üzere bir ihtiyat zahîresi hükmünde bulundurur. İşte, bu iddihar edilmiş ihtiyat rızık bitmeden evvel ölüyorlar. Demek o ölmek rızıksızlıktan değildir. Belki sû-i ihtiyardan tevellüt eden bir âdet ve o sû-i ihtiyardan ve âdetin terkinden neş’et eden bir marazla ölüyorlar.

Evet, zîhayatın bedeninde şahm suretinde iddihar edilen rızk-ı fıtrî, hadd-i vasat olarak kırk gün mükemmelen devam eder. Hattâ bir marazın veya bir istiğrak-ı ruhanî neticesinde iki kırkı geçer. Hattâ bir adam, şedit bir inat yüzünden, Londra mahpushanesinde yetmiş gün, sıhhat ve selâmetle, hiçbir şey yemeden hayatı devam ettiğini on üç (şimdi otuz dokuz)[1] sene evvel gazeteler yazmışlar.

Madem kırk günden yetmiş seksen güne kadar rızk-ı fıtrî devam ediyor. Ve madem Rezzak ismi, gayet geniş bir surette rû-yi zeminde cilvesi görünüyor. Ve madem hiç ümit edilmediği bir tarzda, memeden ve odundan rızıklar akıyor, başgösteriyor. Eğer pür-şer beşer sû-i ihtiyarıyla müdahale edip karışmazsa, herhalde rızk-ı fıtrî bitmeden evvel o zîhayatın imdadına o isim yetişiyor, açlıkla ölüme yol vermiyor. Öyleyse, açlıktan ölenler, eğer kırk günden evvel ölseler, kat’iyen rızıksızlıktan değildir. Belki *terkü’l-âdât mine’l-mühlikât*[2] sırrıyla, sû-i ihtiyardan gelen bir âdet ve terk-i âdetten neş’et eden bir illetten, bir marazdan ileri gelmiştir. Öyleyse, açlıktan ölmek olmaz, denilebilir.

1. 1934 yılında.
2. Âdetlerin terki helakete götüren sebeplerdendir.

Evet, bilmüşahede görünüyor ki, rızık, iktidar ve ihtiyar ile mâkûsen mütenasiptir. Meselâ, daha dünyaya gelmeden evvel bir yavru, rahm-ı mâderde ihtiyar ve iktidardan bütün bütün mahrum olduğu bir zamanda, ağzını kımıldatacak kadar muhtaç olmayacak bir surette rızkı veriliyor.

Sonra, dünyaya geldiği vakit, iktidar ve ihtiyar yok, fakat bir derece istidadı ve bilkuvve bir hissi olduğundan, yalnız ağzını yapıştırmak kadar bir harekete ihtiyaç ile en mükemmel ve en mugaddî ve hazmı en kolay ve en lâtif bir surette ve en acip bir fıtratta, memeler musluğundan ağzına veriliyor.

Sonra, iktidar ve ihtiyara bir derece alâka peydâ ettikçe, o kolay ve güzel rızık, bir dereceçocuğa karşı nazlanmaya başlar. O memeler çeşmeleri kesilir, başkayerlerden rızkı gönderilir. Fakat iktidar ve ihtiyarı rızkı takip etmeye müsait olmadığı için, Rezzâk-ı Kerîm, peder ve validesinin şefkat ve merhametlerini, iktidar ve ihtiyarına yardımcı gönderiyor.

Her ne vakit iktidar ve ihtiyar tekemmül eder; o vakit rızkı ona koşmaz ve koşturulmaz. Rızık yerinde durur, der: “Gel, beni ara ve bul ve al.”

Demek rızık, iktidar ve ihtiyar ile mâkûsen mütenasiptir. Hattâ çok risalelerde beyan etmişiz ki, en ihtiyarsız ve iktidarsız hayvanlar daha iyi yaşıyorlar, daha

iyi besleniyorlar.

İKİNCİ NOKTA: İmkânın envâı var. İmkân-ı aklî, imkân-ı örfî, imkân-ı âdî gibi kısımları vardır. Bir hadise, eğer imkân-ı aklî dairesinde olmazsa reddedilir; imkân-ı örfî dairesinde olmazsa dahi mu'cize olur, fakat kolayca keramet olamaz. Eğer örfen ve kaideten nazîri bulunmazsa, şuhud derecesinde bir burhan-ı kat'î ile ancak kabul edilir.

İşte, bu sırra binaen, kırk gün ekmek yemeyen Seyyid Ahmed-i Bedevî'nin harikulâde halleri imkân-ı örfî dairesindedir. Hem keramet olur, hem harikulâde bir âdeti de olabilir. Evet, Seyyid Ahmed-i Bedevî'nin (k.s.) acip ve istiğrakkârâne hallerde bulunduğu, tevatür derecesinde naklediliyor. Kırk günde bir defa yemek yemesi vâki olmuştur. Fakat her vakit öyle değil; keramet nev'inden bazı defa olmuştur. Bir ihtimal var ki, hâlet-i istiğrakiyesi yemeye ihtiyaç görmediği için, ona nisbeten âdet hükmüne girmiştir. Seyyid Ahmed-i Bedevî nev'inden çok evliyalardan bu tarz harikalar mevsukan rivayet edilmiş. Madem Birinci Noktada ispat ettiğimiz gibi, müddehar rızık kırk günden fazla devam eder ve o miktar yememek âdeten mümkündür ve mevsukan harika adamlardan o hâl rivayet edilmiştir; elbette inkâr edilmeyecektir.

İkinci sual münasebetiyle iki mesele-i mühimme beyan edilecek.

Çünkü coğrafya ve kozmoğrafya fenlerinin kısacık kanunlarıyla ve daracık düsturlarıyla ve küçücük mizanlarıyla Kur'ân'ın semâvâtına çıkamadıklarından ve âyâtın yıldızlarındaki yedi kat mânâları keşfedemediklerinden, âyeti tenkit, belki inkârına divanecesine çalışmışlar.

BİRİNCİ MESELE-İ MÜHİMME: Semâvât gibi arzın da yedi tabaka olmasına dairdir. Şu mesele, yeni zamanın feylesoflarına hakikatsiz görünüyor; onların arza ve semâvâta dair olan fenleri kabul etmiyor. Bunu vasıta ederek bazı hakaik-i Kur'âniyeye itiraz ediyorlar. Buna dair muhtasaran birkaç işaret yazacağız.

Birincisi: Evvelâ, âyetin mânâsı ayrıdır ve o mânâların efradı ve mâsadakları ayrıdır. İşte o küllî mânânın müteaddit efradından bir ferdi bulunmazsa, o mânâ inkâr edilmez. Semâvâtın yedi tabakasına ve arzın yedi katına dair mânâ-yı küllîsinin çok efradından yedi mâsadak zâhiren görünüyor.

Saniyen, âyetin sarahatinde “yedi kat arz” dememiş.

اَللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ [1]

ilâ âhir. Âyetin zâhiri diyor ki: “Arzı da, o seb’a semâvât gibi halk etmiş ve mahlûkatına mesken ittihaz etmiş.” Yedi tabaka olarak halk ettim, demiyor. Misliyet ise, mahlûkiyet ve mahlûkata meskeniyet cihetiyle bir teşbihtir.

1. “O Allah ki, yedi göğü yarattı ve yeryüzünü de onlar gibi yarattı.” Talâk Sûresi, 65:12.

İkincisi: Küre-i arz her ne kadar semâvâta nisbeten çok küçüktür; fakat hadsiz masnuat-ı İlâhiyenin meşheri, mazharı, mahşeri, merkezi hükmünde olduğundan, kalb cesede mukabil geldiği gibi, küre-i arz dahi koca, hadsiz semâvâta karşı bir kalb ve mânevî bir merkez hükmünde olarak mukabil gelir. Onun için, zeminin küçük mikyasta eskiden beri yedi[HAŞİYE-1] iklimi, hem Avrupa, Afrika, Okyanusya, iki Asya, iki Amerikanamlarıyla mâruf yedi kıt’ası, hem denizle beraber Şark, Garp, Şimal, Cenup, bu yüzdeki ve Yeni Dünya yüzündeki malûm yedi kıt’ası, hem merkezinden tâ kışr-ı zâhirîye kadar hikmeten, fennen sabit olan muttasıl ve mütenevvi yedi tabakası, hem zîhayat için medar-ı hayat olmuş yetmiş basit ve cüz’î unsurları tazammun edip ve “yedi kat” tabir edilen meşhur yedi nevi küllî unsuru, hem “dört unsur” denilen su, hava, nar, toprak (türab) ile beraber, “mevâlid-i selâse” denilen maâdin, nebâtat ve hayvânâtın yedi tabakaları ve yedi kat âlemleri, hem cin ve ifrit ve sair muhtelif zîşuur ve zîhayat mahlûkların âlemleri ve meskenleri olduğu, çok kesretli ehl-i keşif ve ashab-ı şuhudun şehadetiyle sabit yedi kat arzın âlemleri, hem küre-i arzımıza benzeyen yedi küre-i uhrâ dahi bulunmasına, zîhayata makarr ve mesken olmasına işareten yedi tabaka, yani, yedi küre-i arziye bulunmasına işareten küre-i arz dahi, yedi tabaka, âyât-ı Kur’âniyeden fehmedilmiştir.

Haşiye-1 *Seb’a* ile beraber, *yedi* kelimesi yedi kere tevafuku pek güzel düşmüş.

İşte, yedi nevi ile yedi tarzda arzın yedi tabakası mevcut olduğu tahakkuk ediyor. Sekizincisi olan âhirki mânâ başka nokta-i nazarda ehemmiyetlidir; o yedide dahil değildir.

Üçüncüsü: Madem Hakîm-i Mutlak israf etmiyor, abes şeyleri yaratmıyor. Ve madem mahlûkatın vücutları zîşuur içindir ve zîşuurla kemâlini bulur ve zîşuurla şenlenir ve zîşuurla abesiyetten kurtulur. Ve madem bilmüşahede o Hakîm-i Mutlak, o Kadîr-i Zülcelâl, hava unsurunu, su âlemini, toprak tabakasını hadsiz zîhayatlarla şenlendiriyor. Ve madem hava ve su hayvânâtın cevelânına mâni olmadığı gibi, toprak, taş gibi kesif maddeler elektrik ve röntgen gibi maddelerin seyrine mâni olmuyorlar. Elbette o Hakîm-i Zülkemal, o Sâni-i Bîzevâl, küre-i arzımızın merkezinden tut, tâ meskenimiz ve merkezimiz olan bu kışr-ı zâhirîye kadar birbirine muttasıl yedi küllî tabakayı ve geniş meydanlarını ve âlemlerini

ve mağaralarını boş ve hâli bırakmaz. Elbette onları şenlendirmiş, o âlemlerin şenlenmesine münasip ve muvafık zîşuur mahlûkları halk edip orada iskân etmiştir. O zîşuur mahlûklar, madem ki melâike ecnâsından ve ruhanî envâlarından olmak lâzım gelir. Elbette en kesif ve en sert tabaka, onlara nisbeten, balığa nisbeten deniz ve kuşa nisbeten hava gibidir. Hattâ zeminin merkezindeki müthiş ateş dahi o zîşuur mahlûklara nisbeti, bizlere nisbeten güneşin harareti gibi olmak iktiza eder. O zîşuur ruhanîler nurdan oldukları için, nâr onlara nur gibi olur.

Dördüncüsü: On Sekizinci Mektupta tabakat-ı arzın acaibine dair ehl-i keşfin tavr-ı akıl haricinde beyan ettikleri tasvirata dair bir temsil zikredilmiştir. Hülâsası şudur ki:

Küre-i arz, âlem-i şehadette bir çekirdektir; âlem-i misaliye ve berzahiyede bir büyük ağaç gibi, semâvâta omuz omuza vuracak bir azamettedir. Ehl-i keşfin küre-i arzda ifritlere mahsus tabakasını bin senelik bir mesafe görmeleri, âlem-i şehadete ait küre-i arzın çekirdeğinde değil, belki âlem-i misalîdeki dallarının ve tabakalarının tezahürüdür. Madem küre-i arzın zâhiren ehemmiyetsiz bir tabakasının böyle başka âlemde azametli tezahürâtı var; elbette yedi kat semâvâta mukabil yedi kat denilebilir. Ve mezkûr noktaları ihtar için, îcâz ile i'câzkârâne bir tarzda âyât-ı Kur'âniye, semâvâtın yedi tabakasına karşı bu küçücük arzı mukabil göstermekle işaret ediyor.

İKİNCİ MESELE-İ MÜHİMMEDİR:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ [1] ilâ âhir.

ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَاءِ فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ [2]

1. "Yedi gök ve yer ve içindekiler Onu tesbih eder." İsrâ Sûresi, 17:44.
2. "Sonra iradesini semâya yöneltti ve gökleri yedi tabaka olarak tanzim etti. O herşeyi hakkıyla bilendir." Bakara Sûresi, 2:29.

Şu âyet-i kerime gibi müteaddit âyetler, semâvâtı yedi semâ olarak beyan ediyor. *İşârâtü'l-İ'câz* tefsirinde, eski Harb-i Umumînin birinci senesinde cephe-i harpte ihtisar mecburiyetiyle gayet mücmel beyan ettiğimiz o meselenin yalnız bir hülâsasını yazmak münasiptir. Şöyle ki:

Eski hikmet, semâvâtı dokuz tasavvur edip, lisan-ı şer'îde Arş ve Kürs'ü yedi semâvât ile beraber kabul edip acip bir suretle semâvâtı tasvir etmiştiler. O eski hikmetin dâhi hükemasının şâşaalı ifadeleri, nev-i beşeri çok asırlar müddetince tahakkümleri altında tutmuşlar. Hattâ, çok ehl-i tefsir, âyâtın zâhirlerini onların mezhebine göre tevfik etmeye mecbur kalmışlar. O suretle Kur'ân-ı Hakîmin

i’câzına bir derece perde çekilmişti.

Ve hikmet-i cedide namı verilen yeni felsefe ise, eski felsefenin mürur ve ubûra ve hark ve iltiyâma kabil olmayan, semâvât hakkındaki ifratına mukabil tefrit edip, semâvâtın vücudunu adeta inkâr ediyorlar. Evvelkiler ifrat, sonrakiler tefrit edip, hakikati tamamıyla gösterememişler.

Kur’ân-ı Hakîmin hikmet-i kudsiyesi ise, o ifrat ve tefriti bırakıp, hadd-i vasatı ihtiyar edip der ki: Sâni-i Zülcelâl yedi kat semâvâtı halk etmiştir. Hareket eden yıldızlar ise, balıklar gibi semâ içinde gezerler ve tesbih ederler. Hadiste [1] اَلسَّمَاءُ مَوْجٌ مَكْفُوفٌ denilmiş. Yani, “Semâ, emvâcı karardâde olmuş bir denizdir.” İşte bu hakikat-i Kur’âniyeyi yedi kaide ve yedi vecih mânâ ile gayet muhtasar bir surette ispat edeceğiz.

1. *Tirmizî*,58. Sûrenin tefsiri: 1; *Müsned*, 2:370; el-Mubârekforî, *Tuhfetü’l-Ahvezî*, 3352; el-Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, 8:132.

Birinci kaide: Fennen ve hikmeten sabittir ki, bu haddi yok feza-yı âlem, nihayetsiz bir boşluk değil, belki “esir” dedikleri madde ile doludur.

İkincisi: Fennen ve aklen, belki müşahedeten sabittir ki, ecrâm-ı ulviyenin câzibe ve dâfia gibi kanunlarının rabıtası ve ziya ve hararet ve elektrik gibi maddelerdeki kuvvetlerin nâşiri ve nâkili, o fezayı dolduran bir madde mevcuttur.

Üçüncüsü: Madde-i esiriye, esir kalmakla beraber, sair maddeler gibi muhtelif teşekkülâta ve ayrı ayrı suretlerde bulunduğu tecrübeten sabittir. Evet, nasıl ki buhar, su, buz gibi havâî, mâyi, câmid üç nevi eşya aynı maddeden oluyor. Öyle de, madde-i esiriyeden dahi yedi nevi tabakat olmasına hiçbir mâni-i aklî olmadığı gibi, hiçbir itiraza medar olmaz.

Dördüncüsü: Ecrâm-ı ulviyeye dikkat edilse görünüyor ki, o ulvî âlemlerin tabakatında muhalefet var. Meselâ, Nehrüssemâve Kehkeşan namıyla maruf, Türkçe Samanyolu tabir olunan, bulut şeklindeki daire-i azîmenin bulunduğu tabaka, elbette sevâbit yıldızların tabakasına benzemiyor. Güya tabaka-i sevâbit yıldızları, yaz meyveleri gibi yetişmiş, ermişler. Ve o Kehkeşandaki bulut şeklinde görülen hadsiz yıldızlar ise, yeniden yeniye çıkıp ermeye başlıyorlar. Tabaka-i sevâbit dahi, sadık bir hads ile, manzume-i şemsiyenin tabakasına muhalefeti görünüyor. Ve hâkezâ, yedi manzumat ve yedi tabaka birbirine muhalif bulunması, his ve hads ile derk olunur.

Beşincisi: Hadsen ve hissen ve istikrâen ve tecrübeten sabit olmuştur ki, bir maddede tanzim ve teşkil düşse ve o maddeden başka masnuat yapılsa, elbette muhtelif tabaka ve şekillerde olur. Meselâ, elmas madeninde teşkilât başladığı vakit, o maddeden hem ramad, yani hem kül, hem kömür, hem elmas nevileri

tevellüt ediyor. Hem meselâ ateş teşekküle başladığı vakit, hem alev, hem duman, hem kor tabakalarına ayrılıyor. Hem meselâ müvellidülmâ, müvellidülhumuza ile mezc edildiği vakit, o mezcden hem su, hem buz, hem buhar gibi tabakalar teşekkül ediyor. Demek anlaşılıyor ki, bir madde-i vâhidde teşkilât düşse, tabakata ayrılıyor. Öyleyse, madde-i esiriyede kudret-i fâtıra teşkilâta başladığı için, elbette ayrı ayrı tabaka olarak [1] sırrıyla yedi nevi semâvâtı ondan halk etmiştir.

1. "Gökleri yedi kat olarak tanzim etti." Bakara Sûresi, 2:29.

Altıncısı: Şu mezkûr emâreler, bizzarure, semâvâtın hem vücuduna, hem taaddüdüne delâlet ederler. Madem kat'iyen semâvat müteaddittir. Ve Muhbir-i Sadık, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyânın lisanıyla yedidir der. Elbette yedidir.

Yedincisi: Yedi, yetmiş, yedi yüz gibi tabirat, üslûb-u Arabîde kesreti ifade ettiği için, o küllî yedi tabaka çok kesretli tabakaları hâvi olabilir.

Elhasıl: Kadîr-i Zülcelâl, esir maddesinden yedi kat semâvâtı halk edip tesviye ederek, gayet dakik ve acip bir nizamla tanzim etmiş ve yıldızları içinde zer' edip ekmiştir. Madem Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan umum ins ve cinnin umum tabakalarına karşı konuşan bir hutbe-i ezeliyedir. Elbette nev-i beşerin herbir tabakası, herbir âyât-ı Kur'âniyeden hissesini alacak ve âyât-ı Kur'âniye, her tabakanın fehmini tatmin edecek surette, ayrı ayrı ve müteaddit mânâları zımnen ve işareten bulunacaktır.

Evet, hitâbât-ı Kur'âniyenin vüs'ati ve maânî ve işârâtındaki genişliği ve en âmî bir avamdan en has bir havassa kadar derecât-ı fehimlerini mürâât ve mümâşât etmesi gösterir ki, herbir âyetin herbir tabakaya bir veçhi var, bakıyor. İşte bu sırra binaen, "yedi semâvât" mânâ-yı küllîsinde yedi tabaka-i beşeriye, muhtelif yedi kat mânâyı fehmetmişler. Şöyle ki:

[1]âyetinde, kısa nazarlı ve dar fikirli bir tabaka-i insaniye, havâ-yı nesîmînin tabakatını fehmeder.

Ve kozmoğrafya ile sersemleşmiş diğer bir tabaka-i insaniye dahi, elsine-i enâmda "seb'a-i seyyare" ile meşhur yıldızları ve medarlarını fehmeder.

Daha bir kısım insanlar, küremize benzer zevilhayatın makarrı olmuş semâvî yedi küre-i âharı fehmeder.[2]

1. "Gökleri yedi kat olarak tanzim etti." Bakara Sûresi, 2:29.
2. bk. el-Hâkim, *el-Müstedrek*: 2:535; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*: 28:153-154.

Diğer bir taife-i beşeriye, manzume-i şemsiyenin yedi tabakaya ayrılmasını, hem manzume-i şemsiyemizle beraber yedi manzumât-ı şümusiyeyi fehmeder.

Daha diğer bir taife-i beşeriye, madde-i esiriyenin teşekkülâtı yedi tabakaya

ayrılmasını fehmeder.

Daha geniş fikirli bir tabaka-i beşeriye, yıldızlarla yaldızlanıp bütün görünen gökleri bir semâ sayıp, onu bu dünyanın semâsıdır diyerek, bundan başka altı tabaka-i semâvat var olduğunu fehmeder.

Ve nev-i beşerin yedinci tabakası ve en yüksek taifesi ise, semâvât-ı seb'ayı âlem-i şehadete münhasır görmüyor; belki avâlim-i uhreviye ve gaybiye ve dünyeviye ve misaliyenin birer muhit zarfı ve ihatalı birer sakfı olan yedi semâvâtın var olduğunu fehmeder.

Ve hâkezâ, bu âyetin külliyetinde, mezkûr yedi kat tabakanın yedi kat mânâları gibi daha çok cüz'î mânâları vardır. Herkes fehmine göre hissesini alır ve o mâide-i semâviyeden herkes rızkını bulur.

Madem o âyetin böyle pek çok sadık mâsadakları var. Şimdiki akılsız feylesofların ve serseri kozmoğrafyalarının, inkâr-ı semâvât bahanesiyle böyle âyete taarruz etmesi, haylâz ahmak çocukların semâvâttaki yıldızlara bir yıldızı düşürmek niyetiyle taş atmasına benzer. Çünkü âyetin mânâ-yı küllîsinden birtek mâsadak sadıksa, o küllî mânâ sadık ve hak olur. Hattâ vâkide bulunmayan, fakat umumun lisanında mütedâvil bulunan bir ferdi, umumun efkârını mürâât için o küllîde dahil olabilir. Halbuki, hak ve hakikî çok efradını gördük. Ve şimdi bu insafsız ve haksız coğrafyaya ve sersem ve sermest ve sarhoş kozmoğrafyaya bak: Nasıl bu iki fen hata ederek, hak ve hakikat ve sadık olan küllî mânâdan gözlerini yumup ve çok sadık olan mâsadakları görmeyerek hayalî bir acip ferdi, mânâ-yı âyet tevehhüm ederek âyete taş attılar, kendi başlarını kırdılar, imanlarını uçurdular!

Elhasıl: Kıraat-ı seb'a,[1] vücuh-u seb'a ve mucizât-ı seb'a ve hakaik-i seb'a ve erkân-ı seb'a üzerine nâzil olan Kur'ân semâsının o yedişer tabakalarına cin ve şeyâtîn hükmündeki itikadsız maddî fikirler çıkamadıklarından, âyâtın nücumunda ne var, ne yok bilmeyip, yalan ve yanlış haber verirler. Ve onların başlarına o âyâtın nücumundan mezkûr tahkikat gibi şahaplar inerler ve onları yakarlar.

1. bk. *Buhârî*, Fezâilü'l-Kurân: 5, 27, Tevhîd: 53; *Müslim*, Salâtü'l-misâfirîn: 270; *Tirmizî*, Kırâat: 2.

Evet, cin fikirli feylesofların felsefesiyle o semâvât-ı Kur'âniyeye çıkılmaz. Belki, âyâtın yıldızlarına, hikmet-i hakikiyenin miracıyla ve iman ve İslâmiyetin kanatlarıyla çıkılabilir.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى شَمْسِ سَمَاءِ الرِّسَالَةِ وَقَمَرِ فَلَكِ النُّبُوَّةِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ نُجُومِ الْهُدٰى لِمَنِ اهْتَدٰى [1]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحكِيمُ [2]

اَللّٰهُمَّ يَارَبَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ زَيِّنْ قُلُوبَ كَاتِبِ هٰذِهِالرِّسَالَةِ وَرُفَقَائِهِ بِنُجوُم حَقَائِقِ الْقُرْاٰنِ وَالْاِيمَانِ اٰمِينَ [3]

1. Allahım! Risalet semâsının güneşi ve nübüvvet feleğinin ayı olan zât ile, doğruyola erişenlerin hidayet yıldızları olan âl ve ashabına salât et.
2. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.
3. Ey göklerin ve yerin Rabbi olan Allahım! Bu risalenin kâtibi ilearkadaşlarının kalblerini Kur’ân hakikatlerinin yıldızlarıyla süslendir. Âmin.

On Üçüncü Lem’a

Hikmetü’l-İstiâze

اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيم [1] *sırrına dairdir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْم

وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَ اَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ [2]

1. Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah’a sığınırım.
2. “De ki: Ey Rabbim, şeytanların vesveselerinden Sana sığınırım. Onlarınyanımda bulunmalarından da, ey Rabbim, Sana sığınırım.” Mü’minûn Sûresi, 23:97-98.

Şeytandan istiâze sırrına dairdir. On Üç İşaret yazılacak. O işaretlerin bir kısmı, müteferrik bir surette Yirmi Altıncı Söz gibi bir kısım risalelerde beyan ve ispat edildiğinden, burada yalnız icmâlen bahsedilecek.

BİRİNCİ İŞARET

Sual: Şeytanların kâinatta icad cihetinde hiçbir medhalleri olmadığı, hem Cenâb-ı Hak rahmet ve inâyetiyle ehl-i hakka taraftar olduğu, hem hak ve hakikatin cazibedar güzellikleri ve mehâsinleri ehl-i hakka müeyyid ve müşevvik bulunduğu, hem dalâletin müstekreh çirkinlikleri ehl-i dalâleti tenfir ettikleri halde, hizbüşşeytanın çok defa galebe etmesinin hikmeti nedir? Ve ehl-i hak, her vakit şeytanın şerrinden Cenâb-ı Hakka sığınmasının sırrı nedir?

Elcevap: Hikmeti ve sırrı şudur ki: Ekseriyet-i mutlaka ile dalâlet ve şer, menfidir ve tahriptir ve ademîdir ve bozmaktır. Ve ekseriyet-i mutlaka ile hidayet ve hayır, müsbettir ve vücudîdir ve imar ve tamirdir. Herkesçe malûmdur ki, yirmi adamın yirmi günde yaptığı bir binayı, bir adam bir günde tahrip eder. Evet, bütün âzâ-yı esasiyenin ve şerâit-i hayatiyenin vücuduyla vücudu devam eden hayat-ı insan Hâlık-ı Zülcelâlin kudretine mahsus olduğu halde, bir zalim, bir uzvu kesmesiyle, hayata nisbeten ademî olan mevte o insanı mazhar eder. Onun için, *et-tahrîbü eshel*[1] durub-u emsal hükmüne geçmiş.

İşte bu sırdandır ki, ehl-i dalâlet, hakikaten zayıf bir kuvvetle pek kuvvetli ehl-i hakka bazan galip oluyor. Fakat ehl-i hakkın öyle muhkem bir kalesi var ki,

onda tahassun ettikleri vakit, o müthiş düşmanlar yanaşamazlar, bir halt edemezler. Eğer muvakkat bir zarar verseler, [2] وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ sırrıyla, ebedî bir sevap ve menfaatle o zarar telâfi edilir. O kale-i metin, o hısn-ı hasîn ise, şeriat-ı Muhammediye ve sünnet-i Ahmediyedir (a.s.m.).

1. Yıkmak kolaydır.
2. "Gerçek iyi sonuç takvâ sahiplerinindir." A'râf Sûresi, 7:128.

İKİNCİ İŞARET

Sual: Şerr-i mahz olan şeytanların icadı ve ehl-i imana taslitleri ve onların yüzünden çok insanlar küfre girip Cehenneme girmeleri, gayet müthiş ve çirkin görünüyor. Acaba Cemîl-i Alel'ıtlak ve Rahîm-i Mutlak ve Rahmân-ı Bilhakkın rahmet ve cemâli, bu hadsiz çirkinliğin ve dehşetli musibetin husulüne nasıl müsaade ediyor ve nasıl cevaz gösteriyor? Şu meseleyi çoklar sormuşlar ve çokların hatırına geliyor.

Elcevap: Şeytanın vücudunda cüz'î şerlerle beraber birçok makasıd-ı hayriye-i külliye ve kemâlât-ı insaniye vardır. Evet, bir çekirdekten koca bir ağaca kadar ne kadar mertebeler var; mahiyet-i insaniyedeki istidatta dahi ondan daha ziyade merâtip var. Belki zerreden şemse kadar dereceleri var. Bu istidâdâtın inkişâfâtı, elbette bir hareket ister, bir muamele iktiza eder. Ve o muameledeki terakki zembereğinin hareketi, mücahede ile olur. O mücahede ise, şeytanların ve muzır şeylerin vücuduyla olur. Yoksa, melâikeler gibi, insanların da makamı sabit kalırdı. O halde insan nev'inde binler envâ hükmünde sınıflar bulunmayacak... Bir şerr-i cüz'î gelmemek için bin hayrı terk etmek, hikmet ve adalete münafidir.

Çendan, şeytan yüzünden ekser insanlar dalâlete giderler. Fakat ehemmiyet ve kıymet, ekseriyetle keyfiyete bakar; kemiyete az bakar veya bakmaz. Nasıl ki, bin ve on çekirdeği bulunan bir zat, o çekirdekleri toprak altında bir muamele-i kimyeviyeye mazhar etse, ondan on tanesi ağaç olmuş, bini bozulmuş. O on ağaç olmuş çekirdeklerin o adama verdiği menfaat, elbette, bin bozulmuş çekirdeğin verdiği zararı hiçe indirir. Öyle de, nefis ve şeytanlara karşı mücahede ile, yıldızlar gibi nev-i insanı şereflendiren ve tenvir eden on insan-ı kâmil yüzünden o nev'e gelen menfaat ve şeref ve kıymet, elbette, haşarat nev'inden sayılacak derecede süflî ehl-i dalâletin küfre girmesiyle insan nev'ine vereceği zararı hiçe indirip göze göstermediği için, rahmet ve hikmet ve adalet-i İlâhiye, şeytanın vücuduna müsaade edip tasallutlarına meydan vermiş.

Ey ehl-i iman! Bu müthiş düşmanlarınıza karşı zırhınız, Kur'ân tezgâhında yapılan takvâdır. Ve siperiniz, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın Sünnet-i Seniyyesidir. Ve silâhınız, istiâze ve istiğfar ve hıfz-ı İlâhiyeye ilticadır.

ÜÇÜNCÜ İŞARET

Sual: Kur’ân-ı Hakîmde ehl-i dalâlete karşı azîm şekvâları ve kesretli tahşidâtı ve çok şiddetli tehdidâtı,[1] aklın zâhirine göre, adaletli ve münasebetli belâgatine ve üslûbundaki itidaline ve istikametine münasip düşmüyor. Adeta âciz bir adama karşı, orduları tahşid ediyor. Ve onun cüz’î bir hareketi için, binler cinayet etmiş gibi tehdit ediyor. Ve müflis ve mülkte hiç hissesi olmadığı halde, mütecaviz bir şerik gibi mevki verip ondan şekvâ ediyor. Bunun sırrı ve hikmeti nedir?

Elcevap: Onun sır ve hikmeti şudur ki: Şeytanlar ve şeytanlara uyanlar, dalâlete sülûk ettikleri için, küçük bir hareketle çok tahribat yapabilirler. Ve çok mahlûkatın hukukuna, az bir fiil ile çok hasâret veriyorlar.

Nasıl ki, bir sultanın büyük bir ticaret gemisinde, bir adam az bir hareketle, belki küçük bir vazifeyi terk etmekle, o gemiyle alâkadar bütün vazifedarların semere-i sa’ylerinin ve netice-i amellerinin mahvına ve iptaline sebebiyet verdiği için, o geminin sahib-i zîşânı, o âsiden, o gemiyle alâkadar olan bütün raiyetinin hesabına azîm şikâyetler edip dehşetli tehdit ediyor. Ve onun o cüz’î hareketini değil, belki o hareketin müthiş neticelerini nazara alarak ve sahib-i zîşânın zâtına değil, belki raiyetinin hukuku namına dehşetli bir cezaya çarpar.

Öyle de, Sultan-ı Ezel ve Ebed dahi, küre-i arz gemisinde ehl-i hidayetle beraber bulunan, ehl-i dalâlet olan hizbüşşeytanın zâhiren cüz’î hatîatlarıyla ve isyanlarıyla pek çok mahlûkatın hukukuna tecavüz ettikleri ve mevcudatın vezâif-i âliyelerinin neticelerinin iptal etmesine sebebiyet verdikleri için, onlardan azîm şikâyet ve dehşetli tehdidat, ve tahribatlarına karşı mühim tahşidat etmek, ayn-ı belâgat içinde mahz-ı hikmettir ve gayet münasip ve muvafıktır. Ve mutabık-ı mukteza-yı haldir ki, belâgatin tarifidir[2] ve esasıdır. Ve israf-ı kelâm olan mübalâğadan münezzehtir.

1. bk. Bakara Sûresi, 2:85; Âl-i İmrân Sûresi, 3:88; Nisâ Sûresi, 4:173; A’râf Sûresi, 7:18; Meryem Sûresi, 19:88-95; Sâd Sûresi, 38:85; Talâk Sûresi, 65:8; Ğaşiye Sûresi, 88:23-24; Fecr Sûresi, 89:25.
2. bk. el-Hamevî, *Hızânetü’l-Edeb*: 2:482; el-Kazvânî, *el-Îzâh fî Ulûmi’l-Belâğa*: 1:15-16.

Malûmdur ki, böyle az bir hareketle çok tahribat yapan dehşetli düşmanlara karşı gayet metin bir kaleye iltica etmeyen, çok perişan olur. İşte, ey ehl-i iman, o çelik ve semâvî kale, Kur’ân’dır. İçine gir, kurtul.

DÖRDÜNCÜ İŞARET

Adem şerr-i mahz, ve vücud hayr-ı mahz olduğunu, ehl-i tahkik ve ashab-ı keşif ittifak etmişler. Evet, ekseriyet-i mutlaka ile, hayır ve mehâsin ve kemâlât, vücuda istinad eder ve ona râci olur. Sureten menfi ve ademî de olsa, esası sübutîdir ve vücudîdir. Dalâlet ve şer ve musibetler ve mâsiyetler ve belâlar gibi bütün çirkinliklerin esası, mayası ademdir, nefiydir. Onlardaki fenalık ve çirkinlik, ademden geliyor. Çendan suret-i zâhirîde müsbet ve vücudî de görünseler, esası ademdir, nefiydir.

Hem bilmüşahede sabittir ki, bina gibi birşeyin vücudu, bütün eczasının mevcudiyetiyle takarrur eder. Halbuki onun harabiyeti ve ademi ve in'idâmı, bir rüknün ademiyle hasıl olur. Hem vücut, herhalde mevcut bir illet ister, muhakkak bir sebebe istinad eder. Adem ise, ademî şeylere istinad edebilir; ademî birşey, mâdum birşeye illet olur.

İşte bu iki kaideye binaendir ki, şeytan-ı ins ve cinnin kâinattaki müthiş âsâr-ı tahripkârâneleri ve envâ-ı küfür ve dalâlet ve şer ve mehâliki yaptıkları halde zerre miktar icada ve hilkate müdahaleleri olmadığı gibi, mülk-ü İlâhîde bir hisse-i iştirakleri olamıyor. Ve bir iktidar ve bir kudretle o işleri yapmıyorlar; belki çok işlerinde iktidar ve fiil değil, belki terk ve atâlettir. Hayrı yaptırmamakla şerleri yapıyorlar, yani şerler oluyorlar. Çünkü mehâlik ve şer, tahribat nev'inden olduğu için, illetleri, mevcut bir iktidar ve fâil bir icad olmak lâzım değildir. Belki bir emr-i ademî ile ve bir şartın bozulmasıyla koca bir tahribat olur.

İşte bu sır Mecusîlerde inkişaf etmediği içindir ki, kâinatta "Yezdan" namıyla bir hâlık-ı hayır, diğeri "Ehriman" namıyla bir hâlık-ı şer itikad etmişlerdir.[1] Halbuki onların "Ehriman" dedikleri mevhum ilâh-ı şer, bir cüz-ü ihtiyariyle ve icadsız bir kesble şerlere sebebiyet veren malûm şeytandır.

İşte, ey ehl-i iman! Şeytanların bu müthiş tahribatına karşı en mühim silâhınız ve cihazat-ı tamiriyeniz istiğfardır ve "Eûzü billâh" demekle Cenâb-ı Hakka ilticadır. Ve kal'anız Sünnet-i Seniyyedir.

BEŞİNCİ İŞARET

Cenâb-ı Hak, kütüb-ü semâviyede beşere karşı Cennet gibi azîm mükâfat ve Cehennem gibi dehşetli mücâzâtı göstermekle beraber, çok irşad, ikaz, ihtar, tehdit ve teşvik ettiği halde; ehl-i iman, bu kadar esbab-ı hidayet ve istikamet varken, hizbüşşeytanın mükâfatsız, çirkin, zayıf desiselerine karşı mağlûp olmaları, bir zaman beni çok düşündürüyordu. Acaba, iman varken, Cenâb-ı Hakkın o kadar şiddetli tehdidâtına ehemmiyet vermemek nasıl oluyor? Nasıl iman gitmiyor? [2] إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا sırrıyla şeytanın gayet zayıf desiselerine kapılıp Allah'a isyan ediyor. Hattâ benim arkadaşlarımdan bazıları, yüz hakikat dersini kalben tasdik ile beraber, benden işittiği ve bana karşı da fazla hüsn-ü zannı ve irtibatı varken, kalbsiz ve bozuk bir adamın ehemmiyetsiz ve riyâkârâne iltifatına kapıldı; onun lehinde, benim aleyhimde bir vaziyete geldi. "Fesübhânallah," dedim. "İnsanda bu derece sukut olabilir mi? Ne kadar hakikatsiz bir insandı!" diye o biçareyi gıybet ettim, günaha girdim.

1. bk. eş-Şeristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*: 1:232-233, 237; el-Îcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf*: 3:65; Tâhir b. Muhammed, *et-Tabsîr fi'd-Dîn:* 1:91, 113, 142.
2. "Muhakkak ki şeytanın tuzağı pek zayıftır." Nisâ Sûresi, 4:76.

Sonra, sabık işaretlerdeki hakikat inkişaf etti, karanlıklı çok noktaları aydınlattı. O nur ile, lillâhilhamd, hem Kur'ân-ı Hakîmin azîm tergibat ve teşvikatı tam yerinde olduğunu; hem ehl-i imanın desâis-i şeytaniyeye kapılmaları imansızlıktan ve imanın zayıflığından olmadığını; hem günah-ı kebâiri işleyen küfre girmediğini; hem Mutezile mezhebi ve bir kısım Hariciye mezhebi "Günah-ı kebâiri irtikâp eden kâfir olur veya iman ve küfür ortasında kalır"[1] diye hükümlerinde hata ettiklerini; hem benim o biçare arkadaşım da yüz ders-i hakikati bir herifin iltifatına feda etmesi, düşündüğüm gibi çok sukut ve dehşetli alçaklık olmadığını anladım, Cenâb-ı Hakka şükrettim, o vartadan kurtuldum. Çünkü, sabıkan dediğimiz gibi, şeytan, cüz'î bir emr-i ademî ile insanı mühim tehlikelere atar. Hem insandaki nefis ise, şeytanı her vakit dinler. Kuvve-i şeheviye ve gadabiye ise, şeytanın desiselerine hem kabile, hem nâkile iki cihaz hükmündedir.

İşte, bunun içindir ki, Cenâb-ı Hakkın Gafûr, Rahîm gibi iki ismi, tecellî-i âzamla ehl-i imana teveccüh ediyor. Ve Kur'ân-ı Hakîmde peygamberlere en mühim ihsanı mağfiret olduğunu gösteriyor ve onları istiğfar etmeye davet ediyor. *Bismillâhirrahmânirrahîm* kelime-i kudsiyesini her sûre başında tekrar ile ve her mübarek işlerde zikrine emretmesiyle,[2] kâinatı ihata eden rahmet-i vâsiasını melce ve tahassungâh gösteriyor ve فَاسْتَعِذْ[3] emriyle, اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيم[4] kelimesini siper yapıyor.

1. bk. el-Îcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf*: 3:548; İbn Ebi'l-İzz, *Şerhu Akîdeti't-Tahâviyye*: 1:356-362.
2. bk. *İbni Mâce*, Nikâh: 19; *Müsned*: 2:359; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*: 6:127-128; Abdurrezzak, *el-Musannef*: 6:189; İbni Hibbân; *es-Sahîh*: 1:173-174.
3. "Sığın." A'raf Sûresi, 7:200; Nahl Sûresi, 16:98; Mü'min Sûresi, 40:56; Fussilet Sûresi, 41:36.
4. Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.

ALTINCI İŞARET

Şeytanın en tehlikeli bir desisesi şudur ki: Bazı hassas ve sâfi-kalb insanlara, tahayyül-ü küfrîyi tasdik-i küfürle iltibas ettiriyor. Tasavvur-u dalâleti, dalâletin tasdiki suretinde gösteriyor. Ve mukaddes zatlar ve münezzeh şeyler hakkında gayet çirkin hatıraları hayaline gösteriyor. Ve imkân-ı zâtîyi imkân-ı aklî şeklinde gösterip, imandaki yakînine münâfi bir şek tarzını veriyor. Ve o vakit o biçare hassas adam, kendini dalâlet ve küfür içine düştüğünü tevehhüm edip imandaki yakîninin zâil olduğunu zanneder, ye'se düşer, o yeisle şeytana maskara olur. Şeytan hem ye'sini, hem o zayıf damarını, hem o iltibasını çok işlettirir; ya divane olur, yahut "Herçi bâd, âbâd" der, dalâlete gider.

Şeytanın bu desisesinin mahiyeti ne kadar esassız olduğunu, bazı risalelerde beyan ettiğimiz gibi, burada icmâlen bahsedeceğiz. Şöyle ki:

Nasıl ki âyinede yılanın sureti ısırmaz ve ateşin misali yandırmaz ve murdarın

aksi telvis etmez. Öyle de, hayal veya fikir âyinesinde küfriyâtın ve şirkin akisleri ve dalâletin gölgeleri ve şetimli çirkin sözlerin hayalleri itikadı bozmaz, imanı tağyir etmez, hürmetli edebi kırmaz. Çünkü meşhur kaidedir ki, "Tahayyül-ü şetim şetim olmadığı gibi, tahayyül-ü küfür dahi küfür değil ve tasavvur-u dalâlet de dalâlet değil."

İmandaki şek meselesi ise, imkân-ı zâtîden gelen ihtimaller, o yakîne münâfi değil ve o yakîni bozmaz. İlm-i usul-i dinde kavâid-i mukarreredendir ki,

اِنَّ اْلاِمْكَانَ الذَّاتِيَ لاَيُنَافِي الْيَقِينَ الْعِلْمِيَ [1]

1. "İmkân-ı zatî, yakîn-î ilmîye aykırı değildir." bk. el-Gazâlî, *el-Menhûl*: s.122; el-Müceddidî, *Kavâidü'l-fıkh*: s.11, 143.

Meselâ, Barla Denizisu olarak yerinde bulunduğuna yakînimiz var. Halbuki, zâtında mümkündür ki, o deniz, bu dakikada batmış olsun. Ve batması mümkinattandır.

Bu imkân-ı zâtî, madem bir emâreden neş'et etmiyor; zihnî bir imkân olamaz ki, şek olsun. Çünkü, yine ilm-i usul-i dinde bir kaide-i mukarreredir ki,

لاَعِبْرَةَ لِلاِحْتِمَالِ غَيْرِ النَّاشِئِ عَنْ دَلِيلٍ

Yani, "Bir emâreden gelmeyen bir ihtimal-i zâtî ise, bir imkân-ı zihnî olmaz ki şüphe verip ehemmiyeti olsun."

İşte bu desise-i şeytaniyeye mâruz olan biçare adam, hakaik-i imaniyeye yakînini böyle zâtî imkânlarla kaybediyor zanneder. Meselâ, Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm hakkında, beşeriyet itibarıyla çok imkân-ı zâtiye hatırına geliyor ki, imanın cezim ve yakînine zarar vermez. Fakat o zarar verdi zanneder, zarara düşer.

Hem bazan şeytan, kalb üstündeki lümmesi cihetinde, Cenâb-ı Hak hakkında fena sözler söyler. O adam zanneder ki, onun kalbi bozulmuş ki böylesöylüyor; titriyor. Halbuki onun titremesi ve korkması ve adem-i rızası delildir ki, o sözler kalbinden gelmiyor, belki lümme-i şeytaniyeden geliyor veya şeytan tarafından ihtar ve tahayyül ediliyor.

Hem insanın letâifi içinde teşhis edemediğim bir iki lâtife var ki, ihtiyar ve iradeyi dinlemezler, belki de mes'uliyet altına da giremezler. Bazan o lâtifeler hükmediyorlar, hakkı dinlemiyorlar, yanlış şeylere giriyorlar. O vakit şeytan o adama telkin eder ki: "Senin istidadın hakka ve imana muvafık değil ki, böyle ihtiyarsız bâtıl şeylere giriyorsun. Demek senin kaderin seni şekavete mahkûm etmiştir." O biçare adam ye'se düşüp helâkete gider.

İşte, şeytanın evvelki desiselerine karşı mü'minin tahassungâhı, muhakkıkîn-i asfiyanın düsturlarıyla hudutları taayyün eden hakaik-i imaniye ve muhkemât-ı

Kur’âniyedir. Ve âhirdeki desiselerine karşı, istiâze ile, ehemmiyet vermemektir. Çünkü ehemmiyet verdikçe, nazar-ı dikkati celb ettirip büyür, şişer. Mü’minin böyle mânevî yaralarına tiryak ve merhem, Sünnet-i Seniyyedir.

YEDİNCİ İŞARET

Sual: Mutezile imamları, şerrin icadını şer telâkki ettikleri için, küfür ve dalâletin hilkatini Allah’a vermiyorlar. Güya onunla Allah’ı takdis ediyorlar! “Beşer kendi ef’âlinin hâlıkıdır” diye dalâlete gidiyorlar.[1] Hem derler: “Bir günah-ı kebireyi işleyen bir mü’minin imanı gider.[2] Çünkü Cenâb-ı Hakka itikad ve Cehennemi tasdik etmek, öyle günahı işlemekle kabil-i tevfik olamaz. Çünkü dünyada gayet cüz’î bir hapis korkusuyla kendini hilâf-ı kanun herşeyden muhafaza eden adam, ebedî bir azâb-ı Cehennemi ve Hâlıkın gazabını nazar-ı ehemmiyete almayacak derecede büyük günahları işlerse, elbette imansızlığa delâlet eder.”

1. bk. el-Mâtüridî, *et-Tevhîd*: 1:92, 169, 314, 315; İbni Hazm, *el-Fasl fi’l-Milel*: 2:121, 3:57, 59.
2. bk. el-Îcî, *Kitâbü’l-Mevâkıf*: 3:548; İbni Ebi’l-İzz, *Şerhu Akîdeti’t-Tahâviyye*: 1:356-362.

Elcevap: Birinci şıkkın cevabı şudur ki: Kader Risalesinde izah edildiği gibi, halk-ı şer, şer değil; belki kesb-i şer, şerdir. Çünkü, halk ve icad umum neticelere bakar. Bir şerrin vücudu çok hayırlı neticelere mukaddeme olduğu için, o şerrin icadı, neticeler itibarıyla hayır olur, hayır hükmüne geçer. Meselâ ateşin yüz hayırlı neticeleri var. Fakat bazı insanlar, sû-i ihtiyarıyla ateşi kendilerine şer yapmakla, “Ateşin icadı şerdir” diyemezler. Öyle de, şeytanların icadı, terakkiyât-ı insaniye gibi çok hikmetli neticeleri olmakla beraber, sû-i ihtiyarıyla ve yanlış kesbiyle şeytanlara mağlûp olmakla, “Şeytanın hilkati şerdir” diyemez. Belki o, kendi kesbiyle kendine şer yaptı.

Evet, kesb ise, mübaşeret-i cüz’iye olduğu için, hususî bir netice-i şerriyenin mazharı olur; o kesb-i şer, şer olur. Fakat icad umum neticelere baktığı için, şer, şer değil, belki hayırdır. İşte Mutezile bu sırrı anlamadıkları için, “Halk-ı şer, şerdir; ve çirkinin icadı çirkindir” diye, Cenâb-ı Hakkı takdis için, şerrin icadını ona vermemişler, dalâlete düşmüşler, *ve bi’l-kaderi hayrihî ve şerrihî*[1] olan bir rükn-ü imaniyeyi[2] tevil etmişler.

1. Başa gelen ister hayır olsun ister şer olsun, kadere her yönüyle inanmak.
2. Kaderin, îmânın bir rüknü olduğuna dair bk.: *Müslim*, Îmân: 39; *Tirmizî*, Îmân: 4; *Ebû Dâvud*, Sünnet: 17; Nesâî, *Îmân*: 6; *İbni Mâce*, Mukaddime: 63.

İkinci şık ki, “Günah-ı kebireyi işleyen nasıl mü’min kalabilir?” diye suallerine cevap ise:

Evvelâ, sabık işaretlerde onların hatası kat’î bir surette anlaşılmıştır ki, tekrara hâcet kalmamıştır. Saniyen, nefs-i insaniye, muaccel ve hazır bir dirhem lezzeti, müeccel, gaip bir batman lezzete tercih ettiği gibi, hazır bir tokat korkusundan, ileride bir sene azaptan daha ziyade çekinir.

Hem insanda hissiyat galip olsa, aklın muhakemesini dinlemez. Heves ve

vehmi hükmedip, en az ve ehemmiyetsiz bir lezzet-i hazırayı ileride gayet büyük bir mükâfâta tercih eder. Ve az bir hazır sıkıntıdan, ileride büyük bir azâb-ı müeccelden ziyade çekinir. Çünkü tevehhüm ve heves ve his, ileriyi görmüyor, belki inkâr ediyorlar. Nefis dahi yardım etse, mahall-i iman olan kalb ve akıl susarlar, mağlûp oluyorlar. Şu halde, kebâiri işlemek imansızlıktan gelmiyor, belki his ve hevesin ve vehmin galebesiyle akıl ve kalbin mağlûbiyetinden ileri gelir.

Hem sabık işaretlerde anlaşıldığı gibi, fenalık ve hevesat yolu, tahribat olduğu için, gayet kolaydır. Şeytan-ı ins ve cinnî, çabuk insanları o yola sevk ediyor. Gayet câ-yı hayret bir haldir ki, âlem-i bekànın—nass-ı hadisle—sinek kanadı kadar[1] bir nuru, ebedî olduğu için, bir insanın müddet-i ömründe dünyadan aldığı lezzet ve nimete mukabil geldiği halde,[2] bazı bîçare insanlar, bir sinek kanadı kadar bu fâni dünyanın lezzetini, o bâki âlemin bu fâni dünyasına değer lezzetlerine tercih edip şeytanın arkasında gider.

İşte bu sırlar içindir ki, Kur’ân-ı Hakîm, mü’minleri pek çok tekrar ve ısrar ile, tehdit ve teşvik ile, günahtan zecir ve hayra sevk ediyor.[3]

1. “Dünyanın Allah katında sinek kanadı kadar bir değeri olsaydı, kâfirler ondan bir yudum su bile içemezlerdi.” *Tirmizî*, Zühd: 13; *İbni Mâce*,Zühd: 3; *Müsned*, 5:154, 177.
2. bk. el-Kurtubî, *el-Câmi'il Ahkâmi'l-Kur'ân*: 13:7.
3. bk. Nahl Sûresi, 16:90.

Bir zaman Kur’ân-ı Hakîmin bu tekrar ile şiddetli irşâdâtı bana bu fikri verdi ki, bu kadar mütemâdi ihtarlar ve ikazlar, mü’min insanları sebatsız ve hakikatsiz gösteriyorlar. İnsanın şerefine yakışmayacak bir vaziyet veriyorlar. Çünkü, bir memur, âmirinden aldığı birtek emri itaatine kâfi iken, aynı emri on defa söylese, o memur cidden gücenecek. “Beni ittiham ediyorsun; ben hain değilim” der. Halbuki, en hâlis mü’minlere Kur’ân-ı Hakîm musırrâne, mükerrer emrediyor.

Bu fikir benim zihnimi kurcaladığı bir zamanda, iki üç sadık arkadaşlarım vardı. Onları şeytan-ı insînin desiselerine kapılmamak için pek çok defa ihtar ve ikaz ediyordum. “Bizi ittiham ediyorsun” diye gücenmiyorlardı. Fakat ben kalben diyordum ki: “Bu mütemâdiyen ihtarlarımla bunları gücendiriyorum, sadakatsizlikle ve sebatsızlıkla ittiham ediyorum.”

Sonra, birden, sabık işaretlerde izah ve ispat edilen hakikat inkişaf etti. O vakit, o hakikatle hem Kur’ân-ı Hakîmin tam mutabık-ı mukteza-yı hal ve yerinde ve israfsız ve hikmetli ve ittihamsız bir surette ısrar ve tekrârâtı yaptığı ve ayn-ı hikmet ve mahz-ı belâgat olduğunu bildim. Ve o sadık arkadaşlarımın gücenmediklerinin sırrını anladım. O hakikatin hülâsası şudur ki:

Şeytanlar, tahribat cihetinde sevk ettikleri için, az bir amel ile çok şerleri yaparlar. Onun için, tarik-i hakta ve hidayette gidenler, pek çok ihtiyat ve şiddetli sakınmaya ve mükerrer ihtârâta ve kesretli muavenete muhtaç olduklarındandır

ki,

Cenâb-ı Hak, o tekrarat cihetinde bin bir ismiyle ehl-i imana muavenetini takdim ediyor ve binler merhamet ellerini imdadına uzatıyor. Şerefini kırmıyor, belki vikaye ediyor. İnsanın kıymetini küçük düşürtmüyor, belki şeytanın şerrini büyük gösteriyor.

İşte, ey ehl-i hak ve ehl-i hidayet! Şeytan-ı ins ve cinnînin mezkûr desiselerinden kurtulmak çaresi: Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak mezhebini karargâh yap ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyânın muhkemat kalesine gir ve Sünnet-i Seniyyeyi rehber yap, selâmeti bul.

SEKİZİNCİ İŞARET

Sual: Sabık işaretlerde ispat ettiniz ki, dalâlet yolu kolay ve tahrip ve tecavüz olduğu için, çoklar o yola sülûk ediyorlar. Halbuki sair risalelerde kat'î delillerle ispat etmişsiniz ki, küfür ve dalâlet yolu o kadar müşkilâtlı ve suubetlidir ki, hiç kimse ona girmemek gerekti ve kabil-i sülûk değil. Ve iman ve hidayet yolu o kadar kolay ve zâhirdir ki, herkes ona girmeliydi.

Elcevap: Küfür ve dalâlet iki kısımdır. Bir kısmı, amelî ve fer'î olmakla beraber, iman hükümlerini nefyetmek ve inkâr etmektir ki, bu tarz dalâlet kolaydır. Hakkı kabul etmemektir; bir terktir, bir ademdir, bir adem-i kabuldür. İşte bu kısımdır ki, risalelerde kolay gösterilmiş.

İkinci kısım ise, amelî ve fer'î olmayıp, belki itikadî ve fikrî bir hükümdür. Yalnız imanın nefyini değil, belki imanın zıddına gidip bir yol açmaktır. Bu ise bâtılı kabuldür, hakkın aksini ispattır. Bu kısım, imanın yalnız nefyi ve nakîzi değil, imanın zıddıdır. Adem-i kabul değil ki kolay olsun. Belki kabul-ü ademdir. Ve o ademi ispat etmekle kabul edilebilir. *El-ademü lâ yüsbetü*[1] kaidesiyle, ademin ispatı elbette kolay değildir.

1. "Yokluk ispat edilemez." İbni Kayyim, *es-Savâiku'l-Mürsele*: 4:1310; İbni Kayyim, *er-Rûh fi'l-Kelâm*: 1:198.

İşte, sair risalelerde imtinâ derecesinde suubetli ve müşkilâtlı gösterilen küfür ve dalâlet bu kısımdır ki, zerre miktar şuuru bulunan, bu yola sâlik olmamak lâzımdır. Hem bu yol, risalelerde kat'î ispat edildiği gibi, o kadar dehşetli elemleri var ve boğucu karanlıkları var ki, zerre miktar aklı bulunan, o yola talip olmaz.

Eğer denilse: Bu kadar elîm ve karanlıklı, müşkilâtlı yola nasıl ekser insanlar gidiyorlar?

Elcevap: İçine düşmüş bulunuyorlar, çıkamıyorlar. Hem insandaki nebâtî ve hayvânî kuvveleri, âkıbeti görmedikleri, düşünemedikleri ve o insandaki letâif-i insaniyeye galebe ettikleri için, çıkmak istemiyorlar ve hazır, muvakkat bir lezzetle mütesellî oluyorlar.[1]

1. bk. Kıyamet Sûresi, 75:20-21; İnsan Sûresi, 76:27.

Sual: Eğer denilse: Dalâlette öyle dehşetli bir elem ve bir korku var ki, kâfir, değil hayattan lezzet alması, hiç yaşamaması lâzım geliyor. Belki o elemden ezilmeli ve o korkudan ödü patlamalıydı. Çünkü insaniyet itibarıyla hadsiz eşyaya müştak ve hayata âşık olduğu halde, küfür vasıtasıyla, mevtini bir idam-ı ebedî ve bir firâk-ı lâyezâlî ve zevâl-i mevcudatı ve ahbabının vefatlarını ve bütün sevdiklerini idam ve mufarakat-i ebediye suretinde, gözü önünde, daima küfür vasıtasıyla gören insan nasıl yaşayabilir? Nasıl hayattan lezzet alabilir?

Elcevap: Acip bir mağlâta-i şeytaniye ile kendini aldatır, yaşar. Sûrî bir lezzet alır zanneder. Meşhur bir temsille onun mahiyetine işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Deniliyor: Devekuşuna demişler, “Kanatların var, uç.” O da kanatlarını kısıp “Bendeveyim” demiş, uçmamış. Fakat avcının tuzağına düşmüş. Avcı benigörmesin diye başını kuma sokmuş. Halbuki koca gövdesini dışarıdabırakmış, avcıya hedef etmiş. Sonra ona demişler, “Madem deveyimdiyorsun, yük götür.” O zaman kanatlarını açıvermiş, “Ben kuşum” demiş,yükün zahmetinden kurtulmuş. Fakat hâmisiz ve yemsiz olarak avcıların hücumuna hedef olmuş.

Aynen onun gibi, kâfir, Kur’ân’ın semâvî ilânâtına karşı küfr-ü mutlakı bırakıp meşkûk bir küfre inmiş. Ona denilse: “Madem mevt ve zevâli bir idam-ı ebedî biliyorsun. Kendini asacak olan darağacı göz önünde. Ona her vakitbakan nasıl yaşar, nasıl lezzet alır?” O adam, Kur’ân’ın umumî vech-i rahmet ve şümullü nurundan aldığı bir hisse ile der: “Mevt idam değil; ihtimal bekà var.” Veyahut, devekuşu gibi başını gaflet kumuna sokar—tâ ki ecel onu görmesin ve kabir ona bakmasın ve zevâl-i eşya ona ok atmasın!

Elhasıl, o meşkûk küfür vasıtasıyla, devekuşu gibi mevt ve zevâli idam mânâsında gördüğü vakit, Kur’ân ve semâvî kitapların *îmânün bi’l-âhiret’*e dair kat’î ihbârâtı ona bir ihtimal verir; o kâfir o ihtimale yapışır, o dehşetli elemi üzerine almaz. O vakit ona denilse, “Madem bâki bir âleme gidilecek; o âlemde güzel yaşamak için tekâlif-i diniye meşakkatini çekmek gerektir.” O adam şekk-i küfrî cihetiyle der: “Belki yoktur. Yok için neden çalışayım?” Yani, vaktâ ki o hükm-ü Kur’ân’ın verdiği ihtimal-i bekà cihetiyle idam-ı ebedî âlâmından kurtulur ve meşkûk küfrün verdiği ihtimal-i adem cihetiyle tekâlif-i diniye meşakkati ona müteveccih olur; ona karşı küfür ihtimaline yapışır, o zahmetten kurtulur. Demek, bu nokta-i nazarda, mü’minden ziyade bu hayatta lezzet alır zannediyor. Çünkü tekâlif-i diniyenin zahmetinden ihtimal-i küfrî ile kurtuluyor ve âlâm-ı ebediyeden, ihtimal-i imanî cihetiyle kendi üzerine almaz. Halbuki bu mağlâta-i şeytaniyenin hükmü gayet sathî ve faydasız ve muvakkattir.

İşte, Kur’ân-ı Hakîmin küffarlar hakkında da bir nevi cihet-i rahmeti vardır ki,

hayat-ı dünyeviyeyi onlara cehennem olmaktan bir derece kurtarıp bir nevi şek vererek, şek ile yaşıyorlar. Yoksa, âhiret cehennemini andıracak, bu dünyada dahi mânevî bir cehennem azabı çekeceklerdi ve intihara mecbur olacaklardı.

İşte, ey ehl-i iman! Sizi idam-ı ebedîden ve dünyevî ve uhrevî cehennemlerden kurtaran Kur'ân'ın himayeti altına mü'minâne ve mutemidâne giriniz ve Sünnet-i Seniyyesinin dairesine teslimkârâne ve müstahsinâne dahil olunuz, dünya şekavetinden ve âhirette azaptan kurtulunuz.

DOKUZUNCU İŞARET

Sual: Hizbullah olan ehl-i hidayet, başta enbiya ve onların başında Fahr-i Âlem Aleyhissalâtü Vesselâm, o kadar inâyet ve rahmet-i İlâhiye ve imdad-ı Sübhâniyeye mazhar oldukları halde, neden çok defa, hizbüşşeytan olan ehl-i dalâlete mağlûp olmuşlar? Hem, Hâtemü'l-Enbiyânın güneş gibi parlak nübüvvet ve risaleti ve iksir-i âzam gibi tesirli i'câz-ı Kur'ânî vasıtasıyla irşadı ve cazibe-i umumiye-i kâinattan daha cazibedar hakaik-i Kur'âniyenin komşuluğunda ve yakınında olan Medine münafıklarının dalâlette ısrarları ve hidayete girmemeleri niçindir ve hikmeti nedir?

Elcevap: Bu iki şık müthiş sualin halli için, derince bir esas beyan etmek lâzım gelir. Şöyle ki:

Şu kâinat Hâlık-ı Zülcelâlinin hem cemâlî, hem celâlî iki kısım esmâsı bulunduğundan ve o cemâlî ve celâlî isimler, hükümlerini ayrı ayrı cilvelerle göstermek iktiza ettiklerinden, Hâlık-ı Zülcelâl, kâinatta ezdâdı birbirine mezc edip, birbirine mukabil getirip ve birbirine mütecaviz ve müdafi bir vaziyet verip, hikmetli ve menfaattar bir nevi mübareze suretine getirip, ondan, zıtları birbirinin hududuna geçirip ihtilâfat ve tagayyürat meydana getirmekle, kâinatı kanun-u tagayyür ve tahavvül ve düstur-u terakki ve tekâmüle tâbi kıldığı için; o şecere-i hilkatin câmi bir semeresi olan insan nev'inde o kanun-u mübarezeyi daha acip bir şekle getirip, bütün terakkiyât-ı insaniyeye medar bir mücahede kapısını açıp, hizbullaha karşı meydana çıkabilmek için hizbüşşeytana bazı cihazat vermiş.

İşte bu sırr-ı dakik içindir ki, enbiyalar çok defa ehl-i dalâlete karşı mağlûp oluyor.[1] Ve gayet zaaf ve aczde olan dalâlet ehli, mânen gayet kuvvetli olan ehl-i hakka muvakkaten galip oluyorlar ve mukavemet ediyorlar. Bu acip mukavemetin sırr-ı hikmeti şudur ki:

Dalâlette ve küfürde hem adem ve terk var ki, pek kolaydır, hareket istemez. Hem tahrip var ki, çok sehîldir ve âsândır, az bir hareket yeter. Hem tecavüz var ki, az bir amel ile çoklarına zarar verip, ihâfe noktasında ve firavuniyet cihetinden onlara bir makam kazandırır. Hem âkıbeti görmeyen ve hazır zevke

müptelâ olan insandaki nebâtî ve hayvânî kuvvelerin tatmini, telezzüzü, hürriyeti vardır ki, akıl ve kalb gibi letâif-i insaniyeyi insaniyetkârâne ve âkıbet-endişâne olan vazifelerinden vazgeçiriyorlar.[2]

Ehl-i hidayet ve başta ehl-i nübüvvet ve başta Habib-i Rabbü'l-Âlemîn olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın meslek-i kudsîsi, hem vücudî, hem sübutî, hem tamir, hem hareket, hem hududda istikamet, hem âkıbeti düşünmek, hem ubudiyet, hem nefs-i emmârenin firavuniyetini,[3] serbestliğini kırmak gibi esasat-ı mühimme bulunduğundandır ki, Medine-i Münevverede bulunan o zamanın münafıkları, o parlak güneşe karşı yarasa kuşu gibi gözlerini yumup, o cazibe-i azîmeye karşı şeytanî bir kuvve-i dâfiaya kapılıp dalâlette kalmışlar.

1. bk. Kamer Sûresi, 54:10.
2. Âl-i İmran Sûresi, 3:71-72.
3. bk. Yusuf Sûresi, 12:53. Ayrıca bk.: el-Beyhakî, *ez-Zühds*.157; el-Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*: 3:4; ed-Deylemî, *el-Müsned*: 3:408; İbni Receb, *Câmiu'l-Ulûmi ve'l-Hikem*: 1:196; el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*: 5:538; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*: 1:160, 2:222.

Eğer denilirse: Resul-i Ekrem Aleyhissalatü Vesselâm madem Habib-i Rabbü'l-Âlemîndir.[1] Hem elindeki hak ve lisanındaki hakikattir.[2] Ve ordusundaki askerlerin bir kısmı melâikedir.[3] Ve bir avuç su ile bir orduyu sular.[4] Ve dört avuç buğday ve bir oğlağın etiyle bin adamı doyuracak bir ziyafet verir.[5] Ve küffar ordusunun gözlerine bir avuç toprak atmakla, o bir avuç topraktan her küffârın gözüne bir avuç toprak girmesiyle onları kaçırır.[6] Ve daha bunun gibi bin mu'cizat sahibi olan bir kumandan-ı Rabbânî, nasıl oluyor da Uhud'un nihayetinde[7] ve Huneyn'in bidâyetinde mağlûp oluyor?[8]

1. bk. *Tirmizî*, Menâkıb: 1; *Dârimî*, Mukaddime: 8.
2. bk. İsrâ Sûresi, 17:105.
3. bk. Âl-i İmran Sûresi, 3:123-125. Ayrıca bk.: *Buhârî*, Meğâzî: 11.
4. bk. *Buhârî*, Vudû': 32, Menâkıb: 25; Meğâzî: 35; *Müslim*, İmâret: 72-73, Fezâil: 5-6; *Tirmizî*, Menâkıb: 6; Nesâî, *Tahâret*: 61; *Müsned*: 3:329.
5. bk. *Buhârî*, Hibe: 28, Et'ime: 6, Meğâzî: 29, Menâkıb: 25; *Müslim*, Eşribe: 141-142, 175; *Tirmizî*, Menâkıb: 6; *İbni Mâce*, Et'ime: 47; Muvatta', *Sıfatü'n-Nebî*: 19; *Müsned*: 1:197-198.
6. bk. *Müslim*, Cihâd: 81; Dârimî, *Siyer*: 16; *Müsned*: 1:103, 368, 5:286, 310.
7. bk. *Buhârî*, Cihad: 65, Bed'ü'l-Halk: 11, Menâkıbü'l-Ensâr: 22; Meğâzî: 18, Eymân: 15; Diyât: 16; *Ebû Dâvûd*, Cihâd: 106; *Müsned*: 4:293-294.
8. bk. *Buhârî*, Meğâzî: 54, Cihâd: 52, 61, 97, 167: *Müslim*, Cihâd: 79; *Tirmizî*, Cihâd: 15.

Elcevap: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, nev-i beşere muktedâ ve imam ve rehber olarak gönderilmiştir. Tâ ki, o nev-i insanî, hayat-ı içtimaiye ve şahsiyedeki düsturları ondan öğrensin ve Hakîm-i Zülkemâlin kavânin-i meşietine itaate alışsınlar ve desâtir-i hikmetine tevfik-i hareket etsinler. Eğer Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm hayat-ı içtimaiye ve şahsiyesinde daima harikulâdelere ve mucizelere istinad etseydi, o vakit imam-ı mutlak ve rehber-i ekber olamazdı.

İşte bu sır içindir ki, yalnız dâvâsını tasdik ettirmek için, ara sıra, indelhâce, münkirlerin inkârını kırmak için mucizeler gösterirdi. Sair vakitlerde nasıl ki herkesten ziyade evâmir-i İlâhiyeye itaat etmiştir; öyle de, hikmet-i Rabbâniye ile ve meşiet-i Sübhâniye ile tesis edilen âdetullah kavâninine herkesten ziyade mürâat ve itaat ederdi. Düşmana karşı zırh giyerdi,[1] "Sipere giriniz" emrederdi.[2] Yara alırdı, zahmet çekerdi.[3] Tâ, tamamıyla hikmet-i İlâhiye kanununa ve kâinattaki şeriat-ı fıtriye-i kübrâya mürâat ve itaati göstersin.

1. bk. *Ebû Dâvud*, Cihâd: 75; *İbni Mâce*, Cihâd: 18; *Müsned*: 3:449.
2. bk. *Buhârî*, Meğâzî: 29, Cihâd: 34, 161, Kader 16, Temennî: 7; *Müslim*, Cihâd: 125.

3. bk. *Buhârî*, Cihâd: 80, 85, 163, Vudû': 72, Meğâzî: 24, Nikâh: 123, Tıb: 27; *Müslim*, Cihâd: 101; *Tirmizî*, Tıb: 34; *İbni Mâce*, Tıb: 15.

ONUNCU İŞARET

İblis'in en mühim bir desisesi, kendini, kendine tâbi olanlara inkâr ettirmektir. Şu zamanda, hususan maddiyyunların felsefeleriyle zihni bulananlar bu bedihî meselede tereddüt gösterdikleri için, şeytanın bu desisesine karşı bir iki söz söyleyeceğiz. Şöyle ki:

İnsanlarda şeytan vazifesini gören cesetli ervâh-ı habise bilmüşahede bulunduğu gibi, cinnîden cesetsiz ervâh-ı habise dahi bulunduğu, o kat'iyettedir. Eğer onlar maddî ceset giyseydiler, bu şerîr insanların aynı olacaktılar. Hem eğer bu insan suretindeki insî şeytanlar cesetlerini çıkarabilseydiler, o cinnî iblisler olacaktılar. Hattâ bu şiddetli münasebete binaendir ki, bir mezheb-i bâtıl hükmetmiş ki, "İnsan suretindeki gayet şerîr ervâh-ı habise, öldükten sonra şeytan olur."

Malûmdur ki, âlâ birşey bozulsa, ednâ birşeyin bozulmasından daha ziyade bozuk olur. Meselâ, nasıl ki süt ve yoğurt bozulsalar yine yenilebilir. Yağ bozulsa yenilmez, bazan zehir gibi olur. Öyle de, mahlûkatın en mükerremi, belki en âlâsı olan insan, eğer bozulsa, bozuk hayvandan daha ziyade bozuk olur. Müteaffin maddelerin kokusuyla telezzüz eden haşarat gibi ve ısırmakla zehirlendirmekten lezzet alan yılanlar gibi, dalâlet bataklığındaki şerler ve habis ahlâklarla telezzüz ve iftihar eder ve zulmün zulümatındaki zararlardan ve cinayetlerden lezzet alırlar, adeta şeytanın mahiyetine girerler. Evet, cinnî şeytanın vücuduna kat'î bir delili, insî şeytanın vücududur.

Saniyen: Yirmi Dokuzuncu Sözde yüzer delil-i kat'î ile ruhanî ve meleklerin vücudunu ispat eden umum o deliller, şeytanların dahi vücudunu ispat ederler. Bu ciheti o Söze havale ediyoruz.

Salisen: Kâinattaki umur-u hayriyedeki kanunların mümessili, nâzırı hükmünde olan meleklerin vücudu, ittifak-ı edyân ile sabit olduğu gibi, umur-u şerriyenin mümessilleri ve mübaşirleri ve o umurdaki kavâninin medarları olan ervâh-ı habise ve şeytaniye bulunması, hikmet ve hakikat noktasında kat'îdir. Belki umur-u şerriyede zîşuur bir perdenin bulunması daha ziyade lâzımdır. Çünkü, Yirmi İkinci Sözün başında denildiği gibi, herkes, herşeyin hüsn-ü hakikîsini göremediği için, zâhirî şerriyet ve noksaniyet cihetinde Hâlık-ı Zülcelâle karşı itiraz etmemek ve rahmetini ittiham etmemek ve hikmetini tenkit etmemek ve haksız şekvâ etmemek için, zahirî bir vasıtayı perde ederek, tâ itiraz ve tenkit ve şekvâ o perdelere gidip, Hâlık-ı Kerîm ve Hakîm-i Mutlaka teveccüh etmesin. Nasıl ki, vefat eden ibâdın küsmesinden Hazret-i Azrail'i kurtarmak için hastalıkları ecele perde etmiş;[1] öyle de, Hazret-i Azrail'i (a.s.) kabz-ı ervâha perde edip, tâ merhametsiz tevehhüm edilen o hâletlerden gelen

şekvâlar Cenâb-ı Hakka teveccüh etmesin. Öyle de, daha ziyade bir kat'iyetle, şerlerden ve fenalıklardan gelen itiraz ve tenkit Hâlık-ı Zülcelâle teveccüh etmemek için, hikmet-i Rabbâniye, şeytanın vücudunu iktiza etmiştir.

1. bk. Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*: 5:51; el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl*: 1:177-178; es-Suyûtî, *ed-Dürru'l-Mensûr*: 6:543.

Rabian: İnsan küçük bir âlem olduğu gibi, âlem dahi büyük bir insandır. Bu küçük insan o büyük insanın bir fihristesi ve hülâsasıdır. İnsanda bulunan nümunelerin büyük asılları, insan-ı ekberde bizzarure bulunacaktır. Meselâ, nasıl ki insanda kuvve-i hafızanın vücudu, âlemde Levh-i Mahfuzun vücuduna kat'î delildir; öyle de, insanda kalbin bir köşesinde lümme-i şeytaniye denilen bir âlet-i vesvese ve kuvve-i vâhimenin telkinatıyla konuşan bir şeytanî[1] lisan ve ifsad edilen kuvve-i vâhime küçük bir şeytan hükmüne geçtiğini ve sahiplerinin ihtiyarına zıt ve arzusuna muhalif hareket ettiklerini, hissen ve hadsen herkes nefsinde görmesi, âlemde büyük şeytanların vücuduna kat'î bir delildir. Ve bu lümme-i şeytaniye ve şu kuvve-i vâhime bir kulak ve bir dil olduklarından, ona üfleyen ve bunu konuşturan haricî bir şahs-ı şerîrenin vücudunu ihsas ederler.

ON BİRİNCİ İŞARET

Ehl-i dalâletin şerrinden kâinatın kızdıklarını ve anâsır-ı külliyenin hiddet ettiklerini ve umum mevcudatın galeyana geldiklerini, Kur'ân-ı Hakîm, mucizâne ifade ediyor. Yani, kavm-i Nuh'un başına gelen tufan ile semâvat ve arzın hücumunu[2] ve kavm-i Semud ve Âd'ın inkârından hava unsurunun hiddetini[3] ve kavm-i Firavuna karşı su unsurunun ve denizin galeyanını[4] ve Karun'a karşı toprak unsurunun gayzını[5] ve ehl-i küfre karşı âhirette [6] تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ sırrıyla Cehennemin gayzını ve öfkesini ve sair mevcudatın ehl-i küfür ve dalâlete karşı hiddetini gösterip ilân ederek gayet müthiş bir tarzda ve i'câzkârâne ehl-i dalâlet ve isyanı zecrediyor.

1. bk. *Tirmizî*, Tefsîru Sûre: (35) 2; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*: 6:305; el-Bezzâr, *el-Müsned*: 5:394; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*: 7:278, 8:417.
2. bk. Hâkka Sûresi, 69:11; Kamer Sûresi, 54:11; Kamer Sûresi, 54:12.
3. bk. Hâkka Sûresi, 69:5-6.
4. bk. A'râf Sûresi, 7:136; Tâhâ Sûresi, 29:78; Kasas Sûresi, 28:40.
5. bk. Kasas Sûresi, 28:81.
6. "Neredeyse öfkeden parçalanacak!" Mülk Sûresi, 67:8.

Sual: Niçin böyle ehemmiyetsiz insanların ehemmiyetsiz amelleri ve şahsî günahları kâinatın hiddetini celb ediyor?

Elcevap: Bazı risalelerde ve sabık işaretlerde ispat edildiği gibi, küfür ve dalâlet, müthiş bir tecavüzdür ve umum mevcudatı alâkadar edecek bir cinayettir. Çünkü hilkat-i kâinatın bir netice-i âzamı, ubudiyet-i insaniyedir ve rububiyet-i İlâhiyeye karşı iman ve itaatle mukabeledir. Halbuki ehl-i küfür ve dalâlet ise, küfürdeki inkârıyla, mevcudatın ille-i gayeleri ve sebeb-i bekàları olan o netice-i âzamı reddettikleri için, umum mahlûkatın hukukuna bir nevi tecavüz olduğu gibi, umum masnuatın âyinelerinde cilveleri tezahür eden ve

masnuatın kıymetlerini âyinedarlık cihetinde âli eden esmâ-i İlâhiyenin cilvelerini inkâr ettikleri için, o esmâ-i kudsiyeye karşı bir tezyif olduğu gibi, umum masnuatın kıymetini tenzil ile, o masnuata karşı bir tahkir-i azîmdir. Hem umum mevcudatın herbiri birer vazife-i âliye ile muvazzaf birer memur-u Rabbânî derecesinde iken, küfür vasıtasıyla sukut ettirip, câmid, fâni, mânâsız bir mahlûk menzilesinde gösterdiğinden, umum mahlûkatın hukukuna karşı bir nevi tahkirdir.

İşte, envâ-ı dalâlet, derecâtına göre az çok kâinatın yaratılmasındaki hikmet-i Rabbâniyeye ve dünyanın bekàsındaki makasıd-ı Sübhâniyeye zarar verdiği için, ehl-i isyana ve ehl-i dalâlete karşı kâinat hiddete geliyor, mevcudat kızıyor, mahlûkat öfkeleniyor.

Ey cirmi ve cismi küçük ve cürmü ve zulmü büyük[1] ve ayıp ve zenbi azîm biçare insan! Kâinatın hiddetinden, mahlûkatın nefretinden, mevcudatın öfkesinden kurtulmak istersen, işte kurtulmanın çaresi: Kur'ân-ı Hakîmin daire-i kudsiyesine girmektir ve Kur'ân'ın mübelliği olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın sünnet-i seniyyesine ittibâdır. Gir ve tâbi ol.

ON İKİNCİ İŞARET

Dört sual ve cevaptır.

BİRİNCİ SUAL: Mahdut bir hayatta, mahdut günahlara mukabil hadsiz bir azap ve nihayetsiz bir Cehennem nasıl adalet olur?

Elcevap: Sabık işaretlerde, hususan bundan evvelki On Birinci İşarette kat'iyen anlaşıldı ki, küfür ve dalâlet cinayeti, nihayetsiz bir cinayettir ve hadsiz bir hukuka tecavüzdür.

İKİNCİ SUAL: Şeriatta denilmiştir ki, "Cehennem ceza-yı ameldir, fakat Cennet fazl-ı İlâhî iledir."[2] Bunun sırr-ı hikmeti nedir?

1. bk. Ahzâb Sûresi, 33:72.
2. bk. Yûnus Sûresi, 10:58. Ayrıca bk. *Buhârî*, Rikak: 18; Merdâ: 19; *Müslim*, Sıfatü'l-Münâfikıyn: 71-73, 75-76, 78.

Elcevap: Sabık işaretlerde tebeyyün etti ki, insan, icadsız bir cüz-ü ihtiyarî ile ve cüz'î bir kesb ile, bir emr-i ademî veya bir emr-i itibarî teşkil ile ve sübut vermekle müthiş tahribata ve şerlere sebebiyet verdiği gibi, nefsi ve hevâsı daima şerlere ve zararlara meyyal olduğu için, o küçük kesbin neticesinden hâsıl olan seyyiâtın mes'uliyetini o çeker. Çünkü onun nefsi istedi ve kendi kesbiyle sebebiyet verdi. Ve şer, ademî olduğu için, abd ona fâil oldu, Cenâb-ı Hak da halk etti. Elbette o hadsiz cinayetin mes'uliyetini, nihayetsiz bir azapla çekmeye müstehak olur.

Amma hasenat ve hayrat ise, madem ki vücudîdirler, kesb-i insanî ve cüz-ü ihtiyarî onlara illet-i mûcide olamaz. İnsan onda hakikî fâil olamaz. Ve nefs-i emmâresi de hasenâta taraftar değildir.[1] Belki rahmet-i İlâhiye onları ister ve

kudret-i Rabbâniye icad eder. Yalnız, insan, iman ile, arzu ile, niyet ile sahip olabilir. Ve sahip olduktan sonra, o hasenat ise, ona evvelce verilmiş olan vücut ve iman nimetleri gibi, sabık hadsiz niam-ı İlâhiyeye bir şükürdür, geçmiş nimetlere bakar. Vaad-i İlâhî ile verilecek Cennet ise, fazl-ı Rahmânî ile verilir. Zâhirde bir mükâfattır, hakikatte fazldır.

Demek seyyiâtta sebep nefistir, mücâzâta bizzat müstehaktır. Hasenatta ise sebep Haktandır, illet de Haktandır. Yalnız, insan iman ile tesahup eder. "Mükâfâtını isterim" diyemez, "Fazlını beklerim" diyebilir.

ÜÇÜNCÜ SUAL: Beyanat-ı sabıkadan da anlaşılıyor ki, seyyiat, intişar ve tecavüz ile taaddüt ettiğinden, bir seyyie bin yazılmalı; hasene ise, vücudî olduğu için maddeten taaddüt etmediğinden ve abdin icadıyla ve nefsin arzusuyla olmadığından, hiç yazılmamalı veya bir yazılmalı idi. Neden seyyie bir yazılır, hasene on ve bazan bin yazılır?[2]

1. bk. Yûsuf Sûresi, 12:53.
2. bk. En'âm Sûresi, 6:160. Ayrıca bk. *Buhârî*, Îmân: 31; *Müslim*, Îmân: 206-207.

Elcevap: Cenâb-ı Hak, kemâl-i rahmet ve cemâl-i rahîmiyetini o suretle gösteriyor.

DÖRDÜNCÜ SUAL: Ehl-i dalâletin kazandıkları muvaffakiyet ve gösterdikleri kuvvet ve ehl-i hidayete galebeleri gösteriyor ki, onlar bir kuvvete ve bir hakikate istinad ediyorlar. Demek ya ehl-i hidayette zaaf var, ya onlarda bir hakikat var.

Elcevap: Hâşâ! Ne onlarda hakikat var, ne ehl-i hakta zaaf vardır. Fakat, maatteessüf, kàsırünnazar, muhakemesiz bir kısım avam tereddüde düşüp vesvese ediyorlar, akidelerine halel geliyor. Çünkü diyorlar: "Eğer ehl-i hakta tam hak ve hakikat olsaydı, bu derece mağlûbiyet ve zillet olmamak gerekti. Çünkü hakikat kuvvetlidir. [1] اَلْحَقُّ يَعْلُو وَلاَ يُعْلٰى عَلَيْهِ olan kaide-i esasiye ile, kuvvet haktadır. Eğer o ehl-i hakka mukabil galibâne gelen ehl-i dalâletin hakikî bir kuvveti ve bir nokta-i istinadı olmasaydı, bu derece galibiyet ve muvaffakiyet olmamak lâzım gelecekti."

1. "Hak daima üstün gelir; hakka galebe edilmez." Bu hadis-i şerifin *Buharî*, Cenâiz: 79'daki rivayeti şu şekildedir: اَلْاِسْلاَمُ يَعْلُو وَلاَ يُعْلٰى

Elcevap: Ehl-i hakkın mağlûbiyeti kuvvetsizlikten, hakikatsizlikten gelmediği, sabık işaretlerle kat'î ispat edildiği gibi, ehl-i dalâletin galebesi kuvvetlerinden ve iktidarlarından ve nokta-i istinad bulmalarından gelmediği, yine o işaretlerle kat'î ispat edildiğinden, bu sualin cevabı, sabık işaretlerin heyet-i mecmuasıdır. Yalnız burada desiselerinden, istimal ettikleri bir kısım silâhlarına işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Ben kendim mükerreren müşahede etmişim ki, yüzde on ehl-i fesat, yüzde doksan ehl-i salâhı mağlûp ediyordu. Hayretle merak ettim. Tetkik ederek kat'iyen anladım ki, o galebe kuvvetten, kudretten gelmiyor, belki fesattan ve alçaklıktan ve tahripten ve ehl-i hakkın ihtilâfından istifade etmesinden ve içlerine ihtilâf atmaktan ve zayıf damarları tutmaktan ve aşılamaktan ve hissiyat-ı nefsaniyeyi ve ağrâz-ı şahsiyeyi tahrik etmekten ve insanın mahiyetinde muzır madenler hükmünde bulunan fena istidatları işlettirmekten ve şan ve şeref namıyla, riyâkârâne nefsin firavuniyetini okşamaktan ve vicdansızca tahribatlarından herkes korkmasından geliyor. Ve o misilli şeytanî desiseler vasıtasıyla muvakkaten ehl-i hakka galebe ederler. Fakat [1] وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ sırrıyla, [2] اَلْحَقُّ يَعْلُو وَلاَ يُعْلٰى عَلَيْهِ düsturuyla, onların o muvakkat galebeleri, menfaat cihetinden onlar için ehemmiyetsiz olmakla beraber, Cehennemi kendilerine ve Cenneti ehl-i hakka kazandırmalarına sebeptir.

1. "Gerçek sonuç takvâ sahiplerinindir." A'râf Sûresi, 7:128.

2. "Hak daima üstün gelir; hakka galebe edilmez." Bu hadis-i şerifin *Buharî*,Cenâiz: 79'daki rivayeti şu şekildedir: اَلْاِسْلاَمُ يَعْلُو وَلاَ يُعْلٰى

İşte, dalâlette, iktidarsızlar muktedir görünmeleri ve ehemmiyetsizler şöhret kazanmaları içindir ki, hodfuruş, şöhretperest, riyâkâr insanlar ve az birşeyle iktidarlarını göstermek ve ihâfe ve ızrar cihetinden bir mevki kazanmak için ehl-i hakka muhalefet vaziyetine girerler. Tâ görünsün ve nazar-ı dikkat ona celb olunsun. Ve iktidar ve kudretle değil, belki terk ve atâletle sebebiyet verdiği tahribat ona isnad edilip ondan bahsedilsin. Nasıl ki böyle şöhret divanelerinden birisi namazgâhı telvis etmiş, tâ herkes ondan bahsetsin. Hattâ ondan lânetle de bahsedilmiş de, şöhretperestlik damarı kendisine bu lânetli şöhreti hoş göstermiş diye darbımesel olmuş.

Ey âlem-i bekà için yaratılan ve fâni âleme müptelâ olan biçare insan!

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْاَرْضُ [1]

âyetinin sırrına dikkat et, kulak ver. Bak, ne diyor:

1. "Gök ve yer onlara ağlamadı." Duhan Sûresi, 44:29.

Mefhum-u sarihiyle ferman ediyor ki, ehl-i dalâletin ölmesiyle, insanla alâkadar olan semâvât ve arz, onların cenazeleri üstünde ağlamıyorlar, yani, onların ölmesiyle memnun oluyorlar.

Ve mefhum-u işarîsiyle ifade ediyor ki, ehl-i hidayetin ölmesiyle semâvât ve arz, onların cenazeleri üstünde ağlıyorlar, firaklarını istemiyorlar. Çünkü ehl-i iman ile bütün kâinat alâkadardır, ondan memnundur. Zira iman ile Hâlık-ı

Kâinatı bildikleri için, kâinatın kıymetini takdir edip hürmet ve muhabbet ederler. Ehl-i dalâlet gibi tahkir ve zımnî adâvet etmezler.

Ey insan, düşün! Sen alâküllihal öleceksin. Eğer nefis ve şeytana tâbi isen, senin komşuların, belki akrabaların, senin şerrinden kurtulmak için mesrur olacaklar. Eğer اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيم [1] deyip Kur'ân'a ve Habib-i Rahmân'a tâbi isen, o vakit semavat ve arz ve mevcudat, herkesin derecesine nisbeten, senin derecene göre senin firâkından müteessir olup mânen ağlarlar. Ulvî bir matemle ve haşmetli bir teşyî ile, kabir kapısıyla girdiğin bekà âleminde senin derecene nisbeten senin için bir hüsn-ü istikbal var olduğuna işaret ederler.[2]

1. Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.
2. bk. *Tirmizî*, Kıyâmet: 26 (2460); *İbni Mâce*, Zühd: 31; *Müsned*: 2:364; 6:140.

ON ÜÇÜNCÜ İŞARET

Üç Noktadır.

BİRİNCİ NOKTA: Şeytanın en büyük bir desisesi, hakaik-i imaniyenin azameti cihetinde dar kalbli ve kısa akıllı ve kàsır fikirli insanları aldatır, der ki: "Birtek zat, umum zerrat ve seyyarat ve nücumu ve sair mevcudatı bütün ahvâliyle tedbir-i rububiyetinde çeviriyor, idare ediyor deniliyor. Böyle hadsiz acip, büyük meseleye nasıl inanılabilir? Nasıl kalbe yerleşir? Nasıl fikir kabul edebilir?" der. Acz-i insanî noktasında bir hiss-i inkârî uyandırıyor.

Elcevap: Şeytanın bu desisesini susturan sır *Allahu ekber'*dir. Ve cevab-ı hakikîsi de *Allahu ekber'*dir. Evet, *Allahu ekber'*in ziyade kesretle şeâir-i İslâmiyede tekrarı, bu desiseyi mahvetmek içindir. Çünkü, insanın âciz kuvveti ve zayıf kudreti ve dar fikri, böyle hadsiz büyük hakikatleri *Allahu ekber* nuruyla görüp tasdik ediyor ve *Allahu ekber* kuvvetiyle o hakikatleri taşıyor ve *Allahu ekber* dairesinde yerleştiriyor ve vesveseye düşen kalbine diyor ki:

Bu kâinatın gayet muntazamca tedbir ve tedvîri bilmüşahede görünüyor. Bunda iki yol var:

Birinci yol: Mümkündür. Fakat gayet azîmdir ve harikadır. Zaten böyle harika bir eser, bir harika san'atla, çok acip bir yolla olur. O yol ise, mevcudat, belki zerrat adedince vücudunun şahitleri bulunan bir Zât-ı Ehad ve Samedin rububiyetiyle ve irade ve kudretiyle olmasıdır.

İkinci yol: Hiçbir cihet-i imkânı olmayan ve imtinâ derecesinde müşkilâtlı ve hiçbir cihette mâkul olmayan şirk ve küfür yoludur. Çünkü, Yirminci Mektup ve Yirmi İkinci Söz gibi çok risalelerde gayet kat'î ispat edildiği üzere, o vakit kâinatın herbir mevcudunda ve hattâ herbir zerresinde bir ulûhiyet-i mutlaka ve bir ilm-i muhit ve hadsiz bir kudret bulunmak lâzım geliyor. Tâ ki, mevcudatta

bilmüşahede görünen nihayet derecede nizam ve intizam ve gayet hassas mizan ve imtiyaz ile mükemmel ve müzeyyen olan nukuş-u san’at vücut bulabilsin.

Elhasıl: Eğer tam lâyık ve tam yerinde olan azametli ve kibriyâlı rububiyet olmazsa, o vakit her cihetçe gayr-ı mâkul ve mümteni bir yol takip etmek lâzım gelecek. Lâyık ve lâzım olan azametten kaçmakla, muhal ve imtinâa girmeyi şeytan dahi teklif edemez.

İKİNCİ NOKTA: Şeytanın mühim bir desisesi, insana kusurunu itiraf ettirmemektir—tâ ki istiğfar ve istiâze yolunu kapasın. Hem nefs-i insaniyenin enâniyetini tahrik edip, tâ ki nefis kendini avukat gibi müdafaa etsin, adeta taksirattan takdis etsin.

Evet, şeytanı dinleyen bir nefis, kusurunu görmek istemez. Görse de, yüz tevil ile tevil ettirir. وَعَيْنُ الرِّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ [1] sırrıyla, nefsine nazar-ı rıza ile baktığı için, ayıbını görmez. Ayıbını görmediği için itiraf etmez, istiğfar etmez, istiâze etmez, şeytana maskara olur. Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm gibi bir peygamber-i âlîşan وَمَا اُبَرِّئُ نَفْسِي اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي [2] dediği halde, nasıl nefse itimad edilebilir?

Nefsini ittiham eden, kusurunu görür. Kusurunu itiraf eden, istiğfar eder. İstiğfar eden, istiâze eder. İstiâze eden, şeytanın şerrinden kurtulur.[3] Kusurunu görmemek, o kusurdan daha büyük bir kusurdur. Ve kusurunuitiraf etmemek, büyük bir noksanlıktır. Ve kusurunu görse, o kusurkusurluktan çıkar. İtiraf etse, affa müstehak olur.[4]

ÜÇÜNCÜ NOKTA: İnsanın hayat-ı içtimaiyesini ifsad eden bir desise-i şeytaniye şudur ki: Bir mü’minin birtek seyyiesiyle bütün hasenâtını örter. Şeytanın bu desisesini dinleyen insafsızlar, o mü’mine adâvet ederler.

Halbuki, Cenâb-ı Hak, haşirde adalet-i mutlaka ile mizan-ı ekberinde a’mâl-i mükellefîni tarttığı zaman, hasenâtı seyyiâta galibiyeti-mağlûbiyeti noktasında hükmeyler.[5] Hem seyyiâtın esbabı çok ve vücutları kolay olduğundan, bazan birtek hasene ile çok seyyiâtını örter. Demek, bu dünyada o adalet-i İlâhiye noktasında muamele gerektir. Eğer bir adamın iyilikleri fenalıklarına kemiyeten veya keyfiyeten ziyade gelse, o adam muhabbete ve hürmete müstehaktır. Belki, kıymettar birtek hasene ile, çok seyyiâtına nazar-ı afla bakmak lâzımdır.

1. “Kabullenen ve rıza gözüyle bakan hiçbir kusur göremez.” İbni Asâkir, *Târîhu Dimaşk*: 33:219; 36:319; el-Gazâlî, *İhyâu Ulûmi’d-Dîn*: 3:36; el-Kalkaşendî, *Subhu’l-a’şâ*: 9:196.
2. “Ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü nefis daima kötülüğe sevk eder—ancak Rabbim merhamet ederse o başka.” Yusuf Sûresi, 12:53.
3. bk. Nisâ Sûresi, 4:110.
4. bk. ed-Deylemî, *el-Müsned*: 5:199; el-Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*: 2:44.
5. bk. A’râf Sûresi, 7:8-9; Mü’minûn Sûresi, 23:102-103; Kâria Sûresi, 101:6-9.

Halbuki, insan, fıtratındaki zulüm damarıyla, şeytanın telkiniyle, bir zâtın yüz hasenâtını birtek seyyie yüzünden unutur, mü’min kardeşine adâvet eder, günahlara girer. Nasıl bir sinek kanadı göz üstüne bırakılsa bir dağı setreder, göstermez. Öyle de, insan, garaz damarıyla, sinek kanadı kadar bir seyyie ile dağ gibi hasenâtı örter, unutur, mü’min kardeşine adâvet eder, insanların hayat-ı içtimaiyesinde bir fesat âleti olur.

Şeytanın bu desisesine benzer diğer bir desise ile, insanın selâmet-i fikrini ifsad ediyor, hakaik-i imaniyeye karşı sıhhat-ı muhakemeyi bozuyor ve istikamet-i fikriyeyi ihlâl ediyor. Şöyle ki:

Bir hakikat-i imaniyeye dair yüzer delâil-i ispatiyenin hükmünü, nefyine delâlet eden bir emâre ile kırmak ister. Halbuki, kaide-i mukarreredir ki, “Bir ispat edici, çok nefyedicilere tereccuh ediyor.” Bir dâvâya müsbit bir şahidin hükmü, yüz nâfîlere râcih olur. Bu hakikate bu temsil ile bak. Şöyle ki:

Bir saray, yüzer kapalı kapıları var. Birtek kapı açılmasıyla o sarayagirilebilir, öteki kapılar da açılır. Eğer bütün kapılar açık olsa, biriki tanesi kapansa, o saraya girilemeyeceği söylenemez.

İşte, hakaik-i imaniye o saraydır. Herbir delil, bir anahtardır; ispat ediyor, kapıyı açıyor. Birtek kapının kapalı kalmasıyla o hakaik-i imaniyeden vazgeçilmez ve inkâr edilemez. Şeytan ise, bazı esbaba binaen, ya gaflet veya cehalet vasıtasıyla kapalı kalmış olan bir kapıyı gösterir; ispat edici bütün delillerinazardan iskat ediyor. “İşte bu saraya girilmez. Belki saray değildir,içinde birşey yoktur” der, kandırır.

İşte, ey şeytanın desiselerine müptelâ olan biçare insan! Hayat-ı diniye, hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiyenin selâmetini dilersen ve sıhhat-i fikir ve istikamet-i nazar ve selâmet-i kalb istersen, muhkemât-ı Kur’âniyenin mizanlarıyla ve Sünnet-i Seniyyenin terazileriyle a’mâl ve hâtırâtını tart. Ve Kur’ân’ı ve Sünnet-i Seniyyeyi daima rehber yap. Ve اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيم [1] de, Cenâb-ı Hakka ilticada bulun.

İşte bu On Üç İşaret, on üç anahtardır. Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyânın en âhirki sûresi ve اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيم ’in mufassalı ve madeni olan

اَسْتَعِيذُ بِاللّٰهِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مَلِكِ النَّاسِ اِلٰهِ النَّاسِ
مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ اَلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى
صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ [2]

sûresinin hısn-ı hasîni ve kale-i metîninin kapısını o on üç anahtarla aç, gir, selâmeti bul.

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ [3]

وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَ اَعُوذُ
بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ [4]

1. Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım.
2. "De ki: Sığınırım insanların Rabbine, insanların Mâlikine, insanlarınİlâhına; insanların kalbine sinsice vesvese verenin şerrinden; cinlerden ve insanlardan olan şeytanların şerrinden." Nâs Sûresi, 114:1-6.
3. "Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Sensin."Bakara Sûresi, 2:32.
4. "De ki: Ey Rabbim, şeytanların vesveselerinden Sana sığınırım. Onlarınyanımda bulunmalarından da, yâ Rabbi, Sana sığınırım." Mü'minûn Sûresi, 23:97-98.

On Dördüncü Lem’a

İki Makamdır. Birinci Makamı, iki sualin cevabıdır.

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ [1] بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ [2]

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ [3]

1. Her türlü noksan sıfatlardan yüce olan Allah’ın adıyla.
2. “Hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.” İsrâ Sûresi, 17:44.
3. Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

Aziz, sıddık kardeşim Refet Bey,

Sevr ve hût’a dair sorduğun sualin bazı risalelerde cevabı vardır. O nevi suallere göre cevap, Yirmi Dördüncü Sözün Üçüncü Dalında “On İki Asıl” namıyla on iki kaide-i mühimme beyan edilmiştir. O kaideler ehâdis-i Nebeviyeye dair muhtelif tevilâta dair birer mihenktirler ve ehâdise gelen evhâmı def edecek mühim esaslardır. Maatteessüf şimdilik sünuhattan başka ilmî mesâille iştigalime mâni bazı haller var. Onun için, sualinize göre cevap veremiyorum. Eğer sünuhat-ı kalbiye olsa, bilmecburiye meşgul oluyorum. Bazan suallere sünuhata tevafuk ettiği için cevap verilir; gücenmeyiniz. Onun için, herbir sualinizelâyıkınca cevap veremiyorum. Haydi, bu defaki sualinize kısa bir cevapvereyim.

Bu defaki sualinizde diyorsunuz ki: “Hocalar diyorlar: Arz öküz ve balık üstünde duruyor. Halbuki arz, muallâkta bir yıldız gibi gezdiğini coğrafya görüyor. Ne öküz var, ne de balık!”

Elcevap: İbni Abbas (r.a.) gibi zatlara isnad edilen sahih bir rivayet var ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmdan sormuşlar: “Dünya ne üstündedir?” Ferman etmiş: لَى الثَّوْرِ وَالْحُوتِ [1]

1. “Dünya, öküz ve balık üzerindedir.” bk. Hâkim, *el-Müstedrek*: 4:636; el-Münzirî, *et-Terğib ve’t-Terhîb*: 4:257; el-Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*: 8:131; İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam*: 1:172.

Bir rivayette, bir defa عَلَى الثَّوْرِ demiş, diğer defada عَلَى الْحُوتِ demiştir. Muhaddislerin bir kısmı, İsrailiyattan alınma ve eskiden beri nakledilen hurafevâri hikâyelere bu hadisi tatbik etmişler. Hususan Benî İsrail âlimlerinin Müslüman olanlarından bir kısmı, kütüb-ü sabıkada sevr ve hût hakkında gördükleri hikâyeleri hadise tatbik edip, hadisin mânâsını acip bir tarza çevirmişler. Şimdilik bu sualinize dair gayet mücmel Üç Esas ve Üç Vecih

söylenecek.

BİRİNCİ ESAS: Benî İsrail ulemasının bir kısmı Müslüman olduktan sonra, eski malûmatları dahi onlarla beraber Müslüman olmuş, İslâmiyete mal olmuş. Halbuki o eski malûmatlarda yanlışlar var. O yanlışlar elbette onlara aittir, İslâmiyete ait değildir.

İKİNCİ ESAS: Teşbih ve temsiller, havastan avâma geçtikçe, yani, ilmin elinden cehlin eline düştükçe, mürur-u zamanla hakikat telâkki edilir. Meselâ, küçüklüğümde kamer tutuldu. Ben valideme dedim:

“Neden ay böyle oldu?”

Dedi: “Yılan yutmuş.”

Dedim: “Daha görünüyor.”

Dedi: “Yukarıda yılanlar cam gibi olup içlerinde bulunan şeyi gösterirler.”

Bu çocukluk hatırasını çok zaman tahattur ediyordum. Ve derdim ki: “Bu kadar hakikatsiz bir hurafe, validem gibi ciddî zatların lisanında nasıl geziyor?” diye düşünürdüm. Tâ, felekiyat fennini mütalâa ettiğim vakit gördüm ki, validem gibi öyle diyenler bir teşbihi hakikat telâkki etmişler. Çünkü, derecât-ı şemsiyenin medârı olan “mıntıkatü’l-burûc” tabir ettikleri daire-i azîme, menâzil-i kameriyenin medârı bulunan mâil-i kamer dairesi birbiri üstüne geçmekle, o iki daire, herbiri iki kavis şeklini vermiş. O iki kavise felekiyun uleması, lâtif bir teşbihle, büyük iki yılan namı olan “tinnîneyn” namını vermişler. İşte, o iki dairenin tekatu’ noktasına, “baş” mânâsına “re’s,” diğerine “kuyruk” mânâsına “zeneb” demişler. Kamer re’se ve şems zenebe geldiği vakit, felekiyun ıstılahınca “haylûlet-i arz” vuku bulur. Yani, küre-i arz, tam ikisinin ortasına düşer. O vakit kamer hasf olur. Sabık teşbihle, “Kamer tinnînin ağzına girdi” denilir. İşte bu ulvî ve ilmî teşbih, avâmın lisanına girdikçe, mürur-u zamanla, kameri yutacak koca bir yılan şeklini almış.

İşte, Sevr ve Hût namıyla iki büyük melek, bir teşbih-i lâtif-i kudsî ile ve mânidar bir işaretle, Sevr ve Hût namıyla tesmiye edilmişler. Kudsî, ulvî lisan-ı Nübüvvetten umumun lisanına girdikçe, o teşbih hakikate inkılâp etmiş, adeta gayet büyük bir öküz ve dehşetli bir balık suretini almışlar.

ÜÇÜNCÜ ESAS: Nasıl ki Kur’ân’ın müteşabihâtı var; gayet derin meseleleri temsilâtla ve teşbihatla avâma ders veriyor. Öyle de, hadisin müteşabihâtı var; gayet derin hakikatleri me’nûs teşbihatla ifade eder. Meselâ, bir iki risalede beyan ettiğimiz gibi, bir vakit huzur-u Nebevîde gayet derin bir gürültü işitildi. Ferman etti ki: “Yetmiş senedir yuvarlanıpbu dakikada Cehennemin dibine düşen bir taşın gürültüsüdür.” Birkaçdakika sonra birisi geldi, dedi: “Yetmiş yaşındaki meşhur münafık öldü.”[1] Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın gayet

beliğ temsilinin hakikatini ilân etti.

Senin sualin cevabına şimdilik Üç Vecih söylenecek.

BİRİNCİSİ: Hamele-i Arş ve Semâvat denilen melâikenin birinin ismi "Nesir" ve diğerinin ismi "Sevr"[2] olarak dört melâikeyi Cenâb-ı Hak Arş ve semâvâta, saltanat-ı rububiyetine nezaret etmek için tayin ettiği gibi, semâvâtın bir küçük kardeşi ve seyyarelerin bir arkadaşı olan küre-i arza dahi iki melek, nâzır ve hamele olarak tayin etmiştir. O meleklerin birinin ismi "Sevr" ve diğerinin ismi "Hût"tur. Ve o namı vermesinin sırrı şudur ki:

1. bk. *Müslim*, Cennet: 12; *Müsned*: 3:315, 341, 346.
2. Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*,433; Zehebî, *Mîzânü'l-İ'tidâl*, 4:352; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 1:329.

Arz iki kısımdır: biri su, biri toprak. Su kısmını şenlendiren balıktır. Toprak kısmını şenlendiren, insanların medar-ı hayatı olan ziraat, öküz iledir ve öküzün omuzundadır. Küre-i arza müekkel iki melek, hem kumandan, hem nâzır olduklarından, elbette balık taifesine ve öküz nev'ine bir cihet-i münasebetleri bulunmak lâzımdır. Belki, وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ[1], o iki meleğin âlem-i melekût ve âlem-i misalde sevr ve hût suretinde temessülleri var.[HAŞİYE-1] İşte bu münasebete ve o nezarete işareten ve küre-i arzın o iki mühim nevi mahlûkatına imâen, lisan-ı mu'cizü'l-beyân-ı Nebevî, اَلْاَرْضُ عَلَى الثَّوْرِ وَالْحُوتِ[2] demiş, gayet derin ve geniş, bir sayfa kadar meseleleri hâvi olan bir hakikati gayet güzel ve kısa birtek cümleyle ifade etmiş.

1. Gerçek ilim ancak Allah katındadır.
Haşiye-1 Evet, küre-i arz, bahr-i muhit-i havaîde bir sefine-i Rabbâniye ve—nass-ı hadisle—âhiretin bir mezraası, yani, fidanlık tarlası olduğundan, o câmid ve şuursuz büyük gemiyi o denizde emr-i İlâhî ile, intizamla, hikmetle yüzdüren, kaptanlık eden melâikeye "Hût" namı ve o tarlaya izn-i İlâhî ile nezaret eden melâikeye "Sevr" ismi ne kadar yakıştığı zâhirdir.
2. "Dünya, öküz ve balığın üzerindedir." bk. Hâkim, *el-Müstedrek*: 4:636; el-Münzirî, *et-Terğib ve't-terhîb*: 4:257; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*: 8:131; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: 1:172.

İKİNCİ VECİH: Meselâ, nasıl ki denilse, "Bu devlet ve saltanat hangi şey üzerinde duruyor?" Cevabında "Ale's-seyfi ve'l-kalem" denilir. Yani, "Asker kılıcının şecaatine, kuvvetine ve memur kaleminin dirayetine ve adaletine istinad eder." Öyle de, küre-i arz madem zîhayatın meskenidir ve zîhayatın kumandanları da insandır ve insanın ehl-i sevâhil kısmının kısm-ı âzamının medar-ı taayyüşleri balıktır ve ehl-i sevâhil olmayan kısmının medar-ı taayyüşleri, ziraatle, öküzün omuzundadır ve mühim bir medar-ı ticareti de balıktır. Elbette, devlet seyf ve kalem üstünde durduğu gibi, küre-i arz da öküz ve balık üstünde duruyor, denilir. Zira, ne vakit öküzçalışmazsa ve balık milyon yumurtayı birden doğurmazsa, o vakit insanyaşayamaz, hayat sukut eder, Hâlık-ı Hakîm de arzı harap eder.

İşte, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, gayet mucizâne ve gayet ulvî ve gayet hikmetli bir cevapla, اَلْاَرْضُ عَلَى الثَّوْرِ وَالْحُوتِ[1] demiş. Nev-i

insanînin hayatı, ne kadar cins-i hayvânînin hayatıyla alâkadar olduğuna dair geniş bir hakikati iki kelimeyle ders vermiş.

1. "Dünya, öküz ve balığın üzerindedir." bk. Hâkim, *el-Müstedrek*: 4:636; el-Münzirî, *et-Terğib ve't-Terhîb*: 4:257; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*: 8:131; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: 1:172.

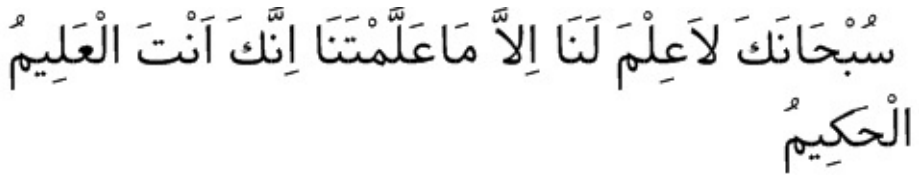
ÜÇÜNCÜ VECİH: Eski kozmoğrafya nazarında güneş gezer. Güneşin her otuz derecesini bir burç tabir etmişler. O burçlardaki yıldızların aralarında birbirine raptedecek farazî hatlar çekilse, birtek vaziyet hâsıl olduğu vakit, bazı esed (yani arslan) suretini, bazı terazi mânâsına olarak mizan suretini, bazı öküz mânâsına sevr suretini, bazı balık mânâsına hût suretini göstermişler. O münasebete binaen o burçlara o isimler verilmiş. Şu asrın kozmoğrafyası nazarında ise, güneş gezmiyor. O burçlar boş ve muattal ve işsiz kalmışlar. Güneşin bedeline küre-i arz geziyor. Öyleyse, o boş, işsiz burçlar ve yukarıdaki muattal daireler yerine, yerde arzın medar-ı senevîsinde, küçük mikyasta o daireleri teşkil etmek gerektir. Şu halde, burûc-u semâviye, arzın medar-ı senevîsinden temessül edecek. Ve o halde küre-i arz her ayda burûc-u semâviyenin birinin gölgesinde ve misalindedir. Güya arzın medar-ı senevîsi bir âyine hükmünde olarak, semâvî burçlar onda temessül ediyor.

İşte bu vecihle, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, sabıkan zikrettiğimiz gibi, bir defa *ale's-sevri* bir defa *ale'l-hût* demiş. Evet, mu'cizü'l-beyan olan lisan-ı Nübüvvete yakışır bir tarzda, gayet derin ve çok asır sonra anlaşılacak bir hakikate işareten, bir defa *ale's-sevri* demiş. Çünkü küre-i arz, o sualin zamanında Sevr Burcunun misalindeydi. Bir ay sonra yine sorulmuş, *ale'l-hût* demiş. Çünkü o vakit küre-i arz Hût Burcunun gölgesindeymiş.

İşte, istikbalde anlaşılacak bu ulvî hakikate işareten ve küre-i arzın vazifesindeki hareketine ve seyahatine imâen ve semâvî burçlar, güneş itibarıyla muattal ve misafirsiz olduklarına ve hakikî işleyen burçlar ise küre-i arzın medar-ı senevîsinde bulunduğuna ve o burçlarda vazife gören ve seyahat eden küre-i arz olduğuna remzen, عَلَى الثَّوْرِ وَالْحُوتِ [1] demiştir. *Vallahu a'lemu bi's-savab.*

Bazı kütüb-ü İslâmiyede sevr ve hûta dair acip ve haric-i akıl hikâyeler, ya İsrailiyattır veya temsilâttır veya bazı muhaddislerin tevilâtıdır ki, bazı dikkatsizler tarafından hadis zannedilerek Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma isnad edilmiş.

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَاْنَا [2]

1. “Öküz ve balık üzerindedir.” bk. Hâkim, *el-Müstedrek*: 4:636; el-Münzirî, *et-Terğib ve't-Terhîb*: 4:257; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*: 8:131; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: 1:172.
2. “Ey Rabbimiz, unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme.” Bakara Sûresi, 2:286.
3. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Sensin.”Bakara Sûresi, 2:32.

İKİNCİ SUAL: ÂL-İ ABÂ HAKKINDADIR.

Kardeşim, Âl-i Abâ hakkındaki cevapsız kalan sualinizin çok hikmetlerinden yalnız birtek hikmeti söylenecek. Şöyle ki:

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, giydiği mübarek abâsını, Hazret-i Ali ve Hazret-i Fatıma ve Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in üstlerine örtmesi ve onlara bu suretle,

لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا [1]

âyetiyle dua etmesinin[2] esrarı ve hikmetleri var. Sırlarından bahsetmeyeceğiz. Yalnız, vazife-i risalete taallûk eden bir hikmeti şudur ki:

1. "Tâ ki, ey Peygamber ailesi, Allah günahlarınızı giderip sizi ter temiz yapsın." Ahzâb Sûresi, 33:33.
2. Muhtelif tariklerle rivayet edilmiştir. bk. *Müslim*, Fedâilü's-Sahâbe: 61; *Tirmizî*, Menâkıb: 60; *Müsned*, 1:330, 4:107, 6:292, 296, 298, 304; Hâkim, *Müstedrek*, 2:416, 3:147; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 9:166, 169; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 5:197; Kandehlevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, 4:105.
3. bk. Ahzâb Sûresi, 33:33. Ayrıca bk. *Müslim*, Fezâilü's-Sahâbe: 61; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef*: 6:370.

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, gayb-âşinâ ve istikbal-bîn nazar-ı nübüvvetle, otuz kırk sene sonra Sahabeler ve Tâbiînler içinde mühim fitneler olup kan dökületeceğini görmüş. İçinde en mümtaz şahsiyetler, abâsı altında olan o üç şahsiyet olduğunu müşahede etmiş. Hazret-i Ali'yi ümmet nazarında tathir ve tebrie etmek ve Hazret-i Hüseyin'i tâziye ve teselli etmek ve Hazret-i Hasan'ı tebrik etmek ve musalâha ile mühim bir fitneyi kaldırmakla şerefini ve ümmete azîm faydasını ilân etmek ve Hazret-i Fatıma'nın zürriyetinin tâhir ve müşerref olacağını ve Ehl-i Beyt ünvan-ı âlisine lâyık olacaklarını ilân etmek için, o dört şahsa, kendiyle beraber "Hamse-i Âl-i Abâ"[3] ünvanını bahşeden o abâyı örtmüştür.

Evet, çendan Hazret-i Ali halife-i bilhak idi. Fakat dökülen kanlar çok ehemmiyetli olduğundan, ümmet nazarında tebriesi ve beraati vazife-i risalet hasebiyle ehemmiyetli olduğundan, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, o suretle onu tebrie ediyor. Onu tenkit ve tahtie ve tadlil eden Haricîleri ve Emevîlerin mütecaviz taraftarlarını sükûta davet ediyor. Evet, Haricîler ve Emevîlerin müfrit taraftarları Hazret-i Ali hakkındaki tefritleri ve tadlilleri ve Hazret-i Hüseyin'in gayet fecî, ciğer-sûz hadisesiyle Şîaların ifratları ve bid'aları ve Şeyheynden teberrîleri, ehl-i İslâma çok zararlı düşmüştür.

İşte bu abâ ve dua ile, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Hazret-i Ali (r.a.) ve Hazret-i Hüseyin'i mes'uliyetten ve ittihamdan ve ümmetini onlar hakkında sû-i zandan kurtardığı gibi, Hazret-i Hasan'ı, yaptığı musalâha ile ümmete ettiği iyiliğini vazife-i risalet noktasında tebrik ediyor ve Hazret-i Fatıma'nın zürriyetinin nesl-i mübareki, âlem-i İslâmda Ehl-i Beyt ünvanını

alarak âli bir şeref kazanacaklarını ve Hazret-i Fatıma [1] وَاِنِّی اُعِیذُهَا بِكَ وَذُرِّیَّتَهَا مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیم diyen Hazret-i Meryem'in validesi[2] gibi zürriyetçe çok müşerref olacağını ilân ediyor.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰی اٰلِهِ
الطَّیِّبِینَالطَّاهِرِینَ الْاَبْرَارِ وَعَلٰی اَصْحَابِهِ
الْمُجَاهِدِینَالْمُكْرَمِینَ الْاَخْیَارِ اٰمِینَ [3]

1. "Onun ve neslinin, kovulmuş şeytanın şerrinden korunması için Sana sığındım." Âl-i İmrân Sûresi, 3:36.
2. Hz. Meryem'in vâlidesi, Hanne bintü Fâkûz'dur. bk. el-Hâkim, *el-Müstedrek*: 2:648, 651; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*: 3:235, 237, 241, 244, 294.
3. Allahım! Efendimiz Muhammed'e, onun iyi ve temiz ve iyilik sahibi olan neslineve mücahid ve ikrama mazhar ve hayırlı zâtlar olan Ashabına salât et.Âmin.

İkinci Makam

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم [1]'in binler esrarından altı sırrına dairdir.

İHTAR: Besmelenin rahmet noktasında parlak bir nuru, sönük aklıma uzaktan göründü. Onu, kendi nefsim için, nota suretinde kaydetmek istedim. Ve yirmi otuz kadar sırlar ile, o nurun etrafında bir daire çevirmekle avlamak ve zaptetmek arzu ettim. Fakat, maatteessüf, şimdilik o arzuma tam muvaffak olamadım. Yirmi otuzdan beş altıya indi.

"Ey insan!" dediğim vakit nefsimi murad ediyorum. Bu ders kendi nefsime has iken, ruhen benimle münasebettar ve nefsi nefsimden daha huşyar zatlara, belki medar-ı istifade olur niyetiyle, On Dördüncü Lem'anın İkinci Makamı olarak, müdakkik kardeşlerimin tasviplerine havale ediyorum. Bu ders akıldan ziyade kalbe bakar; delilden ziyade zevke nâzırdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم

قَالَتْ يَا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنِّى اُلْقِىَ اِلَىَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ اِنَّهُ
مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم [2]

ŞU MAKAMDA birkaç sır zikredilecektir.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.
2. "Belkıs, 'Ey kavmimin ileri gelenleri,' dedi. 'Bana mühim bir mektup bırakıldı.Bu mektup Süleyman'dan geliyor ve Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıylabaşlıyor." Neml Sûresi, 27:29-30.

BİRİNCİ SIR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم 'in bir cilvesini şöyle gördüm ki:

Kâinat simasında, arz simasında ve insan simasında, birbiri içinde birbirinin nümunesini gösteren üç sikke-i rububiyet var.

Biri, kâinatın heyet-i mecmuasındaki teavün, tesanüd, teânuk, tecavübden tezahür eden sikke-i kübrâ-yı Ulûhiyettir ki, *Bismillâh* ona bakıyor.

İkincisi, küre-i arz simasında, nebâtat ve hayvanâtın tedbir ve terbiye ve idaresindeki teşabüh, tenasüp, intizam, insicam, lûtuf ve merhametten tezahür eden sikke-i kübrâ-yı Rahmâniyettir ki, *Bismillâhirrahmân* ona bakıyor.

Sonra, insanın mahiyet-i câmiasının simasındaki letâif-i refet ve dekaik-i şefkat ve şuâât-ı merhamet-i İlâhiyeden tezahür eden sikke-i ulyâ-yı Rahîmiyettir ki, *Bismillâhirrahmânirrahîm'*deki *er-Rahîm* ona bakıyor.

Demek, *Bismillâhirrahmânirrahîm,* sahife-i âlemde bir satır-ı nuranî teşkil eden üç sikke-i ehadiyetin kudsî ünvanıdır ve kuvvetli bir haytıdır ve parlak bir hattıdır. Yani, *Bismillâhirrahmânirrahîm,* yukarıdan nüzul ile, semere-i kâinat ve âlemin nüsha-i musaggarası olan insana ucu dayanıyor. Ferşi Arşa bağlar, insanî arşa çıkmaya bir yol olur.

İKİNCİ SIR

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, hadsiz kesret-i mahlûkatta tezahür eden vâhidiyet içinde ukulü boğmamak için, daima o vâhidiyet içinde ehadiyet cilvesini gösteriyor. Yani, meselâ, nasıl ki güneş ziyasıyla hadsiz eşyayı ihata ediyor. Mecmu-u ziyasındaki güneşin zâtını mülâhaza etmek için gayet geniş bir tasavvur ve ihatalı bir nazar lâzım olduğundan, güneşin zâtını unutturmamak için, herbir parlak şeyde güneşin zâtını, aksi vasıtasıyla gösteriyor. Ve her parlak şey kendi kabiliyetince güneşin cilve-i zâtîsiyle beraber, ziyası, harareti gibi hassalarını gösteriyor. Ve her parlak şey, güneşi bütün sıfâtıyla, kabiliyetine göre gösterdiği gibi, güneşin ziya ve hararet ve ziyadaki elvân-ı seb'a gibi keyfiyatlarının herbirisi dahi umum mukabilindeki şeyleri ihata ediyor. Öyle de,

وَ لِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى [1] temsilde hata olmasın, ehadiyet ve samediyet-i İlâhiye, herbir şeyde, hususan zîhayatta, hususan insanın mahiyet âyinesinde bütün esmâsıyla bir cilvesi olduğu gibi, vahdet ve vâhidiyet cihetiyle dahi, mevcudatla alâkadar herbir ismi, bütün mevcudatı ihata ediyor.

İşte, vâhidiyet içinde ukulü boğmamak ve kalbler Zât-ı Akdesi unutmamak için, daima vâhidiyetteki sikke-i ehadiyeti nazara veriyor ki, o sikkenin üç mühim ukdesini irâe eden, *Bismillâhirrahmânirrahîm'*dir.

1. "En yüce sıfatlar Allah'ındır." Nahl Sûresi, 16:60.

ÜÇÜNCÜ SIR

Şu hadsiz kâinatı şenlendiren, bilmüşahede, rahmettir. Ve bu karanlıklı mevcudatı ışıklandıran, bilbedâhe, yine rahmettir. Ve bu hadsiz ihtiyacat içinde yuvarlanan mahlûkatı terbiye eden, bilbedâhe, yine rahmettir. Ve, bir ağacın bütün heyetiyle meyvesine müteveccih olduğu gibi, bütün kâinatı insana müteveccih eden ve her tarafta ona baktıran ve muavenetine koşturan, bilbedâhe, rahmettir. Ve bu hadsiz fezayı ve boş ve hâli âlemi dolduran, nurlandıran ve şenlendiren, bilmüşahede, rahmettir. Ve bu fâni insanı ebede namzet eden ve ezelî ve ebedî bir Zâta muhatap ve dost yapan, bilbedâhe, rahmettir.

Ey insan! Madem rahmet böyle kuvvetli ve cazibedar ve sevimli ve medetkâr bir hakikat-i mahbubedir. *Bismillâhirrahmânirrahîm* de, o hakikate yapış ve vahşet-i mutlakadan ve hadsiz ihtiyâcâtın elemlerinden kurtul. Ve o Sultan-ı Ezel ve Ebedin tahtına yanaş ve o rahmetin şefkatiyle ve şefaatiyle ve şuââtıyla o Sultana muhatap ve halil ve dost ol.

Evet, kâinatın envâını hikmet dairesinde insanın etrafında toplayıp, bütün hâcâtına kemâl-i intizam ve inâyetle koşturmak, bilbedâhe, iki hâletten birisidir:

Ya kâinatın herbir nev'i, kendi kendine insanı tanıyor, ona itaat ediyor, muavenetine koşuyor—bu ise yüz derece akıldan uzak olduğu gibi, çok muhâlâtı intaç ediyor; insan gibi bir âciz-i mutlakta en kuvvetli bir sultan-ı mutlakın kudreti bulunmak lâzım geliyor. Veyahut bu kâinatın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlakın ilmiyle bu muavenet oluyor. Demek, kâinatın envâı insanı tanıyor değil; belki insanı bilen ve tanıyan, merhamet eden bir Zâtın tanımasının ve bilmesinin delilleridir.

Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki, bütün envâ-ı mahlûkatı sana müteveccihen muavenet ellerini uzattıran ve senin hâcetlerine lebbeyk dedirten Zât-ı Zülcelâl seni bilmesin, tanımasın, görmesin?

Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de Onu bil, hürmetle bildiğini bildir. Ve kat'iyen anla ki, senin gibi zaif-i mutlak, âciz-i mutlak, fakir-i mutlak, fâni, küçük bir mahlûka bu koca kâinatı musahhar etmek ve onun imdadına göndermek, elbette hikmet ve inâyet ve ilim ve kudreti tazammun eden hakikat-i rahmettir.

Elbette böyle bir rahmet, senden küllî ve hâlis bir şükür ve ciddî ve sâfî bir hürmet ister. İşte, o hâlis şükrün ve o sâfî hürmetin tercümanı ve ünvanı olan *Bismillâhirrahmânirrahîm'*i de, o rahmetin vusulüne vesile ve o Rahmân'ın dergâhında şefaatçi yap.

Evet, rahmetin vücudu ve tahakkuku, güneş kadar zâhirdir. Çünkü, nasıl merkezî bir nakış, her taraftan gelen atkı ve iplerin intizamından ve vaziyetlerinden hâsıl oluyor; öyle de, bu kâinatın daire-i kübrâsında bin bir ism-i İlâhînin cilvesinden uzanan nuranî atkılar, kâinat simasında öyle bir sikke-i rahmet içinde bir hâtem-i Rahîmiyeti ve bir nakş-ı şefkati dokuyor ve öyle bir hâtem-i inâyeti nesc ediyor ki, güneşten daha parlak kendini akıllara gösteriyor.

Evet, şems ve kameri, anâsır ve maâdini, nebâtat ve hayvânâtı, bir nakş-ı âzamın atkı ipleri gibi o bin bir isimlerin şuâlarıyla tanzim eden ve hayata hâdim eden ve nebâtî ve hayvânî olan umum validelerin gayet şirin ve fedakârâne şefkatleriyle şefkatini gösteren ve zevilhayatı hayat-ı insaniyeye musahhar eden ve ondan rububiyet-i İlâhiyenin gayet güzel ve şirin bir nakş-ı âzamını ve insanın

ehemmiyetini gösteren ve en parlak rahmetini izhar eden o Rahmân-ı Zülcemâl, elbette kendi istiğnâ-yı mutlakına karşı, rahmetini ihtiyac-ı mutlak içindeki zîhayata ve insana makbul bir şefaatçi yapmış. Ey insan! Eğer insan isen, *Bismillâhirrahmânirrahîm* de, o şefaatçiyi bul.

Evet, rû-yi zeminde dört yüz bin muhtelif ayrı ayrı nebâtâtın ve hayvânâtın taifelerini, hiçbirini unutmayarak, şaşırmayarak, vakti vaktine, kemâl-i intizamla, hikmet ve inâyetle terbiye ve idare eden ve küre-i arzın simasında hâtem-i ehadiyeti vaz' eden, bilbedâhe, belki bilmüşahede, rahmettir. Ve o rahmetin vücudu, bu küre-i arzın simasındaki mevcudatın vücutları kadar kat'î olduğu gibi, o mevcudat adedince tahakkukunun delilleri var.

Evet, zeminin yüzünde öyle bir hâtem-i rahmet ve sikke-i ehadiyet bulunduğu gibi, insanın mahiyet-i mâneviyesinin simasında dahi öyle bir sikke-i rahmet vardır ki, küre-i arz simasındaki sikke-i merhamet ve kâinat simasındaki sikke-i uzmâ-yı rahmetten daha aşağı değil. Âdeta bin bir ismin cilvesinin bir nokta-i mihrakiyesi hükmünde bir câmiiyeti var.

Ey insan! Hiç mümkün müdür ki, sana bu simayı veren ve o simada böyle bir sikke-i rahmeti ve bir hâtem-i ehadiyeti vaz' eden Zat, seni başıboş bıraksın; sana ehemmiyet vermesin; senin harekâtına dikkat etmesin; sana müteveccih olan bütün kâinatı abes yapsın; hilkat şeceresini, meyvesi çürük, bozuk, ehemmiyetsiz bir ağaç yapsın? Hem hiçbir cihetle şüphe kabul etmeyen ve hiçbir vecihle noksaniyeti olmayan, güneş gibi zâhir olan rahmetini ve ziya gibi görünen hikmetini inkâr ettirsin? Hâşâ!

Ey insan! Bil ki, o rahmetin arşına yetişmek için bir miraç var. O miraç ise, *Bismillâhirrahmânirrahîm'*dir. Ve bu miraç ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak istersen, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyânın yüz on dört sûrelerinin başlarına ve hem bütün mübarek kitapların iptidâlarına ve umum mübarek işlerin mebde'lerine bak. Ve Besmelenin azamet-i kadrine en kat'î bir hüccet şudur ki, İmam-ı Şâfiî gibi çok büyük müçtehidler demişler: "Besmele tek bir âyet olduğu halde, Kur'ân'da yüz on dört defa nâzil olmuştur."[1]

DÖRDÜNCÜ SIR

Hadsiz kesret içinde vâhidiyet tecellîsi, hitab-ı [2] إِيَّاكَ نَعْبُدُ demekle herkese kâfi gelmiyor. Fikir dağılıyor. Mecmuundaki vahdet arkasında Zât-ı Ehadiyeti mülâhaza edip [3] إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ demeye, küre-i arz vüs'atinde bir kalb bulunmak lâzım geliyor. Ve bu sırra binaen, cüz'iyatta zâhir bir surette sikke-i ehadiyeti gösterdiği gibi, herbir nevide sikke-i ehadiyeti göstermek ve

Zât-ı Ehadi mülâhaza ettirmek için, hâtem-i Rahmâniyet içinde bir sikke-i ehadiyeti gösteriyor. Tâ, külfetsiz, herkes her mertebede إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ[4] deyip, doğrudan doğruya Zât-ı Akdese hitap ederek müteveccih olsun.

1. bk. eş-Şâfiî, *el-Ümm*: 1:208; el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*: 1:8; el-Gazâlî, *el-Müstafâ*: 1:82; İbnü'l-Cevzî, *et-Tahkîk fî Ehâdîsi'l-hilâf*: 1:345-347; ez-Zeylaî, *Nasbu'r-râye*: 1:327.
2. "Ancak Sana kulluk ederiz." Fâtiha Sûresi, 1:5.
3. "Ancak Sana kulluk eder ve ancak Senden yardım dileriz." Fâtiha Sûresi, 1:5.
4. "Ancak Sana kulluk eder ve ancak Senden yardım dileriz." Fâtiha Sûresi, 1:5.

İşte, Kur'ân-ı Hakîm, bu sırr-ı azîmi ifade içindir ki, kâinatın daire-i âzamında, meselâ semâvat ve arzın hilkatinden bahsettiği vakit, birden, en küçük bir daireden ve en dakik bir cüz'îden bahseder, tâ ki zâhir bir surette hâtem-i ehadiyeti göstersin. Meselâ, hilkat-i semâvat ve arzdan bahsi içinde, hilkat-i insandan ve insanın sesinden ve simasındaki dekaik-i nimet ve hikmetten bahis açar. Tâ ki fikir dağılmasın, kalb boğulmasın, ruh Mâbûdunu doğrudan doğruya bulsun. Meselâ,

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ[2]

âyeti, mezkûr hakikati mucizâne bir surette gösteriyor.

2. "Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin farklılığı da Onun âyetlerindendir." Rum Sûresi, 30:22.

Evet, hadsiz mahlûkatta ve nihayetsiz bir kesrette vahdet sikkeleri, mütedahil daireler gibi, en büyüğünden en küçük sikkeye kadar envâı ve mertebeleri vardır. Fakat o vahdet, ne kadar olsa, yine kesret içinde bir vahdettir; hakikî hitabı tam temin edemiyor. Onun için, vahdet arkasında ehadiyet sikkesi bulunmak lâzımdır —tâ ki kesreti hatıra getirmesin, doğrudan doğruya Zât-ı Akdese karşı kalbe yol açsın.

Hem, sikke-i ehadiyete nazarları çevirmek ve kalbleri celb etmek için, o sikke-i ehadiyet üstünde gayet cazibedar bir nakış ve gayet parlak bir nur ve gayet şirin bir halâvet ve gayet sevimli bir cemal ve gayet kuvvetli bir hakikat olan rahmet sikkesini ve Rahîmiyet hâtemini koymuştur. Evet, o rahmetin kuvvetidir ki, zîşuurun nazarlarını celb eder, kendine çeker ve ehadiyet sikkesine isal eder ve Zât-ı Ehadiyeyi mülâhaza ettirir ve ondan, إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ[1] deki hakikî hitaba mazhar eder.

İşte, *Bismillâhirrahmânirrahîm,* Fâtiha'nın fihristesi ve Kur'ân'ın mücmel bir hülâsası olduğu cihetle, bu mezkûr sırr-ı azîmin ünvanı ve tercümanı olmuş. Bu ünvanı eline alan, rahmetin tabakatında gezebilir. Ve bu tercümanı konuşturan, esrar-ı rahmeti öğrenir ve envâr-ı Rahîmiyeti ve şefkati görür.

BEŞİNCİ SIR

Bir hadis-i şerifte varid olmuş ki:

إِنَّ اللّٰهَ خَلَقَ الْاِنْسَانَ عَلٰى صُورَةِ الرَّحْمٰنِ [2] (ev kemâ kàl.) Bu hadis-i şerifi, bir kısım ehl-i tarikat, akaid-i imaniyeye münasip düşmeyen acip bir tarzda tefsir etmişler. Hattâ onlardan bir kısım ehl-i aşk, insanın sima-yı mânevîsine bir suret-i Rahmân nazarıyla bakmışlar. Ehl-i tarikatin ekserinde sekir ve ehl-i aşkın çoğunda istiğrak ve iltibas olduğundan, hakikate muhalif telâkkilerinde belki mâzurdurlar. Fakat aklı başında olanlar, fikren, onların esas-ı akaide münâfi olan mânâlarını kabul edemez. Etse hata eder.

1. "Ancak Sana kulluk eder ve ancak Senden yardım dileriz." Fâtiha Sûresi, 1:5.
2. "Muhakkak ki Allah, insanı Rahmân sîretinde (ahlâk, sıfat) yaratmıştır." *Buharî*,İsti'zân: 1; *Müslim*, Birr: 115, Cennet: 28; *Müsned*, 2:244, 251, 315, 323, 434, 463, 519.

Evet, bütün kâinatı bir saray, bir ev gibi muntazam idare eden ve yıldızları zerreler gibi hikmetli ve kolay çeviren ve gezdiren ve zerrâtı muntazam memurlar gibi istihdam eden Zât-ı Akdes-i İlâhînin şerîki, nazîri, zıddı, niddi olmadığı gibi, لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ [1] sırrıyla, sureti, misli, misali, şebîhi dahi olamaz. Fakat,

وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ [2]

sırrıyla, mesel ve temsil ile şuûnâtına ve sıfât ve esmâsına bakılır. Demek, mesel ve temsil, şuûnat nokta-i nazarında vardır.

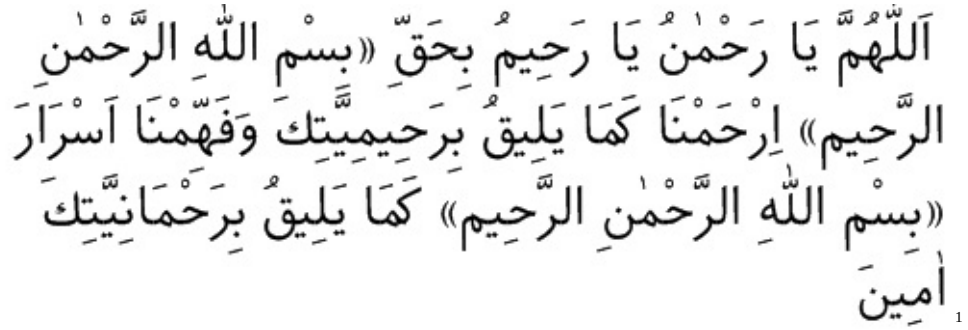
1. "Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O herşeyi hakkıyla işitir, herşeyi hakkıyla görür." Şûrâ Sûresi, 42:11.
2. "Göklerde ve yerde tecellî eden en yüce sıfatlar Onundur. Onun kudreti herşeye galiptir; Onun hikmeti herşeyi kuşatır." Rum Sûresi, 30:27.

Şu mezkûr hadis-i şerifin çok makasıdından birisi şudur ki:

İnsan, ism-i Rahmân'ı tamamıyla gösterir bir surettedir. Evet, sabıkan beyan ettiğimiz gibi, kâinatın simasında bin bir ismin şuâlarından tezahür eden ism-i Rahmân göründüğü gibi ve zemin yüzünün simasında rububiyet-i mutlaka-i İlâhiyenin hadsiz cilveleriyle tezahür eden ism-i Rahmân gösterildiği gibi, insanın suret-i câmiasında, küçük bir mikyasta, zeminin siması ve kâinatın siması gibi yine o ism-i Rahmân'ın cilve-i etemmini gösterir demektir.

Hem işarettir ki, Zât-ı Rahmânü'r-Rahîmin delilleri ve âyineleri olan zîhayat ve insan gibi mazharlar o kadar o Zât-ı Vâcibü'l-Vücuda delâletleri kat'î ve vâzıh ve zâhirdir ki, güneşin timsalini ve aksini tutan parlak bir âyine parlaklığına ve delâletinin vuzuhuna işareten "O âyine güneştir" denildiği gibi, "İnsanda suret-i Rahmân var" vuzuh-u delâletine ve kemâl-i münasebetine işareten denilmiş ve denilir. Ve ehl-i vahdetü'l-vücudun mutedil kısmı *Lâ*

mevcude illâ Hû bu sırra binaen, bu delâletin vuzuhuna ve bu münasebetin kemâline bir ünvan olarak demişler.

[1]

1. Ey Rahmân ve Rahîm olan Allahım! “Bismillâhirrahmânirrahîm”in hakkı için,rahîmiyetine yaraşır şekilde bize merhamet et ve Rahmâniyetine yaraşırşekilde, bize “Bismillâhirrahmânirrahîm”in sırlarını anlamayı temin et.

ALTINCI SIR

Ey hadsiz acz ve nihayetsiz fakr içinde yuvarlanan biçare insan! Rahmet ne kadar kıymettar bir vesile ve ne kadar makbul bir şefaatçi olduğunu bununla anla ki:

O rahmet, öyle bir Sultan-ı Zülcelâle vesiledir ki, yıldızlarla zerrat beraber olarak, kemâl-i intizam ve itaatle beraber ordusunda hizmet ediyorlar. Ve o Zât-ı Zülcelâlin ve o Sultan-ı Ezel ve Ebedin istiğnâ-yı zâtîsi var. Ve istiğnâ-yı mutlak içindedir. Hiçbir cihetle kâinata ve mevcudata ihtiyacı olmayan bir Ganiyy-i Alelıtlaktır. Ve bütün kâinat taht-ı emir ve idaresinde ve heybet ve azameti altında nihayet itaatte, celâline karşı tezellüldedir.

İşte rahmet seni, ey insan, o Müstağnî-yi Alelıtlak’ın ve Sultan-ı Sermedînin huzuruna çıkarır ve Ona dost yapar ve Ona muhatap eder ve sevgili bir abd vaziyetini verir. Fakat nasıl sen güneşe yetişemiyorsun, çok uzaksın, hiçbir cihetle yanaşamıyorsun; fakat güneşin ziyası, güneşin aksini, cilvesini, senin âyinen vasıtasıyla senin eline verir. Öyle de, o Zât-ı Akdese ve o Şems-i Ezel ve Ebede biz çendan nihayetsiz uzağız, yanaşamayız. Fakat Onun ziya-yı rahmeti Onu bize yakın ediyor.

İşte, ey insan! Bu rahmeti bulan, ebedî, tükenmez bir hazine-i nur buluyor. O hazineyi bulmasının çaresi, rahmetin en parlak bir misali ve mümessili ve o rahmetin en beliğ bir lisanı ve dellâlı olan ve Rahmeten li’l-Âlemîn ünvanıyla Kur’ân’da tesmiye edilen Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın sünnetidir ve tebaiyetidir. Ve bu Rahmeten li’l-Âlemîn olan rahmet-i mücessemeye vesile ise, salâvattır.

Evet, salâvatın mânâsı rahmettir. Ve o zîhayat mücessem rahmete rahmet duası olan salâvat ise, o Rahmeten li’l-Âlemînin vüsulüne vesiledir.[1] Öyleyse, sen salâvatı kendine, o Rahmeten li’l-Âlemîne ulaşmak için vesile yap ve o zâtı da rahmet-i Rahmân’a vesile ittihaz et. Umum ümmetin, Rahmeten li’l-Âlemîn

olan Aleyhissalâtü Vesselâm hakkında, hadsiz bir kesretle, rahmet mânâsıyla salâvat getirmeleri, rahmet ne kadar kıymettar bir hediye-i İlâhiye ve ne kadar geniş bir dairesi olduğunu parlak bir surette ispat eder.

Elhasıl: Hazine-i rahmetin en kıymettar pırlantası ve kapıcısı zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm olduğu gibi, en birinci anahtarı dahi *Bismillâhirrahmânirrahîm'*dir. Ve en kolay bir anahtarı da salâvattır.

اَللّٰهُمَّ بِحَقِّ اَسْرَارِ «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ» صَلِّ
وَسَلِّمْ عَلٰى مَنْ اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ كَمَا يَلِيقُ
بِرَحْمَتِكَ وَبِحُرْمَتِهِ وَعَلٰى اٰلِهِ وَ اَصْحَابِهِ
اَجْمَعِينَوَارْحَمْنَا رَحْمَةً تُغْنِينَا بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مَنْ
سِوَاكَ مِنْخَلْقِكَ اٰمِينَ [2]

سُبْحَانَكَ لَاعِلْمَ لَنَا اِلَّا مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ [3]

1. bk. Ahzâb Sûresi, 33:56. Ayrıca bk. *Müslim*, Salât: 11, 70; *Tirmizî*, Vitr: 21; *Ebû Dâvud*, Salât: 36; 210, Vitr: 26; Nesâî, Cum'a: 5, Ezan: 37, Sehv: 55; *İbni Mâce*, İkâmetü's-Salât: 79; Dârimî, *Salât*: 206, Rikak: 58; *Müsned*: 2:168, 375, 485, 3:102, 445, 4:8.
2. Allahım! "Bismillâhirrahmânirrahîm"in hakkı için, âlemlere rahmet olarak gönderdiğin zâta ve bütün âl ve ashabına, Senin rahmetine ve onun hürmetine yaraşır bir şekilde salât ve selâm et. Bize de,Senden gayrı, Senin mahlûkatından hiç kimsenin merhametine muhtaçolmayacağımız bir rahmetle merhamet et.
3. "Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin." Bakara Sûresi, 2:32.

On Beşinci Lem’a

Risale-i Nur Külliyatının Sözler, Mektubatve On Dördüncü Lem’aya kadar olan kısmının fihristesidir.

Her kısmın fihristesi, yani, Sözler kısmının fihristesi Sözler mecmuasında bulunduğundan, Mektubat ve Lem’alar’ın da kendilerine âit fihristeleri o mecmuaların âhirlerine ilhâk edildiğinden burada yazılmadı.

On Altıncı Lem’a

بِاسْمِهِ [1] وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ [2]

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ [3]

1. Allah’ın adıyla.
2. “Hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.” İsrâ Sûresi, 17:44.
3. Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

Aziz, sıddık kardeşlerim Hoca Sabri, Hafız Ali, Mes’ud, Mustafa’lar, Hüsrev, Refet, Bekir Bey, Rüştü, Lütfi’ler, Hafız Ahmed, Şeyh Mustafa ve saire.

Sizlere, meraklı ve medar-ı sual olmuş dört küçük meseleyi, malûmat kabilinden muhtasar bir surette beyan etmekliğe, kalbimde bir hatıra hissettim.

BİRİNCİSİ

Kardeşlerimizden Çaprazzâde Abdullah Efendigibi bazı adamlar, ehl-i keşiften rivayeten, bu geçen Ramazan’da Ehl-i Sünnet ve Cemaat için bir ferec, bir fütuhat olacağını haber verdikleri halde, zuhur etmedi. Böyle ehl-i velâyet ve keşif neden hilâf-ı vâki haber veriyorlar? Benden sordular. Ben de, birden, sünuhat kabilinden olarak verdiğim cevabın muhtasarı şudur:

Hadis-i şerifte vârit olmuştur ki, “Bazan belâ nâzil oluyor; gelirken karşısına sadaka çıkar, geri çevirir.”[1] Şu hadisin sırrı gösteriyor ki, mukadderat, bazı şerâitle vukua gelirken geri kalır. Demek, ehl-i keşfin muttali olduğu mukadderat mutlak olmadığını, belki bazı şerâitle mukayyet bulunduğunu ve o şerâitin vuku bulmamasıyla o hâdise de vukua gelmiyor. Fakat o hâdise, ecel-i muallâk gibi, Levh-i Ezelînin bir nevi defteri hükmünde olan Levh-i Mahv-İsbatta mukadder olarak yazılmıştır.[2] Gayet nadir olarak Levh-i Ezelîye kadar keşif çıkar. Ekseri oraya çıkamıyor.

1. el-Hâkim, *el-Müstedrek*,1:492; el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*: 2:30; *Tirmizî*, Zekât: 28; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*: 8:261; el-Beyhâkî, *Şuabü’l-Îmân*: 3:245.
2. bk. en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*: 16:114; İbni Hacer, *Fethu’l-bârî*: 10:415-416.

İşte bu sırra binaen, geçen Ramazan-ı Şerifte ve Kurban Bayramında ve daha başka vakitlerde, istihraca binaen veya keşfiyat nev’inden verilen haberler, muallâk oldukları şerâiti bulamadıkları için vukua gelmemişler ve haber verenleri tekzip etmiyorlar. Çünkü mukadder imiş, fakat şartı gelmeden o da vukua gelmemiş.

Evet, Ramazan-ı Şerifte bid’aların ref’ine Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ekseriyetle hâlis duası bir şart ve bir sebeb-i mühim idi. Maalesef camilere Ramazan-ı Şerifte bid’alar girdiğinden, dualaların kabulüne sed çekip ferec

gelmedi. Nasıl ki, sabık hadisin sırrıyla, sadaka belâyı ref’ eder; ekseriyetin hâlis duası dahi ferec-i umumîyi cezb eder. Kuvve-i cazibe vücuda gelmediğinden, fütuhat da verilmedi.

İKİNCİ MERAKLI SUAL

Bu iki ay zarfında heyecanlı bir vaziyet-i siyasiye karşısında bana, hem alâkadar olduğum çok kardeşlerime kavî bir ihtimalle ferec verecek bir teşebbüs etmek lâzımken, o vaziyete hiç ehemmiyet vermeyerek, bilâkis, beni tazyik eden ehl-i dünyanın lehinde olarak bir fikirde bulundum. Bazı zatlar hayret içinde hayrette kaldılar. Dediler ki: “Sana işkence eden bu mübtedi’ ve kısmen münafık baştaki insanların takip ettikleri siyaseti nasıl görüyorsun ki ilişmiyorsun?” Verdiğim cevabın muhtasarı şudur ki:

Bu zamanda ehl-i İslâmın en mühim tehlikesi, fen ve felsefeden gelen bir dalâletle kalblerin bozulması ve imanın zedelenmesidir. Bunun çare-i yegânesi nurdur, nur göstermektir ki, kalbler ıslah olsun, imanlar kurtulsun. Eğer siyaset topuzuyla hareket edilse, galebe çalınsa, o kâfirler münafık derecesine iner. Münafık, kâfirden daha fenadır. Demek, topuz böyle bir zamanda kalbi ıslah etmez. O vakit küfür kalbe girer, saklanır, nifaka inkılâp eder. Hem nur, hem topuz-ikisini, bu zamanda benim gibi bir âciz yapamaz. Onun için, bütün kuvvetimle nura sarılmaya mecbur olduğumdan,siyaset topuzu ne şekilde olursa olsun bakmamak lâzım geliyor.

Amma maddî cihadın muktezası ise, o vazife şimdilik bizde değildir. Evet, ehline göre kâfirin veya mürtedin tecavüzatına sed çekmek için topuz lâzımdır. Fakat iki elimiz var. Eğer yüz elimiz de olsa, ancak nura kâfi gelir. Topuzu tutacak elimiz yok.

ÜÇÜNCÜ MERAKLI SUAL

Bu yakında İngilizve İtalya gibi ecnebîlerin bu hükûmete ilişmesiyle, eskiden beri bu vatandaki hükûmetin hakikî nokta-i istinadı ve kuvve-i mâneviyesinin menbaı olan hamiyet-i İslâmiyeyi tehyiç etmekle şeâir-i İslâmiyenin bir derece ihyâsına ve bid’aların bir derece def’ine medar olacağı halde, neden şiddetle harp aleyhinde çıktın ve bu meselenin âsâyişle halledilmesini dua ettin ve şiddetli bir surette mübtedi’lerin hükûmetleri lehinde taraftar çıktın? Bu ise, dolayısıyla bid’alara tarafgirliktir.

Elcevap: Biz ferec ve ferah ve sürur ve fütuhat isteriz—fakat kâfirlerin kılıcıyla değil! Kâfirlerin kılıçları başlarını yesin; kılıçlarından gelen fayda bize lâzım değil. Zaten o mütemerrid ecnebîlerdir ki, münafıkları ehl-i imana musallat ettiler ve zındıkları yetiştirdiler.

Hem harp belâsı ise, hizmet-i Kur’âniyemize mühim bir zarardır. Bizim en

fedakâr ve en kıymettar kardeşlerimizin ekserisi kırk beşten aşağı olduğundan, harp vasıtasıyla vazife-i kudsiye-i Kur’âniyeyi bırakıp askere gitmeye mecbur olacaktılar. Benim param olsa, hüsn-ü rızamla, böyle kıymettar kardeşlerimin herbirisini askerlikten kurtarmak için, bedel-i nakdiye bin lira kadar da olsa verirdim. Böyle yüzer kıymettar kardeşlerimizin hizmet-i Kur’âniye-i Nuriyeyi bırakıp maddî cihad topuzuna el atmakta, yüz bin lira kendi zararımızı hissediyordum. Hattâ Zekâi’nin bu iki sene askerliği, belki bin lira kadar mânevî faydasını kaybettirdi.

Her neyse... Kadîr-i Külli Şey, bir dakikada, bulutlarla dolmuş cevv-i havayı süpürüp temizleyerek semânın berrak yüzünde ziyadar güneşi gösterdiği gibi, bu zulümatlı ve rahmetsiz bulutları da izale edip hakaik-i şeriatı güneş gibi gösterir ve ucuz ve dağdağasız verebilir. Onun rahmetinden bekleriz ki, bize pahalı satmasın. Baştakilerin başlarına akıl ve kalblerine iman versin, yeter. O vakit kendi kendine iş düzelir.

DÖRDÜNCÜ MERAKLI SUAL

Diyorlar ki: “Madem sizin elinizdeki nurdur, topuz değildir. Nura karşı muaraza edilmez ve nurdan kaçılmaz ve nurun izharından zarar gelmez. Neden arkadaşlarınıza ihtiyatı tavsiye ediyorsunuz, çok nurlu risaleleri halklara gösterilmesini men ediyorsunuz?”

Bu suale karşı cevabın muhtasar meâli şudur ki:

Başlardaki başların çoğu sarhoş, okumaz. Okusa da anlamaz, yanlış mânâ verip ilişir. İlişmemesi için, aklı başına gelinceye kadar göstermemek lâzım geliyor. Hem çok vicdansız insanlar var ki, garaz veya tamah veyahut havf cihetiyle nuru inkâr eder veya gözünü kapar. Onun için, kardeşlerime de tavsiye ediyorum ki, ihtiyat etsinler, nâehillerin eline hakikatleri vermesinler.[1] Hem ehl-i dünyanın evhâmını tahrik edecek işlerde bulunmasınlar.[HAŞİYE-1]

1. bk. İbni Mâce, *Mukaddime*: 17.

Haşiye-1 Ciddî bir meseleye vesile olabilecek bir lâtife: Dünkü gün sabahleyin bir dostumun dâmâdı Mehmed yanıma geldi. Mesrurâne, beşaretkârâne dedi ki: "Senin bir kitabını Isparta'da tab etmişler, çoklar okuyorlar." Ben dedim: "O yasak olan tab değil; belki müstensihle bazı nüshalar alınmış ki, hükûmet ona birşey demez." Hem dedim: "Sakın bunu senindostun olan iki münafığa söyleme. Onlar böyle birşey arıyorlar ki bahane etsinler." İşte, kardeşlerim, bu adam çendan bir dostumun dâmâdıdır; o münasebetle benim de ahbabım sayılır. Fakat berberlik münasebetiyle, vicdansız muallim ve münafık müdürün dostudur. Orada kardeşlerimizden birisi bilmeyerek öylesöylemiş. İyi oldu ki, en evvel geldi, bana haber verdi. Ben de tenbihettim, fenalığın önü alındı. Ve teksir makinesi binler nüshaları bu perde altında neşretti.

Hâtime

Bugün Refet Beyin bir mektubunu aldım. Lihye-i Şerife hakkındaki suali münasebetiyle diyorum ki:

Hadisçe sabittir ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın Lihye-i Saadetinden düşen saçların taneleri mahduttur. Otuz kırk tane veya elli altmış tane gibi az bir miktarda iken, binleryerde Lihye-i Saadetin saçları bulunması, beni bir zaman çok düşündürdü. O vakit hatırıma gelmiş ki, Lihye-i Saadet, yalnız Lihye-i Şerifinsaçlarından ibaret değil. Belki re’s-i mübarekinin tıraş oldukça hiçbir şeyini kaybetmeyen Sahabeler,[1] o nurlu ve mübarek ve daimî yaşayacak saçları muhafaza etmişler. Onlar, binlerdir; şimdiki mevcuda müsâvi gelebilirler.

1. bk. *Buhârî*, Vudû’: 33; *Müslim*, Hac: 311-326; *Müsned*: 3:133, 137.

Yine o vakit hatırıma geldi ki: Acaba her camide bulunan, sened-i sahih ile bu saç Hazret-i Risaletin saçı olduğu sabit midir ki, ona karşı ziyaret makbul olabilsin?

Birden hatıra geldi ki, o saçların ziyareti vesiledir. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma karşı salâvat getirmeye sebep ve bir hürmet ve muhabbete medardır.[1] Vesilelik ciheti o şeyin zâtına bakmaz, vesilelik cihetine bakar. Onun için, eğer bir saç hakikî olarak Lihye-i Saadetten olmazsa, madem zâhir hale göre öyle telâkki edilmiş ve o vesilelik vazifesini yapıyor ve hürmete ve teveccühe ve salâvata vesile oluyor; kat’î senetle o saçın zâtını teşhis ve tayin lâzım değildir. Yalnız, aksine kat’î delil olmasın, yeter. Çünkü telâkkiyât-ı âmme ve kabul-ü ümmet, bir nevi hüccet hükmüne geçer.

Bazı ehl-i takvâ, böyle işlerde, ya takvâ veya ihtiyat veya azîmet noktasında ilişseler de, hususî ilişirler. Bid’a da deseler, bid’a-i hasene nev’inde dahildir. Çünkü vesile-i salâvattır.

Refet Beymektubunda diyor: “Bu mesele ihvanlar beyninde medar-ı münakaşa olmuş.” Kardeşlerime tavsiye ediyorum ki, inşikaka ve iftiraka sebebiyet veren münakaşa etmesinler. Yalnız müdavele-i efkâr suretinde, nizâsız mübahaseye alışsınlar.

1. bk. Ahzâb Sûresi, 33:56. Ayrıca bk. *Müslim*, Salât: 11, 70; *Tirmizî*, Vitr: 21; *Ebû Dâvud*, Salât: 36; Nesâî, Cum’a: 5; Ezan: 37, Sehv: 55; *İbni Mâce*, İkâmetü’s-Salât: 79; Dârimî, *Salât:* 206: *Müsned*: 2:168, 375, 485, 3:102, 445, 4:8.

وَاِنْ مِنْ شَیْءٍ اِلاَّ یُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ [1] بِاسْمِهٖ سُبْحَانَهُ [2]

اَلسَّلاَمُ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَکَاتُهُ [3]

Aziz, sıddık Senirkentli kardeşlerim İbrahim, Şükrü, Hafız Bekir, Hafız Hüseyin, Hafız Recep Efendiler,

Hafız Tevfikile gönderdiğiniz üç meseleye mülhidler eskiden beri ilişiyorlar.

BİRİNCİSİ:

حَتّٰی اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِی عَیْنٍ حَمِئَةٍ [4]

Âyetin ifade ettiği zâhir mânâsına göre, “Güneşin hararetli ve çamurlu bir çeşme suyunda gurup ettiğini görmüş” diyor.

İKİNCİSİ: Sedd-i Zülkarneyn nerededir?

ÜÇÜNCÜSÜ: Âhirzamanda Hazret-i İsâ’nın (a.s.) geleceğine[5] ve Deccalı öldüreceğine dairdir.

1. Her türlü noksan sıfatlardan yüce olan Allah’ın adıyla.
2. “Hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.” İsrâ Sûresi, 17:44.
3. Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.
4. “Nihayet gün batısına vardı ve güneşin hararetli ve çamurlu bir çeşmede gurub ettiğini gördü.” Kehf Sûresi, 18:86.
5. bk. *Müslim*, Fiten: 110; *Tirmizî*Fiten: 59, 62; *Ebû Dâvud*, Melâhim: 14; *İbni Mâce*, Fiten: 33; *Müsned*: 3:420, 4:181, 226, 390, 6:75.

Bu suallerin cevapları uzundur. Yalnız muhtasar bir işaretle deriz ki:

Âyât-ı Kur’âniye, üslûb-u Arabiye üzerine ve zâhir nazara göre umumun anlayacağı bir tarzda ifade ettiği için, çok defa teşbih ve temsil suretinde beyan ediyor. İşte, تَغْرُبُ فِی عَیْنٍ حَمِئَةٍ yani, güneşin, hararetli ve çamurlu bir çeşme gibi görünen Bahr-i Muhit-i Garbînin sahilinde veya volkanlı, alevli, dumanlı dağın gözünde gurup ettiğini Zülkarneyn görmüş. Yani, zâhir nazarda, Bahr-i Muhit-i Garbînin sevâhilinde, yazın şiddet-i hararetiyle etrafındaki bataklık hararetlenmiş, tebahhur ettiği bir zamanda, o buhar arkasında büyük bir çeşme havzası suretinde uzaktan Zülkarneyn’e görünen Bahr-i Muhitin bir kısmında, güneşin zâhirî gurubunu görmüş. Veya volkanlı, taş ve toprak ve maden sularını karıştırarakfışkıran bir dağın başında, yeni açılmış ateşli gözünde, semâvâtın gözü olan güneşin gizlendiğini görmüş.

Evet, Kur’ân-ı Hakîmin mucizâne belâgat-i ifadesi bu cümle ile çok mesâili

ders veriyor. Evvelâ, Zülkarneyn'in mağrip tarafına seyahati, şiddet-i hararet zamanında ve bataklık tarafına ve güneşin gurup âvânına ve volkanlı bir dağın fışkırması vaktine tesadüf ettiğini beyan etmekle, Afrika'nın tamam-ı istilâsı gibi çok ibretli meselelere işaret eder.

Malûmdur ki, görünen hareket-i şems zâhirîdir ve küre-i arzın mahfî hareketine delildir, onu haber veriyor. Hakikat-i gurup murad değildir. Hem çeşme, teşbihtir. Uzaktan, büyük bir deniz, küçük bir havuz gibi görünür. Hararetten çıkan sis ve buharlar ve bataklıklar arkasında görünen bir denizi, çamur içinde bir çeşmeye teşbihi ve Arapça hem çeşme, hem güneş, hem göz mânâsında olan *ayn* kelimesi, esrar-ı belâgatçe gayet mânidar ve münasiptir.[HAŞİYE-1] Zülkarneyn'in nazarında uzaklık cihetiyle öyle göründüğü gibi, Arş-ı Âzamdan gelen ve ecrâm-ı semâviyeye kumanda eden semâvî hitab-ı Kur'ânî, bir misafirhane-i Rahmâniyede sirac vazifesini gören musahhar güneşi Bahr-i Muhit-i Garbî gibi bir çeşme-i Rabbânîde gizleniyor demesi, azametine ve ulviyetine yakışıyor ve mucizâne üslûbuyla denizi hararetli bir çeşme ve dumanlı bir göz gösterir; ve semâvî gözlere öyle görünür.

Haşiye-1 عَيْنٍ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ deki عَيْنٍ tabiri, esrar-ı belâgatçe lâtif bir mânâyı remzen ihtar ediyor. Şöyle ki: "Semâ yüzü, güneş gözüyle zeminin yüzündeki cemâl-i rahmeti seyirden sonra, zemin dahi deniz gözüyle yukarıdaki azamet-i İlâhiyeyi temâşâyı müteakip o iki göz birbiri içine kapanırken, rû-yi zemindeki gözleri kapıyor" diye, mucizâne bir kelime ile hatırlatıyor ve gözler vazifesine paydos işaretine işaret ediyor.

Elhasıl: Bahr-i Muhit-i Garbîye "çamurlu bir çeşme" tabiri, Zülkarneyn'e nisbeten uzaklık noktasında o büyük denizi bir çeşme gibi görmüş. Kur'ân'ın nazarı ise herşeye yakın olduğu cihetle, Zülkarneyn'in galat-ı his nev'indeki nazarına göre bakamaz. Belki Kur'ân semâvâta bakarak geldiğinden, küre-i arzı kâh bir meydan, kâh bir saray, bazan bir beşik, bazan bir sayfa gibi gördüğünden, sisli, buharlı, koca Bahr-i Muhit-i Atlas-ı Garbîyi bir çeşme tabir etmesi, azamet-i ulviyetini gösteriyor.

İKİNCİ SUALİNİZ: Sedd-i Zülkarneyn nerededir? Ye'cüc, Me'cüc kimlerdir?[1]

Elcevap: Eskiden bu meseleye dair bir risale yazmıştım. O vaktin mülhidleri onunla mülzem olmuşlardı. Şimdilik hem o risale yanımda yoktur, hem kuvve-i hafızam tatil-i eşgal etmiş, yardım etmiyor. Hem Yirmi Dördüncü Sözün Üçüncü Dalında bir nebze bu meseleden bahsedilmiş. Onun için, bu meselenin yalnız iki üç nüktesine gayet muhtasar bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Ehl-i tahkikin beyanına göre, hem Zülkarneyn ünvanının işaretiyle, Yemen padişahlarından, Zülyezen gibi *zü* kelimesiyle başlayan isimleri bulunduğundan, bu Zülkarneyn, İskender-i Rumî değildir. Belki Yemen padişahlarından birisidir ki,[2] Hazret-i İbrahim'in zamanında bulunmuş[3] ve Hazret-i Hızır'dan ders almış.[4] İskender-i Rumî ise, Milâttan takriben üç yüz sene evvel gelmiş, Aristo'dan ders

almış.[5]

1. bk. Enbiyâ Sûresi, 21:95-96.
2. bk. Ebu's-Suûd, *Tefsîru Ebi's-Suûd*: 5:239-240; İbni Hacer, *Fethu'l-Bârî*: 6:385; el-Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*: 16:27.
3. bk. el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*: 11:47; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân*: 1:180, 3:101; İbni Hacer, *Fethu'l-Bârî*: 6:382, el-Fâkihî, *Ahbâru Mekke*: 3:221.
4. bk. el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*: 11:47.
5. bk. İbni Hacer, *Fethu'l-Bârî*: 6:382-383; eş-Şevkânî, *el-Fethu'l-Kadîr*: 3:307; el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*: 1:184; el-Hâkim, *el-Müstedrek*: 2:17, 488.

Tarih-i beşerî, muntazam surette üç bin seneye kadar gidiyor. Bu nâkıs ve kısa tarih nazarı, Hazret-i İbrahim'in zamanından evvel doğru olarak hükmedemiyor. Ya hurafevâri, ya münkirâne, ya gayet muhtasar gidiyor.

Bu Yemenî Zülkarneyn, tefsirlerde eskiden beri İskender namıyla iştiharının[1] sebebi, ya o Zülkarneyn'in bir ismi İskender'dir ki, İskender-i Kebir ve Eski İskender'dir. Veyahut, âyât-ı Kur'âniyenin zikrettiği hâdisât-ı cüz'iyeler, küllî hâdisâtın uçları olduğu cihetle, Zülkarneyn olan İskender-i Kebirin nübüvvetkârâne irşâdâtıyla akvâm-ı zâlime ile milel-i mazlume ortasında hâil ve gaddarların garetlerine mâni olacak meşhur Sedd-i Çin'in binasını kurduğu gibi; İskender-i Rumî misilli müteaddit cihangirler ve kuvvetli padişahlar maddî cihetinde, ve mânevî âlem-i insaniyetin padişahları olan bir kısım enbiya ve bazı aktab dahi mânevî ve irşadî cihetinde, o Zülkarneyn'in arkasında gidip, iktidâ edip, mazlumları zalimlerden kurtaracak çarelerin mühimlerinden olan dağlar ortalarında sedleri,[HAŞİYE-1] sonra dağlar başlarında kaleleri kurmuşlar. Ya bizzat maddîkuvvetleriyle veyahut irşad ve tedbirleriyle tesis etmişler. Sonra,şehirlerin etrafında surları ve ortalarında kaleleri, tâ son çare olankırk ikilik topları ve kale-i seyyar gibi diritnavtları yapmışlar. Hattâ rû-yi zeminin en meşhur seddi ve kaç günlük uzak bir mesafe tutan Sedd-i Çin'i, Kur'ân lisanıyla Ye'cüc ve Me'cücün ve tabir-i diğerle tarih lisanında Mançur ve Moğol denilen ve âlem-i beşeriyeti kaç defa zîrüzeber eden ve Himalaya Dağlarının arkasından çıkan ve şarktan garba kadar harap eden akvâm-ı vahşiye ve garetkâr milletlerin Hint ve Çin'deki akvâm-ı mazlumeye tecavüzlerini durdurmak için, o Himalaya silsilelerine yakın iki dağ ortasında uzun bir sed yaptığı ve o akvâm-ı vahşiyenin kesretle hücumlarına çok zaman mâni olduğu gibi, Kafkas dağlarında, Derbent cihetinde yine çapulcu, garetgîr akvâm-ı Tatariyenin hücumunu durdurmak için, Zülkarneyn-misal eski İran padişahlarının himmetiyle sedler yapılmıştır. Bu neviden çok sedler var. Kur'ân-ı Hakîm, umum nev-i beşerle konuştuğu için, zâhiren bir hadise-i cüz'iyeyi zikredip, umum o hadiseye benzer hâdisâtı ihtar ederek konuşuyor. İşte bu nokta-i nazardandır ki, Sedde ve Ye'cüc ve Me'cüce dair rivayetler ve akvâl-i müfessirîn ayrı ayrı gidiyor.

1. bk. et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*: 16:17; el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*: 11:45; eş-Şevkânî, el-*Fethu'l-Kadîr*: 3:307; el-Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*: 16:26.
Haşiye-1 Rû-yi zeminde mürur-u zamanla dağ şeklini almış, tanınmayacak bir surette gelmiş çok sun'î sedler vardır.

Hem Kur'ân-ı Hakîm, münâsebât-ı kelâmiye cihetinde, bir hâdiseden uzak bir hâdiseye intikal eder. Bu münâsebâtı düşünmeyen zanneder ki, iki hâdisenin zamanları birbirine yakındır. İşte, Seddin harabiyetinden kıyametin kopmasını Kur'ân'ın haber vermesi, kurbiyet-i zaman cihetiyle değil, belki münâsebât-ı

kelâmiye cihetinde iki nükte içindir:

Yani, bu sed nasıl harap olacak, öyle de dünya harap olacaktır. Hem nasıl ki fıtrî ve İlâhî sedler olan dağlar metindir, ancak kıyametin kopmasıyla harap olurlar. Öyle de, bu sed dahi dağ gibi metindir, ancak dünyanın harap olmasıyla hâk ile yeksân olabilir, inkılâbât-ı zaman tahribat yapsa da çoğu sağlam kalır demektir. Evet, Sedd-i Zülkarneyn'in külliyetinden bir ferdi olan Sedd-i Çinî binler sene yaşadığı halde daha meydanda duruyor. İnsanın eliyle zemin sayfasında yazılan mücessem, mütehaccir, mânidar, tarih-i kadimden uzun bir satır olarak okunuyor.

ÜÇÜNCÜ SUALİNİZ: Hazret-i İsâ Aleyhisselâmın Deccalı öldürmesi, hem Birinci Mektup ve hem On Beşinci Mektupta gayet muhtasar ve size kâfi bir cevap vardır.

وَاِنْ مِنْ شَیْءٍ اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ [1] بِاسْمِهٖ سُبْحَانَهُ [2]

اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَعَلٰی اِخْوَانِکُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَکَاتُهُ [3]

Aziz, fedakâr, sıddık, vefadar kardeşlerim Hoca Sabri ve Hafız Ali,

Mugayyebât-ı Hamseye[4] dair Sûre-i Lokman'ın âhirindeki âyetin hakkında mühim sualiniz gayet mühim bir cevap isterken, maatteessüf, şimdiki hâlet-i ruhiyem ve ahvâl-i maddiyem o cevaba müsait değildir. Yalnız, sualinizin temas ettiği bir iki noktaya gayet mücmel işaret edeceğiz.

1. Her türlü noksan sıfatlardan yüce olan Allah'ın adıyla.
2. "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin." İsrâ Sûresi, 17:44.
3. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi ebediyen, dâima kardeşlerinizin ve sizin üzerinize olsun.
4. bk. Lokman Sûresi, 31:34. Ayrıca bk. *Buhârî*, İstiskâ: 29, Tefsîru Sûre (6) 1, (13) 1, (31) 2, Tevhîd: 4; *Müsned*: 2:24, 52, 58, 122.

Şu sualinizin meâli gösteriyor ki, ehl-i ilhad tarafından tenkit suretinde, Mugayyebât-ı Hamseden yağmurun gelmek vaktine ve rahm-ı mâderdeki cenînin keyfiyetine itiraz edilmiş. Demişler ki: "Rasathanelerde bir âletle yağmurun vakt-i nüzulü keşfediliyor. Onu da, Allah'tan başkası da biliyor. Hem röntgen şuâıyla rahm-ı mâderdeki cenînin müzekker, müennes olduğu anlaşılıyor. Demek Mugayyebât-ı Hamseye ıttıla kàbildir."

Elcevap: Yağmurun vakt-i nüzulü bir kaideye merbut olmadığı için, doğrudan doğruya meşiet-i hassa-i İlâhiye ile bağlı ve hazine-i rahmetten hususî iradeye tâbi olduğunun bir sırr-ı hikmeti şudur ki:

Kâinatta en mühim hakikat ve en kıymettar mahiyet nur, vücut, hayat, rahmettir ki, bu dört şey perdesiz, vasıtasız, doğrudan doğruya kudret-i İlâhiye ve meşiet-i hassa-i İlâhiyeye bakar. Sair masnuatta zâhirî esbab kudretin tasarrufuna perde oluyorlar. Ve muttarid kanunlar ve kaideler, bir derece irade ve meşiete hicap oluyor. Fakat vücut, hayat, nur ve rahmette o perdeler konulmamış. Çünkü perdelerin sırr-ı hikmeti o işte cereyan etmiyor.

Madem vücutta en mühim hakikat rahmet ve hayattır. Yağmur, hayata menşe ve medar-ı rahmet, belki ayn-ı rahmettir. Elbette vesâit perde olmayacak, kaide ve yeknesaklık dahi meşiet-i hassa-i İlâhiyeyi setretmeyecek. Tâ ki, her vakit, herkes, herşeyde şükür ve ubudiyete ve sual ve duaya mecbur olsun. Eğer bir kaide dahilinde olsaydı, o kaideye güvenip, şükür ve rica kapısı kapanırdı.

Güneşin tulûunda ne kadar menfaatler olduğu malûmdur. Halbuki muttarid bir kaideye tâbi olduğundan, güneşin çıkması için dua edilmiyor ve çıkmasına dair şükür yapılmıyor. Ve ilm-i beşerî, o kaidenin yoluyla yarın güneşin çıkacağını bildiği için, gaipten sayılmıyor. Fakat yağmurun cüz'iyâtı bir kaideye tâbi

olmadığı için, her vakit insanlar rica ve dua ile dergâh-ı İlâhiyeye ilticaya mecbur oluyorlar. Ve ilm-i beşerî vakt-i nüzulünü tayin edemediği için, sırf hazine-i rahmetten bir nimet-i hassa telâkki edip hakikî şükrediyorlar. İşte bu âyet, bu nokta-i nazardan yağmurun vakt-i nüzulünü Mugayyebât-ı Hamseye idhal ediyor.

Rasathanelerdeki âletle bir yağmurun mukaddemâtını hissedip vaktini tayin etmek gaibi bilmek değil, belki gaipten çıkıp âlem-i şehadete takarrubu vaktinde bazı mukaddemâtına ıttıla suretinde bilmektir. Nasıl en hafî umur-u gaybiye vukua geldikte, veyahut vukua yakın olduktan sonra, hiss-i kablelvukuun bir nev'iyle bilinir. O gaybı bilmek değil, belki o, mevcudu veya mukarrebü'l-vücudu bilmektir. Hattâ ben kendi âsâbımda bir hassasiyet cihetiyle, yirmi dört saat evvel, gelecek yağmuru bazan hissediyorum. Demek yağmurun mukaddemâtı, mebâdileri var. O mebâdiler, rutubet nev'inden kendini gösteriyor, arkasından yağmurun geldiğini bildiriyor. Bu hal, aynen kaide gibi, ilm-i beşerin gaipten çıkıp daha şehadete girmeyen umura vusule bir vesile olur. Fakat daha âlem-i şehadete ayak basmayan ve meşiet-i hassa ile rahmet-i hassadan çıkmayan yağmurun vakt-i nüzulünü bilmek, ilm-i Allâmü'l-Guyûba mahsustur.

Kaldı ikinci mesele: Röntgen şuâıyla rahm-ı mâderdeki çocuğun erkek ve dişisini bilmekle [1] وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَام âyetinin meâl-i gaybîsine münâfi olamaz. Çünkü, âyet yalnız zükûret ve ünûset keyfiyetine değil, belki o çocuğun acip istidad-ı hususîsi ve istikbalde kesb edeceği vaziyetine medar olan mukadderât-ı hayatiyesinin mebâdileri, hattâ simasındaki gayet acip olan sikke-i samediyet muraddır ki, çocuğun o tarzda bilinmesi, ilm-i Allâmü'l-Guyûba mahsustur.[2] Yüz bin röntgen-misal fikr-i beşerî birleşse, yine o çocuğun umum efrad-ı beşeriyeye karşı birer alâmet-i farikası bulunan yalnız hakikî sima-yı veçhiyesini keşfedemez. Nerede kaldı ki, sima-yı veçhîsinden yüz defa daha harika olan, istidadındaki sima-yı mânevîyi keşfedebilsin!

1. "Rahimlerde olanı da O bilir." Lokman Sûresi, 31:34.
2. bk. *Buhârî*, Bed'ül-halk: 6, Enbiyâ: 1; *Müslim*, Kader: 1.

Başta dedik ki: Vücut ve hayat ve rahmet, bu kâinatta en mühim hakikatlerdir ve en mühim makam onlarındır. İşte onun için, o câmi hakikat-i hayatiye, bütün incelikleriyle ve dekaikiyle irade-i hassaya ve rahmet-i hassaya ve meşiet-i hassaya bakmalarının bir sırrı şudur ki:

Hayat, bütün cihazatıyla ve cihâtıyla şükür ve ubudiyet ve tesbihin menşe ve medarı olduğundandır ki, irade-i hassaya hicap olan yeknesaklık ve kaidelik ve rahmet-i hassaya perde olan vesâit-i zâhiriye konulmamıştır. Cenâb-ı Hakkın, rahm-ı mâderdeki çocukların sima-yı maddî ve mânevîlerinde iki cilvesi var:

Birisi: Vahdetini ve ehadiyetini ve samediyetini gösterir ki, o çocuk âzâ-yı esasîde ve cihazat-ı insaniyenin envâında sair insanlarla muvafık ve mutabık olduğu cihetle, Hâlık ve Sâniinin vahdetine şehadet ediyor. O cenîn bu lisanla bağırıyor ki: “Bana bu sima ve âzâyı veren kim ise, bütün esasat-ı âzâda bana benzeyen bütün insanların sânii dahi Odur. Ve hem bütün zîhayatın sânii Odur.”

İşte, rahm-ı mâderdeki cenînin bu lisanı, gaybî değil, kaideye ve ıttırada ve nev’ine tâbi olduğu için malûmdur, bilinebilir, âlem-i şehadettir. Âlem-i gayba girmiş bir daldır ve bir dildir.

İkinci cihet: Sima-yı istidadiye-i hususiyesi ve sima-yı veçhiye-i şahsiyesi lisanıyla Sâniinin ihtiyarını, iradesini ve meşietini ve rahmet-i hassasını ve hiçbir kayıt altında olmadığını, bağırıp gösteriyor. Fakat bu lisan gaybü’l-gaybdan geliyor. İlm-i Ezelîden başkası, kablelvücut bunu göremiyor ve ihata edemiyor. Rahm-ı mâderde iken bu simanın binde bir cihazatı, görünmekle bilinmiyor!

Elhasıl: Cenînin sima-yı istidadîsinde ve sima-yı veçhiyesinde hem delil-i vahdâniyet var, hem ihtiyar ve irade-i İlâhiyenin hücceti vardır. Eğer Cenâb-ı Hak muvaffak etse, Mugayyebât-ı Hamseye dair bazı nükteler yazılacaktır. Şimdilik bundan fazla vaktim ve halim müsaade etmedi; hâtime veriyorum.

اَلْبَاقِی هُوَ الْبَاقِی[1]

Said Nursî

1. Bâkî olan sadece Odur.

وَاِنْ مِنْ شَیْءٍ اِلاَّ یُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ [1] بِاسْمِهٖ سُبْحَانَهُ [2]

اَلسَّلاَمُ عَلَیْکُمْ وَعَلٰی اِخْوَانِکُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَکَاتُهُ [3]

1. Her türlü noksan sıfatlardan yüce olan Allah'ın adıyla.
2. "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin." İsrâ Sûresi, 17:44.
3. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi ebediyen, dâima kardeşlerinizin ve sizin üzerinize olsun.

Aziz, sıddık, meraklı kardeşim Re'fet Bey,

Mektubunda Letâif-i Aşereyi sual ediyorsun. Şimdi tarikatı ders vermek zamanında olmadığımdan, tarîk-i Nakşî muhakkiklerinin Letâif-i Aşereye dair eserleri var. Şimdilik vazifemiz ise istihrac-ı esrar-ı Kur'ânî olduğundan, mevcud mesâili nakil değildir. Gücenme, tafsilat veremiyorum. Yalnız bu kadar derim ki; Letâif-i Aşere; İmam-ı Rabbanî: kalp, ruh, sır, hafî, ahfâ, insanda anâsır-ı erbaanın herbir unsurdan o unsura münasip bir lâtife-i insaniye tâbir ederek seyr-i sülûkta her mertebede bir lâtifenin terakkiyatı ve ahvâlinden icmâlen bahsetmiştir.

Ben kendimce görüyorum ki, insanın mâhiyet-i câmiasında ve istidad-ı hayatiyesinde çok letâif var, onlardan on tanesi iştihar etmiş. Hattâ hükemâ ve ulemâ-yı zâhirî dahi, o Letâif-i Aşerenin pencereleri veyahut nümuneleri olan havass-ı hamse-i zâhirî, havass-ı hamse-i bâtına diye o Letâif-i Aşereyi başka bir surette hikmetlerine esas tutmuşlar. Hattâ avam ve havas beyninde taaruf etmiş olan insanın letâif-i aşeresi, ehl-i tarikın letâif-i aşeresiyle münasebettardır. Meselâ, vicdan, âsab, his, akıl, hevâ, kuvve-i şeheviye, kuvve-i gadabiye gibi letâifi; kalp, ruh ve sırra ilâve edilse Letâif-i Aşereyi başka bir surette gösterir. Daha bu letâiften başka sâika, şâika ve hiss-i kablel'l-vuku gibi çok letâif var. Bu meseleye dair hakikat yazılsa, çok uzun olur, vaktim de kısa olduğundan kısa kesmeye mecbur oldum.

Senin ikinci sualin olan, mânâ-yı ismî ile mânâ-yı harfînin bahsi ise, ilm-i nahvin umum kitapları başlarında o mesele izah edildiği gibi ilm-i hakikatın Sözler ve Mektuplar namındaki risalelerinde temsilâtla kâfi beyânat vardır. Senin gibi zekî ve müdakkik bir zâta karşı fazla izahat fazla oluyor. Sen âyineye baksan, eğer âyineyi şişe için bakarsan şişeyi kasden görürsün, içinde Re'fet'e tebeî, dolayısıyla nazar ilişir. Eğer maksad, mübarek sîmanıza bakmak için âyineye baktın, sevimli Re'fet'i kasden görürsün.

[1] فَتَبَارَکَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِینَ dersin. Âyine şişesi tebeî, dolayısıyla nazarın

ilişir.

İşte birinci sûrette âyine şişesi mânâ-yı ismîdir. Re’fet mânâ-yı harfî oluyor. İkinci surette âyine şişesi mânâ-yı harfîdir, yani kendi için ona bakılmıyor, başka mânâ için bakılır ki akistir. Akis mânâ-yı ismîdir. Yâni [2] دَلَّ عَلٰى مَعْنًى فِىنَفْسِهِ olan târif-i isme bir cihette dahildir. Ve âyine ise [3] دَلَّ عَلٰى مَعْنًى فِىغَيْرِهِ olan harfin târifine mâsadak olur. Kâinat nazar-ı Kur’ânî ile bütün mevcudatı huruftur, mânâ-yı harfiyle başkasının mânâsını ifade ediyorlar. Yâni, esmâsını, sıfâtını bildiriyorlar. Ruhsuz felsefe ekseriya mânâ-yı ismiyle bakıyor, tabiat bataklığına saplanıyor. Her ne ise... Şimdi çok konuşmaya vaktim yoktur. Hatta Fihriste’nin en kolay, en mühim, en âhir parçasını dahi yazamıyorum. Senin ders arkadaşların, bilhassa Hüsrev, Bekir, Rüşdü, Lütfü, Şeyh Mustafa, Hâfız Ahmed, Sezâi, Mehmedler, Hocalara selâm ve mübarek hânende mübarek mâsumlara dua ediyorum.

اَلْبَاقِى هُوَ الْبَاقِى [4]

Kardeşiniz *Said Nursî*

1. “Yaratıcılık mertebelerinin en güzelinde olan Allah’ın şânı ne yücedir!” Mü’minûn Sûresi, 23:14.
2. Kendi içinde var olan mânâya delalet eder.
3. Başkasında var olan mânâya delalet eder.
4. Bâkî olan sadece Odur.

On Yedinci Lem’a

Zühre’den gelmiş On Beş Notadan ibarettir.

Mukaddime

BU LEM’ANIN telifinden on iki sene evvel,[1] *inâyet-i Rabbâniye ile, marifet-i İlâhiyede bir hareket-i fikriye ve bir seyahat-i kalbiye ve bir inkişâfât-ı ruhiyede tezahür eden bazı lemeât-ı tevhidiyeyi, Arabî olarak, notalar suretinde Zühre, Şule, Habbe, Şemme, Zerre, Katre gibi risalelerde kaydetmiştim. Uzun bir hakikatin yalnız bir ucunu göstermek ve parlak bir nurun yalnız bir şuâını irâe etmek tarzında yazıldığından, yalnız kendi kendime birer hatıra ve birer ihtar şeklinde olduğundan, başkalarının istifadesi mahdut kalmıştı. Hususan, en mümtaz ve en has kardeşlerimin kısm-ı âzamı Arabî okumamışlar. Bunların ısrarı ve ilhâhıyla, o notaların, o lem’aların kısmen izahlı ve kısmen kısa bir meâlini Türkçe olarak yazmaya mecbur oldum. Şu notalar ve Arabî risaleler, Yeni Said’in en evvel hakikat ilminden bir derece şuhud suretinde gördüğü için, tağyir edilmeden, mealleri yazıldı. Onun için, bazı cümleler, sair Sözlerde de zikredilmekle beraber burada da zikrediliyor. Ve bir kısmı, gayet mücmel olmakla beraber, izah edilmiyor, tâ letâfet-i asliyesini kaybetmesin.*

1. “On iki sene evvel” denilen tarih, Hicrî 1340, Milâdî 1921 seneleridir.

BİRİNCİ NOTA

Kendi nefsime hitaben demiştim: Ey gafil Said! Bil ki, şu âlemin fenâsından sonra sana refakat etmeyen ve dünyanın harabıyla senden mufarakat eden birşeye kalbini bağlamak sana lâyık değildir. Hususan senin asrının inkırazıyla seni terk edip arka çeviren ve bahusus berzah seferinde arkadaşlık etmeyen ve hususan seni kabir kapısına kadar teşyî etmeyen,[1] hususan bir iki sene zarfında ebedî bir firakla senden ayrılıp günahını senin boynuna takan, hususan senin rağmına olarak husulü ânında seni terk eden fâni şeylerle kalbini bağlamak kâr-ı akıl değildir.

1. bk. *Buhârî*, Rikak 42; *Müslim*, Zühd 5; *Tirmizî*, Zühd 46; Nesâî, *Cenaiz*52; *Müsned* 3:110.

Eğer aklın varsa, uhrevî inkılâbâtında, berzahî etvârında ve dünyevî inkılâbâtının müsâdemâtı altında ezilen, bozulan ve ebedî seferde sana

arkadaşlığa muktedir olmayan işleri bırak, ehemmiyet verme, onların zevâlinden kederlenme.

Sen kendi mahiyetine bak ki: Senin lâtifelerin içinde öyle bir lâtife var ki, ebedden ve Ebedî Zattan başkasına razı olamaz. Ondan başkasına teveccüh edemiyor. Mâsivâsına tenezzül etmez. Bütün dünyayı ona versen, o fıtrî ihtiyacı tatmin edemez. O şey ise, senin duygularının ve lâtifelerinin sultanıdır. Fâtır-ı Hakîmin emrine mutî olan o sultanına itaat et, kurtul.

İKİNCİ NOTA

Hakikattar bir rüyada gördüm ki, insanlara diyordum:

“Ey insan! Kur’ân’ın desâtirindendir ki, Cenâb-ı Hakkın mâsivâsından hiçbir şeyi, ona taabbüd edecek bir derecede kendinden büyük zannetme.Hem, sen kendini hiçbir şeyden tekebbür edecek derecede büyük tutma.Çünkü mahlûkat mâbûdiyetten uzaklık noktasında müsâvi oldukları gibi, mahlûkiyet nisbetinde de birdirler.”

ÜÇÜNCÜ NOTA

Ey gafil Said! Bil ki, galat-ı his nev’inden, gayet muvakkat dünyayı lâyemut ve daimî görüyorsun. Etrafına ve dünyaya baktığın zaman bir derece sabit ve müstemir gördüğünden, fâni nefsini de o nazarla sabit telâkki ettiğinden, yalnız kıyametin kopacağından dehşet alıyorsun. Güya kıyametin kopmasına kadar yaşayacaksın gibi, yalnız ondan korkuyorsun.[1]

1. bk. Gazâlî, *İhyâu Ulûmi’d-Dîn* 4:64; el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ* 2:368.

Aklını başına al. Sen ve hususî dünyan, daimî zeval ve fenâ darbesine mâruzsunuz. Senin bu galat-ı hissin ve mağlâtan şu misale benzer ki: Bir adam, elinde olan âyinesini bir hane veya bir şehre veya bir bahçeye karşı tutsa, misalî bir hane, bir şehir, bir bahçe, o âyinede görünür. Ednâ bir hareket ve küçük bir tagayyür âyinenin başına gelse, o misalî hane ve şehir ve bahçede hercümerc ve karışıklık düşer. Hariçteki hakikî hane, şehir ve bahçenin devam ve bekàsı sana fayda vermez. Çünkü, senin elindeki âyinedeki hane ve sana ait şehir ve bahçe, yalnız âyinenin sana verdiği mikyas ve mizanladır.

Senin hayatın ve ömrün âyinedir. Senin dünyanın direği ve âyinesi ve merkezi, senin ömrün ve hayatındır. Her dakikada o hane ve şehir ve bahçenin ölmesi mümkün ve harap olması muhtemel olduğundan, her dakika senin başına yıkılacak ve senin kıyametin kopacak bir vaziyettedir. Madem öyledir, sen bu hayatına ve dünyana, çekemedikleri ve kaldıramadıkları yükleri yükletme.

DÖRDÜNCÜ NOTA

Bil ki, ekseriyetle Fâtır-ı Hakîmin âdetidir: Ehemmiyetli ve kıymettar şeyleri aynıyla iade ediyor. Yani, ekser eşyanın misliyle tazelenmesi, mevsimlerin

tebeddülünde, asırların değişmesinde o kıymettar, ehemmiyetli şeyleri aynıyla iade ediyor. Yevmî ve senevî ve asrî haşirlerin umumunda, şu kaide-i âdetullah ekseriyetle muttarid görünüyor.

İşte bu sabit kaideye binaen deriz: Madem, fünunun ittifakıyla ve ulûmun şehadetiyle, hilkat şeceresinin en mükemmel meyvesi insandır. Ve mahlûkat içinde en ehemmiyetli insandır. Ve mevcudat içinde en kıymettar insandır. Ve insanın bir ferdi, sair hayvânâtın bir nev'i hükmündedir. Elbette, kat'î bir hads ile hükmedilir ki, haşir ve neşr-i ekberde, beşerin herbir ferdi aynıyla, cismiyle, ismiyle, resmiyle iade edilecektir.

BEŞİNCİ NOTA

Şu notada, Avrupa fünunu ve medeniyeti, Eski Said'in fikrinde bir derece yerleştiği için, Yeni Said harekât-ı fikriyede seyrettiği zaman, Avrupa'nın fünun ve medeniyeti o seyahat-i kalbiyede emrâz-ı kalbiyeye inkılâp ederek ziyade müşkilâta medar olduğundan, bilmecburiye, Yeni Said zihnini silkeleyip, muzahraf felsefeyi ve sefih medeniyeti atmak isterken, kendi ruhunda Avrupa'nın lehinde şehadet eden hissiyât-ı nefsaniyeyi susturmak için, Avrupa'nın şahs-ı mânevîsi ile bir cihette gayet kısa, bir cihette uzun, gelecek muhavereye mecbur olmuştur.

Yanlış anlaşılmasın, Avrupaikidir. Birisi, İsevîlik din-i hakikîsinden aldığı feyizle hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye nâfi san'atları ve adalet ve hakkaniyete hizmet eden fünunları takip eden bu birinci Avrupa'ya hitap etmiyorum. Belki, felsefe-i tabiiyenin zulmetiyle, medeniyetin seyyiâtını mehâsin zannederek beşeri sefâhete ve dalâlete sevk eden bozulmuş ikinci Avrupa'ya hitap ediyorum. Şöyle ki:

O zaman, o seyahat-i ruhiyede, mehâsin-i medeniyet ve fünun-u nâfiadan başka olan mâlâyâni ve muzır felsefeyi ve muzır ve sefih medeniyeti elinde tutan Avrupa'nın şahs-ı mânevîsine karşı demiştim:

Bil, ey ikinci Avrupa! Sen sağ elinle sakîm ve dalâletli bir felsefeyi ve sol elinle sefih ve muzır bir medeniyeti tutup dâvâ edersin ki, "Beşerin saadeti bu ikisiyledir." Senin bu iki elin kırılsın ve şu iki pis hediyen senin başını yesin ve yiyecek!

Ey küfür ve küfrânı dağıtıp neşreden bedbaht ruh! Acaba, hem ruhunda, hem vicdanında, hem aklında, hem kalbinde dehşetli musibetlerle musibetzede olmuş ve azaba düşmüş bir adamın, cismiyle zâhirî bir surette, aldatıcı bir ziynet ve servet içinde bulunmasıyla saadeti mümkün olabilir mi? Ona mesut denilebilir mi?

Âyâ, görmüyor musun ki, bir adamın cüz'î bir emirden meyus olması ve

vehmî bir emelden ümidi kesilmesi ve ehemmiyetsiz bir işten inkisar-ı hayale uğraması sebebiyle, tatlı hayaller ona acılaşıyor, şirin vaziyetler onu tazip ediyor, dünya ona dar geliyor, zindan oluyor. Halbuki, senin şeâmetinle kalbinin en derin köşelerinde ve ruhunun tâ esasında dalâlet darbesini yiyen ve o dalâlet cihetiyle bütün emelleri inkıtaa uğrayan ve bütün elemleri ondan neş'et eden bir biçare insana hangi saadeti temin ediyorsun? Acaba, zâil, yalancı bir cennette cismi bulunan ve kalbi, ruhu cehennemde azap çeken bir insana mesut denilebilir mi? İşte, sen biçare beşeri böyle baştan çıkardın; yalancı bir cennet içinde cehennemî bir azap çektiriyorsun.

Ey beşerin nefs-i emmâresi! Bu temsile bak, beşeri nereye sevk ettiğini bil. Meselâ bizim önümüzde iki yol var. Birisinden gidiyoruz. Görüyoruz ki, her adım başında biçare, âciz bir adam bulunur. Zalimler hücum edip malını, eşyasını gasp ederek kulübeciğini harap ediyorlar. Bazen da yaralıyorlar. Öyle bir tarzda ki, acınacak haline semâ ağlıyor. Nereye bakılsa, hal bu minval üzere gidiyor. O yolda işitilen sesler zalimlerin gürültüleri, mazlumların ağlayışları olduğundan, umumî bir matem o yolu kaplıyor. İnsan, insaniyet cihetiyle gayrın elemiyle müteellim olduğundan, hadsiz bir eleme giriftar oluyor. Halbuki vicdan bu derece teellüme tahammül edemediğinden, o yolda giden iki şeyden birisine mecbur olur: Ya insaniyetten tecerrüt edip ve nihayetsiz vahşeti iltizam ederek öyle bir kalbi taşıyacak ki, kendi selâmetiyle beraber umumun helâketi onu müteessir etmesin; veyahut kalb ve aklın muktezasını iptal etsin.

Ey sefahet ve dalâletle bozulmuş ve İsevî dininden uzaklaşmış Avrupa! Deccal gibi birtek gözü taşıyan[1] kör dehân ile ruh-u beşere bu cehennemî hâleti hediye ettin. Sonra anladın ki, bu öyle ilâçsız bir illettir ki, insanı âlâ-yı illiyyînden esfel-i sâfilîne atar, hayvânâtın en bedbaht derecesine indirir. Bu illete karşı bulduğun ilâç, muvakkaten iptal-i his hizmeti gören cazibedar oyuncakların ve uyutucu hevesat ve fantaziyelerindir. Senin bu ilâcın, senin başını yesin ve yiyecek!

1. bk. *Buhârî*, Enbiyâ 48, Libâs 68, Ta'bîr 11,13, Fiten 26; *Müslim*, Îmân 273-276.

İkinci yol ki, Kur'ân-ı Hakîm hidayetiyle beşere hediye etmiştir, şöyledir:

Görüyoruz ki, o yolun her menzilinde, her mekânında, her şehrinde bir sultan-ı âdilin müstakim askerleri her tarafta bulunuyorlar, geziyorlar. Ara sıra o sultanınemriyle o askerlerin bir kısmını terhis ediyorlar. Silâhlarını, atlarını ve mîrî levazımatlarını alıyorlar, onlara izin tezkeresini veriyorlar. O terhis olunan neferler, çendan ünsiyet ettikleri at ve silâhların teslim alınmasından zâhiren mahzun oluyorlar; fakat hakikat noktasında, terhisle müferrah olup, sultanın ziyaretine ve padişahın pâyitahtına dönmesi ve padişahı ziyaret etmesi cihetinde gayet memnun oluyorlar.

Bazan terhis memurları acemî bir nefere rast geliyorlar. Nefer onları tanımıyor. “Silâhını teslim et” diyorlar. Nefer diyor: “Ben padişahın askeriyim, onun hizmetindeyim. Sonra onun yanınagideceğim. Siz neci oluyorsunuz? Eğer onun izin ve rızasıylagelmişseniz, göz ve baş üstüne geldiniz. Emrini gösteriniz. Yoksaçekiliniz, benden uzak olunuz. Ben tek başımla kalsam, sizler binlerdahi olsanız, yine sizinle dövüşeceğim. Kendi nefsim için değil, çünkü nefsim benim değil, benim sultanımındır. Belki bendeki nefsim ve silâhım, mâlikimin emanetidir. Emaneti muhafaza ve sultanımın haysiyetini himaye ve izzetini vikaye için size baş eğmeyeceğim!”

İşte, o ikinci yoldaki medar-ı sürur ve saadet olan binler ahvalden bu hal bir nümunedir. Sair ahvâli sen kıyas et. Bütün o ikinci yolun seferinde, tevellüdat namında, sevinç ve şenlikle bir tahşidat ve sevkiyat-ı askeriye vardır ve vefiyat namında sürur ve mızıka ile terhisat-ı askeriye görünüyorlar. İşte, Kur’ân-ı Hakîm beşere bu yolu hediye etmiştir. Bu hediyeyi kim tam kabul etse, böyle iki cihanın saadetine giden bu ikinci yoldan gider. Ne geçmiş şeyden mahzun ve ne de gelecek şeyden havf eder.

Ey ikinci, bozuk Avrupa! Senin çürük ve esassız esaslarının bir kısmı şunlardır ki: “En büyük melekten en küçük semeğe kadar herbir zîhayat kendi nefsine mâliktir ve kendi zâtı için çalışır ve kendi lezzeti için çabalar. Onun bir hakk-ı hayatı var. Gaye-i himmeti ve hedef-i maksadı yaşamak ve bekàsını temin etmektir” diyorsun. Ve Hâlık-ı Kerîmin kerem düsturlarından ve erkân-ı kâinatta kemâl-i itaatle imtisal edilen düstur-u teavünle, nebâtat hayvânâtın imdadına ve hayvânat insanların yardımına koşmasından tezahür eden o umumî kanunun rahîmâne, kerîmâne cilvelerini cidal zannedip, “Hayat bir cidaldir” diye, ahmakane hükmetmişsin.

Acaba, o düstur-u teavünün cilvesinden olan, zerrât-ı taâmiyenin kemâl-i şevkle beden hücrelerinin gıdalandırılması için koşmaları nasıl cidaldir? Nasıl bir çarpışmaktır? Belki o imdat ve o koşmak, Kerîm bir Rabbin emriyle bir teavündür.

Hem çürük bir esasın, “Herşey kendi nefsine mâliktir” diyorsun. Hiçbir şey kendi nefsine mâlik olmadığına kat’î bir delil şudur ki:

Esbabın içinde en eşrefi ve ihtiyar noktasında en geniş iradelisi, insandır. Halbuki bu insanın düşünmek, söylemek ve yemek gibi en zâhir ef’âl-i ihtiyariyesinden yüz cüz’ünden onun dest-i ihtiyarına verilen ve daire-i iktidarına giren, yalnız meşkûk tek bir cüzdür. Böyle en zâhir fiilin yüz cüz’ünden bir cüz’üne mâlik olmayan, nasıl kendine mâliktir denilir?

Böyle en eşref ve ihtiyarı en geniş, bu derece hakikî tasarruftan ve temellükten

eli bağlanmış bulunsa, “Sair hayvânat ve cemâdat kendi kendine mâliktir” diyen, hayvandan daha ziyade hayvan ve cemâdattan daha ziyade câmid ve şuursuz olduğunu ispat eder.

Seni bu hataya atıp bu vartaya düşüren, bir gözlü dehândır. Yani, harika, menhus zekândır. O kör dehân ile, herşeyin hâlıkı olan Rabbini unuttun, mevhum bir tabiata isnad ettin, âsârını esbaba verdin, o Hâlıkın malını bâtıl mâbud olan tâğutlara taksim ettin. Şu noktada ve o dehân nazarında, her zîhayat, herbir insan, tek başıyla hadsiz a’dâya karşı mukavemet etmek ve nihayetsiz hâcâtın tahsiline çabalamak lâzım geliyor. Ve zerre gibi bir iktidar, ince tel gibi bir ihtiyar, zâil lem’a gibi bir şuur, çabuk söner şule gibi bir hayat, çabuk geçer dakika gibi bir ömürle, o hadsiz a’dâya ve hâcâta karşı dayanmaya mecbur oluyor. Halbuki, o biçare zîhayatın sermayesi, binler matluplarından birisine kâfi gelmiyor. Musibete giriftar olduğu zaman, sağır, kör esbabdan başka derdine derman beklemiyor. [1] وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ اِلاَّ فِي ضَلَالٍ sırrına mazhar oluyor.

1. “Kâfirlerin duası ancak boşa gider.” Ra’d Sûresi, 13:14.

Senin karanlıklı dehân, nev-i beşerin gündüzünü geceye kalb etmiş. Yalnız o sıkıntılı, zulümlü ve zulmetli geceye ısındırmak için, yalancı, muvakkat lâmbalarla tenvir ettin. O lâmbalar sürurla beşerin yüzüne tebessüm etmiyorlar. Belki beşerin ağlanacak acı hallerindeki eblehâne gülmesine, o ışıklar müstehziyâne gülüp eğleniyor.

Herbir zîhayat, senin şakirtlerin nazarında, zalimlerin hücumuna mâruz, miskin birer musibetzededirler. Dünya bir matemhane-i umumiyedir. Dünyadaki sadâlar ölümlerden, elemlerden gelen vâveylâlardır. Senden tam ders alan şakirdin, bir firavun olur. Fakat en hasis şeye ibadet eden ve menfaat gördüğü herşeyi kendine rab telâkki eden bir firavun-u zelildir.

Hem senin şakirdin mütemerriddir. Fakat bir lezzeti için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerriddir. Hasis bir menfaat için şeytanın ayağını öper derecede alçaklık gösterir.

Hem cebbardır. Fakat kalbinde bir nokta-i istinad bulamadığı için, zâtında gayet âciz bir cebbâr-ı hodfuruştur.

O şakirdin gaye-i himmeti hevesât-ı nefsâniyeyi tatmin ve hamiyet ve fedakârlık perdesi altında kendi menfaat-i nefsini arayan ve hırs ve gururunu teskin etmeye çalışan bir dessastır. Nefsinden başka ciddî olarak hiçbir şeyi sevmiyor, herşeyi nefsine feda ediyor.

Amma Kur’ân’ın hâlis ve tam şakirdi ise, bir abddir. Fakat âzam-ı mahlûkata

karşı da ubudiyete tenezzül etmez ve Cennet gibi en büyük ve âzam bir menfaati gaye-i ubudiyet yapmaz bir abd-i azizdir.

Hem halim selimdir. Fakat Fâtır-ı Zülcelâlinden başkasına, izni ve emri olmadan tezellüle tenezzül etmez bir halîm-i âlihimmettir.

Hem fakirdir. Fakat onun Mâlik-i Kerîmi ona ileride iddihar ettiği mükâfatla bir fakir-i müstağnîdir.

Hem zayıftır. Fakat kudreti nihayetsiz olan Seyyidinin kuvvetine istinad eden bir zaif-i kavîdir ki, Kur'ân hakikî bir şakirdine Cennet-i ebediyeyi dahi gaye-i maksat yaptırmadığı halde,[1] bu zâil, fâni dünyayı ona gaye-i maksat hiç yapar mı?

İşte iki şakirdin himmetlerinin ne derece birbirinden farklı olduğunu anla.

1. bk. Tevbe Sûresi, 9:72.

Hem felsefe-i sakîmenin şakirtleriyle Kur'ân-ı Hakîmin tilmizlerinin hamiyetkârlık ve fedakârlıklarını bununla muvazene edebilirsin. Şöyle ki:

Felsefenin şakirdi, kendi nefsi için kardeşinden kaçar, onun aleyhinde dâvâ açar. Kur'ân'ın şakirdi ise, semâvat ve arzdaki umum salih ibâdı kendine kardeş telâkki ederek, gayet samimî bir surette onlara dua eder.[1] Ve saadetleriyle mes'ut oluyor. Ve ruhunda şedit bir alâkayı onlara karşı hisseder ki, duasında [2] اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ der. Hem en büyük şey olan Arş ve şemsi musahhar birer memur ve kendi gibi bir abd, bir mahlûk telâkki eder.

Hem iki şakirdin ulviyet ve inbisat-ı ruhlarını bundan kıyas et ki: Kur'ân, kendi şakirtlerinin ruhuna öyle bir inbisat ve ulviyet verir ki, doksan dokuz taneli tesbihe bedel, doksan dokuz esmâ-i İlâhiyenin cilvelerini gösteren doksan dokuz âlemlerin zerrâtını, birer tesbih taneleri olarak şakirtlerinin ellerine verir, "Evradlarınızı bununla okuyunuz" der. İşte, Kur'ân'ın tilmizlerinden Şah-ı Geylânî, Rufâî, Şâzelî (r.a.) gibi şakirtleri, virdlerini okudukları vakit dinle, bak! Ellerinde silsile-i zerrâtı, katarat adetlerini, mahlûkatın aded-i enfâsını tutmuşlar, onunla evradlarını okuyorlar, Cenâb-ı Hakkı zikir ve tesbih ediyorlar.

İşte, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyânın mucizâne terbiyesine bak ki, nasıl ednâ bir kederle ve küçük bir gamla başı dönüp sersemleşen ve küçük bir mikroba mağlûp olan bu küçük insan, terbiye-i Kur'ân ile ne kadar teâli ediyor. Ve ne derece letâifi inbisat eder ki, koca dünya mevcudatını, virdine tesbih olmakta kısa görüyor. Ve Cenneti zikir ve virdine gaye olmakta az gördüğü halde, kendi nefsini Cenâb-ı Hakkın ednâ bir mahlûkunun üstünde büyük tutmuyor.[3] Nihayet izzet içinde nihayet tevazuu cem ediyor. Felsefe şakirtlerinin buna nisbeten ne derece pest ve aşağı olduğunu kıyas edebilirsin.

1. bk. Bakara Sûresi, 2:286; Âl-i İmran Sûresi, 3:16, 147, 193; Neml Sûresi, 27:19; Nûh Sûresi, 71:28; İbrahim Sûresi, 14:41.
2. "Allah'ım, mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla."
3. *Tirmizî*, Zühd 9; *İbni Mâce*, Zühd 19.

İşte, felsefe-i sakîme-i Avrupaiyeden yek-çeşm olan dehâsının yanlış gördüğü hakikatleri, iki cihana bakan, gayb-âşinâ parlak iki gözüyle iki âleme nazar eden, beşer için iki saadete iki eliyle işaret eden hüdâ-yı Kur'ânî der ki:

Ey insan! Senin elinde bulunan nefis ve malın senin mülkün değil, belki sana emanettir. O emanetin mâliki herşeye kadîr, herşeyi bilir bir Rahîm-i Kerîmdir. O senin yanındaki mülkünü senden satın almak istiyor—tâ senin için muhafaza etsin, zayi olmasın. İleride mühim bir fiyat sana verecek. Sen muvazzaf ve memur bir askersin. Onun namıyla çalış ve hesabıyla amel et. Odur ki, muhtaç olduğun şeyleri sana rızık olarak gönderiyor ve senin takatin yetmediği şeylerden seni muhafaza eder. Senin şu hayatının gayesi, neticesi, o Mâlikin esmâsına ve şuûnâtına bir mazhariyettir. Sana bir musibet geldiği vakit, de:

[1] اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ Yani, "Ben Mâlikimin hizmetindeyim. Ey musibet! Eğer Onun izin ve rızasıyla geldinse, merhaba, safâ geldin. Çünkü, elbette bir vakit Ona döneceğiz ve Onun huzuruna gideceğiz ve Ona müştâkız. Madem herhalde bir zaman bizi hayatın tekâlifinden âzâd edecektir. Haydi, ey musibet, o terhis ve o âzâd etmek senin elinle olsun, razıyım. Eğer benim emanet muhafazasında ve vazifeperverliğimi tecrübe suretinde sana emir ve irade etmiş, fakat sana teslim olmaklığıma izin ve rızası olmazsa, benim takatim yettikçe, emin olmayana, Mâlikimin emanetini teslim etmem" der.

1. "Biz Allah'ın kullarıyız; dönüşümüz de ancak Onadır." Bakara Sûresi, 2:156.

İşte, binden bir nümune olarak, dehâ-yı felsefînin ve hüdâ-yı Kur'ânînin verdikleri derslerin derecelerine bak. Evet, iki tarafın hakikat-i hali, sabıkan beyan edilen tarzla gidiyor. Fakat hidayet ve dalâlette insanların dereceleri mütefavittir, gafletin mertebeleri de muhteliftir. Herkes her mertebede bu hakikati tamamıyla hissedemez. Çünkü gaflet, hissi iptal ediyor. Ve bu zamanda öyle bir derecede iptal-i his etmiş ki, bu elîm elemin acısını ehl-i medeniyet hissetmiyorlar. Fakat hassasiyet-i ilmiyenin tezayüdüyle ve her günde otuz bin cenazeyi gösteren mevtin ikazatıyla o gaflet perdesi parçalanıyor. Ecnebîlerin tâğutlarıyla ve fünun-u tabiiyeleriyle dalâlete gidenlere ve onları körü körüne taklit edip ittibâ edenlere binler nefrin ve teessüfler![1]

Ey bu vatan gençleri! Frenkleri taklide çalışmayınız. Âyâ, Avrupa'nın size ettikleri hadsiz zulüm ve adâvetten sonra, hangi akılla onların sefahet ve bâtıl efkârlarına ittibâ edip emniyet ediyorsunuz? Yok, yok! Sefihâne taklit edenler, ittibâ değil, belki şuursuz olarak onların safınailtihak edip kendi kendinizi ve kardeşlerinizi idam ediyorsunuz. Âgâh olunuz ki, siz ahlâksızcasına ittibâ ettikçe, hamiyet dâvâsında yalancılık ediyorsunuz. Çünkü şu surette ittibâınız,

milliyetinize karşı bir istihfaftır ve millete bir istihzâdır.

هَدٰينَا اللّٰهُ وَاِيَّاكُمْ اِلَى الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيم [2]

1. bk. Âl-i İmran Sûresi, 3:100.
2. Allah bizi de, sizi de sırat-ı müstakime eriştirsin.

ALTINCI NOTA

Ey kâfirlerin çokluklarından ve onların bazı hakaik-i imaniyenin inkârındaki ittifaklarından telâşa düşen ve itikadını bozan biçare insan! Bil ki, kıymet ve ehemmiyet, kemiyette ve adet çokluğunda değil. Çünkü, insan eğer insan olmazsa, şeytan bir hayvana inkılâp eder. İnsan, bazı frenkler ve frenkmeşrepler gibi ihtirâsât-ı hayvâniyede terakki ettikçe, daha şiddetli bir hayvâniyet mertebesini alır. Sen görüyorsun ki, hayvânâtın kemiyet ve adet itibarıyla hadsiz bir çokluğu varken, ona nisbeten insan gayet az iken, umum envâ-ı hayvânat üstünde sultan ve halife ve hâkim olmuştur.

İşte, muzır kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefihler, Cenâb-ı Hakkın hayvânâtından bir nevi habislerdir ki, Fâtır-ı Hakîm onları dünyanın imâreti için halk etmiştir. Mü'min ibâdına ettiği nimetlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vâhid-i kıyasî yapıp, âkıbetinde, müstehak oldukları Cehenneme teslim eder.

İşte, küffârın ve ehl-i dalâletin bir hakikat-i imaniyeyi inkâr ve nefyetmelerinde kuvvet yoktur. Çünkü, nefiy sırrıyla, ittifakları kuvvetsizdir. Bin nefyediciler, bir tek hükmündedir. Meselâ, bütün İstanbul ahalisi, Ramazan'ın başında ayı görmediğinden nefyetse, iki şahidin ispatıyla o cemm-i gafîrin nefiy ve ittifakı sukut eder.[1] Madem küfrün ve dalâletin mahiyeti nefiydir ve inkârdır, cehildir ve ademdir; küffârın kesretle ittifakı ehemmiyetsizdir.[2] Ehl-i hakkın, hak ve sabit ve sübutu ispat olunan mesâil-i imaniyede, şuhuda istinad eden iki mü'minin hükmü, hadsiz o ehl-i dalâletin ittifakına râcih olur, galebe eder.

1. bk. *Ebû Dâvûd*, Savm 14; es-Serahsî, *el-Mebsût*3:139-140; el-Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi'* 2:81-82; el-Merğinânî, *el-Hidâye* 1:121.
2. bk. Haşir Sûresi, 59:14.

Bu hakikatin sırrı şudur ki: Nefyedenlerin dâvâları sureten bir iken, müteaddittir; birbiriyle ittihad edemez ki kuvvetlensin. İspat edicilerin dâvâlarıittihad ediyor, birbirinden kuvvet alır. Çünkü gökteki hilâl-i Ramazan'ı görmeyen der ki: "Benim nazarımda ay yoktur; benim yanımda görünmüyor." Başkası da "Nazarımda yoktur' der. Daha başkası da öyle der. Herbiri kendi nazarında yoktur der. Herbirinin nazarları ayrı ayrı ve nazara perde olan esbab dahi ayrı ayrı olabildiği için, dâvâları da ayrı ayrı olur, birbirine kuvvet veremez.

Fakat ispat edenler demiyor ki, "Benim nazarımda ve gözümde hilâl var." Belki "Nefsü'l-emirde, göğün yüzünde hilâl vardır, görünür" der. Görenler bütün aynı dâvâyı ve "Nefsü'l-emirde vardır" der. Demek bütün dâvâlar birdir. Nefyedenlerin nazarları ayrı ayrı olduğundan, dâvâları da ayrı ayrı olur. Nefsü'l-

emre hükmedemiyorlar. Çünkü nefsü’l-emirde nefiy ispat edilmez. Çünkü ihata lâzımdır.

[1] اَلْعَدَمُ الْمُطْلَقُ لاَ يُثْبَتُ اِلاَّ بِمُشْكِلاَتٍ عَظِيمَةٍ bir kaide-i usuldür. Evet, birşeyi dünyada var desen, yalnız o şeyi göstermek kâfi gelir. Eğer yok deyip nefyetsen, bütün dünyayı eleyip göstermek lâzım gelir ki, tâ o nefiy ispat edilsin.

İşte bu sırra binaen, ehl-i küfrün bir hakikati nefyetmesi ise, bir meseleyi halletmek veyahut dar bir delikten geçmek veyahut bir hendekten atlamak misalindedir ki, bin de, bir de, birdir. Çünkü birbirine yardımcı olamaz. Fakat ispat edenler nefsü’l-emirde hakikat-i hale baktıkları için, müddeâları ittihad ediyor. Kuvvetleri birbirine yardım eder. Büyük bir taşın kaldırmasına benzer ki, ne kadar eller yapışsa daha ziyade kaldırması kolay olur ve birbirinden kuvvet alır.

YEDİNCİ NOTA

Ey Müslümanları dünyaya şiddetle teşvik eden ve san’at ve terakkiyât-ı ecnebiyeye cebirle sevk eden bedbaht hamiyetfuruş! Dikkat et, bu milletin bazılarının din ile bağlandıkları rabıtaları kopmasın. Eğer böyle ahmakane, körü körüne topuzların altında bazıların dinden rabıtaları kopsa, o vakit hayat-ı içtimaiyede bir semm-i kàtil hükmünde o dinsizler zarar verecekler. Çünkü mürtedin vicdanı tamam bozulduğundan, hayat-ı içtimaiyeye zehir olur.[2] Ondandır ki, ilm-i usulde “Mürtedin hakk-ı hayatı yoktur. Kâfir eğer zimmî olsa veya musalâha etse hakk-ı hayatı var” diye usul-i şeriatın bir düsturudur.[3] Hem mezheb-i Hanefiyede, ehl-i zimmeden olan bir kâfirin şehadeti makbuldür;[4] fakat fâsık merdûdü’ş-şehadettir. Çünkü haindir.[5]

1. “Mutlak yokluk, ancak pek büyük güçlüklerle ispat edilebilir.” İbni Kayyim el-Cevzî, *es-Savâiku’l-Mürsele*4:1310; İbni Kayyim el-Cevzî, *er-Rûh fi’l-Kelâm* 1:198.
2. bk. Bakara Sûresî, 2:217.
3. *Buhârî*, Cihad 149, *Tirmizî*, Hudûd 25; *İbni Mâce*, Hudûd 2; *Müsned*1:217, 282, 322, 5:231.
4. el-Kâsânî, Bedâiu’s-Sanâi’ 2:254-255, 6:266.
5. bk. *Tirmizî*, Şehâdât 2; *Ebû Dâvûd*, Akdiyye 16; *İbni Mâce*, Ahkâm 30; *Müsned*2:181, 204, 208.

Ey bedbaht, fâsık adam! Fâsıkların kesretine bakıp aldanma ve “Ekseriyetin efkârı benimle beraberdir” deme. Çünkü fâsık adam, fıskı isteyerek ve bizzat talep edip girmemiş; belki içine düşmüş, çıkamıyor. Hiçbir fâsık yoktur ki, salih olmasını temenni etmesin ve âmirini ve reisini mütedeyyin görmek istemesin. İllâ ki—el-iyâzü billâh!—irtidat ile vicdanı tefessüh edip, yılan gibi zehirlemekten lezzet alsın!

Ey divane baş ve bozuk kalb! Zanneder misin ki Müslümanlar dünyayı sevmiyorlar veyahut düşünmüyorlar ki fakr-ı hale düşmüşler; ve ikaza muhtaçtırlar, tâ ki dünyadan hissesini unutmasınlar?

Zannın yanlıştır, tahminin hatadır. Belki hırs şiddetlenmiş; onun için fakr-ı hale düşüyorlar. Çünkü mü’minde hırs sebeb-i hasârettir ve sefalettir.

[1] اَلْحَرِيصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ durub-u emsal hükmüne geçmiştir.

1. “Hırs, hasaret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir.” bk. İbni Kays, *Kura’d-Dayf*4:301; el-Meydânî, *Mecmeu’l-Emsâl* 1:24.

Evet, insanı dünyaya çağıran ve sevk eden esbab çoktur. Başta nefis ve hevâsı ve ihtiyaç ve havassı ve duyguları ve şeytanı ve dünyanın surî tatlılığı ve senin gibi kötü arkadaşları gibi çok dâileri var. Halbuki bâki olan âhirete ve uzun hayat-ı ebediyeye davet eden azdır. Eğer sende zerre miktar bu biçare millete karşı hamiyet varsa ve ulüvv-ü himmetten dem vurduğun yalan olmazsa, hayat-ı bâkiyeye yardım eden azlara imdat etmek lâzım gelir. Yoksa, o az dâileri susturup çoklara yardım etsen, şeytana arkadaş olursun.

Âyâ, zanneder misin, bu milletin fakr-ı hali dinden gelen bir zühd ve terk-i dünyadan gelen bir tembellikten neş’et ediyor? Bu zanda hata ediyorsun. Acaba görmüyor musun ki, Çin ve Hintteki Mecusî ve Berâhime ve Afrika’daki zenciler gibi, Avrupa’nın tasallutu altına giren milletler bizden daha fakirdirler? Hem görmüyor musun ki, zarurî kuttan ziyade Müslümanların elinde bırakılmıyor?

Ya Avrupakâfir zalimleri veya Asya münafıkları, desiseleriyle ya çalar veya gasp ediyor.

Sizin cebren böyle ehl-i imanı *mim*’siz medeniyete sevk etmekteki maksadınız, eğer memlekette âsâyiş ve emniyet ve kolayca idare etmek ise, kat’iyen biliniz ki, hata ediyorsunuz, yanlış yola sevk ediyorsunuz. Çünkü itikadı sarsılmış, ahlâkı bozulmuş yüz fâsıkın idaresi ve onlar içinde âsâyiş temini, binler ehl-i salâhatin idaresinden daha müşküldür.

İşte bu esaslara binaen, ehl-i İslâm dünyaya ve hırsa sevk etmeye ve teşvik etmeye muhtaç değildirler. Terakkiyat ve âsâyişler bununla temin edilmez. Belki mesailerinin tanzimine ve mâbeynlerindeki emniyetin tesisine ve teavün düsturunun teshiline muhtaçtırlar. Bu ihtiyaç da, dinin evâmir-i kudsiyesiyle ve takvâ ve salâbet-i diniye ile olur.

SEKİZİNCİ NOTA

Ey sa’y ve ameldeki lezzet ve saadeti bilmeyen tembel insan! Bil ki, Cenâb-ı Hak, kemâl-i kereminden, hizmetin mükâfâtını hizmet içinde derc etmiştir. Amelin ücretini nefs-i amel içine koymuştur. İşte bu sır içindir ki, mevcudat, hattâ bir nokta-i nazarda câmidat dahi, evâmir-i tekviniye tabir edilen hususî vazifelerinde, kemâl-i şevkle ve bir çeşit lezzetle evâmir-i Rabbâniyeyi imtisal ederler. Arıdan, sinekten, tavuktan tut, tâ şems ve kamere kadar herşey kemâl-i lezzetle vazifesine çalışıyorlar. Demek hizmetlerinde bir lezzet var ki, akılları olmadığından âkıbeti ve neticeleri düşünmeden, mükemmel vazifelerini ifa

ediyorlar.

Eğer desen: “Zîhayatta lezzet kabildir. Cemâdatta nasıl şevk ve lezzet olabilir?”

Elcevap: Cemâdat kendi hesaplarına değil, onlarda tecellî eden esmâ-i İlâhiye hesabına bir şeref, bir makam, bir kemal, bir güzellik, bir intizam isterler, arıyorlar. O vazife-i fıtriyelerinin imtisalinde, Nûru’l-Envârın isimlerine birer mâkes, birer âyine hükmüne geçtiğinden, tenevvür eder, terakki eder.

Meselâ, nasıl ki bir katre su, bir zerrecik cam parçası, zâtında ziyasız, ehemmiyetsizken, sâfi kalbiyle güneşe yüzünü çevirse, o vakit o ehemmiyetsiz, ziyasız katre ve cam parçası, güneşin bir nevi arşı olup senin yüzüne de tebessüm eder. İşte bu misal gibi, zerrat ve mevcudat, cemâl-i mutlak ve kemâl-i mutlak sahibi olan Zât-ı Zülcelâlin isimlerine vazifeperverlik cihetinde âyine olmalarıyla, o katre ve zerrecik şişe gibi gayet aşağı bir dereceden gayet yüksek bir derece-i zuhura ve tenevvüre çıkıyorlar. Madem vazife cihetinde gayet nuranî ve yüksek bir makam alıyorlar; lezzet mümkün ve kabilse, yani hayat-ı âmmeden hissedar iseler, gayet lezzetle o vazifeleri görüyorlar denilebilir.

Vazifede lezzet bulunduğuna en zâhir bir delil: Sen kendi âzâ ve duygularının hizmetlerine bak. Herbiri, bekà-i şahsî ve bekà-i nev’î için ettikleri hizmetlerinde ayrı ayrı lezzetleri var. Nefs-i hizmet, onlara bir telezzüz hükmüne geçiyor. Hattâ hizmeti terk etmek, o uzvun bir nevi azabıdır.

Hem en zâhir bir delil dahi, horoz ve yavrulu tavuk gibi hayvânâtın vazifelerinde gösterdikleri fedakârâne ve merdâne vaziyetleridir ki, horoz aç olduğu halde tavukları nefsine tercih edip, bulduğu rızka onları çağırır; yemez, onlara yedirir. Ve bir şevk ve iftihar ve telezzüzle o vazifeyi gördüğü görünür. Demek o hizmette, yemekten fazla bir lezzet alır. Hem küçük yavrularına çobanlık eden tavuk dahi, yavrularınınhatırı için ruhunu feda eder, ite atılır. Kendini aç bırakıp onlarıdoyurur. Demek o hizmette öyle bir lezzet alır ki, açlık acısına veölmek elemine tereccuh eder, ziyade gelir.

Hayvânî valideler, yavrularını, küçük iken vazifeleri bulunduğundan, lezzetle himayeye çalışır. Büyük olduktan sonra vazife kalkar, lezzet de gider. Yavrusunu döver, elinden daneyi alır. Yalnız, insan nev’indeki validelerin vazifeleri bir derece devam eder. Çünkü insanlarda, zaaf ve acz itibarıyla, daima bir nevi çocukluk var; her vakit de şefkate muhtaçtır.

İşte umum hayvânâtın, horoz gibi çobanlık eden erkeklerine ve tavuk gibi validelerine bak, anla ki, bunlar kendi hesabına ve kendileri namına, kendi kemalleri için o vazifeyi görmüyorlar. Çünkü hayatını, vazifede lâzım gelse feda ediyorlar. Belki vazifeleri, onları o vazifeyle tavzif eden ve o vazife içinde

rahmetiyle bir lezzet derc eden Mün’im-i Kerîmin hesabına ve Fâtır-ı Zülcelâlin namına görüyorlar.

Hem nefs-i hizmette ücret bulunduğuna bir delil de şudur ki: Nebâtat ve eşcar, bir şevk u lezzeti ihsas eden bir tavırla Fâtır-ı Zülcelâlin emirlerini imtisal ediyorlar. Çünkü, dağıttığı güzel kokular ve müşterilerin nazarını celb edecek ziynetlerle süslenmeleri ve sümbülleri ve meyveleri için çürüyünceye kadar kendilerini feda etmeleri, ehl-i dikkate gösterir ki, onların, emr-i İlâhînin imtisalinden öyle bir lezzetleri var ki, nefsini mahvedip çürütüyor.

Bak, başında çok süt konserveleri taşıyan hindistan cevizi ve incir gibi meyvedar ağaçlar, rahmet hazinesinden lisan-ı hal ile süt gibi en güzel bir gıdayı ister, alır, meyvelerine yedirir, kendi bir çamur yer. Nar ağacı sâfi bir şarabı hazine-i rahmetten alıp meyvesine yedirir, kendisi çamurlu ve bulanık bir suya kanaat eder.

Hattâ hububatta dahi sümbüllenmek vazifesinde zâhir bir iştiyak görünür. Nasıl ki dar bir yerde hapsedilen bir zat, bir bostana, geniş bir yere çıkmayı müştakane ister; öyle de, hububatta, sümbüllenmek vazifesinde öyle sürurlu bir vaziyet, bir iştiyak görünüyor.

İşte “sünnetullah” tabir edilen, kâinatta cereyan eden bu sırlı uzun düsturdandır ki, işsiz, tembel, istirahatle yaşayan ve rahat döşeğinde uzananlar, ekseriyetle, sa’y eden, çalışanlardan daha ziyade zahmet ve sıkıntı çeker. Çünkü, daima işsizler ömründen şikâyet eder, eğlence ile çabuk geçmesini ister. Sa’y eden ve çalışan ise şâkirdir, hamd eder, ömrünün geçmesini istemez.

اَلْمُسْتَرِيحُ الْعَاطِلُ شَاكٍ مِنْ عُمْرِهِ وَالسَّاعِي الْعَامِلُ شَاكِرٌ [1]

küllî düsturdur. Hem o sır iledir ki, “Rahat zahmette, zahmet rahattadır” cümlesi darbımesel olmuştur.

1. Atâlet içinde istirahat eden, ömründen şikâyetçidir. Çalışan ve iş gören ise haline şükreder.

Evet, cemâdâta dikkatle nazar edilse, bilkuvve yalnız istidat ve kabiliyet cihetinde nâkıs kalıp inkişaf etmeyenlerin, gayet bir içtihad ve sa’y ile inbisat edip bilkuvveden bilfiil suretine geçmesinde, mezkûr sünnet-i İlâhiye düsturuyla bir tavır görünüyor. Ve o tavır işaret eder ki, o vazife-i fıtriyede bir şevk ve o meselede bir lezzet vardır. Eğer o câmidin umumî hayattan hissesi varsa, şevk kendisinin olur; yoksa, o câmidi temsil eden, nezaret eden şeye aittir. Hattâ bu sırra binaen denilebilir: Lâtif, nâzik su incimad emrini aldığı vakit, öyle şiddetli bir şevkle o emre imtisal eder ki, demiri şak eder, parçalar. Demek burûdet ve tahtessıfır soğuğun lisanıyla, ağzı kapalı demir kaptaki suya “Genişlen” emr-i

Rabbânîsini tebliğinde, şiddet-i şevkle kabını parçalar. Demiri bozar, kendisi buz olur.

Ve hâkezâ, herşeyi buna kıyas et ki, güneşlerin deverânından ve seyir ü seyahatlerinden tut, tâ zerrelerin mevlevî gibi devretmelerine ve dönmelerine ve ihtizazlarına kadar kâinattaki bütün sa'y ve hareket, kanun-u kader-i İlâhî üzerine cereyan ediyor ve dest-i kudret-i İlâhîden sudur eden ve irade ve emir ve ilmi tazammun eden emr-i tekvînî ile zuhur eder.

Hattâ herbir zerre, herbir mevcut, herbir zîhayat, bir nefer askere benzer ki, orduda muhtelif dairelerde, o neferin ayrı ayrı nisbetleri, vazifeleri olduğu gibi, herbir zerre, herbir zîhayatın dahi öyledir. Meselâ senin gözünde bir zerre, gözün hücresinde ve gözde ve âsâb-ı veçhiyede ve bedenin şerâyin tabir edilen damarlarında birer nisbeti ve o nisbete göre birer vazifesi ve o vazifeye göre birer faydası vardır. Ve hâkezâ, herşeyi ona kıyas et.

Buna binaen herbir şey, bir Kadîr-i Ezelînin vücub-u vücuduna iki cihetle şehadet eder:

Biri: Tâkatinin binler derece fevkinde vazifeleri görmekteki acz-i mutlak lisanıyla o Kadîrin vücuduna şehadet eder.

İkincisi: Herbir şey, nizam-ı âlemi teşkil eden düsturlara ve muvazene-i mevcudatı idame eden kanunlara tatbik-i hareket etmekle o Alîm-i Kadîre şehadet eder. Çünkü zerre gibi bir câmid, arı gibi küçük bir hayvan, Kitab-ı Mübînin mühim ve ince meseleleri olan nizam ve mizanı bilmez. Câmid bir zerre, arı gibi küçük bir hayvan nerede? Semâvat tabakalarını bir defter sayfası gibi açıp, kapayıp toplayan Zât-ı Zülcelâlin elindeki Kitab-ı Mübînin mühim, ince meselelerini okumak nerede? Eğer sen divanelik edip zerrede o kitabın ince hurufâtını okuyacak kadar bir göz bulunduğunu tevehhüm etsen, o vakit o zerrenin şehadetini redde çalışabilirsin!

Evet, Fâtır-ı Hakîm, Kitab-ı Mübînin düsturlarını gayet güzel bir surette ve muhtasar bir tarzda ve has bir lezzette ve mahsus bir ihtiyaçla icmâl edip derc eder. Herşey öyle has bir lezzet ve mahsus bir ihtiyaçla amel etse, o Kitab-ı Mübînin düsturlarını bilmeyerek imtisal eder. Meselâ, hortumlu sivrisinek dünyaya geldiği dakikada hanesinden çıkar, durmayarak insanın yüzüne hücum eder, uzun asâsıyla vurur, âb-ı hayat fışkırtır, içer. Hücumdan kaçmakta, erkân-ı harp gibi maharet gösterir. Acaba bu küçük, tecrübesiz, yeni dünyaya gelen mahlûka bu san'atı ve bu fenn-i harbi ve su çıkarmak san'atını kim öğretmiş? Ve nerede öğrenmiş? Ben, yani bu biçare Said, itiraf ediyorum ki, eğer ben o hortumlu sineğin yerinde olsaydım, bu san'atı, bu kerrüfer harbini ve su çıkarmak hizmetini, çok uzun dersler ve çok müteaddit tecrübelerle ancak

öğrenebilirdim.

İşte, ilhâma mazhar olan arı, örümcek ve yuvasını çorap gibi yapan bülbül gibi hayvânâtı bu sineğe kıyas et. Hattâ nebâtâtı da aynen hayvânâta kıyas edebilirsin. Evet, Cevâd-ı Mutlak (celle celâluhu), her ferd-i zîhayatın eline lezzet midâdıyla ve ihtiyaç mürekkebiyle yazılmış bir tezkereyi vermiş, onunla evâmir-i tekviniyenin programını ve hizmetlerinin fihristesini tevdi etmiştir. Bak o Hakîm-i Zülcelâle, nasıl Kitab-ı Mübînin düsturlarından, arı vazifesine ait miktarını bir tezkerede yazmış, arının başındaki sandukçaya koymuştur. O sandukçanın anahtarı da, vazifeperver arıya has bir lezzettir. Onunla sandukçayı açar, programını okur, emri anlar, hareket eder, [1] وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ âyetinin sırrını izhar eder.

İşte, eğer bu Sekizinci Notayı tamam işittin ve tam anladınsa, bir hads-i imanî ile [2] وَسِعَتْ رَحْمَتُهُ كُلَّ شَيْءٍ ’in bir sırrını, [3] وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ nin bir hakikatini, [4] اِنَّمَآ اَمْرُهُ اِذَآ اَرَادَ شَيْئًا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ’nun bir düsturunu, [5] فَسُبْحَانَ الَّذِى بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ’un bir nüktesini anlarsın.

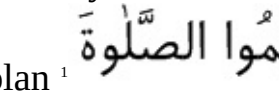
1. “Rabbin balarısına ilham etti.” Nahl Sûresi, 16:68.
2. “Rahmeti herşeyi kaplamıştır.” A’râf Sûresi, 7:156.
3. “Hiçbir şey yoktur ki, Onu hamd ile tesbih etmesin.” İsrâ Sûresi, 17:44.
4. “Birşeyin olmasını murad ettiği zaman Onun işi sadece ‘Ol’ demektir; o da oluverir.” Yâsin Sûresi, 36:82.
5. “Şânı ne yücedir Onun ki, herşeyin iç yüzü Onun elindedir. Siz de Ona döneceksiniz.” Yâsin Sûresi, 36:83

DOKUZUNCU NOTA

Bil ki, nev-i beşerde nübüvvet, beşerdeki hayır ve kemâlâtın fezlekesi ve esasıdır. Din-i hak, saadetin fihristesidir. İman, bir hüsn-ü münezzeh ve mücerreddir.

Madem şu âlemde parlak bir hüsün, geniş ve yüksek bir hayır, zâhir bir hak, fâik bir kemal görünüyor. Bilbedâhe, hak ve hakikat, nübüvvet içindedir ve nebîler elindedir. Dalâlet, şer ve hasâret, onun muhalifindedir.

Mehâsin-i ubudiyetin binlerinden yalnız buna bak ki, Nebî Aleyhisselâm, ubudiyet cihetiyle muvahhidînin kalblerini iyd ve Cuma ve cemaat namazlarında ittihad ettiriyor ve dillerini bir kelimede cem ediyor. Öyle bir surette ki, şu insan, Mâbûd-u Ezelînin azamet-i hitabına, hadsiz kalblerden ve dillerden çıkan sesler, dualar, zikirlerle mukabele ediyor. O sesler, dualar, zikirler birbirine tesanüd

ederek ve birbirine yardım edip ittifak ederek öyle geniş bir surette Mâbûd-u Ezelînin ulûhiyetine karşı bir ubudiyet gösteriyor ki, güya küre-i arz kendisi o zikri söylüyor, o duayı ediyor ve aktârıyla namaz kılıyor ve etrafıyla, semâvâtın fevkinde izzet ve azametle nâzil olan [1] emrini, küre-i arz imtisal ediyor. Bu sırr-ı ittihad ile, kâinat içinde bir zerre gibi zayıf, küçük bir mahlûk olan şu insan, ubudiyetin azameti cihetiyle Hâlık-ı Arz ve Semâvâtın mahbub bir abdi ve arzın halifesi, sultanı ve hayvânâtın reisi ve hilkat-i kâinatın neticesi ve gayesi oluyor.

1. "Namazı dos doğru kılın." Bakara Sûresi, 2:43, 83, 110; Nisâ Sûresi, 4:77,103;En'am Sûresi, 6:72; Yûnus Sûresi, 10:87: Hac Sûresi, 22:78: Nûr Sûresi,24:56; Rûm Sûresi, 30:31; Mücadele Sûresi, 58:13; Müzemmil Sûresi,73:20..

Evet, eğer namazların arkasında, hususan bayram namazlarında, bir anda *Allahu ekber* diyen yüzer milyon insanların sesleri, âlem-i gaybda ittihad ettikleri gibi, âlem-i şehadette dahi birbiriyle ittihad edip içtima etse, küre-i arz tamamıyla büyük bir insan olup, azametine nisbeten büyük bir sadâ ile söylediği *Allahu ekber'*e müsavi geldiğinden, o muvahhidînin ittihadıyla bir anda *Allahu ekber* demeleri, küre-i arzın büyük bir *Allahu ekber'*i hükmüne geçiyor. Adeta bayram namazlarında âlem-i İslâmın zikir ve tesbihiyle zemin zelzele-i kübrâya mazhar olup, aktâr ve etrafıyla *Allahu ekber* deyip, kıblesi olan Kâbe-i Mükerremenin samimî kalbiyle niyet edip, Mekke ağzıyla, Cebel-i Arefe diliyle *Allahu ekber* diyerek, o tek kelime, etraf-ı arzdaki umum mü'minlerin mağaramisal ağızlarındaki havada temessül ediyor. Birtek *Allahu ekber* kelimesinin aks-i sadâsıyla hadsiz *Allahu ekber* vuku bulduğu gibi, o makbul zikir ve tekbir, semâvâtı dahi çınlatıp berzah âlemlerine de temevvüç ederek sadâ veriyor.

İşte, bu arzı böyle kendine sâcid[1] ve âbid ve ibâdına mescid[2] ve mahlûklarına beşik[3] ve kendine müsebbih[4] ve mükebbir eden Zât-ı Zülcelâle, yerin zerrâtı adedince hamd ve tesbih ve tekbir edip ve mevcudatı adedince hamd ediyoruz ki, bize bu nevi ubudiyeti ders veren Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmına ümmet eylemiş.

1. bk. Ra'd Sûresi, 13:15; Nahl Sûresi, 16:49; Hac Sûresi, 22:18.
2. bk. Buhârî, Salât 56; Tirmizî, Salât 119; Ebû Dâvûd, Salât 24; ibni Mâce, Mesâcid 4.
3. bk. Bakara Sûresi, 2:22; Tâhâ Sûresi, 20:53; Zuhruf Sûresi 43:10; Nebe Sûresi, 78:6.
4. bk. Fatiha Sûresi, 1:2; En'am Sûresi, 6:1; İsrâ Sûresi, 17:44; Kehf Sûresi, 18:1; Cum'a Sûresi, 62:1.

ONUNCU NOTA

Bil, ey gafil, müşevveş Said! Cenâb-ı Hakkın nur-u marifetine yetişmek ve bakmak ve âyât ve şahitlerin âyinelerinde cilvelerini görmek ve berâhin ve deliller mesâmâtıyla temâşâ etmek iktiza ediyor ki, senin üstünden geçen, kalbine gelen ve aklına görünen herbir nuru tenkit parmaklarıyla yoklama ve tereddüt eliyle tenkit etme. Sana ışıklanan bir nuru tutmak için elini uzatma. Belki gaflet esbabından tecerrüd et, onlara müteveccih ol, dur. Çünkü, ben

müşahede ettim ki, marifetullahın şahitleri, burhanları üç çeşittir:

Bir kısmı su gibidir. Görünür, hissedilir, lâkin parmaklarla tutulmaz. Bu kısımda hayalâttan tecerrüd etmek, külliyetle ona dalmak gerektir. Tenkit parmaklarıyla tecessüs edilmez; edilse akar, kaçar. O âb-ı hayat, parmağı mekân ittihaz etmez.

İkinci kısım, hava gibidir. Hissedilir, fakat ne görünür, ne de tutulur. Ona karşı sen, yüzün, ağzın, ruhunla o rahmet nesîmine karşı teveccüh et, kendini mukabil tut. Tenkit elini uzatma, tutamazsın. Ruhunla teneffüs et. Tereddüt eliyle baksan, tenkitle el atsan, o yürür, gider. Senin elini mesken ittihaz etmez, ona razı olmaz.

Üçüncü kısım ise, nur gibidir. Görünür, fakat ne hissedilir, ne de tutulur. Öyleyse, sen kalbinin gözüyle, ruhunun nazarıyla kendini ona mukabil tut ve gözünü ona tevcih et, bekle. Belki kendikendine gelir. Çünkü nur, elle tutulmaz, parmaklarla avlanmaz. Belki onur ancak basiret nuruyla avlanır. Eğer haris ve maddî elini uzatsan ve maddî mizanlarla tartsan, sönmese de gizlenir. Çünkü öyle nur, maddîde hapse razı olmadığı gibi, kayda giremez, kesîfi kendine mâlik ve seyyid kabul etmez.

ON BİRİNCİ NOTA

Bil ki, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyânın ifadesinde çok şefkat ve merhamet var. Çünkü, muhatapların ekserîsi, cumhur-u avamdır. Onların zihinleri basittir. Nazarları dahi dakik şeyleri görmediğinden, onların besâtet-i efkârını okşamak için, tekrarla, semâvat ve arzın yüzlerine yazılan âyetleri tekrar ediyor, o büyük harfleri kolaylıkla okutturuyor. Meselâ, semâvat ve arzın hilkati ve semâdan yağmurun yağdırılması ve arzın dirilmesi gibi bilbedâhe okunan ve görünen âyetleri ders veriyor. O huruf-u kebîre içinde küçük harflerle yazılan ince âyâta nazarı nadiren çevirir, tâ zahmet çekmesinler.

Hem üslûb-u Kur’ânîde öyle bir cezâlet ve selâset ve fıtrîlik var ki, güya Kur’ân bir hafızdır, kudret kalemiyle kâinat sayfalarında yazılan âyâtı okuyor. Güya Kur’ân, kâinat kitabının kıraatidir ve nizâmâtının tilâvetidir ve Nakkaş-ı Ezelînin şuûnâtını okuyor ve fiillerini yazıyor. Bu cezâlet-i beyaniyeyi görmek istersen, hüşyar ve müdakkik bir kalble, Sûre-i Amme ve [1] قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ âyetleri gibi fermanları dinle.

1. “De ki: Ey mülkün hakiki sahibi olan Allahım...” Âl-i İmrân Sûresi, 3:26.

ON İKİNCİ NOTA

Ey bu notaları dinleyen dostlarım! Biliniz ki, ben hilâf-ı âdet olarak, gizlemesi lâzım gelen, Rabbime karşı kalbimin tazarru ve niyaz ve münâcâtını bazan yazdığımın sebebi; ölüm, dilimi susturduğu zamanlarda, dilime bedel kitabımın

söylemesinin kabulünü rahmet-i İlâhiyeden rica etmektir. Evet, kısa bir ömürde, hadsiz günahlarıma kefaret olacak, muvakkat lisanımın tevbe ve nedametleri kâfi gelmiyor. Sabit ve bir derece daim olan kitabın lisanı daha ziyade o işe yarar. İşte, on üç sene[HAŞİYE-1] evvel, dağdağalı bir fırtına-i ruhiye neticesinde, Eski Said'in gülmeleri Yeni Said'in ağlamalarına inkılâp edeceği hengâmda, gençliğin gaflet uykusundan ihtiyarlık sabahıyla uyandığım bir anda, şu münâcat ve niyaz, Arabî yazılmıştır. Bir kısmının Türkçe meâli şudur ki:

Haşiye-1 Bu risalenin telifinden on üç sene evvel.

Ey Rabb-i Rahîmim ve ey Hâlık-ı Kerîmim! Benim sû-i ihtiyarımla ömrüm ve gençliğim zayi olup gitti. Ve o ömür ve gençliğin meyvelerinden elimde kalan, elem verici günahlar, zillet verici elemler, dalâlet verici vesveseler kalmıştır. Ve bu ağır yük ve hastalıklı kalb ve hacâletli yüzümle kabre yakınlaşıyorum. Bilmüşahede, göre göre, gayet sür'atle, sağa ve sola inhiraf etmeyerek, ihtiyarsız bir tarzda, vefat eden ahbap ve akran ve akaribim gibi, kabir kapısına yanaşıyorum.

O kabir, bu dâr-ı fâniden firâk-ı ebedî ile ebedü'l-âbâd yolunda kurulmuş, açılmış evvelki menzil ve birinci kapıdır.[1] Ve bu bağlandığım ve meftun olduğum şu dâr-ı dünya da, kat'î bir yakîn ile anladım ki, hâliktir gider ve fânidir ölür. Ve bilmüşahede, içindeki mevcudat dahi, birbiri arkasından kafile kafile göçüp gider, kaybolur. Hususan benim gibi nefs-i emmâreyi taşıyanlara şu dünya çok gaddardır, mekkârdır. Bir lezzet verse, bin elem takar, çektirir. Bir üzüm yedirse, yüz tokat vurur.

Ey Rabb-i Rahîmim ve ey Hâlık-ı Kerîmim! [2] كُلُّ آتٍ قَرِيبٌ sırrıyla ben şimdiden görüyorum ki, yakın bir zamanda, ben kefenimi giydim,tabutuma bindim, dostlarımla veda eyledim. Kabrime teveccüh edipgiderken, Senin dergâh-ı rahmetinde, cenazemin lisan-ı haliyle, ruhumun lisan-ı kàliyle bağırarak derim: "El-aman, el-aman! Ya Hannân! Yâ Mennân! Beni günahlarımın hacâletinden kurtar!"

1. bk. *Tirmizî*, Zühd 5; *İbni Mâce*, Zühd 32; *Müsned*1:63.
2. "Her gelecek şey yakındır." *İbn-i Mâce*,Mukaddime: 7; *Dârimî*, Mukaddime 23.

İşte kabrimin başına ulaştım, boynuma kefenimi takıp kabrimin başında uzanan cismimin üzerine durdum. Başımı dergâh-ı rahmetine kaldırıp bütün kuvvetimle feryad edip nidâ ediyorum: "El-aman, el-aman! Yâ Hannân! Yâ Mennân! Beni günahlarımın ağır yüklerinden halâs eyle!"

İşte, kabrime girdim, kefenime sarıldım. Teşyîciler beni bırakıp gittiler. Senin af ve rahmetini intizar ediyorum. Ve bilmüşahede gördüm ki, Senden başka melce ve mence yok. Günahların çirkin yüzünden ve mâsiyetin vahşî şeklinden ve o mekânın darlığından, bütün kuvvetimle nidâ edip diyorum:

“El-aman, el-aman! Ya Rahmân! Yâ Hannân! Yâ Mennân! Yâ Deyyân! Beni çirkin günahlarımın arkadaşlıklarından kurtar! Yerimi genişlettir! İlâhî, Senin rahmetin melceimdir ve Rahmeten li’l-Âlemîn olan Habibin, Senin rahmetine yetişmek için vesilemdir. Senden şekvâ değil, belki nefsimi ve halimi Sana şekvâ ediyorum.

“Ey Hâlık-ı Kerîmim ve ey Rabb-i Rahîmim! Senin Said ismindeki mahlûkun ve masnuun ve abdin, hem âsi, hem âciz, hem gafil, hem cahil, hem alîl, hem zelîl, hem müsi’, hem müsin, hem şakî, hem seyyidinden kaçmış bir köle olduğu halde, kırk sene sonra nedamet edip Senin dergâhına avdet etmek istiyor. Senin rahmetine iltica ediyor. Hadsiz günah ve hatîatlarını itiraf ediyor. Evham ve türlü türlü illetlerle müptelâ olmuş, Sana tazarru ve niyaz eder. Eğer kemâl-i rahmetinle onu kabul etsen, mağfiret edip rahmet etsen, zaten o Senin şânındır. Çünkü Erhamürrâhimînsin. Eğer kabul etmezsen, Senin kapından başka hangi kapıya gideyim? Hangi kapı var? Senden başka Rab yok ki dergâhına gidilsin. Senden başka hak mâbud yoktur ki ona iltica edilsin.”

لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ وَحْدَكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ اٰخِرُ الْكَلاَم
فِىالدُّنْيَا وَ اَوَّلُ الْكَلاَم فِي الْاٰخِرَةِ وَفِي الْقَبْرِ: اَشْهَدُ
اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ
صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [1]

1. Senden başka ilâh yoktur. Sen birsin. Senin hiçbir şerikin yoktur. Dünyadason, âhirette ve kabirde ilk söz: Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur; yine şehadet ederim ki Muhammed (a.s.m.) Allah’ın Resulüdür.

ON ÜÇÜNCÜ NOTA

Medar-ı iltibas olmuş olan beş meseledir.

BİRİNCİSİ: Tarik-i hakta çalışan ve mücahede edenler, yalnız kendi vazifelerini düşünmek lâzım gelirken, Cenâb-ı Hakka ait vazifeyi düşünüp, harekâtını ona bina ederek hataya düşerler. *Edebü’d-Din ve’d-Dünya* risalesinde vardır ki:

Bir zaman şeytan, Hazret-i İsâ Aleyhisselâma itiraz edip demiş ki: “Madem ecel ve herşey kader-i İlâhî iledir; sen kendini bu yüksek yerden at, bak nasıl öleceksin.”

Hazret-i İsâ Aleyhisselâm demiş ki:

اِنَّ لِلّٰهِ اَنْ يَخْتَبِرَ عَبْدَهُ وَلَيْسَ لِلْعَبْدِ اَنْ يَخْتَبِرَ رَبَّهُ [1]

1. Maverdî, *Edebü’d-Dünyâ ve’d-Dîn*s. 12; Ma’mer b. Râşid, *el-Câmi’* 11:113; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ* 4:12; İbnü’l-Cevzî, *Telbîsü İblîs* 1:344; İbni Hacer, *el-İsâbe* 4:764.

Yani, “Cenâb-ı Hak abdini tecrübe eder ve der ki: ‘Sen böyle yapsan sana

böyle yaparım. Göreyim seni, yapabilir misin?’ diye tecrübe eder. Fakat abdin hakkı yok ve haddi değil ki, Cenâb-ı Hakkı tecrübe etsin ve desin: ‘Ben böyle işlesem Sen böyle işler misin?’ diye tecrübevâri bir surette Cenâb-ı Hakkın rububiyetine karşı imtihan tarzı, sû-i edeptir, ubudiyete münâfidir.”

Madem hakikat budur; insan kendi vazifesini yapıp Cenâb-ı Hakkın vazifesine karışmamalı.

Meşhurdur ki, bir zaman İslâm kahramanlarından ve Cengiz’in ordusunu müteaddit defa mağlûp eden Celâleddin-i Harzemşah harbe giderken, vüzerâsı ve etbâı ona demişler:

“Sen muzaffer olacaksın. Cenâb-ı Hak seni galip edecek.”

O demiş: “Ben Allah’ın emriyle, cihad yolunda hareket etmeye vazifedarım. Cenâb-ı Hakkın vazifesine karışmam. Muzaffer etmek veya mağlûp etmek Onun vazifesidir.”

İşte o zat bu sırr-ı teslimiyeti anlamasıyla, harika bir surette çok defa muzaffer olmuştur.

Evet, insanın elindeki cüz-ü ihtiyarî ile işledikleri ef’allerinde, Cenâb-ı Hakka ait netâici düşünmemek gerektir. Meselâ, kardeşlerimizden bir kısım zatlar, halkların Risale-i Nur’a iltihakları şevklerini ziyadeleştiriyor, gayrete getiriyor. Dinlemedikleri vakit, zayıfların kuvve-i mâneviyeleri kırılıyor, şevkleri bir derece sönüyor. Halbuki, üstad-ı mutlak, muktedâ-yı küll, rehber-i ekmel olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلاَّ الْبَلاَغُ [1] olan ferman-ı İlâhîyi kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyade sa’y ü gayret ve ciddiyetle tebliğ etmiş. Çünkü

اِنَّكَ لاَ تَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَاءُ [2]

sırrıyla anlamış ki, insanlara dinlettirmek ve hidayet vermek, Cenâb-ı Hakkın vazifesidir; Cenâb-ı Hakkın vazifesine karışmazdı.

1. “Peygambere düşen, ancak tebliğ etmekten ibarettir.” Nur Sûresi, 24:54.
2. “Sen sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğine hidayet verir.” Kasas Sûresi, 28:56.

Öyleyse, işte ey kardeşlerim! Siz de, size ait olmayan vazifeye harekâtınızı bina etmekle karışmayınız ve Hâlıkınıza karşı tecrübe vaziyetini almayınız.

İKİNCİ MESELE: Ubudiyet, emr-i İlâhîye ve rıza-yı İlâhîye bakar. Ubudiyetin dâîsi emr-i İlâhî ve neticesi rıza-yı Haktır. Semerâtı ve fevâidi uhreviyedir. Fakat ille-i gaiye olmamak, hem kasten istenilmemek şartıyla, dünyaya ait faydalar ve kendi kendine terettüp eden ve istenilmeyerek verilen semereler, ubudiyete münâfi olmaz. Belki zayıflar için müşevvik ve müreccih

hükmüne geçerler. Eğer o dünyaya ait faydalar ve menfaatler o ubudiyete, o virde veya o zikre illet veya illetin bir cüz'ü olsa, o ubudiyeti kısmen iptal eder. Belki o hâsiyetli virdi akîm bırakır, netice vermez.

İşte bu sırrı anlamayanlar, meselâ yüz hâsiyeti ve faydası bulunan Evrâd-ı Kudsiye-i Şah-ı Nakşibendîyi veya bin hâsiyeti bulunan Cevşenü'l-Kebîr'i, o faydaların bazılarını maksud-u bizzat niyet ederek okuyorlar. O faydaları göremiyorlar ve göremeyecekler ve görmeye de hakları yoktur. Çünkü o faydalar, o evradların illeti olamaz ve ondan, onlar kasten ve bizzat istenilmeyecek. Çünkü onlar fazlî bir surette, o hâlis virde talepsiz terettüp eder. Onları niyet etse, ihlâsı bir derece bozulur. Belki ubudiyetten çıkar ve kıymetten düşer.

Yalnız bu kadar var ki, böyle hâsiyetli evrâdı okumak için, zayıf insanlar bir müşevvik ve müreccihe muhtaçtırlar. O faydaları düşünüp, şevke gelip, o evrâdı sırf rıza-yı İlâhî için, âhiret için okusa zarar vermez. Hem de makbuldür. Bu hikmet anlaşılmadığından, çoklar, aktabdan ve Selef-i Salihînden mervî olan faydaları görmediklerinden şüpheye düşer, hattâ inkâr da eder.

ÜÇÜNCÜ MESELE: [1] طُوبٰى لِمَنْ عَرَفَ حَدَّهُ وَلَمْ يَتَجَاوَزْ طَوْرَهُ Yani, "Ne mutlu o adama ki, kendini bilip haddinden tecavüz etmez."

1. Buhârî, *et-Tarihu'l-Kebîr*3:338; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr* 5:71; Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 4:182.

Nasıl bir zerre camdan, bir katre sudan, bir havuzdan, denizden, kamerden seyyarelere kadar güneşin cilveleri var. Herbirisi kabiliyetine göre güneşin aksini, misalini tutuyor ve haddini biliyor. Bir katre su, kendi kabiliyetine göre "Güneşin bir aksi bende vardır" der. Fakat "Ben de deniz gibi bir âyineyim" diyemez. Öyle de, esmâ-i İlâhiyenin cilvesinin tenevvüüne göre, makamât-ı evliyada öyle merâtip var. Esmâ-i İlâhiyenin herbirisinin, bir güneş gibi, kalbden Arşa kadar cilveleri var. Kalb de bir arştır. Fakat "Ben de Arş gibiyim" diyemez.

İşte, ubudiyetin esası olan, acz ve fakr ve kusur ve naksını bilmek ve niyaz ile dergâh-ı Ulûhiyete karşı secde etmeye bedel naz ve fahir suretinde gidenler, zerrecik kalbini Arşa müsavi tutar. Katre gibi makamını, deniz gibi evliyanın makamâtıyla iltibas eder. Kendini o büyük makamâta yakıştırmak ve o makamda kendini muhafaza etmek için, tasannuâta, tekellüfâta, mânâsız hodfuruşluğa ve birçok müşkilâta düşer.

Elhasıl, hadiste vardır ki:

هَلَكَ النَّاسُ اِلاَّ الْعَالِمُونَ وَهَلَكَ الْعَالِمُونَ
اِلاَّالْعَامِلُونَ وَهَلَكَ الْعَامِلُونَ اِلاَّ
الْمُخْلِصُونَوَالْمُخْلِصُونَ عَلٰى خَطَرٍ عَظِيم [1]

Yani, medar-ı necat ve halâs, yalnız ihlâstır. İhlâsı kazanmak çok mühimdir. Bir zerre ihlâslı amel, batmanlarla hâlis olmayana müreccahtır.[2] İhlâsı kazandıran, harekâtındaki sebebi sırf bir emr-i İlâhî ve neticesi rıza-yı İlâhî olduğunu düşünmeli ve vazife-i İlâhiyeye karışmamalı.

Herşeyde bir ihlâs var. Hattâ muhabbetin de ihlâsla bir zerresi, batmanlarla resmî ve ücretli muhabbete tereccuh eder. İşte bir zat bu ihlâslı muhabbeti böyle tabir etmiş:

وَمَآ اَنَا بِالْبَاغِي عَلَى الْحُبِّ رُشْوَةً ضَعِيفٌ هَوًى
يُبْغَىَ عَلَيْهِ ثَوَابُ [3]

Yani, “Ben muhabbet üzerine bir rüşvet, bir ücret, bir mukabele, bir mükâfat istemiyorum. Çünkü, mukabilinde bir mükâfat, bir sevap istenilen muhabbet zayıftır, devamsızdır.” Hattâ hâlis muhabbet, fıtrat-ı insaniyede ve umum validelerde derc edilmiştir. İşte bu hâlis muhabbete tam mânâsıyla validelerin şefkatleri mazhardır. Valideler, o sırr-ı şefkatle, evlâtlarına karşı muhabbetlerine bir mükâfat, bir rüşvet istemediklerine ve talep etmediklerine delil; ruhunu, belki saadet-i uhreviyesini de onlar için feda etmeleridir. Tavuğun bütün sermayesi kendi hayatı iken, yavrusunu itin ağzından kurtarmak için—Hüsrev’in müşahedesiyle—kafasını ite kaptırır.

1. “İnsanlar helâk oldu-âlimler müstesna. Âlimler de helâk oldu-ilmiyle amel edenler müstesna. Amel edenler de helâk oldu-ihlâs sahipleri müstesna. İhlâs sahiplerine gelince, onlar da pek büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar.” bk. *Aclûnî*, *Keşfü’l-Hafâ* 2:415; Gazâlî, *İhyâu Ulûmi’d-Dîn* 3:414,4:179, 362.
2. el-Hâkim, *el-Müstedrek*4:341; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ* 1:244.
3. bk. İbni Kays, *Kura’d-Dayf*1:95, 207; ez-Zehebî, *Târihu’l-İslâm* 103.

DÖRDÜNCÜ MESELE: Esbab-ı zâhiriye eliyle gelen nimetleri o esbab hesabına almamak gerektir. Eğer o sebep ihtiyar sahibi değilse (meselâ hayvan ve ağaç gibi), doğrudan doğruya o nimeti Cenâb-ı Hak hesabına verir. Madem o lisan-ı hal ile Bismillâh der, sana verir. Sen de Allah hesabına olarak Bismillâh de, al.

Eğer o sebep ihtiyar sahibi ise, o Bismillâh demeli, sonra ondan al. Yoksa alma. Çünkü [1] وَلاَ تَاْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ âyetinin mânâ-yı sarihinden başka bir mânâ-yı işarîsi şudur ki: “Mün’im-i Hakikîyi hatıra getirmeyen ve Onun namıyla verilmeyen nimeti yemeyiniz” demektir.

1. “Üzerine Allah’ın adı zikredilmeyen şeylerden yemeyin!” En’âm Sûresi, 6:121.

O halde, hem veren Bismillâh demeli, hem alan Bismillâh demeli. Eğer o Bismillâh demiyor, fakat sen de almaya muhtaçsan, sen Bismillâh de, onun başı üstünde rahmet-i İlâhiyenin elini gör, şükürle öp, ondan al. Yani, nimetten in’âma bak, in’amdan Mün’im-i Hakikîyi düşün. Bu düşünmek bir şükürdür. Sonra o zâhirî vasıtaya istersen dua et; çünkü o nimet onun eliyle size gönderildi.

Esbab-ı zâhiriyeyi perestiş edenleri aldatan, iki şeyin beraber gelmesi veya bulunmasıdır ki, *iktiran* tabir edilir, birbirine illet zannetmeleridir. Hem birşeyin ademi, bir nimetin mâdum olmasına illet olduğundan, tevehhüm eder ki, o şeyin vücudu dahi o nimetin vücuduna illettir. Şükrünü, minnettarlığını o şeye verir, hataya düşer. Çünkü bir nimetin vücudu, o nimetin umum mukaddemâtına ve şerâitine terettüp eder. Halbuki o nimetin ademi, birtek şartın ademiyle oluyor.

Meselâ, bir bahçeyi sulayan cetvelin deliğini açmayan adam, o bahçenin kurumasına ve o nimetlerin ademine sebep ve illet oluyor. Fakat o bahçenin nimetlerinin vücudu, o adamın hizmetinden başka, yüzer şerâitin vücuduna tevakkufla beraber, illet-i hakikî olan kudret ve irade-i Rabbâniye ile vücuda gelir. İşte bu mağlâtanın ne kadar hatası zâhir olduğunu anla ve esbabperestlerin de ne kadar hata ettiklerini bil.

Evet, iktiran ayrıdır, illet ayrıdır. Bir nimet sana geliyor. Fakat bir insanın sana karşı ihsan niyeti o nimete mukarin olmuş. Fakat illet olmamış. İllet rahmet-i İlâhiyedir. Evet, o adam ihsan etmeyi niyet etmeseydi o nimet sana gelmezdi, nimetin ademine illet olurdu. Fakat, mezkûr kaideye binaen, o meyl-i ihsan, o nimete illet olamaz. Ancak yüzer şerâitin bir şartı olabilir.

Meselâ, Risale-i Nur’un şakirtleri içinde Cenâb-ı Hakkın nimetlerine mazhar bazı zatlar (Hüsrev, Refet gibi), iktirânı illetle iltibas etmişler, Üstadına fazla minnettarlık gösteriyorlardı. Halbuki, Cenâb-ı Hak onlara ders-i Kur’ânîde verdiği nimet-i istifade ile, Üstadlarına ihsan ettiği nimet-i ifadeyi beraber kılmış, mukarenet vermiş.

Onlar derler ki: “Eğer Üstadımız buraya gelmeseydi biz bu dersi alamazdık. Öyleyse onun ifadesi, istifademize illettir.”

Ben de derim: Ey kardeşlerim! Cenâb-ı Hakkın bana da, sizlere de ettiği nimet beraber gelmiş. İki nimetin illeti de rahmet-i İlâhiyedir. Ben de sizin gibi, iktirânı illetle iltibas ederek, bir vakit Risale-i Nur’un sizler gibi elmas kalemli yüzer şakirtlerine çok minnettarlık hissediyordum. Ve diyordum ki: “Bunlar olmasaydı, benim gibi yarım ümmî bir biçare nasıl hizmet edecekti?” Sonra anladım ki, sizlere kalem vasıtasıyla olan kudsî nimetten sonra, bana da bu hizmete muvaffakiyet ihsan etmiş. Birbirine iktiran etmiş; birbirinin illeti olamaz. Ben size teşekkür değil, belki sizi tebrik ediyorum. Siz de bana minnettarlığa bedel,

dua ve tebrik ediniz.

Bu Dördüncü Meselede gafletin ne kadar dereceleri bulunduğu anlaşılır.

BEŞİNCİ MESELE: Nasıl ki bir cemaatin malı bir adama verilse zulüm olur. Veya cemaate ait vakıfları bir adam zaptetse zulmeder. Öyle de, cemaatin sa'yleriyle hâsıl olan bir neticeyi veya cemaatin haseneleriyle terettüp eden bir şerefi, bir fazileti o cemaatin reisine veya üstadına vermek hem cemaate, hem de o üstad veya reise zulümdür. Çünkü enâniyeti okşar, gurura sevk eder. Kendini kapıcı iken padişah zannettirir. Hem kendi nefsine de zulmeder. Belki bir nevi şirk-i hafîye yol açar.

Evet, bir kaleyi fetheden bir taburun ganimetini ve muzafferiyet ve şerefini, binbaşısı alamaz. Evet, üstad ve mürşid, masdar ve menba telâkki edilmemek gerektir. Belki mazhar ve mâkes olduklarını bilmek lâzımdır. Meselâ, hararet ve ziya sana bir âyine vasıtasıyla gelir. Sen de, güneşe karşı minnettar olmaya bedel, âyineyi masdar telâkki edip, güneşi unutup, ona minnettar olmak divaneliktir.

Evet, âyine muhafaza edilmeli, çünkü mazhardır. İşte mürşidin ruhu ve kalbi bir âyinedir, Cenâb-ı Haktan gelen feyze mâkes olur, müridine aksedilmesine de vesile olur. Vesilelikten fazla, feyiz noktasında makam verilmemek lâzımdır.

Hattâ bazı olur ki, masdar telâkki edilen bir üstad, ne mazhardır, ne masdardır. Belki müridinin safvet-i ihlâsıyla ve kuvvet-i irtibatıyla ve ona hasr-ı nazarla, o mürid, başka yolda aldığı füyuzâtı, üstadının mir'ât-ı ruhundan gelmiş görüyor. Nasıl ki bazı adam, manyetizma vasıtasıyla bir cama dikkat ede ede âlem-i misale karşı hayalinde bir pencere açılır, o âyinede çok garaibi müşahede eder. Halbuki âyinede değil, belki âyineye olan dikkat-i nazar vasıtasıyla, âyinenin haricinde hayaline bir pencere açılmış, görüyor. Onun içindir ki, bazan nâkıs bir şeyhin hâlis müridi, şeyhinden daha ziyade kâmil olabilir. Ve döner, şeyhini irşad eder ve şeyhinin şeyhi olur.

ON DÖRDÜNCÜ NOTA

Tevhide dair dört küçük remizdir.

BİRİNCİ REMİZ: Ey esbabperest insan! Acaba, garip cevherlerden yapılmış bir acip kasrı görsen ki yapılıyor. Onun binasında sarf edilen cevherlerin bir kısmı yalnız Çin'de bulunuyor. Diğer kısmı Endülüs'te, bir kısmı Yemen'de, bir kısmı Sibirya'dan başka yerde bulunmuyor. Binanın yapılması zamanında, aynı günde şark, şimal, garp, cenuptan o cevherli taşlar kolaylıkla celb olup yapıldığını görsen, hiç şüphen kalır mı ki, o kasrı yapan usta, bütün küre-i arza hükmeden bir hâkim-i mucizekârdır?

İşte, herbir hayvan, öyle bir kasr-ı İlâhîdir. Hususan insan, o kasırların en

güzeli ve o sarayların en acibidir. Ve bu insan denilen sarayın cevherleri, bir kısmı âlem-i ervahtan, bir kısmı âlem-i misalden ve Levh-i Mahfuzdan ve diğer bir kısmı da hava âleminden, nur âleminden, anâsır âleminden geldiği gibi; hâcâtı ebede uzanmış, emelleri semâvat ve arzın aktârında intişar etmiş, rabıtaları, alâkaları dünya ve âhiret edvârında dağılmış bir saray-ı acip ve bir kasr-ı gariptir.

İşte, ey kendini insan zanneden insan! Madem mahiyetin böyledir; seni yapan ancak o Zat olabilir ki, dünya ve âhiret birer menzil, arz ve semâ birer sayfa, ezel ve ebed, dün ve yarın hükmünde olarak tasarruf eden bir Zat olabilir. Öyleyse, insanın mâbûdu ve melcei ve halâskârı O olabilir ki, arz ve semâya hükmeder, dünya ve ukbâ dizginlerine mâliktir.

İKİNCİ REMİZ: Bazı eblehler var ki, güneşi tanımadıkları için, bir âyinede güneşi görse, âyineyi sevmeye başlar. Şedit bir hisle onun muhafazasına çalışır —tâ ki içindeki güneşi kaybolmasın. Ne vakit o ebleh, güneş, âyinenin ölmesiyle ölmediğini ve kırılmasıyla fenâ bulmadığını derk etse, bütün muhabbetini gökteki güneşe çevirir. O vakit anlar ki, âyinede görünen güneş, âyineye tâbi değil, bekàsı ona mütevakkıf değil. Belki güneştir ki, o âyineyi o tarzda tutuyor ve onun parlamasına ve nuruna medet veriyor. Güneşin bekàsı onunla değil; belki âyinenin hayattar parlamasının bekàsı, güneşin cilvesine tâbidir.

Ey insan! Senin kalbin ve hüviyet ve mahiyetin bir âyinedir. Senin fıtratında ve kalbinde bulunan şedit bir muhabbet-i bekà, o âyine için değil ve o kalbin ve mahiyetin için değil. Belki o âyinede istidada göre cilvesi bulunan Bâkî-i Zülcelâlin cilvesine karşı muhabbetindir ki, belâhet yüzünden, o muhabbetin yüzü başka yere dönmüş. Madem öyledir; يَابَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي[1] de. Yani, madem Sen varsın ve bâkisin. Fenâ ve adem ne isterse bize yapsın, ehemmiyeti yok!

1. Bâkî olan sadece Odur.

ÜÇÜNCÜ REMİZ: Ey insan! Fâtır-ı Hakîmin senin mahiyetine koyduğu en garip bir hâlet şudur ki:

Bazan dünyaya yerleşemiyorsun, zindanda boğazı sıkılmış adam gibi “of, of”deyip dünyadan daha geniş bir yer istediğin halde; bir zerrecik, bir iş, bir hatıra, bir dakika içine girip yerleşiyorsun. Koca dünyaya yerleşemeyen kalb ve fikrin o zerrecikte yerleşir. En şiddetli hissiyatınla o dakikacık, o hatıracıkta dolaşıyorsun.

Hem senin mahiyetine öyle mânevî cihazat ve lâtifeler vermiş ki, bazıları dünyayı yutsa tok olmaz; bazıları bir zerreyi kendinde yerleştiremiyor. Baş bir batman taşı kaldırdığı halde, göz bir saçı kaldıramadığı gibi; o lâtife, bir saç

kadar bir sıkleti, yani, gaflet ve dalâletten gelen küçük bir hâlete dayanamıyor. Hattâ bazan söner ve ölür.

Madem öyledir, hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem'a, bir işarette, bir öpmekte batma. Dünyayı yutan büyük letâiflerini onda batırma. Çünkü çok küçük şeyler var, çok büyükleri bir cihette yutar. Nasıl küçük bir cam parçasında gök, yıldızlarıyla beraber içine girip gark oluyor. Hardal gibi küçük kuvve-i hafızanda, senin sahife-i a'mâlin ekseri ve sahaif-i ömrün ağlebi içine girdiği gibi, çok cüz'î küçük şeyler var, öyle büyük eşyayı bir cihette yutar, istiab eder.

DÖRDÜNCÜ REMİZ: Ey dünyaperest insan! Çok geniş tasavvur ettiğin senin dünyan, dar bir kabir hükmündedir. Fakat o dar kabir gibi menzilin duvarları şişeden olduğu için, birbiri içinde in'ikâs edip, gözgörünceye kadar genişliyor. Kabir gibi darken, bir şehir kadar genişgörünür. Çünkü o dünyanın sağ duvarı olan geçmiş zaman ve sol duvarıolan gelecek zaman, ikisi mâdum ve gayr-ı mevcut oldukları halde, birbiri içinde in'ikâs edip gayet kısa ve dar olan hazır zamanın kanatlarını açarlar. Hakikat hayale karışır; mâdum bir dünyayı mevcut zannedersin.

Nasıl bir hat, sür'at-i hareketle bir satıh gibi geniş görünürken, hakikat-i vücudu ince bir hat olduğu gibi, senin de dünyan hakikatçe dar, fakat senin gaflet ve vehim ve hayalinle duvarları çok genişlemiş. O dar dünyada, bir musibetin tahrikiyle kımıldansan, başını, çok uzak zannettiğin duvara çarparsın. Başındaki hayali uçurur, uykunu kaçırır. O vakit görürsün ki, o geniş dünyan kabirdendaha dar, köprüden daha müsaadesiz. Senin zamanın ve ömrün, berkten daha çabuk geçer; hayatın, çaydan daha sür'atli akar.

Madem dünya hayatı ve cismânî yaşayış ve hayvânî hayat böyledir. Hayvâniyetten çık, cismâniyeti bırak, kalb ve ruhun derece-i hayatına gir. Tevehhüm ettiğin geniş dünyadan daha geniş bir daire-i hayat, bir âlem-i nur bulursun. İşte o âlemin anahtarı, marifetullah ve vahdâniyet sırlarını ifade eden لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ [1] kelime-i kudsiyesiyle kalbi söylettirmek, ruhu işlettirmektir.

ON BEŞİNCİ NOTA

Üç meseledir.[2]

BİRİNCİ MESELE: İsm-i Hafîzin tecellî-i etemmine işaret eden

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ [3]

âyetidir. Kur’ân-ı Hakîmin bu hakikatine delil istersen, Kitab-ı Mübînin mistarı üstünde yazılan şu kâinat kitabının sayfalarına baksan, ism-i Hafîzin cilve-i âzamını ve bu âyet-i kerimenin bir hakikat-i kübrâsının nazîresini çok cihetlerle görebilirsin.

1. Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur.
2. On Beşinci Nota’nın İkinci ve Üçüncü Meseleleri, Yirmi Dördüncü Lem’a’dır. Üçüncü Mesele ise Barla Lâhikası’nda yer almaktadır.
3. “Kim zerre kadar bir iyilik yaparsa karşılığını görür. Kim zerre kadar birkötülük işlerse o da onun karşılığını görür.” Zilzal Sûresi, 99:7-8.

Ezcümle: Ağaç, çiçek ve otların muhtelif tohumlarından bir kabza al. O muhtelif ve birbirine muhalif tohumların cinsleri birbirinden ayrı, nevileri birbirinden başka olan çiçek ve ağaç ve otların sandukçaları hükmünde olan o kabzayı, karanlıkta ve karanlık ve basit ve câmid bir toprak içinde defnet, serp. Sonra, mizansız ve eşyayı fark etmeyen ve nereye yüzünü çevirsen oraya giden basit suyla sula.

Sonra, senevî haşrin meydanı olan bahar mevsiminde gel, bak. İsrâfilvâri melek-i ra’d, baharda, nefh-i sur nev’inden yağmura bağırması, yeraltında defnedilen çekirdeklere nefh-i ruhla müjdelemesi zamanına dikkat et ki, o nihayet derece karışık ve karışmış ve birbirine benzeyen o tohumcuklar, ism-i Hafîzin tecellîsi altında, kemâl-i imtisalle, hatasız olarak, Fâtır-ı Hakîmden gelen evâmir-i tekviniyeyi imtisal ediyorlar. Ve öyle tevfik-i hareket ediyorlar ki, onların o hareketlerinde bir şuur, bir basiret, bir kast, bir irade, bir ilim, bir kemal, bir hikmet parladığı görünüyor. Çünkü, görüyorsun ki, o birbirine benzeyen tohumcuklar, birbirinden temayüz ediyor, ayrılıyor.

Meselâ bu tohumcuk bir incir ağacı oldu, Fâtır-ı Hakîmin nimetlerini başlarımız üstünde neşre başladı. Serpiyor, dallarının elleriyle bizlere uzatıyor. İşte bu, ona sureten benzeyen bu iki tohumcuk ise, gün âşıkı namındaki çiçekle, hercaimenekşe gibi çiçekleri verdi. Bizler için süslendi. Yüzümüze gülüyorlar, kendilerini bizlere sevdiriyorlar.

Daha buradaki bir kısım tohumcuklar, bu güzel meyveleri verdi. Ve sümbül ve ağaç oldular. Güzel tad ve koku ve şekilleriyle iştahımızı açıp, kendi nefislerine bizim nefislerimizi davet ediyorlar. Ve kendilerini müşterilerine feda ediyorlar. Tâ nebâtî hayat mertebesinden, hayvânî hayat mertebesine terakki etsinler.

Ve hâkezâ, kıyas et. Öyle bir surette o tohumcuklar inkişaf ettiler ki, o tek kabza, muhtelif ağaçlarla ve mütenevvi çiçeklerle dolu bir bahçe hükmüne geçti. İçinde hiçbir galat, kusur yok. [1] فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ sırrını gösterir. Herbir tohum, ism-i Hafîzin cilvesiyle ve ihsanıyla, ona pederinin ve aslının malından verdiği irsiyeti, iltibassız, noksansız muhafaza edip gösteriyor.

1. “Haydi, çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun?” Mülk Sûresi, 67:3.

İşte bu hadsiz harika muhafazayı yapan Zât-ı Hafîz, kıyamet ve haşirde,

hafîziyetin tecellî-i ekberini göstereceğine kat’î bir işarettir.

Evet, bu ehemmiyetsiz, zâil, fâni tavırlarda bu derece kusursuz, galatsız hafîziyet cilvesi bir hüccet-i katıadır ki, ebedî tesiri ve azîm ehemmiyeti bulunan, emanet-i kübrâ hamelesi ve arzın halifesi olan insanların ef’âl ve âsâr ve akvâlleri ve hasenat ve seyyiatları, kemâl-i dikkatle muhafaza edilir ve muhasebesi görülecek.

Âyâ, bu insan zanneder mi ki başıboş kalacak? Hâşâ! Belki insan ebede meb’ustur ve saadet-i ebediyeye ve şekavet-i daimeye namzettir. Küçük büyük, az çok, her amelinden muhasebe görecek. Ya taltif veya tokat yiyecek.

İşte, hafîziyetin cilve-i kübrâsına ve mezkûr âyetin hakikatine şahitler had ve hesaba gelmez. Bu meseledeki gösterdiğimiz şahit, denizden bir katre, dağdan bir zerredir.

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [1]

1. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

On Sekizinci Lem’a

Sikke-i Tasdik-i Gaybî ve teksir Lem’alar mecmuasında neşredilmiştir.

On Dokuzuncu Lem’a

İktisat Risalesi

İktisat ve kanaate, israf ve tebzîre dairdir.

[1]

1. “Yiyin, için, fakat israf etmeyin.” A’râf Sûresi, 7:31.
2. bk. İbrahim Sûresi, 14:7.

ŞU ÂYET-İ KERİME, iktisada kat’î emir ve israftan nehy-i sarih suretinde gayet mühim bir ders-i hikmet veriyor. Şu meselede Yedi Nükte var.

BİRİNCİ NÜKTE

Hâlık-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin mukabilinde şükür istiyor.[1] İsraf ise şükre zıttır, nimete karşı hasâretli bir istihfaftır. İktisat ise, nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır.

1. bk. İbrahim Sûresi, 14:7.

Evet, iktisat hem bir şükr-ü mânevî, hem nimetlerdeki rahmet-i İlâhiyeye karşı bir hürmet, hem kat’î bir surette sebeb-i bereket, hem bedene perhiz gibi bir medar-ı sıhhat, hem mânevî dilencilik zilletinden kurtaracak bir sebeb-i izzet, hem nimet içindeki lezzeti hissetmesine ve zâhiren lezzetsiz görünen nimetlerdeki lezzeti tatmasına kuvvetli bir sebeptir. İsraf ise, mezkûr hikmetlere muhalif olduğundan, vahîm neticeleri vardır.

İKİNCİ NÜKTE

Fâtır-ı Hakîm, insanın vücudunu mükemmel bir saray suretinde ve muntazam bir şehir misalinde yaratmış. Ağızdaki kuvve-i zâikayı bir kapıcı, âsâb ve damarları telefon ve telgraf telleri gibi, kuvve-i zâika ile merkez-i vücuttaki mide ile bir medar-ı muhabereleridir ki, ağza gelen maddeyi o damarlarla haber verir. Bedene, mideye lüzumu yoksa “Yasaktır” der, dışarı atar. Bazan da, bedene menfaati olmamakla beraber, zararlı ve acı ise, hemen dışarı atar, yüzüne tükürür.

İşte, madem ağızdaki kuvve-i zâika bir kapıcıdır; mide, cesedin idaresi noktasında bir efendi ve bir hâkimdir. O saraya veyahut o şehre gelen ve sarayın

hâkimine verilen hediyenin yüz derece kıymeti varsa, kapıcıya bahşiş nev'inden ancak beş derecesi muvafık olur, fazla olamaz. Tâ ki, kapıcı gururlanıp, baştan çıkıp, vazifeyi unutup, fazla bahşiş veren ihtilâlcileri saray dahiline sokmasın.

İşte, bu sırra binaen, şimdi iki lokma farz ediyoruz. Bir lokma, peynir ve yumurta gibi mugaddî maddeden kırk para, diğer lokma en âlâ baklavadan on kuruş olsa; bu iki lokma, ağza girmeden, beden itibarıyla farkları yoktur, müsavidirler. Boğazdan geçtikten sonra, ceset beslemesinde yine müsavidirler. Belki, bazan kırk paralık peynir daha iyi besler. Yalnız, ağızdaki kuvve-i zâikayı okşamak noktasında yarım dakika bir fark var. Yarım dakika hatırı için kırk paradan on kuruşa çıkmak ne kadar mânâsız ve zararlı bir israf olduğu kıyas edilsin.

Şimdi, saray hâkimine gelen hediye kırk para olmakla beraber, kapıcıya dokuz defa fazla bahşiş vermek, kapıcıyı baştan çıkarır. "Hâkim benim" der. Kim fazla bahşiş ve lezzet verse onu içeriye sokacak, ihtilâl verecek, yangın çıkaracak. "Aman, doktor gelsin, hararetimi teskin etsin, ateşimi söndürsün" dedirmeye mecbur edecek.

İşte, iktisat ve kanaat, hikmet-i İlâhiyeye tevfik-i harekettir; kuvve-i zâikayı kapıcı hükmünde tutup, ona göre bahşiş verir. İsraf ise, o hikmete zıt hareket ettiği için çabuk tokat yer, mideyi karıştırır, iştihâ-yı hakikîyi kaybeder. Tenevvü-ü et'imeden gelen sun'î bir iştihâ-yı kâzibe ile yedirir, hazımsızlığa sebebiyet verir, hasta eder.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

Sabık İkinci Nüktede, "Kuvve-i zâika kapıcıdır" dedik. Evet, ehl-i gaflet ve ruhen terakki etmeyen ve şükür mesleğinde ileri gitmeyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir. Onun telezzüzü hatırı için israfâta ve bir dereceden on derece fiyata çıkmamak gerektir.

Fakat, hakikî ehl-i şükrün ve ehl-i hakikatin ve ehl-i kalbin kuvve-i zâikası, Altıncı Sözdeki muvazenede beyan edildiği gibi, kuvve-i zâikası rahmet-i İlâhiyenin matbahlarına bir nâzır ve bir müfettiş hükmündedir. Ve o kuvve-i zâika da taamlar adedince mizancıklarla nimet-i İlâhiyenin envâını tartmak ve tanımak, bir şükr-ü mânevî suretinde cesede, mideye haber vermektir. İşte, bu surette kuvve-i zâika yalnız maddî cesede bakmıyor. Belki kalbe, ruha, akla dahi baktığı cihetle, midenin fevkinde hükmü var, makamı var. İsraf etmemek şartıyla ve sırf vazife-i şükrâniyeyi yerine getirmek ve envâ-ı niam-ı İlâhiyeyi hissedip tanımak kaydıyla ve meşru olmak ve zillet ve dilenciliğe vesile olmamak şartıyla, lezzetini takip edebilir. Ve o kuvve-i zâikayı taşıyan lisanı şükürde istimal etmek için leziz taamları tercih edebilir. Bu hakikate işaret eden bir

hadise ve bir keramet-i Gavsiye:

Bir zaman, Hazret-i Gavs-ı Âzam Şeyh Geylânî'nin terbiyesinde, nazdar ve ihtiyare bir hanımın birtek evlâdı bulunuyormuş. O muhterem ihtiyare, gitmiş oğlunun hücresine, bakıyor ki, oğlu bir parça kuru ve siyah ekmek yiyor. O riyazattan zaafiyetiyle, validesinin şefkatini celb etmiş. Ona acımış. Sonra Hazret-i Gavs'ın yanına şekvâ için gitmiş. Bakmış ki, Hazret-i Gavs, kızartılmış bir tavuk yiyor. Nazdarlığından demiş:

"Yâ Üstad! Benim oğlum açlıktan ölüyor; sen tavuk yersin!"

Hazret-i Gavs tavuğa demiş: "Kum biiznillâh!"[1]O pişmiş tavuğun kemikleri toplanıp tavuk olarak yemek kabından dışarı atıldığını, mutemet ve mevsuk çok zatlardan, Hazret-i Gavs gibi kerâmât-ı harikaya mazhariyeti dünyaca meşhur bir zâtın bir kerameti olarak, mânevî tevatürle nakledilmiş. Hazret-i Gavs demiş: "Ne vakit senin oğlun da bu dereceye gelirse, o zaman o da tavuk yesin."[2]

1. "Allah'ın izniyle kalk (diril)."
2. bk. Geylânî, *Gunyetü'l-Tâlibîn*s. 502; Nebhânî, *Câmiu Kerâmâtü'l-Evliyâ* 2:203.

İşte, Hazret-i Gavs'ın bu emrinin mânâsı şudur ki: Ne vakit senin oğlun da ruhu cesedine, kalbi nefsine, aklı midesine hâkim olsa ve lezzeti şükür için istese, o vakit leziz şeyleri yiyebilir.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE

"İktisat eden, maişetçe aile belâsını çekmez" meâlindeki [1] لاَ يَعُولُ مَنِ اقْتَصَدَ hadis-i şerifi sırrıyla, "iktisat eden, maişetçe aile zahmet ve meşakkatini çok çekmez."

Evet, iktisat kat'î bir sebeb-i bereket ve medar-ı hüsn-ü maişet olduğuna o kadar kat'î deliller var ki, had ve hesaba gelmez.[2] Ezcümle, ben kendi şahsımda gördüğüm ve bana hizmet ve arkadaşlık eden zatların şehadetleriyle diyorum ki:

İktisat vasıtasıyla bazan bire on bereket gördüm ve arkadaşlarım gördüler. Hattâ dokuz sene (şimdi otuz sene) evvel[3] benimle beraber Burdur'a nefyedilen reislerden bir kısmı, parasızlıktan zillet ve sefalete düşmemekliğim için, zekâtlarını bana kabul ettirmeye çok çalıştılar. O zengin reislere dedim: "Gerçi param pek azdır. Fakat iktisadım var, kanaate alışmışım. Ben sizden daha zenginim." Mükerrer ve musırrâne tekliflerini reddettim. Câ-yı dikkattir ki, iki sene sonra, bana zekâtlarını teklif edenlerin bir kısmı, iktisatsızlık yüzünden borçlandılar. Lillâhilhamd, onlardan yedi sene sonra, o az para, iktisat bereketiyle bana kâfi geldi, benim yüz suyumu döktürmedi, beni halklara arz-ı hâcete mecbur etmedi. Hayatımın bir düsturu olan "nâstan istiğnâ" mesleğini bozmadı.

1. *Müsned*,1:447; el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr,* 5:454, no: 7939; el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, 3:36, 6:49, 56, 57.
2. Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsât*7:25; Beyhâkî, *Şuabü'l-İman* 5:254.

3. Behsedilen tarih 1926 senesidir.

Evet, iktisat etmeyen, zillete ve mânen dilenciliğe ve sefalete düşmeye namzettir. Bu zamanda isrâfâta medar olacak para çok pahalıdır. Mukabilinde bazan haysiyet, namus rüşvet alınıyor. Bazan mukaddesât-ı diniye mukabil alınıyor, sonra menhus bir para veriliyor. Demek, mânevî yüz lira zararla maddî yüz paralık bir mal alınır.

Eğer iktisat edip hâcât-ı zaruriyeye iktisar ve ihtisar ve hasretse,

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ [1]

sırrıyla,

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلاَّ عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا [2]

sarahatiyle, ummadığı tarzda, yaşayacak kadar rızkını bulacak. Çünkü şu âyet taahhüt ediyor.

Evet, rızık ikidir: [3]

Biri hakikî rızıktır ki, onunla yaşayacak. Bu âyetin hükmü ile, o rızık taahhüd-ü Rabbânî altındadır. Beşerin sû-i ihtiyarı karışmazsa, o zarurî rızkı herhalde bulabilir. Ne dinini, ne namusunu, ne izzetini feda etmeye mecbur olmaz.

İkincisi, rızk-ı mecazîdir ki, sû-i istimâlâtla hâcât-ı gayr-ı zaruriye hâcât-ı zaruriye hükmüne geçip, görenek belâsıyla tiryaki olup, terk edemiyor. İşte bu rızık taahhüd-ü Rabbânî altında olmadığı için, bu rızkı tahsil etmek, hususan bu zamanda çok pahalıdır. Başta izzetini feda edip zilleti kabul etmek, bazan alçak insanların ayaklarını öpmek kadar mânen bir dilencilik vaziyetine düşmek, bazan hayat-ı ebediyesinin nuru olan mukaddesât-ı diniyesini feda etmek suretiyle o bereketsiz, menhus malı alır.

Hem bu fakr u zaruret zamanında, aç ve muhtaç olanların elemlerinden ehl-i vicdana rikkat-i cinsiye vasıtasıyla gelen teellüm, o gayr-ı meşru bir surette kazandığı parayla aldığı lezzeti, vicdanı varsa acılaştırıyor. Böyle acip bir zamanda, şüpheli mallarda, zaruret derecesinde iktifa etmek lâzımdır. Çünkü اِنَّ الضَّرُورَةَ تُقَدَّرُ بِقَدْرِهَا [4] sırrıyla, haram maldan, mecburiyetle zaruret derecesini alabilir, fazlasını alamaz. Evet, muztar adam, murdar etten tok oluncaya kadar yiyemez. Belki ölmeyecek kadar yiyebilir. Hem, yüz aç adamın huzurunda kemâl-i lezzetle fazla yenilmez.

1. "Şüphesiz ki rızık veren, mutlak kudret ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır." Zâriyat Sûresi, 51:58.
2. "Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, onun rızkını vermek Allah'a ait olmasın." Hûd Sûresi, 11:6.
3. bk. Cürcânî, *Tarihü Cürcân*s. 366; Gazâlî, *el-Makasıdü'l-Esnâ* s. 85-86.
4. Zaruretler zaruret miktarınca sınırlandırılır.

İktisat, sebeb-i izzet ve kemal olduğuna delâlet eden bir vakıa:

Bir zaman, dünyaca sehâvetle meşhur Hâtem-i Tâî, mühim bir ziyafet veriyor. Misafirlerine gayet fazla hediyeler verdiği vakit, çölde gezmeye çıkıyor. Bakar ki, bir ihtiyar fakir adam, bir yükdikenli çalı ve gevenleri beline yüklemiş, cesedine batıyor, kanatıyor. Hâtem ona dedi:

“Hâtem-i Tâî, hediyelerle beraber mühim bir ziyafet veriyor. Sen de oraya git; beş kuruşluk çalı yüküne bedel beş yüz kuruş alırsın.”

O muktesit ihtiyar demiş ki: “Ben bu dikenli yükümü izzetimle çekerim, kaldırırım; Hâtem-i Tâî’nin minnetini almam.”

Sonra Hâtem-i Tâî’den sormuşlar: “Sen kendinden daha civanmert, aziz kimi bulmuşsun?”

Demiş: “İşte o sahrâda rast geldiğim o muktesit ihtiyarı benden daha aziz, daha yüksek, daha civanmert gördüm.”[1]

1. bk. *Buhârî*, Müsâkât 13, Zekat 50, Büyu’ 15; *İbniMâce*, Zekat 25; *Müsned* 1:167.

BEŞİNCİ NÜKTE

Cenâb-ı Hak, kemâl-i kereminden, en fakir adama en zengin adam gibi ve gedâya, yani fakire, padişah gibi, lezzet-i nimetini ihsas ettiriyor. Evet, bir fakirin, kuru bir parça siyah ekmekten açlık ve iktisat vasıtasıyla aldığı lezzet, bir padişahın ve bir zenginin israftan gelen usanç ve iştahsızlıkla yediği en âlâ baklavadan aldığı lezzetten daha ziyade lezzetlidir.

Câ-yı hayrettir ki, bazı müsrif ve mübezzir insanlar, böyle iktisatçıları hısset ile ittiham ediyorlar. Hâşâ! İktisat, izzet ve cömertliktir. Hısset ve zillet, ehl-i israf ve tebzîrin zâhirî merdâne keyfiyetlerinin içyüzüdür. Bu hakikati teyid eden, bu risalenin telifi senesinde Isparta’da hücremde cereyan eden bir vakıa var. Şöyle ki:

Kaideme ve düstur-u hayatıma muhalif bir surette, bir talebem iki buçuk okkaya yakın bir balı, bana hediye kabul ettirmeye ısrar etti. Ne kadar kaidemi ileri sürdüm, kanmadı. Bilmecburiye, yanımdaki üç kardeşime yedirmek ve Şâbân-ı Şerif ve Ramazan’da o baldan iktisatla otuz kırk gün üç adam yesin ve getiren de sevap kazansın ve kendileri de tatlısız kalmasın diyerek, “Alınız” dedim. Bir okka bal da benim vardı. O üç arkadaşım, gerçi müstakim ve iktisadı takdir edenlerdendi. Fakat, her ne ise, birbirine ikram etmek ve herbiri ötekinin nefsini okşamak ve kendi nefsine tercih etmek olan, bir cihette ulvî bir hasletle iktisadı unuttular. Üç gecede iki buçuk okka balı bitirdiler. Ben gülerek dedim: “Sizi otuz kırk gün o bal iletatlandıracaktım. Siz otuz günü üçe indirdiniz. Afiyet olsun!” dedim.Fakat ben, kendi o bir okka balımı iktisatla sarf ettim. Bütün Şâban ve Ramazan’da hem ben yedim, hem, lillâhilhamd, o kardeşlerimin herbirisine iftar vaktinde birer kaşık[HAŞİYE-1] verip, mühim sevaba medar oldu.

Haşiye-1 Yani, büyükçe bir çay kaşığı iledir.

Benim halimi görenler, o vaziyetimi belki hısset telâkki etmişlerdir. Öteki kardeşlerimin üç gecelik vaziyetlerini bir civanmertlik telâkki edebilirler. Fakat, hakikat noktasında, o zâhirî hısset altında ulvî bir izzet ve büyük bir bereket ve yüksek bir sevap gizlendiğini gördük. Ve o civanmertlik ve israf altında, eğer vazgeçilmeseydi, bir dilencilik ve gayrın eline tamahkârâne ve muntazırâne bakmak gibi, hıssetten çok aşağı bir hâleti netice verirdi.

ALTINCI NÜKTE

İktisat ve hıssetin çok farkı var. Tevazu, nasıl ki ahlâk-ı seyyieden olan tezellülden mânen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memdûhadır. Ve vakar, nasıl ki kötü hasletlerden olan tekebbürden mânen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memdûhadır. Öyle de, ahlâk-ı âliye-i Peygamberiyeden olan ve belki kâinattaki nizam-ı hikmet-i İlâhiyenin medarlarından olan iktisat ise,[1] sefillik ve bahillik ve tamahkârlık ve hırsın bir halitası olan hısset ile hiç münasebeti yok. Yalnız sureten bir benzeyiş var. Bu hakikati teyid eden bir vakıa:

1. *EbûDâvûd*, Edeb 2: *Müsned* 1:296.

Sahabenin Abâdile-i Seb'a-i meşhuresinden olan Abdullah ibni Ömer Hazretleri ki, Halife-i Resulullah olan Faruk-u Âzam Hazret-i Ömer'in (r.a.) en mühim ve büyük mahdumu ve Sahabe âlimlerinin içinde en mümtazlarından olan o zât-ı mübarek çarşı içinde, alışverişte, kırk paralık bir meseleden, iktisat için ve ticaretin medarı olan emniyet ve istikameti[1] muhafaza için şiddetli münakaşa etmiş. Bir Sahabe ona bakmış. Rû-yi zeminin halife-i zîşânı olan Hazret-i Ömer'in mahdumunun kırk para için münakaşasını acip bir hısset tevehhüm ederek, o imamın arkasına düşüp, ahvâlini anlamak ister.

1. bk. *Tirmizî*, Büyû' 3; *İbniMâce*, Ticârât 1; *Dârimî*, Büyû' 98.

Baktı ki, Hazret-i Abdullah hane-i mübarekine girdi. Kapıda bir fakir adam gördü. Bir parça eğlendi, ayrıldı, gitti. Sonra hanesinin ikinci kapısından çıktı, diğer bir fakiri orada da gördü. Onun yanında da bir parça eğlendi, ayrıldı, gitti.

Uzaktan bakan o Sahabe merak etti. Gitti, o fakirlere sordu: "İmam sizin yanınızda durdu, ne yaptı?"

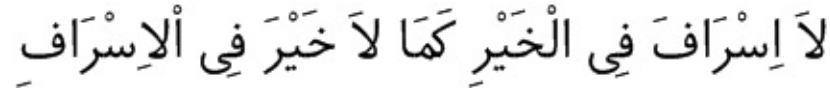
Herbirisi dedi: "Bana bir altın verdi."

O Sahabe dedi: "Fesübhânallah! Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hanesinde iki yüz kuruşu kimseye sezdirmeden, kemâl-i rıza-yı nefisle versin!" diye düşündü. Gitti, Hazret-i Abdullah ibni Ömer'i gördü, dedi:

"Ya imam, bu müşkülümü hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hanende de şöyle yapmışsın."

Ona cevaben dedi ki: "Çarşıdaki vaziyet iktisattan ve kemâl-i akıldan ve alışverişin esası ve ruhu olan emniyetin, sadakatin muhafazasından gelmiş bir

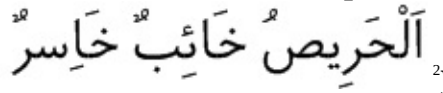
hâlettir, hısset değildir. Hanemdeki vaziyet, kalbin şefkatinden ve ruhun kemâlinden gelmiş bir hâlettir. Ne o hıssettir ve ne de bu israftır.”

İmam-ı Âzam, bu sırra bir işaret olarak demiş. Yani, “Hayırda ve ihsanda—fakat müstehak olanlara—israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur.”[1]

YEDİNCİ NÜKTE

İsraf, hırsı intaç eder. Hırs üç neticeyi verir:

BİRİNCİSİ: Kanaatsizliktir. Kanaatsizlik ise sa’ye, çalışmaya şevki kırar. Şükür yerine şekvâ ettirir, tembelliğe atar. Ve meşru, helâl, az malı[HAŞİYE-1] terk edip, gayr-ı meşru, külfetsiz bir malı arar. Ve o yolda izzetini, belki haysiyetini feda eder.

HIRSIN İKİNCİ NETİCESİ: Haybet ve hasârettir. Maksudunu kaçırmak ve istiskale mâruz kalıp teshilât ve muavenetten mahrum kalmak, hattâ [2] yani, “Hırs, hasâret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir” olan darbımesele mâsadak olur.

Hırs ve kanaatin tesiratı, zîhayat âleminde gayet geniş bir düsturla cereyan ediyor. Ezcümle, rızka muhtaç ağaçların fıtrî kanaatleri, onların rızkını onlara koşturduğu gibi, hayvânâtın hırsla meşakkat ve noksaniyet içinde rızka koşmaları, hırsın büyük zararını ve kanaatin azîm menfaatini gösterir.

Hem zayıf umum yavruların lisan-ı halleriyle kanaatleri, süt gibi lâtif bir gıdanın, ummadığı bir yerden onlara akması ve canavarların hırsla noksan ve mülevves rızıklarına saldırması, dâvâmızı parlak bir surette ispat ediyor.

1. bk. Gazâlî, *İhyâu Ulûmi’d-Dîn* 1:262; Kurtubî, *el-Câmi’li Ahkâmi’l-Kur’ân* 7:110; el-Münâvî, *Feyzü’l-Kadîr* 5:454.
Haşiye-1 İktisatsızlık yüzünden müstehlikler çoğalır, müstahsiller azalır. Herkes gözünü hükûmet kapısına diker. O vakit hayat-ı içtimaiyenin medarı olan *san’at, ticaret, ziraat* tenakus eder. O millet de tedennî edip sukut eder, fakir düşer.
2. bk. İbni Kays, *Kura’d-Dayf*4:301; el-Meydânî, *Mecmeu’l-Emsâl* 1:214.

Hem semiz balıkların vaziyet-i kanaatkârânesi, mükemmel rızıklarına medar olması ve tilki ve maymun gibi zeki hayvanların hırsla rızıkları peşinde dolaşmakla beraber kâfi derecede bulmamalarından cılız ve zayıf kalmaları, yine hırs ne derece sebeb-i meşakkat ve kanaat ne derece medar-ı rahat olduğunu gösterir.

Hem Yahudimilleti[1] hırs ile, ribâ ile, hile dolabı ile rızıklarını zilletli ve sefaletli, gayr-ı meşru ve ancak yaşayacak kadar rızıklarını bulması ve sahrânişinlerin, yani bedevîlerin, kanaatkârâne vaziyetleri, izzetle yaşaması ve kâfi rızkı bulması, yine mezkûr dâvâmızı kat’î ispat eder.

Hem çok âlimlerin[HAŞİYE-1] ve ediplerin[HAŞİYE-2] zekâvetlerinin verdiği bir hırs sebebiyle fakr-ı hale düşmeleri ve çok aptal ve iktidarsızların, fıtrî kanaatkârâne vaziyetleriyle zenginleşmeleri[2] kat'î bir surette ispat eder ki, rızk-ı helâl, acz ve iftikara göre gelir, iktidar ve ihtiyar ile değil.

Belki o rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile mâkûsen mütenasiptir. Çünkü, çocukların iktidar ve ihtiyarı geldikçe rızkı azalır, uzaklaşır, sakilleşir.

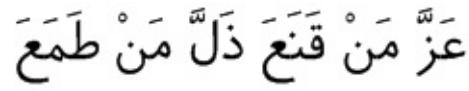
[3] hadisinin sırrıyla, kanaat bir define-i hüsn-ü maişet ve rahat-ı hayattır. Hırs ise, bir maden-i hasâret ve sefalettir.

1. bk. Bakara Sûresi, 2:61, 96.
Haşiye-1 İran'ın âdil padişahlarından Nuşirevân-ı Âdil'in veziri, akılca meşhur âlim olan Büzürcmehr'den (Büzürg-Mihr) sormuşlar: "Neden ulema, ümera kapısında görünüyor da, ümera ulema kapısında görünmüyor? Halbuki, ilim emâretin fevkindedir." Cevaben demiş ki: "Ulemanın ilminden, ümeranın cehlindendir." Yani, ümera, cehlinden ilmin kıymetini bilmiyorlar ki, ulemanın kapısına gidip ilmi arasınlar. Ulema ise, marifetlerinden, mallarının kıymetini dahi bildikleri için, ümera kapısında arıyorlar. İşte Büzürcmehr, ulemanın arasında fakr ve zilletlerine sebep olan zekâvetlerinin neticesi bulunan hırslarını zarif bir surette tevil ederek nâzikâne cevap vermiştir. (*Hüsrev)*
Haşiye-2 Bunu teyid eden bir hadise: Fransa'da ediplere, iyi dilencilik yaptıkları için dilencilik vesikası veriliyor. *Süleyman Rüştü*
2. bk. ed-Deylemî, *el-Müsned*: 4:385.
3. "Kanaat, tükenmez bir hazinedir." bk. et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*: 7:84; el-Beyhakî, *ez-Zühd*: 2:88; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*: 2:133.

ÜÇÜNCÜ NETİCE: Hırs, ihlâsı kırar, amel-i uhreviyeyi zedeler. Çünkü, bir ehl-i takvânın hırsı varsa, teveccüh-ü nâsı ister. Teveccüh-ü nâsı mürâât eden, ihlâs-ı tâmmı bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetli, çok câ-yı dikkattir.

Elhasıl, israf, kanaatsizliği intaç eder. Kanaatsizlik ise, çalışmanın şevkini kırar, tembelliğe atar, hayatından şekvâ kapısını açar, mütemadiyen şekvâ ettirir.[HAŞİYE-1] Hem ihlâsı kırar, riyâ kapısını açar. Hem izzetini kırar, dilencilik yolunu gösterir.

İktisat ise, kanaati intaç eder.

[1] hadisin sırrıyla, kanaat, izzeti intaç eder. Hem sa'ye ve çalışmaya teşcî eder. Şevkini ziyadeleştirir, çalıştırır. Çünkü, meselâ bir gün çalıştı. Akşamda aldığı cüz'î bir ücrete kanaat sırrıyla, ikinci gün yine çalışır. Müsrif ise, kanaat etmediği için, ikinci gün daha çalışmaz. Çalışsa da şevksiz çalışır.

Haşiye-1 Evet, hangi müsrifle görüşsen, şekvâlar işiteceksin. Ne kadar zengin olsa da yine dili şekvâ edecektir. En fakir, fakat kanaatkâr bir adamla görüşsen, şükür işiteceksin.
1. "Kanaat eden aziz olur; tamah eden zillete düşer." bk. İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fi Ğarîbi'l-Hadîs*: 4:114; ez-Zebîdî, *Tâcü'l-Arûs*: 22:90.

Hem iktisattan gelen kanaat, şükür kapısını açar, şekvâ kapısını kapatır. Hayatında daima şâkir olur. Hem kanaat vasıtasıyla insanlardan istiğnâ etmek cihetinde, teveccühlerini aramaz. İhlâs kapısı açılır, riyâ kapısı kapanır.

İktisatsızlık ve israfın dehşetli zararlarını geniş bir dairede müşahede ettim. Şöyle ki:

Ben, dokuz sene evvel mübarek bir şehre geldim. Kış münasebetiyle o şehrin menâbi-i servetini göremedim. Allah rahmet etsin, oranın müftüsü birkaç defa bana dedi: "Ahalimiz fakirdir." Bu söz benim rikkatime dokundu. Beş altı sene sonraya kadar, daima o şehir ahalisine acıyordum.

Sekiz sene sonra yazın yine o şehre geldim. Bağlarına baktım. Merhum müftünün sözü hatırıma geldi. “Fesübhânallah,” dedim. “Bu bağların mahsulâtı, şehrin hâcetinin pek fevkindedir. Bu şehir ahalisi pek çok zengin olmak lâzım gelir.” Hayret ettim. Beni aldatmayan ve hakikatlerin derkinde bir rehberim olan bir hatıra-i hakikatle anladım: İktisatsızlık ve israf yüzünden bereket kalkmış ki, o kadar menâbi-i servetle beraber, o merhum müftü “Ahalimiz fakirdir” diyordu. Evet, zekât vermek ve iktisat etmek, malda bittecrübe sebeb-i bereket olduğu gibi,[1] israf etmekle zekât vermemek, sebeb-i ref-i bereket olduğuna hadsiz vakıat vardır.

İslâm hükemasının Eflâtun’u ve hekimlerin şeyhi ve feylesofların üstadı, dâhi-i meşhur Ebu Ali ibni Sina, yalnız tıp noktasında, كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلاَ تُسْرِفُوا[2] âyetini şöyle tefsir etmiş. Demiş:

جَمَعْتُ الطِّبَّ فِى بَيْتَيْنِ جَمْعًا وَحُسْنُ الْقَوْلِ فِى قَصْرِ الْكَلاَم

فَقَلِّلْ اِنْ اَكَلْتَ وَبَعْدَ اَكْلٍ تَجَنَّبْ وَالشِّفَاءُ فِى الْاِنْهِضَام

وَلَيْسَ عَلَى النُّفُوسِ اَشَدُّ حَالاً مِنْ اِدْخَالِ الطَّعَام عَلَى الطَّعَام

Yani, ilm-i tıbbı iki satırla topluyorum. Sözün güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört beş saat kadar daha yeme. Şifa hazımdadır. Yani, kolayca hazmedeceğin miktarı ye, nefse ve mideye en ağır ve yorucu hal, taam taam üstüne yemektir.[HAŞİYE-1]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحكِيمُ[3]

1. bk. et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*: 10:128; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Evsat*: 2:161, 274; el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*: 3:382, 4:84.
2. “Yiyin, için, fakat israf etmeyin.” A’râf Sûresi, 7:31.
Haşiye-1 Yani, vücuda en muzır, dört beş saat fasıla vermeden yemek yemek, veyahut telezzüz için mütenevvi yemekleri birbiri üstüne mideye doldurmaktır.
3. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Sensin.”Bakara Sûresi, 2:32.

Câ-yı hayret ve medar-ı ibret bir tevafuk: İktisat Risalesini, üçü acemî olarak, beş altı ayrı ayrı müstensih, ayrı ayrı yerde, ayrı ayrı nüshadan yazıp, birbirinden uzak, hatları birbirinden ayrı, hiç elif’leri düşünmeyerek yazdıkları herbir

nüshanın elif’leri, duasız elli bir (51), dua ile beraber elli üç (53)’te tevafuk etmekle beraber, İktisat Risalesinin tarih-i telif ve istinsahı olan Rûmîce elli bir (51) ve Arabî elli üç (53) tarihinde tevafuku ise, şüphesiz tesadüf olamaz. İktisattaki bereketin keramet derecesine çıktığına bir işarettir. Ve bu seneye “Sene-i İktisat” tesmiyesi lâyıktır.

Evet, zaman, iki sene sonra bu keramet-i iktisadiyeyi, İkinci Harb-i Umumiyede her taraftaki açlık ve tahribat ve israfatla ve nev-i beşer ve herkes iktisada mecbur olmasıyla ispat etti.

Yirminci Lem’a

İhlâs hakkında

On Yedinci Lem’anın On Yedinci Notasının Yedi Meselesinden, Beş Noktadan ibaret olan İkinci meselesinin Birinci Noktası iken, ehemmiyetine binaen Yirminci Lem’a oldu.

اِنَّآ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا
لَهُ الدِّيْنُ اَلاَ لِلّٰهِ الدِّيْنُ الْخَالِصُ [1]

âyetiyle ve

هَلَكَ النَّاسُ اِلاَّ الْعَالِمُونَ وَهَلَكَ الْعَالِمُونَ
اِلاَّالْعَامِلُونَ وَهَلَكَ الْعَامِلُونَ اِلاَّ
الْمُخْلِصُونَوَالْمُخْلِصُونَ عَلٰى خَطَرٍ عَظِيم [2]

(ev kemâ kàl) hadis-i şerifi, ikisi de ihlâs ne kadar İslâmiyette mühim bir esas olduğunu gösteriyorlar. Bu ihlâs meselesinin hadsiz nüktelerinden yalnız Beş Noktayı muhtasaran beyan ederiz.

1. “Muhakkak ki Biz sana kitabı hak ile indirdik. İbadetini ihlâs ile Ona yönelterek sadece Allah’a kulluk et. Bilin ki, şirkten veriyadan uzak hâlis din Allah’a mahsustur.” Zümer Sûresi, 39:2-3.
2. “İnsanlar helâk oldu-âlimler müstesna. Âlimler de helâk oldu-ilmiyle amel edenler müstesna. Amel edenler de helâk oldu-ihlâs sahipleri müstesna. İhlâs sahiplerine gelince, onlar da pek büyük bir tehlike ile karşı karşıyadırlar.” bk. *Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ* 2:415; Gazâlî, *İhyâu Ulûmi’d-Dîn* 3:414.

TENBİH: Bu mübarek Isparta’nın medar-ı şükran bir hüsn-ü taliidir ki, ondaki ehl-i takvâ ve ehl-i tarikat ve ehl-i ilmin, sair yerlere nisbeten, rekabetkârâne ihtilâfları görünmüyor. Gerçi lâzım olan hakikî muhabbet ve ittifak yoksa da, zararlı muhalefet ve rekabet de başka yerlere nisbeten yoktur.

Birinci Nokta

Mühim ve müthiş bir sual: Neden ehl-i dünya, ehl-i gaflet, hattâ ehl-i dalâlet ve ehl-i nifak rekabetsiz ittifak ettikleri halde, ehl-i hak ve ehl-i vifak olan ashab-ı diyanet ve ehl-i ilim ve ehl-i tarikat, neden rekabetli ihtilâf ediyorlar? İttifak ehl-i vifakın hakkı iken ve hilâf ehl-i nifakın lâzımı iken, neden bu hak oraya geçti ve şu haksızlık şuraya geldi?

Elcevap: Bu elîm ve fecî ve ehl-i hamiyeti ağlattıracak hadise-i müthişenin pek çok esbabından, yedi sebebini beyan edeceğiz.

BİRİNCİSİ

Ehl-i hakkın ihtilâfı hakikatsizlikten gelmediği gibi, ehl-i gafletin ittifakı dahi hakikattarlıktan değildir. Belki ehl-i dünyanın ve ehl-i siyasetin ve ehl-i mektep gibi hayat-ı içtimaiyenin tabakatına dair birer muayyen vazife ile ve has bir hizmet ile meşgul taifelerin, cemaatlerin ve cemiyetlerin vazifeleri taayyün edip ayrılmış. Ve o vezâif mukabilindeki alacakları maişet noktasındaki maddî ücret ve hubb-u cah ve şan ve şeref noktasında teveccüh-ü nâstan alacakları[HAŞİYE-1] mânevî ücret taayyün etmiş, ayrılmış. Müzâhame ve münakaşayı ve rekabeti intaç edecek derecede bir iştirak yok. Onun için, bunlar ne kadar fena bir meslekte de gitseler, birbiriyle ittifak edebilirler.

Haşiye-1 *İhtar:* Teveccüh-ü nâs istenilmez, belki verilir. Verilse de onunla hoşlanılmaz. Hoşlansa ihlâsı kaybeder, riyâya girer. Şan ve şeref arzusuyla teveccüh-ü nâs ise, ücret ve mükâfat değil, belki ihlâssızlık yüzünden gelen bir itab ve bir mücazattır. Evet, amel-i salihin hayatı olan ihlâsın zararına teveccüh-ü nâs ve şan ve şeref, kabir kapısına kadar muvakkat olan bir lezzet-i cüz'iyeye mukabil, kabrin öbür tarafında azâb-ı kabir gibi nâhoş bir şekil aldığından, teveccüh-ü nâsı arzu etmek değil, belki ondan ürkmek ve kaçmak lâzımdır. Şöhretperestlerin ve şan ü şeref peşinde koşanların kulakları çınlasın!

Amma ehl-i din ve ashab-ı ilim ve erbab-ı tarikat ise, bunların herbirisinin vazifesi umuma baktığı gibi, muaccel ücretleri de taayyün ve tahassus etmediği ve herbirinin makam-ı içtimaîde ve teveccüh-ü nâsta ve hüsn-ü kabuldeki hissesi tahassus etmiyor. Bir makama çoklar namzet olur. Maddî ve mânevî herbir ücrete çok eller uzanabilir. O noktadan müzâhame ve rekabet tevellüt edip vifakı nifaka, ittifakı ihtilâfa tebdil eder.

İşte bu müthiş marazın merhemi, ilâcı, ihlâstır. Yani, hakperestliği nefisperestliğe tercih etmekle ve hakkın hatırı, nefsin ve enâniyetin hatırına galip gelmekle, [1] إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ sırrına mazhar olup, nâstan gelen maddî ve mânevî ücretten istiğnâ etmekle[HAŞİYE-1] [2] وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ sırrına mazhar olup, hüsnü kabul ve hüsn-ü tesir ve teveccüh-ü nâsı kazanmak noktalarının Cenâb-ı Hakkın vazifesi ve ihsanı olduğunu ve kendi vazifesi olan tebliğde dahil olmadığını ve lâzım da olmadığını ve onunla mükellef olmadığını bilmekle ihlâsa muvaffak olur. Yoksa ihlâsı kaçırır.

1. Benim mükâfâtımı vermek ancak Allah'a aittir." Yunus Sûresi, 10:72; Hûd Sûresi, 11:29; Sebe' Sûresi, 34:47.
Haşiye-1 Sahabelerin senâ-i Kur'âniyeye mazhar olan *îsâr* hasletini kendine rehber etmek, yani, hediye ve sadakanın kabulünde başkasını kendine tercih etmek ve hizmet-i diniyenin mukabilinde gelen menfaat-i maddiyeyi istemeden ve kalben talep etmeden, sırf bir ihsan-ı İlâhî bilerek, nâstan minnet almayarak ve hizmet-i diniyenin mukabilinde de almamaktır. Çünkü, hizmet-i diniyenin mukabilinde dünyada birşey istenilmemeli ki, ihlâs kaçmasın. Çendan hakları var ki, ümmet onların maişetlerini temin etsin. Hem zekâta da müstehaktırlar. Fakat bu istenilmez, belki verilir. Verildiği vakit de "Hizmetimin ücretidir" denilmez. Mümkün olduğu kadar kanaatkârâne, başka ehil ve daha müstehak olanların nefsini kendi nefsine tercih etmek, وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ["Kendileri ihtiyaç halinde olsalar bile başkalarını kendi nefislerine tercih ederler." Haşir Sûresi, 59:9] sırrına mazhariyetle, bu müthiş tehlikeden kurtulup ihlâsı kazanabilir.
2. "Peygambere düşen, ancak tebliğ etmekten ibarettir." Nur Sûresi, 24:54.

İKİNCİ SEBEP

Ehl-i dalâletin zilletindendir ittifakları; ehl-i hidayetin izzetindendir ihtilâfları. Yani, ehl-i gaflet olan ehl-i dünya ve ehl-i dalâlet, hak ve hakikate istinad etmedikleri için, zayıf ve zelildirler. Tezellül için, kuvvet almaya muhtaçtırlar. Bu ihtiyaçtan, başkasının muavenet ve ittifakına samimî yapışırlar. Hattâ,

meslekleri dalâlet ise de, yine ittifakı muhafaza ederler. Adeta o haksızlıkta bir hakperestlik, o dalâlette bir ihlâs, o dinsizlikte dinsizdârâne bir taassup ve o nifakta bir vifak yaparlar, muvaffak olurlar. Çünkü samimî bir ihlâs, şerde dahi olsa neticesiz kalmaz. Evet, ihlâs ile kim ne isterse Allah verir.[HAŞİYE-1]

Haşiye-1 Evet, "Men talebe ve cedde, vecede" bir düstur-u hakikattir. Külliyeti geniş ve genişliği mesleğimize de şâmil olabilir.

Amma ehl-i hidayet ve diyanet ve ehl-i ilim ve tarikat, hak ve hakikate istinad ettikleri için ve herbiri bizzat tarik-i hakta yalnız Rabbini düşünüp tevfikine itimad ederek gittiklerinden, mânen o meslekten gelen izzetleri var. Zaaf hissettiği vakit, insanların yerine Rabbisine müracaat eder, medet Ondan ister. Meşreplerin ihtilâfıyla, zâhir-i meşrebine muhalif olana karşı muavenet ihtiyacını tam hissetmiyor, ittifaka ihtiyacını göremiyor. Belki hodgâmlık ve enâniyet varsa, kendini haklı ve muhalifini haksız tevehhüm ederek, ittifak ve muhabbet yerine, ihtilâf ve rekabet ortaya girer. İhlâsı kaçırır, vazifesi zîrüzeber olur.

İşte bu müthiş sebebin verdiği vahîm neticeleri görmemenin yegâne çaresi, Dokuz Emirdir.

1. Müsbet hareket etmektir ki, yani, kendi mesleğinin muhabbetiyle hareket etmek. Başka mesleklerin adâveti ve başkalarının tenkîsi, onun fikrine ve ilmine müdahale etmesin, onlarla meşgul olmasın.

2. Belki, daire-i İslâmiyet içinde, hangi meşrepte olursa olsun, medar-ı muhabbet ve uhuvvet ve ittifak olacak çok rabıta-i vahdet bulunduğunu düşünüp ittifak ederek,

3. Ve haklı her meslek sahibinin, başkasının mesleğine ilişmemek cihetinde hakkı ise, "Mesleğim haktır," yahut "daha güzeldir" diyebilir. Yoksa, başkasının mesleğinin haksızlığını veya çirkinliğini ima eden "Hak yalnız benim mesleğimdir" veyahut "Güzel benim meşrebimdir" diyemez olan insaf düsturunu rehber etmek,

4. Ve ehl-i hakla ittifak, tevfik-i İlâhînin bir sebebi ve diyanetteki izzetin bir medarı olduğunu düşünmekle,

5. Hem ehl-i dalâlet ve haksızlık, tesanüd sebebiyle, cemaat suretindeki kuvvetli bir şahs-ı mânevînin dehâsıyla hücumu zamanında, o şahs-ı mânevîye karşı, en kuvvetli ferdî olan mukavemetin mağlûp düştüğünü anlayıp, ehl-i hak tarafındaki ittifak ile bir şahs-ı mânevî çıkarıp, o müthiş şahs-ı mânevî-i dalâlete karşı hakkaniyeti muhafaza ettirmek,

6. Ve hakkı, bâtılın savletinden kurtarmak için,

7. Nefsini ve enâniyetini,

8. Ve yanlış düşündüğü izzetini,

9. Ve ehemmiyetsiz, rekabetkârâne hissiyatını terk etmekle ihlâsı kazanır, vazifesini hakkıyla ifa eder.[HAŞİYE-1]

Haşiye-1 Hattâ, hadis-i sahihle, âhirzamanda İsevîlerin hakikî dindarları ehl-i Kur'ân ile ittifak edip, müşterek düşmanları olan zındıkaya karşı dayanacakları gibi; şu zamanda dahi ehl-i diyanet ve ehl-i hakikat, değil yalnız dindaşı, meslektaşı, kardeşi olanlarla samimî ittifak etmek, belki Hıristiyanların hakikî dindar ruhanîleriyle dahi, medar-ı ihtilâf noktaları muvakkaten medar-ı münakaşa ve nizâ etmeyerek, müşterek düşmanları olan mütecaviz dinsizlere karşı ittifaka muhtaçtırlar.

ÜÇÜNCÜ SEBEP

Ehl-i hakkın ihtilâfı himmetsizlikten ve aşağılıktan ve ehl-i dalâletin ittifakı ulüvv-ü himmetten değildir. Belki ehl-i hidayetin ihtilâfı, ulüvv-ü himmetin sû-i istimalinden ve ehl-i dalâletin ittifakı, himmetsizlikten gelen zaaf ve aczdendir.

Ehl-i hidayeti, ulüvv-ü himmetten sû-i istimale ve dolayısıyla ihtilâfa ve rekabete sevk eden, âhiret nokta-i nazarında bir haslet-i memdûha sayılan hırs-ı sevap ve vazife-i uhreviyede kanaatsizlik cihetinden ileri geliyor. Yani, "Bu sevabı ben kazanayım, bu insanları ben irşadedeyim, benim sözümü dinlesinler" diye, karşısındaki hakikî kardeşi ve cidden muhabbet ve muavenetine ve uhuvvetine ve yardımına muhtaç bir zâta karşı rekabetkârâne vaziyet alır. "Şakirtlerim niçin onun yanına gidiyorlar? Niçin onun kadar şakirtlerim bulunmuyor?" diye, enâniyeti oradan fırsat bulup, mezmûm bir haslet olan hubb-u câha temayül ettirir, ihlâsı kaçırır, riyâ kapısını açar.

İşte bu hatanın ve bu yaranın ve bu müthiş maraz-ı ruhanînin ilâcı şudur ki:

Cenâb-ı Hakkın rızası ihlâs ile kazanılır; kesret-i etbâ' ile ve fazla muvaffakiyetle değildir. Çünkü onlar, vazife-i İlâhiyeye ait olduğu için, istenilmez, belki bazan verilir. Evet, bazan birtek kelime sebeb-i necat ve medar-ı rıza olur. Kemiyetin ehemmiyeti o kadar medar-ı nazar olmamalı. Çünkü bazan birtek adamın irşadı, bin adamın irşadı kadar rıza-yı İlâhîye medar olur.

Hem ihlâs ve hakperestlik ise, Müslümanların nereden ve kimden olursa olsun istifadelerine taraftar olmaktır. Yoksa, "Benden ders alıp sevap kazandırsınlar" düşüncesi, nefsin ve enâniyetin bir hilesidir.

Ey sevaba hırslı ve a'mâl-i uhreviyeye kanaatsiz insan! Bazı peygamberler peygamberlik vazife-i kudsiyesinin hadsiz ücretini almışlar. Demek hüner, kesret-i etbâ' ile değildir. Belki hüner, rıza-yı İlâhîyi kazanmakladır. Sen neci oluyorsun ki, böyle hırsla "Herkes beni dinlesin?" diye, vazifeni unutup vazife-i İlâhiyeye karışıyorsun? Kabul ettirmek, senin etrafına halkı toplamak Cenâb-ı Hakkın vazifesidir. Vazifeni yap, Allah'ın vazifesine karışma.

Hem hak ve hakikati dinleyen ve söyleyene sevap kazandıranlar yalnız insanlar değildir. Cenâb-ı Hakkın zîşuur mahlûkları ve ruhanîleri ve melâikeleri kâinatı doldurmuş, her tarafı şenlendirmişler. Madem çok sevap istersin; ihlâsı esas tut ve yalnız rıza-yı İlâhîyi düşün. Tâ ki senin ağzından çıkan mübarek kelimelerin havadaki efradları, ihlâs ile ve niyet-i sadıka ile hayatlansın,

canlansın, hadsiz zîşuurun kulaklarına gidip onları nurlandırsın, sana da sevap kazandırsın. Çünkü, meselâ sen *“Elhamdü lillâh”* dedin. Bu kelâm, milyonlarla büyük küçük *Elhamdü lillâh* kelimeleri, havada izn-i İlâhî ile yazılır. Nakkaş-ı Hakîm abes ve israf yapmadığı için, o kesretli mübarek kelimeleri dinleyecek kadar hadsiz kulakları halk etmiş. Eğer ihlâs ile, niyet-i sadıka ile o havadaki kelimeler hayatlansalar, lezzetli birer meyve gibi ruhanîlerin kulaklarına girer. Eğer rıza-yı İlâhî ve ihlâs o havadaki kelimelere hayat vermezse, dinlenilmez. Sevap da yalnız ağızdaki kelimeye münhasır kalır. Seslerinin ziyade güzel olmadığından, dinleyenlerin azlığından sıkılan hafızların kulakları çınlasın!

DÖRDÜNCÜ SEBEP

Ehl-i hidayetin rekabetkârâne ihtilâfı, âkıbeti düşünmemekten ve kasr-ı nazardan olmadığı gibi; ehl-i dalâletin samimâne ittifakları, âkıbet-endişlikten ve yüksek nazardan değildir. Belki ehl-i hidayet, hak ve hakikatin tesiriyle, nefsin kör hissiyatına kapılmayarak, kalbin ve aklın dûr-endişâne temayülâtına tâbi olmakla beraber, istikameti ve ihlâsı muhafaza edemediklerinden, o yüksek makamı muhafaza edemeyip ihtilâfa düşüyorlar. Ehl-i dalâlet ise, nefsin ve hevânın tesiriyle, kör ve âkıbeti görmeyen ve bir dirhem hazır lezzeti bir batman ilerideki lezzete tercih eden hissiyatın mukteziyatıyla, birbirine samimî olarak, muaccel bir menfaat ve hazır bir lezzet için şiddetli ittifak ediyorlar.

Evet, dünyevî ve hazır lezzet ve menfaat etrafında aşağı, kalbsiz nefisperestler samimî ittifak ve ittihad ediyorlar. Ehl-i hidayet, âhirete ait ve ileriye müteallik semerât-ı uhreviyeye ve kemâlâta, kalb ve aklın yüksek düsturlarıyla müteveccih oldukları için, esaslı bir istikamet ve tam bir ihlâs ve gayet fedakârâne bir ittihad ve ittifak olabilirken, enâniyetten tecerrüd edemedikleri için, ifrat ve tefrit yüzünden, ulvî bir menba-ı kuvvet olan ittifakı kaybedip, ihlâs da kırılır. Ve vazife-i uhreviye de zedelenir. Kolayca rıza-yı İlâhî de elde edilmez.

Bu mühim marazın merhemi ve ilâcı, “El-hubbu fillâh” sırrıyla, tarik-i hakta gidenlere refakatle iftihar etmek; ve arkalarından gitmek; ve imamlık şerefini onlara bırakmak; ve o hak yolunda kim olursa olsun kendinden daha iyi olduğunun ihtimaliyle enâniyetinden vazgeçip ihlâsı kazanmak; ve ihlâsla bir dirhem amel, ihlâssız batmanlarla amellere râcih olduğunu bilmekle ve tâbiiyeti dahi, sebeb-i mes’uliyet ve hatarlı olan metbûiyete tercih etmekle o marazdan kurtulur ve ihlâsı kazanır, vazife-i uhreviyesini hakkıyla yapabilir.

BEŞİNCİ SEBEP

Ehl-i hidayetin ihtilâfı ve adem-i ittifakı zaaflarından olmadığı gibi, ehl-i dalâletin kuvvetli ittifakı da kuvvetlerinden değildir. Belki ehl-i hidayetin ittifaksızlığı, iman-ı kâmilden gelen nokta-i istinad ve nokta-i istinaddan neş’et

eden kuvvetten ileri geldiği gibi; ehl-i gaflet ve ehl-i dalâletin ittifakları, kalben nokta-i istinad bulmadıkları itibarıyla zaaf ve aczlerinden ileri gelmiştir. Çünkü zayıflar ittifaka muhtaç oldukları için kuvvetli ittifak ederler. Kavîler, ihtiyacı tam hissetmediklerinden, ittifakları zayıftır. Arslanlar, tilkiler gibi ittifaka muhtaç olmadıkları için ferdî yaşıyorlar. Yabanî keçiler, kurtlardan muhafaza için, bir sürü teşkil ederler.

Demek zayıfların cemiyeti ve şahs-ı mânevîsi kavî olduğu gibi,[HAŞİYE-1] kavîlerin cemiyeti ve şahs-ı mânevîsi ise zayıftır. Bu sırra bir işaret-i lâtife ve zarif bir nükte-i Kur'âniyedir ki, ferman etmiş: [1] وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ Müenneslerin cemaatine, iki katlı müennes olduğu halde, müzekker fiili olan قَالَ buyurması; hem [2] قَالَتِ الْاَعْرَابُ buyurmakla, müzekkerlerin cemaatine, müennes fiili olan قَالَتْ tabiriyle, lâtifâne işaret ediyor ki, zayıf ve halîm ve yumuşak kadınların cemiyeti kuvvetleşir, sertlik ve şiddet kesb edip bir nevi recüliyet kazanır. Müzekker fiilini iktiza ettiğinden, وَقَالَ نِسْوَةٌ [3] tabiriyle, gayet güzel düşmüş. Erkekler ise, hususan bedevî a'rab olsa, kuvvetlerine güvendikleri için, cemiyetleri zayıf olup hem ihtiyatkârlık, hem yumuşaklık vaziyetini aldığından, bir nevi kadınlık hâsiyeti takındıkları için, müennes fiilini iktiza ettiğinden, قَالَتِ الْاَعْرَابُ müennes fiiliyle tabiri tam yerindedir.

Haşiye-1 Avrupakomiteleri içinde en şiddetlisi ve en tesirlisi ve bir cihette en kuvvetlisi, cins-i lâtif ve zayıf ve nazik olan kadınların Amerika'daki Hukuk ve Hürriyet-i Nisvan Komitesi olduğu, hem milletler içinde az ve zayıf olan Ermenilerin komitesi, gösterdikleri kuvvetli fedakârâne vaziyetle bu müddeâmızı teyid ediyor.

1. "Şehirdeki kadınlar dedi ki: " Yusuf Sûresi, 12:12.

2. "Bedevîler dedi ki: " Hucurât Sûresi, 49:14.

3. "Kadınlar dedi ki: " Yusuf Sûresi, 12:12

Evet, ehl-i hak, gayet kuvvetli bir nokta-i istinad olan iman-ı billâhtan gelen tevekkül ve teslimle, başkalara arz-ı ihtiyaç edip muavenet ve yardımlarını istemez. İstese de gayet fedakârâne yapışmaz. Ehl-i dünya, dünya işlerinde hakikî nokta-i istinadlarından gaflet ettiklerinden, zaaf ve acze düşüp, şiddetli bir surette yardımcılara ihtiyacını hisseder; samimâne, belki fedakârâne ittifak ederler.

İşte, ehl-i hak, ittifaktaki hak kuvvetini düşünmediklerinden ve aramadıklarından, haksız ve muzır bir netice olan ihtilâfa düşerler. Haksız ehl-i dalâlet ise, ittifaktaki kuvveti, aczleri vasıtasıyla hissettiklerinden, gayet mühim bir vesile-i makasıd olan ittifakı elde etmişler.

İşte, ehl-i hakkın bu haksız ihtilâf marazının merhemi ve ilâcı, [1]

وَلاَ تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ âyetindeki şiddetli nehy-i İlâhî, [2] وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوى âyetinde, hayat-ı içtimaiyece gayet hikmetli emr-i İlâhîyi düstur-u hareket etmek; ve ihtilâfın İslâmiyete ne derece zararlı olduğunu ve ehl-i dalâletin ehl-i hakka galebesini ne derece teshil ettiğini düşünüp, kemâl-ı zaaf ve acz ile, o ehl-i hakkın kafilesine fedakârâne, samimâne iltihak etmektir, şahsiyetini unutmakla riyâ ve tasannudan kurtulup ihlâsı elde etmektir.

1. “İhtilâfa düşmeyin; sonra cesaretiniz kırılır, kuvvetiniz elden gider.” Enfâl Sûresi, 8:46.
2. “Birbirinizle iyilik ve takvâda yardımlaşın.” Mâide Sûresi, 5:2.

ALTINCI SEBEP

Ehl-i hakkın ihtilâfı nâmertliklerinden, himmetsizliklerinden, hamiyetsizliklerinden olmadığı gibi; gafletli ehl-i dünyanın ve ehl-i dalâletin hayat-ı dünyeviyeye ait işlerde samimâne ittifakları dahi mertlikten, hamiyetten, himmetten değildir. Belki, ehl-i hakkın, ekseriyetle âhirete ait olan faydaları düşünmekle, o ehemmiyetli ve kesretli meselelere hamiyeti, himmeti, mertliği inkısam eder. Hakikî sermaye olan vaktini bir meseleye sarf etmediği için, meslektaşlarıyla ittifakı muhkemleşmiyor. Çünkü meseleler çok, daire dahi geniştir.

Gafletli ehl-i dünya ise, yalnız hayat-ı dünyeviyeyi düşündüklerinden, bütün hissiyatıyla ve ruh ve kalbiyle, şiddetli bir surette hayat-ı dünyeviyeye ait meselelere sarılır. Ve o meselede ona yardım edene kuvvetli yapışır. Ve hakikat nokta-i nazarında beş paraya değmeyen ve ehl-i hak ona on para kıymet vermeyen meselelere, divane olmuş elmasçı bir Yahudinin beş paralık cam parçasına beş lira fiyat verdiği gibi, beş yüz lirakıymetindeki vaktini o meseleye hasreder. Elbette bu kadar fiyat veripve şiddetli hissiyatla sarılmak, bâtıl yolunda dahi olsa, samimî bir ihlâs olduğundan, o meselede muvaffak olur ve ehl-i hakka galebe eder. Bu galebe neticesinde ehl-i hak zillete ve mahkûmiyete ve tasannua ve riyâya düşüp ihlâsı kaybeder. O nâmert, himmetsiz, hamiyetsiz bir kısım ehl-i dünyaya dalkavukluk etmeye mecbur olur.

Ey ehl-i hak! Ey hakperest ehl-i şeriat ve ehl-i hakikat ve ehl-i tarikat! Bu müthiş maraz-ı ihtilâfa karşı birbirinizin kusurunu görmeyerek, yekdiğerinizin ayıbına karşı gözünüzü yumunuz.

[1] وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا edeb-i Furkanî ile edeplenininiz. Ve haricî düşmanın hücumunda dahilî münakaşâtı terk etmek ve ehl-i hakkı sukuttan ve zilletten kurtarmayı en birinci ve en mühim bir vazife-i uhreviye telâkki edip,

yüzer âyât ve ehâdis-i Nebeviyenin şiddetle emrettikleri uhuvvet, muhabbet ve teavünü yapıp, bütün hissiyatınızla, ehl-i dünyadan daha şiddetli bir surette meslektaşlarınızla ve dindaşlarınızla ittifak ediniz, yani, ihtilâfa düşmeyiniz. “Böyle küçük meseleler için kıymettar vaktimi sarf etmektense, o çok kıymetli vaktimi zikir ve fikir gibi kıymettar şeylere sarf edeceğim” deyip çekilerek ittifakı zayıflaştırmayınız. Çünkü bu mânevî cihadda küçük mesele zannettiğiniz, çok büyük olabilir. Bir neferin, bir saatte, mühim ve hususî şerâit dahilindeki nöbeti bir sene ibadet hükmüne bazan geçmesi gibi, bu ehl-i hakkın mağlûbiyeti zamanında, mânevî mücahede mesâilinde, küçük bir meseleye sarf olunan senin kıymettar bir günün, o neferin o saati gibi bin derece kıymet alabilir, bir günün bin gün olabilir. Madem liveçhillâhtır, o işin küçüğüne, büyüğüne, kıymetli ve kıymetsizliğine bakılmaz. İhlâs ve rıza-yı İlâhî yolunda zerre, yıldız gibi olur. Vesilenin mahiyetine bakılmaz, neticesine bakılır. Madem neticesi rıza-yı İlâhîdir ve mayası ihlâstır; o küçük değildir, büyüktür.

1. “Onlar boş sözlerle, çirkin davranışlarla karşılaştıkları zaman, izzet veşereflerini muhafaza ederek oradan geçip giderler.” Furkan Sûresi,25:72.

YEDİNCİ SEBEP

Ehl-i hak ve hakikatin ihtilâf ve rekabetleri kıskançlıktan ve hırs-ı dünyadan gelmediği gibi, ehl-i dünyanın ve ehl-i gafletin ittifakları dahi civanmertlikten ve ulüvv-ü cenaptan değildir. Belki ehl-i hakikat, hakikatten gelen ulüvv-ü cenap ve ulüvv-ü himmet ve tarik-i hakta memdûh olan müsabakayı tam muhafaza edemediklerinden ve nâehillerin girmesi yüzünden bir derece sû-i istimal ettiklerinden, rekabetkârâne ihtilâfa düşüp hem kendine, hem cemaat-i İslâmiyeye ehemmiyetli zarar olmuş.

Ehl-i gaflet ve ehl-i dalâlet ise, meftun oldukları menfaatlerini kaçırmamak ve menfaat için perestiş ettikleri reislerini ve arkadaşlarını küstürmemek için, zilletlerinden ve nâmertliklerinden, hamiyetsizliklerinden, mutlak arkadaşlarıyla-hattâ denî ve hain ve muzır olsalar dahi hâlisâne ittihad, hem menfaat etrafında toplanan—ne şekilde olursa olsun—şerikleriyle samimâne ittifak ederler, samimiyet neticesi olarak istifade ederler.

İşte, ey musibetzede ve ihtilâfa düşmüş ehl-i hak ve ashab-ı hakikat! Bu musibet zamanında ihlâsı kaçırdığınızdan ve rıza-yı İlâhîyi münhasıran gaye-i maksat yapmadığınızdan, ehl-i hakkın bu zillet ve mağlûbiyetine sebebiyet verdiniz.

Umûr-u diniye ve uhreviyede rekabet, gıpta, haset ve kıskançlık olmamalı. Ve hakikat nokta-i nazarında olamaz. Çünkü kıskançlık ve hasedin sebebi: Birtek şeye çok eller uzanmasından ve birtek makama çok gözler dikilmesinden ve birtek ekmeği çok mideler istemesinden, müzâhame münakaşa, müsabaka sebebiyle gıptaya, sonra kıskançlığa düşerler. Dünyada bir şey-i vâhide çoklar

talip olduğundan ve dünya dar ve muvakkat olması sebebiyle insanın hadsiz arzularını tatmin edemediği için, rekabete düşüyorlar. Fakat, âhirette tek bir adama beş yüz sene[HAŞİYE-1] mesafelik bir cennet ihsan edilmesi ve yetmiş bin kasır ve huriler verilmesi ve ehl-i Cennetten herkes kendi hissesinden kemâl-i rıza ile memnun olması işaretiyle gösteriliyor ki, âhirette medar-ı rekabet birşey yoktur ve rekabet de olamaz. Öyleyse, âhirete ait olan a'mâl-i salihada dahi rekabet olamaz; kıskançlık yeri değildir. Kıskançlık eden ya riyâkârdır; a'mâl-i saliha suretiyle dünyevî neticeleri arıyor. Veyahut sadık cahildir ki, a'mâl-i saliha nereye baktığını bilmiyor ve a'mâl-i salihanın ruhu, esası, ihlâs olduğunu derk etmiyor. Rekabet suretiyle evliyaullaha karşı bir nevi adâvet taşımakla, vüs'at-i rahmet-i İlâhiyeyi ittiham ediyor. Bu hakikati teyid eden bir vakıa:

Haşiye-1 *Mühim bir taraftan ehemmiyetli bir sual:* Rivayette gelmiş ki, Cennette bir adama beş yüz senelik bir cennet verilir. Bu hakikat akl-ı dünyevînin havsalasında nasıl yerleşir? *Elcevap:* Nasıl ki bu dünyada herkesin dünya kadar hususî ve muvakkat bir dünyası var. Ve o dünyanın direği onun hayatıdır. Ve zâhirî ve bâtınî duygularıyla o dünyasından istifade eder. "Güneş bir lâmbam, yıldızlar mumlarımdır" der. Başka mahlûkat ve zîruhlar bulunmaları, o adamın mâlikiyetine mâni olmadıkları gibi, bilâkis, onun hususî dünyasını şenlendiriyorlar, ziynetlendiriyorlar. Aynen öyle de—fakat binler derece yüksek—herbir mü'min için binler kasır ve hurileri ihtiva eden has bahçesinden başka, umumî Cennetten beş yüz sene genişliğinde birer hususî cenneti vardır. Derecesi nisbetinde inkişaf eden hissiyatıyla, duygularıyla, Cennete ve ebediyete lâyık bir surette istifade eder. Başkaların iştiraki, onun mâlikiyetine ve istifadesine noksan vermedikleri gibi, kuvvet verirler. Ve hususî ve geniş cennetini ziynetlendiriyorlar. Evet, bu dünyada bir adam, birsaatlik bir bahçeden ve bir günlük bir seyrangâhtan ve bir aylık bir memleketten ve bir senelik bir mesiregâhta seyahatinden ağzıyla, kulağıyla, gözüyle, zevkiyle, zâikasıyla, sair duygularıyla istifade ettiği gibi, aynen öyle de, fakat bir saatlik bir bahçeden ancak istifade eden bu fâni memleketteki kuvve-i şâmme ve kuvve-i zâika, o bâki memlekette bir senelik bahçeden aynı istifadeyi eder. Ve burada bir senelik mesiregâhtan ancak istifade edebilen bir kuvve-i bâsıra ve kuvve-i sâmia, orada beş yüz senelik mesiregâhındaki seyahatten, o haşmetli, baştan başa ziynetli memlekete lâyık bir tarzda istifade eder. Her mü'min derecesine ve dünyada kazandığı sevaplar, haseneler nisbetinde inbisat ve inkişaf eden duygularıyla zevk alır, telezzüz eder, müstefid olur.

Eski arkadaşlarımızdan bir adamın, bir adama karşı adâveti vardı. O adamın yanında senâkârâne onun düşmanı amel-i salihle, hattâ velâyetle tavsif edildi. O adam kıskanmadı, sıkılmadı. Sonra birisi dedi: "Senin o düşmanın cesurdur, kuvvetlidir." Baktık ki, o adamda şiddetli birkıskançlık ve bir rekabet damarı uyandı.

Ona dedik: "Velâyet ve salâhat hadsiz bir hayat-ı ebediyenin pırlantası gibi bir kuvvet ve bir yükseklikdir. Sen buna bu cihette kıskanmadın. Dünyevî kuvvet öküzde ve cesaret canavarda dahi bulunmakla beraber, velâyet ve salâhate nisbeten, bir âdi cam parçasının elmasa nisbeti gibidir."

O adam dedi ki: "Bir noktaya, bir makama ikimiz bu dünyada gözümüzü dikmişiz. Oraya çıkmak için basamaklarımızda kuvvet ve cesaret gibi şeylerdir. Onun için kıskandım. Âhiret makamâtı hadsizdir. O, burada benim düşmanım iken, orada benim samimî ve sevgili kardeşim olabilir."

Ey ehl-i hakikat ve tarikat! Hakka hizmet, büyük ve ağır bir defineyi taşımak ve muhafaza etmek gibidir. O defineyi omuzunda taşıyanlara ne kadar kuvvetli eller yardıma koşsalar daha ziyade sevinir, memnun olurlar. Kıskanmak şöyle dursun, gayet samimî bir muhabbetle o gelenlerin kendilerinden daha ziyade olan kuvvetlerini ve daha ziyade tesirlerini ve yardımlarını müftehirâne alkışlamak lâzım gelirken, nedendir ki rekabetkârâne o hakikî kardeşlere ve fedakâr yardımcılara bakılıyor ve o hal ile ihlâs kaçıyor? Vazifenizde müttehem olup ehl-i dalâletin nazarında, sizden ve sizin mesleğinizden yüz derece aşağı olan, "din ile dünyayı kazanmak ve ilm-i hakikatle maişeti temin etmek, tamah ve hırs yolunda rekabet etmek" gibi müthiş ittihamlara mâruz kalıyorsunuz?

Bu marazın çare-i yegânesi: Nefsini ittiham etmek ve nefsine değil, daima karşısındaki meslektaşına taraftar olmak... Fenn-i âdâb ve ilm-i münazaranın uleması mâbeynindeki hakperestlik ve insaf düsturu olan şu “Eğer bir meselenin münazarasında kendi sözünün haklı çıktığına taraftar olup ve kendi haklı çıktığına sevinse ve hasmının haksız ve yanlış olduğuna memnun olsa, insafsızdır.” Hem zarar eder. Çünkü haklı çıktığı vakit, o münazarada bilmediği birşeyi öğrenmiyor. Belki gurur ihtimaliyle zarar edebilir. Eğer hak hasmının elinde çıksa, zararsız, bilmediği bir meseleyi öğrenip menfaattar olur, nefsin gururundan kurtulur. Demek insaflı hakperest, hakkın hatırı için nefsin hatırını kırıyor. Hasmının elinde hakkı görse, yine rıza ile kabul edip taraftar çıkar, memnun olur.

İşte bu düsturu ehl-i din, ehl-i hakikat, ehl-i tarikat, ehl-i ilim kendilerine rehber ittihaz etseler, ihlâsı kazanırlar. Ve vazife-i uhreviyelerinde muvaffak olurlar. Ve bu fecî sukut ve musibet-i hazıradan rahmet-i İlâhiye ile kurtulurlar.

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [1]

1. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

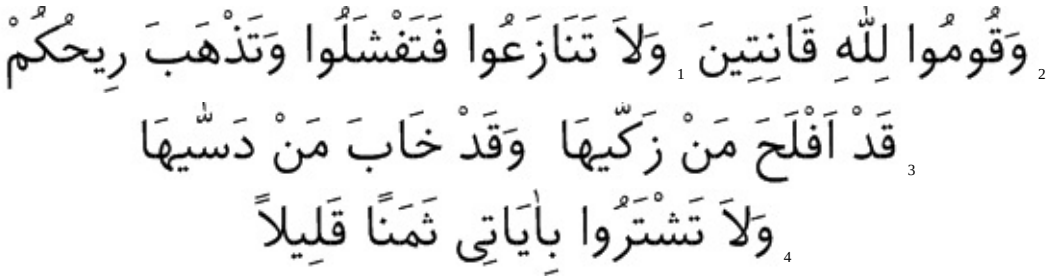
Yirmi Birinci Lem’a

İhlâs hakkında

On Yedinci Lem’anın On Yedinci Notasının Yedi Meselesinden Dördüncü Meselesi iken, ihlâs münasebetiyle Yirminci Lem’anın İkinci Noktası oldu. Nuraniyetine binaen Yirmi Birinci Lem’a olarak Lemeâta girdi.

Bu Lem’a lâakal her on beş günde bir defa okunmalı.

1. “İhtilâfa düşmeyin; sonra cesaretiniz kırılır, kuvvetiniz elden gider.” Enfâl Sûresi, 8:46.
2. “Allah için kıyamda bulunup Ona kulluk edin.” Bakara Sûresi, 2:238.
3. “Nefsini günahlardan arındıran, kurtuluşa ermiştir. Nefsini günaha daldıran ise hüsrana düşmüştür.” Şems Sûresi, 91:9-10.
4. “Benim âyetlerimi, az bir dünya menfaatiyle değiştirmeyin.” Bakara Sûresi, 2:41.

EY ÂHİRET KARDEŞLERİM ve ey hizmet-i Kur’âniyede arkadaşlarım! Bilirsiniz ve biliniz:

Bu dünyada, hususan uhrevî hizmetlerde en mühim bir esas, en büyük bir kuvvet, en makbul bir şefaatçi, en metin bir nokta-i istinad, en kısa bir tarîk-i hakikat, en makbul bir dua-yı mânevî, en kerametli bir vesile-i makasıd, en yüksek bir haslet, en sâfi bir ubudiyet, ihlâstır.

Madem ihlâsta mezkûr hassalar gibi çok nurlar var ve çok kuvvetler var. Ve madem bu müthiş zamanda ve dehşetli düşmanlar mukabilinde ve şiddetli tazyikat karşısında ve savletli bid’alar, dalâletler içerisinde bizler gayet az ve zayıf ve fakir ve kuvvetsiz olduğumuz halde, gayet ağır ve büyük ve umumî ve kudsî bir vazife-i imaniye ve hizmet-i Kur’âniye omuzumuza ihsan-ı İlâhî tarafından konulmuş. Elbette, herkesten ziyade, bütün kuvvetimizle ihlâsı kazanmaya mecbur ve mükellefiz. Ve ihlâsın sırrını kendimizde yerleştirmek için gayet derecede muhtacız. Yoksa, hem şimdiye kadar kazandığımız hizmet-i kudsiye kısmen zayi olur, devam etmez; hem şiddetli mes’ul oluruz.

وَلاَ تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِى ثَمَنًا قَلِيلاً [1] âyetindeki şiddetli tehditkârâne nehy-i İlâhîye mazhar olup, saadet-i ebediye zararına, mânâsız, lüzumsuz, zararlı, kederli, hodfuruşâne, sakîl, riyâkârâne bazı hissiyat-ı süfliye ve menâfi-i cüz'iyenin hatırı için ihlâsı kırmakla, hem bu hizmetteki umum kardeşlerimizin hukukuna tecavüz, hem hizmet-i Kur'âniyenin hürmetine taarruz, hem hakaik-i imaniyenin kudsiyetine hürmetsizlik etmiş oluruz.

Ey kardeşlerim! Mühim ve büyük bir umur-u hayriyenin çok muzır mânileri olur. Şeytanlar o hizmetin hâdimleriyle çok uğraşır. Bu mânilere ve bu şeytanlara karşı ihlâs kuvvetine dayanmak gerektir. İhlâsı kıracak esbabdan yılandan, akrepten çekindiğiniz gibi çekininiz. Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm [2] اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ اِلاَّ مَا رَحِمَ رَبِّى demesiyle, nefs-i emmâreye itimad edilmez. Enâniyet ve nefs-i emmâre sizi aldatmasın. İhlâsı kazanmak ve muhafaza etmek ve mânileri def etmek için, gelecek düsturlar rehberiniz olsun.

1. "Benim âyetlerimi, az bir dünya menfaatiyle değiştirmeyin." Bakara Sûresi, 2:41.
2. "Şüphesiz nefis daima kötülüğe sevk eder-ancak Rabbim rahmet ederse o müstesna." Yusuf Sûresi, 12:53.

BİRİNCİ DÜSTURUNUZ

Amelinizde rıza-yı İlâhî olmalı.

Eğer O razı olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer O kabul etse, bütün halk reddetse tesiri yok. O razı olduktan ve kabul ettikten sonra, isterse ve hikmeti iktiza ederse, sizler istemek talebinde olmadığınız halde, halklara dakabul ettirir, onları da razı eder. Onun için, bu hizmette, doğrudandoğruya, yalnız Cenâb-ı Hakkın rızasını esas maksat yapmak gerektir.

İKİNCİ DÜSTURUNUZ

Bu hizmet-i Kur'âniyede bulunan kardeşlerinizi tenkit etmemek ve onların üstünde faziletfuruşluk nev'inden gıpta damarını tahrik etmemektir.

Çünkü nasıl insanın bir eli diğer eline rekabet etmez, bir gözü bir gözünü tenkit etmez, dili kulağına itiraz etmez, kalb ruhun ayıbını görmez. Belki birbirinin noksanını ikmal eder, kusurunu örter, ihtiyacına yardım eder, vazifesine muavenet eder. Yoksa o vücud-u insanın hayatı söner, ruhu kaçar, cismi de dağılır.

Hem nasıl ki bir fabrikanın çarkları birbiriyle rekabetkârâne uğraşmaz, birbirinin önüne tekaddüm edip tahakküm etmez, birbirinin kusurunu görerek tenkit edip, sa'ye şevkini kırıp atâlete uğratmaz. Belki bütün istidatlarıyla birbirinin hareketini umumî maksada tevcih etmek için yardım ederler; hakikî bir tesanüd, bir ittifakla gaye-i hilkatlerine yürürler. Eğer zerre miktar bir taarruz, bir

tahakküm karışsa, o fabrikayı karıştıracak, neticesiz, akîm bırakacak. Fabrika sahibi de o fabrikayı bütün bütün kırıp dağıtacak.

İşte, ey Risale-i nur şakirtleri ve Kur'ân'ın hizmetkârları! Sizler ve bizler öyle bir insan-ı kâmil ismine lâyık bir şahs-ı mânevînin âzâlarıyız. Ve hayat-ı ebediye içindeki saadet-i ebediyeyi netice veren bir fabrikanın çarkları hükmündeyiz. Ve sahil-i selâmet olan Dârüsselâma ümmet-i Muhammediyeyi (a.s.m.) çıkaran bir sefine-i Rabbâniyede çalışan hademeleriz. Elbette, dört fertten bin yüz on bir kuvvet-i mâneviyeyi temin eden sırr-ı ihlâsı kazanmakla tesanüd ve ittihad-ı hakikîye muhtacız ve mecburuz.

Evet, üç *elif* ittihad etmezse, üç kıymeti var. Sırr-ı adediyet ile ittihad etse, yüz on bir kıymet alır. Dört kere dört ayrı ayrı olsa, on altı kıymeti var. Eğer sırr-ı uhuvvet ve ittihad-ı maksat ve ittifak-ı vazife ile tevafuk edip bir çizgi üstünde omuz omuza verseler, o vakit dört bin dört yüz kırk dört kuvvetinde ve kıymetinde olduğu gibi, hakikî sırr-ı ihlâs ile, on altı fedakâr kardeşlerin kıymet ve kuvvet-i mâneviyesi dört binden geçtiğine, pek çok vukuat-ı tarihiye şehadet ediyor.

Bu sırrın sırrı şudur ki: Hakikî, samimî bir ittifakta herbir fert, sair kardeşlerin gözüyle de bakabilir ve kulaklarıyla da işitebilir. Güya on hakikî müttehid adamın herbiri yirmi gözle bakıyor, on akılla düşünüyor, yirmi kulakla işitiyor, yirmi elle çalışıyor bir tarzda mânevî kıymeti ve kuvvetleri vardır.[HAŞİYE-1]

Haşiye-1 Evet, sırr-ı ihlâs ile samimî tesanüd ve ittihad, hadsiz menfaate medar olduğu gibi, korkulara, hattâ ölüme karşı en mühim bir siper, bir nokta-i istinaddır. Çünkü ölüm gelse, bir ruhu alır. Sırr-ı uhuvvet-i hakikiye ile, rıza-yı İlâhî yolunda, âhirete müteallik işlerde kardeşleri adedince ruhları olduğundan, biri ölse, "Diğerruhlarım sağlam kalsınlar. Zira o ruhlar her vakit sevapları banakazandırmakla mânevî bir hayatı idame ettiklerinden, ben ölmüyorum" diyerek, ölümü gülerek karşılar. Ve "O ruhlar vasıtasıyla sevap cihetinde yaşıyorum, yalnız günah cihetinde ölüyorum" der, rahatla yatar.

ÜÇÜNCÜ DÜSTURUNUZ

Bütün kuvvetinizi ihlâsta ve hakta bilmelisiniz.

Evet, kuvvet haktadır ve ihlâstadır. Haksızlar dahi, haksızlıkları içinde gösterdikleri ihlâs ve samimiyet yüzünden kuvvet kazanıyorlar.

Evet, kuvvet hakta ve ihlâsta olduğuna bir delil, şu hizmetimizdir. Bu hizmetimizde bir parça ihlâs, bu dâvâyı ispat eder ve kendi kendine delil olur. Çünkü, yirmi seneden fazla kendi memleketimde ve İstanbul'da ettiğimiz hizmet-i ilmiye ve diniyeye mukabil, burada, yedi sekiz senede yüz derece fazla edildi. Halbuki, kendi memleketimde ve İstanbul'da, burada benimle çalışan kardeşlerimden yüz, belki bin derece fazla yardımcılarım varken, burada ben yalnız, kimsesiz, garip, yarım ümmî; insafsız memurların tarassudat ve tazyikatları altında, yedi sekiz sene sizinle ettiğim hizmet, yüz derece eski hizmetten fazla muvaffakiyeti gösteren mânevî kuvvet, sizlerdeki ihlâstan geldiğine kat'iyen şüphem kalmadı.

Hem itiraf ediyorum ki, samimî ihlâsınızla, şan ve şeref perdesi altında

nefsimi okşayan riyâdan beni bir derece kurtardınız. İnşaallah tam ihlâsa muvaffak olursunuz, beni de tam ihlâsa sokarsınız.

Bilirsiniz ki, Hazret-i Ali (r.a.), o mucizevâri kerametiyle ve Hazret-i Gavs-ı Âzam (k.s.) o harika keramet-i gaybiyesiyle, sizlere bu sırr-ı ihlâsa binaen iltifat ediyorlar. Ve himayetkârâne teselli verip hizmetinizi mânen alkışlıyorlar. Evet, hiç şüphe etmeyiniz ki, bu teveccühleri ihlâsa binaen gelir. Eğer bilerek bu ihlâsı kırsanız, onların tokadını yersiniz. Onuncu Lem'adaki şefkat tokatlarını tahattur ediniz.

Böyle mânevî kahramanları arkanızda zahîr, başınızda üstad bulmak isterseniz, [1] وَيُؤْثِرُونَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ sırrıyla ihlâs-ı tâmmı kazanınız. Kardeşlerinizin nefislerini nefsinize şerefte, makamda, teveccühte, hattâ menfaat-i maddiye gibi nefsin hoşuna giden şeylerde tercih ediniz. Hattâ, en lâtif ve güzel bir hakikat-i imaniyeyi muhtaç bir mü'mine bildirmek ki, en mâsumâne, zararsız bir menfaattir; mümkünse, nefsinize bir hodgâmlık gelmemek için, istemeyen bir arkadaşla yaptırması hoşunuza gitsin. Eğer "Ben sevap kazanayım, bu güzel meseleyi ben söyleyeyim" arzunuz varsa, çendan onda bir günah ve zarar yoktur; fakat mâbeyninizdeki sırr-ı ihlâsa zarar gelebilir.

1. "Başkalarını kendi nefislerine tercih ederler." Haşir Sûresi, 59:9.

DÖRDÜNCÜ DÜSTURUNUZ

Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip, onların şerefleriyle şâkirâne iftihar etmektir.

Ehl-i tasavvufun mâbeyninde *fenâ fi'ş-şeyh, fenâ fi'r-resul* ıstılahatı var. Ben sufî değilim. Fakat onların bu düsturu, bizim meslekte *fenâ fi'l-ihvân* suretinde güzel bir düsturdur. Kardeşler arasında buna *tefânî* denilir. Yani, birbirinde fâni olmaktır. Yani, kendi hissiyat-ı nefsaniyesini unutup, kardeşlerinin meziyat ve hissiyatıyla fikren yaşamaktır.

Zaten mesleğimizin esası uhuvvettir. Peder ile evlât, şeyh ile mürid mâbeynindeki vasıta değildir. Belki hakikî kardeşlik vasıtalarıdır. Olsa olsa bir üstadlık ortaya girer. Mesleğimiz halîliye olduğu için, meşrebimiz hıllettir. Hıllet ise, en yakın dost ve en fedakâr arkadaş ve en güzel takdir edici yoldaş ve en civanmert kardeş olmak iktiza eder. Bu hılletin üssü'l-esası, samimî ihlâstır. Samimî ihlâsı kıran adam, bu hılletin gayet yüksek kulesinin başından sukut eder. Gayet derin bir çukura düşmek ihtimali var; ortada tutunacak yer bulamaz.

Evet, yol iki görünüyor. Cadde-i kübrâ-yı Kur'âniye olan şu mesleğimizden şimdi ayrılanlar, bize düşman olan dinsizlikkuvvetine bilmeyerek yardım etmek ihtimali var. İnşaallah, Risale-i Nur yoluyla Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyânın daire-i

kudsiyesine girenler, daima nura, ihlâsa, imana kuvvet verecekler ve öyle çukurlara sukut etmeyeceklerdir.

Ey hizmet-i Kur’âniyede arkadaşlarım! İhlâsı kazanmanın ve muhafaza etmenin en müessir bir sebebi, rabıta-i mevttir. Evet, ihlâsı zedeleyen ve riyâya ve dünyaya sevk eden tûl-i emel olduğu gibi, riyâdan nefret veren ve ihlâsı kazandıran, rabıta-i mevttir. Yani, ölümünü düşünüp, dünyanın fâni olduğunu mülâhaza edip, nefsin desiselerinden kurtulmaktır. Evet, ehl-i tarikat ve ehl-i hakikat, Kur’ân-ı Hakîmin كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ [1] [2] إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ gibi âyetlerinden aldığı dersle, rabıta-i mevti sülûklarında esas tutmuşlar; tûl-i emelin menşei olan tevehhüm-ü ebediyeti o rabıta ile izale etmişler. Onlar farazî ve hayalî bir surette kendilerini ölmüş tasavvur ve tahayyül edip ve yıkanıyor, kabre konuyor farz edip, düşüne düşüne, nefs-i emmâre o tahayyül ve tasavvurdan müteessir olup, uzun emellerinden bir derece vazgeçer. Bu rabıtanın fevâidi pek çoktur. Hadiste [3] أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَّاتِ (ev kemâ kàl) yani, “Lezzetleri tahrip edip acılaştıran ölümü çok zikrediniz” diye bu rabıtayı ders veriyor.

1. “Her nefis ölümü tadıcıdır.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:185.
2. “Muhakkak ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler.” Zümer Sûresi, 39:30.
3. *Tirmizî*,Zühd: 4, Kıyâmet: 26; *Nesâî*, Cenâiz: 3; *İbni Mâce*, Zühd: 31; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 4:321.

Fakat mesleğimiz tarikat olmadığı, belki hakikat olduğu için, bu rabıtayı, ehl-i tarikat gibi farazî ve hayalî suretinde yapmaya mecbur değiliz. Hem meslek-i hakikate uygun gelmiyor. Belki, âkıbeti düşünmek suretinde müstakbeli zaman-ı hazıra getirmek değil, belki hakikat noktasında zaman-ı hazırdan istikbale fikren gitmek, nazaran bakmaktır. Evet, hiç hayale, faraza lüzum kalmadan, bu kısa ömür ağacının başındaki tek meyvesi olan kendi cenazesine bakabilir. Onunla yalnız kendi şahsının mevtini gördüğü gibi, bir parça öbür tarafa gitse asrının ölümünü de görür;daha bir parça öbür tarafa gitse dünyanın ölümünü de müşahede eder, ihlâs-ı etemme yol açar.

İkinci sebep, iman-ı tahkikînin kuvvetiyle ve marifet-i Sânii netice veren masnuattaki tefekkür-ü imanîden gelen lemeât ile bir nevi huzur kazanıp, Hâlık-ı Rahîmin hazır, nâzır olduğunu düşünüp, Ondan başkasının teveccühünü aramayarak, huzurunda başkalarına bakmak, medet aramak o huzurun edebine muhalif olduğunu düşünmekle o riyâdan kurtulup ihlâsı kazanır.

Her ne ise, bunda çok derecat, merâtip var. Herkes kendi hissesine göre ne kadar istifade edebilse o kadar kârdır. Risale-i Nur’da riyâdan kurtaracak, ihlâsı kazandıracak çok hakaik zikredildiğinden, ona havale edip burada kısa

kesiyoruz.

İhlâsı kıran ve riyâya sevk eden pek çok esbabdan iki üçünü muhtasaran beyan edeceğiz.

BİRİNCİSİ: Menfaat-i maddiye cihetinden gelen rekabet, yavaş yavaş ihlâsı kırar. Hem netice-i hizmeti de zedeler. Hem o maddî menfaati de kaçırır.

Evet, hakikat ve âhiret için çalışanlara karşı bu millet bir hürmet ve bir muavenet fikrini daima beslemiş. Ve bilfiil onların hakikat-i ihlâslarına ve sadıkane olan hizmetlerine bir cihette iştirak etmek niyetiyle, onların hâcât-ı maddiyelerinin tedarikiyle meşgul olup vakitlerini zayi etmemek için, sadaka ve hediye gibi maddî menfaatlerle yardım edip hürmet etmişler. Fakat bu muavenet ve menfaat istenilmez, belki verilir. Hem kalben arzu edip muntazır kalmakla, lisan-ı hal ile dahi istenilmez. Belki ummadığı bir halde verilir. Yoksa ihlâsı zedelenir. Hem [1] وَلاَ تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِى ثَمَنًا قَلِيلاً âyetinin nehyine yanaşır, ameli kısmen yanar.

1. "Benim âyetlerimi, az bir dünya menfaatiyle değiştirmeyin." Bakara Sûresi, 2:41.

İşte bu maddî menfaati arzu edip muntazır kalmak, sonra nefs-i emmâre, hodgâmlık cihetiyle, o menfaati başkasına kaptırmamak için, hakikî bir kardeşine ve o hususî hizmette arkadaşına karşı bir rekabet damarı uyandırır. İhlâsı zedelenir, hizmette kudsiyeti kaybeder, ehl-i hakikat nazarında sakîl bir vaziyet alır. Ve maddî menfaati de kaybeder.

Her ne ise, bu hamur çok su götürür. Kısa kesip, yalnız, hakikî kardeşlerimin içinde sırr-ı ihlâsı ve samimî ittifakı kuvvetleştirecek iki misal söyleyeceğim.

Birinci misal: Ehl-i dünya, büyük bir servet ve şiddetli bir kuvvet elde etmek için, hattâ bir kısım ehl-i siyaset ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyenin mühim âmilleri ve komiteleri, iştirak-i emval düsturunu kendilerine rehber etmişler. Bütün sû-i istimâlât ve zararlarıyla beraber, harika bir kuvvet, bir menfaat elde ediyorlar.

Halbuki, iştirak-i emvâlin, çok zararlarıyla beraber, iştirakle mahiyeti değişmez. Herbirisi umuma gerçi bir cihette ve nezarette mâlik hükmündedir; fakat istifade edemez.

Her ne ise, bu iştirak-i emval düsturu a'mâl-i uhreviyeye girse, zararsız azîm menfaate medardır. Çünkü bütün emval, o iştirak eden herbir ferdin eline tamamen geçmesinin sırrını taşıyor. Çünkü, nasıl ki dört beş adamdan, iştirak niyetiyle biri gazyağı, biri fitil, biri lâmba, biri şişe, biri kibrit getirip lâmbayı yaktılar. Herbiri tam bir lâmbaya mâlik oluyor. O iştirak edenlerin herbirinin bir duvarda büyük bir âyinesi varsa, herbirinin noksansız, parçalanmadan, birer

lâmba, oda ile beraber âyinesine girer. Aynen öyle de, emvâl-i uhreviyede sırr-ı ihlâs ile iştirak ve sırr-ı uhuvvet ile tesanüd ve sırr-ı ittihad ile teşrikü'l-mesâi, o iştirak-i a'mâlden hâsıl olan umum yekûn ve umum nur herbirinin defter-i a'mâline bitamâmihâ gireceği, ehl-i hakikat mâbeyninde meşhud ve vakidir. Ve vüs'at-i rahmet ve kerem-i İlâhînin muktezasıdır.

İşte, ey kardeşlerim! Sizleri inşaallah menfaat-i maddiye rekabete sevk etmeyecek. Fakat menfaat-i uhreviye noktasında bir kısım ehl-i tarikat aldandıkları gibi, sizin de aldanmanız mümkündür. Fakat şahsî, cüz'î bir sevap nerede, mezkûr misal hükmündeki iştirak-i a'mâl noktasında tezahür eden sevap ve nur nerede?

İkinci misal: Ehl-i san'at, netice-i san'atı ziyade kazanmak için, iştirak-i san'at cihetinde mühim bir servet elde ediyorlar. Hattâ dikiş iğneleri yapan on adam, ayrı ayrı yapmaya çalışmışlar. O ferdî çalışmanın, her günde yalnız üç iğne, o ferdî san'atın meyvesi olmuş. Sonra, teşrikü'l-mesâi düsturuyla on adam birleşmişler. Biri demir getirip, biri ocak yandırıp, biri delik açar, biri ocağa sokar, biri ucunu sivriltir, ve hâkezâ... Herbirisi iğne yapmak san'atında yalnız cüz'î bir işle meşgul olup, iştigal ettiği hizmet basit olduğundan vakit zayi olmayıp, o hizmette meleke kazanarak, gayet sür'atle işini görmüş. Sonra, o teşrik-i mesâi ve taksim-i a'mâl düsturuyla olan san'atın semeresini taksim etmişler. Herbirisine bir günde üç iğneye bedel üç yüz iğne düştüğünü görmüşler. Bu hadise, ehl-i dünyanın san'atkârları arasında, onları teşrik-i mesâiye sevk etmek için dillerinde destan olmuştur.

İşte, ey kardeşlerim! Madem umur-u dünyeviyede, kesif maddelerde böyle ittihad, ittifak ile neticeler, böyle azîm yekûn faydalar verir. Acaba, uhrevî ve nuranî ve tecezzî ve inkısama muhtaç olmayarak ve fazl-ı İlâhî ile herbirisinin âyinesine umum nur in'ikâs etmek ve herbiri umumun kazandığı misil sevaba mâlik olmak, ne kadar büyük bir kâr olduğunu kıyas edebilirsiniz. Bu azîm kâr, rekabetle ve ihlâssızlıkla kaçırılmaz!

İHLÂSI KIRAN İKİNCİ MÂNİ: Hubb-u cahtan gelen şöhretperestlik saikasıyla ve şan ve şeref perdesi altında teveccüh-ü âmmeyi kazanmak, nazar-ı dikkati kendine celb etmekle enâniyeti okşamak ve nefs-i emmâreye bir makam vermektir ki, en mühim bir maraz-ı ruhî olduğu gibi, "şirk-i hafî" tabir edilen riyâkârlığa, hodfuruşluğa kapı açar, ihlâsı zedeler.

Ey kardeşlerim! Kur'ân-ı Hakîmin hizmetindeki mesleğimiz hakikat ve uhuvvet olduğu ve uhuvvetin sırrı, şahsiyetini kardeşler içinde fâni edip[HAŞİYE-1] onların nefislerini kendi nefsine tercih etmek olduğundan, mâbeynimizde bu nevi hubb-u cahtan gelen rekabet tesir etmemek gerektir. Çünkü mesleğimize

bütün bütün münâfidir. Madem kardeşlerin şerefi umumiyetle her ferde ait olabilir; o büyük şeref-i mânevîyi şahsî, hodfuruşâne, rekabetkârâne, cüz'î bir şerefe ve şöhrete feda etmek, Risale-i Nur şakirtlerinden yüz derece uzak olduğu ümidindeyim.

Haşiye-1 Evet, bahtiyar odur ki, kevser-i Kur'ânîden süzülen tatlı, büyük bir havuzu kazanmak için, bir buz parçası nev'indeki şahsiyetini ve enâniyetini o havuz içine atıp eritendir.

Evet, Risale-i Nur şakirtlerinin kalbi, aklı, ruhu böyle aşağı, zararlı, süflî şeylere tenezzül etmez. Fakat herkeste nefs-i emmâre bulunur. Bazı da hissiyat-ı nefsiye damarlara ilişir, bir derece hükmünü kalb, akıl ve ruhun rağmına olarak icra eder. Sizlerin kalb ve ruh ve aklınızı ittiham etmem. Risale-i Nur'un verdiği tesire binaen itimad ediyorum. Fakat nefis ve hevâ ve his ve vehim bazan aldatıyorlar. Onun için bazan şiddetli ikaz olunuyorsunuz. Bu şiddet, nefis ve hevâ ve his ve vehme bakıyor; ihtiyatlı davranınız.

Evet, eğer mesleğimiz şeyhlik olsaydı, makam bir olurdu veyahut mahdut makamlar bulunurdu. O makama müteaddit istidatlar namzet olurdu. Gıptakârâne bir hodgâmlık olabilirdi. Fakat mesleğimiz uhuvvettir. Kardeş kardeşe peder olamaz, mürşid vaziyetini takınamaz. Uhuvvetteki makam geniştir; gıptakârâne müzâhameye medar olamaz. Olsa olsa, kardeş kardeşe muavin ve zahîr olur, hizmetini tekmil eder. Pederâne, mürşidâne mesleklerdeki gıptakârâne hırs-ı sevap ve ulüvv-ü himmet cihetiyle çok zararlı ve hatarlı neticeler vücuda geldiğine delil, ehl-i tarikatin o kadar mühim ve azîm kemâlâtları ve menfaatleri içindeki ihtilâfâtın ve rekabetin verdiği vahîm neticelerdir ki, onların o azîm, kudsî kuvvetleri bid'a rüzgârlarına karşı dayanamıyor.

ÜÇÜNCÜ MÂNİ: Korku ve tamâdır. Bu mâni diğer bir kısım mânilerle beraber Hücumât-ı Sittede tamamıyla izah edildiğinden, ona havale edip, Cenâb-ı Erhamürrâhimînden bütün Esmâ-i Hüsnâsını şefaatçi yapıp niyaz ediyoruz ki, bizleri ihlâs-ı tâmma muvaffak eylesin. Âmin.

اَللّٰهُمَّ بِحَقِّ سُورَةِ الْاِخْلَاصِ اِجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الْمُخْلِصِينَ الْمُخْلَصِينَ. اٰمِينَ اٰمِينَ [1]

سُبْحَانَكَ لَاعِلْمَ لَنَا اِلَّا مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [2]

1. Allahım! İhlâs Sûresinin hakkı için, bizi ihlâs sahibi olan ve ihlâsa eriştirilen kullarından eyle. Âmin, âmin.
2. "Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Sensin."Bakara Sûresi, 2:32.

Bir kısım kardeşlerime hususî bir mektuptur

Yazıda usanan ve ibadet ayları olan Şuhur-u Selâsede sair evrâdı, beş cihetle ibadet sayılan[HAŞİYE-1] Risale-i Nur yazısına tercih eden kardeşlerime iki hadis-i şerifin bir nüktesini söyleyeceğim.

BİRİNCİSİ: [1] يُوزَنُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ بِدِمَاءِ الشُّهَدَاءِ (ev kemâ kàl). Yani, "Mahşerde ulema-i hakikatin sarf ettikleri mürekkep şehidlerin kanıyla muvazene edilir, o kıymette olur."

İKİNCİSİ: [2] مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِأَةِ شَهِيدٍ (ev kemâ kàl). Yani, "Bid'aların ve dalâletlerin istilâsı zamanında Sünnet-i Seniyyeye ve hakikat-i Kur'âniyeye temessük edip hizmet eden, yüz şehid sevabını kazanabilir."

Haşiye-1 Bu kıymetli mektupta Üstadımızın işaret ettiği beş nevi ibadetin kendilerinden izahını talep ettik. Aldığımız izah aşağıya yazılmıştır: 1. En mühim bir mücahede olan ehl-i dalâlete karşı mânen mücahede etmektir. 2. Üstadına neşr-i hakikat cihetinde yardım suretiyle hizmet etmektir. 3. Müslümanlara iman cihetinde hizmet etmektir. 4. Kalemle ilmi tahsil etmektir. 5. Bazan bir saati bir sene ibadet hükmüne geçen tefekkürî olan ibadeti yapmaktır. *Rüştü, Hüsrev, Refet*

1. Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*,1:6; el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr,* 6:466; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2:561; Süyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* no: 10026.

2. İbni Adiy, *el-Kâmil fi'd-Duafâ*,2:739; el-Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb,* 1:41; Taberânî, *el-Mecmeu'l-Kebîr,* 1394; Ali bin Hüsâmüddin, *Müntehebâtü Kenzi'l-Ummâl,* 1:100; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid,* 7:282.

Ey tembellik damarıyla yazıdan usanan ve ey sufîmeşrep kardeşler! Bu iki hadisin mecmuu gösterir ki, böyle zamanda hakaik-i imaniyeye ve esrar-ı Şeriat ve Sünnet-i Seniyyeye hizmet eden mübarek, hâlis kalemlerden akan siyah nur veya âb-ı hayat hükmünde olan mürekkeplerin bir dirhemi, şühedanın yüz dirhem kanı hükmünde yevm-i mahşerde size fayda verebilir. Öyleyse onu kazanmaya çalışınız.

Eğer deseniz: "Hadiste *âlim* tabiri var. Bir kısmımız yalnız kâtibiz."

Elcevap: Bir sene bu risaleleri ve bu dersleri anlayarak ve kabul ederek okuyan, bu zamanın mühim, hakikatli bir âlimi olabilir. Eğer anlamasa da, madem Risale-i Nur şakirtlerinin bir şahs-ı mânevîsi var; şüphesiz o şahs-ı mânevî bu zamanın bir âlimidir. Sizin kalemleriniz ise, o şahs-ı mânevînin parmaklarıdır. Kendi nokta-i nazarımda liyakatsiz olduğum halde, haydi, hüsn-ü zannınıza binaen bu fakire bir üstadlık ve tebaiyet noktasında bir âlim vaziyetini verdiğinizden bağlanmışsınız. Ben ümmî ve kalemsiz olduğum için, sizin kalemleriniz benim kalemim sayılır; hadiste gösterilen ecri alırsınız.

Said Nursî

Yirmi İkinci Lem’a

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ [1]

Isparta’nın âdil valisine ve adliyesine ve zabıtasına, en mahrem ve en has ve hâlis kardeşlerime mahsus olarak yirmi iki sene evvel Isparta’nın Barla nahiyesinde iken yazdığım gayet mahrem bu risaleceğimi, Isparta milletiyle ve hükûmetiyle alâkadarlığını gösterdiği için takdim ediyorum. Eğer münasip görülse, ya yeni veya eski harfle daktilo ile birkaç nüsha yazılsın ki, yirmi beş otuz senedir esrarımı arayanlar ve tarassut edenler de anlasınlar ki, gizli hiçbir sırrımız yok. Ve en gizli bir sırrımız işte bu risaledir, bilsinler.

Said Nursî

İşârât-ı Selâse

On Yedinci Lem’anın On Yedinci Notasının Üçüncü Meselesi iken, suallerinin şiddet ve şümulüne ve cevaplarının kuvvet ve parlaklığına binaen, Otuz Birinci Mektubun Yirmi İkinci Lem’ası olarak Lemeâta karıştı. Lem’alar bu Lem’aya yer vermelidirler. Mahremdir, en has ve hâlis ve sadık kardeşlerimize mahsustur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهِ
قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا [2]

1. Her türlü noksan sıfatlardan yüce olan Allah’ın adıyla.
2. “Allah’a tevekkül edene Allah kâfidir. Allah emrini mutlaka gerçekleştirir.Allah herşeye bir ölçü takdir etmiştir.” Talâk Sûresi, 65:3.

Bu mesele Üç İşarettir.

BİRİNCİ İŞARET

Şahsıma ve Risale-i Nur’a ait mühim bir sual: Çoklar tarafından deniliyor ki, “Sen ehl-i dünyanın dünyasına karışmadığın halde, nedendir ki, her fırsatta onlar senin âhiretine karışıyorlar? Halbuki hiçbir hükûmetin kanunu, târikü’d-dünya ve münzevîlere karışmıyor.”

Elcevap: Yeni Said’in bu suale karşı cevabı sükûttur. Yeni Said, “Benim cevabımı kader-i İlâhî versin” der. Bununla beraber, mecburiyetle, emâneten

istiâre ettiği Eski Said’in kafası diyor ki:

Bu suale cevap verecek, Ispartavilâyetinin hükûmetidir ve şu vilâyetin milletidir. Çünkü bu hükûmet ve şu millet, benden çok ziyade bu sualin altındaki mânâ ile alâkadardırlar. Madem binler efradı bulunan bir hükûmet ve yüz binler efradı bulunan bir millet benim bedelime düşünmeye ve müdafaa etmeye mecburdur; ben neden lüzumsuz olarak müddeîlerle konuşup müdafaa edeyim?

Çünkü dokuz senedir ben bu vilâyetteyim; gittikçe daha ziyade dünyalarına arkamı çeviriyorum. Hiçbir halim de mestur kalmamış. En gizli, en mahrem risalelerim dahi hükûmetin ve bazı meb’usların ellerine geçmiş. Eğer ehl-i dünyayı telâşa ve endişeye düşürecek dünyevî bir karışmak halim ve karıştırmak teşebbüsüm ve fikrim olsaydı, bu vilâyet ve kazalardaki hükûmet, dokuz sene dikkat ve tecessüs ettikleri halde ve ben de çekinmeyerek yanıma gelenlere esrarımı beyan ettiğim halde, hükûmet bana karşı sükût edip ilişmediler. Eğer milletin ve vatanın saadetine ve istikbaline zarar verecek bir kabahatim varsa, dokuz seneden beri valisinden tut,köy karakol kumandanına kadar kendilerini mes’ul eder. Onlar kendilerini mes’uliyetten kurtarmak için, hakkımda habbeyi kubbe yapanlara karşıkubbeyi habbe yapıp beni müdafaa etmeye mecburdurlar. Öyleyse bu sualin cevabını onlara havale ediyorum.

Amma şu vilâyetin milleti, umumiyetle benden ziyade beni müdafaa etmek mecburiyetleri şundandır ki, bu dokuz senedir hem kardeş, hem dost, hem mübarek olan bu milletin hayat-ı ebediyesine ve kuvvet-i imaniyesine ve saadet-i hayatiyesine bilfiil ve maddeten tesirini gösteren yüzer risalelerle çalıştığımızı ve hiçbir dağdağa ve zarar, hiç kimseye o risaleler yüzünden gelmediği ve hiçbir garazkârâne tereşşuhât-ı siyasiye ve dünyeviye görülmediği ve lillâhilhamd şu Isparta vilâyeti, eski zamanın Şam-ı Şerifinin mübarekiyeti ve âlem-i İslâmın medrese-i umumîsi olan Mısır’ın Câmiü’l-Ezher’i mübarekiyeti nev’inden, kuvvet-i imaniye ve salâbet-i diniye cihetinde bir mübarekiyet makamını Risale-i Nur vasıtasıyla kazanarak bu vilâyette, imanın kuvveti lâkaytlığa ve ibadetin iştiyakı sefahete hâkim olmasını ve umum vilâyetlerin fevkinde bir meziyet-i dindarâneyi Risale-i Nur bu vilâyete kazandırdığından, elbette bu vilâyetteki umum insanlar, hattâ faraza dinsizi de olsa, beni ve Risale-i Nur’u müdafaaya mecburdur. Onların çok ehemmiyetli müdafaa hakları içinde, benim gibi vazifesini bitirmiş ve lillâhilhamd binlerle şakirtler benim gibi bir âcizin yerinde çalışmış ve çalıştığı hengâmda, ehemmiyetsiz cüz’î hakkım beni müdafaaya sevk etmiyor. Bu kadar binlerle dâvâ vekilleri bulunan bir adam, kendi dâvâsını kendi müdafaa etmez.

İKİNCİ İŞARET

Tenkitkârâne bir suale cevaptır.

Ehl-i dünya tarafından deniliyor ki: “Sen neden bizden küstün? Bir defa olsun hiç müracaat etmeyip sükût ettin. Bizden şiddetli şekvâ edip ‘Bana zulmediyorsunuz’ diyorsun. Halbuki bizim bir prensibimiz var, bu asrın muktezası olarak hususî düsturlarımız var. Bunların tatbikini sen kendine kabul etmiyorsun. Kanunu tatbik eden zalim olmaz. Kabul etmeyen isyan eder. Ezcümle, bu asr-ı hürriyette ve bu yeni başladığımız cumhuriyetler devrinde, müsavat esası üzerine tahakküm ve tagallübü kaldırmak düsturu bizim bir kanun-u esasîmiz hükmüne geçtiği halde, sen kâh hocalık, kâh zâhidlik suretinde teveccüh-ü âmmeyi kazanarak nazar-ı dikkati kendine celb ederek, hükûmetin nüfuzu haricinde bir kuvvet, bir makam-ı içtimaî elde etmeye çalıştığın, zâhir halin ve eski zamandaki macera-yı hayatının delâletiyle anlaşılıyor. Bu hal ise, şimdiki tabirle, burjuvaların müstebidâne tahakkümleri içinde hoş görünebilir. Fakat bizim tabaka-i avâmın intibahıyla ve galebesiyle tezahür eden tam sosyalizm ve bolşevizm düsturları bizim daha ziyade işimize yaradığı için o sosyalizm düsturlarını kabul ettiğimiz halde, senin vaziyetin bize ağır geliyor, prensiplerimize muhalif düşüyor. Onun için sana verdiğimiz sıkıntıdan şekvâya ve küsmeye hakkın yoktur.”

Elcevap: Hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede bir çığır açan, eğer kâinattaki kanun-u fıtrata muvafık hareket etmezse, hayırlı işlerde ve terakkîde muvaffak olamaz. Bütün hareketi şer ve tahrip hesabına geçer. Madem kanun-u fıtrata tatbik-i harekete mecburiyet var; elbette fıtrat-ı beşeriyeyi değiştirmek ve nev-i beşerin hilkatindeki hikmet-i esasiyeyi kaldırmakla, mutlak müsavat kanunu tatbik edilebilir.

Evet, ben neseben ve hayatça avam tabakasındanım. Ve meşreben ve fikren, müsavat-ı hukuk mesleğini kabul edenlerdenim. Ve şefkaten ve İslâmiyetten gelen sırr-ı adaletle, burjuva denilen tabaka-i havassın istibdat ve tahakkümlerine karşı eskiden beri muhalefetle çalışanlardanım. Onun için, bütün kuvvetimle adalet-i tâmme lehinde, zulüm ve tagallübün ve tahakküm ve istibdadın aleyhindeyim.

Fakat nev-i beşerin fıtratı ve sırr-ı hikmeti, müsavat-ı mutlaka kanununa zıttır. Çünkü Fâtır-ı Hakîm, kemâl-i kudret ve hikmetini göstermek için, az birşeyden çok mahsulât aldırır ve bir sahifede çok kitapları yazdırır ve birşeyle çok vazifeleri yaptırdığı gibi, beşer nev’i ile de binler nev’in vazifelerini gördürür. İşte o sırr-ı azîmdendir ki, Cenâb-ı Hak, insan nev’ini, binler nevileri sümbül verecek ve hayvânâtın sair binler nevileri kadar tabakat gösterecek bir fıtratta yaratmıştır. Sair hayvânat gibi kuvâlarına, lâtifelerine, duygularına had konulmamış; serbest bırakıp hadsiz makamatta gezecek istidat verdiğinden, bir

nevi iken binler nevi hükmüne geçtiği içindir ki, arzın halifesi ve kâinatın neticesi ve zîhayatın sultanı hükmüne geçmiştir.

İşte, nev-i insanın tenevvüünün en mühim mayası ve zembereği, müsabaka ile, hakikî imanlı fazilettir. Fazileti kaldırmak, mahiyet-i beşeriyenin tebdiliyle, aklın söndürülmesiyle, kalbin öldürülmesiyle, ruhun mahvedilmesiyleolabilir. Evet, şu hürriyet perdesi altında müthiş bir istibdadı taşıyan şu asrın gaddar yüzüne çarpılmaya lâyık iken ve halbuki o tokada müstehak olmayan gayet mühim bir zâtın yanlış olarak yüzüne savrulan kâmilâne şu sözün,

Ne mümkün zulm ile, bîdâd ile imhâ-yı hürriyet?
Çalış, idrâki kaldır, muktedirsen âdemiyetten!

sözünün yerine, bu asrın yüzüne çarpmak için ben de derim:

Ne mümkün zulm ile, bîdâd ile imhâ-yı hakikat?
Çalış, kalbi kaldır, muktedirsen âdemiyetten!

Veyahut,

Ne mümkün zulm ile, bîdâd ile imhâ-yı fazilet?
Çalış, vicdanı kaldır, muktedirsen âdemiyetten!

Evet, imanlı fazilet, medar-ı tahakküm olmadığı gibi, sebeb-i istibdat da olamaz. Tahakküm ve tagallüb etmek faziletsizliktir. Ve bilhassa ehl-i faziletin en mühim meşrebi, acz ve fakr ve tevazu ile hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye karışmak tarzındadır. Lillâhilhamd, bu meşrep üstünde hayatımız gitmiş ve gidiyor.

Ben kendimde fazilet var diye fahir suretinde dâvâ etmiyorum. Fakat nimet-i İlâhiyeyi tahdis suretinde şükretmek niyetiyle diyorum ki:

Cenâb-ı Hak, fazl ve keremiyle, ulûm-u imaniye ve Kur’âniyeye çalışmak ve fehmetmek faziletini ihsan etmiştir. Bu ihsan-ı İlâhîyi bütün hayatımda, lillâhilhamd, tevfik-i İlâhî ile şu millet-i İslâmiyenin menfaatine, saadetine sarf ederek, hiçbir vakit vasıta-i tahakküm ve tagallüb olmadığı gibi, ekser ehl-i gafletçe matlup olan teveccüh-ü nâs ve hüsn-ü kabul-ü halk dahi, mühim bir sırra binaen benim menfûrumdur, onlardan kaçıyorum. Yirmi sene eski hayatımı zayi ettiği için onları kendime muzır görüyorum. Fakat Risale-i Nur’u beğenmelerine bir emâre biliyorum, onları küstürmüyorum.

İşte, ey ehl-i dünya! Dünyanıza hiç karışmadığım ve prensiplerinizle hiçbir cihet-i temasım bulunmadığı ve dokuz sene esaretteki bu hayatımın şehadetiyle yeniden dünyaya karışmaya hiçbir niyet ve arzum yokken, bana eski bir mütegallip ve daima fırsatı bekleyen ve fikr-i istibdat ve tahakkümü taşıyan bir adam gibi yapılan bunca tarassut ve tazyikiniz hangi kanunladır? Hangi

maslahatladır? Dünyada hiçbir hükûmet böyle fevkalkanun ve hiçbir ferdin tasvibine mazhar olmayan bir muameleye müsaade etmediği halde, bana karşı yapılan bu kadar bed muamelelere, yalnız değil benim küsmem, belki eğer bilse nev-i beşer küser, belki kâinat küsüyor.

ÜÇÜNCÜ İŞARET

Mağlâtalı, divanecesine bir sual:

Bir kısım ehl-i hüküm diyorlar ki: “Madem sen bu memlekette duruyorsun. Şu memleketin cumhurî kanunlarına inkıyad etmek lâzım gelirken, sen neden inzivâ perdesi altında kendini o kanunlardan kurtarıyorsun? Ezcümle, şimdiki hükûmetin kanununda, vazife haricinde bir meziyeti, bir fazileti kendine takıp, onunla bir kısım millete tahakküm edip nüfuzunu icra etmek, müsavat esasına istinad eden cumhuriyetin bir düsturuna münâfidir. Sen neden vazifesiz olduğun halde elini öptürüyorsun? Halk beni dinlesin diye hodfuruşâne bir vaziyet takınıyorsun?”

Elcevap: Kanun tatbik edenler, evvelâ kendilerine tatbik ettikten sonra başkasına tatbik edebilirler. Siz kendinize tatbik etmediğiniz bir düsturu başkasına tatbik etmekle, herkesten evvel siz düsturunuzu, kanununuzu kırıyorsunuz ve karşı geliyorsunuz. Çünkü bu müsavat-ı mutlaka kanununun bana tatbikini istiyorsunuz. Ben de derim:

Ne vakit bir nefer, bir müşirin makam-ı içtimaîsine çıkarsa ve milletin o müşire karşı gösterdikleri hürmet ve teveccühe iştirak ederse ve onun gibi o teveccüh ve hürmete mazhar olursa veyahut o müşir, o nefer gibi âdileşirse ve o neferin sönük vaziyetini alırsa ve o müşirin vazife haricinde hiçbir ehemmiyeti kalmazsa; hem eğer en zeki ve bir ordunun muzafferiyetine sebebiyet veren bir erkân-ı harp reisi, en aptal bir neferle teveccüh-ü âmmede ve hürmet ve muhabbette müsavata girerse, o vakit sizin bu müsavat kanununuz hükmünce bana şöyle diyebilirsiniz: “Kendine hoca deme. Hürmeti kabul etme. Faziletini inkâr et. Hizmetçine hizmet et, dilencilere arkadaş ol!”

Eğer deseniz: “Bu hürmet ve makam ve teveccüh, vazife başında olduğu vakte mahsustur ve vazifedarlara hastır. Sen vazifesiz bir adamsın; vazifedarlar gibi milletin hürmetini kabul edemezsin.”

Elcevap: Eğer insan yalnız bir cesetten ibaret olsa ve insan dünyada lâyemûtâne daimî kalsa ve kabir kapısı kapansa ve ölüm öldürülse, o vakit vazife yalnız askerlik ve idare memurlarına mahsus kalırsa, sözünüzde dahi bir mânâ olurdu.

Fakat madem insan yalnız cesetten ibaret değil; cesedi beslemek için kalb, dil, akıl, dimağ koparılıp o cesede yedirilmez. Onlar imhâ edilmez; onlar da idare

ister. Ve madem kabir kapısı kapanmıyor. Ve madem kabrin öbür tarafındaki endişe-i istikbal her ferdin en mühim meselesidir. Elbette milletin itaat ve hürmetine istinad eden vazifeler, yalnız milletin hayat-ı dünyeviyesine ait içtimaî ve siyasî ve askerî vazifelere münhasır değildir.

Evet, yolculara seyahat için vesika vermek bir vazife olduğu gibi, ebed tarafına giden yolculara da hem vesika, hem o zulümatlı yolda nur vermek öyle bir vazifedir ki, hiçbir vazife o vazife kadar ehemmiyetli değildir. Böyle bir vazifenin inkârı, ölümün inkârıyla ve hergün *el-mevtü hakkun* dâvâsını, cenazelerinin mührüyle imza edip tasdik eden otuz bin şahidin şehadetini tekzip ve inkâr etmekle olur.

Madem mânevî hâcât-ı zaruriyeye istinad eden mânevî vazifeler var. Ve o vazifelerin en mühimi, ebed yolunda seyahat için pasaport varakası ve berzah zulümatında kalbin cep feneri ve saadet-i ebediyenin anahtarı olan imandır ve imanın ders ve takviyesidir. Elbette, o vazifeyi gören ehl-i marifet, herhalde, küfran-ı nimet suretinde, kendine edilen nimet-i İlâhiyeyi ve fazilet-i imaniyeyi hiçe sayıp, sefihler ve fâsıkların makamına sukut etmeyecektir. Kendini, aşağıların bid'alarıyla, sefahetleriyle bulaştırmayacaktır. İşte, beğenmediğiniz ve müsavatsızlık zannettiğiniz inzivâ bunun içindir.

İşte bu hakikatle beraber, beni işkenceyle tâciz eden sizin gibi enâniyette ve bu kanun-u müsavatı kırmakta firavunluk derecesinde ileri giden mütekebbirlere karşı demiyorum. Çünkü mütekebbirlere karşı tevazu, tezellül zannedildiğinden, tevazu etmemek gerektir. Belki ehl-i insaf ve mütevazi ve âdil kısmına derim ki:

Ben, felillâhilhamd, kendi kusurumu, aczimi biliyorum. Değil Müslümanlar üstünde mütekebbirâne bir makam-ı ihtiram istemek, belki her vakit nihayetsiz kusurlarımı, hiçliğimi görüp, istiğfarla teselli bulup, halklardan ihtiram değil, dua istiyorum. Hem zannederim, benim bu mesleğimi, benim bütün arkadaşlarım biliyorlar.

Yalnız bu kadarı var ki, Kur'ân-ı Hakîmin hizmeti esnasında ve hakaik-i imaniyenin dersi vaktinde, o hakaik hesabına ve Kur'ân şerefine, o makamın iktiza ettiği izzet ve vakar-ı ilmiyeyi ders vaktinde muhafaza edip, başımı ehl-i dalâlete eğmemek için, o izzetli vaziyeti muvakkaten takınıyorum. Zannederim, ehl-i dünyanın kanunlarının haddi yoktur ki, bu noktalara karşı çıkabilsin.

Câ-yı hayret bir tarz-ı muamele: Malûmdur ki, her yerde ehl-i maarif, marifet ve ilim noktasında muhakeme eder. Nerede ve kimde marifet ve ilmi görse, meslek itibarıyla ona karşı bir dostluk ve bir hürmet besler. Hattâ düşman bir hükûmetin bir profesörü bu memlekete gelse, ehl-i maarif, onun ilim ve marifetine hürmeten onu ziyaret ederler ve ona hürmet ederler.

Halbuki İngilizin en yüksek meclis-i ilmiyesinin, Meşihat-ı İslâmiyeden sorduğu altı sualin cevabını altı yüz kelime ile Meşihat-ı İslâmiyeden istedikleri zaman, bura maarifinin hürmetsizliğine uğrayan bir ehl-i marifet, o altı suale altı kelime ile, mazhar-ı takdir olmuş bir cevap veren ve ecnebîlerin en mühim ve hukemaların en esaslı düsturlarına hakikî ilim ve marifetle muaraza edip galebe çalan ve Kur'ân'dan aldığı kuvvet-i marifet ve ilme istinaden Avrupa feylesoflarına meydan okuyan ve Hürriyetten altı ay evvel İstanbul'da hem ulemayı ve hem de mekteplileri münazaraya davet edip kendisi hiç sual sormadan suallerine noksansız olarak doğru cevap veren[HAŞİYE-1] ve bütün hayatını bu milletin saadetine hasreden ve yüzer risale, o milletin Türkçe olan lisanıyla neşredip o milleti tenvir eden; hem vatandaş, hem dindaş, hem dost, hem kardeş bir ehl-i marifete karşı en ziyade sıkıntı veren ve hakkında adâvet besleyen ve belki hürmetsizlik eden, bir kısım maarif dairesine mensup olanlarla az bir kısım resmî hocalardır.

Haşiye-1 Yeni Saiddiyor ki: Şu makamda Eski Said'in iftiharkârâne söylediği şu sözlere ben iştirak etmiyorum. Bu risalede sözü ona verdiğim için susturamıyorum. Enâniyetilere karşı bir parça enâniyetini göstersin diye sükût ediyorum.

İşte, gel, bu hale ne diyeceksin? Medeniyet midir? Maarifperverlik midir? Vatanperverlik midir? Milliyetperverlik midir? Cumhuriyetperverlik midir? Hâşâ, hâşâ! Hiç, hiçbir şey değil. Belki bir kader-i İlâhîdir ki, o kader-i İlâhî, o ehl-i marifet adamın dostluk ümit ettiği yerden adâvet gösterdi ki, hürmet yüzünden ilmi riyâya girmesin ve ihlâsı kazansın.

Hâtime

Kendimce câ-yı hayret ve medar-ı şükran bir taarruz:

Bu fevkalâde enâniyetli ehl-i dünyanın enâniyet işinde o kadar hassasiyet var ki, eğer şuuren olsaydı, keramet derecesinde veyahut büyük bir dehâ derecesinde bir muamele olurdu. O muamele de şudur:

Kendi nefsim ve aklım bende hissetmedikleri bir parça riyâkârâne enâniyet vaziyetini, onlar enâniyetlerinin hassasiyet mizanıyla hissediyorlar gibi, şiddetli bir surette, ben hissetmediğim enâniyetimin karşısına çıkıyorlar. Bu sekiz dokuz senede, sekiz dokuz defa tecrübem var ki, onların zalimâne bana karşı muamelelerinin vukuundan sonra, kader-i İlâhîyi düşünüp, “Niçin bunları bana musallat etti?” diye nefsimin desiselerini arıyordum. Her defada, ya nefsim şuursuz olarak enâniyete fıtrî meyletmiş veyahut bilerek beni aldatmış, anlıyorum. O vakit, kader-i İlâhî, o zalimlerin zulmü içerisinde, hakkımda adalet etmiş derdim.

Ezcümle, bu yazın arkadaşlarım güzel bir ata beni bindirdiler. Bir seyrangâha gittim. Şuursuz olarak, nefsimde hodfuruşâne bir keyif arzusu uyanmakla, ehl-i dünya öyle şiddetli o arzumun karşısına çıktılar ki, yalnız o gizli arzuyu değil, belki çok iştahlarımı kestiler. Hattâ, ezcümle, bu defa Ramazan’dan sonra, eski zamanda gayet büyük, kudsî bir imamın bize karşı gaybî kerametiyle iltifatından sonra kardeşlerimin takvâ ve ihlâsları ve ziyaretçilerin hürmet ve hüsn-ü zanları içinde, ben bilmeyerek, nefsim müftehirâne, güya müteşekkirâne perdesi altında riyâkârâne bir enâniyet vaziyetini almak istedi. Birden bu ehl-i dünyanın hadsiz hassasiyetle ve hattâ riyâkârlığın zerrelerini de hissedebilir bir tarzda, birden bana iliştiler. Ben Cenâb-ı Hakka şükrediyorum ki, bunların zulmü bana bir vasıta-i ihlâs oldu.

وَقُلْ رَبِّ اَعوُذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ [1]

اَللّٰهُمَّ يَا حَافِظُ يَاحَفِيظُ يَا خَيْرَ الْحَافِظِينَ، اِحْفَظْنِى
وَاحْفَظْرُفَقَائِى مِنْ شَرِّ النَّفْسِ وَالشَّيْطَانِ وَمِنْ شَرِّ
الْجِنِّوَالْاِنْسَانِ وَمِنْ شَرِّ اَهْلِ الضَّلَالَةِ وَاَهْلِ
الطُّغْيَانِاٰمِينَ اَمِينَ اٰمِينَ [2]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ [3]

1. “De ki: Ey Rabbim, şeytanların vesveselerinden Sana sığınırım. Onlarınyanımda bulunmalarından da, yâ Rabbi, Sana sığınırım.” Mü’minûn Sûresi,23:97-98.
2. Ey muhafaza edici olan ve koruyucuların en hayırlısı olan Allahım! Beni ve arkadaşlarımı nefsin ve şeytanın şerrinden, insanların ve cinlerinşerrinden, ehl-i dalâlet ve tuğyanın şerrinden muhafaza et. Âmin, âmin,âmin.
3. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

Yirmi Üçüncü Lem’a

Tabiat Risalesi

On Yedinci Lem’anın On Altıncı Notası iken, ehemmiyetine binaen, Yirmi Üçüncü Lem’a olmuştur. Tabiattan gelen fikr-i küfrîyi dirilmeyecek bir surette öldürüyor, küfrün temel taşını zîrüzeber ediyor.

İHTAR: Şu Notada, tabiiyyunun münkir kısmının gittikleri yolun içyüzü ne kadar akıldan uzak ve ne kadar çirkin ve ne derece hurafe olduğu, lâakal doksan muhali tazammun eden Dokuz Muhal ile beyan edilmiş. Sair risalelerde o muhaller kısmen izah edildiğinden; burada gayet muhtasar olmak haysiyetiyle, bâzı basamaklar tayyedilmiştir. Onun için, birden bire, “Bu kadar zâhir ve âşikâre bir hurafeyi nasıl bu meşhur âkıl feylesoflar kabul etmişler, o yolda gidiyorlar?” hatıra geliyor.

Evet, onlar mesleklerinin içyüzünü görememişler. Hem, hakikat-i meslekleri ve mesleklerinin lâzımı ve muktezası odur ki, yazılmış herbir muhalin ucunda beyan edilen o çirkin ve müstekreh ve gayr-ı mâkul[HAŞİYE-1] hülâsa-i mezhepleri ve mesleklerinin lâzımı ve zarurî muktezası olduğunu gayet bedihî ve kat’î burhanlarla, şüphesi olanlara tafsilen beyan ve ispat etmeye hazırım.

Haşiye-1 Bu risalenin sebeb-i telifi, gayet mütecavizâne ve gayet çirkin bir tarzla, hakaik-i imaniyeyi tezyif edip, bozulmuş aklı yetişmediği şeye hurafe deyip, dinsizliği tabiata bağlayarak, Kur’ân’a hücum edilmesidir. O hücum ise şiddetli bir hiddeti kalbe (kaleme) verdi ki, şiddetli ve galiz tokatları o mülhidlere ve haktan yüz çeviren bâtıl mezheplilere yedirdi. Yoksa, Risale-i Nur’un mesleği, nezihâne ve nazikâne ve kavl-i leyyindir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ [1]

Şu âyet-i kerime, istifham-ı inkârî ile, “Cenâb-ı Hak hakkında şek olmaz ve olmamalı” demekle, vücud ve vahdâniyet-i İlâhiye bedâhet derecesinde olduğunu gösteriyor.

Şu sırrı izahtan evvel bir ihtar: *1338’de Ankara’ya gittim. İslâm Ordusunun Yunan’a galebesinden neş’e alan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde, gayet müthiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessâsâne çalıştığını gördüm. “Eyvah,” dedim. “Bu ejderha imanın erkânına ilişecek!” O vakit, şu âyet-i kerime bedâhet derecesinde vücud ve vahdâniyeti ifham ettiği cihetle, ondan istimdad edip, o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur’ân-ı*

Hakîmden alınan kuvvetli bir burhanı, Nur'un Arabî risalesinde yazdım. Ankara'da, Yeni Gün Matbaasında tab ettirmiştim. Fakat maatteessüf Arabî bilen az ve ehemmiyetle bakanlar da nadir olmakla beraber, gayet muhtasar ve mücmel bir surette o kuvvetli burhan tesirini göstermedi. Maatteessüf, o dinsizlik fikri hem inkişaf etti, hem kuvvet buldu. Bilmecburiye, o burhanı Türkçe olarak bir derece beyan edeceğim. O burhanın bazı parçaları bazı risalelerde tam izah edildiğinden, burada icmâlen yazılacaktır. Sair risalelerde inkısam etmiş olan müteaddit burhanlar, bu burhanda kısmen ittihad ediyor, herbiri bunun bir cüz'ü hükmüne geçiyor.

1. "Peygamberleri onlara dedi ki: Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah hakkında şüphe olur mu?" İbrahim Sûresi, 14:10.

Mukaddime

Ey insan! Bil ki, insanların ağzından çıkan ve dinsizliği işmam eden dehşetli kelimeler var; ehl-i iman bilmeyerek istimal ediyorlar. Mühimlerinden üç tanesini beyan edeceğiz.

Birincisi: *Evcedethu'l-esbab*, yani, "Esbab bu şeyi icad ediyor."

İkincisi: *Teşekkele binefsihî*,yani, "Kendi kendine teşekkül ediyor, oluyor, bitiyor."

Üçüncüsü: *İktezathu't-tabiat*, yani, "Tabiîdir, tabiat iktiza edip icad ediyor."

Evet, madem mevcudat var ve inkâr edilmez. Hem, her mevcut san'atlı ve hikmetli vücuda geliyor. Hem madem kadîm değil, yeniden oluyor. Herhalde, ey mülhid, bu mevcudu, meselâ bu hayvanı, ya diyeceksin ki, esbab-ı âlem onu icad ediyor, yani esbabın içtimaında o mevcut vücut buluyor; veyahut o kendi kendine teşekkül ediyor; veyahut, tabiat muktezası olarak, tabiatın tesiriyle vücuda geliyor; veyahut bir Kadîr-i Zülcelâlin kudretiyle icad edilir.

Madem aklen bu dört yoldan başka yol yoktur. Evvelki üç yol muhal, battal, mümteni, gayr-ı kabil oldukları kat'î ispat edilse, bizzarure ve bilbedâhe, dördüncü yol olan tarik-i vahdâniyet şeksiz, şüphesiz sabit olur.

AMMA BİRİNCİ YOL ki, esbab-ı âlemin içtimaıyla teşkil-i eşya ve vücud-u mahlûkattır. Pek çok muhâlâtından yalnız üç tanesini zikrediyoruz.

BİRİNCİSİ

Bir eczahanede, gayet muhtelif maddelerle dolu, yüzer kavanoz şişeler bulunuyor. O edviyelerden, zîhayat bir macun istenildi. Hem hayattar, harika bir tiryak, onlardan yapılmak icap etti. Geldik, o eczahanede, o zîhayat macunun ve hayattar tiryakın çoklukla efradını gördük. O macunlardan herbirisini tetkik ettik.

Görüyoruz ki, o kavanoz şişelerden herbirisinden, bir mizan-ı mahsusla, bir

iki dirhem bundan, üç dört dirhem ötekinden, altı yedi dirhem başkasından, ve hâkezâ, muhtelif miktarlarda eczalar alınmış. Eğer birinden, bir dirhem ya noksan veya fazla alınsa, o macun zîhayat olamaz, hâsiyetini gösteremez. Hem o hayattar tiryakı da tetkik ettik. Herbir kavanozdan bir mizan-ı mahsusla bir madde alınmış ki, zerre miktarı noksan veya ziyade olsa, tiryak hassasını kaybeder.

O kavanozlar elliden ziyade iken, herbirisinden ayrı bir mizanla alınmış gibi, ayrı ayrı miktarda eczaları alınmış.

Acaba hiçbir cihette imkân ve ihtimal var mı ki, o şişelerden alınan muhtelif miktarlar, şişelerin garip bir tesadüf veya fırtınalı bir havanınçarpmasıyla devrilmesinden, herbirisinden alınan miktar kadar, yalnız omiktar aksın, beraber gitsinler ve toplanıp o macunu teşkil etsinler? Acaba bundan daha hurafe, muhal, bâtıl birşey var mı? Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa, “Bu fikri kabul etmem” diye kaçacaktır.

İşte bu misal gibi, herbir zîhayat, elbette zîhayat bir macundur. Ve herbir nebat, hayattar bir tiryak gibidir ki, çok müteaddit eczalardan, çok muhtelif maddelerden, gayet hassas bir ölçüyle alınan maddelerden terkip edilmiştir. Eğer esbaba, anâsıra isnad edilse ve “Esbab icad etti” denilse, aynen eczahanedeki macunun, şişelerin devrilmesinden vücut bulması gibi, yüz derece akıldan uzak, muhal ve bâtıldır.

Elhasıl, şu eczahane-i kübrâ-yı âlemde, Hakîm-i Ezelînin mizan-ı kazâ ve kaderiyle alınan mevâdd-ı hayatiye, hadsiz bir hikmet ve nihayetsiz bir ilim ve herşeye şâmil bir irade ile vücut bulabilir. “Kör, sağır, hudutsuz, sel gibi akan küllî anasır ve tabâyi ve esbabın işidir” diyen bedbaht, “O tiryak-ı acip, kendi kendine, şişelerin devrilmesinden çıkıp olmuştur” diyen divane bir hezeyancı, sarhoş bulunan bir ahmaktan daha ziyade ahmaktır. Evet, o küfür ahmakane, sarhoşâne, divanece bir hezeyandır.

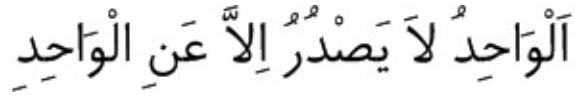
İKİNCİ MUHAL

Eğer herşey, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Zülcelâle verilmezse, belki esbaba isnad edilse, lâzım gelir ki, âlemin pek çok anâsır ve esbabı, herbir zîhayatın vücudunda müdahalesi bulunsun. Halbuki, sinek gibi bir küçük mahlûkun vücudunda kemâl-i intizamla, gayet hassas bir mizan ve tamam bir ittifakla, muhtelif ve birbirine zıt, mübâyin esbabın içtimaı o kadar zâhir bir muhaldir ki, sinek kanadı kadar şuuru bulunan, “Bu muhaldir, olamaz” diyecektir.

Evet, bir sineğin küçücük cismi, kâinatın ekser anâsır ve esbabıyla alâkadardır, belki bir hülâsasıdır. Eğer Kadîr-i Ezelîye verilmezse, o esbab-ı maddiye, onun vücudu yanında bizzat hazır bulunmak lâzım; belki onun

küçücük cismine girmek gerektir. Belki, cisminin küçük bir nümunesi olan gözündeki bir hücresine girmeleri icap ediyor. Çünkü, sebep maddî ise, müsebbebin yanında ve içinde bulunması lâzım geliyor. Şu halde, iki sineğin iğne ucu gibi parmakları yerleşmeyen o hücrecikte, erkân-ı âlem ve anâsır ve tabâyiin, maddeten içinde bulunup, usta gibi içinde çalıştıklarını kabul etmek lâzım geliyor. İşte, Sofestâînin en eblehleri dahi böyle bir meslekten utanıyor.

ÜÇÜNCÜ MUHAL

kaide-i mukarreresiyle, “Bir mevcudun vahdeti varsa, elbette bir vâhidden, bir elden sudur edebilir.” Hususan o mevcut, gayet mükemmel bir intizam ve hassas bir mizan içinde ve câmi bir hayata mazhar ise, bilbedâhe, sebeb-i ihtilâf ve keşmekeş olan müteaddit ellerden çıkmadığını, belki gayet kadîr, hakîm olan birtek elden çıktığını gösterdiği halde; hadsiz ve câmid ve cahil, mütecaviz, şuursuz, karmakarışıklık içinde, kör, sağır esbab-ı tabiiyenin karmakarışık ellerine—hadsiz imkânat yolları içinde ve içtima ve ihtilâtla o esbabın körlüğü, sağırlığı ziyadeleştiği halde—o muntazam ve mevzun ve vâhid bir mevcudu onlara isnad etmek, yüz muhali birden kabul etmek gibi akıldan uzaktır.

Haydi, bu muhalden kat-ı nazar, esbab-ı maddiyenin elbette tesirleri, mübaşeretle ve temasla olur. Halbuki, o esbab-ı tabiiyenin temasları, zîhayat mevcutların zâhirleriyledir. Halbuki görüyoruz ki, o esbab-ı maddiyenin elleri yetişmediği ve temas edemedikleri o zîhayatın bâtını, on defa zâhirinden daha muntazam, daha lâtif, san’atça daha mükemmeldir. Esbab-ı maddiyenin elleri ve âletleriyle hiçbir cihetle yerleşemedikleri, belki tam zâhirine de temas edemedikleri küçücük zîhayat, küçücük hayvancıklar, en büyük mahlûklardan daha ziyade san’atça acip, hilkatçe bedî bir surette oldukları halde, o câmid, cahil, kaba, uzak, büyük ve birbirine zıt olan sağır, kör esbaba isnad etmek, yüz derece kör, bin derece sağır olmakla olur.

AMMA İKİNCİ MESELE *teşekkele binefsihî*’dir. Yani, “Kendi kendine teşekkül ediyor.” İşte bu cümlenin dahi çok muhâlâtı var; çok cihetle bâtıldır, muhaldir. Nümune için, muhâlâtından üç tanesini beyan ederiz.

BİRİNCİSİ

Ey muannid münkir! Senin enâniyetin seni o kadar ahmaklaştırmış ki, yüz muhali birden kabul etmeyi bir derece hükmediyorsun. Çünkü sen mevcutsun. Ve basit bir madde ve câmid ve tagayyürsüz değilsin. Belki, daima teceddüdde olarak, gayet muntazam bir makine ve harika ve daima tahavvülde bir saray gibisin. Senin vücudunda her vakit zerreler çalışıyorlar. Senin vücudun kâinatla,

hususan rızık münasebetiyle, hususan bekà-yı nev’î itibarıyla alâkadar ve alışverişi vardır. Senin vücudunda çalışan zerreler, o münasebâtı bozmamak ve o alâkadarlığı kırmamak için dikkat ediyorlar, öylece ihtiyatla ayaklarını atıyorlar. Güya bütün kâinata bakıyorlar, senin münasebâtını kâinatta görüp öyle vaziyet alıyorlar. Sen zâhirî ve bâtınî duygularınla, o zerrelerin o harika vaziyetine göre istifade edersin.

Eğer sen vücudundaki zerreleri, Kadîr-i Ezelînin kanunuyla hareket eden küçücük memurları veya bir ordusu veya kalem-i kaderin uçları (herbir zerre bir kalem ucu) veya kalem-i kudretin noktaları (herbir zerre bir nokta) olduğunu kabul etmezsen, o vakitsenin gözünde çalışan herbir zerreye öyle bir göz lâzım ki senin mecmu-u cesedinin her tarafını görmekle beraber, münasebettar olduğun bütün kâinatı dahi görecek bir gözü ve bütün senin mazi ve müstakbel ve nesil ve aslın ve anâsırının menbalarını ve rızkının madenlerini bilecek, tanıyacak, yüz dâhi kadar bir akıl vermek lâzım geliyor. Senin gibi bu meselelerde zerre kadar aklı olmayanın bir zerresine bin Eflâtun kadar bir ilim ve şuur vermek, bin derece divanece bir hurafeciliktir.

İKİNCİ MUHAL

Senin vücudun bin kubbeli harika bir saraya benzer ki, her kubbesinde taşlar, direksiz birbirine baş başa verip muallâkta durdurulmuş. Belki senin vücudun, bin defa bu saraydan daha aciptir. Çünkü, o saray-ı vücudun, daima, kemâl-i intizamla tazelenmektedir. Gayet harika olan ruh, kalb ve mânevî letâiften kat-ı nazar, yalnız cesedindeki herbir âzâ, bir kubbeli menzil hükmündedir. Zerreler, o kubbedeki taşlar gibi birbirleriyle kemâl-i muvazene ve intizamla başbaşa verip, harika bir bina, fevkalâde bir san’at, göz ve dil gibi acip birer mucize-i kudret gösteriyorlar.

Eğer bu zerreler, şu âlemin ustasının emrine tâbi birer memur olmasalar, o vakit herbir zerre, umum o cesetteki zerrelere hem hâkim-i mutlak, hem herbirisine mahkûm-u mutlak, hem herbirisine misil, hem hâkimiyet noktasında zıt, hem yalnız Vâcibü’l-Vücuda mahsus olan ekser sıfâtın masdarı, menbaı, hem gayet mukayyet, hem gayet mutlak bir surette olmakla beraber, sırr-ı vahdetle yalnız bir Vâhid-i Ehadin eseri olabilen gayet muntazam bir masnu-u vâhidi o hadsiz zerrâta isnad etmek—zerre kadar şuuru olan, bunun pek zâhir bir muhal, belki yüz muhal olduğunu derk eder.

ÜÇÜNCÜ MUHAL

Eğer senin vücudun, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Ezelînin kalemiyle mektub olmazsa ve tabiata, esbaba mensup matbû ise, o vakit senin vücudundaki bir hüceyre-i bedenden tut, birbiri içinde daireler misilli, binler mürekkepler

adedince tabiat kalıplarının bulunması lâzım gelir. Çünkü, meselâ bu elimizdeki kitap eğer mektub olsa, birtek kalem, kâtibinin ilmine istinad edip bütün onları yazar. Eğer o mektub olmazsa ve onunkalemine verilmezse, “Kendi kendine olmuş” denilse veya tabiata verilse, o vakit matbû kitap gibi herbir harfi için ayrı bir demir kalem lâzımdır ki, tab edilsin.

Nasıl ki, matbaada hurufat adedince demir harfler bulunur, sonra o harfler vücut bulur. O vakit birtek kaleme bedel, o hurufat adedince kalemler bulunması lâzım gelir. Belki o hurufat içinde—bazan olduğu gibi—küçük kalemle bir büyük harfte bir sayfa ince hatla yazılmış ise, binler kalem birtek harf için lâzım geliyor. Belki, birbirinin içine girip muntazam bir vaziyetle senin cesedin gibi bir şekil alıyorsa, o vakit herbir dairede, herbir cüz için, o mürekkebat adedince kalıplar lâzım geliyor. Haydi, yüz muhal içinde bulunan bu tarzı mümkün desen dahi, bu muntazam san’atlı demir harfleri ve mükemmel kalıpları ve kalemleri yapmak için, yine birtek kaleme verilmezse, o kalemler, o kalıplar, o demirharflerin yapılması için, onların adetlerince yine kalemler, kalıplar ve harfler lâzım. Çünkü onlar da yapılmışlar ve onlar da muntazam san’atlıdırlar. Ve hâkezâ, müteselsilen gittikçe gidecek.

İşte, sen de anla, bu öyle bir fikirdir ki, senin zerrâtın adedince muhâlât ve hurafeler, içinde bulunuyor. Ey muannid muattıl! Sen de utan, bu dalâletten vazgeç.

ÜÇÜNCÜ KELİME: *İktezathu’t-tabiat*, yani, “Tabiat iktiza ediyor, tabiat yapıyor.” İşte bu hükmün çok muhâlâtı var. Nümune için üçünü zikrediyoruz.

BİRİNCİSİ

Eğer mevcudatta, hususan zîhayatta görünen, basîrâne, hakîmâne olan san’at ve icad Şems-i Ezelînin kalem-i kader ve kudretine verilmezse, belki kör, sağır, düşüncesiz olan tabiata ve kuvvete isnad edilse, lâzım gelir ki, tabiat, icad için herşeyde hadsiz mânevî makine ve matbaaları bulundursun; veyahut herşeyde kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet derc etsin. Çünkü, nasıl şemsin cilveleri ve akisleri, zemin yüzündeki zerrecik cam parçalarında ve katrelerde görünüyor. Eğer o misalî ve aksî güneşçikler semâdaki tek güneşe isnad edilmese, lâzım gelir ki, bir kibrit başı yerleşmeyen bir zerrecik cam parçasında tabiî, fıtrî ve güneşin hâsiyetlerine mâlik, zâhiren küçük, mânen çok derin bir güneşin haricî vücudunu kabul ederek, zerrât-ı zücâciye adedince tabiî güneşleri kabul etmek lâzım geldiği gibi; aynen bu misal gibi, mevcudat ve zîhayat doğrudan doğruya Şems-i Ezelînin cilve-i esmâsına verilmezse, herbir mevcutta, hususan herbir zîhayatta, hadsiz bir kudret ve irade ve nihayetsiz bir ilim ve hikmet taşıyacak bir tabiatı, bir kuvveti, adeta bir ilâhı, içinde kabul etmek lâzım

gelir. Bu tarz-ı fikir ise, kâinattaki muhâlâtın en bâtılı, en hurafesidir. Hâlık-ı Kâinatın san'atını mevhum, ehemmiyetsiz, şuursuz bir tabiata veren insan, elbette yüz defa hayvandan daha hayvan, daha şuursuz olduğunu gösterir.

İKİNCİ MUHAL

Eğer gayet intizamlı, mizanlı, san'atlı, hikmetli şu mevcudat, nihayetsiz kadîr, hakîm bir zâta verilmezse, belki tabiata isnad edilse, lâzım gelir ki, tabiat, herbir parça toprakta, Avrupa'nın umum matbaaları ve fabrikaları adedince makineleri, matbaaları bulundursun, tâ o parça toprak, menşe ve tezgâh olduğu hadsiz çiçekler ve meyvelerin yetişmelerine ve teşkillerine medar olabilsin. Çünkü, çiçekler için saksılık vazifesini gören bir kâse toprak, içine tohumları nöbetle atılan umum çiçeklerin birbirinden çok ayrı olan şekil ve heyetlerini teşkil ve tasvir edebilir bir kabiliyeti, bilfiil görülüyor. Eğer Kadîr-i Zülcelâle verilmezse, o vakit, o kâsedeki toprakta, herbir çiçek için mânevî, ayrı, tabiî bir makinesi bulunmazsa, bu hal vücuda gelemez. Çünkü tohumlar ise, nutfeler ve yumurtalar gibi, maddeleri birdir. Yani, müvellidülmâ, müvellidülhumuza, karbon, azotun intizamsız, şekilsiz, hamur gibi halitasından ibaret olmakla beraber; hava, su, hararet, ziya dahi, herbiri basit ve şuursuz ve herşeye karşı sel gibi bir tarzda gittiğinden, o hadsiz çiçeklerin teşkilleri ayrı ayrı ve gayet muntazam ve san'atlı olarak o topraktan çıkması, bilbedâhe ve bizzarure iktiza ediyor ki, o kâsede bulunan toprakta, mânen Avrupa kadar, mânevî ve küçük mikyasta matbaaları ve fabrikaları bulunsun. Tâ ki, bu kadar hayattar kumaşları ve binler ayrı ayrı nakışlı mensucatları dokuyabilsin.

İşte, tabiiyyunların fikr-i küfrîleri ne derece daire-i akıldan hariç saptığını kıyas et. Ve tabiatı mûcid zanneden insan suretindeki ahmak sarhoşlar "Mütefennin ve akıllıyız" diye dâvâ ettikleri halde, akıl ve fenden ne kadar uzak düştüklerini ve mümteni ve hiçbir cihetle mümkün olmayan bir hurafeyi kendilerine meslek ittihaz ettiklerini gör, gül ve tükür!

Eğer desen: Mevcudat tabiata isnad edilse böyle acip muhaller olur, imtinâ derecesinde müşkilât olur. Acaba Zât-ı Ehad ve Samede verildiği vakit o müşkilât nasıl kalkıyor? Ve o suubetli imtinâ, o suhuletli vücuba nasıl inkılâp eder?

Elcevap: Birinci Muhalde, nasıl ki güneşin cilve-i in'ikâsı kemâl-i suhuletle, külfetsiz, en küçük zerrecik camdan tut, tâ en büyük bir denizin yüzüne kadar feyzini ve tesirini misalî güneşçiklerle gayet kolaylıkla gösterdikleri halde, eğer güneşten nisbeti kesilse, o vakit herbir zerrecikte tabiî ve bizzat bir güneşin haricî vücudu, imtinâ derecesinde bir suubetle olabilmesi kabul edilmek lâzım gelir. Öyle de, herbir mevcut, doğrudan doğruya Zât-ı Ehad ve Samede verilse,

vücub derecesinde bir suhulet, bir kolaylıkla ve bir intisap ve cilve ile, herbir mevcuda lâzım herbir şey ona yetiştirilebilir.

Eğer o intisap kesilse ve o memuriyet başıbozukluğa dönse ve herbir mevcut kendi başına ve tabiata bırakılsa, o vakit imtinâ derecesinde yüz bin müşkilât ve suubetle, sinek gibi bir zîhayatın, kâinatın küçük bir fihristesi olan gayet harika makine-i vücudunu icad eden, içindeki kör tabiatın, kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet sahibi olduğunu farz etmek lâzım gelir. Bu ise bir muhal değil, belki binler muhaldir.

Elhasıl, nasıl ki Zât-ı Vâcibü'l-Vücudun şerik ve nazîri mümteni ve muhaldir; öyle de rububiyetinde ve icad-ı eşyada başkalarının müdahalesi, şerîk-i zâtî gibi mümteni ve muhaldir.

Amma İkinci Muhaldeki müşkilât ise: Müteaddit risalelerde ispat edildiği gibi, eğer bütün eşya Vâhid-i Ehade verilse, bütün eşya birtek şey gibi suhuletli ve kolay olur. Eğer esbaba ve tabiata verilse, birtek şey umum eşya kadar müşkilâtlı olduğu, müteaddit ve kat'î burhanlarla ispat edilmiş. Bir burhanın hülâsası şudur ki:

Nasıl ki bir adam, bir padişaha askerlik veya memuriyet cihetiyle intisap etse, o memur ve o asker, o intisap kuvvetiyle, yüz bin defa kuvvet-i şahsiyesinden fazla işlere medar olabilir. Ve padişahı namına, bazan bir şahı esir eder. Çünkü gördüğü işlerin ve yaptığı eserlerin cihazatını ve kuvvetini kendi taşımıyor ve taşımaya mecbur olmuyor. O intisap münasebetiyle, padişahın hazineleri ve arkasındaki nokta-i istinadı olan ordu, o kuvveti, o cihazatı taşıyor. Demek gördüğü işler, şahane olarak bir padişahın işi gibi ve gösterdiği eserler bir ordu eseri misilli harika olabilir.

Nasıl ki karınca o memuriyet cihetiyle Firavun'un sarayını harap ediyor. Sinek o intisapla Nemrud'u gebertiyor. Ve o intisapla, buğday tanesi gibi bir çam çekirdeği, koca çam ağacının bütün cihazatını yetiştiriyor.[HAŞİYE-1] Eğer o intisap kesilse, o memuriyetten terhis edilse, yapacağı işlerin cihazatını ve kuvvetini, belinde ve bileğinde taşımaya mecburdur. O vakit, oküçücük bileğindeki kuvvet miktarınca ve belindeki cephane adedince işgörebilir. Evvelki vaziyette gayet kolaylıkla gördüğü işleri bu vaziyette ondan istenilse, elbette bileğinde bir ordu kuvvetini ve belinde bir padişahın cihazat-ı harbiye fabrikasını yüklemek lâzım gelir ki, güldürmek için acip hurafeleri ve masalları hikâye eden maskaralar dahi bu hayalden utanıyorlar.

Haşiye-1 Evet, eğer intisap olsa, o çekirdek, kader-i İlâhîden bir emir alır, o harika işlere mazhar olur. Eğer o intisap kesilse, o çekirdeğin hilkati, koca çam ağacının hilkatinden daha ziyade cihazat ve iktidar ve san'atı iktiza eder. Çünkü, dağdaki, kudret eseri olan mücessem çam ağacının, bütün âzâları ve cihazatıyla, o çekirdekteki kader eseri olan mânevî ağaçta mevcut bulunması lâzım gelir. Çünkü o koca ağacın fabrikası o çekirdektir. İçindeki kaderî ağaç, kudretle hariçte tezahür eder, cismanî çam ağacı olur.

Elhasıl, Vâcibü'l-Vücuda her mevcudu vermek, vücub derecesinde bir suhuleti var. Ve tabiata icad cihetinde vermek, imtinâ derecesinde müşkül ve

haric-i daire-i akliyedir.

ÜÇÜNCÜ MUHAL

Bu Muhali izah edecek, bazı risalelerde beyan edilen iki misal:

BİRİNCİ MİSAL: Bütün âsâr-ı medeniyetle tekmil ve tezyin edilmiş, hâli bir sahrâda kurulmuş, yapılmış bir saraya gayet vahşî bir adam girmiş, içine bakmış. Binlerle muntazam san'atlı eşyayı görmüş. Vahşetinden, ahmaklığından, "Hariçten kimse müdahale etmeyip, o saray içinde o eşyadan birisi o sarayı müştemilâtıyla beraber yapmıştır" diye taharrîye başlıyor. Hangi şeye bakıyor, o vahşetli aklı dahi kabil görmüyor ki, o şey bunları yapsın. Sonra, o sarayın teşkilât programını ve mevcudat fihristesini ve idare kanunları içinde yazılı olan bir defteri görür. Çendan, elsiz ve gözsüz ve çekiçsiz olan o defter dahi, sair içindeki şeyler gibi, hiçbir kabiliyeti yoktur ki, o sarayı teşkil ve tezyin etsin. Fakat muztar kalarak, bilmecburiye, eşya-yı âhare nisbeten, kavânîn-i ilmiyenin bir ünvanı olmak cihetiyle, o sarayın mecmuuna bu defteri münasebettar gördüğünden, "İşte bu defterdir ki, o sarayı teşkil, tanzim ve tezyin edip bu eşyayı yapmış, takmış, yerleştirmiş" diyerek, vahşetini ahmakların, sarhoşların hezeyanına çevirmiş.

İşte, aynen bu misal gibi, hadsiz derecede misaldeki saraydan daha muntazam, daha mükemmel ve bütün etrafı mucizâne hikmetle dolu şu saray-ı âlemin içine, inkâr-ı ulûhiyete giden tabiiyyun fikrini taşıyan vahşî bir insan girer. Daire-i mümkinat haricinde olan Zât-ı Vâcibü'l-Vücudun eser-i san'atı olduğunu düşünmeyerek ve Ondan i'râz ederek, daire-i mümkinat içinde, kader-i İlâhînin yazar bozar bir levhası hükmünde ve kudret-i İlâhiyenin kavânîn-i icraatına tebeddül ve tagayyür eden bir defteri olabilen ve pek yanlış ve hata olarak "tabiat" namı verilen bir mecmua-i kavânîn-i âdât-ı İlâhiye ve bir fihriste-i san'at-ı Rabbâniyeyi görür. Ve der ki: "Madem bu eşya bir sebep ister. Hiçbir şeyin bu defter gibi münasebeti görünmüyor. Çendan hiçbir cihetle akıl kabul etmez ki, gözsüz, şuursuz, kudretsiz bu defter, rububiyet-i mutlakanın işi olan ve hadsiz bir kudreti iktiza eden icadı yapamaz. Fakat madem Sâni-i Kadîmi kabul etmiyorum; öyleyse, en münasibi, 'Bu defter bunu yapmış ve yapar' diyeceğim" der. Biz de deriz:

Ey ahmaku'l-humakadan tahammuk etmiş sarhoş ahmak! Başını tabiat bataklığından çıkar, arkana bak. Zerrattan seyyârâta kadar bütün mevcudat, ayrı ayrı lisanlarla şehadet ettikleri ve parmaklarıyla işaret ettikleri bir Sâni-i Zülcelâli gör. Ve o sarayı yapan ve o defterde sarayın programını yazan Nakkaş-ı Ezelînin cilvesini gör, fermanına bak, Kur'ân'ını dinle, o hezeyanlardan kurtul.

İKİNCİ MİSAL: Gayet vahşî bir adam, muhteşem bir kışla dairesine girer.

Gayet muntazam bir ordunun umumî, beraber talimlerini, muntazam hareketlerini görür. Bir neferin hareketiyle bir tabur, bir alay, bir fırka kalkar, oturur, gider, bir ateş emriyle ateş ettiklerini müşahede eder. Onun kaba, vahşî aklı, bir kumandanın, devletin nizâmâtıyla ve kanun-u padişahî ile o kumandanın emrini, kumandasını anlamayıp inkâr ettiğinden, oaskerlerin iplerle birbiriyle bağlı olduklarını tahayyül eder. O hayalîip ne kadar harikalı bir ip olduğunu düşünür, hayrette kalır.

Sonra gider, Ayasofyagibi gayet muazzam bir camie, Cuma gününde dahil olur. O cemaat-i Müslimînin, bir adamın sesiyle kalkar, eğilir, secde ederek oturduklarını müşahede eder. Mânevî ve semâvî kanunların mecmuundan ibaret olan şeriatı ve Şeriat Sahibinin emirlerinden gelen mânevî düsturlarını anlamadığından, o cemaatin maddî iplerle bağlandığını ve o acip ipler onları esir edip oynattığını tahayyül ederek, en vahşî, insan suretindeki canavar hayvanları dahi güldürecek derecede maskaralı bir fikirle çıkar, gider.

İşte, aynı bu misal gibi, Sultan-ı Ezel ve Ebedin hadsiz cünudunun muhteşem bir kışlası olan şu âleme ve o Mâbûd-u Ezelînin muntazam bir mescidi olan şu kâinata, mahz-ı vahşet olan inkârlı fikr-i tabiatı taşıyan bir münkir giriyor. O Sultan-ı Ezelînin hikmetinden gelen nizâmât-ı kâinatın mânevî kanunlarını birer maddî madde tasavvur ederek ve saltanat-ı rububiyetin kavânîn-i itibariyesi ve o Mâbûd-u Ezelînin şeriat-ı fıtriye-i kübrâsının, mânevî ve yalnız vücud-u ilmîsi bulunan ahkâmlarını ve düsturlarını, birer mevcud-u haricî ve maddî birer madde tahayyül ederek, kudret-i İlâhiyenin yerine, o ilim ve kelâmdan gelen ve yalnız vücud-u ilmîsi bulunan o kanunları ikame etmek ve ellerine icad vermek, sonra da onlara “tabiat” namını takmak ve yalnız bir cilve-i kudret-i Rabbâniye olan kuvveti, bir zîkudret ve müstakil bir kadîr telâkki etmek, misaldeki vahşîden bin defa aşağı bir vahşettir.

Elhasıl, tabiiyyunların, mevhum ve hakikatsiz, tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-i hariciye sahibi ise, ancak bir san’at olabilir, sâni olamaz. Bir nakıştır, nakkaş olamaz. Ahkâmdır, hâkim olamaz. Bir şeriat-ı fıtriyedir, şâri’ olamaz. Mahlûk bir perde-i izzettir, hâlık olamaz. Münfail bir fıtrattır, fâtır bir fâil olamaz. Kanundur, kudret değildir, kadîr olamaz. Mistardır, masdar olamaz.

Elhasıl: Madem mevcudat var. Madem On Altıncı Notanın başında denildiği gibi, mevcudun vücuduna, taksim-i aklî ile, dört yoldan başka yol tahayyül edilmez. O dört cihetten üçünün—herbirinin üç zâhir muhallerle—butlanı kat’î bir surette ispat edildi. Elbette, bizzarure ve bilbedâhe, dördüncü yol olan vahdet yolu, kat’î bir surette ispat olunuyor. O dördüncü yol ise, baştaki [1] اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّموَاتِ وَالْاَرْضِ âyeti, şeksiz ve şüphesiz, bedâhet

derecesinde, Zât-ı Vâcibü’l-Vücudun uluhiyetini ve herşey doğrudan doğruya dest-i kudretinden çıktığını ve semâvat ve arz kabza-i tasarrufunda bulunduğunu gösteriyor.

1. “Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah hakkında şüphe olur mu?” İbrahim Sûresi, 14:10.

Ey esbabperest ve tabiata tapan biçare adam! Madem herşeyin tabiatı, herşey gibi mahlûktur; çünkü san’atlıdır ve yeni oluyor. Hem her müsebbep gibi, zâhirî sebebi dahi masnudur. Ve madem herşeyin vücudu pek çok cihazat ve âletlere muhtaçtır. O halde, o tabiatı icad eden ve o sebebi halk eden bir Kadîr-i Mutlak var. Ve o Kadîr-i Mutlakın ne ihtiyacı var ki, âciz vesâiti rububiyetine ve icadına teşrik etsin? Hâşâ! Belki doğrudan doğruya, müsebbebi sebep ile beraber halk ederek, cilve-i esmâsını ve hikmetini göstermek için, bir tertip ve tanzim ile zâhirî bir sebebiyet, bir mukarenet vermekle, eşyadaki zâhirî kusurlara, merhametsizliklere ve noksaniyetlere merci olmak için, esbab ve tabiatı dest-i kudretine perde etmiş, izzetini o suretle muhafaza etmiş.

Acaba bir saatçi, saatin çarklarını yapsın, sonra saati çarklarla tertip edip tanzim etsin, daha mı kolaydır? Yoksa harika bir makineyi o çarklar içinde yapsın, sonra saatin yapılmasını o makinenin câmid ellerine versin, tâ saati yapsın, daha mı kolaydır? Acaba imkân haricinde değil midir? Haydi, o insafsız aklınla sen söyle, sen hâkim ol.

Veyahut bir kâtip mürekkep, kalem, kâğıdı getirdi. Onunla kendi bizzat o kitabı yazsa daha mı kolaydır? Yoksa o kâğıt, mürekkep, kalem içinde, o kitaptan daha san’atlı, daha zahmetli, yalnız o tek kitaba mahsus olarak bir yazı makinesi icad etsin, sonra o şuursuz makineye “Haydi, sen yaz” desin de kendi karışmasın, daha mı kolaydır? Acaba yüz defa yazıdan daha müşkül değil midir?

Eğer desen: Evet, bir kitabı yazan makinenin icadı o kitaptan yüz defa daha müşküldür. Fakat o makine, aynı kitabın birçok nüshalarını yazmasına vasıta olmak cihetiyle, belki bir kolaylık var.

Elcevap: Nakkaş-ı Ezelî, hadsiz kudretiyle, nihayetsiz cilve-i esmâsını her vakit tazelendirmekle ayrı ayrı şekilde göstermek için, eşyadaki teşahhusları ve hususî simaları öyle bir surette halk etmiştir ki, hiçbir mektub-u Samedânî ve hiçbir kitab-ı Rabbânî, diğer kitapların aynı aynına olamıyor. Alâküllihal, ayrı mânâları ifade etmek için, ayrı bir siması bulunacak.

Eğer gözün varsa, insanın simasına bak, gör ki: Zaman-ı Âdem’den şimdiye kadar, belki ebede kadar, bu küçük simada, âzâ-yı esasîde ittifakla beraber, herbir sima, umum simalara nisbeten, herbirisine karşı birer alâmet-i farikası var olduğu kat’iyen sabittir. Bunun için, herbir sima ayrı bir kitaptır. Yalnız san’atın tanzimi için ayrı bir yazı takımı ve ayrı bir tertip ve telif ister. Ve maddelerini hem getirmek, hem yerleştirmek ve hem de vücuda lâzım olan herşeyi derc

etmek için, bütün bütün başka bir tezgâh ister.

Haydi, farz-ı muhal olarak, tabiata bir matbaa nazarıyla baktık. Fakat bir matbaaya ait olan tanzim ve basmak, yani, muayyen intizamını kalıba sokmaktan başka, o tanzimin icadından, icadları yüz derece daha müşkül bir zîhayatın cismindeki maddeleri aktâr-ı âlemden mizan-ı mahsusla ve has bir intizamla icad etmek ve getirmek ve matbaa eline vermek için, yine o matbaayı icad eden Kadîr-i Mutlakın kudret ve iradesine muhtaçtır. Demek bu matbaalık ihtimali ve farzı, bütün bütün mânâsız bir hurafedir.

İşte bu saat ve kitap misalleri gibi, Sâni-i Zülcelâl, Kadîr-i Külli Şey, esbabı halk etmiş, müsebbebâtı da halk ediyor. Hikmetiyle, müsebbebâtı esbaba bağlıyor. Kâinatın harekâtının tanzimine dair kavânîn-i âdetullahtan ibaret olan şeriat-ı fıtriye-i kübrâ-yı İlâhiyenin bir cilvesini ve eşyadaki o cilvesine yalnız bir âyine ve bir mâkes olan tabiat-ı eşyayı, iradesiyle tayin etmiştir. Ve o tabiatın vücud-u haricîye mazhar olan veçhini, kudretiyle icad etmiş ve eşyayı o tabiat üzerinde halk etmiş, birbirine mezc etmiş. Acaba gayet derecede mâkul ve hadsiz burhanların neticesi olan bu hakikatin kabulü mü daha kolaydır? Acaba vücub derecesinde lâzım değil midir? Yoksa câmid, şuursuz, mahlûk, masnu, basit olan o sebep ve tabiat dediğiniz maddelere, herbir şeyin vücuduna lâzım hadsiz cihazat ve âlâtı verip hakîmâne, basîrâne olan işleri kendi kendilerine yaptırmak mı daha kolaydır? Acaba imtinâ derecesinde imkân haricinde değil midir? Senin o insafsız aklının insafına havale ediyoruz.

Münkir ve tabiatperest diyor ki: “Madem beni insafa davet ediyorsun. Ben de diyorum ki: Şimdiye kadar yanlış gittiğimiz yol hem yüz derece muhal, hem gayet zararlı ve nihayet derecede çirkin bir meslek olduğunu itiraf ediyorum. Sabık tahkikatınızdan, zerre miktar şuuru bulunan anlayacak ki, esbaba, tabiata icad vermek mümtenidir, muhaldir. Ve herşeyi doğrudan doğruya Vâcibü’l-Vücuda vermek vâciptir, zarurîdir. *Elhamdü lillâhi ale’l-îmân*[1] deyip iman ediyorum.

1. Bize ihsan ettiği iman nimeti sebebiyle Allah’a hamd olsun.

“Yalnız bir şüphem var: Cenâb-ı Hakkın Hâlık olduğunu kabul ediyorum. Fakat bazı cüz’î esbabın ehemmiyetsiz şeylerde icada müdahaleleri ve bir parça medh ü senâ kazanmaları, saltanat-ı rububiyetine ne zarar verir? Saltanatına noksaniyet gelir mi?”

Elcevap: Bazı risalelerde gayet kat’î ispat ettiğimiz gibi, hâkimiyetin şe’ni, müdahaleyi reddetmektir. Hattâ, en ednâ bir hâkim, bir memur, daire-i hâkimiyetinde oğlunun müdahalesini kabul etmiyor. Hattâ, hâkimiyetine müdahale tevehhümüyle, bazı dindar padişahlar, halife oldukları halde mâsum evlâtlarını katletmeleri, bu redd-i müdahale kanununun hâkimiyette ne kadar

esaslı hükmettiğini gösteriyor. Bir nahiyede iki müdürden tut, tâ bir memlekette iki padişaha kadar, hâkimiyetteki istiklâliyetin iktiza ettiği men-i iştirak kanunu, tarih-i beşerde çok acip hercümerc ile kuvvetini göstermiş.

Acaba âciz ve muavenete muhtaç insanlardaki âmiriyet ve hâkimiyetin bir gölgesi bu derece müdahaleyi reddetmeyi ve başkasının müdahalesini men etmeyi ve hâkimiyetinde iştirak kabul etmemeyi ve makamında istiklâliyetini nihayet taassupla muhafazaya çalışmayı gör; sonra, hâkimiyet-i mutlaka rububiyet derecesinde; ve âmiriyet-i mutlaka ulûhiyet derecesinde; ve istiklâliyet-i mutlaka ehadiyet derecesinde; ve istiğnâ-yı mutlak kadîriyet-i mutlaka derecesinde bir Zât-ı Zülcelâlde, bu redd-i müdahale ve men-i iştirak ve tard-ı şerik, ne derece o hâkimiyetin zarurî bir lâzımı ve vâcip bir muktezası olduğunu, kıyas edebilirsen et.

Amma ikinci şık şüphen ki: Bazı esbab, bazı cüz'iyâtın bazı ubudiyetlerine merci olsa, o Mâbûd-u Mutlak olan Zât-ı Vâcibü'l-Vücuda müteveccih, zerrattan seyyârâta kadar mahlûkatın ubudiyetlerinden ne noksan gelir?

Elcevap: Şu kâinatın Hâlık-ı Hakîmi, kâinatı bir ağaç hükmünde halk edip, en mükemmel meyvesini zîşuur, ve zîşuurun içinde en câmi meyvesini insan yapmıştır. Ve insanın en ehemmiyetli, belki insanın netice-i hilkati ve gaye-i fıtratı ve semere-i hayatı olan şükür ve ibadeti, o Hâkim-i Mutlak ve Âmir-i Müstakil, kendini sevdirmek ve tanıttırmak için kâinatı halk eden o Vâhid-i Ehad, bütün kâinatın meyvesi olan insanı ve insanın en yüksek meyvesi olan şükür ve ibadetini başka ellere verir mi? Bütün bütün hikmetine zıt olarak, netice-i hilkati ve semere-i kâinatı abes eder mi? Hâşâ ve kellâ, hem hikmetini ve rububiyetini inkâr ettirecek bir tarzda, mahlûkatın ibadetlerini başkalara vermeye rıza gösterir mi? Hiç müsaade eder mi? Ve hem hadsiz bir derecede kendini sevdirmeyi ve tanıttırmayı ef'âliyle gösterdiği halde, en mükemmel mahlûkatının şükür ve minnettarlıklarını, tahabbüb ve ubudiyetlerini başka esbaba vermekle kendini unutturup, kâinattaki makasıd-ı âliyesini inkâr ettirir mi? Ey tabiatperestlikten vazgeçen arkadaş, haydi sen söyle.

O diyor: "Elhamdü lillâh, bu iki şüphem hallolmakla beraber, vahdâniyet-i İlâhiyeye dair ve Mâbûd-u Bilhak O olduğuna ve Ondan başkaları ibadete lâyık olmadığına o kadar parlakve kuvvetli iki delil gösterdin ki, onları inkâr etmek, güneşi vegündüzü inkâr etmek gibi bir mükâberedir."

Hâtime

Tabiat fikr-i küfrîsini terk eden ve imana gelen zat diyor ki:

Elhamdü lillâh, benim şüphelerim kalmadı. Yalnız merakımı mucip olan birkaç sualim var.

BİRİNCİ SUAL: Çok tembellerden ve târiküssalâtlardan işitiyoruz. diyorlar ki: “Cenâb-ı Hakkın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki, Kur’ân’da çok şiddet ve ısrarla,ibadeti terk edeni zecredip Cehennem gibi dehşetli bir cezayla tehditediyor? İtidalli ve istikametli ve adaletli olan ifade-i Kur’âniyeye nasıl yakışıyor ki, ehemmiyetsiz bir cüz’î hataya karşı nihayet şiddeti gösteriyor?”

Elcevap: Evet, Cenâb-ı Hak senin ibadetine, belki hiçbir şeye muhtaç değil. Fakat sen ibadete muhtaçsın; mânen hastasın. İbadet ise, mânevî yaralarına tiryaklar hükmünde olduğunu çok risalelerde ispat etmişiz. Acaba bir hasta, o hastalık hakkında, şefkatli bir hekimin ona nâfi ilâçları içirmek hususunda ettiği ısrara mukabil, hekime dese: “Senin ne ihtiyacın var, bana böyle ısrar ediyorsun?” Ne kadar mânâsız olduğunu anlarsın.

Amma Kur’ân’ın, terk-i ibadet hakkında şiddetli tehdidâtı ve dehşetli cezaları ise: Nasıl ki bir padişah, raiyetinin hukukunu muhafaza etmek için, âdi bir adamın, raiyetinin hukukuna zarar veren bir hatasına göre, şiddetli cezaya çarpar. Öyle de, ibadeti ve namazı terk eden adam, Sultan-ı Ezel ve Ebedin raiyeti hükmünde olan mevcudatın hukukuna ehemmiyetli bir tecavüz ve mânevî bir zulüm eder. Çünkü, mevcudatın kemalleri, Sânie müteveccih yüzlerinde tesbih ve ibadetle tezahür eder. İbadeti terk eden, mevcudatın ibadetini görmez ve göremez. Belki de inkâr eder. O vakit, ibadet ve tesbih noktasında yüksek makamda bulunan ve herbiri birer mektub-u Samedânî ve birer âyine-i esmâ-i Rabbâniye olan mevcudatı âli makamlarından tenzil ettiğinden ve ehemmiyetsiz, vazifesiz, câmid, perişan bir vaziyette telâkki ettiğinden, mevcudatı tahkir eder, kemâlâtını inkâr ve tecavüz eder.

Evet, herkes kâinatı kendi âyinesiyle görür. Cenâb-ı Hak, insanı kâinat için bir mikyas, bir mizan suretinde yaratmıştır. Her insan için, bu âlemden hususî bir âlem vermiş; o âlemin rengini, o insanın itikad-ı kalbîsine göre gösteriyor. Meselâ, gayet meyus ve matemli olarak ağlayan bir insan, mevcudatı ağlar ve meyus suretinde görür. Gayet sürurlu ve neş’eli, müjdeli ve kemâl-i neş’esinden gülen bir adam, kâinatı neş’eli, güler gördüğü gibi; mütefekkirâne ve ciddî bir surette ibadet ve tesbih eden adam, mevcudatın hakikaten mevcut ve muhakkak

olan ibadet ve tesbihatlarını bir derece keşfeder ve görür. Gafletle veya inkârla ibadeti terk eden adam, mevcudatı, hakikat-i kemâlâtına tamamıyla zıt ve muhalif ve hata bir surette tevehhüm eder ve mânen onların hukukuna tecavüz eder.

Hem o târiküssalât, kendi kendine mâlik olmadığı için, kendi mâlikinin bir abdi olan kendi nefsine zulmeder. Onun mâliki, o abdinin hakkını onun nefs-i emmâresinden almak için, dehşetli tehdit eder. Hem netice-i hilkati ve gaye-i fıtratı olan ibadeti terk ettiğinden, hikmet-i İlâhiye ve meşiet-i Rabbâniyeye karşı bir tecavüz hükmüne geçer. Onun için cezaya çarpılır.

Elhasıl, ibadeti terk eden hem kendi nefsine zulmeder—nefis ise Cenâb-ı Hakkın abdi ve memlûküdür—hem kâinatın hukuk-u kemâlâtına karşı bir tecavüz, bir zulümdür. Evet, nasıl ki küfür, mevcudata karşı bir tahkirdir; terk-i ibadet dahi, kâinatın kemâlâtını bir inkârdır. Hem hikmet-i İlâhiyeye karşı bir tecavüz olduğundan, dehşetli tehdide, şiddetli cezaya müstehak olur.

İşte bu istihkakı ve mezkûr hakikati ifade etmek için, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan, mucizâne bir surette o şiddetli tarz-ı ifadeyi ihtiyar ederek, tam tamına hakikat-i belâgat olan mutabık-ı mukteza-yı hale mutabakat ediyor.

İKİNCİ SUAL: Tabiattan vazgeçen ve imana gelen zat diyor ki: “Her mevcut, her cihette, her işinde ve herşeyinde ve her şe’ninde meşiet-i İlâhiyeye ve kudret-i Rabbâniyeye tâbi olması, çok azîm bir hakikattir. Azameti cihetinde dar zihinlerimize sıkışmıyor. Halbuki gözümüzle gördüğümüz bu nihayet derecede mebzuliyet, hem hilkat ve icad-ı eşyadaki hadsiz suhulet, hem sabık burhanlarınızla tahakkuk eden, vahdet yolundaki icad-ı eşyada nihayet derecede kolaylık ve suhulet, hem nass-ı Kur’ân ile beyan edilen

مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ اِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ [1]

وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ [2]

gibi âyetlerin sarahaten gösterdikleri nihayet derecede kolaylık, o hakikat-i azîmeyi, en makbul ve en mâkul bir mesele olduğunu gösteriyorlar. Bu kolaylığın sırrı ve hikmeti nedir?”

Elcevap: Yirminci Mektubun Onuncu Kelimesi olan[3] وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ beyanında, o sır gayet vâzıh ve kat’î ve mukni bir tarzda beyan edilmiş. Hususan o mektubun zeylinde daha ziyade vuzuhla ispat edilmiş ki, bütün mevcudat, Sâni-i Vâhide isnad edildiği vakit, birtek mevcut hükmünde kolaylaşır. Eğer Vâhid-i Ehade verilmezse, birtek mahlûkun icadı

bütün mevcudat kadar müşkülleşir. Ve bir çekirdek, bir ağaç kadar suubetli olur.

1. “Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir.” Lokman Sûresi, 31:28.
2. “Kıyametin gerçekleşmesi göz açıp kapayıncaya kadar, yahut ondan da yakındır.” Nahl Sûresi, 16:77.
3. “…O herşeye hakkıyla kadirdir.” Rum Sûresi, 30:50.

Eğer Sâni-i Hakikîsine verilse, kâinat bir ağaç gibi ve ağaç bir çekirdek gibi ve Cennet bir bahar gibi ve bahar bir çiçek gibi kolaylaşır, suhulet peydâ eder.

Ve bilmüşahede görünen hadsiz mebzuliyet ve ucuzluğun ve her nev’in suhuletle kesret-i efradı bulunmasının ve kesret-i suhulet ve sür’atle muntazam, san’atlı, kıymetli mevcudatın kolayca vücuda gelmesinin sırlarına medar olan ve hikmetlerini gösteren yüzer delillerinden ve başka risalelerde tafsilen beyan edilen bir ikisine muhtasar bir işaret ederiz.

Meselâ, nasıl ki yüz nefer bir zâbitin idaresine verilse, bir neferin yüz zâbitin idarelerine verilmesinden yüz derece daha kolay olduğu gibi; bir ordunun teçhizat-ı askeriyesi bir merkez, bir kanun, bir fabrika ve bir padişahın emrine verildiği vakit, adeta kemiyeten bir neferin teçhizatı kadar kolaylaştığı gibi, bir neferin teçhizat-ı askeriyesi müteaddit merkezlere, müteaddit fabrikalara, müteaddit kumandanlara havalesi de, adeta bir ordunun teçhizatı kadar kemiyeten müşkilâtlı oluyor. Çünkü birtek neferin teçhizatı için, bütün orduya lâzım olan fabrikaların bulunması gerektir.

Hem bir ağacın, sırr-ı vahdet cihetiyle, bir kökte, bir merkezde, bir kanunla mevâdd-ı hayatiyesi verildiğinden, binler meyve veren o ağaç, bir meyve kadar suhuletli olduğu bilmüşahede görünür. Eğer vahdetten kesrete gidilse, herbir meyveye lâzım mevâdd-ı hayatiye başka yerden verilse, herbir meyve bir ağaç kadar müşkilât peydâ eder. Belki ağacın bir enmûzeci ve fihristesi olan birtek çekirdek dahi, o ağaç kadar suubetli olur. Çünkü bir ağacın hayatına lâzım olan bütün mevâdd-ı hayatiye birtek çekirdek için de lâzım oluyor.

İşte bu misaller gibi yüzler misaller var, gösteriyorlar ki, vahdette nihayet derecede suhuletle vücuda gelen binler mevcut, şirkte ve kesrette birtek mevcuttan daha ziyade kolay olur. Sair risalelerde bu hakikat iki kere iki dört eder derecede ispat edildiğinden, onlara havale edip, burada yalnız bu suhulet ve kolaylığın ilim ve kader-i İlâhî ve kudret-i Rabbâniye nokta-i nazarında gayet mühim bir sırrını beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Sen bir mevcutsun. Eğer Kadîr-i Ezelîye kendini versen, bir kibrit çakar gibi, hiçten, yoktan, bir emirle, hadsiz kudretiyle, seni bir anda halk eder. Eğer sen kendini Ona vermezsen, belki esbab-ı maddiyeye ve tabiata isnad etsen, o vakit sen, kâinatın muntazam bir hülâsası, meyvesi ve küçük bir fihristesi ve listesi olduğundan; seni yapmak için kâinatı ve anâsırı ince elekle eleyip hassas ölçülerle aktâr-ı âlemden senin vücudundaki maddeleri toplamak lâzım gelir. Çünkü esbab-ı maddiye yalnız terkip eder, toplar. Kendilerinde bulunmayanı

hiçten, yoktan yapamadıkları, bütün ehl-i akıl yanında musaddaktır. Öyleyse, küçük bir zîhayatın cismini aktâr-ı âlemden toplamaya mecbur olurlar. İşte vahdette ve tevhidde ne kadar kolaylık ve şirkte ve dalâlette ne kadar müşkilât var olduğunu anla.

İkincisi: İlim noktasında hadsiz bir suhulet vardır. Şöyle ki:

Kader, ilmin bir nev'idir ki, herşeyin mânevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir miktar tayin eder. Ve o miktar-ı kaderî, o şeyin vücuduna bir plân, bir model hükmüne geçer. Kudret icad ettiği vakit, gayet suhuletle, o kaderî miktar üstünde icad eder. Eğer o şey muhit ve hadsiz ve ezelî bir ilmin sahibi olan Kadîr-i Zülcelâle verilmezse, sabıkan geçtiği gibi, binler müşkilât değil, belki yüz muhâlât ortaya düşer. Çünkü o miktar-ı kaderî ve miktar-ı ilmî olmazsa, binler haricî ve maddî kalıplar, küçücük bir hayvanın cesedinde istimal edilmek lâzım gelir.

İşte vahdette nihayetsiz kolaylık ve dalâlette ve şirkte hadsiz müşkilâtın bir sırrını anla, وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ [1] âyeti ne kadar hakikatli ve doğru ve yüksek bir hakikati ifade ettiğini bil.

1. "Kıyametin gerçekleşmesi göz açıp kapayıncaya kadar, yahut ondan da yakındır." Nahl Sûresi, 16:77.

ÜÇÜNCÜ SUAL: Eskiden düşman, şimdi dost olan mühtedî diyor ki: "Şu zamanda çok ileri giden feylesoflar diyorlar ki: 'Hiçten, hiçbir şey icad edilmiyor ve hiçbir şey idam edilmiyor; yalnız bir terkip, bir tahlildir ki, kâinat fabrikasını işlettiriyor.'"

Elcevap: Nur-u Kur'ân ile mevcudata bakmayan feylesofların en ileri gidenleri bakmışlar ki, tabiat ve esbab vasıtasıyla bu mevcudatın teşekkülât ve vücutlarını—sabıkan ispat ettiğimiz tarzda—imtinâ derecesinde müşkilâtlı gördüklerinden, iki kısma ayrıldılar.

Bir kısmı Sofestâî olup, insanın hassası olan akıldan istifa ederek, ahmak hayvanlardan daha aşağı düşerek, kâinatın vücudunu inkâr etmeyi, hattâ kendilerinin vücutlarını dahi inkâr etmesini, dalâlet mesleğinde esbab ve tabiatın icad sahibi olmalarından daha ziyade kolay gördüklerinden, hem kendilerini, hem kâinatı inkâr edip cehl-i mutlaka düşmüşler.

İkinci güruh bakmışlar ki, dalâlette, esbab ve tabiat mûcid olmak noktasında, bir sinek ve bir çekirdeğin icadı, hadsiz müşkilâtı var. Ve tavr-ı aklın haricinde bir iktidar iktiza ediyor. Onun için, bilmecburiye, icadı inkâr ediyorlar, "Yoktan var olmaz" diyorlar. Ve idamı da muhal görüyorlar, "Var yok olmaz" hükmediyorlar. Yalnız, harekât-ı zerrat ile, tesadüf rüzgârlarıyla bir terkip ve tahlil ve dağılmak ve toplanmak suretinde bir vaziyet-i itibariye tahayyül

ediyorlar.

İşte, sen gel, ahmaklığın ve cehaletin en aşağı derecesinde, en yüksek akıllı kendini zanneden adamları gör! Ve dalâlet, insanı ne kadar maskara ve süflî ve eçhel yaptığını bil, ibret al.

Acaba her senede dört yüz bin envâı birden zemin yüzünde icad eden; ve semâvat ve arzı altı günde halk eden; ve altı haftada, her baharda, kâinattan daha san'atlı, hikmetli, zîhayat bir kâinatı inşa eden bir kudret-i ezeliye, bir ilm-i ezelînin dairesinde plânları ve miktarları taayyün eden mevcudat-ı ilmiyeyi, göze göstermeyen bir ecza ile yazılan ve görünmeyen bir yazıyı göstermek için sürülen bir ecza misilli, gayet kolay o mâdûmât-ı hariciye olan mevcudat-ı ilmiyeye vücud-u haricî vermeyi o kudret-i ezeliyeden uzak görmek ve icadı inkâr etmek, evvelki güruh olan Sofestâîlerden daha ziyade ahmakane ve cahilânedir.

Bu bedbahtlar, âciz-i mutlak ve yalnız bir cüz-ü ihtiyarîden başka ellerinde olmayan, firavunlaşmış kendi nefisleri hiçbir şeyi idam ve yok edemediklerinden ve hiçbir zerreyi, bir maddeyi hiçten, yoktan icad edemediklerinden ve güvendikleri esbab ve tabiatın ellerinde hiçten icad gelmediği cihetle, ahmaklıklarından diyorlar: "Yoktan var olmaz, var da yok olmaz" deyip, bu bâtıl ve hata düsturu Kadîr-i Mutlaka teşmil etmek istiyorlar.

Evet, Kadîr-i Zülcelâlin iki tarzda icadı var:

Biri ihtirâ' ve ibdâ' iledir. Yani hiçten, yoktan vücut veriyor ve ona lâzım herşeyi de hiçten icad edip eline veriyor.

Diğeri inşa ile, san'at iledir. Yani, kemâl-i hikmetini ve çok esmâsının cilvelerini göstermek gibi çok dakik hikmetler için, kâinatın anâsırından bir kısım mevcudatı inşa ediyor; her emrine tâbi olan zerratları ve maddeleri, rezzâkiyet kanunuyla onlara gönderir ve onlarda çalıştırır.

Evet, Kadîr-i Mutlakın iki tarzda, hem ibdâ', hem inşa suretinde icadı var. Varı yok etmek ve yoğu var etmek en kolay, en suhuletli, belki daimî, umumî bir kanunudur. Bir baharda, üç yüz bin envâ-ı zîhayat mahlûkatın şekillerini, sıfatlarını, belki zerratlarından başka bütün keyfiyat ve ahvallerini hiçten var eden bir kudrete karşı "Yoğu var edemez" diyen adam, yok olmalı!

Tabiatı bırakan ve hakikate geçen zat diyor ki: "Cenâb-ı Hakka zerrat adedince şükür ve hamd ve senâ ediyorum ki, kemâl-i imanı kazandım, evham ve dalâletlerden kurtuldum ve hiçbir şüphem de kalmadı. *Elhamdü lillâhi alâ dîni'l-İslâm ve kemâli'l-îmân."*[1]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحكِيمُ [2]

1. Bize ihsan ettiği İslâm dini ve mükemmel iman nimeti sebebiyle Allah'a hamd olsun!
2. "Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Muhakkak ki ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Sensin." Bakara Sûresi, 2:32.

Yirmi Dördüncü Lem’a

Tesettür hakkındadır

On Beşinci Notanın İkinci ve Üçüncü Meseleleri iken, ehemmiyetine binaen Yirmi Dördüncü Lem’a olmuştur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِالْمُؤْمِنِينَ
يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلاَبِيبِهِنَّ [1]

(ilâ âhir) âyeti, tesettürü emrediyor. Medeniyet-i sefihe ise, Kur’ân’ın bu hükmüne karşı muhalif gidiyor. Tesettürü fıtrî görmüyor, bir esarettir diyor.[HAŞİYE-1]

Elcevap: Kur’ân-ı Hakîmin bu hükmü tam fıtrî olduğuna ve muhalifi gayr-ı fıtrî olduğuna delâlet eden çok hikmetlerinden yalnız dört hikmetini beyan ederiz.

1. “Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü’minlerin hanımlarına söyle,(evlerinden çıktıklarında) dış örtülerini üzerlerine alsınlar.” AhzâbSûresi, 33:59.

Haşiye-1 Mahkemeye karşı ve mahkemeyi susturan Lâyiha-i Temyizin müdafaatından bir parça: “Ben de Adliyenin mahkemesine derim ki: Bin üç yüz elli senede ve her asırda üç yüz elli milyon insanların hayat-ı içtimaiyesinde en kudsî ve hakikî ve hakikatlı bir düstûr-u İlâhîyi, üç yüz elli bin tefsirin tasdiklerine ve ittifaklarına istinaden ve bin üçyüz elli sene zarfından geçmiş ecdadımızın itikadlarına iktidâen tefsir eden bir adamı mahkûm eden haksız bir kararı, elbette rûy-i zeminde adalet varsa, o kararı red ve bu hükmü nakzedecektir.”

BİRİNCİ HİKMET

Tesettür, kadınlar için fıtrîdir ve fıtratları iktiza ediyor. Çünkü kadınlar hilkaten zayıf ve nazik olduklarından, kendilerini ve hayatından ziyade sevdiği yavrularını himaye edecek bir erkeğin himaye ve yardımına muhtaç bulunduğundan, kendini sevdirmek ve nefret ettirmemek ve istiskale mâruz kalmamak için fıtrî bir meyli var.

Hem kadınların on adetten altı yedisi, ya ihtiyardır, ya çirkindir ki,ihtiyarlığını ve çirkinliğini herkese göstermek istemezler. Yakıskançtır, kendinden daha güzellere nisbeten çirkin düşmemek veya tecavüzden ve ittihamdan korkar; taarruza mâruz kalmamak ve kocası nazarında hıyanetle müttehem olmamak için, fıtraten tesettür isterler. Hattâ dikkat edilse, en ziyade kendini saklayan, ihtiyarlardır. Ve on adetten ancak iki üç tanesibulunabilir ki, hem genç olsun, hem güzel olsun, hem kendinigöstermekten sıkılmasın.

Malûmdur ki, insan sevmediği ve istiskal ettiği adamların nazarından sıkılır, müteessir olur. Elbette açık saçıklık kıyafetine giren güzel bir kadın, bakmasına

hoşlandığı nâmahrem erkeklerden onda iki üçü varsa, yedi sekizinden istiskal eder. Hem tefahhuş ve tefessüh etmeyen bir güzel kadın, nazik ve serîütteessür olduğundan, maddeten tesiri tecrübe edilen, belki semlendiren pis nazarlardan elbette sıkılır. Hattâ işitiyoruz, açık saçıklık yeri olan Avrupa'da çok kadınlar, bu dikkat-i nazardan sıkılarak, "Bu alçaklar bizi göz hapsine alıp sıkıyorlar" diye polislere şekvâ ediyorlar. Demek, medeniyetin ref-i tesettürü hilâf-ı fıtrattır. Kur'ân'ın tesettür emri fıtrî olmakla beraber, o maden-i şefkat ve kıymettar birer refika-i ebediye olabilen kadınları, tesettür ile sukuttan, zilletten ve mânevî esaretten ve sefaletten kurtarıyor.

Hem kadınlarda ecnebî erkeklere karşı, fıtraten korkaklık, tahavvüf var. Tahavvüf ise, fıtraten, tesettürü iktiza ediyor. Çünkü, sekiz dokuz dakika bir zevki cidden acılaştıracak sekiz dokuz ay ağır bir veled yükünü zahmetle çekmekle beraber, hâmisiz bir veledin terbiyesiyle, sekiz dokuz sene, o sekiz dokuz dakika gayr-ı meşru zevkin belâsını çekmek ihtimali var. Ve kesretle vâki olduğundan, cidden şiddetle nâmahremlerden fıtratı korkar ve cibilliyeti sakınmak ister. Ve tesettürle, nâmahremin iştihasını açmamak ve tecavüzüne meydan vermemek, zayıf hilkati emreder ve kuvvetli ihtar eder. Ve bir siperi ve kalesi, çarşafı olduğunu gösteriyor. Mesmûâtıma göre, merkez ve payitaht-ı hükûmette, çarşı içinde, gündüzde, ahalinin gözleri önünde, gayet âdi bir kundura boyacısı, dünyaca rütbeten büyük bir adamın açık bacaklı karısına bilfiil sarkıntılık etmesi, tesettür aleyhinde olanların hayâsız yüzlerine bir şamar vuruyor!

İKİNCİ HİKMET

Kadın ve erkek ortasında gayet esaslı ve şiddetli münasebet, muhabbet ve alâka, yalnız dünyevî hayatın ihtiyacından ileri gelmiyor. Evet, bir kadın, kocasına yalnız hayat-ı dünyeviyeye mahsus bir refika-i hayat değildir. Belki hayat-ı ebediyede dahi bir refika-i hayattır.

Madem hayat-ı ebediyede dahi kocasına refika-i hayattır; elbette, ebedî arkadaşı ve dostu olan kocasının nazarından gayrı, başkasının nazarını kendi mehâsinine celb etmemek ve onu darıltmamak ve kıskandırmamak lâzım gelir. Madem mü'min olan kocası, sırr-ı imana binaen, onunla alâkası hayat-ı dünyeviyeye münhasır ve yalnız hayvânî ve güzellik vaktine mahsus, muvakkat bir muhabbet değil, belki hayat-ı ebediyede dahi bir refika-i hayat noktasında esaslı ve ciddî bir muhabbetle, bir hürmetle alâkadardır. Hem yalnız gençliğinde ve güzellik zamanında değil, belki ihtiyarlık ve çirkinlik vaktinde dahi o ciddî hürmet ve muhabbeti taşıyor. Elbette ona mukabil, o da kendi mehâsinini onun nazarına tahsis ve muhabbetini ona hasretmesi, mukteza-yı insaniyettir. Yoksa pek az kazanır, fakat pek çok kaybeder.

Şer’an koca, karıya küfüv olmalı, yani, birbirine münasip olmalı. Bu küfüv ve denk olmak, en mühimi, diyanet noktasındadır.

Ne mutlu o kocaya ki, kadınının diyanetine bakıp taklit eder; refikasını hayat-ı ebediyede kaybetmemek için mütedeyyin olur.

Bahtiyardır o kadın ki, kocasının diyanetine bakıp “Ebedî arkadaşımı kaybetmeyeyim” diye takvâya girer.

Veyl o erkeğe ki, saliha kadınını ebedî kaybettirecek olan sefahete girer.

Ne bedbahttır o kadın ki, müttakî kocasını taklit etmez, o mübarek ebedî arkadaşını kaybeder.

Binler veyl o iki bedbaht zevc ve zevceye ki, birbirinin fıskını ve sefahetini taklit ediyorlar, birbirine ateşe atılmasında yardım ediyorlar.

ÜÇÜNCÜ HİKMET

Bir ailenin saadet-i hayatiyesi, koca ve karı mâbeyninde bir emniyet-i mütekabile ve samimî bir hürmet ve muhabbetle devam eder. Tesettürsüzlük ve açık saçıklık, o emniyeti bozar, o mütekabil hürmet ve muhabbeti de kırar. Çünkü, açık saçıklık kılığına giren on kadından ancak birtanesi bulunur ki, kocasından daha güzeli görmediğinden, kendini ecnebîye sevdirmeye çalışmaz. Dokuzu, kocasından daha iyisini görür. Ve yirmiadamdan ancak bir tanesi, karısından daha güzelini görmüyor. O vakit osamimî muhabbet ve hürmet-i mütekabile gitmekle beraber, gayet çirkin ve gayet alçakça bir his uyandırmaya sebebiyet verebilir. Şöyle ki:

İnsan, hemşire misilli mahremlerine karşı fıtraten şehvânî his taşıyamıyor. Çünkü mahremlerin simaları, karâbet ve mahremiyet cihetindeki şefkat ve muhabbet-i meşruayı ihsas ettiği cihetle, nefsî, şehvânî temâyülâtı kırar. Fakat bacaklar gibi şer’an mahremlere de göstermesi caiz olmayan yerlerini açık saçık bırakmak, süflî nefislere göre, gayet çirkin bir hissin uyanmasına sebebiyet verebilir. Çünkü mahremin siması mahremiyetten haber verir ve nâmahreme benzemez. Fakat meselâ açık bacak, mahremin gayrıyla müsavidir. Mahremiyeti haber verecek bir alâmet-i farikası olmadığından, hayvânî bir nazar-ı hevesi, bir kısım süflî mahremlerde uyandırmak mümkündür. Böyle nazar ise, tüyleri ürpertecek bir sukut-u insaniyettir!

DÖRDÜNCÜ HİKMET

Malûmdur ki, kesret-i nesil, herkesçe matluptur. Hiçbir millet ve hükûmet yoktur ki, kesret-i tenasüle taraftar olmasın. Hattâ Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş:

تَنَاكَحُوا تَكَاثَرُوا فَاِنِّی اُبَاهِی بِكُمُ الْاُمَمَ [1]

(ev kemâ kàl.) Yani, “İzdivaç ediniz, çoğalınız. Ben kıyamette sizin kesretinizle iftihar edeceğim.”

1. el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr,* 3:269, no: 3366; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,*1021.

Halbuki tesettürün ref’i, izdivacı teksir etmeyip çok azaltıyor. Çünkü, en serseri ve asrî bir genç dahi refika-i hayatını namuslu ister. Kendi gibi asrî, yani açık saçık olmasını istemediğinden bekâr kalır, belki de fuhşa sülûk eder.

Kadın öyle değil; o derece kocasını inhisar altına alamaz. Çünkü kadının—aile hayatında müdir-i dahilî olmak haysiyetiyle kocasının bütün malına, evlâdına ve herşeyine muhafaza memuru olduğundan—en esaslı hasleti sadakattir, emniyettir. Açık saçıklık ise, bu sadakati kırar, kocası nazarında emniyeti kaybeder, ona vicdan azabı çektirir. Hattâ erkeklerde iki güzel haslet olan cesaret ve sehâvet kadınlarda bulunsa, bu emniyete ve sadakate zarar olduğu için, ahlâk-ı seyyiedendir, kötü haslet sayılırlar. Fakat kocasının vazifesi, ona hazinedarlık ve sadakat değil, belki himâyet ve merhamet ve hürmettir. Onun için, o erkek inhisar altına alınmaz, başka kadınları da nikâh edebilir.

Memleketimiz Avrupa’ya kıyas edilmez. Çünkü orada, düello gibi çok şiddetli vasıtalarla, açık saçıklık içinde namus bir derece muhafaza edilir. İzzet-i nefis sahibi birisinin karısına pis nazarla bakan, boynuna kefenini takar, sonra bakar. Hem memâlik-i bâride olan Avrupa’daki tabiatlar, o memleket gibi bârid ve câmiddirler. Bu Asya, yani âlem-i İslâm kıt’ası, ona nisbeten memâlik-i harredir. Malûmdur ki, muhitin, insanın ahlâkı üzerinde tesiri vardır. O bârid memlekette, soğuk insanlarda hevesât-ı hayvâniyeyi tahrik etmek ve iştahı açmak için açık saçıklık belki çok sû-i istimâlâta ve israfâta medar olmaz. Fakat seriütteessür ve hassas olan memâlik-i harredeki insanların hevesât-ı nefsâniyesini mütemadiyen tehyiç edecek açık saçıklık, elbette çok sû-i istimâlâta ve israfâta ve neslin zaafiyetine ve sukut-u kuvvete sebeptir. Bir ayda veya yirmi günde ihtiyac-ı fıtrîye mukabil, her birkaç günde kendini bir israfa mecbur zanneder. O vakit, her ayda on beş gün kadar hayız gibi arızalar münasebetiyle kadından tecennüp etmeye mecbur olduğundan, nefsine mağlûp ise fuhşiyata da meyleder.

Şehirliler, köylülere, bedevîlere bakıp tesettürü kaldıramaz. Çünkü köylerde, bedevîlerde, derd-i maişet meşgalesiyle ve bedenen çalışmak ve yorulmak münasebetiyle, hem şehirlilere nisbeten nazar-ı dikkati az celb eden, mâsûme işçi ve bir derece kaba kadınların kısmen açık olmaları, hevesât-ı nefsâniyeyi tehyice medar olamadığı gibi, serseri ve işsiz adamlar az bulunduğundan, şehirdeki mefâsidin onda biri onlarda bulunmaz. Öyleyse onlara kıyas edilmez.

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ [1]

1. Her türlü noksan sıfatlardan yüce olan Allah'ın adıyla.

Ehl-i iman âhiret hemşirelerim olan kadınlar taifesi ile bir muhaveredir

Bazı vilâyetlerde taife-i nisâdan samimî ve hararetli bir surette Nurlara karşı alâkalarını gördüğüm ve haddimden pek ziyade, onların Nurlara ait derslerime itimadlarını bildiğim sıralarda, mübarek Isparta'ya ve mânevî Medresetü'z-Zehrâya üçüncü defa geldiğim zaman işittim ki, o mübarek âhiret hemşirelerim olan taife-i nisâ, benden bir ders bekliyorlarmış. Güya vaaz suretinde camilerde onlara bir dersim olacak. Halbuki, ben dört beş vecihle hastayım. Ve hem perişan, hattâ konuşmaya ve düşünmeye iktidarsız bulunduğum halde, bu gece şiddetli bir ihtarla kalbime geldi ki:

"Madem on beş sene evvel gençlerin istemeleriyle *Gençlik Rehberi'*ni onlar için yazdın ve pek çok istifade edildi. Halbuki hanımlar taifesi, gençlerden daha ziyade bu zamanda öyle bir rehbere muhtaçtırlar."

Ben de bu ihtara karşı gayet perişan ve zaaf ve aczimle beraber, Üç Nükte ile, gayet muhtasar bazı lüzumlu maddeleri, o mübarek hemşirelerime ve mânevî genç evlâtlarıma beyan ediyorum.

BİRİNCİ NÜKTE

Risale-i Nur'un en mühim bir esası şefkat olmasından, nisâ taifesi şefkat kahramanları bulunmaları cihetiyle daha ziyade Risale-i Nur'la fıtraten alâkadardırlar. Ve lillâhilhamd bu fıtrî alâkadarlık çok yerlerde hissediliyor. Bu şefkatteki fedakârlık, hakikî bir ihlâsı ve mukabelesiz bir fedakârlık mânâsını ifade ettiğinden, şimdi bu zamanda pek çok ehemmiyeti var.

Evet, bir valide veledini tehlikeden kurtarmak için hiçbir ücret istemeden ruhunu feda etmesi ve hakikî bir ihlâs ile vazife-i fıtriyesi itibarıyla kendini evlâdına kurban etmesi gösteriyor ki, hanımlarda gayet yüksek bir kahramanlık var. Bu kahramanlığın inkişafı ile hem hayat-ı dünyeviyesini, hem hayat-ı ebediyesini onunla kurtarabilir. Fakat bazı fena cereyanlarla, o kuvvetli ve kıymettar seciye inkişaf etmez. Veyahut sû-i istimal edilir. Yüzer nümunelerinden bir küçük nümunesi şudur:

O şefkatli valide, çocuğunun hayat-ı dünyeviyede tehlikeye girmemesi, istifade ve fayda görmesi için her fedakârlığı nazara alır, onu öyle terbiye eder. "Oğlum paşa olsun" diye bütün malını verir, hafız mektebinden alır, Avrupa'ya gönderir. Fakat o çocuğun hayat-ı ebediyesi tehlikeye girdiğini düşünmüyor. Ve

dünya hapsinden kurtarmaya çalışıyor; Cehennem hapsine düşmemesini nazara almıyor. Fıtrî şefkatin tam zıddı olarak, o mâsum çocuğunu, âhirette şefaatçi olmak lâzım gelirken dâvâcı ediyor. O çocuk, “Niçin benim imanımı takviye etmeden bu helâketime sebebiyet verdin?” diye şekvâ edecek. Dünyada da, terbiye-i İslâmiyeyi tam almadığı için, validesinin harika şefkatinin hakkına karşı lâyıkıyla mukabele edemez, belki de çok kusur eder.

Eğer hakikî şefkat sû-i istimal edilmeyerek, biçare veledini haps-i ebedî olan Cehennemden ve idam-ı ebedî olan dalâlet içinde ölmekten kurtarmaya o şefkat sırrıyla çalışsa, o veledin bütün ettiği hasenâtının bir misli, validesinin defter-i a’mâline geçeceğinden, validesinin vefatından sonra her vakit hasenatlarıyla ruhuna nurlar yetiştirdiği gibi, âhirette de, değil dâvâcı olmak, bütün ruh u canıyla şefaatçi olup ebedî hayatta ona mübarek bir evlât olur.

Evet, insanın en birinci üstadı ve tesirli muallimi, onun validesidir. Bu münasebetle, ben kendi şahsımda kat’î ve daima hissettiğim bu mânâyı beyan ediyorum:

Ben bu seksen sene ömrümde, seksen bin zatlardan ders aldığım halde, kasem ediyorum ki, en esaslı ve sarsılmaz ve her vakit bana dersini tazeler gibi, merhum validemden aldığım telkinat ve mânevî derslerdir ki, o dersler fıtratımda, adeta maddî vücudumda çekirdekler hükmünde yerleşmiş. Sair derslerimin o çekirdekler üzerine bina edildiğini aynen görüyorum. Demek, bir yaşımdaki fıtratıma ve ruhuma merhum validemin ders ve telkinâtını, şimdi bu seksen yaşımdaki gördüğüm büyük hakikatler içinde birer çekirdek-i esasiye müşahede ediyorum.

Ezcümle: Meslek ve meşrebimin dört esasından en mühimi olan şefkat etmek ve Risale-i Nur’un da en büyük hakikati olan acımak ve merhamet etmeyi, o validemin şefkatli fiil ve halinden ve o mânevî derslerinden aldığımı yakînen görüyorum.

Evet, bu hakikî ihlâs ile hakikî bir fedakârlık taşıyan validelik şefkati sû-i istimal edilip, mâsum çocuğunun elmas hazinesi hükmünde olan âhiretini düşünmeyerek, muvakkat fâni şişeler hükmünde olan dünyaya o çocuğun mâsum yüzünü çevirmek ve bu şekilde ona şefkat göstermek, o şefkati sû-i istimal etmektir.

Evet, kadınların şefkat cihetiyle bu kahramanlıklarını hiçbir ücret ve hiçbir mukabele istemeyerek, hiçbir faide-i şahsiye, hiçbir gösteriş mânâsı olmayarak ruhunu feda ettiklerine, o şefkatin küçücük bir nümunesini taşıyan bir tavuğun yavrusunu kurtarmak için arslana saldırması ve ruhunu feda etmesi ispat ediyor.

Şimdi terbiye-i İslâmiyeden ve a’mâl-i uhreviyeden en kıymetli ve en lüzumlu

esas, ihlâstır. Bu çeşit şefkatteki kahramanlıkta o hakikî ihlâs bulunuyor. Eğer bu iki nokta o mübarek taifede inkişafa başlasa, daire-i İslâmiyede pek büyük bir saadete medar olur. Halbuki erkeklerin kahramanlıkları mukabelesiz olamıyor; belki yüz cihette mukabele istiyorlar. Hiç olmazsa şan ve şeref istiyorlar. Fakat maattessüf biçare mübarek taife-i nisâiye, zalim erkeklerinin şerlerinden ve tahakkümlerinden kurtulmak için, başka bir tarzda, zaafiyetten ve aczden gelen başka bir nevide riyâkârlığa giriyorlar.

İKİNCİ NÜKTE

Bu sene inzivâda iken ve hayat-ı içtimaiyeden çekildiğim halde, bazı Nurcu kardeşlerimin ve hemşirelerimin hatırları için dünyaya baktım. Benimle görüşen ekserî dostlardan, kendi ailevî hayatlarından şekvâlar işittim. "Eyvah!" dedim. "İnsanın, hususan Müslümanın tahassungâhı ve bir nevi cenneti ve küçük bir dünyası aile hayatıdır. Bu da mı bozulmaya başlamış?" dedim. Sebebini aradım. Bildim ki, nasıl İslâmiyetin hayat-ı içtimaiyesine ve dolayısıyla din-i İslâma zarar vermek için, gençleri yoldan çıkarmak ve gençlik hevesâtıyla sefahete sevk etmek için bir iki komite çalışıyormuş. Aynen öyle de, biçare nisâ taifesinin gafil kısmını dahi yanlış yollara sevk etmek için bir iki komitenin tesirli bir surette perde altında çalıştığını hissettim. Ve bildim ki, bu millet-i İslâma bir dehşetli darbe, o cihetten geliyor. Ben de siz hemşirelerime ve gençleriniz olan mânevî evlâtlarıma kat'iyen beyan ediyorum ki:

Kadınların saadet-i uhreviyesi gibi saadet-i dünyeviyeleri de ve fıtratlarındaki ulvî seciyeleri de, bozulmaktan kurtulmanın çare-i yegânesi, daire-i İslâmiyedeki terbiye-i diniyeden başka yoktur. Rusya'da o biçare taifenin ne hale girdiğini işitiyorsunuz. Risale-i Nur'un bir parçasında denilmiş ki:

Aklı başında olan bir adam, refikasına muhabbetini ve sevgisini, beş on senelik fâni ve zâhirî hüsn-ü cemâline bina etmez. Belki, kadınların hüsn-ü cemâlinin en güzeli ve daimîsi, onun şefkatine ve kadınlığa mahsus hüsn-ü sîretine sevgisini bina etmeli—tâ ki, o biçare ihtiyarladıkça, kocasının muhabbeti ona devam etsin. Çünkü onun refikası, yalnız dünya hayatındaki muvakkat bir yardımcı refika değil, belki hayat-ı ebediyesinde ebedî ve sevimli bir refika-i hayat olduğundan, ihtiyarlandıkça daha ziyade hürmet ve merhametle birbirine muhabbet etmek lâzım geliyor. Şimdiki terbiye-i medeniye perdesi altındaki hayvancasına muvakkat bir refakatten sonra ebedî bir mufarakate mâruz kalan o aile hayatı, esasıyla bozuluyor.

Hem Risale-i Nur'un bir cüz'ünde denilmiş ki: Bahtiyardır o adam ki, refika-i ebediyesini kaybetmemek için saliha zevcesini taklit eder, o da salih olur. Hem bahtiyardır o kadın ki, kocasını mütedeyyin görür, ebedî dostunu ve arkadaşını

kaybetmemek için o da tam mütedeyyin olur, saadet-i dünyeviyesi içinde saadet-i uhreviyesini kazanır. Bedbahttır o adam ki, sefahete girmiş zevcesine ittibâ eder, vazgeçirmeye çalışmaz, kendisi de iştirak eder. Bedbahttır o kadın ki, zevcinin fıskına bakar, onu başka bir surette taklit eder. Veyl o zevc ve zevceye ki, birbirini ateşe atmakta yardım eder. Yani, medeniyet fantaziyelerine birbirini teşvik eder.

İşte, Risale-i Nur'un bu mealdeki cümlelerinin mânâsı budur ki: Bu zamanda aile hayatının ve dünyevî ve uhrevî saadetinin ve kadınlarda ulvî seciyelerin inkişafının sebebi, yalnız daire-i şeriattaki âdâb-ı İslâmiyetle olabilir. Şimdi aile hayatında en mühim nokta budur ki, kadın, kocasında fenalık ve sadakatsizlik görse, o da kocasının inadına, kadının vazife-i ailevîsi olan sadakat ve emniyeti bozsa, aynen askeriyedeki itaatin bozulması gibi, o aile hayatının fabrikası zîrüzeber olur. Belki o kadın, elinden geldiği kadar kocasının kusurunu ıslaha çalışmalıdır ki, ebedî arkadaşını kurtarsın. Yoksa, o da kendini açıklık ve saçıklıkla başkalara göstermeye ve sevdirmeye çalışsa, her cihetle zarar eder. Çünkü hakikî sadakati bırakan, dünyada da cezasını görür. Çünkü nâmahremlerin nazarından fıtratı korkar, sıkılır, çekilir. Nâmahrem yirmi erkeğin on sekizinin nazarından istiskal eder. Erkek ise, nâmahrem yüz kadından, ancak birisinden istiskal eder, bakmasından sıkılır. Kadın o cihette azap çektiği gibi, sadakatsizlik ittihamı altına girer, zaafiyetiyle beraber; hukukunu muhafaza edemez.

Elhasıl: Nasıl ki kadınlar kahramanlıkta, ihlâsta, şefkat itibarıyla erkeklere benzemedikleri gibi, erkekler de o kahramanlıkta onlara yetişemiyorlar. Öyle de, o mâsum hanımlar dahi, sefahette hiçbir vecihle erkeklere yetişemezler. Onun için, fıtratlarıyla ve zayıf hilkatleriyle nâmahremlerden şiddetli korkarlar ve çarşaf altında saklanmaya kendilerini mecbur bilirler. Çünkü, erkek sekiz dakika zevk ve lezzet için sefahete girse, ancak sekiz lira kadar birşey zarar eder. Fakat kadın sekiz dakika sefahetteki zevkin cezası olarak, dünyada dahi sekiz ay ağır bir yükü karnında taşır ve sekiz sene de o hâmisiz çocuğun terbiyesinin meşakkatine girdiği için, sefahette erkeklere yetişemez, yüz derece fazla cezasını çeker.

Az olmayan bu nevi vukuat da gösteriyor ki, mübarek taife-i nisâiye, fıtraten yüksek ahlâka menşe olduğu gibi, fısk ve sefahette dünya zevki için kabiliyetleri yok hükmündedir. Demek onlar daire-i terbiye-i İslâmiye içinde mes'ut bir aile hayatını geçirmeye mahsus bir nevi mübarek mahlûkturlar. Bu mübarekleri ifsad eden komiteler kahrolsunlar! Allah, bu hemşirelerimi de bu serserilerin şerlerinden muhafaza eylesin. Âmin.

Hemşirelerim, mahremce bu sözümü size söylüyorum: Maişet derdi için,

serseri, ahlâksız, frenkmeşrep bir kocanın tahakkümü altına girmektense, fıtratınızdaki iktisat ve kanaatle, köylü mâsum kadınların nafakalarını kendileri çıkarmak için çalışmaları nev'inden kendinizi idareye çalışınız, satmaya çalışmayınız. Şayet size münasip olmayan bir erkek kısmet olsa, siz kısmetinize razı olunuz ve kanaat ediniz. İnşaallah, rızanız ve kanaatinizle o da ıslah olur. Yoksa, şimdiki işittiğim gibi, mahkemelere boşanmak için müracaat edeceksiniz. Bu da, haysiyet-i İslâmiye ve şeref-i milliyemize yakışmaz.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

Aziz hemşirelerim, kat'iyen biliniz ki, daire-i meşruanın haricindeki zevklerde, lezzetlerde, on derece onlardan ziyade elemler ve zahmetler bulunduğunu, Risale-i Nur yüzer kuvvetli delillerle, hadisatlarla ispat etmiştir. Uzun tafsilâtını Risale-i Nur'da bulabilirsiniz.

Ezcümle, *Küçük Sözler*'den Altıncı, Yedinci, Sekizinci Sözler ve *Gençlik Rehberi* benim bedelime sizlere tam bu hakikati gösterecek. Onun için, daire-i meşruadaki keyfe iktifâ ediniz ve kanaat getiriniz. Sizin hanenizdeki mâsum evlâtlarınızla mâsûmâne sohbet, yüzer sinemadan daha ziyade zevklidir.

Hem kat'iyen biliniz ki, bu hayat-ı dünyeviyede hakikî lezzet iman dairesindedir ve imandadır. Ve a'mâl-i salihanın herbirisinde bir mânevî lezzet var. Ve dalâlet ve sefahette, bu dünyada dahi gayet acı ve çirkin elemler bulunduğunu Risale-i Nur yüzer kat'î delillerle ispat etmiştir. Adeta imanda bir Cennet çekirdeği ve dalâlette ve sefahette bir Cehennem çekirdeği bulunduğunu, ben kendim çok tecrübelerle ve hadiselerle aynelyakin görmüşüm ve Risale-i Nur'da bu hakikat tekrar ile yazılmış. En şedit muannit ve muterizlerin eline girip, hem resmî ehl-i vukuflar ve mahkemeler o hakikati cerh edememişler. Şimdi sizin gibi mübarek ve mâsum hemşirelerime ve evlâtlarım hükmünde küçüklerinize, başta *Tesettür Risalesi* ve *Gençlik Rehberi* ve *Küçük Sözler* benim bedelime sizlere ders versin.

Ben işittim ki, benim size camide ders vermekliğimi arzu ediyorsunuz. Fakat benim perişaniyetimle beraber hastalığım ve çok esbab, bu vaziyete müsaade etmiyor. Ben de sizin için yazdığım bu dersimi okuyan ve kabul eden bütün hemşirelerimi, bütün mânevî kazançlarıma ve dualarıma Nur şakirtleri gibi dahil etmeye karar verdim. Eğer siz benim bedelime Risale-i Nur'u kısmen elde edip okusanız veya dinleseniz, o vakit, kaidemiz mûcibince, bütün kardeşleriniz olan Nur şakirtlerinin mânevî kazançlarına ve dualarına da hissedar oluyorsunuz.

Ben şimdi daha ziyade yazacaktım. Fakat çok hasta ve çok zayıf ve çok ihtiyar ve tashihat gibi çok vazifelerim bulunduğundan, şimdilik bu kadarla iktifâ ettim.

اَلْبَاقِی هُوَ الْبَاقِی [1]

Duanıza muhtaç kardeşiniz

Said Nursî

1. Bâkî olan sadece Odur.

Yirmi Beşinci Lem’a

Yirmi Beş Devâdır

Hastalara bir merhem, bir teselli, mânevî bir reçete, bir iyâdetü’l-marîz ve geçmiş olsun makamında yazılmıştır.

İHTAR VE İTİZAR: Bu mânevî reçete, bütün yazdıklarımızın fevkinde bir sür’atle[HAŞİYE-1] telif edildiği gibi, hem umuma muhalif olarak, tashihata ve dikkate vakit bulmayarak, telifi gibi gayet sür’atle, ancak bir defa nazardan geçirildi. Demek, müsvedde-i evvel hükmünde müşevveş kalmıştır. Kalbe fıtrî bir surette gelen hâtırâtı san’atla ve dikkatle bozmamak için, yeniden tetkikata lüzum görmedik. Okuyan zatlar, hususan hastalar, bazı nâhoş ibarelerden veyahut ağır kelimelerden ve ifadelerden sıkılıp gücenmesinler, bana da dua etsinler.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلَّذِينَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ [1]

وَالَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ [2]

ŞU LEM’ADA, nev-i beşerin on kısmından bir kısmını teşkil eden musibetzede ve hastalara hakikî bir teselli ve nâfi bir merhem olabilecek Yirmi Beş Devâyı icmâlen beyan ediyoruz.

Haşiye-1 Bu risale dört buçuk saat zarfında telif edilmiştir.
Evet (*Rüştü*), Evet (*Re’fet*), Evet (*Hüsrev*); Evet (*Said*)

1. “O kimseler ki, başlarına bir musibet geldiğinde ‘Biz Allah’ın kullarıyız; dönüşümüz de ancak Onadır’ derler.” Bakara Sûresi, 2:156.

2. “Beni yediren ve içiren Odur. Hastalandığımda bana şifa veren de Odur.” Şuarâ Sûresi, 26:79-80.

BİRİNCİ DEVÂ

Ey biçare hasta! Merak etme, sabret. Senin hastalığın sana dert değil, belki bir nevi dermandır. Çünkü ömür bir sermayedir, gidiyor. Meyvesi bulunmazsa zayi olur. Hem rahat ve gafletle olsa, pek çabuk gidiyor. Hastalık, senin o sermayeni büyük kârlarla meyvedar ediyor. Hem ömrün çabuk geçmesine meydan vermiyor, tutuyor, uzunediyor—tâ meyveleri verdikten sonra bırakıp gitsin. İşte, ömrünhastalıkla uzun olmasına işareten bu darbımesel dillerde destandır ki, “Musibet zamanı çok uzundur; safâ zamanı pek kısa oluyor.”

İKİNCİ DEVÂ

Ey sabırsız hasta! Sabret, belki şükret. Senin bu hastalığın, ömürdakikalarını birer saat ibadet hükmüne getirebilir. Çünkü ibadet ikikısımdır. Biri müsbet ibadettir ki, namaz, niyaz gibi malûm ibadetlerdir. Diğeri menfi ibadetlerdir ki, hastalıklar, musibetler vasıtasıyla musibetzede aczini, zaafını hisseder, Hâlık-ı Rahîmine iltica eder, yalvarır. Hâlis, riyâsız, mânevî bir ibadete mazhar olur.

Evet, hastalıkla geçen bir ömür, Allah'tan şekvâ etmemek şartıyla, mü'min için ibadet sayıldığına rivâyât-ı sahiha vardır.[1] Hattâ bazı sâbir ve şâkir hastaların bir dakikalık hastalığı, bir saat ibadet hükmüne geçtiği ve bazı kâmillerin bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçtiği, rivâyât-ı sahiha ve keşfiyat-ı sadıka ile sabittir. Senin bir dakika ömrünü bin dakika hükmüne getirip, sanauzun ömrü kazandıran hastalıktan teşekkî değil, teşekkür et.

1. el-Elbânî, *Sahîhu Câmii's-Sağîr*,256.

ÜÇÜNCÜ DEVÂ

Ey tahammülsüz hasta! İnsan bu dünyaya keyif sürmek ve lezzet almak için gelmediğine, mütemadiyen gelenlerin gitmesi ve gençlerin ihtiyarlaşması ve mütemadiyen zeval ve firakta yuvarlanması şahittir. Hem insan, zîhayatın en mükemmeli, en yükseği ve cihazatça en zengini, belki zîhayatların sultanı hükmünde iken, geçmiş lezzetleri ve gelecek belâları düşünmek vasıtasıyla, hayvana nisbeten en ednâ bir derecede, ancak kederli, meşakkatli bir hayat geçiriyor. Demek insan bu dünyaya yalnız güzel yaşamak için ve rahatla ve safâ ile ömür geçirmek için gelmemiştir. Belki azîm bir sermaye elinde bulunan insan, burada ticaret ile, ebedî, daimî bir hayatın saadetine çalışmak için gelmiştir. Onun eline verilen sermaye de ömürdür.

Eğer hastalık olmazsa, sıhhat ve âfiyet gaflet verir, dünyayı hoş gösterir, âhireti unutturur. Kabri ve ölümü hatırına getirmek istemiyor. Sermaye-i ömrünü bâd-ı heva boş yere sarf ettiriyor. Hastalık ise, birden gözünü açtırır. Vücuduna ve cesedine der ki: "Lâyemut değilsin, başıboş değilsin, bir vazifen var. Gururu bırak, seni Yaratanı düşün, kabre gideceğini bil, öyle hazırlan."

İşte hastalık bu nokta-i nazardan hiç aldatmaz bir nâsih ve ikaz edici bir mürşiddir. Ondan şekvâ değil, belki bu cihette ona teşekkür etmek, eğer fazla ağır gelse sabır istemek gerektir.

DÖRDÜNCÜ DEVA

Ey şekvâcı hasta! Senin hakkın şekvâ değil, şükürdür, sabırdır. Çünkü senin vücudun ve âzâ ve cihazatın, senin mülkün değildir. Sen onları yapmamışsın, başka tezgâhlardan satın almamışsın. Demek başkasının mülküdür. Onların mâliki, mülkünde istediği gibi tasarruf eder.

Yirmi Altıncı Sözde denildiği gibi, meselâ gayet zengin, gayet mâhir bir san’atkâr, güzel san’atını, kıymettar servetini göstermek için, miskin bir adama modellik vazifesini gördürmek maksadıyla, bir ücrete mukabil, bir saatçik zamanda, murassâ ve gayet san’atlı diktiği bir gömleği, bir hulleyi o fakire giydirir. Onun üstünde işler ve vaziyetler verir. Harika envâ-ı san’atını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam, o zâta dese: “Bana zahmet veriyorsun, eğilip kalkmakla verdiğin vaziyetten bana sıkıntı veriyorsun. Beni güzelleştiren bu gömleği kesipkısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun” demeye hak kazanabilir mi? “Merhametsizlik, insafsızlık ettin” diyebilir mi?

İşte, aynen bu misal gibi, Sâni-i Zülcelâl sana, ey hasta, göz, kulak, akıl, kalb gibi nuranî duygularla murassâ olarak giydirdiği cisim gömleğini, Esmâ-i Hüsnâsının nakışlarını göstermek için, çok hâlât içinde seni çevirir ve çok vaziyetlerde seni değiştirir. Sen açlıkla onun Rezzâk ismini tanıdığın gibi, Şâfî ismini de hastalığınla bil. Elemler, musibetler bir kısım esmâsının ahkâmını gösterdikleri için, onlarda hikmetten lem’alar ve rahmetten şuâlar ve o şuâât içinde çok güzellikler bulunuyor. Eğer perde açılsa, tevahhuş ve nefret ettiğin hastalık perdesi arkasında sevimli, güzel mânâları bulursun.

BEŞİNCİ DEVÂ

Ey maraza müptelâ hasta! Bu zamanda tecrübemle kanaatim gelmiştir ki, hastalık bazılara bir ihsan-ı İlâhîdir, bir hediye-i Rahmânîdir. Bu sekiz dokuz senedir, liyakatsiz olduğum halde, bazı genç zatlar hastalık münasebetiyle dua için benimle görüştüler. Dikkat ettim ki: Hangi hastalıklı genci gördüm; sair gençlere nisbeten âhiretini düşünmeye başlıyor. Gençlik sarhoşluğu yok. Gaflet içindeki hayvânî hevesattan bir derece kendini kurtarıyor. Ben de bakıyordum, onların tahammül dahilindeki hastalıklarını bir ihsan-ı İlâhî olduğunu ihtar ederdim. Derdim ki:

“Kardeşim, senin bu hastalığının aleyhinde değilim. Hastalık için sana karşı bir şefkat hissedip acımıyorum ki, dua edeyim. Hastalık seni tam uyandırıncayakadar sabra çalış. Ve hastalık vazifesini bitirdikten sonra, Hâlık-ı Rahîm inşaallah sana şifa verir.”

Hem derdim: “Senin bir kısım emsalin sıhhat belâsıyla gaflete düşüp, namazı terk edip, kabri düşünmeyip, Allah’ı unutup, bir saatlik hayat-ı dünyeviyenin zâhirî keyfiyle hadsiz bir hayat-ı ebediyesini sarsar, zedeler, belki de harap eder. Sen hastalık gözüyle, herhalde gideceğin bir menzilin olan kabrini ve daha arkasında uhrevî menzilleri görürsün ve onlara göre davranıyorsun. Demek senin için hastalık bir sıhhattir; bir kısım emsalindeki sıhhat bir hastalıktır.”

ALTINCI DEVÂ

Ey elemden teşekkî eden hasta! Senden soruyorum: Geçmiş ömrünü düşün ve o ömürde geçmiş lezzetli safâ günleri ve belâ ve elemli vakitlerini tahattur et.

Herhalde ya oh, ya ah diyeceksin. Yani, ya “Elhamdü lillâh, şükür,” veyahut “Vâ hasretâ, vâ esefâ!” kalbin veya lisanın diyecek.

Dikkat et, sana “Oh, elhamdü lillâh, şükür” dediren, senin başından geçmiş elemler, musibetlerin düşünmesi, bir mânevî lezzeti deşiyor ki, senin kalbin şükreder. Çünkü elemin zevâli lezzettir. O elemler, o musibetler, zevâliyle ruhta bir lezzet irsiyet bırakmış ki, düşünmekle deşilse, ruhtan bir lezzet akıyor, şükürler takattur ediyor.

Sana “Vâ esefâ, vâ hasretâ!” dedirten, eski zamanda geçirdiğin lezzetli ve safâlı o hallerdir ki, zevalleriyle senin ruhunda dâimî bir elem-i irsiyet bırakıp, ne vakit düşünsen o elem yine deşiliyor, esef ve hasret akıtıyor.

Madem bir günlük gayr-ı meşru lezzet bazan bir sene mânevî elem çektiriyor. Ve muvakkat bir günlük hastalıkla gelen elem, çok günler mânevî lezzet, sevapla beraber, zevâlindeki halâs ve kurtulmaktan gelen mânevî lezzet vardır. Senin başındaki şimdilik bu muvakkat hastalığın neticesi ve içyüzündeki sevabı düşün. “Bu da geçer, yâ Hû” de, şekvâ yerinde şükret.

ALTINCI DEVÂ[HAŞİYE-1]

Haşiye-1 Fıtrî bir surette bu Lem’a tahattur ettiğinden, altıncı mertebede iki devâ yazılmış. Fıtrîliğine ilişmemek için öylece bıraktık; belki bir sır vardır diye değiştirmedik.

Ey dünya zevkini düşünüp hastalıktan ıztırap çeken kardeşim! Bu dünya eğer daimî olsaydı ve yolumuzda ölüm olmasaydı ve firak ve zevâlin rüzgârları esmeseydi ve musibetli, fırtınalı istikbalde mânevî kış mevsimleri olmasaydı, ben de seninle beraber senin halineacıyacaktım. Fakat madem dünya birgün bize “Haydi, dışarı” diyecek,feryadımızdan kulağını kapayacak. O bizi dışarı kovmadan, biz buhastalıklar ikazatıyla şimdiden onun aşkından vazgeçmeliyiz. O bizi terk etmeden, kalben onu terke çalışmalıyız.

Evet, hastalık bu mânâyı bize ihtar edip der ki: “Senin vücudun taştan, demirden değildir. Belki daima ayrılmaya müsait muhtelif maddelerden terkip edilmiştir. Gururu bırak, aczini anla. Mâlikini tanı, vazifeni bil, dünyaya niçin geldiğini öğren.” Kalbin kulağına gizli ihtar ediyor.

Hem madem dünyanın zevki, lezzeti devam etmiyor. Hususan meşru olmazsa, hem devamsız, hem elemli, hem günahlı oluyor. O zevki kaybettiğinden hastalık bahanesiyle ağlama; bilâkis hastalıktaki mânevî ibadet ve uhrevî sevap cihetini düşün, zevk almaya çalış.

YEDİNCİ DEVÂ

Ey sıhhatinin lezzetini kaybeden hasta! Senin hastalığın sıhhatteki nimet-i

İlâhiyenin lezzetini kaçırmıyor, bilâkis tattırıyor, ziyadeleştiriyor. Çünkü birşey devam etse tesirini kaybeder. Hattâ ehl-i hakikat müttefikan diyorlar ki:

اِنَّمَا الْاَشْيَاءُ تُعْرَفُ بِاَضْدَادِهَا Yani, “Herşey zıddıyla bilinir.” Meselâ, karanlık olmazsa ışık bilinmez, lezzetsiz kalır. Soğuk olmazsa hararet anlaşılmaz, zevksiz kalır. Açlık olmazsa yemek lezzet vermez. Mide harareti olmazsa, su içmesi zevk vermez. İllet olmazsa âfiyet zevksizdir. Maraz olmazsa sıhhat lezzetsizdir.

Madem Fâtır-ı Hakîm insana her çeşit ihsanını ihsas etmek ve herbir nevi nimetini tattırmak ve insanı daima şükre sevk etmek istediğini, şu kâinatta çeşit çeşit, hadsiz envâ-ı nimeti tadacak, tanıyacak derecede, gayet çok cihazatla insanı teçhiz etmesi gösteriyor ki, elbette sıhhat ve âfiyeti verdiği gibi, hastalıkları, illetleri, dertleri de verecektir. Senden soruyorum: “Bu hastalık senin başındaveya elinde veya midende olmasaydı, sen başın, elin, midenin sıhhatindeki lezzetli, zevkli nimet-i İlâhiyeyi hissedip şükreder miydin?” Elbette şükür değil, belki düşünmeyecektin; şuursuz, o sıhhati gaflete, belki sefahete sarf ederdin.

SEKİZİNCİ DEVÂ

Ey âhiretini düşünen hasta! Hastalık, sabun gibi, günahların kirlerini yıkar, temizler. Hastalıklar keffâretü’z-zünub olduğu hadis-i sahihle sabittir. Hem hadiste vardır ki, “Ermiş ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşer; imanlı bir hastanın titremesi de öyle günahları silker.”[1]

1. *Buharî*,Merdâ: 1, 2, 13, 16; *Müslim*, Birr: 45; *Dârimî*, Rikâk: 57; *Müsned*, 1:371, 441, 2:303, 335, 3:4, 18, 38, 48, 61, 81.

Günahlar, hayat-ı ebediyede daimî hastalıklardır; bu hayat-ı dünyeviyede dahi kalb, vicdan, ruh için mânevî hastalıklardır. Sen eğer sabredip şekvâ etmezsen, şu muvakkat bir hastalıkla daimî pek çok hastalıklardan kurtuluyorsun. Eğer günahları düşünmüyorsan, yahut âhireti bilmiyorsan veya Allah’ı tanımıyorsan, sende öyle dehşetli bir hastalık var ki, milyon defa sendeki bu küçük hastalıktan daha büyüktür; ondan feryad et. Çünkü, bütün dünyanın mevcudatıyla kalbin, ruhun ve nefsin alâkadardır. Mütemadiyen firak ve zeval ile o alâkalar kesilip, sende hadsiz yaralar açılır. Bahusus âhireti bilmediğin için, ölümü idam-ı ebedî tahayyül ettiğinden, adeta, güya yara bere içinde, dünya kadar hastalıklı bir vücudun var. İşte en evvel, hadsiz yaralı ve hastalıklı bu büyük mânevî vücudun hadsiz hastalıklarına kat’î ilâç ve kat’î şifa verici bir tiryak olan iman ilâcını aramak ve itikadını düzeltmek gerektir ki, o ilâcı bulmakta en kısa yol, bu maddî hastalığın yırttığı gaflet perdesinin altında sana gösterdiği aczin ve zaafın penceresiyle, bir Kadîr-i Zülcelâlin kudretini ve rahmetini tanımaktır.

Evet, Allah’ı tanımayanın, dünya dolusu belâ başında vardır. Allah’ı tanıyanın

dünyası nurla ve mânevî sürurla doludur; derecesine göre, iman kuvvetiyle hisseder. Bu imandan gelen mânevî sürur ve şifa ve lezzet altında, cüz'î maddî hastalıkların elemi erir, ezilir.

DOKUZUNCU DEVÂ

Ey Hâlıkını tanıyan hasta! Hastalıklardaki elem ve tevahhuş ve korkmak ise, hastalık bazan ölüme vesile olduğu cihetindendir. Ölüm, nazar-ı gaflet ve zâhirî cihetinde dehşetli olduğundan, ona vesile olabilen hastalıklar korkutuyor, telâş veriyor.

Evvelâ bil ve kat'î iman et ki, ecel mukadderdir, tagayyür etmez. Çok ağır hastaların başında ağlayanlar ve sıhhatleri yerinde olanlar ölmüşler, o ağır hastalar şifa bulup yaşamışlar.

Saniyen: Ölüm, sureten göründüğü gibi dehşetli değil. Çok risalelerde gayet kat'î, şeksiz, şüphesiz bir surette, Kur'ân-ı Hakîmin verdiği nurla ispat etmişiz ki, ehl-i iman için ölüm, vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem dünya meydanındaki imtihanda, talim ve talimat olan ubudiyetten bir paydostur. Hem öteki âleme gitmiş yüzde doksan dokuz ahbap ve akrabasına kavuşmak için bir vesiledir. Hem hakikî vatanına ve ebedî makam-ı saadetine girmeye bir vasıtadır. Hem zindan-ı dünyadan, bostan-ı cinâna bir davettir. Hem Hâlık-ı Rahîminin fazlından, kendi hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Madem ölümün mahiyeti hakikat noktasında budur; ona dehşetli bakmak değil, bilâkis rahmet ve saadetin bir mukaddemesi nazarıyla bakmak gerektir.

Hem ehlullahın bir kısmının ölümden korkmaları, ölümün dehşetinden değildir. Belki daha fazla hayır kazanacağım diye, vazife-i hayatın idamesinden kazanacakları hayrat içindir.

Evet, ehl-i iman için ölüm rahmet kapısıdır, ehl-i dalâlet için zulümat-ı ebediye kuyusudur.

ONUNCU DEVÂ

Ey lüzumsuz merak eden hasta! Sen hastalığın ağırlığından merak ediyorsun. O merakın senin hastalığını ağırlaştırır. Hastalığın hafifleşmesiniistersen, merak etmemeye çalış. Yani, hastalığın faydalarını, sevabınıve çabuk geçeceğini düşün, merakı kaldır, hastalığın kökünü kes.

Evet, merak hastalığı ikileştirir. Maddî hastalığın altında, merak ile mânevî bir hastalığı kalbine verir; maddî hastalık ona dayanır, devam eder. Eğer teslimiyetle, rıza ile, hastalığın hikmetini düşünmekle o merak gitse, o maddî hastalığın mühim bir kökü kesilir, hafifleşir, kısmen gider. Hususan evhamla bir dirhem maddî hastalık, bazan merak vasıtasıyla on dirhem kadar büyür. Merak kesilmesiyle, o hastalığın onda dokuzu gider.

Merak, hastalığı ziyade ettiği gibi, hikmet-i İlâhiyeyi ittiham ve rahmet-i İlâhiyeyi tenkit ve Hâlık-ı Rahîminden şekvâ hükmünde olduğu için, aksi maksadıyla tokat yer, hastalığını ziyadeleştirir. Evet, nasıl ki şükür nimeti ziyadeleştirir; öyle de, şekvâ, hastalığı, musibeti tezyid eder.

Hem merakın kendisi de bir hastalıktır. Onun ilâcı, hastalığın hikmetini bilmektir. Madem hikmetini, faydasını bildin; o merhemi meraka sür, kurtul. Ah yerine oh de; "Vâ esefâ" yerine "Elhamdü lillâhi alâ külli hal" söyle.

ON BİRİNCİ DEVÂ

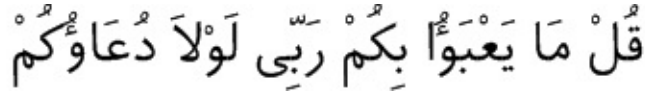
Ey sabırsız hasta kardeş! Hastalık, hazır bir elemi sana vermekle beraber, evvelki hastalığından bugüne kadar, o hastalığın zevâlindeki bir lezzet-i mâneviye ve sevabındaki bir lezzet-i ruhiye veriyor. Bugünden, belki bu saatten sonraki zamanda hastalık yok; elbette yoktan elem yok. Elem olmazsa teessür olamaz. Sen yanlış bir surette tevehhüm ettiğin için sabırsızlık geliyor. Çünkü, bugünden evvel bütün hastalık zamanının maddîsi gitmekle elemi de beraber gitmiş, kendindeki sevabı ve zevâlindeki lezzet kalmış. Sana kâr ve sürur vermek lâzım gelirken, onları düşünüp müteellim olmak ve sabırsızlık etmek divaneliktir. Gelecek günler daha gelmemişler. Onları şimdiden düşünüp, yok bir günde, yok olan bir hastalıktan, yok olan bir elemden tevehhüm ile düşünüp müteellim olmak, sabırsızlık göstermekle, üç mertebe yok yoğa vücut rengi vermek divanelik değil de nedir?

Madem bu saatten evvelki hastalık zamanları ise sürur veriyor. Ve madem, yine bu saatten sonraki zaman mâdum, hastalık mâdum, elem mâdumdur. Sen, Cenâb-ı Hakkın sana verdiği bütün sabır kuvvetini böyle sağa sola dağıtma, bu saatteki eleme karşı tahşid et, "Yâ Sabûr" de, dayan.

ON İKİNCİ DEVÂ

Ey hastalık sebebiyle ibadet ve evrâdından mahrum kalan ve o mahrumiyetten teessüf eden hasta! Bil ki, hadisçe sabittir ki, "Müttakî bir mü'min, hastalık sebebiyle yapamadığı daimî virdinin sevabını, hastalık zamanında yine kazanır."[1] Farzı mümkün olduğu kadar yerine getiren bir hasta, sabır ve tevekkül ile ve farzlarını yerine getirmekle, o ağır hastalık zamanında sair sünnetlerin yerini, hem hâlis bir surette, hastalık tutar.

Hem hastalık, insandaki aczini, zaafını ihsas eder. O aczin lisanıyla ve zaafın diliyle, hâlen ve kàlen bir dua ettirir. Cenâb-ı Hak insana hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir zaaf vermiş, tâ ki daimî bir surette dergâh-ı İlâhiyeye iltica edip niyaz etsin, dua etsin.

[2]Yani, "Eğer duanız olmassa ne

ehemmiyetiniz var?” Âyetin sırrıyla, insanın hikmet-i hilkati ve sebeb-i kıymeti olan samimî dua ve niyazın bir sebebi hastalık olduğundan, bu nokta-i nazardan şekvâ değil, Allah’a şükretmek ve hastalığın açtığı dua musluğunu, âfiyeti kesb etmekle kapamamak gerektir.

1. *Buharî*,Cihad: 134; *Müsned*, 4:410, 418.
2. Furkan Sûresi, 25:77.

ON ÜÇÜNCÜ DEVÂ

Ey hastalıktan şekvâ eden biçare adam! Hastalık bazılara ehemmiyetli bir definedir, gayet kıymettar bir hediye-i İlâhiyedir. Her hasta, kendi hastalığını o neviden tasavvur edebilir.

Madem ecel vakti muayyen değil; Cenâb-ı Hak, insanı ye’s-i mutlak ve gaflet-i mutlaktan kurtarmak için, havf ve recâ ortasında ve hem dünya ve hem âhireti muhafaza etmek noktasında tutmak için, hikmetiyle eceli gizlemiş. Madem her vakit ecel gelebilir; eğer insanı gaflet içinde yakalasa, ebedî hayatına çok zarar verebilir. Hastalık gafleti dağıtır, âhireti düşündürür, ölümü tahattur ettirir, öylece hazırlanır. Bazı öyle bir kazancı olur ki, yirmi senede kazanamadığı bir mertebeyi yirmi günde kazanıyor.

Ezcümle, arkadaşlarımızdan—Allah rahmet etsin—iki genç vardı: Biri İlâmalı Sabri, diğeri İslâmköylü Vezirzâde Mustafa. Bu iki zât, talebelerim içinde kalemsiz oldukları halde, samimiyette ve iman hizmetinde en ileri safta olduklarını hayretle görüyordum. Hikmetini bilmedim. Vefatlarından sonra anladım ki, her ikisinde de ehemmiyetli bir hastalık vardı. O hastalık irşadıyla, sair gafil ve ferâizi terk eden gençlere bedel, en mühim bir takvâ ve en kıymettar bir hizmette ve âhirete nâfi bir vaziyette bulundular. İnşaallah, iki senelik hastalık zahmeti, milyonlar sene hayat-ı ebediyenin saadetine medar oldu. Ben onların sıhhati için bazı ettiğim duayı, şimdi anlıyorum, dünya itibarıyla beddua olmuş. İnşaallah, o duam, sıhhat-i uhreviye için kabul olunmuştur.

İşte bu iki zât, benim itikadımca, on senelik bir takvâ ile elde edilecek bir kazanç kadar bir kâr buldular. Eğer ikisi, bir kısım gençler gibi sıhhat ve gençliğine güvenip gaflet ve sefahete atılsaydılar, ölüm de onları tarassut edip tam günahlarının pislikleri içinde yakalasaydı, o nurlar definesi yerine, kabirlerini akrepler ve yılanlar yuvası yapacaklardı.

Madem hastalıkların böyle menfaati var. Ondan şekvâ değil, tevekkül, sabır ile, belki şükredip rahmet-i İlâhiyeye itimad etmektir.

ON DÖRDÜNCÜ DEVÂ

Ey gözüne perde gelen hasta! Eğer ehl-i imanın gözüne gelen perdenin altında nasıl bir nur ve mânevî bir göz olduğunu bilsen, “Yüz bin şükür Rabb-i Rahîmime” dersin. Bu merhemi izah için bir hadise söyleyeceğim. Şöyle ki:

Bana sekiz sene kemâl-i sadakatle, hiç gücendirmeden hizmet eden Barlalı Süleyman'ın halasının bir vakit gözü kapandı. O saliha kadın, bana karşı haddimden yüz derece fazla hüsn-ü zan ederek, "Gözümün açılması için dua et" diyerek cami kapısında beni yakaladı. Ben de, o mübarek ve meczûbe kadının salâhatini duama şefaatçi yapıp, "Yâ Rabbi, onun salâhati hürmetine onun gözünü aç" diye yalvardım. İkinci gün Burdurlu bir göz hekimi geldi, gözünü açtı. Kırk gün sonra yine gözü kapandı. Ben çok müteessir oldum, çok dua ettim. İnşaallah o dua âhireti için kabul olmuştur. Yoksa benim o duam, onun hakkında gayet yanlış bir beddua olurdu. Çünkü eceli kırk gün kalmıştı. Kırk gün sonra—Allah rahmet etsin—vefat eyledi.

İşte o merhume, kırk gün Barla'nın hazînâne bağlarına rikkatli ihtiyarlık gözüyle bakmasına bedel, kabrinde, Cennet bağlarını kırk bin günlerde seyredeceğini kazandı. Çünkü imanı kuvvetli, salâhati şiddetli idi.

Evet, bir mü'min, gözüne perde çekilse ve gözü kapalı kabre girse, derecesine göre, ehl-i kuburdan çok ziyade o âlem-i nuru temâşâ edebilir. Bu dünyada nasıl çok şeyleri biz görüyoruz, kör olan mü'minler görmüyorlar. Kabirde o körler, imanla gitmişse, o derece ehl-i kuburdan ziyade görür. En uzak gösteren dürbünlerle bakar nev'inde, kabrinde, derecesine göre, Cennet bağlarını sinema gibi görüp temâşâ ederler.

İşte böyle gayet nurlu ve toprak altında iken göklerin üstündeki Cennetigörecek ve seyredecek bir gözü, bu gözündeki perde altında, şükürle, sabırla bulabilirsin. İşte o perdeyi senin gözünden kaldıracak, o gözle seni baktıracak göz hekimi, Kur'ân-ı Hakîmdir.

ON BEŞİNCİ DEVÂ

Ey âh ü enîn eden hasta! Hastalığın suretine bakıp ah eyleme; mânâsına bak, oh de. Eğer hastalığın mânâsı güzel birşey olmasaydı, Hâlık-ı Rahîm en sevdiği ibâdına hastalıkları vermezdi. Halbuki, hadis-i sahihte vardır ki,

اَشَدَّ النَّاسِ بَلاَءً اَلْاَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْاَوْلِيَاءُ، ثُمَّ الْاَمْثَلُ فَالْاَمْثَلُ [1]

(ev kemâ kàl). Yani, "En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, insanların en iyisi, en kâmilleridir." Başta Hazret-i Eyyub Aleyhisselâm, enbiyalar, sonra evliyalar ve sonra ehl-i salâhat, çektikleri hastalıklara birer ibadet-i hâlisa, birer hediye-i Rahmâniye nazarıyla bakmışlar, sabır içinde şükretmişler, Hâlık-ı Rahîmin rahmetinden gelen bir ameliyat-ı cerrahiye nev'inden görmüşler.

1. el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr,*1:519, no: 1056; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 3:343; *Buharî*, Merdâ: 3; *Tirmizî*, Zühd: 57; *İbni Mâce*, Fiten: 23; *Dârimî*, Rikâk: 67; *Müsned*, 1:172, 174, 180, 185, 6:369.

Sen, ey âh ü fîzâr eden hasta! Bu nuranî kafileye iltihak etmek istersen, sabır içinde şükret. Yoksa şekvâ etsen, onlar seni kafilelerine almayacaklar. Ehl-i gafletin çukurlarına düşersin. Karanlıklı bir yolda gideceksin.

Evet, hastalıkların bir kısmı var ki, eğer ölümle neticelense, mânevî şehid hükmünde, şehadet gibi bir velâyet derecesine sebebiyet verir. Ezcümle, çocuk doğurmaktan gelen hastalıklar[HAŞİYE-1] ve karın sancısıyla, gark ve hark ve tâun ile vefat eden şehid-i mânevî olduğu gibi, çok mübarek hastalıklar var ki, velâyet derecesini ölümle kazandırır. Hem hastalık, dünya aşkını ve alâkasını hafifleştirdiğinden, vefat ile dünyadan, ehl-i dünya için gayet elîm ve acı olan mufarakati tahfif eder, bazan da sevdirir.

ON ALTINCI DEVÂ

Ey sıkıntıdan şekvâ eden hasta! Hastalık, hayat-ı içtimaiye-i insaniyede en mühim ve gayet güzel olan hürmet ve merhameti telkin eder. Çünkü insanı vahşete ve merhametsizliğe sevk eden istiğnâdan kurtarıyor. Çünkü, [1] اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰى ۞ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى sırrıyla, sıhhat ve âfiyetten gelen istiğnâda bulunan bir nefs-i emmâre, şâyân-ı hürmet çok uhuvvetlere karşı hürmeti hissetmez. Ve şâyân-ı merhamet ve şefkat olan musibetzedelere ve hastalıklılara merhameti duymaz. Ne vakit hasta olsa, o hastalıkta aczini ve fakrini anlar, lâyık-ı hürmet olan ihvanlarına ihtiram eder. Ziyaretine gelen veya ona yardım eden mü'min kardeşlerine karşı hürmeti hisseder. Ve rikkat-i cinsiyeden gelen şefkat-i insaniye ve en mühim bir haslet-i İslâmiye olan, musibetzedelere karşı merhameti hissedip, onları nefsine kıyas ederek, onlara tam mânâsıyla acır, şefkat eder, elinden gelse muavenet eder, hiç olmazsa dua eder, hiç olmazsa şer'an sünnet olan keyfini sormak için ziyaretine gider, sevap kazanır.

Haşiye-1 Bu hastalığın mânevî şehadeti kazandırması, lohusa zamanı olan kırk güne kadardır.
1. "Şüphesiz ki insan, kendisini ihtiyaçtan uzak görünce azgınlaşıverir." Alâk Sûresi, 96:6-7.

ON YEDİNCİ DEVÂ

Ey hastalık vasıtasıyla hayrat yapamamaktan şekvâ eden hasta! Şükret. Hayrâtın en hâlisinin kapısını sana açan, hastalıktır. Hastalık mütemadiyen hastaya ve lillâh için hastaya bakıcılara sevap kazandırmakla beraber, duanın makbuliyetine en mühim bir vesiledir.

Evet, hastalara bakmak, ehl-i iman için mühim sevabı vardır. Hastaların keyfini sormak, fakat hastayı sıkmamak şartıyla ziyaret etmek, sünnet-i seniyyedir,[1] keffâretü'z-zünub olur. Hadiste vardır ki, "Hastaların duasını alınız; onların duası makbuldür."[2]

1. el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr,*2:45, no: 1285.

2. *İbni Mâce*,Cenâiz: 1; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, 1:280.

Bahusus hasta, akrabadan olsa, hususan peder ve valide olsa, onlara hizmet mühim bir ibadettir, mühim bir sevaptır. Hastaların kalbini hoşnud etmek, teselli vermek, mühim bir sadaka hükmüne geçer. Bahtiyardır o evlât ki, peder ve validesinin hastalık zamanında, onların seriütteessür olan kalblerini memnun edip hayır dualarını alır.

Evet, hayat-ı içtimaiyede en muhterem bir hakikat olan peder ve validesinin şefkatlerine mukabil, hastalıkları zamanında kemâl-i hürmet ve şefkat-i ferzendâne ile mukabele eden o iyi evlâdın vaziyetini ve insaniyetin ulviyetini gösteren o vefâdâr levhaya karşı, hattâ melâikeler dahi "Maşaallah, bârekâllah" deyip alkışlıyorlar.

Evet, hastalık zamanında, hastalık elemini hiçe indirecek gayet hoş ve ferahlı, etrafında tezahür eden şefkatlerden ve acımak ve merhametlerden gelen lezzetler var. Hastanın duasının makbuliyeti ehemmiyetli bir meseledir. Ben otuz kırk seneden beri, bendeki kulunç denilen bir hastalıktan şifa için dua ederdim. Ben anladım ki, hastalık dua için verilmiş. Dua ile duayı, yani, dua kendi kendini kaldırmadığından, anladım ki, duanın neticesi uhrevîdir,[HAŞİYE-1] kendisi de bir nevi ibadettir ve hastalıkla aczini anlayıp dergâh-ı İlâhiyeye iltica eder. Onun için, otuz senedir şifa duasını ettiğim halde duam zâhirî kabul olmadığından, duayı terk etmek kalbime gelmedi. Zira hastalık duanın vaktidir; şifa duanın neticesi değil. Belki Cenâb-ı Hakîm-i Rahîm şifa verse, fazlından verir.

Haşiye-1 Evet, bir kısım hastalık duanın sebeb-i vücudu iken, dua hastalığın ademine sebep olsa, duanın vücudu kendi ademine sebep olur; bu da olamaz.

Hem dua istediğimiz tarzda kabul olmazsa, makbul olmadı denilmez. Hâlık-ı Hakîm daha iyi biliyor; menfaatimize hayırlı ne ise onu verir. Bazan dünyaya ait dualarımızı, menfaatimiz için âhiretimize çevirir, öyle kabul eder.

Her ne ise, hastalık sırrıyla hulûsiyet kazanan, hususan zaaf ve aczden ve tezellül ve ihtiyaçtan gelen bir dua, kabule çok yakındır. Hastalık böyle hâlis bir duanın medarıdır. Hem dindar olan hasta, hem hastaya bakan mü'minler de bu duadan istifade etmelidirler.

ON SEKİZİNCİ DEVÂ

Ey şükrü bırakıp şekvâya giren hasta! Şekvâ bir haktan gelir. Senin bir hakkın zayi olmamış ki şekvâ ediyorsun. Belki senin üstünde hak olan çok şükürler var, yapmadın. Cenâb-ı Hakkın hakkını vermeden, haksız bir surette hak istiyorsun gibi şekvâ ediyorsun. Sen, kendinden yukarı mertebelerdeki sıhhatli olanlara bakıp şekvâ edemezsin. Belki sen, kendinden sıhhat noktasında aşağı derecelerde bulunan biçare hastalara bakıp şükretmekle mükellefsin. Senin elin kırık ise, kesilmiş ellere bak. Bir gözün yoksa, iki gözü de olmayan âmâlara bak, Allah'a şükret.

Evet, nimette kendinden yukarıya bakıp şekvâ etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Ve musibette herkesin hakkı, kendinden musibet noktasında daha yukarı olanlara bakmaktır ki, şükretsin. Bu sır bazı risalelerde bir temsille izah edilmiş. İcmâli şudur ki:

Bir zat, bir biçareyi bir minarenin başına çıkarıyor. Minarenin her basamağında ayrı ayrı birer ihsan, birer hediye veriyor. Tam minarenin başında da en büyük bir hediyeyi veriyor. O mütenevvi hediyelere karşı ondan teşekkür ve minnettarlık istediği halde, o hırçın adam, bütün o basamaklarda gördüğü hediyeleriunutup veyahut hiçe sayıp, şükretmeyerek, yukarıya bakar. "Keşke buminare daha uzun olsaydı, daha yukarıya çıksaydım! Niçin o dağ gibiveyahut öteki minare gibi çok yüksek değil?" deyip şekvâya başlarsa, ne kadar bir küfran-ı nimettir, bir haksızlıktır. Öyle de, bir insan hiçlikten vücuda gelip, taşolmayarak, ağaç olmayıp, hayvan kalmayarak, insan olup, Müslüman olarak, çok zaman sıhhat ve âfiyet görüp yüksek bir derece-i nimet kazandığı halde, bazı arızalarla, sıhhat ve âfiyet gibi bazı nimetlere lâyık olmadığı veya sû-i ihtiyarıyla veya sû-i istimaliyle elinden kaçırdığı veyahut eli yetişmediği için şekvâ etmek, sabırsızlık göstermek, "Aman, ne yaptım böyle başıma geldi?" diye rububiyet-i İlâhiyeyi tenkit etmek gibi bir hâlet, maddî hastalıktan daha musibetli, mânevî bir hastalıktır. Kırılmış elle döğüşmek gibi, şikâyetiyle hastalığını ziyadeleştirir.

اَلَّذِينَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ [1]

Âkıl odur ki,
sırrıyla teslim olup sabretsin, tâ o hastalık vazifesini bitirsin, gitsin.

1. "O kimseler ki, başlarına bir musibet geldiğinde 'Biz Allah'ın kullarıyız; dönüşümüz de ancak Onadır' derler." Bakara Sûresi, 2:156.

ON DOKUZUNCU DEVÂ

Cemîl-i Zülcelâlin bütün isimleri, "Esmâü'l-Hüsnâ" tabir-i Samedânîsiyle gösteriyor ki, güzeldirler. Mevcudat içinde en lâtif, en güzel, en câmi âyine-i Samediyet de hayattır. Güzelin âyinesi güzeldir. Güzelin mehâsinlerini gösteren âyine güzelleşir. O âyinenin başına o güzelden ne gelse güzel olduğu gibi, hayatın başına dahi ne gelse, hakikat noktasında güzeldir. Çünkü, güzel olan o Esmâü'l-Hüsnânın güzel nakışlarını gösterir.

Hayat, daima sıhhat ve âfiyette yeknesak gitse, nâkıs bir âyine olur. Belki bir cihette adem ve yokluğu ve hiçliği ihsas edip sıkıntı verir, hayatın kıymetinitenzil eder, ömrün lezzetini sıkıntıya kalb eder. Çabuk vaktimigeçireceğim diye, sıkıntıdan ya sefahete, ya eğlenceye atılır. Hapis müddeti gibi, kıymettar ömrüne adâvet edip, çabuk öldürüp geçirmek istiyor.

Fakat tahavvülde ve harekette ve ayrı ayrı tavırlar içinde yuvarlanmakta olan

bir hayat, kıymetini ihsas ediyor, ömrün ehemmiyetini ve lezzetini bildiriyor. Meşakkatte ve musibette dahi olsa, ömrün geçmesini istemiyor. “Aman güneş batmadı, ya gece bitmedi” diye sıkıntısından of, of etmiyor.

Evet, gayet zengin ve işsiz, istirahat döşeğinde herşeyi mükemmel bir efendiden sor, “Ne haldesin?” Elbette, “Aman vakit geçmiyor; gelbir şeş beş oynayalım. Veyahut vakti geçirmek için bir eğlence bulalım”gibi müteellimâne sözleri ondan işiteceksin. Veyahut tûl-i emelden gelen, “Bu şeyim eksik; keşke şu işi yapsaydım” gibi şekvâları işiteceksin.

Sen bir musibetzede veya işçi ve meşakkatli bir halde olan bir fakirden sor, “Ne haldesin?” Aklı başında ise diyecek ki: “Şükürler olsun Rabbime, iyiyim, çalışıyorum. Keşke çabuk güneş gitmeseydi, bu işi de bitirseydim. Vakit çabuk geçiyor, ömür durmuyor, gidiyor. Vakıa zahmet çekiyorum; fakat bu da geçer. Herşey böyle çabuk geçiyor” diye, mânen ömür ne kadar kıymettar olduğunu, geçmesindeki teessüfle bildiriyor. Demek, meşakkat ve çalışmakla, ömrün lezzetini ve hayatın kıymetini anlıyor. İstirahat ve sıhhat ise, ömrü acılaştırıyor ki, geçmesini arzu ediyor.

Ey hasta kardeş! Bil ki, başka risalelerde tafsilâtıyla kat’î bir surette ispat edildiği gibi, musibetlerin, şerlerin, hattâ günahların aslı ve mayası ademdir. Adem ise şerdir, karanlıktır. Yeknesak istirahat, sükût, sükûnet, tevakkuf gibi hâletler ademe, hiçliğe yakınlığı içindir ki, ademdeki karanlığı ihsas edip sıkıntı veriyor. Hareket ve tahavvül ise, vücuttur, vücudu ihsas eder. Vücut ise hâlis hayırdır, nurdur.

Madem hakikat budur; sendeki hastalık, kıymettar hayatı sâfileştirmek, kuvvetleştirmek, terakki ettirmek ve vücudundaki sair cihazat-ı insaniyeyi o hastalıklı uzvun etrafına muavenettarane müteveccih etmek ve Sâni-i Hakîmin ayrı ayrı isimlerinin nakışlarını göstermek gibi çok vazifeler için, o hastalık senin vücuduna misafir olarak gönderilmiştir. İnşaallah çabuk vazifesini bitirir, gider. Ve âfiyete der ki: “Sen gel, benim yerimde daimî kal, vazifeni gör. Bu hane senindir, âfiyetle kal.”

YİRMİNCİ DEVÂ

Ey derdine derman arayan hasta! Hastalık iki kısımdır. Bir kısmı hakikî, bir kısmı vehmîdir. Hakikî kısmı ise, Şâfî-i Hakîm-i Zülcelâl, küre-i arz olan eczahane-i kübrâsında, her derde bir devâ istif etmiş. O devâlar ise dertleri isterler. Her derde bir derman halk etmiştir. Tedavi için ilâçları almak, istimal etmek meşrudur; fakat tesiri ve şifayı Cenâb-ı Haktan bilmek gerektir. Derdi O verdiği gibi, şifayı da O veriyor.

Hâzık, mütedeyyin hekimlerin tavsiyelerini tutmak, ehemmiyetli bir ilâçtır.

Çünkü ekser hastalıklar sû-i istimâlâttan, perhizsizlikten ve israftan ve hatîattan ve sefahetten ve dikkatsizlikten geliyor. Mütedeyyin hekim, elbette meşru bir dairede nasihat eder ve vesâyâda bulunur. Sû-i istimâlâttan, israfattan men eder, teselli verir. Hasta o vesâyâ ve o teselliye itimad edip hastalığı hafifleşir; sıkıntı yerinden bir ferahlık verir.

Amma vehmî hastalık kısmı ise, onun en müessir ilâcı, ehemmiyet vermemektir. Ehemmiyet verdikçe o büyür, şişer. Ehemmiyet vermezse küçülür, dağılır. Nasıl ki arılara iliştikçe insanın başınaüşüşürler; aldırmazsan dağılırlar. Hem karanlıkta gözüne sallanan biripten gelen bir hayale ehemmiyet verdikçe büyür, hattâ bazan onu divane gibi kaçırır. Ehemmiyet vermezse, âdi bir ipin yılan olmadığını görür, başındaki telâşına güler.

Bu vehmî hastalık çok devam etse, hakikate inkılâp eder. Vehham ve asabî insanlarda fena bir hastalıktır; habbeyi kubbe yapar, kuvve-i mâneviyesi kırılır. Hususan merhametsiz yarım hekimlere veyahut insafsız doktorlara rast gelse, evhamını daha ziyade tahrik eder. Zengin ise malı gider; yoksa ya aklı gider veya sıhhati gider.

YİRMİ BİRİNCİ DEVÂ

Ey hasta kardeş! Senin hastalığında maddî elem var. Fakat o maddî elemin tesirini izale edecek ehemmiyetli bir mânevî lezzet seni ihata ediyor. Çünkü, peder ve validen ve akraban varsa, çoktan beri unuttuğun gayet lezzetli o şefkatleri senin etrafında yeniden uyanıp, çocukluk zamanında gördüğün o şirin nazarları yine görmekle beraber; çok gizli, perdeli kalan etrafındaki dostluklar, hastalığın cazibesiyle yine sana karşı muhabbettarane baktıklarından, elbette onlara karşı senin bu maddî elemin pek ucuz düşer. Hem sen müftehirâne hizmet ettiğin ve iltifatlarını kazanmasına çalıştığın zâtlar, hastalığın hükmüyle sana merhametkârâne hizmetkârlık ettiklerinden, efendilerine efendi oldun. Hem insanlardaki rikkat-i cinsiyeyi ve şefkat-i nev’iyeyi kendine celb ettiğinden, hiçten, çok yardımcı ahbap ve şefkatli dost buldun. Hem çok meşakkatli hizmetlerden paydos emrini yine hastalıktan aldın, istirahat ediyorsun. Ebette senin cüz’î elemin, bu mânevî lezzetlere karşı seni şekvâya değil, teşekküre sevk etmelidir.

YİRMİ İKİNCİ DEVÂ

Ey nüzul gibi ağır hastalıklara müptelâ olan kardeş! Evvelâ sana müjde ediyorum ki, mü’min için nüzul mübarek sayılıyor. Bunu çoktan ehl-i velâyetten işitiyordum, sırrını bilmezdim. Bir sırrı şöyle kalbime geliyor ki:

Ehlullah, Cenâb-ı Hakka vasıl olmak ve dünyanın azîm mânevî tehlikelerinden kurtulmak ve saadet-i ebediyeyi temin etmek için, iki esası

ihtiyaren takip etmişler.

Birisi: Rabıta-i mevttir. Yani, dünya fâni olduğu gibi, kendisi de içinde vazifedar fâni bir misafir olduğunu düşünmekle, hayat-ı ebedîsine o suretle çalışmışlar.

İkincisi: Nefs-i emmârenin ve kör hissiyatın tehlikelerinden kurtulmak için, çilelerle, riyazetlerle nefs-i emmârenin öldürülmesine çalışmışlar.

Sizler, ey yarı vücudunun sıhhatini kaybeden kardeş! Sen ihtiyarsız, kısa ve kolay ve sebeb-i saadet olan iki esas sana verilmiş ki, daima senin vücudunun vaziyeti, dünyanın zevâlini ve insanın fâni olduğunu ihtar ediyor. Daha dünya seni boğamıyor, gaflet senin gözünü kapayamıyor. Ve yarım insan vaziyetinde bir zâta, nefs-i emmâre, elbette hevesât-ı rezile ile ve nefsânî müştehiyatla onu aldatamaz; çabuk o nefsin belâsından kurtulur.

İşte, mü'min sırr-ı imanla ve teslimiyet ve tevekkülle, o ağır nüzul gibi hastalıktan, az bir zamanda, ehl-i velâyetin çileleri gibi istifade edebilir. O vakit o ağır hastalık çok ucuz düşer.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ DEVÂ

Ey kimsesiz, garip, biçare hasta! Hastalığınla beraber kimsesizlik ve gurbet, sana karşı en katı kalbleri rikkate getirirse ve nazar-ı şefkati celb ederse, acaba Kur'ân'ın bütün sûrelerinin başlarında kendini "Rahmânü'r-Rahîm" sıfatıyla bize takdim eden ve bir lem'a-i şefkatiyle umum yavrulara karşı umum valideleri, o harika şefkatiyle terbiye ettiren ve her baharda bir cilve-i rahmetiyle zemin yüzünü nimetlerle dolduran ve ebedî bir hayattaki Cennet, bütün mehâsiniyle bir cilve-i rahmeti olan senin Hâlık-ı Rahîmine imanla intisabın ve Onu tanıyıp hastalığın lisan-ı acziyle niyazın, elbette senin bu gurbetteki kimsesizlik hastalığın, herşeye bedel Onun nazar-ı rahmetini sana celb eder.

Madem O var, sana bakar; sana herşey var. Asıl gurbette, kimsesizlikte kalan odur ki, iman ve teslimiyetle Ona intisap etmesin veya intisabına ehemmiyet vermesin.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ DEVÂ

Ey mâsum hasta çocuklara ve mâsum çocuklar hükmünde olan ihtiyarlara hizmet eden hasta bakıcılar! Sizin önünüzde mühim bir ticaret-i uhreviye var. Şevk ve gayretle o ticareti kazanınız.

Mâsum çocukların hastalıklarını, o nazik vücudlara bir idman, bir riyazet ve ileride dünyanın dağdağalarına mukavemet verdirmek için bir şırınga ve bir terbiye-i Rabbâniye gibi, çocuğun hayat-ı dünyeviyesine ait çok hikmetlerle beraber ve hayat-ı ruhiyesine ve tasaffî-i hayatına medar olacak büyüklerdeki

keffâretü’z-zünub yerine, mânevî ve ileride veyahut âhirette terakkiyât-ı mâneviyesine medar şırıngalar nev’indeki hastalıklardan gelen sevap, peder ve validelerinin defter-i a’mâline, bilhassa sırr-ı şefkatle çocuğun sıhhatini kendi sıhhatine tercih eden validesinin sahife-i hasenâtına girdiği, ehl-i hakikatçe sabittir.

İhtiyarlara bakmak ise, hem azîm sevap almakla beraber, o ihtiyarların—ve bilhassa peder ve valide ise—dualarını almak ve kalblerini hoşnut etmek ve vefâkârâne hizmet etmek, hem bu dünyadaki saadete, hem âhiretin saadetine medar olduğu, rivâyât-ı sahiha ile ve çok vukuat-ı tarihiye ile sabittir. İhtiyar peder ve validesine tam itaat eden bahtiyar bir veled, evlâdından aynı vaziyeti gördüğü gibi; bedbaht bir veled, eğer ebeveynini rencide etse, azâb-ı uhrevîden başka, dünyada çok felâketlerle cezasını gördüğü, çok vukuatla sabittir.

Evet, ihtiyarlara, mâsumlara, yalnız akrabasına bakmak değil, belki ehl-i iman—madem sırr-ı imanla uhuvvet-i hakikiye var—onlara rast gelse, muhterem hasta ihtiyar ona muhtaç olsa, ruh u canla ona hizmet etmek İslâmiyetin muktezasıdır.

YİRMİ BEŞİNCİ DEVÂ

Ey hasta kardeşler! Siz gayet nâfi ve her derde devâ ve hakikî lezzetli kudsî bir tiryak isterseniz, imanınızı inkişaf ettiriniz. Yani, tevbe ve istiğfar ile ve namaz ve ubudiyetle, o tiryak-ı kudsî olan imanı ve imandan gelen ilâcı istimal ediniz.

Evet, dünyaya muhabbet ve alâka yüzünden, güya, adeta ehl-i gafletin dünya gibi büyük, hasta, mânevî bir vücudu vardır. İman ise, o dünya gibi zeval ve firak darbelerine, yara ve bere içinde olan o mânevî vücuduna birden şifa verip, yaralardan kurtarıp hakikî şifa verdiğini pek çok risalelerde kat’î ispat etmişiz. Başınızı ağrıtmamak için kısa kesiyorum.

İman ilâcı ise, ferâizi mümkün oldukça yerine getirmekle tesirini gösteriyor. Gaflet ve sefahet ve hevesât-ı nefsâniye ve lehviyât-ı gayr-ı meşrua, o tiryakın tesirini men eder. Hastalık madem gafleti kaldırıyor, iştihâyı kesiyor, gayr-ı meşru keyiflere gitmeye mâni oluyor; ondan istifade ediniz. Hakikî imanın kudsî ilâçlarından ve nurlarından, tevbe ve istiğfarla, dua ve niyazla istimal ediniz.

Cenâb-ı Hak sizlere şifa versin, hastalıklarınızı keffâretü’z-zünub yapsın. Âmin, âmin, âmin.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا
لِنَهْتَدِىَلَوْلاَ اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا
بِالْحَقِّ [1]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ [2]

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ، طِبِّ الْقُلُوبِ
وَدَوَائِهَاوَعَافِيَةِ الْاَبْدَانِ وَشِفَائِهَا وَنُورِ
الْاَبْصَارِوَضِيَائِهَا وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ [3]

1. “Dediler: Bizi buna eriştiren Allah’a hamd olsun; yoksa Allah hidayet etmeseydi,biz kendiliğimizden buna erişemezdik. Gerçekten Rabbimizin peygamberleri bize hakkı getirdiler.” A’râf Sûresi, 7:43.
2. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.
3. Allah’ım! Kalblerin derman ve devâsı, bedenlerin âfiyet ve şifası, gözlerin nurve ziyası olan Efendimiz Muhammed’e ve âl ve ashabına salât ve selâmeyle.

وَهُوَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ Meâli: “Bu kitap her derde dermandır.” Tevafukat-ı lâtifedendir ki, Refet Beyin birinci tesvidden gayet sür’atle yazdığı nüsha ile beraber, Hüsrev’in yazdığı diğer bir nüshada, ihtiyarsız, hiç düşünmeden satır başlarında gelen *elif*’leri saydık. Aynen bu وَهُوَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ cümlesine tevafuk ediyor.[HAŞİYE-1] Hem bu risalenin müellifinin *Said* ismine, bir tek farkla yine tevafuk ediyor.[HAŞİYE-2] Yalnız, risalenin ünvanına ait yazıdaki bir *elif* hesaba dahil edilmemiştir.

Câ-yı hayrettir ki, Süleyman Rüştü’nün yazdığı nüsha, hiç *elif* hatıra gelmeden ve düşünmeden, 114 *elif,* 114 şifa-yı kudsiyeyi tazammun eden 114 suver-i Kur’âniyenin adedine tevafukla beraber, وَهُوَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ şeddeli *lâm* bir sayılmak cihetiyle, 114 harfine tam tamına tevafuk ediyor.

Haşiye-1 Sonradan yazılan İhtarın iki *elif*’i bu hesaba dahil olamayacağı için dahil edilmemiştir.
Haşiye-2 Madem keramet-i Aleviyede ve Gavsiyede, *Said*’in âhirinde nidâ için vaz edilmiş bir *elif* var, *Saidâ* olmuş; belki fazla olan bu *elif* o *elif*’e bakıyor. Refet, Hüsrev

Yirmi Beşinci Lem’anın Zeyli

On Yedinci Mektup olup, Mektubat mecmuasına idhal edildiğinden buraya derc edilmedi.

Yirmi Altıncı Lem’a

İhtiyarlar Lem’ası

Yirmi altı rica ve ziya ve teselliyi câmidir.[HAŞİYE-1]

İHTAR: Herbir Ricanın başında, mânevî derdimi gayet elîm ve sizi müteessir edecek derecede yazdığımın sebebi, Kur’ân-ı Hakîmden gelen ilâcın fevkalâde tesirini göstermek içindir. İhtiyarlara ait bu Lem’a, üç dört cihetle hüsn-ü ifadeyi muhafaza edememiş.

Birincisi: *Sergüzeşt-i hayatıma ait olduğu için, o zamanlara hayalen gidip o hâlette yazıldığından, ifade, intizamını muhafaza edemedi.*

İkincisi: *Sabah namazından sonra, gayet yorgunluk hissettiğim bir zamanda, hem sür’ate mecburiyet tahtında yazıldığından, ifadede müşevveşiyet düşmüş.*

Üçüncüsü: *Yanımda dâim yazacak bulunmadığından, yanımda bulunan kâtibin de Risale-i Nura ait dört beş vazifesi olmakla tashihatına tam vakit bulamadığımızdan intizamsız kaldı.*

Dördüncüsü: *Telifin akabinde ikimiz de yorgun olarak, mânâyı dikkatle düşünmeyerek, gayet sathî bir tashihle iktifâ edildiğinden, tarz-ı ifadede elbette kusurlar bulunacak. Âlicenap ihtiyarlardan, ifadedeki kusurlarıma nazar-ı müsamaha ile bakmak ve rahmet-i İlâhiye boş olarak döndürmediği mübarek ihtiyarlar ellerini dergâh-ı İlâhiyeye açtıkları vakit, bizi de dualarında dahil etsinler.*

Haşiye-1 Müellif-i muhtereminin tashihinden geçen yazma bir nüshada (Ilgazlı İsmail Merhumun defterinde), bu Lem’a hakkında, “Mütebâki kalan on dörtten tâ yirmi altıya kadar olan Ricalar, malûm musibet [Eskişehir Hapsi] yüzünden yazılmadı; onun mevsimi geçtiği için noksan kaldı” denilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

كٓهٰيٰعٓصٓ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهٗ زَكَرِيَّا ۝ اِذْ
نَادٰى رَبَّهٗ نِدَاۤءً خَفِيًّا ۝ قَالَ رَبِّ اِنِّى وَهَنَ الْعَظْمُ
مِنِّى وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ
شَقِيًّا [1]

1. “Kâf hâ yâ ayn sâd. Bu âyetler, kulu Zekeriya’ya Rabbinin rahmetinizikirdir. Hani o Rabbine gizlice niyaz ederek demişti ki: Ey Rabbim,artık benim kemiklerim yıprandı, başım ihtiyarlıkla tutuşup saçlarımaklandı. Sana ettiğim dualarımda da, ey Rabbim, ben hiç mahrumkalmadım.” Meryem Sûresi, 19:1-4.

Şu Lem’a Yirmi Altı Ricadır.

BİRİNCİ RİCA

Ey sinn-i kemâle gelen muhterem ihtiyar kardeşler ve ihtiyare hemşireler! Ben de sizin gibi ihtiyarım. İhtiyarlık zamanında ara sıra bulduğum ricaları ve o ricalardaki teselli nuruna sizi de teşrik etmek arzusuyla, başımdan geçen bazı hâlâtı yazacağım. Gördüğüm ziya ve rast geldiğim rica kapıları, elbette benim nâkıs ve müşevveş istidadıma göre görülmüş, açılmış. İnşaallah sizlerin sâfi ve hâlis istidatlarınız, gördüğüm ziyayı parlattıracak, bulduğum ricayı daha ziyade kuvvetleştirecek.

İşte, gelecek o ricaların ve ziyaların menbaı, madeni, çeşmesi, imandır.

İKİNCİ RİCA

İhtiyarlığa girdiğim zaman, birgün güz mevsiminde, ikindi vaktinde, yüksek bir dağda dünyaya baktım. Birden, gayet rikkatli ve hazîn ve bir cihette karanlıklı bir hâlet bana geldi. Gördüm ki, ben ihtiyarlandım, gündüz de ihtiyarlanmış, sene de ihtiyarlanmış, dünya da ihtiyarlanmış. Bu ihtiyarlıklar içindedünyadan firak ve sevdiklerimden iftirak zamanı yakınlaştığından, ihtiyarlık beni ziyade sarstı.

Birden, rahmet-i İlâhiye öyle bir surette inkişaf etti ki, o rikkatli hazîn firâkı, kuvvetli bir rica ve parlak bir teselli nuruna çevirdi. Evet, ey benim gibi ihtiyarlar! Kur’ân-ı Hakîmde yüz yerde “er-Rahmânü’r-Rahîm” sıfatlarıyla kendini bizlere takdim eden ve daima zeminin yüzünde merhamet isteyen zîhayatların imdadına rahmetini gönderen ve gaybdan her sene baharı hadsiz nimet ve hediyeleriyle doldurup rızka muhtaç bizlere yetiştiren ve zaaf ve acz derecesi nisbetinde rahmetinin cilvesini ziyade gösteren bir Hâlık-ı Rahîmimizin rahmeti, bu ihtiyarlığımızda en büyük bir rica ve en kuvvetli bir ziyadır. Bu rahmeti bulmak, iman ile o Rahmân’a intisap etmek ve ferâizi kılmakla Ona itaat etmektir.

ÜÇÜNCÜ RİCA

Bir zaman gençlik gecesinin uykusundan ihtiyarlık sabahıyla uyandığım vakit kendime baktım, vücudum kabir tarafına bir inişten koşar gibi gidiyor. Niyazi-i Mısrî’nin

Günde bir taşı bina-yı ömrümün düştü yere,
Can yatar gafil, binası oldu viran bîhaber

dediği gibi, ruhumun hanesi olan cismimin de hergün bir taşı düşmekle yıpranıyor. Ve dünya ile beni kuvvetli bağlayan ümitlerim, emellerim kopmaya başladılar. Hadsiz dostlarımdan ve sevdiklerimden mufarakat zamanının

yakınlaştığını hissettim. O mânevî ve çok derin ve devâsız görünen yaranın merhemini aradım, bulamadım. Yine Niyazi-i Mısrî gibi dedim ki:

Dil bekàsı, Hak fenâsı istedi mülk-ü tenim,
Bir devâsız derde düştüm, ah ki Lokman bîhaber.[HAŞİYE-1]

Haşiye-1 Yani, benim kalbim bütün kuvvetiyle beka istediği halde, hikmet-i İlâhiye cesedimin harabiyetini iktiza ediyor. Hekîm-i Lokman da çaresini bulamadığı, dermansız bir derde düştüm.

O vakit birden merhamet-i İlâhiyenin lisanı, misali, timsali, dellâlı, mümessili olan Peygamber-i Zîşan Aleyhissalâtü Vesselâmın nuru ve şefaati ve beşere getirdiği hediye-i hidayeti, o dermansız, hadsiz zannettiğim yaraya güzel bir merhem ve tiryak oldu. Karanlıklı ye'simi, nurlu bir ricaya çevirdi.

Evet, ey benim gibi ihtiyarlığını hisseden muhterem ihtiyar ve ihtiyareler! Biz gidiyoruz, aldanmakta faide yok. Gözümüzü kapamakla bizi burada durdurmazlar; sevkiyat var. Fakat gafletten ve kısmen de ehl-i dalâletten gelen zulümat evhamlarıyla bize firaklı ve karanlıklı görünen berzah memleketi, ahbapların mecmaıdır. Başta şefîimiz olan Habibullah Aleyhissalâtü Vesselâm ile bütün dostlarımıza kavuşmak âlemidir.

Evet, bin üç yüz elli senede, her sene üç yüz elli milyon insanların sultanı ve onların ruhlarının mürebbîsi ve akıllarının muallimi ve kalblerinin mahbubu ve her günde, *es-sebebü ke'l-fâil* sırrınca, bütün o ümmetinin işlediği hasenâtın bir misli, sahife-i hasenâtına ilâve edilen ve şu kâinattaki makasıd-ı âliye-i İlâhiyenin medarı ve mevcudatın kıymetlerinin teâlîsinin sebebi olan o zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, dünyaya geldiği dakikada "Ümmetî, ümmetî" rivayet-i sahiha ile ve keşf-i sadıkla dediği gibi, mahşerde herkes "Nefsî, nefsî" dediği zaman, yine "Ümmetî, ümmetî" diyerek en kudsî ve en yüksek bir fedakârlıkla, yine şefaatiyle ümmetinin imdadına koşan bir zâtın gittiği âleme gidiyoruz. Ve o güneşin etrafında hadsiz asfiya ve evliya yıldızlarıyla ışıklanan öyle bir âleme gidiyoruz.

İşte o zâtın şefaati altına girip ve nurundan istifade etmenin ve zulümat-ı berzahiyeden kurtulmanın çaresi, sünnet-i seniyyeye ittibâdır.

DÖRDÜNCÜ RİCA

Bir zaman ihtiyarlığa ayak bastığımdan, gafleti idame ettiren sıhhat-i bedenim de bozulmuştu. İhtiyarlıkla hastalık müttefikan bana hücum etti. Başıma vura vura uykumu kaçırdılar. Çoluk çocuk, mal gibi beni dünya ile bağlayacak alâkalar da yoktu. Gençlik sersemliğiyle zayi ettiğim sermaye-i ömrümün meyvelerini, bütün günahlar, hatîatlar gördüm. Niyazi-i Mısrî gibi feryad eyleyerek dedim:

Bir ticaret yapmadım, nakd-i ömür oldu hebâ,
Yola geldim, lâkin göçmüş cümle kervan bîhaber.

Ağlayıp, nâlân edip, düştüm yola tenhâ, garip,
Dîde giryan, sîne biryan, akıl hayran, bîhaber.

O vakit gurbetteydim. Me’yûsâne bir hüzün ve nedametkârâne bir teessüf ve istimdatkârâne bir hasret hissettim.

Birden, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan imdada yetişti. Bana o kadar kuvvetli bir rica kapısını açtı ve öyle hakikî bir teselli ziyasını verdi ki, o vaziyetimin yüz derece fevkindeki ye’si dahi izale eder ve o karanlıkları dağıtabilirdi.

Evet, ey benim gibi dünya ile alâkaları kesilmeye başlayan ve dünya ile bağlanan ipleri kopmaya yüz tutan muhterem ihtiyar ve ihtiyareler! Bu dünyayı en mükemmel ve muntazam bir şehir, bir saray hükmünde halk eden bir Sâni-i Zülcelâl, mümkün müdür ki, o şehirde, o sarayda, en ehemmiyetli misafirleriyle ve dostlarıyla konuşmasın, görüşmesin? Madem bilerek bu sarayı yapmış ve irade ve ihtiyar ile tanzim ve tezyin etmiş; elbette nasıl ki yapan bilir, öyle de bilen konuşur. Madem bu sarayı, bu şehri bize güzel bir misafirhane ve ticaretgâh yapmış; elbette bize karşı münasebâtını ve bizden arzularını gösterecek bir defteri, bir kitabı bulunacaktır.

İşte o kudsî defterin en mükemmeli, kırk vecihle mu’cize ve her dakikada hiç olmazsa yüz milyonun dillerinde gezen, nur serpen ve herbir harfinde asgarî olarak on sevap ve on hasene ve bazan on bin ve bazan—Leyle-i Kadir sırrıyla—bir harfine otuz bin hasene ve meyve-i Cennet ve nur-u berzah veren Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyandır. Bu makamda ona rekabet edecek, kâinatta hiçbir kitap yoktur ve hiçbir kimse gösteremez. Madem bu elimizdeki Kur’ân, semâvat ve arzın Hâlık-ı Zülcelâlinin rububiyet-i mutlakası noktasından ve azamet-i ulûhiyeti cihetinden ve ihata-i rahmeti cânibinden gelen kelâmıdır, fermanıdır, bir maden-i rahmetidir. Ona yapış; her derde bir deva, her zulmete bir ziya, her ye’se bir rica, içinde vardır.

İşte bu ebedî hazinenin anahtarı imandır ve teslimdir ve onu dinleyip kabul etmek ve okumaktır.

BEŞİNCİ RİCA

Bir zaman, ihtiyarlığımın mebdeinde, bir inzivâ arzusuyla, İstanbul’un Boğaz tarafındaki Yûşâ Tepesinde, yalnızlıkla ruhum bir istirahat aradı. Birgün o yüksek tepede, daire-i ufka, etrafa baktım. Gayet hazîn ve rikkatli bir levha-i zeval ve firâkı, ihtiyarlığın ihtarıyla gördüm. Şecere-i ömrümün kırk beşinci senesi olan kırk beşinci dalındaki yüksek makamından, tâ hayatımın aşağı tabakalarına nazar gezdirdim. Gördüm ki, o aşağıda, herbir dalında, herbir senenin zarfında sevdiklerimden ve alâkadarlarımdan ve tanıştıklarımdan hadsiz cenazeler var. Ve o firak ve iftiraktan gelen gayet rikkatli bir mânevî teessürat

içinde, Fuzûlî-i Bağdâdî gibi mufarakat eden dostları düşünerek enîn edip,

Vaslını yâd eyledikçe ağlarım,
Tâ nefes var ise kuru cismimde feryad eylerim

diyerek bir teselli, bir nur, bir rica kapısını aradım. Birden, âhirete iman nuru imdada yetişti; hiç sönmez bir nur, hiç kırılmaz bir rica verdi.

Evet, ey benim gibi ihtiyar kardeşler ve ihtiyare hemşireler! Madem âhiret var ve madem bâkidir ve madem dünyadan daha güzeldir. Ve madem bizi yaratan Zat hem Hakîm, hem Rahîmdir. İhtiyarlıktan şekvâ ve teessüf etmemeliyiz. Bilâkis, ihtiyarlık, iman ile ibadet içinde sinn-i kemâle gelip, vazife-i hayattan terhis ve âlem-i rahmete istirahat için gitmeye bir alâmet olduğu cihetle, ondan memnun olmalıyız.

Evet, nass-ı hadisle, nev-i beşerin en mümtaz şahsiyetleri olan yüz yirmi dört bin enbiyanın[1] icmâ ve tevatürle, kısmen şuhuda ve kısmen hakkalyakine istinaden, müttefikan âhiretin vücudundan ve insanların oraya sevk edileceğinden ve bu kâinatın Hâlıkının kat'î vaad ettiği âhireti getireceğinden haber verdikleri gibi; onların verdikleri haberi keşif ve şuhud ile, ilmelyakin suretinde tasdik eden yüz yirmi dört milyon evliyanın o âhiretin vücuduna şehadetleriyle ve bu kâinatın Sâni-i Hakîminin bütün esmâsı bu dünyada gösterdikleri cilveleriyle bir âlem-i bekàyı bilbedâhe iktiza ettiklerinden, yine âhiretin vücuduna delâletiyle; ve her sene, baharda, rû-yi zeminde ayakta duran had ve hesaba gelmez ölmüş ağaçların cenazelerini emr-i [2] كُنْ فَيَكُونُ ile ihyâ edip ba'sü ba'delmevte mazhar eden ve haşir ve neşrin yüz binler nümunesi olarak nebâtat taifelerinden ve hayvânat milletlerinden üç yüz bin nevileri haşir ve neşreden hadsiz bir kudret-i ezeliye ve hesapsız ve israfsız bir hikmet-i ebediye ve rızka muhtaç bütün zîruhları kemâl-i şefkatle gayet harika bir tarzda iaşe ettiren ve her baharda az bir zamanda had ve hesaba gelmez envâ-ı ziynet ve mehâsini gösteren bir rahmet-i bâkiye ve bir inâyet-i daimenin bilbedâhe âhiretin vücudunu istilzam ile ve şu kâinatın en mükemmel meyvesi ve Hâlık-ı Kâinatın en sevdiği masnuu ve kâinatın mevcudatıyla en ziyade alâkadar olan insandaki şedit, sarsılmaz, daimi olan aşk-ı bekà ve şevk-i ebediyet ve âmâl-i sermediyet, bilbedâhe işaret ve delâletiyle, bu âlem-i fâniden sonra bir âlem-i bâki ve bir dâr-ı âhiret ve bir dâr-ı saadet bulunduğunu o derece kat'î bir surette ispat ederler ki, dünyanın vücudu kadar, bilbedâhe âhiretin vücudunu kabul etmeyi istilzam ederler.[HAŞİYE-1]

1. *Müsned*,5:266; Veliyyüddin Tebrizî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, 3:122; İbnü'l-Kayyım el-Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, (tahkik: el-Arnavud), 1:43-44.
2. "(Allah birşeyin olmasını murad ettiği zaman, O sadece) 'Ol' der, o da oluverir." Bakara Sûresi, 2:117; Yâsin Sûresi, 36:82.
Haşiye-1 Evet, sübutî bir emri ihbar etmenin kolaylığı ve inkâr ve nefyetmenin gayet müşkül olduğu bu temsilden görünür. Şöyle ki: Biri dese, "Meyveleri süt konserveleri olan gayet harika bir bahçe küre-i arz üzerinde vardır"; diğeri dese, "Yoktur." ispat eden, yalnız onun yerini veyahut bazı meyvelerini göstermekle, kolayca dâvâsını ispat eder. İnkâr eden adam, nefyini ispat etmek için bütün küre-i arzı görmek ve göstermekle dâvâsını ispat edebilir. Aynen öyle de, Cenneti ihbar edenler, yüz binler tereşşuhâtını, meyvelerini, âsârını gösterdiklerinden kat-ı nazar, iki şahid-i sadıkın sübutuna şehadetleri kâfi gelirken; onu inkâr eden, hadsiz bir kâinatı, hadsiz ebedî zamanı temâşâ etmek ve görmek ve eledikten sonra inkârını ispat edebilir, ademini

gösterebilir. İşte, ey ihtiyar kardeşler, iman-ı âhiretin ne kadar kuvvetli olduğunu anlayınız.

Madem Kur’ân-ı Hakîmin bize verdiği en mühim bir ders, iman-ı bil’âhirettir; ve o iman da bu derece kuvvetlidir; ve o imanda öyle bir rica ve bir teselli var ki, yüz bin ihtiyarlık birtek şahsa gelse, bu imandan gelen teselli mukabil gelebilir. Biz ihtiyarlar *“Elhamdü lillâhi alâ kemâli’l-îmân”* deyip ihtiyarlığımıza sevinmeliyiz.

ALTINCI RİCA

Bir zaman, elîm bir esaretimde, insanlardan tevahhuş edip Barla Yaylasında, Çam dağının tepesinde yalnız kaldım. Yalnızlıkta bir nur arıyordum. Bir gece, oyüksek tepenin başındaki yüksek bir çam ağacının üstündeki üstü açıkodacıkta idim. Üç dört gurbeti birbiri içinde ihtiyarlık bana ihtar etti. Altıncı Mektupta izahedildiği gibi, o gece, ıssız, sessiz, yalnız, ağaçların hışırtılarındanve hemhemelerinden gelen hazîn bir sadâ, bir ses, rikkatime, ihtiyarlığıma, gurbetime ziyade dokundu. İhtiyarlık bana ihtar etti ki: Gündüz nasıl şu siyah bir kabre tebeddül etti, dünya siyah kefenini giydi; öyle de, senin ömrününgündüzü de geceye ve dünya gündüzü de berzah gecesine ve hayatın yazı dahi ölümün kış gecesine inkılâp edeceğini kalbimin kulağına söyledi. Nefsim bilmecburiye dedi:

Evet, ben vatanımdan garip olduğum gibi, bu elli sene zarfındaki ömrümde zeval bulan sevdiklerimden ayrı düştüğümden ve arkalarında onlara ağlayarak kaldığımdan, bu vatan gurbetinden daha ziyade hazîn ve elîm bir gurbettir. Ve bu gece ve dağın garibâne vaziyetindeki hazîn gurbetten daha ziyade hazîn ve elîm bir gurbete yakınlaşıyorum ki, bütün dünyadan birden mufarakat zamanı yakınlaştığını ihtiyarlık bana haber veriyor. Bu gurbet gurbet içinde ve bu hüzün hüzün içindeki vaziyetten bir rica, bir nur aradım. Birden, iman-ı billâh imdada yetişti. Öyle bir ünsiyet verdi ki, bulunduğum muzaaf vahşet bin defa tezâuf etseydi, yine o teselli kâfi gelirdi.

Evet, ey ihtiyar ve ihtiyareler! Madem Rahîm bir Hâlıkımız var; bizim için gurbet olamaz. Madem O var; bizim için herşey var. Madem O var; melâikeleri de var. Öyleyse bu dünya boş değil; hâli dağlar, boş sahrâlar Cenâb-ı Hakkın ibâdıyla doludur. Zîşuur ibâdından başka, Onun nuruyla, Onun hesabıyla taşı da, ağacı da birer mûnis arkadaş hükmüne geçer, lisan-ı halle bizimle konuşabilirler ve eğlendirirler.

Evet, bu kâinatın mevcudatı adedince ve bu büyük kitab-ı âlemin harfleri sayısınca, vücuduna şehadet eden; ve zîruhların medar-ı şefkat ve rahmet ve inâyet olabilen cihazatı ve mat’ûmâtı ve nimetleri adedince rahmetini gösteren deliller, şahitler, bize Rahîm, Kerîm, Enîs, Vedûd olan Hâlıkımızın, Sâniimizin, Hâmîmizin dergâhını gösteriyorlar. O dergâhta en makbul bir şefaatçi, acz ve zaaftır. Ve acz ve zaafın tam zamanı da ihtiyarlıktır. Böyle bir dergâha makbul

bir şefaatçi olan ihtiyarlıktan küsmek değil, sevmek lâzımdır.

YEDİNCİ RİCA

Bir zaman, ihtiyarlığın başlangıcında, Eski Said'in gülmeleri Yeni Said'in ağlamalarına inkılâp ettiği hengâmda, Ankara'daki ehl-i dünya beni Eski Said zannedip oraya istediler, gittim. Güz mevsiminin âhirlerinde Ankara'nın benden çok ziyade ihtiyarlanmış, yıpranmış, eskimiş kal'asının başına çıktım. O kale, tahaccür etmiş hâdisât-ı tarihiye suretinde bana göründü. Senenin ihtiyarlık mevsimiyle benim ihtiyarlığım, kalenin ihtiyarlığı, beşerin ihtiyarlığı, şanlı Osmanlı Devletinin ihtiyarlığı ve Hilâfet Saltanatının vefatı ve dünyanın ihtiyarlığı, bana gayet hazîn ve rikkatli ve firkatli bir hâlet içinde, o yüksek kal'ada geçmiş zamanın derelerine ve gelecek zamanındağlarına baktırdı ve baktım. Birbiri içinde beni ihata eden dört beşihtiyarlık karanlıkları içinde, Ankara'da en kara bir hâlet-i ruhiye hissettiğimden,[HAŞİYE-1] bir nur, bir teselli, bir rica aradım.

Haşiye-1 O zaman bu hâlet-i ruhiye Fârisî bir münâcat suretinde kalbe geldi, yazdım. Ankara'da Hubab risalesinde tab edilmiştir.

Sağa, yani, mazi olan geçmiş zamana bakıp teselli ararken, bana mazi, pederimin ve ecdadımın ve nev'imin bir mezar-ı ekberi suretinde göründü. Teselli yerine vahşet verdi.

Sol tarafım olan istikbale, derman ararken baktım. Gördüm ki, benim ve emsalimin ve nesl-i âtinin büyük ve karanlıklı bir kabri suretinde göründü, ünsiyet yerine dehşet verdi.

Sağ ile soldan tevahhuş edip hazır günüme baktım. O gafletli ve tarihvâri nazarıma o hazır gün, yarım ölmekte ve hareket-i mezbûhânedeki ıztırap çeken cismimin cenazesini taşıyan bir tabut suretinde göründü.

Sonra bu cihetten dahi me'yus olunca, başımı kaldırıp, ömrümün ağacının başına baktım. Gördüm ki, oağacın tek bir meyvesi var; o da benim cenazemdir, o ağaç üstündeduruyor, bana bakıyor.

O cihetten dahi tevahhuş edip başımı aşağıya eğdim, o ömür ağacının aşağısına,köküne baktım. Gördüm ki, o aşağıda olan toprak, kemiklerimin toprağıyla mebde-i hilkatimin toprağı birbirine karışmış bir surette, ayaklar altında çiğneniyor gördüm. O da derman değil, belki derdime dert kattı.

Sonra mecburiyetle arkama baktım. Gördüm ki, esassız, fâni olan dünya, hiçlik derelerinde ve yokluk zulümatında yuvarlanıp gidiyor. Derdime merhem ararken, zehir ilâve etti.

O cihette dahi hayır göremediğimden, ön tarafıma baktım, ileriye nazarımı gönderdim. Gördüm ki, kabir kapısı tam yolumun üstünde açık görünüp, ağzını açmış, bana bakıyor. Onun arkasında, ebed tarafına giden cadde ve o caddede

giden kafileler uzaktan uzağa nazara çarpıyor.

Ve bu altı cihetten gelen dehşetlere karşı bana nokta-i istinad ve silâh-ı müdafaa olacak, cüz'î bir cüz-ü ihtiyarîden başka birşey elimde yok. O hadsiz a'dâ ve hesapsız muzır şeylere karşı tek bir silâh-ı insanî olan o cüz-ü ihtiyarî, hem nâkıs, hem kısa, hem âciz, hem icadsız olduğundan, kesbden başka birşey elinden gelmez. Ne geçmiş zamana geçebilir, tâ ondan bana gelen hüzünleri sustursun; ve ne de istikbale hulûl edebilir, tâ ondan gelen korkuları men etsin. Geçmiş ve geleceklere ait emellerime ve elemlerime faydası olmadığını gördüm.

Bu altı cihetten gelen dehşet ve vahşet ve karanlık ve me'yusiyet içinde çırpındığım hengâmda, birden Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyânın semâsında parlayan iman nurları imdada yetişti. O altı ciheti o kadar tenvir edip ışıklandırdı ki, gördüğüm o vahşetler ve karanlıklar yüz derece tezauf etseydi, yine o nur onlara karşı kâfi ve vâfi idi. Bütün o dehşetleri birer birer teselliye ve o vahşetleri birer birer ünsiyete çevirdi. Şöyle ki:

İman, o vahşetli geçmiş zamanın mezar-ı ekber suretini yırtıp, ünsiyetli bir meclis-i münevver ve bir mecma-i ahbap olduğunu biaynilyakîn, bihakkılyakîn gösterdi.

Hem iman, bir kabr-i ekber suretinde nazar-ı gaflete görünen gelecek zamanı, sevimli saadet saraylarında bir ziyafet-i Rahmâniye meclisi suretinde biilmilyakîn gösterdi.

Hem iman, nazar-ı gaflete bir tabut vaziyetinde görünen hazır zamanı ve o hazır günün tabutiyet şeklini kırıp, o hazır gün uhrevî bir ticaretgâh dükkânı ve şâşaalı bir misafirhane-i Rahmânî suretinde bilmüşahede gösterdi.

Hem iman, nazar-ı gaflete ömür ağacının başında cenaze şeklinde görünen tek meyvesi cenaze olmadığını, belki ebedî bir hayata mazhar ve ebedî bir saadete namzet olan ruhumun, eskimiş yuvasından, yıldızlarda gezmek için çıktığını biilmilyakîn gösterdi.

Hem iman, kemiklerimle mebde-i hilkatimin toprağı, ayak altında ehemmiyetsiz mahvolmuş kemikler olmadığını, belki o toprak, rahmet kapısı ve Cennet salonunun bir perdesi olduğunu sırr-ı imanla gösterdi.

Hem iman, nazar-ı gafletle arkamda, hiçlikte, yokluk karanlığında yuvarlanan dünyanın vaziyetini sırr-ı Kur'ân'la gösterdi ki, o zâhirî zulümatta yuvarlanan dünya ise, vazifesi bitmiş, mânâsını ifade etmiş, neticelerini kendine bedel vücutta bırakmış bir kısım mektubat-ı Samedâniye ve sahâif-i nukuş-u Sübhâniye olduğunu gösterdi. Dünyanın mahiyeti ne olduğunu biilmilyakîn bildirdi.

Hem iman, ileride gözünü açıp bana bakan kabri ve kabrin arkasında ebede

giden caddeyi, nur-u Kur’ân ile gösterdi ki, o kabir, kuyu kapısı değil, belki âlem-i nurun kapısıdır. Ve o yol ise, hiçliğe ve ademistana değil, belki vücuda, nuristana ve saadet-i ebediyeye giden yol olduğunu, tam kanaat verecek bir derecede gösterdiğinden, dertlerime hem derman, hem merhem oldu.

Hem iman, o elinde pek cüz’î bir kesb bulunan cüz’î bir cüz-ü ihtiyarî yerine, o hadsiz düşman ve zulmetlere karşı, gayr-ı mütenâhi bir kudrete istinad etmek ve hadsiz bir rahmete intisap etmek için o cüz-ü ihtiyarînin eline bir vesika veriyor; belki de iman, o cüz-ü ihtiyarînin elinde bir vesika oluyor. Hem o cüz-ü ihtiyarî olan silâh-ı insanî, gerçi zâtında hem kısa, hem âciz, hem noksandır. Fakat, nasıl ki bir asker, cüz’î kuvvetini devlet hesabına istimal ettiği vakit, binler derece kuvvetinden fazla işler görür; öyle de, sırr-ı imanla o cüz’î cüz-ü ihtiyarî, Cenâb-ı Hak namına, Onun yolunda istimal edilse, beş yüz sene genişliğinde bir Cenneti dahi kazanabilir.

Hem iman, geçmiş ve gelecek zamana nüfuz edemeyen o cüz-ü ihtiyarînin dizginini cismin elinden alıp kalbe ve ruha teslim eder. Ruh ve kalbin daire-i hayatı ise cisim gibi hazır zamana münhasır olmadığından, pek çok seneler maziden, pek çok seneler istikbalden daire-i hayatına dahil olduğundan; o cüz-ü ihtiyarî, cüz’iyetten çıkıp külliyet kesb eder. Zaman-ı mazinin en derin derelerine kuvvet-i imanla girebildiği ve hüzünlerin zulmetlerini def edebildiği gibi, nur-u imanla istikbalin en uzak dağlarına kadar çıkar, korkuları izale eder.

İşte, ey benim gibi ihtiyarlık zahmetini çeken ihtiyar ve hemşire ihtiyareler! Madem, elhamdü lillâh, biz ehl-i imanız; ve madem imanda bu kadar nurlu, lezzetli, sevimli, şirin defineler var; ve madem ihtiyarlığımız bizi bu definenin içine daha ziyade sevk ediyor. Elbette imanlı ihtiyarlıktan şekvâ değil, belki binler teşekkür etmeliyiz.

SEKİZİNCİ RİCA

İhtiyarlığın alâmeti olan beyaz kıllar saçıma düştüğü bir zamanda, gençliğin derin uykusunu daha ziyade kalınlaştıran Harb-i Umumînin dağdağaları ve esaretimin keşmekeşlikleri ve sonra İstanbul’a geldiğim vakit, ehemmiyetli bir şan ve şeref vaziyeti, hattâ Halifeden, Şeyhülislâmdan, Başkumandandan tut, tâ medrese talebelerine kadar, haddimden çok ziyade bir hüsn-ü teveccüh ve iltifat gösterdikleri cihetle, gençlik sarhoşluğu ve o vaziyetin verdiği hâlet-i ruhiye, o uykuyu o derece kalınlaştırmıştı ki, adeta dünyayı daimî, kendimi de lâyemûtâne dünyaya yapışmış bir vaziyet-i acibede görüyordum.

İşte o zamanda, İstanbul’un Bayezid cami-i mübarekine, Ramazan-ı Şerifte ihlâslı hafızları dinlemeye gittim. Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan, semâvî yüksek hitabıyla beşerin fenâsını ve zîhayatın vefatını haber veren gayet kuvvetli bir

surette [1] كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ fermanını, hafızların lisanıyla ilân etti. Kulağıma girip, tâ kalbimin içine yerleşip, o pek kalın gaflet ve uyku ve sarhoşluk tabakalarını parça parça etti. Camiden çıktım. Daha çoktan beri başımda yerleşen oeski uykunun sersemliğiyle birkaç gün başımda bir fırtına, dumanlı birateş ve pusulasını şaşırmış gemi gibi kendimi gördüm. Âyinede saçımabaktıkça, beyaz kıllar bana diyorlar: “Dikkat et!”

1. “Her nefis ölümü tadıcıdır.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:185.

İşte o beyaz kılların ihtarıyla vaziyet tavazzuh etti. Baktım ki, çok güvendiğim ve ezvâkına meftun olduğum gençlik elveda diyor. Ve muhabbetiyle pek çok alâkadar olduğum hayat-ı dünyeviye sönmeye başlıyor ve pek çok alâkadar ve adeta âşık olduğum dünya bana uğurlar olsun deyip, misafirhanedengideceğimi ihtar ediyor. Kendisi de Allahaısmarladık deyip, o da gitmeye hazırlanıyor. Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ âyetinin külliyetinde, “Nev-i insanî bir nefistir; dirilmek üzere ölecek. Ve küre-i arz dahi bir nefistir; bâki bir surete girmek için o da ölecek. Dünya dahi bir nefistir; âhiret suretine girmek için o da ölecek” mânâsı, âyetin işaretinden kalbe açılıyordu.

İşte bu hâlette vaziyetime baktım ki, medar-ı ezvak olan gençlik gidiyor; menşe-i ahzân olan ihtiyarlık, yerine geliyor. Ve gayet parlak ve nuranî hayat gidiyor; zâhirî karanlıklı, dehşetli ölüm, yerine gelmeye hazırlanıyor. Ve o çok sevimli ve daimî zannedilen ve gafillerin mâşukası olan dünya, pek sür’atle zevâle kavuşuyor gördüm. Kendi kendimi aldatmak ve yine başımı gaflete sokmak için, İstanbul’da haddimden çok fazla gördüğüm makam-ı içtimaînin ezvâkına baktım, hiçbir faidesi olmadı. Bütün onların teveccühü, iltifatı, tesellileri, yakınımda olan kabir kapısına kadar gelebilir, orada söner. Ve şöhretperestlerin bir gaye-i hayali olan şan ve şerefin süslü perdesi altında sakîl bir riyâ, soğuk bir hodfuruşluk, muvakkat bir sersemlik suretinde gördüğümden, anladım ki, beni şimdiye kadar aldatan bu işler, hiçbir teselli veremez ve onlarda hiçbir nur yok.

Yine tam uyanmak için, Kur’ân’ın semâvî dersini işitmek üzere, yine Bayezid Camiindeki hafızları dinlemeye başladım. O vakit, o semâvî dersten وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا [1](ilâ âhir) nev’inden kudsî fermanlarla müjdeler işittim. Kur’ân’dan aldığım feyizle hariçten teselli aramak değil, belki dehşet ve vahşet ve meyusiyet aldığım noktalar içinde teselliyi, ricayı, nuru aradım. Cenâb-ı Hakka yüz bin şükür olsun ki, ayn-ı dert içinde dermanı buldum. Ayn-ı zulmet içinde nuru buldum. Ayn-ı dehşet içinde teselliyi buldum.

1. “İman edenleri müjdele...” Bakara Sûresi, 2:25.

En evvel, herkesi korkutan, en korkunç tevehhüm edilen ölümün yüzüne baktım. Nur-u Kur’ân ile gördüm ki, ölümün peçesi gerçi karanlık, siyah, çirkin ise de, fakat mü’min için asıl siması nuranîdir, güzeldir gördüm. Ve çok risalelerde bu hakikati kat’î bir surette ispat etmişiz. Sekizinci Söz ve Yirminci Mektup gibi çok risalelerde izah ettiğimiz gibi, ölüm, idam değil, firak değil, belki hayat-ı ebediyenin mukaddemesidir, mebdeidir. Ve vazife-i hayat külfetinden bir paydostur, bir terhistir, bir tebdil-i mekândır. Berzah âlemine göçmüş kafile-i ahbaba kavuşmaktır. Ve hâkezâ, bunlar gibi hakikatlerle ölümün hakikî güzel simasını gördüm. Korkarak değil, belki bir cihetle müştakane mevtin yüzüne baktım. Ehl-i tarikatçe rabıta-i mevtin bir sırrını anladım.

Sonra, herkesi zevâliyle ağlatan ve herkesi kendine meftun ve müştak eden ve günah ve gafletle geçen ve geçmiş gençliğime baktım. O güzel, süslü çarşafı (elbisesi)içinde gayet çirkin, sarhoş, sersem bir yüz gördüm. Eğer mahiyetini bilmeseydim birkaç sene beni sarhoş edip güldürmesine bedel, yüz sene dünyada kalsam beni ağlattıracaktı. Nasıl ki öylelerden birisi ağlayarak demiş:

لَيْتَ الشَّبَابَ يَعُودُ يَوْمًا فَأُخْبِرَهُ بِمَا فَعَلَ الْمَشِيبُ Yani, “Keşke gençliğim birgün dönseydi, ihtiyarlık benim başıma ne kadar hazîn haller getirdiğini ona şekvâ edip söyleyecektim.”

Evet, bu zat gibi gençliğin mahiyetini bilmeyen ihtiyarlar, gençliklerini düşünüp teessüf ve tahassürle ağlıyorlar. Halbuki gençlik, eğer ehl-i kalb, ehl-i huzur ve aklı başında ve kalbi yerinde bulunan mü’minlerde olsa, ibadete ve hayrâta ve ticaret-i uhreviyeye sarf edilse, en kuvvetli bir vesile-i ticaret ve güzel ve şirin bir vasıta-i hayrattır. Ve o gençlik, vazife-i diniyesini bilip sû-i istimal etmeyenlere, kıymettar, zevkli bir nimet-i İlâhiyedir. Eğer istikamet, iffet, takvâ beraber olmazsa, çok tehlikeleri var; taşkınlıklarıyla saadet-i ebediyesini ve hayat-ı uhreviyesini zedeler. Belki hayat-ı dünyeviyesini de berbat eder. Belki bir iki sene gençlik zevkine bedel, ihtiyarlıkta çok seneler gam ve keder çeker.

Madem ekser insanlarda gençlik zararlı düşüyor. Biz ihtiyarlar Allah’aşükretmeliyiz ki, gençlik tehlikelerinden ve zararlarından kurtulduk.Herşey gibi, elbette gençliğin dahi lezzetleri gidecek. Eğer ibadete vehayra sarf edilmişse, o gençliğin meyveleri onun yerinde bâki kalıp, hayat-ı ebediyede bir gençlik kazanmasına vesile olur.

Sonra, ekser nâsın âşık ve müptelâ olduğu dünyaya baktım. Nur-u Kur’ân ile gördüm ki, birbiri içinde üç küllî dünya var: Birisi esmâ-i İlâhiyeye bakar, onların âyinesidir. İkinci yüzü âhirete bakar, onun mezraasıdır. Üçüncü yüzü ehl-i dünyaya bakar, ehl-i gafletin mel’abegâhıdır.

Hem herkesin bu dünyada koca bir dünyası var. Adeta insanlar adedince dünyalar birbiri içine girmiş. Fakat herkesin hususî dünyasının direği, kendi hayatıdır. Ne vakit cismi kırılsa, dünyası başına yıkılır, kıyameti kopar. Ehl-i gaflet, kendi dünyasının böyle çabuk yıkılacak vaziyetini bilmediklerinden, umumî dünya gibi daimî zannedip perestiş eder.

Başkalarının dünyası gibi çabuk yıkılır, bozulur, benim de hususî bir dünyam var. “Bu hususî dünyam, bu kısacık ömrümle ne faydası var?” diye düşündüm. Nur-u Kur’ân ile gördüm ki:

Hem benim, hem herkes için, şu dünya muvakkat bir ticaretgâh; ve hergün dolar, boşalır bir misafirhane; ve gelen geçenlerin alışverişi için yol üstünde kurulmuş bir pazar; ve Nakkaş-ı Ezelînin teceddüd eden, hikmetle yazar bozar bir defteri ve her bahar, bir yaldızlı mektubu ve herbir yaz bir manzum kasidesi; ve o Sâni-i Zülcelâlin cilve-i esmâsını tazelendiren, gösteren âyineleri; ve âhiretin fidanlık bir bahçesi; ve rahmet-i İlâhiyenin bir çiçekdanlığı; ve âlem-i bekàda gösterilecek olan levhaları yetiştirmeye mahsus muvakkat bir tezgâhı mahiyetinde gördüm. Bu dünyayı bu surette yaratan Hâlık-ı Zülcelâle yüz bin şükrettim. Ve anladım ki, dünyanın, âhirete ve esmâ-i İlâhiyeye bakan güzel içyüzlerine karşı nev-i insana muhabbet verilmişken, o muhabbeti sû-i istimal ederek fâni, çirkin, zararlı, gafletli yüzüne karşı sarf ettiğinden, [1] حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ hadis-i şerifinin sırrına mazhar olmuşlar.

1. “Dünya sevgisi bütün hataların başıdır.” el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*,1099; Süyûtî, *ed-Dürerü’l-Müntesire*, 97; İsfehânî, *Hılyetü’l-Evliyâ*, 6:388; el-Münâvî, *Feyzü’l-Kadîr*, 3:368, no: 3662.

İşte, ey ihtiyar ve ihtiyareler! Ben Kur’ân-ı Hakîmin nuruyla ve ihtiyarlığımın ihtarıyla ve iman dahi gözümü açmasıyla bu hakikati gördüm. Ve çok risalelerde kat’î burhanlarla ispat ettim. Kendime hakikî bir teselli ve kuvvetli bir rica ve parlak bir ziya gördüm. Ve ihtiyarlığıma memnun oldum ve gençliğin gitmesinden mesruroldum. Siz de ağlamayınız ve şükrediniz. Madem iman var ve hakikat böyledir; ehl-i gaflet ağlasın, ehl-i dalâlet ağlasın.

DOKUZUNCU RİCA

Harb-i Umumîde, esaretle, Rusya’nın şark-ı şimalîsinde, çok uzak olan Kosturma vilâyetinde bulunuyordum. Orada Tatarların küçük bir camii, meşhur Volga Nehrinin kenarında bulunuyordu. Oradaki arkadaşlarım olan esir zabitler içinde sıkılıyordum. Yalnızlık istedim. Dışarıda izinsiz gezemiyordum. Tatar mahallesi, kefaletle beni o Volga Nehrinin kenarındaki küçük camie aldılar.

Ben yalnız olarak camide yatıyordum. Bahar da yakın. O şimal kıt’asının pek çok uzun gecelerinde çok uyanık kalıyordum. O karanlık gecelerde ve karanlıklı gurbette, Volga Nehrinin hazîn şırıltıları ve yağmurun rikkatli şıpıltıları ve rüzgârın firkatli esmesi, beni derin gaflet uykusundan muvakkaten uyandırdı.

Gerçi daha kendimi ihtiyar bilmiyordum; fakat Harb-i Umumîyi gören ihtiyardır. Güya [1] يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا sırrına mazhar olarak, öyle günlerdir ki, çocukları ihtiyarlandırdığı cihetle, kırk yaşında iken, kendimi seksen yaşında bir vaziyette buldum. O karanlıklı, uzun gece ve hazîn gurbet ve hazîn vaziyet içinde hayattan ve vatandan bir meyusiyet geldi. Aczime, yalnızlığıma baktım, ümidim kesildi.

O hâlette iken, Kur'ân-ı Hakîmden imdat geldi. Dilim [2] حَسْبُنَا اللّٰهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ dedi. Kalbim de ağlayarak dedi:

غَرِيبَمْ بِيكَسَمْ ضَعِيفَمْ نَاتُوَانَمْ اَلْاَمَانْ كُوَيمْ
عَفْوُجُويَمْ مَدَدْخَوَاهَمْ زِدَرْكَاهَتْ اِلٰهِي [3]

1. "Çocukları ihtiyarlatan bir gün..." Müzzemmil Sûresi, 73:17.
2. "Allah bize yeter; O ne güzel vekildir." Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.
3. Garibim, kimsesizim, zayıfım, güçsüzüm, imdât derim.
Affını, yardımını dilerim dergâhından, ey Allah'ım!

Ruhum dahi vatanımdaki eski dostları düşünüp o gurbette vefatımı tahayyül ederek, Niyazi-i Mısrî gibi dedim:

Dünya gamından geçip, yokluğa kanat açıp,
Şevk ile her dem uçup, çağırırım dost, dost!

diye dostları arıyordu.

Her neyse... O hüzünlü, rikkatli, firkatli, uzun gurbet gecesinde, dergâh-ı İlâhîde zaaf ve aczim o kadar büyük bir şefaatçi ve vesile oldu ki, şimdi de hayretteyim. Çünkü birkaç gün sonra, gayet hilâf-ı me'mul bir surette, yayan gidilse bir senelik mesafede, tek başımla, Rusça bilmediğim halde firar ettim. Zaaf ve aczime binaen gelen inâyet-i İlâhiye ile harika bir surette kurtuldum. Tâ Varşova ve Avusturya'ya uğrayarak İstanbul'a kadar geldim ki, bu surette kolaylıkla kurtulmak pek harika olmuştu. Rusça bilen en cesur ve en kurnaz adamların muvaffak olamadıkları çok teshilât ve çok kolaylıkla, o uzun firarî seyahati bitirdim.

Fakat o Volga Nehrikenarındaki camideki mezkûr gecenin vaziyeti bana bu kararı verdirmiş ki, bakıye-i ömrümü mağaralarda geçireceğim. Bu insanların hayat-ı içtimaîsine karışmak artık yeter. Madem sonunda yalnız kabre gideceğim; yalnızlığaalışmak için şimdiden yalnızlığı ihtiyar edeceğim, demiştim.

Fakat, maatteessüf, İstanbul'daki ciddî ve çok ahbap ve İstanbul'un şâşaalı

hayat-ı dünyeviyesi, hususan haddimden çok fazla bana teveccüh eden şan ve şeref gibi neticesiz şeyler, o kararımı muvakkaten bana unutturdular. Güya o gurbet gecesi, hayatımın gözünde nurlu siyahlıktı. Ve İstanbul'un beyaz, şâşaalı gündüzü, o hayat gözümün nursuz beyazıydı ki, ileriyi göremedi, yine yattı. Tâ iki sene sonra Gavs-ı Geylânî, *Fütuhu'l-Gayb* kitabıyla tekrar gözümü açtırdı.

İşte ey ihtiyar ve ihtiyareler! Biliniz ki, ihtiyarlıktaki zaaf ve acz, rahmet ve inâyet-i İlâhiyenin celbine vesiledir. Ben kendi şahsımda çok hadiselerle müşahede ettiğim gibi, zeminin yüzündeki rahmetin cilvesi de gayet zâhir bir tarzda bu hakikati gösteriyor. Çünkü hayvânâtın en âciz ve en zayıfı, yavrulardır. Halbuki, rahmetin en şirin ve en güzel cilvesine mazhar, yine onlardır. Bir ağacın başındaki yuvada bir yavrunun aczi, annesini en mutî bir nefer gibi, rahmetin cilvesi istihdam ediyor. Etrafı gezer, rızkını getirir. Ne vakit o yavru, kanatlarının kuvvetlenmesiyle aczini unutsa, validesi ona "Sen git, rızkını ara" der, daha onu dinlemez.

İşte bu sırr-ı rahmet yavruların hakkında cereyan ettiği gibi, zaaf ve acz noktasında yavrular hükmüne geçen ihtiyarlar hakkında da câridir. Bana kanaat-i kat'iye verecek derecede tecrübeler vardır ki, nasıl çocukların aczlerine binaen, rahmet tarafından, rızıkları harika bir surette memeler musluklarından gönderiliyor ve akıttırılıyor; öyle de, mâsumiyet kesb eden imanlı ihtiyarların rızıkları da bereket suretinde gönderiliyor. Hem bir hanenin bereket direği, o hanedeki ihtiyarlar olduğu; hem bir haneyi belâlardan muhafaza edici, içindeki beli bükülmüş mâsum ihtiyarlar ve ihtiyareler bulunduğu,[HAŞİYE-1] hadis-i şerifin bir parçası olan لَوْ لاَ الشُّيُوخُ الرُّكَّعُ لَصُبَّ عَلَيْكُمُ الْبَلاَءُ صَبًّا yani, "Beli bükülmüş ihtiyarlarınız olmasaydı, belâlar sel gibi üzerinize dökülecekti" diye ferman etmekle, bu hakikati ispat ediyor.

İşte, madem ihtiyarlıktaki zaaf ve acz, bu derece rahmet-i İlâhiyenin celbine medardır. Ve madem Kur'ân-ı Hakîm,

اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُلْ
لَهُمَا اُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا
وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ
ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا [1]

Haşiye-1 Hadisin tamamı وَلَوْ لاَ الْبَهَائِمُ الرُّتَّعُ وَالصِّبْيَانُ الرُّضَّعُ ..."ve eğer otlayan hayvanlar ve süt emen bebekler olmasaydı…" ilâ âhir (ev kemâ kàl). [el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2:163; el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 5:344, no: 7523; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 3:345.]

1. “Onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına erişecek olursa,onlara sakın ‘Öf’ bile deme, onları azarlama; onlara güzel söz söyle.Onlara merhamet ve tevazu kanadını ger ve de ki: ‘Ey Rabbim, nasıl onlar beni küçükken besleyip büyüttülerse, Sen de onlara öylece merhamet buyur.’” İsrâ Sûresi, 17:23-24.

âyetiyle, beş cihetle gayet mucizâne bir surette ihtiyar peder ve valideye karşı hürmete ve şefkate evlâtları davet ediyor. Ve madem İslâmiyet dini, ihtiyarlara hürmet ve merhameti emrediyor. Ve madem insaniyet fıtratı, ihtiyarlara karşı hürmet ve merhameti iktiza ediyor. Elbette biz ihtiyarlar, gençlik iştihâsıyla olan muvakkat bir zevk-i maddî yerine, mânevî ve dâimî ve mühim inâyet-i İlâhiyeden ve rikkat-i cinsiyeden gelen rahmet ve hürmet, ve rahmet ve hürmetten neş’et eden ezvâk-ı ruhaniyeyi alıyoruz. O halde biz bu ihtiyarlığımızı yüz gençliğe değişmemeliyiz. Evet, ben kendim sizi temin ediyorum ki, Eski Said’in on senelik gençliğini bana verseler, ben şimdi Yeni Said’in bir senelik ihtiyarlığını vermeyeceğim. Ben ihtiyarlığımdan razıyım; siz de razı olmalısınız.

ONUNCU RİCA

Bir zaman, esaretten geldikten sonra, İstanbul’da bir iki sene yine gaflet galebe etti. Siyaset havası, nazarımı nefsimden kaldırıp âfâka dağıtmışken, birgün İstanbul’un Eyüp Sultan kabristanının dereye bakan yüksek bir yerinde oturuyordum. İstanbul etrafındaki âfâka baktım. Birden, bakıyorum, benim hususî dünyam vefat ediyor, bazı cihette ruh çekiliyor gibi bir hâlet-i hayaliye bana geldi. Dedim “Acaba bu kabristanın mezar taşlarındaki yazıları mıdır ki, bana böyle hayal veriyor?” diye nazarımı çektim. Uzağa değil, o kabristana baktım. Kalbime ihtar edildi ki:

“Bu senin etrafındaki kabristanın, yüz İstanbul, içinde vardır. Çünkü yüz defa İstanbul buraya boşalmış. Bütün İstanbul’un halkını buraya boşaltan bir Hâkim-i Kadîrin hükmünden kurtulup müstesna kalamazsın; sen de gideceksin.”

Ben kabristandan çıkıp, bu dehşetli hayal ile Sultan Eyüp Camiinin mahfelindeki küçük bir odaya, çok defa girdiğim gibi, bu defa da girdim. Düşündüm ki, ben üç cihette misafirim. Bu menzilcikte misafir olduğum gibi, İstanbul’da da misafirim, dünyada da misafirim. Misafir, yolunu düşünmeli. Nasıl ki bu odadan çıkacağım, birgün de İstanbul’dan da çıkacağım, diğer birgün de dünyadan çıkacağım.

İşte bu hâlette, gayet rikkatli ve firkatli, elemli bir hüzün ve gam, kalbime, başıma çöktü. Çünkü ben yalnız bir iki dostu kaybetmiyorum. İstanbul’da binler sevdiğim dostlarımdan mufarakat gibi, çok sevdiğim İstanbul’dan da ayrılacağım. Dünyada yüz binler dostlarımdan iftirak gibi, çok sevdiğim ve müptelâ olduğum o güzel dünyadan da ayrılacağım diye düşünürken, yine kabristanın o yüksek yerine gittim. Ara sıra sinemaya ibret için gittiğimden, bana, İstanbul içindeki insanlar, o dakikada, sinemada geçmiş zamanın gölgelerini hazır zamana getirmek cihetiyle, ölmüş olanları ayakta gezer suretinde gösterdikleri gibi, aynen ben de, o vakit gördüğüm insanları, ayakta

gezen cenazeler vaziyetinde gördüm. Hayalim dedi ki: Madem bu kabristanda olanlardan bir kısmı, sinemada gezer gibi görülüyor; ileride kat'iyen bu kabristana girecekleri, girmiş gibi gör. Onlar da cenazelerdir, geziyorlar.

Birden, Kur'ân-ı Hakîmin nuruyla ve Gavs-ı Âzam Şeyh Geylânî Hazretlerinin irşadıyla, o hazîn hâlet, sürurlu ve neş'eli bir vaziyete inkılâp etti. Şöyle ki:

O hazîn hale karşı Kur'ân'dan gelen nur böyle ihtar etti ki: Senin, şimal-i şarkîde, Kosturma'daki gurbetinde bir iki esir zabit dostun vardı. Bu dostların herhalde İstanbul'a gideceklerini biliyordun. Sana birisi deseydi, "Sen İstanbul'a mı gideceksin, yoksa burada mı kalacaksın?" Elbette, zerre miktar aklın varsa, İstanbul'a ferah ve sürurla gitmesini kabul edecektin. Çünkü bin birden, dokuz yüz doksan dokuz ahbabın İstanbul'dadırlar. Burada bir iki tane kalmış; onlar da oraya gidecekler. Senin için İstanbul'a gitmek hazîn bir firak, elîm bir iftirak değil. Hem de geldin, memnun olmadın mı? O düşman memleketindeki pekkaranlık, uzun gecelerinden ve pek soğuk fırtına kışlarından kurtuldun.Bu güzel, dünya cenneti gibi İstanbul'a geldin.

Aynen öyle de, senin küçüklüğünden bu yaşına kadar, sevdiklerinden yüzde doksan dokuzu, sana dehşet veren kabristana göçmüşler. Bu dünyada kalan bir iki dostun var; onlar da oraya gidecekler. Dünyada vefatın firak değil, visaldir, o ahbaplara kavuşmaktır. Onlar, yani o ervâh-ı bâkiye, eskimiş yuvalarını toprak altında bırakıp, bir kısmı yıldızlarda, bir kısmı âlem-i berzah tabakatında geziyorlar diye ihtar edildi.

Evet, bu hakikati Kur'ân ve iman o derece kat'î bir surette ispat etmiştir ki, bütün bütün kalbsiz, ruhsuz olmazsa veyahut dalâlet kalbini boğmamışsa, görüyor gibi inanmak gerektir. Çünkü bu dünyayı hadsiz envâ-ı lütuf ve ihsanıyla böyle tezyin edip mükrimâne ve şefîkane rububiyetini gösteren ve tohumlar gibi en ehemmiyetsiz cüz'î şeyleri dahi muhafaza eden bir Sâni-i Kerîm ve Rahîm, masnuatı içinde en mükemmel ve en câmi, en ehemmiyetli ve en çok sevdiği masnuu olan insanı, elbette ve bilbedahe, sureten göründüğü gibi böyle merhametsiz, âkıbetsiz idam etmez, mahvetmez, zayi etmez. Belki bir çiftçinin toprağa serptiği tohumlar gibi, başka bir hayatta sümbül vermek için, Hâlık-ı Rahîm o sevgili masnuunu, bir rahmet kapısı olan toprak altına muvakkaten atar.[HAŞİYE-1]

Haşiye-1 Bu hakikat, iki kere iki dört eder derecesinde, sair risalelerde, hususan Onuncu ve Yirmi Dokuzuncu Sözlerde ispat edilmiştir.

İşte bu ihtar-ı Kur'ânîyi aldıktan sonra, o kabristan, İstanbul'dan ziyade bana ünsiyetli oldu. Halvet ve uzlet, bana sohbet ve muaşeretten daha ziyade hoş geldi. Ben de Boğaz tarafındaki Sarıyer'de, bir halvethane kendime buldum. Gavs-ı Âzam (r.a.) *Fütuhu'l-Gayb*'ıyla bana bir üstad ve tabip ve mürşid olduğu

gibi, İmam-ı Rabbânî de (r.a.) *Mektubat*'ıyla bir enîs, bir müşfik, bir hoca hükmüne geçti. O vakit, ihtiyarlığa girdiğimden ve medeniyetin ezvâkından çekildiğimden ve hayat-ı içtimaiyeden sıyrıldığımdan pek çok memnun oldum, Allah'a şükrettim.

İşte, ey benim gibi ihtiyarlık içine giren ve ihtiyarlığın ihtarıyla vefatı çok tahattur eden zatlar! Kur'ân'ın verdiği ders-i iman nuruyla, ihtiyarlığı ve vefatı ve hastalığı hoş görmeliyiz, belki bir cihette sevmeliyiz. Madem iman gibi hadsiz derecede kıymettar bir nimet bizde vardır. İhtiyarlık da hoştur, hastalık da hoştur, vefat da hoştur. Nâhoş birşey varsa o da günahtır, sefahettir, bid'atlardır, dalâlettir.

ON BİRİNCİ RİCA

Esaretten geldikten sonra, İstanbul'da Çamlıca tepesinde bir köşkte, merhum biraderzadem Abdurrahman ile beraber oturuyorduk. Bu hayatım, hayat-ı dünyeviye cihetinde bizim gibilere en mes'ûdâne bir hayat sayılabilirdi. Çünkü esaretten kurtulmuştum; Darü'l-Hikmette, meslek-i ilmiyeme münasip, en âli bir tarzda neşr-i ilme muvaffakiyet vardı. Bana teveccüh eden haysiyet ve şeref, haddimden çok fazla idi. Mevkice İstanbul'un en güzel yeri olan Çamlıca'da oturuyordum. Hem herşeyim mükemmeldi. Merhum biraderzadem Abdurrahman gibi gayet zekî, fedakâr, hem bir talebe, hem hizmetkâr, hem kâtip, hem evlâd-ı mâneviyem beraberdi. Dünyada herkesten ziyade kendimi mes'ut bilirken, âyineye baktım, saçımda, sakalımda beyaz kılları gördüm.

Birden, esarette, Kosturma'daki camideki intibah-ı ruhî yine başladı. Onun eseri olarak, kalben merbut olduğum ve medar-ı saadet-i dünyeviye zannettiğim hâlâtı, esbabı tetkike başladım. Hangisini tetkik ettimse, baktım ki, çürüktür, alâkaya değmiyor, aldatıyor. O sıralarda, en sadakatli zannettiğim bir arkadaşımda, umulmadık bir sadakatsizlik ve hatıra gelmez bir vefasızlık gördüm. Hayat-ı dünyeviyeden bir ürkmek geldi. Kalbime dedim: "Acaba ben bütün bütün aldanmış mıyım? Görüyorum ki, hakikat noktasında acınacak halimize, pek çok insanlar gıptayla bakıyorlar. Bütün bu insanlar divane mi olmuşlar? Yoksa şimdi ben divane mi oluyorum ki, bu dünyaperest insanları divane görüyorum?"

Her neyse... Ben, ihtiyarlığın verdiği şiddetli intibah cihetinde, en evvel, alâkadar olduğum fâni şeylerin fâniliğini gördüm. Kendime de baktım, nihayet-i aczde gördüm. O vakit, bekà isteyen ve bekà tevehhümüyle fânilere müptelâ olan ruhum bütün kuvvetiyle dedi ki: "Madem cismen fâniyim; bu fânilerden bana ne hayır gelebilir? Madem ben âcizim; bu âcizlerden ne bekleyebilirim? Benim derdime çare bulacak bir Bâkî-i Sermedî, bir Kadîr-i Ezelî lâzım" diyerek

taharrîye başladım.

O vakit, herşeyden evvel, eskiden beri tahsil ettiğim ilme müracaat edip, bir teselli, bir rica aramaya başladım. Maatteessüf, o vakte kadar ulûm-u felsefeyi ulûm-u İslâmiye ile beraber havsalama doldurup, o ulûm-u felsefeyi, pek yanlış olarak, maden-i tekemmül ve medar-ı tenevvür zannetmiştim. Halbuki, o felsefî meseleler ruhumu çok fazla kirletmiş ve terakkiyât-ı mâneviyemde engel olmuştu.

Birden, Cenâb-ı Hakkın rahmet ve keremiyle, Kur'ân-ı Hakîmdeki hikmet-i kudsiye imdada yetişti. Çok risalelerde beyan edildiği gibi, o felsefî meselelerin kirlerini yıkadı, temizlettirdi.

Ezcümle, fünun-u hikmetten gelen zulümat-ı ruhiye, ruhumu kâinata boğduruyordu. Hangi cihete baktım, nur aradım; o meselelerde nur bulamadım, teneffüs edemedim. Tâ, Kur'ân-ı Hakîmden gelen *Lâ ilâhe illâ Hû* cümlesiyle ders verilen tevhid, gayet parlak bir nur olarak, bütün o zulümatı dağıttı; rahatla nefes aldım. Fakat nefis ve şeytan, ehl-i dalâlet ve ehl-i felsefeden aldıkları derse istinad ederek akıl ve kalbe hücum ettiler. Bu hücumdaki münâzarât-ı nefsiye, lillâhilhamd, kalbin muzafferiyetiyle neticelendi. Çok risalelerde kısmen o münazaralar yazılmış. Onlara iktifâ edip, burada yalnız binde bir muzafferiyet-i kalbiyeyi göstermek için, binler burhandan birtek burhan beyan edeceğim. Tâ ki, gençliğinde hikmet-i ecnebiye veya fünun-u medeniye namı altındaki kısmen dalâlet, kısmen mâlâyâniyat meseleleriyle ruhunu kirletmiş, kalbini hasta etmiş, nefsini şımartmış bir kısım ihtiyarların ruhunda temizlik yapsın; tevhid hakkında şeytan ve nefsin şerrinden kurtulsun. Şöyle ki:

Ulûm-u felsefiyenin vekâleti namına nefsim dedi ki: "Bu kâinattaki esbabın tabiatıyla bu mevcudata müdahaleleri var. Herşey bir sebebe bakar. Meyveyi ağaçtan, hububatı topraktan istemeli. En cüz'î, en küçük birşeyi de Allah'tan istemek ve Allah'a yalvarmak ne demektir?"

O vakit, nur-u Kur'ân ile, sırr-ı tevhid, şu gelecek surette inkişaf etti. Kalbim, o mütefelsif nefsime dedi:

En cüz'î ve en küçük şey, en büyük şey gibi, doğrudan doğruya bütün bu kâinat Hâlıkının kudretinden gelir ve hazinesinden çıkar. Başka surette olamaz. Esbab ise bir perdedir. Çünkü en ehemmiyetsiz ve en küçük zannettiğimiz mahlûklar bazan san'at ve hilkat cihetinde en büyüğünden daha büyük olur. Sinek, tavuktan san'atça ileri geçmezsede, geri de kalmaz. Öyleyse, büyük küçük tefrik edilmeyecek. Ya bütün esbab-ı maddiyeye taksim edilecek, veyahut bütünü birden birtek zâta verilecektir. Birinci şık muhal olduğu gibi, bu şık vâciptir, zarurîdir. Çünkü birtek zâta, yani, bir Kadîr-i Ezelîye verilse, madem

bütün mevcudatın intizamat ve hikmetleriyle vücudu kat'î tahakkuk eden ilmi herşeyi ihata ediyor. Ve madem ilminde herşeyin miktarı taayyün ediyor. Ve madem, bilmüşahede, her vakit hiçten, nihayetsiz suhuletle, nihayetsiz san'atlı masnular vücuda geliyor. Ve madem o Kadîr-i Alîmin, bir kibrit çakar gibi, emr-i كُنْ فَيَكُونُ[1] ile, hangi şey olursa olsun icad edebildiğini, hadsiz kuvvetli delillerle çok risalelerde beyan ettiğimiz ve hususan Yirminci Mektup ve Yirmi Üçüncü Lem'anın âhirinde ispat edildiği gibi, hadsiz bir kudreti var. Elbette, bilmüşahede görülen harikulâde suhulet ve kolaylık, o ihata-i ilmiyeden ve azamet-i kudretten geliyor.

1. "(Allah birşeyin olmasını murad ettiği zaman, O sadece) 'Ol' der, o da oluverir." Bakara Sûresi, 2:117; Yâsin Sûresi, 36:82.

Meselâ, nasıl ki göze görülmeyen eczalı bir mürekkeple yazılan bir kitaba, o yazıyı göstermeye mahsus bir ecza sürülse, o koca kitap birden herbir göze vücudunu gösterip kendini okutturur. Aynen öyle de, o Kadîr-i Ezelînin ilm-i muhitinde, herşeyin suret-i mahsusası, bir miktar-ı muayyenle taayyün ediyor. O Kadîr-i Mutlak, emr-i كُنْ فَيَكُونُ ile, o hadsiz kudretiyle ve nâfiz iradesiyle, o yazıya sürülen ecza gibi, gayet kolay ve suhuletle, kudretin bir cilvesi olan kuvvetini o mahiyet-i ilmiyeye sürer, o şeye vücud-u haricî verir, göze gösterir, nukuş-u hikmetini okutturur.

Eğer bütün eşya birden o Kadîr-i Ezelîye ve Alîm-i Külli Şeye verilmezse, o vakit sinek gibi en küçük birşeyin vücudunu, dünyanın ekser nevilerinden hususî bir mizanla toplamak lâzım gelmekle beraber; o küçük sineğin vücudunda çalışan zerreler, o sineğin sırr-ı hilkatini ve kemâl-i san'atını bütün dekaikiyle bilmekle olabilir. Çünkü esbab-ı tabiiye ile esbab-ı maddiye, bilbedahe ve umum ehl-i aklın ittifakıyla, hiçten icad edemez. Öyleyse, herhalde, onlar icad etse, elbette toplayacak. Madem toplayacak; hangi zîhayat olursa olsun, ekser anâsır ve envâından nümuneler, içinde vardır. Adeta kâinatın bir hülâsası, bir çekirdeği hükmündedir. Elbette, o halde bir çekirdeği bütün bir ağaçtan, bir zîhayatı bütün rû-yi zeminden ince elekle eleyip ve en hassas bir mizanla ölçüp toplattırmak lâzım geliyor. Ve madem esbab-ı tabiiye cahildir, câmiddir; bir ilmi yoktur ki bir plân, bir fihriste, bir model, bir program takdir etsin, ona göre mânevî kalıba gelen zerrâtı eritip döksün, tâ dağılmasın, intizamını bozmasın. Halbuki herşeyin şekli, heyeti hadsiz tarzlarda olabildiği için, hadsiz had ve hesaba gelmez eşkâller, miktarlar içinde birtek şekil ve miktarda, sel gibi akan anâsırın zerreleri dağılmayarak, muntazaman, miktarsız, kalıpsız, birbiri üstünde kitle halinde durdurmak ve zîhayata muntazam bir vücut vermek, ne derece imkândan, ihtimalden, akıldan uzak olduğu görünüyor. Elbette kimin kalbinde körlük yoksa

görür.

Evet, bu hakikate binaen,

اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ

bu âyet-i azîmenin sırrıyla,[HAŞİYE-1] bütün esbab-ı maddiye toplansa, onların ihtiyarları da olsa, birtek sineğin vücudunu ve o vücudun cihazatını mizan-ı mahsusla toplayamazlar. Toplasalar da, o vücudun miktar-ı muayyenesinde durduramazlar. Durdursalar da, daima tazelenmekte olan ve o vücuda gelip çalışan zerrâtı, muntazaman çalıştıramazlar. Öyleyse, bilbedahe, esbab bu eşyaya sahip çıkamazlar. Demek Sahib-i Hakikîleri başkadır.

Haşiye-1 Yani, "Allah'tan başka bütün çağırdığınız ve ibadet ettiğiniz şeylertoplansalar da, asla bir sineği halk edemezler." Hac Sûresi, 22:73.

Evet, öyle bir Sahib-i Hakikîleri var ki,

مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ اِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ [1] âyetinin sırrıyla, bütün zeminin yüzündeki zîhayatı, bir sineğin ihyâsı kadar kolay yapar. Bir baharı, birtek çiçek kolaylığında icad eder. Çünkü toplamaya muhtaç değil. Emr-i كُنْ فَيَكُونُ [2] 'a mâlik olduğundan; ve her baharda hadsiz mevcudat-ı bahariyenin madde-i unsuriyesinden başka hadsiz sıfât ve ahvâl ve eşkâllerini hiçten icad ettiğinden; ve ilminde herşeyin plânı, modeli, fihristesi ve programı taayyün ettiğinden; ve bütün zerrat Onun ilim ve kudreti dairesinde hareket ettiklerinden, kibrit çakar gibi herşeyi nihayet kolaylıkla icad eder. Ve hiçbir şey, zerre miktar hareketini şaşırmaz. Seyyârat mutî bir ordusu olduğu gibi, zerrat dahi muntazam bir ordusu hükmüne geçer. Madem o kudret-i ezeliyeye istinaden hareket ediyorlar ve o ilm-i ezelîinin düsturuyla çalışıyorlar; işte o eserler, o kudrete göre vücuda gelir. Yoksa o küçük, ehemmiyetsiz şahsiyetlerine bakmakla o eserler küçülmez. O kudrete intisap kuvvetiyle bir sinek, bir Nemrud'u gebertir. Karınca, Firavunun sarayını harap eder. Zerre gibi küçük çam tohumu, dağ gibi koca bir çam ağacının yükünü omuzunda taşıyor. Bu hakikati çok risalelerde ispat ettiğimiz gibi, nasıl ki bir nefer, askerlik vesikasıyla padişaha intisap noktasında, yüz bin defa kendi kuvvetinden fazla, bir şahı esir etmek gibi eserlere mazhar olur. Öyle de, herşey, o kudret-i ezeliyeye intisabıyla, yüz bin defa esbab-ı tabiiyenin fevkinde mucizât-ı san'ata mazhar olabilir.

1. "Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir." Lokman Sûresi, 31:28.
2. "(Allah birşeyin olmasını murad ettiği zaman, O sadece) 'Ol' der, o da oluverir." Bakara Sûresi, 2:117; Yâsin Sûresi, 36:82.

Elhasıl, herşeyin nihayet derecede hem san'atlı, hem suhuletli vücudu gösteriyor ki, muhit bir ilim sahibi olan bir Kadîr-i Ezelînin eseridir. Yoksa, yüz

bin muhal içinde, değil vücuda gelmek, belki imkân dairesinden çıkıp imtinâ dairesine girecek ve mümkün suretinden çıkıp mümteni mahiyetine girecek ve hiçbir şey vücuda gelmeyecek, belki de vücuda gelmesi muhal olacaktır.

İşte bu gayet ince ve gayet kuvvetli ve gayet derin ve gayet zâhir bir burhanla, şeytanın muvakkat bir şakirdi ve ehl-i dalâletin ve ehl-i felsefenin bir vekili olan nefsim sustu. Ve, lillâhilhamd, tam imana geldi. Ve dedi ki:

Evet, bana öyle bir Hâlık ve Rab lâzım ki, en küçük hâtırât-ı kalbimi ve en hafî niyazımı bilecek; ve en gizli ihtiyac-ı ruhumu yerine getirdiği gibi, bana saadet-i ebediyeyi vermek için, koca dünyayı âhirete tebdil edecek ve bu dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak; hem sineği halk ettiği gibi semâvâtı da icad edecek; hem güneşi semânın yüzüne bir göz olarak çaktığı gibi, bir zerreyi de gözbebeğimde yerleştirecek bir kudrete mâlik olsun. Yoksa, sineği halk edemeyen, hâtırât-ı kalbime müdahale edemez, niyaz-ı ruhumu işitemez. Semâvâtı halk etmeyen, saadet-i ebediyeyi bana veremez. Öyleyse, benim Rabbim Odur ki, hem hâtırât-ı kalbimi ıslah eder, hem cevv-i havayı bulutlarla bir saatte doldurup boşalttığı gibi dünyayı âhirete tebdil edip, Cenneti yapıp, kapısını bana açar, “Haydi, gir” der.

İşte, ey nefsim gibi bedbahtlık neticesinde bir kısım ömrünü nursuz felsefî ve ecnebî fününuna sarf eden ihtiyar kardeşlerim! Kur’ân’ın lisanındaki mütemadiyen *Lâ ilâhe illâ Hû* ferman-ı kudsiyesinden ne kadar kuvvetli ve ne kadar hakikatli ve hiçbir cihette sarsılmaz ve zedelenmez ve tagayyür etmez kudsî bir rükn-ü imanîyi anlayınız ki, nasıl bütün mânevî zulümatı dağıtır ve mânevî yaraları tedavi eder!

Bu uzun macerayı, ihtiyarlığımın rica kapıları içinde derci, adeta ihtiyarımla olmadı. İstemiyordum, belki usandıracak diye çekiniyordum. Fakat bana yazdırıldı diyebilirim. Her neyse, sadede dönüyorum.

Saç ve sakalımdaki beyaz kılların ve bir vefâdârın sadakatsizliği neticesinde o şâşaalı ve zâhiren tatlı ve süslü İstanbul’un hayat-ı dünyeviyesinin ezvâkından bana bir nefret geldi. Nefis, meftun olduğu ezvâkın yerinde mânevî ezvâk aradı. Bu ehl-i gafletin nazarında soğuk ve ağır ve nâhoş görünen ihtiyarlıkta bir teselli, bir nur istedi. Felillâhilhamd, Cenâb-ı Hakka yüz bin şükür olsun, bütün o hakikatsiz, tatsız, akıbetsiz ezvâk-ı dünyeviye yerine, hakikî, daimî ve tatlı ezvâk-ı imaniyeyi *Lâ ilâhe illâ Hû’*da ve nur-u tevhidde bulduğum gibi, ehl-i gafletin nazarında soğuk ve sakîl görünen ihtiyarlığı, o nur-u tevhidle çok hafif ve hararetli ve nurlu gördüm.

Ey ihtiyar ve ihtiyareler! Madem sizlerde iman var ve madem imanı ışıklandıran ve inkişaf ettiren namaz ve niyaz var. İhtiyarlığınıza ebedî bir

gençlik nazarıyla bakabilirsiniz. Çünkü onunla ebedî bir gençlik kazanabilirsiniz. Hakikî soğuk ve sakîl ve çirkin ve zulmetli ve elemli olan ihtiyarlık ise, ehl-i dalâletin ihtiyarlıklarıdır, belki de onların gençlikleridir. Onlar ağlamalı, onlar "Vâ esefâ, vâ hasretâ!" demeli. Sizler, ey muhterem imanlı ihtiyarlar, "Elhamdü lillâhi alâ külli hal" deyip mesrurâne şükretmelisiniz.

ON İKİNCİ RİCA

Bir zaman, Ispartavilâyetinin Barla nahiyesinde, nefiy namı altında işkenceli bir esaretle, yalnız ve kimsesiz, bir köyde ihtilâttan ve muhabereden men edilmiş bir vaziyette, hem hastalık, hem ihtiyarlık, hem gurbet içinde gayet perişan bir halde iken, Cenâb-ı Hak kemâl-i merhametinden, Kur'ân-ı Hakîmin nüktelerine sırlarına dair benim için medar-ı teselli bir nur ihsan etmişti. Onunla o acı, elîm, hazîn vaziyetimi unutmaya çalışıyordum.

Vatanımı, ahbabımı, akaribimi unutabiliyordum. Fakat, vâ hasretâ, birisini unutamıyordum. O da hem biraderzadem, hem mânevî evlâdım, hem en fedakâr talebem, hem en cesur bir arkadaşım olan merhum Abdurrahman idi. Altı yedi sene evvel benden ayrılmıştı. Ne o benim yerimi biliyor ki yardıma koşsun, teselli versin; ve ne de ben onun vaziyetini biliyordum ki onunla muhabere edeyim, dertleşeyim. Benim bu ihtiyarlık vaziyeti zamanımda öyle fedakâr, sadık birisi bana lâzımdı.

Sonra, birden, birisi bana bir mektup verdi. Mektubu açtım, gördüm ki, Abdurrahman'ın mahiyetini tam gösterir bir tarzda bir mektup ki, o mektubun bir kısmı Yirmi Yedinci Mektubun fıkraları içinde, üç zâhir kerameti gösterir bir tarzda derc edilmiştir. O mektup beni çok ağlattırmış ve el'an da ağlattırıyor. Merhum Abdurrahman, o mektupla, pek ciddî ve samimî bir surette, dünyanın ezvâkından nefret ettiğini ve en büyük maksadı, bana yetişip, küçüklüğünde benim ona baktığım gibi o da ihtiyarlığımdabana hizmet etmekti. Hem, dünyada benim hakikî vazifem olan neşr-i esrar-ı Kur'âniyede, muktedir kalemiyle bana yardım etmekti. Hattâ mektubunda yazıyordu: "Yirmi otuz risaleyi bana gönder; herbirisinden yirmi otuz nüsha yazıp ve yazdıracağım" diyordu.

O mektup, bana, dünyaya karşı kuvvetli bir ümit verdi. Dehâ derecesinde zekâya mâlik ve hakikî evlâdın çok fevkinde bir sadakat ve irtibatla bana hizmet edecek böyle cesur bir talebemi buldum diye, o işkenceli esareti, o kimsesizliği, o gurbeti, o ihtiyarlığı unuttum.

O mektuptan evvel, iman-ı bi'l-âhirete dair tab ettirdiğim Onuncu Sözün bir nüshası eline geçmişti. Güya o risale ona bir tiryak idi ki, altı yedi sene zarfında aldığı bütün mânevî yaralarını tedavi etti. Gayet kuvvetli ve parlak bir imanla ecelini bekliyor gibi, bana o mektubu yazmış. Bir iki ay sonra Abdurrahman

vasıtasıyla yine mes’udâne bir hayat-ı dünyeviye geçirmek tasavvurunda iken, vâ hasretâ, birden onun vefat haberini aldım. Bu haber o derece beni sarstı ki, beş senedir daha o tesir altındayım. O vakit bulunduğum işkenceli esaret ve yalnızlık ve gurbet ve ihtiyarlık ve hastalığım, on derece onların fevkinde bana bir firkat, bir rikkat, bir hüzün verdi. Benim merhume validemin vefatıyla hususî dünyamın yarısı, onun vefatıyla vefat etmiş diyordum. Abdurrahman’ın vefatıyla da, bâki kalan öteki yarı dünyam da vefat etti gördüm. Dünyadan bütün bütün alâkam kesildi. Çünkü o dünyada kalsaydı, hem dünyadaki vazife-i uhreviyemin kuvvetli bir medarı ve benden sonra tam yerime geçecek bir hayrülhalef ve hem de bu dünyada en fedakâr bir medar-ı teselli, bir arkadaşım olabilirdi; ve en zeki bir talebem, bir muhatap ve Risale-i Nur eczalarının en emin bir sahibi ve muhafızı olurdu.

Evet, insaniyet itibarıyla böyle bir zayiat, benim gibi insanlara çok hırkatlidir, yandırıyor. Gerçi zâhiren tahammüle çalışıyordum, fakat ruhumda şiddetli fırtına vardı. Eğer ara sıra Kur’ân’ın nurundan gelen teselli teskin etmeseydi, benim için dayanmak mümkün olamayacaktı. O zaman Barla derelerine, dağlarına yalnız gidip geziyordum. Hâlî yerlerde oturup o teessürât-ı hazîne içinde, eski zamanda Abdurrahman gibi sadık talebelerimle geçirdiğim mes’udâne hayat levhaları sinema gibi hayalimden geçtikçe, ihtiyarlık ve gurbetin verdiği sür’at-i teessür, mukavemetimi kırıyordu.

Birden, كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلاَّ وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ [1] âyet-i kudsiyenin sırrı inkişaf etti. Bana يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي [2] dedirtti ve onunla hakikî teselli verdi.

1. “Herşey helâk olup gidicidir—O’nun yüzü (Yani, Allah’ın zâtı ve herşeyinAllah’a bakan yüzü) müstesnâ. Hüküm Ona aittir; siz de Onadöndürüleceksiniz.” Kasas Sûresi, 28:88.
2. Bâkî kalan ancak sensin, ey Bâkî.

Evet, ben o hâlî derede, o hazîn hâlette, bu âyet-i kudsiyenin sırrıyla, Mirkatü’s-Sünne Risalesinde işaret edildiği gibi, kendimi üç büyük cenaze başında gördüm:

Biri, elli beş yaşıma kadar elli beş ölmüş ve hayat-ı ömrümde defnedilmişSaid’lerin kabri üstünde bir mezar taşı olarak kendimi gördüm.

İkinci cenaze, zaman-ı Âdem’den (a.s.) beri, benim hemcinsim ve nev’im vefat edip mazi kabrinde defnedilmiş olan o büyük cenazenin başında, mezar taşı hükmünde olan bu asrın yüzünde gezer, karınca gibi küçük bir zîhayat suretinde kendimi gördüm.

Üçüncü cenaze ise, insanlar gibi her sene dünya yüzünde seyyar bir dünyanın

vefatıyla, büyük dünya da bu âyetin sırrıyla vefat edeceği, hayalimin önünde tecessüm etti.

İşte, Abdurrahman'ın vefatının hüznünden gelen bu dehşetli mânâyı bütün bütün aydınlattıracak ve hakikî teselli ve sönmez nur verecek bu âyet-i kerime, mânâ-yı işarîsiyle imdada yetişti:

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيم [1]

Evet, bu âyet bildirdi ki: Madem Cenâb-ı Hak var; O herşeye bedeldir. Madem O bâkidir; elbette O kâfidir. Birtek cilve-i inâyeti, bütün dünya yerini tutar. Ve bir cilve-i nuru, mezkûr üç büyük cenazeye mânevî hayat verir; cenazeler olmadığını, belki vazifelerini bitirmiş, başka âlemlere gitmiş olduklarını gösteriyor. Üçüncü Lem'ada bu sırrın izahı geçtiğinden, ona iktifâen burada yalnız derim ki:

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلاَّ وَجْهَهُ [2] (ilâ âhir) âyetinin meâlini gösteren, iki defa يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي [3] beni gayet elîm o hazîn hâletten kurtardı. Şöyle ki:

1. "Eğer senden yüz çevirecek olurlarsa de ki: Allah bana yeter. Ondan başkaibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. Ben Ona tevekkül ettim. Yüce ArşınRabbi de Odur." Tevbe Sûresi, 9:129.
2. "Herşey helâk olup gidicidir—O'nun yüzü (Yani, Allah'ın zâtı ve herşeyinAllah'a bakan yüzü) müstesnâ." Kasas Sûresi, 28:88.
3. Bâkî kalan ancak sensin, ey Bâkî.

Birinci defa يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي dedim; dünya ve dünyadaki Abdurrahmangibi hadsiz alâkadar olduğum ahbapların zevâlinden ve rabıtaların kopmasından neş'et eden hadsiz mânevî yaralar içinde bir ameliyat-ı cerrahiye nev'inde bir tedavi başladı.

İkinci defa [1] يَابَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي cümlesi, bütün o hadsiz mânevî yaralara hem merhem, hem tiryak oldu. Yani, "Sen bâkisin. Giden gitsin, Sen yetersin. Madem Sen bâkisin; zeval bulan herşeye bedel bir cilve-i rahmetin kâfidir. Madem Sen varsın; Senin varlığına iman ile intisabını bilen ve sırr-ı İslâmiyetle o intisaba göre hareket eden insana herşey var. Fenâ ve zevâl, mevt ve adem bir perdedir, bir tazelenmektir, ayrı ayrı menzillerde gezmek hükmündedir" diye düşünüp, tamamıyla o hırkatli, firkatli, hazîn, elîm, karanlıklı, dehşetli hâlet-i ruhaniye, sürurlu, neş'eli, lezzetli, nurlu, sevimli, ünsiyetli bir hâlete inkılâp etti. Lisanım ve kalbim, belki lisan-ı hal ile bütün zerrât-ı vücudum "Elhamdü lillâh"

dediler.

İşte, o cilve-i rahmetin binden bir cüz'ü şudur ki:

Ben o hüzüngâhım olan dereden ve o hüzün-engiz hâletten, Barla'ya döndüm. Baktım ki, Kuleönlü Mustafa namında bir genç, benden ilmihâle ait, abdest ve namaza dair birkaç meseleyi sormak için gelmiş. O vakit misafirleri kabul etmediğim halde, onun ruhundaki ihlâs ve ileride Risale-i Nur'a edeceği kıymettar hizmeti[HAŞİYE-1] güya hiss-i kablelvuku ile ruhum o gencin ruhunda okudu; onu geriye çevirmedim, kabul ettim.[HAŞİYE-2] Sonra tebeyyün etti ki, Risale-i Nur hizmetinde ve benden sonra hayrülhalef olarak, bir vâris-i hakikî vazifesini tam yerine getirecek olan Abdurrahman yerine, Cenâb-ı Hak Mustafa'yı nümune olarak bana göndermiş ki, "Senden bir Abdurrahman aldım; mukabilinde, bu gördüğün Mustafa gibi otuz Abdurrahman, o vazife-i diniyede sana hem talebe, hem biraderzade, hem evlâd-ı mânevî, hem kardeş, hem fedakâr arkadaş vereceğim."

1. Bâkî kalan ancak sensin, ey Bâkî.
Haşiye-1 İşte o Mustafa'nın küçük kardeşi olan Küçük Ali, kendi güzel, sıhhatli kalemiyle yedi yüzden ziyade Nur Risalelerini yazmakla, tamamıyla bilfiil bir Abdurrahman olduğu gibi, müteaddit Abdurrahman'ları da yetiştirdi.
Haşiye-2 Elhak, o yalnız kabule değil, belki istikbale lâyık olduğunu gösterdi. HAŞİYE Risale-i Nur'un birinci şakirdi Mustafa'nın istikbale liyakatine dair Üstadımın hükmünü tasdik eden bir hadise: Kurban arefesinden bir gün evvel Üstadım gezmeye gidecekti. At getirmek üzere beni gönderdiği zaman,Üstadıma dedim: "Sen aşağıya inme. Ben kapıyı arkasından örtüpodunluktan çıkacağım." Üstadım "Hayır," dedi. "Sen kapıdan çık" diyerekaşağıya indi. Ben kapıdan çıktıktan sonra kapıyı arkasından sürgüledi.Ben gittim, kendisi de yukarıya çıktı. Sonra yatmış. Bir müddet sonraKuleönlü Mustafa, Hacı Osman'la beraber gelmişler. Üstadım hiç kimseyi kabul etmiyordu ve etmeyecekti. Hususan o vakit iki adamı beraber hiç yanına almaz, geri çeviririrdi. Halbuki, bu makamda bahsedilen kardeşimiz Kuleönlü Mustafa, Hacı Osman'la gelince, kapı güya lisan-ı hal ile ona demiş ki: "Üstadın seni kabul etmeyecek; fakat ben sana açılacağım" diyerek,arkasından sürgülenmiş kapı kendi kendine Mustafa'ya açılmış. DemekÜstadımın onun hakkında "Mustafa istikbale lâyıktır" diye söylediği sözü istikbal gösterdiği gibi, kapı da buna şahit olmuştur. *Hüsrev* (Evet)
Hüsrev'in yazdığı doğrudur, tasdik ediyorum. Kapı bu mübarek Mustafa'yı benim bedelime hem istikbal etti, hem de kabul etti. *Said Nursî*

Evet, lillâhilhamd, otuz Abdurrahman'ı verdi. O vakit dedim: "Ey ağlayan kalbim! Madem bu nümuneyi gördün ve onunla o mânevî yaraların en mühimini tedavi etti. Sair bütün seni müteessir eden yaraları da tedavi edeceğine kanaatin gelmelidir."

İşte, ey benim gibi ihtiyarlık zamanında gayet sevdiği evlâdını veya akrabasını kaybeden ve beline yüklenmiş ihtiyarlığın ağır yüküyle beraber firaktan gelen ağır gamları da başına yüklenen ihtiyar kardeşler ve ihtiyare hemşireler! Benim vaziyetimi, anladınız ki, sizinkinden çok şiddetli iken, madem böyle bir âyet-i kerime tedavi etti, şifa verdi. Elbette, Kur'ân-ı Hakîmin eczahane-i kudsiyesinde, umum dertlerinize şifa verecek ilâçları vardır. Eğer iman ile ona müracaatedip ve ibadetle o ilâçları istimal etseniz, belinizde ve başınızdaki oihtiyarlığın ve gamların ağır yükleri gayet hafifleşecektir.

Bu mebhasın uzun yazılmasının sırrı ise, merhum Abdurrahman'a ziyade dua-yı rahmet ettirmek düşüncesidir; sizi usandırmasın. Hem sizi belki ziyade müteellim edecek en acıklı ve nefret verip ürkütecek en dehşetli yaramı gayet nâhoş, elîm bir surette size göstermekten maksadım, Kur'ân-ı Hakîmin kudsî tiryakı ne derece harikulâde bir ilâç ve parlak bir nur olduğunu göstermektir.

ON ÜÇÜNCÜ RİCA[HAŞİYE-1]

Haşiye-1 Lâtif bir tevafuktur ki, bu On Üçüncü Ricanın bahsettiği medrese hadisesi on üç sene evvel oldu.

Bu Ricada, sergüzeşt-i hayatımın mühim bir levhasından bahsedeceğimden, herhalde bir derece uzun olacak; usanmamanızı ve gücenmemenizi arzu ediyorum.

Harb-i Umumîde Rusun esaretinden kurtulduktan sonra, İstanbul'da, iki üç sene Dârü'l-Hikmette, hizmet-i diniye beni orada durdurdu. Sonra, Kur'ân-ı Hakîmin irşadıyla ve Gavs-ı Âzamın himmetiyle ve ihtiyarlığın intibahıyla, İstanbul'daki hayat-ı medeniyeden usanç ve şâşaalı hayat-ı içtimaiyeden bir nefret geldi. Dâüssıla tabir edilen iştiyak-ı vatan hissi beni vatanıma sevk etti. Madem öleceğim, vatanımda öleyim diye Van'a gittim.

Herşeyden evvel, Van'da Horhor denilen medresemin ziyaretine gittim. Baktım ki, sair Van haneleri gibi onu da Rus istilâsında Ermeniler yakmışlardı. Van'ın meşhur kalesi ki, dağ gibi yekpare taştan ibarettir, benim medresem onun tam altında ve ona tam bitişiktir. Benim terk ettiğim yedi sekiz sene evvel, o medresemdeki hakikaten dost, kardeş, enîs talebelerimin hayalleri gözümün önüne geldi. O fedakâr arkadaşlarımın bir kısmı hakikî şehid, diğer bir kısmı da o musibet yüzünden mânevî şehid olarak vefat etmişlerdi.

Ben ağlamaktan kendimi tutamadım. Ve kalenin, tâ medresenin üstündeki, iki minare yüksekliğinde, medreseye nâzır tepesine çıktım, oturdum. Yedi sekiz sene evvelki zamana hayalen gittim. Benim hayalim kuvvetli olduğu için, beni o zamanda hayligezdirdi. Etrafta kimse yoktu ki, beni o hayalden çevirsin ve o zamandan çeksin. Çünkü yalnızdım. Yedi sekiz sene zarfında, gözümü açtıkça, bir asır zaman geçmiş kadar bir tahavvülât görüyordum.

Baktım ki, benim medresemin etrafındaki şehir içi, kale dibi mevkii, bütün baştan aşağıya kadar yandırılmış, tahrip edilmiş. Evvelki gördüğümden şimdiki gördüğüme, güya iki yüz sene sonra dünyaya gelip öyle hazîn nazarla baktım. O hanelerdeki adamların çoğuyla dost ve ahbap idim. Kısm-ı âzamı, Allah rahmet etsin, muhaceret ile vefat etmişler, gurbette perişan olmuşlardı. Hem Ermeni mahallesinden başka, Van'ın bütün Müslümanlarının haneleri tahrip edilmiş gördüm. Benim kalbim en derinden sızladı. O kadar rikkatime dokundu ki, binler gözüm olsaydı beraber ağlayacaktı. Ben gurbetten vatanıma döndüm, gurbetten kurtuldum zannediyordum. Vâ esefâ, gurbetin en dehşetlisini vatanımda gördüm. On İkinci Ricada bahsi geçen Abdurrahman gibi ruhumla pek alâkadar yüzer talebelerimi, dostlarımı kabirde ve o ahbapların yerlerini harabezar gördüm.

Eskiden beri hatırımda olan bir zâtın bir fıkrası vardı; tam mânâsını göremiyordum. O hazîn levha karşısında tam mânâsını gördüm. Fıkra budur:

لَوْلاَ مُفَارَقَةُ الْاَحْبَابِ مَا وَجَدَتْ لَهَا الْمُنَايَا اِلٰى
اَرْوَاحِنَا سُبُلاً

Yani, “Eğer dostlardan mufarakat olmasaydı, ölüm ruhlarımıza yol bulamazdı ki, gelsin, alsın.” Demek, en ziyade insanı öldüren, ahbaptan mufarakattir. Evet, hiçbir şey beni o vaziyet kadar yandırmamış, ağlatmamış. Eğer Kur’ân’dan, imandan medet gelmeseydi, o gam, o keder, o hüzün, ruhumu uçuracak gibi tesirat yapacaktı.

Eskiden beri şairler şiirlerinde, ahbaplarıyla görüştükleri menzillerin mürur-u zamanla harabegâhlarına ağlamışlar. Bunun en firkatli levhasını da ben gözümle gördüm. İki yüz sene sonra, gayet sevdiği dostların mahall-i ikametine uğrayan bir adamın hüznüyle, hem ruhum, hem kalbim, gözüme yardım edip ağladılar. O vakit, gözümün önünde harabezâra dönmüş yerlerin, gayet mamur ve şenlikli ve neş’eli ve sürurlu bir surette bulunduğu zaman, yirmi seneye yakın, en tatlı bir hayatta, tedris ile, kıymettar talebelerimle geçirdiğim hayatımın o şirin safahâtı, birer birer, sinema levhaları gibi canlanıp görünerek, sonra vefat edip gider tarzında hayali gözümün önünde epey zaman devam etti.

O vakit, ehl-i dünyanın haline çok taaccüp ettim: Nasıl kendilerini aldatıyorlar? Çünkü o vaziyet dünyanın tam fâni olduğunu ve insanlar da içinde misafir bulunduğunu bilbedâhe gösterdi. Ehl-i hakikatin mütemadiyen “Dünya gaddardır, mekkârdır, fenadır; aldanmayınız” demeleri ne kadar doğru olduğunu gözümle gördüm. Hem insan nasıl cismiyle, hanesiyle alâkadardır; öyle de, kasabasıyla, memleketiyle, belki dünyasıyla alâkadar olduğunu kendim de gördüm.

Çünkü, ben vücudum itibarıyla ihtiyarlık rikkatinden iki gözümle ağlarken, medresemin yalnız ihtiyarlığı değil, belki vefatından dolayı on gözle ağlamakistiyordum. Ve o şirin vatanımın yarı ölmesiyle, yüz gözle ağlamayaihtiyacım vardı.

Rivayet-i hadiste vardır ki, her sabah bir melâike çağırıyor:

[1] لِدُوا لِلْمَوْتِ وَابْنُوا لِلْخَرَابِ Yani, “Ölmek için tevellüd edip dünyaya gelirsiniz; harap olmak için binalar yapıyorsunuz” diyor. İşte bu hakikati kulağımla değil, gözümle işitiyordum.

1. el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, 2041; el-Münâvî, *Feyzü’l-Kadir*,5:483, no: 8053; el-Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, 1:94.

Evet, o vaziyetim o vakit beni nasıl ağlattırmış; on senedir hayalim o vaziyete uğradıkça yine ağlıyor. Evet, binler sene yaşamış o ihtiyar kalenin başındaki

menzillerin harap olması ve onun altındaki şehrin sekiz sene zarfında sekiz yüz sene kadar ihtiyarlanması ve kale altındaki gayet hayattar ve mecma-i ahbap olan medresemin vefatı, umum Osmanlı Devletinde bütün medreselerin vefatını gösteren cenazesinin mânevî azametine işareten, koca Van Kalesinin yekpare taşı ona bir mezar taşı olmuş. Adeta o medresedeki, sekiz sene evvel benimle beraber bulunan merhum talebelerim, kabirlerinde benimle beraber ağlıyorlar. Belki o kasabanın harabeduvarları, dağılmış taşları benimle beraber ağlıyorlar. Ve onlarıağlıyor gibi gördüm.

Ben o vakit anladım ki, vatanımdaki bu gurbete dayanamayacağım. Ya ben de kabre, onların yanına gitmeliyim; veyahut dağda bir mağaraya çekilip ecelimi orada beklemeliyim diye düşündüm. Dedim, “Madem dünyada böyle tahammül edilmez, sabır-şiken, mukavemetsûz, yandırıcı firkatler var; elbette mevt, hayata râcihtir. Hayatın bu ağır vaziyeti çekilir dertlerden değildir.”

O vakit cihât-ı sitte denilen altı cihete nazar gezdirdim, karanlıklı gördüm. O şiddet-i teessürden gelen gaflet, bana dünyayı korkunç, boş, hâlî, başıma yıkılacak bir tarzda gösterdi. Ruhum ise, düşman vaziyetini alan hadsiz belâlara karşı bir nokta-i istinad ararken; ve ruhta ebede kadar uzanan hadsiz arzuları tatmin edecek bir nokta-i istimdad taharrî ederken; ve o hadsiz firak ve iftiraktan ve tahrip ve vefattan gelen hüzün ve gama karşı teselli beklerken, birden, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyânın

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ [1]

âyetinin hakikati tecellî etti. O rikkatli, firkatli, dehşetli, hüzünlü hayalden beni kurtardı, gözümü açtırdı.

1. “Göklerde ve yerde ne varsa Allah’ı tesbih eder. Onun kudreti herşeye galiptir ve hikmeti herşeyi kuşatır. Göklerin ve yerin mülkü Ona aittir. Hayatı da, ölümü de O verir. Onun kudreti herşeye yeter.” Hadid Sûresi, 57:1-2.

Baktım ki, meyvedar ağaçların başlarındaki meyveleri tebessüm eder bir tarzda bana bakıyorlar, “Bize de dikkat et; yalnız harabezâra bakıp durma” diyorlardı. Bu âyet-i kerimenin hakikati böyle ihtar ediyordu ki:

“Vansahrâsının sayfasında misafir olan insanların eliyle yazılan ve şehir suretini alan sun’î bir mektubun, Rus istilâsı denilen dehşetli bir sel belâsına düşüp silinmesi neden seni bu kadar müteessir ediyor? Asıl Mâlik-i Hakikî ve herşeyin Sahibi ve Rabbi olan Nakkaş-ı Ezelîye bak ki, bu Van sayfasında, mektubatı kemâl-ı şâşaa ile, eski zamanda gördüğün vaziyeti yine devam edip yazılıyorlar. O yerler boş, harap, hâlî kalmış diye ağlamaların, Mâlik-i

Hakikîsinden gaflet ve insanları misafir tasavvur etmemekten ve mâlik tevehhüm etmek yanlışından ileri geliyor.”

Fakat o yanlışlıktan ve o yakıcı vaziyetten bir hakikat kapısı açıldı. Ve o hakikati tam kabul etmeye nefis hazırlandı. Evet, nasıl ki bir demir ateşe sokulur, tâ yumuşasın, güzel ve menfaattar bir şekil verilsin. Öyle de, o hüzün-engiz hâlet ve o dehşetli vaziyet ateş oldu, nefsimi yumuşattı. Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan, mezkûr âyetin hakikatiyle, hakaik-i imaniyenin feyzini tam ona gösterdi, kabul ettirdi.

Evet, lillâhilhamd, şu âyetin hakikati, iman feyziyle, Yirminci Mektup gibi risalelerde kat’î ispat ettiğimiz gibi, herkesin kuvvet-i imaniyesi nisbetinde inkişaf eden öyle bir nokta-i istinad ruha ve kalbe verdi ki, o vaziyetin dehşetinden yüz derece ziyade korkunç, zararlı musibetlere karşı gelebilir bir kuvveti, iman-ı billâhtan verdi. Ve şöyle ihtar etti ki: “Senin Hâlıkın olan şu memleketin Mâlik-i Hakikîsinin emrine herşey musahhardır. Herşeyin dizgini Onun elindedir. Ona intisabın yeter.”

O Hâlıkıma dayanıp tanıdıktan sonra, düşman suretini alan bütün şeyler düşmanlıklarını terk ettiler, ağlattıran hazîn haller beni neş’elendirmeye başladılar. Hem çok risalelerde kat’î burhanlarla da ispat ettiğimiz gibi, o hadsiz arzulara karşı iman-ı bil’âhiretten gelen nur ile öyle bir nokta-i istimdad verdi ki, değil küçücük ve muvakkat, kısa dünyevî ahbaplara karşı arzu ve rabıtalarıma, belki ebedü’l-âbâdda, âlem-i bekàda, saadet-i ebediyede hadsiz uzun arzularıma kâfi gelebilir bir nokta-i istimdad verdi. Çünkü bir cilve-i rahmetiyle, muvakkat bir misafirhanesi olan bu dünyanın bir menzili olan şu zeminin yüzünde, o misafirlerini bir iki saat sevindirmek için, bahar sofrasında had ve hesaba gelmez, san’atlı, şirin nimetlerini her baharda ihsan edip bir kahvaltı hükmünde o misafirlere yedirdikten sonra, mesken-i ebedîlerinde sekiz daimî Cenneti hadsiz bir zamanda hadsiz envâ-ı nimetiyle doldurup ibâdına ihzar eden bir Rahmânü’r-Rahîmin rahmetine iman ile istinad edip intisabını bilen, elbette öyle bir nokta-i istimdad bulur ki, en ednâ derecesi, hadsiz ebedî emellere medet verip idame eder.

Hem o âyetin hakikatiyle, imanın ziyasından gelen nur öyle parlak bir surette tecellî etti ki, o zulümatlı olan cihât-ı sitteyi gündüz gibi aydınlattırdı. Çünkü bu medresem ve bu şehirde talebe ve dostlarımın arkalarında kalıp ağlamak vaziyetini şöyle aydınlattırdı ki, “Ahbabın gittikleri âlem karanlıklı değil. Yalnız yerlerini değiştirdiler; yine görüşeceksiniz”diye ihtar etti. Ağlamayı tamamen kestirdi. Ve dünyada onların yerinegeçecek ve benzeyecek olanları bulacağımı ifham etti.

Evet, lillâhilhamd, hem vefat eden Van medresesini Isparta medresesiyle ihyâ edip, oradaki ahbapları dahi, daha çok, daha kıymettar talebeler ve ahbaplarla mânen ihyâ etti. Hem bildirdi ki, dünya boş, hâlî olmadığını ve harap olmuş bir memleket suretini yanlış tasavvur ettiğimi, belki Mâlik-i Hakikî hikmetinin iktizasıyla, sun'î insanların levhasını değiştiriyor, mektubunu tazelendiriyor. Bir ağacın bir kısım meyvelerini kopardıkça yerine yine başka meyvelerin geldiğigibi, nev-i beşerde bu zeval ve firak dahi bir teceddüddür, tazelenmektir. İman noktasında, ahbapsızlıktan gelen elîmâne bir hüzün değil, belki başka, güzel bir yerde görüşmek üzere ayrılmaktan gelen lezizâne bir hüzün veren bir tazelenmektir.

Hem o dehşetli vaziyetten, kâinatın mevcudatının karanlıklı görünen yüzünü aydınlattı. Ben de o vakit o hâlete şükretmek istedim. Arabî şu fıkra geldi, tam o hakikati tasvir etti. Şöyle ki, dedim:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نُورِ الْاِيمَانِ الْمُصَوِّرِ مَا يُتَوَهَّمُ
اَجَانِبَاَعْدَاءً اَمْوَاتًا مُوَحِّشِينَ اَيْتَامًا بَاكِينَ،
اَوَدَّاءَاِخْوَانًا اَحْيَاءً مُونِسِينَ مُرَخَّصِينَ مَسْرُورِينَ
ذَاكِرِينَمُسَبِّحِينَ

Yani, "O şiddetli hâletin tesirinden gelen gafletle, kâinatın mevcudatı, bir kısmı düşman ve ecnebî,[HAŞİYE-1] bir kısmı müthiş cenazeler, diğer kısmı ise kimsesizlikten ağlayan yetimler suretinde, gafil nefsime tevehhümle gösterilen bu korkunç levhayı, nur-u imanla aynelyakin gördüm ki: O ecnebî, düşman görünenler birer dost, kardeştirler. Ve o müthiş cenazeler ise, kısmen hayattar ve ünsiyetkâr ve kısmen vazifeden terhis edilenlerdir. Ve o ağlayan yetimlerin vâveylâları ise, zikir ve tesbihin zemzemeleri olduğunu nur-u imanla gördüğümden, o hadsiz nimetlerin menbaı olan imanı bana veren Hâlık-ı Zülcelâle hadsiz hamd ediyorum. Ve bu dünyada, bu dünya kadar büyük, hususî dünyamdaki bütün mevcudatı, hamd ve tesbihât-ı İlâhiyede tasavvur ve niyetimle istimal etmek bir hakkım olduğu nokta-i nazarından, bütün o mevcudatın herbirisinin ve umumunun lisan-ı halleriyle beraber, "Elhamdü lillâhi alâ nûri'l-îmân deriz" demektir.

Haşiye-1 Yani zelzele, fırtına, tufan, tâun, ateş gibi.

Hem o gafletkârâne hâlet-i müthişeden hiçe inen ezvâk-ı hayat ve bütün bütün çekilip kuruyan emeller ve en dar bir daire içinde sıkışıp kalan, belki mahvolan şahsıma ait nimetler, lezzetler, birden—başka risalelerde kat'î bir surette ispat ettiğimiz gibi—nur-u imanla, kalbin etrafındaki o dar daireyi öyle genişlettirdi

ki, kâinatı içine aldı ve o Horhor bahçesinde kurumuş ve lezzetini kaçırmış nimetler yerinde, dâr-ı dünya ve dâr-ı âhireti birer sofra-i nimet ve birer tabla-i rahmet şekline getirdi. Göz, kulak, kalb gibi on değil, yüz cihazat-ı insaniyenin herbirini, gayet uzun bir el suretinde, her mü’minin derecesi nisbetinde o iki sofra-i Rahmân’a uzatıp, her tarafından nimetleri toplayacak bir tarzda gösterdiğinden, hem bu ulvî hakikati ifade, hem o hadsiz nimete şükür için, o vakit böyle demiştim:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نُورِ الْاِيمَانِ الْمُصَوِّرِ
لِلدَّارَيْنِمَمْلُوَّتَيْنِ مِنَ النِّعْمَةِ وَالرَّحْمَةِ، لِكُلِّ مُؤْمِنٍ
حَقًّايَسْتَفِيدُ مِنْهُمَا بِحَوَاسِّهِ الْكَثِيرَةِ الْمُنْكَشِفَةِ
بِاِذْنِخَالِقِهِ

Yani, “Dünya ve âhireti nimet ve rahmetle doldurmuş bir surette, hakikî mü’minlerin nur-u iman ve İslâmiyetle inkişaf ve inbisat etmiş bütün hasselerinin elleriyle o iki muazzam sofradan istifadeyi temin eden ve gösteren nur-u iman nimetinin mukabiline, o imanı bana veren Hâlıkıma, bütün zerrât-ı vücudumla, dünya ve âhiret dolusu hamd ve şükür, elimden gelse yaparım” demektir. Madem iman bu âlemde bu tesirât-ı azîmeyi yapar; elbette dâr-ı bekàda öyle semerat ve füyuzâtı olacak ki, bu dünyadaki akılla onlar ihata edilmez ve tarif edilmez.

İşte, ey benim gibi ihtiyarlık münasebetiyle pek çok dostların firak acılarını çeken ihtiyar ve ihtiyareler! Sizin en ihtiyarınız her ne kadar zâhiren benden yaşlı ise de, mânen ben onlardan daha ziyade ihtiyarlığımı tahmin ediyorum. Çünkü fıtratımda rikkat-i cinsiye ile acımak hissi ziyade bulunduğundan, kendi elemimden başka, binler kardeşlerimin elemlerini de o şefkat sırrıyla çektiğimden, yüzler sene yaşamış gibi ihtiyarım. Ve siz ne kadar firak belâsını çekmişseniz, benim kadar o belâya mâruz kalmamışsınız. Çünkü oğlum yoktur ki yalnız oğlumu düşüneyim. Bendeki fıtrî olan bu ziyade acımaklık ve şefkat, binler Müslüman evlâtlarının, hattâ mâsum hayvanların teellümlerine karşı dahi bir rikkat, bir elem, o sırr-ı şefkatle hissediyordum. Hususî bir hanem yoktur ki fikrimi yalnız ona hasredeyim. Belki bu memleketle ve belki âlem-i İslâmın kıt’asıyla, hanem gibi, hamiyet-i İslâmiye noktasında alâkadarım. Ve o iki büyük hanedeki dindaşlarımın elemleriyle müteellim ve firaklarıyla mahzun oluyorum.

İşte bütün ihtiyarlığımdan ve firak belâlarından gelen teessürâtıma, bana nur-u iman tam kâfi geldi; kırılmaz bir rica, kopmaz bir ümit, sönmez bir ziya, bitmez

bir teselli verdi. Elbette sizlere ihtiyarlıktan gelen karanlık ve gaflet ve teessürat ve teellümâta, iman kâfi ve vâfidir. Asıl en karanlıklı ve en nursuz ve tesellisiz ihtiyarlık ve en elîm ve müthiş firak, ehl-i dalâletin ve ehl-i sefahetin ihtiyarlıklarıdır ve firaklarıdır. O rica ve ziya ve teselli veren imanı zevk etmek ve tesirâtını hissetmek için, ihtiyarlığa lâyık ve İslâmiyete muvafık ubudiyetkârâne bir tavr-ı şuurdârâne takınmakla olur. Yoksa, gençlere benzemeye çalışmak ve onların sarhoşça gafletlerine başını sokup ihtiyarlığını unutmakla değildir.

خَيْرُ شَبَابِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِكُهُولِكُمْ وَشَرُّ كُهُولِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكُمْ [1]

(ev kemâ kàl) meâlindeki hadisi düşününüz. Yani, “Gençlerinizin en iyisi, temkinde ve sefahetlerden çekilmekte ihtiyarlara benzeyenlerdir. Ve ihtiyarlarınızın en fenası, sefahette ve başını gaflete sokmakta gençlere benzeyenlerdir.”

Ey kardeşlerim ihtiyarlar ve hemşire ihtiyareler! Hadis-i şerifte vardır ki, “Altmış yetmiş yaşlarında ihtiyar bir mü’min dergâh-ı İlâhiyeye elini kaldırıp dua ederken, rahmet-i İlâhiye onun elini boş döndürmeye hicap ediyor.”[2] Madem rahmet size karşı böyle hürmet ediyor; siz de rahmetin bu hürmetini, ubudiyetinizle ihtiram ediniz.

1. Ali Mâverdî, *Edebü’d-Dünyâ ve’d-Dîn*,s. 27; İmam-ı Gazâlî, *İhyâ-u Ulûmi’d-Dîn,* 1:142; el-Münâvî, *Feyzü’l-Kadîr,* 3:487.
2. el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*,1:244; el-Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid,* 10:149.

ON DÖRDÜNCÜ RİCA

Dördüncü Şua olan Âyet-i Nuriye-i Hasbiyenin başının hülâsası diyor ki:

Bir zaman, ehl-i dünya beni herşeyden tecrid ettiklerinden, beş çeşit gurbetlere düşmüştüm. Sıkıntıdan gelen bir gafletle, Risale-i Nur’un teselli verici ve medet edici nurlarına bakmayarak,doğrudan doğruya kalbime baktım ve ruhumu aradım. Gördüm ki, gayetkuvvetli bir aşk-ı bekà ve şedit bir muhabbet-i vücut ve büyük bir iştiyak-ı hayat ve hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir fakr, bende hükmediyordu. Halbuki müthiş bir fenâ, o bekàyı söndürüyor. O hâletimde, yanık bir şairin dediği gibi dedim:

Dil bekàsı, Hak fenâsı istedi mülk-ü tenim,
Bir devâsız derde düştüm, ah, ki Lokman bîhaber.

Meyusâne başımı eğdim. Birden, [1] حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ imdadıma geldi, “Beni dikkatle oku” dedi. Ben de günde beş yüz defa okudum. Okudukça, yalnız ilmelyakin ile değil, aynelyakin ile çok kıymettar envârından dokuz

mertebe-i hasbiye bana inkişaf etti.

1. “Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.

BİRİNCİ MERTEBE-İ NURİYE-İ HASBİYE: Bendeki aşk-ı bekà, bendeki bekàya değil, belki sebepsiz ve bizzat mahbub olan kemâl-i mutlak sahibi Zât-ı Zülkemâlin ve Zülcelâlin bir isminin bir cilvesinin, mahiyetimde bir gölgesi bulunduğundan, fıtratımda o Kâmil-i Mutlakın varlığına ve kemâline ve bekàsına müteveccih olan muhabbet-i fıtriye, gaflet yüzünden yolunu şaşırmış, gölgeye yapışmış, âyinenin bekàsına âşık olmuştu. حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ geldi, perdeyi kaldırdı. Gördüm ve hissettim ve hakkalyakin zevk ettim ki, bekàmın lezzeti ve saadeti, aynen ve daha mükemmel bir tarzda Bâkî-i Zülkemâlin bekàsına ve benim Rabbim ve İlâhım olduğuna tasdik ve imanımda ve iz’ânımda vardır. Bunun edillesi, zevi’l-ihsâsı hayrette bırakacak gayet derin ve dakik on iki hemhemler ve şuur-u imanlarla Risale-i Hasbiyede beyan edilmiştir.

İKİNCİ MERTEBE-İ NURİYE-İ HASBİYE: Fıtratımdaki hadsiz aczimle beraber, ihtiyarlık ve gurbet ve kimsesizlik ve tecridim içinde, ehl-i dünya desiseleriyle, casuslarıyla bana hücum ettikleri hengâmda kalbime dedim: “Elleri bağlı, zayıf ve hasta birtek adama ordular taarruz ediyor. Benim için bir nokta-i istinad yok mu?” diye, حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ âyetine müracaat ettim. Bana o âyet bildirdi ki:

İntisab-ı imanî vesikasıyla, kadîr-i mutlak öyle bir Sultana intisap edersin ki, zemin yüzünde, her baharda dört yüz bin milletten mürekkep nebâtat ve hayvânat ordularının bütün cihazatlarını kemâl-i intizamla vermekle beraber, başta insan olarak, hayvânâtın muazzam ordusunun bütün erzaklarını, değil, medenî insanların son zamanlarda keşfettikleri et ve şeker ve sair taamların hülâsaları gibi, belki yüz derece o medenî hülâsalardan daha mükemmel ve bütün taamların her nev’inden tohum ve çekirdek denilen Rahmânî hülâsalara koyup ve o hülâsaları dahi, onların pişirmelerine ve inbisatlarına dair kaderî tarifeler içinde sarıp, muhafaza için küçük sandukçalara koyup tevdi eder. O sandukçaların icadı, كُنْ emrinde bulunan ك ن - fabrikasından o kadar çabuk ve kolay ve çoklukla olur ki, Kur’ân der: “Hâlık emreder, meydana gelir.” Madem sen intisab-ı imanî tezkeresiyle böyle bir nokta-i istinad bulabildiğinden, hadsiz bir kuvvete ve kudrete dayanabilirsin.

Ben de âyetten bu dersimi aldıkça öyle bir kuvve-i mâneviyeyi buldum ki, değil şimdiki düşmanlarıma, belki dünyaya meydan okuyabilir bir iktidar-ı imanî

hissederek, bütün ruhumla beraber [1] حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ dedim.

1. “Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.

ÜÇÜNCÜ MERTEBE-İ NURİYE-İ HASBİYE: Ben o gurbetler ve hastalıklar ve mazlumiyetlerin tazyikiyle dünyadan alâkamı kesilmiş bularak, ebedî bir dünyada ve bâki bir memlekette daimî bir saadete namzet olduğumu iman telkin ettiği hengâmda, tahassür akıtan of, oftan vazgeçip, beşâşet izhar eden oh, oh dedim. Fakat bu gaye-i hayal ve hedef-i ruh ve netice-i fıtratın tahakkuku, ancak ve ancak bütün mahlûkatının bütün harekâtlarını ve sekenatlarını ve ahvâl ve a’mallerini kavlen ve fiilen bilen ve kaydeden ve bu küçücük ve âciz-i mutlak nev-i insanı kendine dost ve muhatap eden ve bütün mahlûkat üstünde bir makam veren bir Kadîr-i Mutlakın hadsiz kudretiyle ve insana nihayetsiz inâyet ve ehemmiyet vermesiyle olabilir diye düşünürken, bu iki noktada, yani, böyle bir kudretin faaliyeti ve zâhiren bu ehemmiyetsiz insanın hakikatli ehemmiyeti hakkında imanın inkişafını ve kalbin itminânını veren bir izah istedim. Yine o âyete müracaat ettim. Dedi ki: “ حَسْبُنَا ’daki نَا ’ya dikkat edip, seninle beraber lisan-ı hal ve lisan-ı kàl ile حَسْبُنَا ’yı kimler söylüyorlar, dinle” emretti.

Birden baktım ki, hadsiz kuşlar ve kuşçuklar olan sinekler ve hesapsız hayvanlar ve nihayetsiz nebatlar ve gayetsiz ağaçlar dahi benim gibi lisan-ı hal ile [1] حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ mânâsını yad ediyorlar. Ve herkesin yâdına getiriyorlar ki, bütün şerâit-i hayatiyetlerini tekeffül eden öyle bir vekilleri var ki, birbirine benzeyen ve maddeleri bir olan yumurtalar ve birbirinin misli gibi katreler ve birbirinin aynı gibi habbeler ve birbirine müşabih çekirdeklerden, kuşların yüz bin çeşitlerini, hayvanların yüz bin tarzlarını, nebâtâtın yüz bin nev’ini ve ağaçların yüz bin sınıfını yanlışsız, noksansız, iltibassız, süslü, mizanlı, intizamlı, birbirinden ayrı fârikalı bir surette, gözümüz önünde, hususan her baharda, gayet çok, gayet kolay, gayet geniş bir dairede, gayet çoklukla halk eder, yapar bir kudretin azamet ve haşmeti içinde, beraberlik ve benzeyişlik ve birbiri içinde ve bir tarzda yapılmalarıyla vahdetini ve ehadiyetini bize gösterir. Ve böyle hadsiz mucizâtı ibraz eden bir fiil-i rububiyete, bir tasarruf-u hallâkıyete müdahale ve iştirak mümkün olmadığını bildirir diye anladım. Her mü’min gibi benim hüviyet-i şahsiyemi ve mahiyet-i insaniyemi anlamak isteyenler ve benim gibi olmak arzu edenler, حَسْبُنَا ’daki نَا cemiyetinde

bulunan ene’nin, yani nefsimin tefsirine baksınlar. Ehemmiyetsiz, hakir ve fakir görünen vücudum—her mü’minin vücudu gibi—neymiş, hayat neymiş, insaniyet neymiş, İslâmiyet neymiş, iman-ı tahkikî neymiş, marifetullah neymiş, muhabbet nasıl olacakmış, anlasınlar, dersini alsınlar.

1. “Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.

DÖRDÜNCÜ MERTEBE-İ NURİYE-İ HASBİYE: Bir vakit ihtiyarlık, gurbet, hastalık, mağlûbiyet gibi vücudumu sarsan arızalar, bir gaflet zamanıma rast gelip, şiddetle alâkadar ve meftun olduğum vücudumu, belki mahlûkatın vücutlarını ademe gidiyor diye elîm endişe verirken, yine bu âyet-i hasbiyeye müracaat ettim. Dedi: “Mânâma dikkat et ve iman dürbünüyle bak.”

Ben de baktım ve iman gözüyle gördüm ki, bu zerrecik vücudum, her mü’minin vücudu gibi, hadsiz bir vücudun âyinesi ve nihayetsiz bir inbisatla hadsiz vücutları kazanmasına bir vesile ve kendinden daha kıymettar, bâki, müteaddit vücutları meyve veren bir kelime-i hikmet bulunduğunu ve mensubiyet cihetiyle bir an yaşaması, ebedî bir vücut kadar kıymettar olduğunu ilmelyakin ile bildim. Çünkü, şuur-u imanla bu vücudum Vâcibü’l-Vücudun eseri ve san’atı ve cilvesi olduğunu anlamakla, vahşî evhamdan ve hadsiz firaklardan ve hadsiz mufarakat ve firakların elemlerinden kurtulup, mevcudata, hususan zîhayatlara taallûk eden ef’âl ve esmâ-i İlâhiye adedince uhuvvet rabıtalarıyla münasebet peydâ eylediğim, bütün sevdiğim mevcudata, muvakkat bir firak içinde daimî bir visal var olduğunu bildim. İşte, iman ile ve imandaki intisap ile, her mü’min gibi, bu vücudum dahi hadsiz vücutların firaksız envârını kazanır. Kendi gitse de onlar arkada kaldığından, kendisi kalmış gibi memnun olur.

Hülâsa, ölüm firak değil, visaldir, tebdil-i mekândır, bâki bir meyveyi sümbül vermektir.

BEŞİNCİ MERTEBE-İ NURİYE-İ HASBİYE: Yine bir vakit hayatım çok ağır şerâitle sarsıldı ve nazar-ı dikkatimi ömre ve hayata çevirdi. Gördüm ki, ömrüm koşarak gidiyor, âhirete yakınlaşmış; hayatım dahi tazyikat altında sönmeye yüz tutmuş. Halbuki, Hayy ismine dair risalede izah edilen hayatın mühim vazifeleri ve büyük meziyetleri ve kıymettar faideleri böyle çabuk sönmeye değil, belki uzun yaşamaya lâyıktır diye müteellimâne düşündüm. Yine üstadım olan [1] حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ âyetine müracaat ettim. Dedi: “Sana hayatı veren Hayy-ı Kayyûma göre hayata bak.”

Ben de baktım, gördüm ki: Hayatımın bana bakması bir ise, Zât-ı Hayy-ı Kayyûma bakması yüzdür. Ve bana ait neticesi bir ise, Hâlıkıma ait bindir. Şu halde, marzî-i İlâhî dairesinde bir an yaşaması kâfidir, uzun zaman istemez.

Bu hakikat dört mesele ile beyan ediliyor. Ölü olmayanlar veyahut diri olmak isteyenler, hayatın mahiyetini ve hakikatini ve hakikî hukukunu o dört mesele içinde arasınlar, bulsunlar ve dirilsinler. Hülâsası şudur ki:

Hayat, Zât-ı Hayy-ı Kayyûma baktıkça ve iman dahi hayata hayat ve ruh oldukça bekà bulur, hem bâki meyveler verir. Hem öyle yükseklenir ki, sermediyet cilvesini alır; daha ömrün kısalığına ve uzunluğuna bakılmaz.

1. "Allah bize yeter; O ne güzel vekildir." Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.

ALTINCI MERTEBE-İ NURİYE-İ HASBİYE: Mufarakat-i umumiye hengâmında olan harab-ı dünyadan haber veren âhirzaman hâdisâtı içinde mufarakat-i hususiyemi ihtar eden ihtiyarlık ve âhir ömrümde bir hassasiyet-i fevkalâde ile fıtratımdaki cemalperestlik ve güzellik sevdası ve kemâlâta meftuniyet hisleri inkişaf ettikleri bir zamanda, daimî tahribatçı olan zeval ve fenâ ve mütemadî tefrik edici olan mevt ve adem, dehşetli bir surette bu güzel dünyayı ve bu güzel mahlûkatı hırpaladığını, parça parça edip güzelliklerini bozduğunu, fevkalâde bir şuur ve teessürle gördüm. Fıtratımdaki aşk-ı mecazî bu hale karşı şiddetli galeyan ve isyan ettiği zamanda bir medar-ı teselli bulmak için, yine bu âyet-i hasbiyeye müracaat ettim. Dedi: "Beni oku ve dikkatle mânâma bak."

Ben de Sûre-i Nur'daki [1] اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَ الْاَرْضِ (ilâ âhir) âyetinin rasathanesine girip, imanın dürbünüyle bu âyet-i hasbiyenin en uzak tabakalarına ve şuur-u imanî hurdebiniyle en ince esrarına baktım, gördüm:

1. "Allah göklerin ve yerin nurudur." Nur Sûresi, 24:35.

Nasıl ki âyineler, şişeler, şeffaf şeyler, hattâ kabarcıklar, güneş ziyasının gizli ve çeşit çeşit cemâlini ve o ziyanın elvân-ı seb'a denilen yedi renginin mütenevvi güzelliklerini gösteriyorlar; ve teceddüd ve taharrükleriyle ve ayrı ayrı kabiliyetleriyle ve inkisaratlarıyla o cemal ve o güzellikleri tazeleştiriyorlar; ve inkisaratlarıyla güneşin ve ziyasının ve elvân-ı seb'asının gizli güzelliklerini güzel izhar ediyorlar. Aynen öyle de, Şems-i Ezel ve Ebed olan Cemîl-i Zülcelâlin cemâl-i kudsîsine ve nihayetsiz güzel Esmâ-i Hüsnâsının sermedî güzelliklerine âyinedarlık edip cilvelerinin tazelenmesi için, bu güzel masnular, bu tatlı mahlûklar, bu cemalli mevcudat, hiç durmayarak gelip gidiyorlar. Kendilerinde görünen güzellikler ve cemaller kendilerinin malı olmadığını, belki tezahür etmek isteyen sermedî ve mukaddes bir cemâlin ve daimî tecellî eden ve görünmek isteyen mücerret ve münezzeh bir hüsnün işaretleri ve alâmetleri ve lem'aları ve cilveleri olduğunun pek çok kuvvetli delilleri Risale-i Nur'da tafsilen izah edilmiş. Burada o burhanlardan üç tanesi, kısaca, gayet mâkul bir surette zikredilmiştir diye beyana başlar. Bu risaleyi gören herbir zevk-i selim

ashabı hayrette kalmakla beraber, kendilerinin istifadelerinden başka, gayrılarının da istifadelerine çalışmayı lâzım buluyorlar. Hususan İkinci Burhanda beş nokta beyan ediliyor. Aklı çürük, kalbi bozuk olmayan, herhalde takdir ve tahsin ve tasviple "Mâşaallah, fetebârekâllah" diyecek; fakir, hakir görünen vücudunu teâli ettirecek harika bir mucize olduğunu derk ve tasdik edecek.

ON BEŞİNCİ RİCA[HAŞİYE-1]

Bir zaman Emirdağı'nda ikamete memur ve tek başıma, menzilde adeta bir haps-i münferit ve bana çok ağır gelen tarassutlar ve tahakkümlerle bana işkence vermelerinden, hayattan usandım, hapisten çıktığıma teessüf ettim. Ruh u canımla Denizli hapsini arzuladım ve kabre girmeyi istedim ve "Hapis ve kabir bu tarz-ı hayata müreccahtır" diye, ya hapse veya kabre girmeye karar verirken, inâyet-i İlâhiye imdada yetişti, kalemleri teksir makinesi olan Medresetü'z-Zehrâ şakirtlerinin ellerine yeni çıkan teksir makinesini verdi. Birden, Nurun kıymettar mecmualarından her tanesi, bir kalemle beş yüz nüsha meydana geldi. Fütuhata başlamaları, o sıkıntılı hayatı bana sevdirdi, "Hadsiz şükür olsun" dedirtti.

Haşiye-1 Nurun telif zamanı üç sene evvel bitmiş olmasından, bu On Beşinci Rica, ileride bir Nurcu tarafından İhtiyarlar Lem'asının tekmiline, telifine mehaz olmak üzere yazıldı.

Bir miktar sonra, Risale-i Nur'un gizli düşmanları, fütuhat-ı Nuriyeyi çekemediler, hükûmeti aleyhimize sevk ettiler. Yine hayat bana ağır gelmeye başladı. Birden inâyet-i Rabbâniye tecellî etti. En ziyade Nurlara muhtaç olan alâkadar memurlar, vazifeleri itibarıyla, müsadere edilen Nur Risalelerini kemâl-i merak ve dikkatle mütalâa ettiler. Fakat Nurlar onların kalblerini kendine taraftar eyledi. Tenkit yerine takdire başlamalarıyla Nur dershanesi çok genişlendi, maddî zararımızdan yüz derece ziyade menfaat verdi, sıkıntılı telâşlarımızı hiçe indirdi.

Sonra, gizli düşman münafıklar, hükûmetin nazar-ı dikkatini benim şahsıma çevirdiler. Eski siyasî hayatımı hatırlattırdılar. Hem adliyeyi, hem maarif dairesini, hem zabıtayı, hem Dahiliye Vekâletini evhamlandırdılar. Partilerin cereyanları ve komünistlerin perdesinde anarşistlerin tahrikâtıyla o evham genişlendi. Bizi tazyik ve tevkif ve ellerine geçen risaleleri müsadereye başladılar. Nur şakirtlerinin faaliyetine tevakkuf geldi. Benim şahsımı çürütmek fikriyle, bir kısım resmî memurlar, hiç kimsenin inanmayacağı isnatlarda bulundular, pek acip iftiraları işâaya çalıştılar. Fakat kimseyi inandıramadılar.

Sonra, pek âdi bahanelerle, zemherîrin en şiddetli soğuk günlerinde beni tevkif ederek, büyük ve gayet soğuk ve iki gün sobasız bir koğuşta, tecrid-i mutlak içinde hapsettiler. Ben küçük odamda günde kaç defa soba yakar ve daima mangalımda ateş varken, zaafiyet ve hastalığımdan zor dayanabilirdim. Şimdi, bu vaziyette, hem soğuktan bir sıtma, hem dehşetli bir sıkıntı ve hiddet

içinde çırpınırken, bir inâyet-i İlâhiye ile bir hakikat kalbimde inkişaf etti. Mânen, “Sen hapse medrese-i Yusufiye namı vermişsin. Hem Denizli’de, sıkıntınızdan bin derece ziyade hem ferah, hem mânevî kâr, hem oradaki mahpusların Nurlardan istifadeleri, hem büyük dairelerde Nurların fütuhatı gibi neticeler, size şekvâ yerinde binler şükrettirdi. Herbir saat hapsinizi ve sıkıntınızı on saat ibadet hükmüne getirdi, o fâni saatleri bâkileştirdi. İnşaallah, bu üçüncü medrese-i Yusufiyedeki musibetzedelerin Nurlardan istifadeleri ve teselli bulmaları, senin bu soğuk ve ağır sıkıntını hararetlendirip sevinçlere çevirecek. Ve hiddet ettiğin adamlar, eğer aldanmışlarsa, bilmeyerek sana zulmediyorlar; onlar hiddete lâyık değiller. Eğer bilerek ve garazla ve dalâlet hesabına seni incitiyorlar ve işkence yapıyorlarsa, onlar pek yakın bir zamanda ölümün idam-ı ebedîsiyle kabrin haps-i münferidine girip daimî sıkıntılı azap çekecekler. Sen onların zulmü yüzünden hem sevap, hem fâni saatlerini bâkileştirmeyi, hem mânevî lezzetleri, hem vazife-i ilmiye ve diniyeyi ihlâsla yapmasını kazanıyorsun” diye ruhuma ihtar edildi.

Ben de bütün kuvvetimle “Elhamdü lillâh” dedim. İnsaniyet damarıyla o zalimlere acıdım, “Yâ Rabbi, onları ıslah eyle” diye dua ettim. Bu yeni hadisede, ifademde Dahiliye Vekâletine yazdığım gibi, on vecihle kanunsuz olduğu ve kanun namına kanunsuzluk eden o zalimler, asıl suçlu onlar olması gibi, öyle bahaneleri aradılar, işitenleri güldürecek ve hakperestleri ağlattıracak iftiraları ve uydurmalarıyla ehl-i insafa gösterdiler ki, Risale-i Nur’a ve şakirtlerine ilişmeye, kanun ve hak cihetinde imkân bulamıyorlar, divaneliğe sapıyorlar.

Ezcümle, bir ay bizi tecessüs eden memurlar birşey bahane bulamadıklarından, bir pusula yazıp ki, “Said’in hizmetkârı bir dükkândan rakı almış, ona götürmüş,” o pusulayı imza ettirmek için hiç kimseyi bulamayıp, sonra yabanî ve sarhoş bir adamı yakalamışlar, tehditkârâne “Gel bunu imza et” demişler. O da demiş: “Tövbeler tövbesi olsun, bu acip yalanı kim imza edebilir?” Onları, pusulayı yırtmaya mecbur etmiş.

İkinci bir nümune: Bilmediğim ve şimdi dahi tanımadığım bir zat, atını, beni gezdirmek için vermiş. Ben de, rahatsızlığım için, teneffüs kastıyla, ekser günlerde, yazda bir iki saat gezerdim. O at ve araba sahibine elli liralık kitap vermeye söz vermiştim—tâ kaidem bozulmasın ve minnet altına girmeyeyim. Acaba bu işte hiçbir zarar ihtimali var mı? Halbuki, “O at kimindir?” diye, elli defa bizlerden hem vali, hem adliyeciler,hem zabıta ve polisler sordular. Güya büyük bir hâdise-i siyasiye ve âsâyişe temas eden bir vakıadır! Hattâ, bu mânâsız soruşların kesilmesi için, iki zat, hamiyeten, biri “At benimdir,” diğeri “Araba benimdir” dedikleri için, ikisini de benimle beraber tevkif ettiler. Bu nümunelere kıyasen, çok çocuk oyuncaklarına seyirci olup gülerek ağladık ve anladık ki,

Risale-i Nur’a ve şakirtlerine ilişenler maskara olurlar.

O nümunelerden lâtif bir muhavere: Benim tevkif kâğıdımda sebep “emniyeti ihlâl” suçu yazıldığından, ben daha o pusulayı görmeden müddeiumuma dedim: “Seni geçen gece gıybet ettim. Emniyet müdürü hesabına beni konuşturan bir polise, ‘Eğer bin müddeiumumî ve bin emniyet müdürü kadar bu memlekette emniyet-i umumiyeye hizmet etmemişsem-üç defa-Allah beni kahretsin’ dedim.”

Sonra, bu sırada, bu soğukta, en ziyade istirahate ve üşümemeye ve dünyayı düşünmemeye muhtaç olduğum bir hengâmda, garazı ve kastı ihsas eder bir tarzda, beni bu tahammülün fevkinde bu tehcir ve tecrit ve tevkif ve tazyike sevk edenlere, fevkalâde iğbirar ve kızmak geldi. Bir inâyet, imdada yetişti. Mânen kalbe ihtar edildi ki:

“İnsanların sana ettikleri ayn-ı zulümlerinde, ayn-ı adalet olan kader-i İlâhînin büyük bir hissesi var.

“Ve bu hapiste yiyecek rızkın var; o rızkın seni buraya çağırdı. Ona karşı rıza ve teslimle mukabele lâzım.

“Hikmet ve rahmet-i Rabbâniyenin dahi büyük bir hissesi var ki, bu hapistekileri nurlandırmak ve teselli vermek ve size sevap kazandırmaktır. Bu hisseye karşı, sabır içinde binler şükretmek lâzımdır.

“Hem senin nefsinin bilmediğin kusurlarıyla onda bir hissesi var. O hisseye karşı istiğfar ve tevbe ile, nefsine ‘Bu tokada müstehak oldun’ demelisin.

“Hem gizli düşmanların desiseleriyle bazı safdil ve vehham memurları iğfal ile o zulme sevk etmek cihetiyle, onların da bir hissesi var. Ona karşı Risale-i Nur’un o münafıklara vurduğu dehşetli mânevî tokatlar, senin intikamını tamamen onlardan almış. O, onlara yeter.

“En son hisse, bilfiil vasıta olan resmî memurlardır. Bu hisseye karşı, onların Nurlara tenkit niyetiyle bakmalarında, ister istemez, şüphesiz, iman cihetinde istifadelerinin hatırı için, [1] وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ düsturuyla onları affetmek bir ulüvvücenaplıktır.”

1. “Öfkelerini yutanlar ve insanları affedenler...” Âl-i İmrân Sûresi, 3:134.

Ben de bu hakikatli ihtardan kemâl-i ferah ve şükürle, bu yeni medrese-i Yusufiyede durmaya, hattâ aleyhimde olanlara yardım etmek için, kendime mucib-iceza, zararsız bir suç yapmaya karar verdim. Hem benim gibi yetmiş beşyaşında ve alâkasız ve dünyada sevdiği dostlarından, yetmişten ancak hayatta beşi kalmış ve onun vazife-i Nuriyesini görecek yetmiş bin Nur nüshaları bâki kalıp serbest geziyorlar ve bir dile bedel binler dille hizmet-i imaniyeyi yapacak kardeşleri, vârisleri bulunan benim gibi bir adama, kabir bu hapisten yüz derece

ziyade hayırlıdır. Ve bu hapis dahi, haricinde hürriyetsiz tahakkümler altındaki serbestiyetten yüz derece daha rahat, daha faidelidir. Çünkü, haricinde, tek başıyla yüzer alâkadar memurların tahakkümlerini çekmeye mukabil, hapiste yüzer mahpuslarla beraber, yalnız müdür ve başgardiyan gibi bir iki zâtın, maslahata binaen hafif tahakkümlerini çekmeye mecbur olur. Ona mukabil, hapiste çok dostlardan kardeşâne taltifler, teselliler görür. Hem İslâmiyet şefkati ve insaniyet fıtratı bu vaziyette ihtiyarlara merhamete gelmesi, hapis zahmetini rahmete çeviriyor diye, hapse razı oldum.

Bu üçüncü mahkemeye geldiğim sırada, zaafiyet ve ihtiyarlık ve rahatsızlıktan ayakta durmaya sıkıldığımdan, mahkeme kapısının haricinde, bir iskemlede oturdum. Birden bir hâkim geldi, hiddet etti, “Neden ayakta beklemiyor?” ihanetkârâne dedi. Ben de ihtiyarlık cihetinden bu merhametsizliğe kızdım. Birden baktım, pek çok Müslümanlar, kemâl-i şefkat ve uhuvvetle, merhametkârâne bakıp etrafımızda toplanmışlar, dağıtılmıyorlar. Birden iki hakikat ihtar edildi:

Birincisi: Benim ve Nurların gizli düşmanlarımız, benim istemediğim halde hakkımdaki teveccüh-ü âmmeyi kırmakla Nurun fütuhatına sed çekilir diye, bazı safdil resmî memurları kandırıp, şahsımı millet nazarında çürütmek fikriyle, ihanetkârâne böyle muameleye sevk etmişler. Buna karşı inâyet-i İlâhiye, Nurların iman hizmetine mukabil, bir ikram olarak, o birtek adamın ihanetine bedel bu yüz adama bak, hizmetinizi takdirle şefkatkârâne, acıyarak, alâkadarâne sizi istikbal ve teşyî ediyorlar. Hattâ, ikinci gün, ben müstantık dairesinde müddeiumumun suallerine cevap verirken, hükûmet avlusunda, mahkeme pencerelerine karşı bin kadar ahali kemâl-i alâka ile toplanıp lisan-ı hal ile “Bunları sıkmayınız” dediklerini, vaziyetleriyle ifade ediyorlar gibi göründüler. Polisler onları dağıtamıyordular. Kalbime ihtar edildi ki: Bu ahali, bu tehlikeli asırda tam bir teselli ve söndürülmez bir nur ve kuvvetli bir iman ve saadet-i bâkiyeye bir doğru müjde istiyorlar ve fıtraten arıyorlar ve Nur Risalelerinde aradıkları bulunuyor diye işitmişler ki, benim ehemmiyetsiz şahsıma, imana bir parça hizmetkârlığım için, haddimden çok ziyade iltifat gösteriyorlar.

İkinci hakikat: Emniyeti ihlâl vehmiyle bize ihanet etmek ve teveccüh-ü âmmeyi kırmak kastıyla tahkirkârâne, aldanmış mahdut adamların bed muamelelerine mukabil, hadsiz ehl-i hakikatin ve nesl-i âtinin takdirkârâne alkışlamaları var diye ihtar edildi.

Evet, komünist perdesi altında anarşistliğin emniyet-i umumiyeyi bozmaya dehşetli çalışmasına karşı, Risale-i Nur ve şakirtleri, iman-ı tahkikî kuvvetiyle bu vatanın her tarafında o müthiş ifsadı durduruyor ve kırıyor, emniyeti ve âsâyişi temine çalışıyor ki, pek çok bir kesrette ve memleketin her tarafında bulunan

Nur talebelerinden, bu yirmi senede alâkadar üç dört mahkeme ve on vilâyetin zabıtaları, emniyeti ihlâle dair bir vukuatlarını bulmamış ve kaydetmemiş.

Ve üç vilâyetin insaflı bir kısım zabıtaları demişler: “Nur talebeleri mânevî bir zabıtadır. Âsâyişi muhafazada bize yardım ediyorlar. İman-ı tahkikî ile, Nuru okuyan her adamın kafasında bir yasakçıyı bırakıyorlar, emniyeti temine çalışıyorlar.”

Bunun bir nümunesi Denizli Hapishanesidir. Oraya Nurlar ve o mahpuslar için yazılan Meyve Risalesi girmesiyle, üç dört ay zarfında iki yüzden ziyade o mahpuslar öyle fevkalâde itaatli, dindarâne bir salâh-ı hal aldılar ki, üç dört adamı öldüren bir adam, tahta bitlerini öldürmekten çekiniyordu. Tam merhametli, zararsız, vatana nâfi bir uzuv olmaya başladı. Hattâ resmî memurlar bu hale hayretle ve takdirle bakıyordular. Hem daha hüküm almadan bir kısım gençler dediler: “Nurcular hapiste kalsalar, bizkendimizi mahkûm ettireceğiz ve ceza almaya çalışacağız, tâ onlardanders alıp onlar gibi olacağız, onların dersiyle kendimizi ıslahedeceğiz.”

İşte bu mahiyette bulunan Nur talebelerini emniyeti ihlâl ile ittiham edenler, herhalde ve gayet fena bir surette aldanmış veya aldatılmış veya bilerek veya bilmeyerek anarşistlik hesabına hükûmeti iğfal edip bizleri eziyetlerle ezmeye çalışıyorlar. Biz bunlara karşı deriz:

“Madem ölüm öldürülmüyor ve kabir kapanmıyor ve dünya misafirhanesinde yolcular gayet sür’at ve telâşla, kafile kafile arkasında toprak arkasına girip kayboluyorlar; elbette pek yakındabirbirimizden ayrılacağız. Siz zulmünüzün cezasını dehşetli bir surette göreceksiniz. Hiç olmazsa mazlum ehl-i iman hakkında terhis tezkeresi olan ölümün, idam-ı ebedî darağacına çıkacaksınız. Sizin dünyada tevehhüm-ü ebediyetle aldığınız fâni zevkler bâki ve elîm elemlere dönecek.”

Maatteessüf gizli münafık düşmanlarımız, bu dindar milletin yüzer milyon velî makamında olan şehidlerinin, kahraman gazilerinin kanıyla ve kılıcıyla kazanılan ve muhafaza edilen hakikat-i İslâmiyete bazan tarikat namını takıp ve o güneşin tek bir şuâı olan tarikat meşrebini o güneşin aynı gösterip, hükûmetin bazı dikkatsiz memurlarını aldatıp, hakikat-i Kur’âniyeye ve hakaik-i imaniyeye tesirli bir surette çalışan Nur talebelerine “tarikatçi” ve “siyasî cemiyetçi” namını vererek aleyhimize sevk etmek istiyorlar. Biz, hem onlara, hem onları aleyhimizde dinleyenlere, Denizli mahkeme-i âdilesinde dediğimiz gibi deriz:

“Yüzer milyon başların feda oldukları bir kudsî hakikate başımız dahi feda olsun. Dünyayı başımıza ateş yapsanız, hakikat-i Kur’âniyeye feda olan başlar, zındıkaya teslim-i silâh etmeyecek ve vazife-i kudsiyesinden vazgeçmeyecekler

inşaallah!”

İşte, ihtiyarlığımın sezgüzeştliğinden gelen ağrılara ve meyusiyetlere, imandan ve Kur’ân’dan imdada yetişen kudsî tesellilerle bu ihtiyarlığımın en sıkıntılı bir senesini, gençliğimin en ferahlı on senesine değiştirmem. Hususan hapiste farz namazını kılan ve tevbe edenin herbir saati on saat ibadet hükmüne geçmesiyle ve hastalıkta ve mazlumiyette dahi herbir fâni gün, sevap cihetinde on gün bâki bir ömrü kazandırmasıyla, benim gibi kabir kapısında nöbetini bekleyen bir adama ne kadar medar-ı şükrandır, o mânevî ihtardan bildim, “Hadsiz şükür Rabbime” dedim, ihtiyarlığıma sevindim ve hapsime razı oldum. Çünkü ömür durmuyor, çabuk gidiyor. Lezzetle, ferahla gitse, lezzetin zevâli elem olmasından, hem teessüf, hem şükürsüzlükle, gafletle, bazı günahları yerinde bırakır, fâni olur, gider. Eğer hapis ve zahmetli gitse, zevâl-i elem bir mânevî lezzet olmasından, hem bir nevi ibadet sayıldığından, bir cihette bâki kalır ve hayırlı meyveleriyle bâki bir ömrü kazandırır. Geçmiş günahlara ve hapse sebebiyet veren hatalara kefaret olur, onları temizler. Bu nokta-i nazardan, mahpuslardan farzı kılanlar, sabır içinde şükretmelidirler.

ON ALTINCI RİCA

Bir zaman, ihtiyarlık vaktinde, Eskişehir hapsinden, bir sene cezayı çekip çıktım. Beni Kastamonu’ya nefyettiler. Polis karakolunda iki üç ay misafir ettiler. Benim gibi, sadık dostlarıyla görüşmekten sıkılan bir münzevî ve kıyafetinin tebdiline tahammül etmeyen bir adam, böyle yerlerde ne kadar azap çeker, anlaşılır.

İşte ben bu meyusiyette iken, birden, inâyet-i İlâhiye ihtiyarlığımın imdadına geldi. O karakoldaki komiser, polislerle beraber, sadık dost hükmüne geçtiler. Hiçbir vakit şapkayı başıma koymayı ihtar etmedikleri gibi, benim hizmetçilerim misilli, istediğim zaman beni şehrin etrafında gezdiriyordular.

Sonra, o karakolun karşısında, Kastamonu’nun medrese-i Nuriyesine girdim, Nurların telifine başladım. Feyzi, Emin, Hilmi, Sadık, Nazif, Salâhaddin gibi Nurun kahraman şakirtleri, Nurların neşri, teksiri için o medreseye devam ettiler. Gençlikte eski talebelerimle geçirdiğim kıymettar müzakere-i ilmiyeyi daha parlak bir surette gösterdiler.

Sonra gizli düşmanlarımız bazı memurları ve bir kısım enaniyetli hocalar ve şeyhleri aleyhimize evhamlandırdılar. Bizi Denizli hapsine, beş altı vilâyetlerden gelen Nur talebelerini, o medrese-i Yusufiyede toplanmaya vesile oldular. Bu On Altıncı Ricanın tafsilâtı, Kastamonu’dan gönderip lâhikaya geçen ve Denizli hapsinde, oradaki kardeşlerime gizli gönderdiğim küçük mektuplar ve mahkemesindeki Müdafaa Risalesidir ki, bu Ricanın hakikatini parlak

gösteriyorlar. Tafsilâtını lâhikaya, müdafaama havale edip, gayet kısa işaret edeceğiz.

Ben, mahrem ve mühim mecmuaları, hususan Süfyâna ve Nurun kerametlerine dair risaleleri kömür ve odunlar altında sakladım, tâ benim vefatımdan veya baştaki başlar hakikati dinleyip akıllarını başlarına aldıktan sonra neşredilsinler diye müsterihâne dururken, birden taharrî memurları ve müddeiumumun muavini, menzilimi bastılar. O gizli ve ehemmiyetli risaleleri odunların altından çıkardılar. Hem beni tevkif edip Isparta Hapishanesine, sıhhatim muhtel bir halde gönderdiler. Ben pek çok müteellim ve Nurlara gelen o zarardan dehşetli müteessir iken, bir inâyet-i İlâhiye imdadımıza yetişti. O gizlenmiş ve ehl-i hükûmet onları okumaya çok muhtaç olan o ehemmiyetli risaleleri kemâl-i merak ve dikkatle okumaya başlayıp, büyük resmî daireler adeta bir dershane-i Nuriye hükmüne geçti. Tenkit fikriyle takdire başladılar. Hattâ Denizli'de, hiç haberimiz yokken, fevkalâde perde altında, matbu *Âyetü'l-Kübrâ'*yı resmî ve gayr-ı resmî pek çok adamlar okudular, imanlarını kuvvetlendirdiler, bizim hapis musibetimizi hiçe indirdiler.

Sonra bizi Denizli hapsine aldılar. Beni tecrid-i mutlak içinde ufunetli, rutubetli, soğuk bir koğuşa soktular. İhtiyarlık, hastalık ve benimyüzümden mâsum arkadaşlarımın zahmetlerinden bana gelen çok teellüm ve Nurların tatil ve müsaderesinden gelen çok teessüf ve sıkıntı içinde çırpınırken, birden inâyet-i Rabbâniye imdada yetişti. Birden o koca hapishaneyi bir dershane-i Nuriyeye çevirip bir medrese-i Yusufiye (a.s.) olduğunu ispat ederek, Medresetü'z-Zehrâ kahramanlarının elmas kalemleriyle Nurlar intişara başladı. Hattâ o ağır şerâit içinde Nurun kahramanı, üç dört ay zarfında yirmiden ziyade Meyve ve Müdafaat Risalesinden yazdı. Hem hapiste, hem hariçte fütuhata başladılar. O musibetteki zararımızı büyük menfaatlere ve sıkıntılarımızı sevinçlere çevirdi.

[1] عَسٰى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ sırrını tekrar gösterdi.

1. "Bakarsınız, sizin hoşlanmadığınız birşey, hakkınızda hayırlı olur." Bakara Sûresi, 2:216.

Sonra birinci ehl-i vukufun yanlış ve sathî zabıtlara binaen aleyhimizde şiddetli tenkitleri ve Maarif Vekilinin dehşetli hücumuyla beraber, aleyhimizde bir beyanname neşretmesiyle, hattâ bazı haberlerle bir kısmımızın idamına çalışıldığı hengâmda, bir inâyet-i Rabbâniye imdadımıza yetişti. Başta Ankara ehl-i vukufunun şiddetli tenkitlerini beklerken, takdirkârâne raporları, hattâ beş sandık Nur Risalelerinde beş on sehiv buldukları halde, mahkemede onların sehiv ve yanlış gösterdikleri noktalar ayn-ı hakikat olduğunu ve onların sehiv ve yanlış dedikleri maddelerde kendileri sehiv ettiklerini ispat ettiğimiz gibi, beş yaprak raporlarında beş on sehiv ve yanlışlarını gösterdik. Ve yedi makamata

gönderdiğimiz Meyve ve Müdafaaname Risaleleri ve Adliye Vekâletine gönderilen Nurun umum risaleleri, hususan mahremlerin dokunaklı ve şiddetli tokatlarına mukabil tehditkârâne şiddetli emirler beklerken, gayet mülâyimâne, hattâ tesellikârâne Başvekilin bize gönderdiği mektubu gibi, musalâha tarzında ilişmemeleri kat'î ispat etti ki, Risale-i Nur'un hakikatleri, inâyet-i İlâhiye kerametiyle onları mağlûp edip kendini onlara irşadkârâne okutturmuş, o geniş daireleri bir nevi dershane yapmış, çok müterreddit ve mütehayyirlerin imanlarını kurtarmış ve bizim sıkıntılarımızdan yüz derece ziyade mânevî ferah ve fayda verdi.

Sonra gizli düşmanlar beni zehirlediler. Ve Nur'un şehid kahramanı merhum Hafız Ali benim bedelime hastahaneye gitti ve benim yerimde berzah âlemine seyahat eyledi, bizi meyusâne ağlattırdı. Ben bu musibetten evvel Kastamonu'nun dağında bağırarak mükerrer defa dedim: "Kardeşlerim, ata et, arslana ot atmayınız." Yani, "Her risaleyi herkese vermeyiniz, tâ bize taarruz edilmesin." Yaya gidilse yedi gün uzakta Hafız Ali (rahmetullahi aleyh), mânevî telefonuyla işitiyor gibi, aynı vakit bana yazıyor ki: "Evet, Üstadım, Risale-i Nur'un bir kerametidir ki, ata et, arslana ot atmaz. Belki ata ot, arslana et atar ki, o arslan hocaya İhlâs Risalesini verdi." Yedi gün sonra mektubunu aldık. Hesap ettik; aynı zamanda, ben dağda bağırırken, o da garip sözleri mektubunda yazıyormuş.

İşte, Nurun böyle bir mânevî kahramanının vefatı ve gizli münafıkların aleyhimizde desiselerle bizi cezalandırmaya çalışmaları ve benim zehirli hastalığımdan dolayıbeni de hastahaneye resmî emirle mecbur etmek endişesi bizi sıkarken,birden inâyet-i İlâhiye imdada geldi. Mübarek kardeşlerimin hâlis dualarıyla zehirin tehlikesi geçmiş ve o merhum şehidin, kuvvetli emârelerle, kabrinde Nurlarla meşgul olması ve sual meleklerine Nurlarla cevap vermesi; ve onun bedeline ve onun sisteminde Nurlara çalışacak Denizli kahramanı Hasan Feyzi (rahmetullahi aleyh) ve arkadaşları perde altında tesirli bir surette hizmetleri; ve düşmanlarımızın dahi, mahpusların birden Nurlarla ıslah olmaları cihetinde, hapisten çıkmamıza taraftar olması; ve Ashab-ı Kehf misilli Nur şakirtleri o sıkıntılı çilehaneyi Ashab-ı Kehf ve eski zaman ehl-i riyâzâtının mağaralarına çevirmesi; ve istirahat-i kalble Nurların neşrine ve yazmasına sa'yleriyle, inâyet-i Rabbâniyenin imdadımıza yetiştiğini ispat etti.

Hem kalbime geldi ki, madem İmam-ı Âzamgibi eâzım-ı müçtehidîn hapis çekmiş ve İmam-ı Ahmed ibni Hanbel gibi bir mücahid-i ekber, Kur'ân'ın birtek meselesi için hapiste pek çok azap verilmiş ve şekvâ etmeyerek, kemâl-i sabırla sebat edip o meselelerde sükût etmemiş. Ve pek çok imamlar ve allâmeler, sizlerden pek çok ziyade azap verildiği halde, kemâl-i sabır içinde şükredip

sarsılmamışlar. Elbette sizler, Kur’ân’ın müteaddit hakikatleri için pek büyük sevap ve kazanç aldığınız halde pek az zahmet çektiğinize binler teşekkür etmek borcunuzdur. Evet, zulm-ü beşer içinde bir cilve-i inâyet-i Rabbâniyeyi kısaca beyan edeceğim:

Ben yirmi yaşındayken tekrarla derdim: “Eski zamanda mağaralara çekilen târiküddünyalar gibi, âhir ömrümde ben de bir mağaraya, bir dağa çekilip insanların hayat-ı içtimaiyesinden çıkacağım.” Hem eski Harb-i Umumîde şark-ı şimalîdeki esaretimde karar vermiştim ki, “Bundan sonra ömrümü mağaralarda geçireceğim.Hayat-ı siyasiyeden ve içtimaiyeden sıyrılacağım. Artık karışmak yeter”derken, inâyet-i Rabbâniye, hem adalet-i kaderiye tecellî ettiler. Kararımdan ve arzumdan çok ziyade hayırlı bir surette, ihtiyarlığıma merhameten, o mutasavver mağaralarımı hapishanelere ve inzivâlara ve yalnızlık içinde çilehanelere ve tecrid-i mutlak menzillerine çevirdi. Ehl-i riyazet ve münzevîlerin dağlardaki mağaralarının çok fevkinde Yusufiye medreseleri ve vaktimizi zayi etmemek için tecridhaneleri verdi. Hem mağara faide-i uhreviyesini, hem hakaik-i imaniye ve Kur’âniyenin mücahidâne hizmetini verdi. Hattâ ben azmetmiştim ki arkadaşlarımın beraatlerinden sonra bir suç gösterip hapiste kalacağım. Hüsrev ve Feyzi gibi mücerredler benim yanımda kalsın ve bir bahane ile, insanlarla görüşmemek ve vaktimi lüzumsuz sohbetlerle ve tasannu ve hodfuruşlukla geçirmemek için tecrid koğuşunda bulunacağım. Fakat kader-i İlâhî ve kısmetimiz bizi başka çilehaneye sevk ettiler.

عَسٰى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ [1] [2]

sırrıyla, ihtiyarlığıma merhameten ve hizmet-i imaniyede daha ziyade çalıştırmak için, ihtiyar ve kudretimizin haricinde bu üçüncü medrese-i Yusufiyede vazife verildi.

1. Hayır, Allah’ın ihtiyar etmiş olduğu şeydedir.
2. “Bakarsınız, sizin hoşlanmadığınız birşey, hakkınızda hayırlı olur.” Bakara Sûresi, 2:216.

Evet, inâyet-i İlâhiye, ihtiyarlığıma merhameten, kuvvetli ve gizli düşmanı bulunmayan gençliğime mahsus olan mağaralarımı, hapishanenin tecrid-i münferit menzillerine çevirmesinde üç hikmet ve hizmet-i Nuriyeye üç ehemmiyetli faydası var:

Birinci hikmet ve faide: Nur talebelerinin bu zamanda toplanmaları, zararsız olarak, medrese-i Yusufiyede olur. Ve birbirini görüp sohbet etmek, hariçte masraflı ve şüpheli olur. Hattâ benimle görüşmek için bazıları kırkelli lirayı sarf ederek gelip, ya yirmi dakika veya hiç görüşmedendöner, giderdi. Ben bazı kardeşlerimi yakından görmek için hapsinzahmetini severek kabul ederdim. Demek hapis bizim için bir nimettir, bir rahmettir.

İkinci hikmet ve faide: Bu zamanda Nurlarla hizmet-i imaniye, her tarafta ilânatla ve muhtaç olanların nazar-ı dikkatlerini celb etmekle olur. İşte, hapsimizle, Nurlara nazar-ı dikkat celb olunur, bir ilânat hükmüne geçer. En ziyade muannid veya muhtaç olanlar onu bulur, imanını kurtarır ve inadı kırılır, tehlikeden kurtulur ve Nurun dershanesi genişlenir.

Üçüncü hikmet ve faide: Hapse giren Nur talebeleri birbirinin hallerinden, seciyelerinden, ihlâs ve fedakârlıklarından ders almalarıyla beraber, Nurlar hizmetinde dünyevî menfaatleri daha aramazlar.

Evet, medrese-i Yusufiyede, çok emârelerle, her sıkıntı ve zahmetin on, belki yüz misli maddî ve mânevî faydalar ve güzel neticeler ve imana geniş ve hâlis hizmetler, gözleriyle gördüklerinden, tam ihlâsa muvaffak olurlar, daha cüz'î ve hususî menfaatlere tenezzül etmezler.

Bu çilehanelerin bana mahsus bir letâfeti ve hazîn, fakat tatlı bir vaziyeti var. Şöyle ki:

Ben gençlik zamanında bizim memlekette gördüğüm eski medresenin aynı vaziyetini görüyorum. Çünkü, vilâyât-ı şarkiyede eski âdet medrese talebelerinin bir kısmının tayınatları dışarıdan geliyordu. Ve bazı medreseler, içinde pişiriyorlardı. Ve daha kaç cihette bu çilehaneye benziyorlardı. Ben de lezzetli bir tahassür içinde buraya baktıkça, o eski gençlik ve şirin zamana hayalen gidiyorum ve ihtiyarlık vaziyetlerini unutuyorum.

Yirmi Altıncı Lem’anın Zeyli

Yirmi Birinci Mektup olup, Mektubat mecmuasına idhal edildiğinden buraya derc edilmedi.

Yirmi Yedinci Lem’a

EskişehirMahkeme Müdafaasıdır. Tarihçe-i Hayat’ta neşredilmiştir.

Yirmi Sekizinci Lem’a

Eskişehir Hapishanesinde ihtilattan ve konuşmaktan memnû’ olduğum zamanda karşımdaki kardeşlerime teselli için yazdığım kısacık fıkraların bir kısmıdır.[1]

Birinci Nükte

Risale-i Nur’dan haber veren İkinci Keramet-i Aleviye Risalesi[2]

İkinci Nükte

Hakikatli bir teselli

Eskişehir'de tevkifhânede Risale-i Nur şakirdlerine yazılan fıkralardır.

Aziz kardeşlerim,

Sizin için pek çok müteessirdim, elem beni eziyordu. Fakat bana ihtar edildi ki; kader ve kısmetinizde, beraber bu hapishânenin suyunu içmek ve ekmeğini yemek vardı. Bir eser-i rahmet-i İlâhiye ve bir cilve-i inâyet-i Rabbâniyye olarak bu suyu ve bu ekmeği beraberyememizin ve içmemizin en kolayı ve en hafifi ve en hayırlısı vesevablısı ve Risale-i Nur şakirdlerinin en menfaatli bir dershâneleri ve en feyizli bir çilehâneleri ve düşmanlarına karşı ne derece ihtiyatlı davranmak lâzım geldiğini tâlim eden en hassas bir imtihan meydanı ve her birinde ayrı ayrı güzel meziyetleri bulunan bu arkadaşların birbirinin âlî meziyetlerinden ve güzel hasletlerinden ve birbiriyle tesis ve tecdid-i uhuvvetlerinden istifade etmek ve ders almak için en nurlu bir dershâne, bir tekke suretinde gördüğümden, bu vaziyetten değil şekvâ, belki bütün ruhumla şükür ettim. Evet, mesleğimiz şükürdür. Ve her şeyde bir vech-i rahmeti, bir cihet-i nimeti görmektir.

Umumunuzun elemleriyle müteellim kardeşiniz *Said Nursî*

1. Risale-i Nur’un telifinden sonra Üstad Bediüzzaman’ın bizzat kendisinin yazdığıve bazılarını da talebelerine yazdırdığı Risale-i Nur’un fihristesindeki tanzime göre 28. Lem’a sıraya konulmuştur. *Nâşirler*

2. İkinci Keramet-i Aleviye Risalesi *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*ve teksir *Lem’alar*’da yer aldığından buraya konulmamıştır.

Üçüncü Nükte

(Sadâkatte namdar, safvet-i kalbde mümtaz Süleyman Rüştü ile bir muhâvere-i lâtife münasebetiyle)

Büyük bir âyetin küçük bir nüktesidir.

Şöyle ki: Güz mevsiminde, sineklerin terhisat zamanına yakın bir vakitte, hodgâm insanlar, cüz'î tâcizleri için sinekleri itlâf etmek üzere hapishanedeki odamızda bir ilâç istimâl ettiler. Benim fazla rikkatime dokunmuştu. Odamda çamaşır ipi vardı. Bilâhare, o insanların inadına, sinekler daha ziyade çoğaldılar. Akşam vaktinde, o küçücük kuşlar, o ip üstünde gayet muntazam diziliyorlardı. Çamaşırları sermek için Rüştü'ye dedim: "Bu küçücük kuşlara ilişme; başka yereser." O da, kemâl-i ciddiyetle, dedi ki: "Bu ip bize lâzımdır; sinekler başka yerde kendilerine yer bulsun."

Her ne ise... Bu lâtife münâsebetiyle, seher vaktinde, sinek ve karınca gibi kesretli küçük hayvanlardan bahis açıldı. Ona dedim ki:

Böyle nüshaları çoğalan nevilerin ehemmiyetli vazifeleri ve kıymetleri vardır. Evet, bir kitap, kıymeti nisbetinde nüshaları teksir edilir. Demek, sinek cinsi de ehemmiyetli vazifesi ve büyük kıymeti var ki, Fâtır-ı Hakîm, o küçücük kaderî mektupları ve kudret kelimelerinin nüshalarını çok teksir etmiş. Evet, Kur'ân-ı Hakîmin

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ اِنَّ
الَّذِينَتَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ
اجْتَمَعُوالَهُ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لاَ يَسْتَنْقِذُوهُ
مِنْهُضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ [1]

1. "Ey insanlar, size bir misal getirildi. Şimdi onu dinleyin: Sizin Allah'ıbırakıp da taptıklarınızın hepsi bir araya gelse de, aslâ bir sinek bile yaratamazlar. Sinek onlardan birşey kapacak olsa, onu da gerialamazlar. İsteyen de âciz, istenen de..." Hac Sûresi, 22:73.

yani, "Cenâb-ı Haktan başka, bütün esbab ve ulûhiyetleri ehl-i dalâlet tarafından dâvâ edilen âliheler içtimâ etse, bir sineği halk edemezler. Yani, sineğin hilkati öyle bir mûcize-i Rabbâniyedir ve bir âyet-i tekvîniyedir ki, bütün esbab toplansa, onun mislini yapamazlar, o âyet-i Rabbâniyeye muâraza edemezler, taklidini yapamazlar" meâlindeki âyetine ehemmiyetli bir mevzu teşkil eden ve Nemrud'u mağlûp eden; ve Hazret-i Mûsâ (a.s.) onların tâcizlerine karşı müştekiyâne, "Yâ Rab, bu muacciz mahlûkları ne için bu kadar

çoğaltmışsın?” deyince, ilhâmen cevap gelmiş ki: “Sen bir defa sineklere itiraz ettin. Bu sinekler çok defa sual ediyorlar ki: ‘Yâ Rab, bu koca kafalı beşer Seni yalnız bir lisân ile zikrediyor. Bazı da gaflet ediyor. Eğer yalnız kafasından bizleri halk etseydin, binler lisân ile Sana zikredecek bizim gibi mahlûklar olurlardı” diye, Hazret-i Mûsâ’nın (a.s.) şekvâsına bin itiraz kuvvetinde hikmet-i hilkatini müdafaa eden sineğin; hem gayet nezâfetperver, her vakit abdest alır gibi yüzünü, gözünü, kanatlarını temizleyen bu tâife, elbette mühim bir vazifesi vardır. Hikmet-i beşeriyenin nazarı kàsırdır; daha o vazifeyi ihâta edememiş.

Evet, Cenâb-ı Hak, nasıl ki deniz yüzünü temizlemek ve her günde milyarlarla vefiyat bulunan hayvânât-ı bahriye cenazelerini[HAŞİYE-1] toplamak ve deniz yüzünü cenazelerle âlûde, müstekreh manzaradan kurtarmak için, sıhhiye memurları nev’inden gayet muntazam âkilüllâhm bir kısım hayvânâtı halk etmiş. Eğer o bahriye sıhhiye memurları gayet muntazam vazifelerini îfâ etmeseydiler, deniz yüzü âyine gibi parlamayacaktı. Belki hazîn ve elîm bir bulanıklık gösterecekti.

Haşiye-1 Evet, bir balık, binler yumurta, binler yavru ve bazan bir milyon yumurtadan ibâret olan havyardan çıkan tevellüdât-ı semekiyeye nisbeten vefiyatları bulunacak—tâ ki muvâzene-i bahriye muhâfaza edilebilsin. Rahîmiyet-i İlâhiyenin lâtif cilvelerindendir ki, valide balıkların yavrularıyla nisbetsiz bir tefâvüt-ü cismîde bulunduklarından, yavrulara valideleri kumandanlık edemiyorlar. Sokuldukları yere giremedikleri için, Hakîm ve Rahîm, yavrular içinde onlara küçük bir kumandan çıkarıp, validelik vazifesini o küçük kumandancıklara gördürür.

Hem her günde milyarlarla yabanî hayvanlar ve kuşların cenazelerini toplamakla rû-yi zemini o taaffünattan temizlemek ve zîhayatları o elîm, hazîn manzaralardan kurtarmak için, nezafet ve sıhhiye memurları hükmünde olan kartallar misilli, kerâmetkârâne, gizli ve uzak, beş altı saat mesafeden bir sevk-i Rabbânî ile o cenazenin yerini hisseden, giden ve kaldıran âkilüllâhm kuşları ve vahşî hayvanları halk etmiş. Eğer bu berriye sıhhiyeleri gayet mükemmel, intizamperver ve vazifedar olmasa idiler, zemin yüzü ağlanacak bir şekil alacaktı.

Evet, âkilüllâhm hayvanların helâl rızıkları, vefat etmiş hayvanların etleridir. Hayatta olan hayvanların etleri onlara haramdır. Eğer yeseler, cezâ görürler.

[1] حَتَّى يَقْتَصَّ الْجَمَّاءُ مِنَ الْقَرْنَاءِ (ev kemâ kàl). Yani, “Boynuzsuz olan hayvanın kısâsı kıyâmette boynuzludan alınır” diye ifade-i hadîsiye gösteriyor ki: Gerçi cesetleri fenâ bulur; fakat ervahları bâkî kalan hayvânât mâbeyninde dahi, onlara münâsip bir tarzda, dâr-ı bekàda mücâzat ve mükâfatları vardır. Ona binâen, canavarlara sağ hayvanların etleri haramdır, denilebilir.

1. Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, 2:235.

Hem küçücük hayvanların cenazelerini ve nimetin küçücük parçalarını ve tanelerini toplamak vazifesiyle karıncaları nezâfet memurları olarak, hem nimet-i İlâhiyenin küçücük parçalarını teleften ve çiğnemekten ve hakàretten ve abesiyetten sıyânet etmekle ve küçücük hayvânâtın cenazelerini toplamakla, sıhhiye memurları gibi tavzif olunmuşlar.

Aynen onlardan daha mühim, sinekleri dahi, insanın gözüne görünmeyen, hastalıkların mikroplarını ve madde-i semmiyeyi temizlemekle, sinekler muvazzaftırlar. Değil mikropların nâkıleleri, bilâkis, muzır mikropları mass, yani, emmek ve yemekle o mikropları imhâ, o madde-i semmiyeyi istihâleye uğratırlar, çok sârî hastalıkların önünü alırlar. Hem sıhhiye neferleri, hem tanzifat memurları, hem kimyager olduklarına ve geniş bir hikmete mazhar bulunduklarına delil ise, onların gayet kesretidir. Çünkü kıymettar, menfaattar şeyler teksir edilir.[HAŞİYE-1]

Ey hodgâm insan! Sineklerin binler hikmet-i hayatiyesinden başka, sana âit bu küçücük faydasına bak, sinek düşmanlığını bırak: Çünkü, gurbette, kimsesiz, yalnızlıkta sana ünsiyet verdiği gibi, gaflete dalıp fikrini dağıtmaktan seni ikaz eder. Ve lâtif vaziyeti ve abdest alması gibi yüzünü, gözünü temizlemesiyle, sana abdest ve namaz, hareket ve nezâfet gibi vazife-i insâniyeti ihtar eder ve ders veren sineği görüyorsun.

Hem sineğin bir sınıfı olan arılar, nimetlerin en tatlısı, en lâtifi olan balı sana yedirdikleri gibi, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyânda, vahy-i Rabbânîye mazhariyetle serfirâz olduğundan, onları sevmek lâzım gelirken, sinek düşmanlığı, belki insana dâimâ muâvenete dostâne koşan ve her belâsını çeken o hayvânâta düşmanlığı gadirdir, haksızlıktır. Muzırların yalnız zararlarını def için mücâdele olabilir. Meselâ koyunları kurtların tecâvüzünden korumak için onlara mukàbele edilir. Acaba hararet zamanından vücudun idaresinden fazla olan kanın çoğalması ve bulaşık ve bazı mevâdd-ı muzırrayı hâmil evridede cereyan eden mülevves kana musallat, belki memur olan sivrisinek ve pireler fıtrî haccâmlar olmasınlar mı? Muhtemel...

سُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ [1]

Haşiye-1 Bir sineğin kanadı ve vücudu ne kadar hârika bir san’at-ı Rabbâniye olduğuna lâtifâne bir işaret olarak, meşhur Yûnus Emre‘nin bu fıkrası ne güzel bildirir:
Bir sineğin kanadını kırk kağnıya yüklettim
Kırkı da çekemedi, kaldı şöyle yazılı.
1. San’atına, akılların hayran olduğu Allah, her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.

Nefsimle mücâdele ettiğim bir zamanda, nefsim kendinde gördüğü nimet-i İlâhiyeyi kendi malı tevehhüm ederek gurura, iftihâra, temeddühe başladı. Ben ona dedim ki: “Bu mülk senin değil, emânettir.” O vakit nefis gurur ve iftihârı bıraktı, fakat tembelliğe başladı. “Benim malımolmayana ne bakayım? Zâyi olsun, bana ne?” dedi. Birden gördüm: Birsinek, elime kondu, emânetullah olan gözünü, yüzünü, kanatlarını güzelce temizlemeye başladı. Bir neferin mîrî silâhını, elbisesini güzelce temizlediği gibi, sinek de temizliyordu. Nefsime dedim: “Bak.” Baktı, tam ders aldı. Sinek ise, mağrur ve tembel nefsime hoca ve muallim oldu.

Sinek pisliği, tıp cihetiyle zararı yok bir maddedir ki, bazan tatlı bir şuruptur.

Fakat sinek, yediği binler muhtelif muzır maddelerin ve mikropların ve semlerin menşei olmakla, sinekler küçücük istihâle ve tasfiye makineleri hükmüne geçmeleri hikmet-i Rabbâniyeden uzak değildir, belki şe'nindendir. Evet, arıdan başka sineklerin bazı tâifeleri var ki,[HAŞİYE-1] muhtelif ve müteaffin maddeleri yerler, mütemâdiyen pislik yerine katre katre şurup damlatırlar. O semli, müteaffin maddeleri ağaçların yapraklarına yağan kudret helvası gibi tatlı, şifâlı bir şuruba tebdil ederek, bir istihâle makinesi olduklarını ispat ederler. Bu küçücük fertlerin ne kadar büyük bir milleti, bir tâifesi olduğunu göze gösterirler. "Küçüklüğümüze bakma. Tâifemizin azametine bak, *'Sübhânallah'* de" diye lisân-ı hâl ile söylerler.

Haşiye-1 Evet, sineğin küçücük bir tâifesini baharın âhirinde, badem ve zerdali ağaçlarının dallarında, siyah bir kütle halinde halk olunup, dala yapışık olup kalırlar. Mütemâdiyen, pislik yerine damlacıklar onlardan akıyor. O katreler bal gibi, sâir sinekler etrafına toplanırlar, emerler. Diğer bir başka tâifesi de nebâtâtın çiçeklerinin ve incir gibi bir kısım ağaçların telkîhinde istihdâm olunuyorlar. Sinek tâifelerinden yıldızlı, mumlu, ışıklı olan yıldız böceğin şâyân-ı temâşâ olduğu gibi, sinek tâifelerinden yaldızlı, altın gibi parlak kısmı da şâyân-ı dikkattir. Mızraklı sinekle, eşkıyaları hükmünde olan yabanî arıları daunutmamalıyız. Eğer Hâlik-ı Rahmân onların dizginini çekmeseydi, bumızraklı tâifeler, pireler gibi insanlara hücum etseydiler, وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لاَ يَسْتَنْقِذُوهُ Nemrud'u öldürdükleri gibi, nev-i insanı da hırpalayacak idiler; âyetinin mânâ-yı işârîsini tefsir ederdi. İşte, bunlar gibi yüz namdar hâsiyetli tâifeleri bulunan sinek cinsinin büyük bir ehemmiyeti vardır ki, mezkûr azîm âyet onu mevzu yapmış; يَآ أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ (ilâ âhir) demiş.

Dördüncü Nükte

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ [1]

âyetine dâir gayet ehemmiyet kesb etmiş. Mühim ve mütefennin bir adam bu sual ile bazı hocaları ilzâm ettiği bir suale muhtasar bir cevaptır.

SUAL: Deniliyor ki: “Demir yerden çıkıyor; yukarıdan inmiyor ki اَنْزَلْنَا [2] denilsin. Neden اَخْرَجْنَا [3] dememiş; zâhiren muvâfık görülmeyen اَنْزَلْنَا demiş?”

1. “Biz demiri de indirdik ki, onda hem kuvvet ve şiddet, hem de insanlar için faydalar vardır.” Hadîd Sûresi, 57:25.
2. İndirdik.
3. Çıkardık.

ELCEVAP: Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân, اَنْزَلْنَا kelimesiyle, demirdeki azîm ve çok ehemmiyetli nimet cihetini ihtar etmek için اَنْزَلْنَا demiş. Çünkü yalnız demirin zâtını nazara vermiyor ki, “ihrac” desin. Belki demirdeki nimet-i azîmeyi ve nev-i beşerin demire ne derece muhtaç olduğunu ihtar içindir. Nimet ciheti ise aşağıdan yukarıya çıkmıyor, belki rahmet hazinesinden geliyor. Rahmet hazinesi elbette âlî, yukarı ve mânen yüksek mertebededir. Elbette nimet yukarıdan aşağıyadır ve muhtaç olan beşerin mertebesi aşağıdadır. Elbette in’âm, ihtiyâcın mâfevkindedir. Onun için, nimetin hazine-i rahmetten beşerin ihtiyâcına imdâd için gelmesinin hak tâbiri, اَنْزَلْنَا dır, “ihrac” değildir.

Hem tedricî ihrâcat beşerin eliyle olduğu için, “ihrac” kelimesi ihsan cihetini nazar-ı gaflete hissettirmez. Evet, demirin maddesi murad olunsa, mekân-ı maddî itibarıyla ihraçtır. Fakat demirin sıfatı ve burada mânâ-yı maksudu olan “nimet” ise, mânevîdir. Bu mânâ-yı maddî, mekâna bakmıyor, belki mânevî mertebeye bakar. Rahmân’ın hadsiz mertebe-i ulviyetinin bir tecellîsi olan hazine-i rahmetten gelen nimet, elbette en yüksek makamdan en aşağı mertebeye

gönderiliyor. Hak tâbiri أَنْزَلْنَا [1] dır. Bu tâbirle nev-i beşere ihtar eder ki, demir en büyük bir nimet-i İlâhiyedir.

Evet, nev-i beşerin bütün san'atlarının mâdeni ve terakkiyâtının menbaı ve kuvvetinin medârı demirdir. İşte bu azîm nimeti ihtâr için, makam-ı imtinan ve in'âmda, kemâl-i haşmetle [2] وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ferman ediyor. Nasıl ki Hazret-i Dâvud'a en mühim bir mûcize olarak [3] وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ferman ediyor. Yani, büyük bir peygambere büyük bir mûcize ve büyük bir nimet olarak demiri yumuşatmasını gösteriyor.

1. İndirdik.
2. "Biz demiri de indirdik ki, onda hem kuvvet ve şiddet, hem de insanlar için faydalar vardır." Hadîd Sûresi, 57:25.
3. "Demiri de onun için yumuşattık." Sebe' Sûresi, 34:10.

Sâniyen: "Yukarı," "aşağı" nisbîdir. Küre-i arzın merkezine göre yukarı ve aşağı oluyor. Hattâ bize nisbeten aşağı olan birşey, Amerika kıt'asına nazaran yukarı oluyor. Demek, merkezden sath-ı arz tarafına gelen maddeler, sath-ı arzda olanlara göre vaziyeti değişir.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân i'câz lisânı ile ifade ediyor ki: Demirin o kadar çok menâfii, o kadar geniş fevâidi vardır ki, insanın hânesi olan küre-i arzın mahzeninden çıkarılacak âdi bir madde değildir. Ve rastgele hâcâtta istimâl edilmiş fıtrî bir mâden değildir. Belki Hâlık-ı Kâinatın tarafından rahmet hazinesinde ve kâinatın büyük tezgâhından ihzâr edilmiş bir nimet olarak, "Rabbü's-Semâvâti ve'l-Arz" ünvân-ı haşmetiyle de küre-i arz sekenesinin hâcâtına medâr olmak için demiri inzâl etmiş, indirmiş diye, demirdeki umûmî menfaati ifade için, güya demirin gökten gelen rahmet, hararet ve ziyâ gibi öyle şümullü faydaları var ki, kâinat tezgâhından gönderiliyor, küre-i arzın dar anbarından değil. Belki kâinat sarayındaki büyük hazine-i rahmetten ihzâr edilerek gönderilip, küre-i arzın anbarında yerleştirilmiş; o anbardan asırların ihtiyâcına nisbeten parça parça ihraç ediliyor.

Kur'ân-ı Azîmüşşân, bu küçük anbardaki parça parça çıkarılan demiri, yalnız "sarf etmek" mânâsını ifade etmek istemiyor. Belki Hazine-i Kübrâdan o nimet-i azîmeyi küre-i arz ile beraber indirdiğini ifade etmek için; yani, bu küre-i arz hânesine en lâzım şey demirdir ki, Hâlık-ı Zülcelâl, güya küre-i arzı güneşten ayırıp insanlar için indirdiği zaman, demiri de beraber inzâl etmiş ve ekser ihtiyâc-ı beşer onunla temin edilmiştir. Kur'ân-ı Hakîm, "Bu demirle işlerinizi görünüz ve onu çıkarmaya çalışarak istifade ediniz" diye, mûcizâne ferman ediyor.

Bu âyette hem def-i a’dâya, hem celb-i menâfie medâr iki nimet beyan ediyor. Nüzûl-u Kur’ân’dan evvel demirle ehemmiyetli menâfi-i beşeriye temin edildiği görülmüş. Fakat istikbalde demirin gayet hârika ve muhayyirü’l-ukùl bir surette, denizde, havada ve karada gezerek küre-i arzı musahhar edip, mevt-âlûd bir hârika kuvveti gösterdiğini ifade için, [1] فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ kelimesiyle, ihbâr-ı gaybî nev’inden bir lem’a-i i’câz gösteriyor.

1. “Onda kuvvet ve şiddet vardır.” Hadid Sûresi, 57:25.

Beşinci Nükte

Geçmiş nükteden bahsederken hüdhüd-ü Süleyman'dan bahis açıldı. Israrcı ve sualci bir kardeşimiz: [HAŞİYE-1] "Hüdhüdün, Cenâb-ı Hakkı tavsifte [1] يَخْرُجُ الْخَبْءَ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ diyerek mühim makamda, mühim evsâf-ı İlâhiye içinde, nisbeten hafif bu vasfın zikrine sebep nedir?"

Haşiye-1 Sual etmekte çalışkan, yazmakta tembellik eden Re'fet'tir.
1. "Göklerde ve yerdeki bütün gizlilikleri meydana çıkarır..." Neml Sûresi, 27:25.

Elcevap: Beliğ bir kelâmın bir meziyeti şudur ki, söyleyenin ziyade meşgul olduğu san'atını, meşgalesini ihsâs etsin. Hüdhüd-ü Süleymanî ise, suyu az olan sahrâ-yı Ceziretü'l-Arabda gizli su yerlerini ferâsetle, kerâmetvâri keşfeden bedevî arîfleri gibi, hayvan ve tuyûrun arîfi olarak ve Hazret-i Süleyman Aleyhisselâma küngânlık eden ve su buldurup çıkarttıran mübârek ve vazifedar bir kuş olmakla, kendi san'atının mikyasçığıyla Cenâb-ı Hakkın semâvât ve arzdaki mahfiyâtı çıkarmakla mâbûdiyetini ve mescûdiyetini ispat ettiğini, kendi san'atçığıyla bilip ifade ediyor.

Evet, hüdhüd pek güzel görmüş. Çünkü, toprak altındaki had ve hesaba gelmeyen tohumların, çekirdeklerin, mâdenlerin muktezâ-yı fıtrîsi, aşağıdan yukarıya çıkmak değildir. Çünkü ecsâm-ı sakîle ihtiyarsız, ruhsuz olduğu için, kendi yukarıya çıkamaz; yukarıdan kendi kendine aşağıya düşebilir. Aşağıdan, hususan toprak sıkleti altında gizlenen bir cisim, câmid omuzundaki ağır yükü silkip çıkmak, kat'iyyen kendi kendine olamaz. Demek bir kudret-i hârika ile çıkarılıyor.

İşte, hüdhüd, berâhîn-i mâbûdiyet ve mescûdiyetin en gizlisini ve en mühimmini kendi arîfliğiyle bilmiş, bulmuş; Kur'ân-ı Hakîm onun hakkındaki ifadesine bir i'câz vermiştir.

Altıncı Nükte

[1]

1. "De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için bütün denizler mürekkep olsa, hattâbir o kadarını daha getirip ilâve etsek, Rabbimin sözleri tükenmeden odenizler tükenirdi." Kehf Sûresi, 18:109.

Şu âyet-i azîme çok büyük ve çok âlî ve çok geniş bir denizdir. Onun cevherlerini beyan etmek için koca bir cilt kitap yazmak lâzım gelir. Onun o kıymettar cevâhirini başka zamana tâliken, şimdilik yalnız birkaç gün evvel tahattur-u hakàik noktasında, benim için ehemmiyetli bir zaman olan namaz tesbihâtında, uzaktan uzağa fikrin nazarına ilişen bir nüktenin şuâı göründü. O zamanda kaydedemedik; gittikçe tebâud ediyordu. Bütün bütün kaybolmadan evvel o nüktenin bir cilvesini avlamak için, etrafında dâirevâri birkaç kelime söyleyeceğiz.

BİRİNCİ KELİME: Kelâm-ı Ezelî, ilim, kudret gibi bir sıfat-ı İlâhiye olduğu cihetle, gayr-ı mütenâhidir. Nihâyetsiz olan birşeye denizler mürekkep olsa, elbette bitiremez.

İKİNCİ KELİME: Bir zâtın vücudunu ihsâs eden en zâhir, en kuvvetli eser, tekellümüdür. Bir zâtın kelâmını işitmek, bin delil kadar vücudunu, belki şuhud derecesinde, ispat ettiği nokta-i nazarda, bu âyet-i kerîme mânâ-yı işârîsiyle diyor ki: "Rabb-i Zülcelâlin vücudunu gösteren kelâm-ı İlâhînin adedini, denizler mürekkep olsa, ağaçlar kalem olsa, yazsalar, bitiremezler. Yani, bir zâtın böyle bir kelâmı, vücuduna şuhud derecesinde delâlet ettiğine bedel; Zât-ı Ehad-i Samede, kelâmın mütekellime delâleti ve ihsâsı gibi had ve hesâba gelmeyen hadsizdir ki, umum denizlerin suyu mürekkep olsa, yazmasına kifâyet etmez" demektir.

ÜÇÜNCÜ KELİME: Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân hakàik-ı îmâniyeyi umum tabakàt-ı beşere ders verdiği için, tesbit ve tahkik ve iknâ etmek hikmetiyle, bir hakikati zâhiren tekrar ettiği için, ehl-i ilim ve ehl-i kitap bulunan o zaman

ulemâ-i Yehûd, Peygamber-i Zîşan Aleyhissalâtü Vesselâmın ümmîliğine ve kıllet-i ilmine gayet haksız bir taarruz ettiklerine mânen bir cevaptır. Şöyle ki:

Âyet-i kerîme der: “Tahkik ve iknâ gibi pek çok hikmetler için ayrı ayrı faydalar nokta-i nazarında çok müteaddit neticeleri bulunan bir hakikati, umûmun, bilhassa avâmın kalbinde yerleştirmek için, erkân-ı îmâniye gibi herbir meselesi bin mesâil kıymetinde ve binler hakàikı tazammun eden meseleleri ayrı ayrı, mûcizâne tarzlarda tekrarını, hasr-ı kelâmî ve kusur-u zihnî ve sermâyenin noksâniyetinden değildir. Belki hadsiz, nihâyetsiz hazine-i ezeliye-i kelâm-ı İlâhîden alınan ve âlem-i gayb hesâbına âlem-i şehâdete müteveccih olup, cin, ins, ruh, melekle konuşan ve her ferdin kulağında tanînendâz olan Kur’ân’ın menbaı bulunan Kelâm-ı Ezelînin kelimâtını saymak için denizler mürekkep olsa, zîşuurlar kâtip, nebâtâtlar kalem, belki zerratlar kalem ucu olsalar, yine bitiremezler. Çünkü bunlar mütenâhi, o ise nihâyetsizdir.”

DÖRDÜNCÜ KELİME: Mâlûmdur ki, umulmadık birşeyden kelâmın sudûru, kelâmı ehemmiyetleştirir; kendini dinlettiriyor. Hususen cevv-i semâ ve bulutlar gibi büyük cirmlerde tekellümvâri sadâlar dahi ehemmiyetle herkese kendini dinlettiriyor. Hususen dağ cesâmetinde bir fonoğrafın nağamâtı daha fazla kulağın nazar-ı dikkatini celb eder. Hususen semâvât tabakalarını plâklar ittihâz edip küre-i arzın kafasına işittirmek için sudûr eden sadâ-yı semâvî-i Kur’ânîyi, radyo kuvvetiyle, zerrât-ı havâiye o hurûfâta âhize ve nâkıle oldukları gibi, elbette bu kudsî hurûfât-ı Kur’âniyeye birer âyine, birer lisan, birer ibre ucu, birer kulak hükmüne geçtiğine remzen, Kur’ân-ı Hakîmin hurûfâtının ne derece ehemmiyetli, kıymetli, hâsiyetli, hayattar olduğuna işareten, âyet mânâ-yı işârîsiyle diyor ki: “Kelâmullah olan Kur’ân o kadar hayattar ve kıymettardır ki, onu dinleyen, işiten kulakların adedi ve o kulaklara giren o kudsî kelimelerin sayısını, bütün denizler mürekkep ve melâike kâtip ve zerreler noktalar ve nebatlar ve kıllar kalemler olsa, bitiremezler.”

Evet, bitiremezler. Çünkü Cenâb-ı Hak beşerin zayıf, ruhsuz kelâmının adedini havada milyonlar kadar teksir etse, elbette arz ve semâvâtın Pâdişâh-ı Bîmisâlinin arz ve semâvâta bakan ve arz ve semâvâtta umum zîşuurlara hitâb eden kelâmının herbir kelimesi zerrât-ı havâiye adedince kelimeler olur.

BEŞİNCİ KELİME: İki Harftir.

Birinci Harf: Nasıl ki sıfat-ı Kelâmın kelimeleri var. Öyle de, Kudretin de mücessem kelimeleri var; İlmin de hikmetli kaderî kelimeleri var ki, bütün mevcudattır. Hususen zîhayatlar, hususen küçük mahlûklar, herbiri birer kelime-i Rabbâniyedir ki Mütekellim-i Ezelîye, kelâmdan daha kuvvetli bir surette işaret eder. Ve onların adedini, denizler mürekkep olsa bitiremezler, demek olduğu

mânâsına dahi şu âyet-i kerîme remzen bakıyor.

İkinci Harf: Bütün melâikelere ve insanlara, hattâ hayvanlara gelen umum ilhamlar, bir nevi kelâm-ı İlâhîdir. Bu kelâmın kelimâtı elbette gayr-ı mütenâhidir. Saltanat-ı Mutlakanın nihâyetsiz cünûdunun mütemâdiyen aldıkları ilhâm ve o emr-i İlâhiyenin kelimâtı ne derece çok ve nihâyetsiz olduğunu âyet bize haber veriyor demektir. لاَيَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلاَّ اللّٰهُ [1] وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ [2]

1. "Gerçek ilim Allah katındadır." Mülk Sûresi, 67:26.
2. "Gaybı yalnız Allah bilir." Neml Sûresi, 27:65; *Tirmizi*, Sevâbü'l-Kur'ân: 7; Dârimî, *Fedâilü'l-Kur'ân*: 21.

Yedinci Nükte

Aziz kardeşim,

Vahdetü’l-vücuda dair bir parça izahat istiyorsunuz. Bu meseleye dair Otuz Birinci Mektubun bir lem’asında, Hazret-i Muhyiddin’in bu meseledeki fikrine karşı gayet kuvvetli ve izahlı bir cevap vardır. Şimdilik bu kadar deriz ki:

Bu mesele-i vahdetü’l-vücudu şimdiki insanlara telkin etmek, ciddî zarar verir. Nasıl ki teşbihat ve temsiller, havassın elinden avâmın eline ve ilmin elinden cehlin eline girse, hakikat telâkki edilir.[HAŞİYE-1] Öyle de, vahdetü’l-vücud meselesi gibi hakaik-i ulviye, ehl-i gaflet ve esbab içine dalan avamlara girse, tabiat telâkki edilir ve üç mühim zarar verir:

Haşiye-1 Nasıl ki iki melâike (teşbihin sırrı münasebetiyle Sevr ve Hût tesmiye edilen), avamca koca bir öküz ve koca bir balık telâkki edilmiştir.

Birincisi: Vahdetü’l-vücudun meşrebi, Cenâb-ı Hak hesabına kâinatı adeta inkâr etmek iken, avâma girdikçe, gafil avamlara, hususan maddiyyun fikirleriyle âlûde olan fikirlere girdikçe, kâinat ve maddiyat hesabına ulûhiyeti inkâr yoluna gider.

İkincisi: Vahdetü’l-vücud meşrebi, mâsivâ-yı İlâhînin rububiyetini o derece şiddetle reddeder ki, mâsivâyı inkâr ve ikiliği ref ediyor. Değil nüfus-u emmârenin, belki herbir şeyin müstakil vücudunu görmemek iken, bu zamanda fikr-i tabiatın istilâsıyla ve gurur ve enâniyetin nefs-i emmâreyi şişirmesiyle ve âhireti ve Hâlıkı bir derece unutmak cihetiyle bazı nüfus-u emmâre küçük birer firavun, adeta nefsini mâbud ittihaz etmek istidadında bulunan insanlara vahdetü’l-vücudu telkin etmek, nefs-i emmâreyi—el’iyâzü billâh—öyle şımartır ki, ele avuca sığmaz.

Üçüncüsü: Tagayyür, tebeddül, tecezzî, tahayyüzden mukaddes, münezzeh, müberrâ, muallâ olan Zât-ı Zülcelâlin vücub-u vücuduna ve takaddüs ve tenezzühüne muvafık düşmeyen tasavvurâta sebebiyet verir ve telkinât-ı bâtılaya medar olur.

Evet, vahdetü’l-vücuddan bahseden, fikren serâdan Süreyyaya çıkarak, kâinatı arkasında bırakıp nazarını Arş-ı Âlâya diken, istiğrâkî bir surette kâinatı mâdum sayıp herşeyi doğrudan doğruya kuvvet-i imanla Vâhid-i Ehadden görebilir. Yoksa, kâinatın arkasında durup kâinata bakan ve önünde esbabı gören ve ferşten nazar eden, elbette esbab içinde boğulup tabiat bataklığına düşmek ihtimali var. Fikren Arşa çıkan, Celâleddin-i Rumî gibi diyebilir: “Kulağını aç! Herkesten işittiğin sözleri, fıtrî fonoğraflar gibi, Cenâb-ı Haktan işitebilirsin.” Yoksa, Celâleddin gibi bu derece yükseğe çıkamayan ve ferşten Arşa kadar mevcudatı

âyine şeklinde görmeyen adama “Kulak ver, herkesten kelâmullahı işitirsin” desen, mânen Arştan ferşe sukut eder gibi, hilâf-ı hakikat tasavvurât-ı bâtılaya giriftar olur.

مَا لِلتُّرَابِ وَلِرَبِّ الْاَرْبَابِ [1] قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ [2]

سُبْحَانَ مَنْ تَقَدَّسَ عَنِ الْاَشْبَاهِ ذَاتُهُ وَتَنَزَّهَتْ عَنْ
مُشَابَهَةِ الْاَمْثَالِ صِفَاتُهُ وَشَهِدَ عَلٰى رُبُوبِيَّتِهِ اٰيَاتُهُ
جَلَّجَلَالُهُ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ [3]

1. “Sen Allah de; sonra da bırak onları, daldıkları batakta oyalanadursunlar.” En’âm Sûresi, 6:91.
2. Rabbü’l-Erbâb olan Allah’ı anlatmak, topraktan halk olunan insanın haddine mi düşmüştür?
3. Zâtında şebihten mukaddes ve sıfâtında misillerin benzemesinden münezzeh olan, âyetleri Onun rububiyetine delâlet eden, celâli nihayet derecedeyüce olan ve Ondan başka hiçbir ilâh bulunmayan Zâtı her türlü kusurdantenzih ederiz.

Bir suale cevap

Mustafa Sabri ile Mûsâ Bekûf’un efkârlarını muvazene etmek için vaktim müsait değildir. Yalnız bu kadar derim ki:

Birisi ifrat etmiş, diğeri tefrit ediyor. Mustafa Sabri gerçi müdafaatında Mûsâ Bekûf’a nisbeten haklıdır; fakat Muhyiddin gibi ulûm-u İslâmiyenin bir mucizesi bulunan bir zâtı tezyifte haksızdır.

Evet, Muhyiddin, kendisi hâdî ve makbuldür. Fakat her kitabında mühdî ve mürşid olamıyor. Hakaikte çok zaman mizansız gittiğinden, kavâid-i Ehl-i Sünnete muhalefet ediyor ve bazı kelâmları zâhirî dalâlet ifade ediyor. Fakat kendisi dalâletten müberrâdır. Bazan kelâm küfür görünür, fakat sahibi kâfir olamaz. Mustafa Sabri bu noktaları nazara almamış, kavâid-i Ehl-i Sünnete taassup cihetiyle bazı noktalarda tefrit etmiş.

Mûsâ Bekûfise, ziyade teceddüde taraftar ve asrîliğe mümâşâtkâr efkârıyla çok yanlış gidiyor. Bazı hakaik-i İslâmiyeyi yanlış tevillerle tahrif ediyor. Ebu’l-Âlâ-yı Maarrî gibi merdut bir adamı muhakkikînlerin fevkinde tuttuğundan ve kendi efkârına uygun gelen Muhyiddin’in Ehl-i Sünnete muhalefet eden meselelerine ziyade taraftarlığından, ziyade ifrat ediyor.

قَالَ مُحْيِ الدِّينِ: تُحْرَمُ مُطَالَعَةُ كُتُبِنَا عَلٰى مَنْ
لَيْسَ مِنَّا

Yani,”Bizden olmayan ve makamımızı bilmeyen, kitaplarımızı okumasın, zarar görür.” Evet, bu zamanda Muhyiddin’in kitapları, hususan vahdetü’l-vücuda dair meselelerini okumak zararlıdır.

Sekizinci Nükte

Bu da güzeldir

[1] اَلْفُ اَلْفِ صَلاَةٍ وَ اَلْفُ اَلْفِ سَلاَم عَلَيْكَ يَارَسُولَ اللّٰهِ cümlesi namaz tesbihatında okunurken inkişaf eden lâtif bir nükteyi uzaktan uzağa gördüm. Tamamını tutamadım, fakat işaret nev'inden bir iki cümlesini söyleyeceğim.

Gördüm ki, gece âlemi, dünyanın yeni açılmış bir menzili gibidir. Yatsı namazında o âleme girdim. Hayalin fevkalâde inbisatından ve mahiyet-i insaniyenin bütün dünya ile alâkadarlığından, koca dünyayı, o gecede bir menzil gibi gördüm. Zîhayatlar ve insanlar o derece küçüldüler, görünmeyecek derecede küçüldüler. Yalnız o menzili şenlendiren ve ünsiyetlendiren ve nurlandıran tek şahsiyet-i mâneviye-i Muhammediyeyi (a.s.m.) hayalen müşahede ettim. Bir adam yeni bir menzile girdiği zaman menzildeki zatlara selâm ettiği gibi, "Binler selâm[HAŞİYE-1] sana, yâ Resulallah" demeye bir arzuyu içimde coşar buldum. Güya bütün ins ve cinnin adedince selâm ediyorum. Yani, sana tecdid-i biat edip, memuriyetini kabul ve getirdiğin kanunlarına itaat ve evâmirine teslim ve taarruzumuzdan selâmet bulacağını selâmla ifade edip, benim dünyamın eczaları ve zîşuur mahlûkları olan umum cin ve insi konuşturup, herbirerlerinin namına bir selâmı, mezkûr mânâlarla takdim ettim.

1. Sana milyonlar salât ve milyonlar selâm olsun, ey Allah'ın Resulü.
Haşiye-1 Zât-ı Ahmediyeye (a.s.m.) gelen rahmet, umum ümmetin ebedî zamandaki ihtiyâcâtına bakıyor. Onun için, gayr-ı mütenâhi salât yerindedir. Acaba, dünya gibi koca, büyük ve gafletle karanlıklı, vahşetli ve hâlî bir haneye birisi girse, ne kadar tedehhüş, tevahhuş, telâş eder, Ve birden o haneyi tenvir ederek enîs, mûnis, habib, mahbub bir yaver-i ekrem, sadırda görünüp, o hanenin mâlik-i rahîm-i kerîmini, o hanenin her eşyasıyla tarif edip tanıttırsa, ne kadar sevinç, ünsiyet, sürur, ışık, ferah verdiğini kıyas ediniz, Zât-ı Risaletteki salâvatın kıymetini ve lezzetini takdir ediniz.

Hem o getirdiği nur ve hediye ile benim bu dünyamı tenvir ettiği gibi, herkesin budünyadaki dünyalarını tenvir ediyor, nimetlendiriyor diye o hediyesine şâkirâne bir mukabele nev'inden, "Binler salâvat sana insin" dedim. Yani, "Senin bu iyiliğine karşı biz mukabele edemiyoruz. Belki Hâlıkımızın hazine-i rahmetinden gelen ve semâvat ehlinin adedince rahmetler sana gelmesini niyaz ile şükranımızı izhar ediyoruz" mânâsını hayalen hissettim.

O zât-ı Ahmediye (a.s.m.), ubudiyeti cihetiyle, halktan Hakka teveccühü hasebiyle, rahmet mânâsındaki salâtı ister. Risaleti cihetiyle, Haktan halka elçiliği haysiyetiyle selâm ister. Nasıl ki cin ve ins adedince selâma lâyık ve cin ve ins adedince umumî tecdid-i bîatı takdim ediyoruz. Öyle de, semâvat ehli adedince, hazine-i rahmetten, herbirinin namına bir salâta lâyıktır. Çünkü getirdiği nurla herbir şeyin kemâli görünür ve herbir mevcudun kıymeti tezahür eder ve herbir mahlûkun vazife-i Rabbâniyesi müşahede olunur ve herbir

masnudaki makasıd-ı İlâhiye tecellî eder. Onun için, herbir şey, lisan-ı hal ile olduğu gibi, lisan-ı kàli de olsaydı, “Essalâtü vesselâmü aleyke yâ Resulallah” diyecekleri kat’î olduğundan, biz umum onların namına,

اَلْفُ اَلْف صَلاَةٍ وَ اَلْفُ اَلْف سَلاَم عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِبِعَدَدِ اَلْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَبِعَدَدِ الْمَلَكِ وَالنُّجُوم [1]

mânen deriz.

فَيَكْفِيكَ اَنَّ اللّٰهَ صَلّٰى بِنَفْسِهِ وَ اَمْلاَكَهُ صَلَّتْ عَلَيْهِ وَسَلَّمَتْ [2]

Said Nursî

1. Cinler ve insanlar sayısınca, melekler ve yıldızlar adedince milyonlar salât insin sana, ey Allah’ın Resûlü.
2. Allah’ın bizzat sana salât etmesi yeter. Onun melekleri de Peygambere salât ve selâm ederler.

Dokuzuncu Nükte

اَوْ هُمْ قَائِلُونَ [1]

Refet, اَوْ هُمْ قَائِلُوْنَ âyet-i celilesindeki قَائِلُوْنَ kelimesinin mânâsını merak edip sorması münasebetiyle ve hapiste sabah namazından sonra sairler gibi yatmasından gelen rehavet dolayısıyla, elmas gibi kalemini atâlete uğratmamak için yazılmıştır.

Uyku üç nevidir.

BİRİNCİSİ: Gaylûledir ki, fecirden sonra, tâ vakt-i kerahet bitinceye kadardır. Bu uyku, rızkın noksaniyetine ve bereketsizliğine hadisçe sebebiyet verdiği için, hilâf-ı sünnettir. Çünkü rızık için sa'y etmenin mukaddemâtını ihzar etmenin en münasip zamanı, serinlik vaktidir. Bu vakit geçtikten sonra bir rehavet ârız olur. O günkü sa'ye ve dolayısıyla da rızka zarar verdiği gibi,bereketsizliğe de sebebiyet verdiği, çok tecrübelerle sabit olmuştur.

İKİNCİSİ: Feylûledir ki, ikindi namazından sonra, mağribe kadardır. Bu uyku ömrün noksaniyetine, yani, uykudan gelen sersemlik cihetiyle, o günkü ömrü nevm-âlûd, yarı uyku kısacık bir şekil aldığından, maddî bir noksaniyet gösterdiği gibi, mânevî cihetiyle de, o gün hayatının maddî ve mânevî neticesi ekseriya ikindiden sonra tezahür ettiğinden, o vakti uykuyla geçirmek, oneticeyi görmemek hükmüne geçtiğinden, güya o günü yaşamamış gibioluyor.

ÜÇÜNCÜSÜ: Kaylûledir ki, bu uyku sünnet-i seniyyedir.[2] Duhâ vaktinden, öğleden biraz sonraya kadardır. Bu uyku, gece kıyamına sebebiyet verdiği için sünnet olmakla beraber, Ceziretü'l-Arabda, vaktü'z-zuhr denilen şiddet-i hararet zamanında bir tatil-i eşgal, âdet-i kavmiye ve muhitiye olduğundan, o sünnet-i seniyyeyi daha ziyade kuvvetlendirmiştir. Bu uyku hem ömrü, hem rızkı tezyide medardır. Çünkü yarım saat kaylûle, iki saat gece uykusuna muadil gelir. Demek, ömrüne hergün bir buçuk saat ilâve ediyor. Rızık içinçalışmak müddetine, yine bir buçuk saati, ölümün kardeşi olan uykununelinden kurtarıp yaşatıyor ve çalışmak zamanına ilâve ediyor.

1. "Veya onlar gündüz uykusunda iken…" A'râf Sûresi, 7:4.

2. *İbni Mâce*,Sıyâm: 22; el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr,* 4:531; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* 330; el-Elbânî, *Sahîhu Camii's-Sağîr,* no: 4307.

Onuncu Nükte

Nev-i beşerin ağlanacak gülmelerine, endişe-i istikbal ve âkıbetbînlik adesesiyle, gayet şâşaalı bir gece bayramında, hapishane penceresinden bakarken, nazar-ı hayalime inkişaf eden bir vaziyeti beyan ediyorum. Sinemada, eski zamanda mezaristanda yatanların vaziyet-i hayatiyeleri göründüğü gibi, yakın bir istikbalde mezaristan ehli olanların müteharrik cenazelerini görmüş gibi oldum. O gülenlere ağladım. Birden bir tevahhuş, bir acımak hissi geldi. Aklıma döndüm, hakikatten sordum: “Bu hayal nedir?” Hakikat dedi ki:

Elli sene sonra, bu kemâl-i neş’e ile gülen ve eğlenen zavallılardan elliden beşi, beli bükülmüş, yetmiş yaşlı ihtiyarlar gibi; kırk beşi, mezaristanda çürümüş bulunacaklar. O güzel simalar, o neş’eli gülmeler, zıtlarına inkılâp etmiş olacaklar. *Küllü âtin karîb* kaidesiyle, madem yakında gelecek şeylerin gelmiş gibi görülmesi bir derece hakikattir; elbette gördüğün hayal değildir.

Madem dünyanın gafletkârâne gülmeleri, böyle ağlanacak acı hallerin perdesidir ve muvakkat ve zevâle mâruzdur. Elbette biçare insanların ebedperest kalbini ve aşk-ı bekàya meftun olan ruhunu güldürecek, sevindirecek, meşru dairesinde ve müteşekkirâne, huzurkârâne, gafletsiz, mâsumâne eğlencelerdir ve sevap cihetiyle bâki kalan sevinçlerdir. Bunun içindir ki, bayramlarda gaflet istilâ edip gayr-ı meşru daireye sapmamak için, rivayetlerde, zikrullaha ve şükre çok azîm tergibat vardır. Tâ ki, bayramlarda o sevinç ve sürur nimetlerini şükre çevirip, o nimeti idame ve ziyadeleştirsin. Çünkü şükür nimeti ziyadeleştirir, gaflet ise kaçırır.

Said Nursî

On Birinci Nükte

Bir düstur

Risale-i Nur talebeleri, Risale-i Nur'un dâiresi hâricinde nur aramamalı vearamaz. Eğer ararsa, Risale-i Nur'un penceresinden ışık veren mânevîgüneşe bedel bir lâmbayı bulur, belki güneşi kaybeder.

Hem Risale-i Nur'un dâiresindeki hâlis, pek kuvvetli ve her ferdine çok ruhları kazandıran ve Sahâbenin sırr-ı verâset-i Nübüvvetle meşreb-i uhuvvetkârânesini gösteren "meşreb-i hıllet ve meslek-i uhuvvet" ise, hâriç dâirelerde o pedere ve o mürşide üç cihetle zarar vermek suretiyle, bir pederi aramaya ihtiyaç bırakmaz; birtek peder yerine, pek çok ağabeyi buldurur. Elbette büyük kardeşlerin müteaddit şefkatleri, bir pederin şefkatini hiçe indirir.

Dâireye girmeden evvel bulduğu şeyhi, her fert o şeyhini, mürşidini, dâirede dahi muhâfaza edebilir. Fakat şeyhi olmayan, dâireye girdikten sonra, ancak dâire içinde mürşid arayabilir. Hem Risaletü'n-Nur'un velâyet-i kübrâ olan sırr-ı verâset-i Nübüvvet feyzini veren ders-i hakâik dâiresindeki ilm-i hakikat dahi dâire hâricindeki tarikatlere ihtiyaç bırakmaz. Meğer tarikati yanlış anlayıp, güzel rüyalar, hayaller, nur ve zevklere müptelâ ve âhiret faziletinden ayrı olan dünyevî ve hevesî zevkleri arzulayan ve merciiyet makamını isteyen nefisperestler ola...

Bu dünya dârü'l-hizmettir; külfet ve meşakkat ile ücret ölçülür—dârü'l-mükâfat değil. Onun içindir ki, ehl-i hakikat keşif ve kerâmetlerdeki ezvâk ve envâra ehemmiyet vermiyorlar. Belki bazan kaçıyorlar, setrini istiyorlar.

Hem Risale-i Nur'un dâiresi çok geniştir; şâkirtleri pek çoktur. Hârice kaçanları aramaz, ehemmiyet vermez, belki daha içine almaz. Her insanda bir kalp var. Bir kalp ise, hem dâirede, hem hâriçte olamaz.

Hem hâriçteki irşâda hevesli zâtlar, Risale-i Nur'un şâkirtleriyle meşgul olmamalı.

Çünkü üç cihetle zarar görmeleri muhtemeldir. Takvâ dâiresindeki talebeler irşâda muhtaç olmadıkları gibi, hâriçte kesretli namazsızlar var. Onları bırakıp bunlarla meşgul olmak irşad değildir. Eğer bu şâkirtleri severse, evvelâ dâire içine girsin, o şâkirtlere peder değil, belki kardeş olsun—fazileti ziyade ise ağabeyleri olsun.

Hem bu hâdisede göründü ki, Risale-i Nur'a intisâbın çok ehemmiyeti var ve çok pahalı düştü. Ve buna bu fiyatı veren ve o yolda bütün âlem-i İslâm nâmına

dinsizliğe karşı mücâhede vaziyetini alan aklı başında bir adam, o elmas gibi mesleği terk edip başka mesleklere giremez.

Said Nursî

On İkinci Nükte

Aziz kardeşlerim!

Gücenmemek şartıyla bu defa takdirkârane değil, belki tenkidkârane iki küçük meseleyi beyan edeceğim:

Birincisi: Ben, sizleri ve Risale-i Nur'u müdâfaa için çok davalarda bulundum. O davalardaki şahidlerimin birinci sınıfısizlerdiniz. Halbuki, inkârınızla hem beni şahidsiz bıraktınız, hem dehakkımdaki ittihamı takviye ettiniz. Çünkü, sizin kaçmanız ve inkârınız, "Demek bir şey var ki, bunlar yanaşmıyorlar" diye fikir verdi. Hem ben sizlerin nasıl tebrienize çalıştım, sizden çoluk çocukları olmayan kısmı beni yalnız bırakmamak için merdâne yanaşmak lazımdı. Fakat, iş işten geçti, yeniden yanaşmağa lüzum yok.

İkinci mesele: Seciye-i âliye-i Sahabeyi ve meşreb-i nurânî-i peygamberiyi beyan eden Risale-i Nur dairesindeki feyze kanaat etmeyip, bir kısım kardeşlerimiz tarikat hevesiyle üstadının ve kardeşlerinin şahs-ı mânevîsinin rızasını ve iznini almadan başka yerde o hevesle, hem kendine faidesi olmayarak, hem bizlere, hem Risale-i Nur'a, hem musibetzede arkadaşlarımıza, Risale-i Nur'a girmeyen rüfekamıza zarar ve müteaddid ve dikkatle bizi tecessüs eden adamların nazar-ı dikkatini celbe medar bir heveste bulundular. Ben ki, her birinizi yüz hemşehrime değiştirmediğimi resmen mahkemede iddia ettim ve beni ziyaret edenlere karşı iddia etmişim ki; Risale-i Nur talebelerinin en küçüğünü, hariç bir veliden daha ehemmiyetli gördüğümü ve Kuleönlü Ali, Lütfi gibi genç ve hâlis Risale-i Nur talebelerini hariçteki büyükçe bir veliye tercih ettiğimi çok emarelerle benden anladığınız halde, nasıl oluyor ki menfaatsiz, belki zararlı bir heves yolunda arkadaşlarının şahs-ı mânevîsinin malum ve âli makamını ve Üstadınızın müsellem size karşı hayırhahlığını düşünmeyip, hariçte makamı—sizce meçhul—ve hem o bîçareye zararlı bir surette şeyhlik damarını tahrik etmek suretinde sohbet etmek muvafık değildir.

Bu tenkid—haşa—sizin umumunuza ve ekserinize ait değil, yalnız bir iki üç zatın kusurlarına da değil, kalblerinin fazla safvetinden ve tarikata ziyade heveslerindendir. Hem Isparta'nın en zaif damarı, sebeb-i ittihamımız olan tarikatı en kuvvetli sebep göstermeleri, zannederim bu mânasız tarikat hevesi sebebiyet vermiştir. Burada bu tevkifimizin en kuvvetli sebebi, bu bazı safdillerin hevesinden ve benimle de münasebetleri tarikat süsü verdiğinden tahmin ederim. Pek çok rica ederim benim bu tenkidimden gücenmeyiniz.

On Üçüncü Nükte

Kardeşlerim,

Risale-i Nuru müdâfaa ve muhafazasında herkes, hatta ben de çekilsem, beş kardeşimizin çekilmemeleri gerektir. Bu arkadaşlarımız: Hüseyin Usta, Halil İbrahim, Re’fet Bey, Hüsrev ve Hakkı Efendi’lerdir. Üç evvelkilerin ihtiyarsız ihtiyatsızlığı; diğer ikisinin zâhirî düşmanlarının şahsî garazları yüzünden Risale-i Nura karşı çok fazla zarar yapılmak istenilmesine göre, Risale-i Nur ehemmiyetli bir sûrette iştihar ve intişar etmesi gibi bir nimet-i uzmâyı netice vermeseydi, bu kadar mazur ve masum Risale-i Nur şakirdlerinin teellümatına sebebiyet verdiklerinden dolayı bu kardeşlerimizin ruhları pek çok sıkılacaktı.

İşte herkesten ziyade bu beş kardeşimizin ihtiyat edip yek-vücud bulunmaları lâzımdır.

On Dördüncü Nükte

Kardeşlerim,

Kalbime ihtâr edildi ki; nasıl ki, *Mesnevi-î Şerif*, şems-i Kur’ân’dan tezâhür eden yedi hakikattan bir hakikatın âyinesi olmuş, kudsî bir şerâfet almış; Mevlevîlerden başka daha çok ehl-i kalbin lâyemut bir mürşidi olmuş. Öyle de, Risâle-i Nur şems-i Kur’âniyenin ziyâsındaki elvân-ı seb’ayı ve o güneşteki renk renk, çeşit çeşit yedi nûru birden âyinesinde temessül ettirdiğinden—inşâallah—yedi cihetle şerîf ve kudsî ve yedi *Mesnevî* kadar ehl-i hakikata bâkî bir rehber ve bir mürşid olacak.

On Beşinci Nükte

Kardeşlerim,

Hafîz-i Zülcelâlin hıfz ve himayetine bakınız ki, meselemiz münasebetiyle Risale-i Nur'un risaleleri adedine muvafık olarak, yüz yirmi kusür adamın mahrem evraklarıyla istintakta oldukları halde ve ecnebîlerin entrikalarıyla ve muhalif komitecilerin dolaplarıyla mevcut ve münteşir müteaddit cemiyetlerin hiçbirisiyle, Risale-i Nur'un hiçbir şakirdinin münasebettarlığını gösterecek hiçbir madde bulunmaması, gayet zahir ve parlak bir himaye-i Rabbaniyedir. Muhafaza-i İlâhiyeye ve İmam-ı Ali (r.a.) ve Gavs-ı Âzam (k.s.), Risale-i Nur'a ait keramet-i gaybiyelerini cidden teyid eden bir inayet-i Rahmâniyedir. Kırk ikilik bir top güllesini, kırk iki mâsum ve mazlum kardeşlerimizin dergâh-ı İlâhiyeye açılan elleriyle doldurup, geri çevirip, atanların başlarında mânen patlattırdı. Bizlere, yalnız ehemmiyetsiz, sevaplı, hafif birkaç yarabereden başka olmadı. Böyle bir seneden beri doldurulan bir toptan,böyle pek az zararla kurtulmak harikadır.

Böyle pek büyük bir nimete karşı, şükür ve sürur ve sevinçle mukabele etmek gerektir. Bundan sonraki hayatımız bize ait olamaz; çünkü müfsidlerin plânlarına göre, yüzde yüz mahv idik. Demek bundan sonraki hayatı kendimize değil, belki hak ve hakikate vakfetmeliyiz. Şekvâ değil, şükrettirecek rahmetin izini, yüzünü, özünü görmeye çalışmalıyız.

On Altıncı Nükte

Kardeşlerimden ricâ ederim ki:

Sıkıntı veya ruh darlığından veya titizlikten veya nefis ve şeytanın desiselerine kapılmaktan veya şuursuzluktan arkadaşlardan sudur eden fena ve çirkin sözleriyle birbirine küsmesinler ve “Haysiyetime dokundu” demesinler. Ben o fena sözleri kendime alıyorum. Damarınıza dokunmasın, bin haysiyetim olsa kardeşlerimin mabeynindeki muhabbete ve samimiyete fedâ ederim.

On Yedinci Nükte

Kardeşlerim,

Maatteessüf başımıza gelen şefkat tokatını, iki üç gündür, kat'i bir kanaatla anladım. Hattâ, ehl-i isyan hakkında gelen bir âyetin çok işarâtından bir işareti bize bakıyor gibi hissettim. O da şudur: [1] فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ ... اَخَذْنَاهُمْ yâni: "Onlara ihtar ettiğimiz ders ve nasihatı unuttukları ve amel etmedikleri vakit, onları tutup musîbet altına aldık."

1. En'âm Sûresi, 6:44.

Evet, en âhirde sırr-ı ihlâsa dâir bir risâle bize yazdırıldı. Elhak, gayet âlî ve nurânî bir düstur-u uhuvvet idi. Ve on binler kuvvetle ancak mukabele edilir hâdiselere, musîbetlere karşı, o sırr-ı ihlâs ile on adamla mukavemet ettirebilir bir düstür-u kudsî idi. Fakat, maatteessüf başta ben, biz o ihtâr-ı mânevî ile amel edemedik. Bu âyetin mânâ-yı işârisiyle: اَخَذْنَاهُمْ cifrî tarihiyle bin üç yüz elli iki eder. Aynı tarihiyle tutturulduk. Bir kısmımız şefkat tokadına giriftâr olduk. Bir kısmımız hakkında tokat değil, belki tokada mâruz olankardeşlerimize medâr-ı tesellî ve kendilerine medâr-ı sevab ve istifade olmak için bu musîbetin içine alındı.

Evet, ihtilâttan men olunduğum için üç aydan beri yeniden üç gündür ben, kardeşlerimin dâhilî ahvâline de muttâli oldum. Hiç hatır ve hayâlime gelmez en hâlis zannettiğim kardeşlerimde sırr-ı ihlâsa münâfi hareket vukûa gelmişti. Ondan anladım ki: [1] فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ ... اَخَذْنَاهُمْ âyetinin uzaktan uzağa bir mânâ-yı işârîsi bize de bakıyor. Ehl-i dalâlet için nâzil olan bu âyet onlara azaptır. Fakat bizim için terbiye-i nüfûs ve keffâretü'z-zünûb ve tezyîd-i derecât için şefkat tokadıdır. Biz elimizdeki kıymettar nimet-i İlâhiyeyi tam takdir etmediğimizden, tokat yediğimize bir delil şudur ki: En kudsî bir mücâhede-i mâneviyeyi tazammun eden ve sırr-ı verâset-i nübüvvetle velâyet-i kübrânın feyzine mazhar ve sahâbenin sırr-ı meşrebine medâr olan Risâle-i Nur ile hizmet-i kudsiye-i Kur'âniyemize kanâat etmeyip, menfaatı şimdilik bize pek az ve bu vaziyetimize mühim zararı muhtemel tarikat hevesinin birkaç defa şiddetle ihtarımla önü alınmasıdır. Yoksa, hem vahdetimizi bozacaktı, hem dört elifin tesânüdüyle bin yüz on birden dört kıymetine tenzil eden teşettüt-ü efkâr

ve bu gayet ağır hâdiseye karşı kuvvetimizi hiçe indiren tenâfür-ü kulûba uğrayacaktı.

1. Onlara ihtar ettiğimiz ders ve nasihatı unuttukları ve amel etmedikleri vakit, onları tutup musîbet altına aldık. En’âm Sûresi, 6:44.

Gülistan sahibi Şeyh Sa’di-i Şirâzî naklediyor, der: “Ben bir ehl-i kalbi tekkede, seyr-i sülûk ile meşgul iken görmüştüm. Birkaç gün sonra onu talebeler içinde, medresede gördüm. Ne için o feyizli tekkeyi terkedip, bu medreseye geldin, dedim. O da dedi ki: Orada herkes kendi nefsini—eğer muvaffak olursa—kurtarabilir. Burada ise bu âlî-himmet şahıslar kendileriyle beraber çoklarını kurtarmaya çalışıyorlar. Uluvv-ü cenâb, uluvv-ü himmet bunlardadır. Fazîlet ve himmet bunlardadır. Onun için buraya geldim.”

Şeyh Sa’dîbu vâkıayı, kısaca hülâsasını *Gülistan’*ında yazmıştır.

Acaba, talebelerin, نَصَرَ , نَصَرَا , نَصَرُوا , نَصَرَتْ ... gibi sarf ve nahvin küçücük meseleleri tekkelerdeki virdlere râcih gelirse, Risâle-i Nur’un:

اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ [1]

deki hakaik-ı kudsiye-i imâniyeyi en kat’î ve vâzıh bir sûrette ders verip, en muannid zındıkları ve en mütemerrid feylesofları susturup ders verirken, onu bırakıp, yahut sekteye uğratıp, veyahut kanâat etmeyip, tarikat hevesiyle Risâle-i Nur’dan izin almayarak kapanmış hangâhlara girmek, ne derece yanlış olduğunu ve bizim bu şefkat tokadına ne derece istihkak kesbettiğimizi gösteriyor.

Said Nursî

1. “Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününeiman ettim.”

Bir Tenbih

İki küçük hikâye

Birincisi: Bundan on beş sene evvel Rusya'nın şimâlinde esir olduğum zaman doksan esir zabitlerimizle beraber büyük bir fabrika koğuşunda bulunuyorduk. Sıkıntı ve ruh darlığından çok münakaşalar, gürültüler oluyordu. Umumun bana karşı ziyade hürmetleri olduğundan teskin ediyordum. Sonra, sükûneti muhafaza için dört-beş zabiti tâyin ettim. Ve dedim; "Hangi köşede bir gürültü işittiniz, hemen yetişiniz. Hangi taraf haksız ise ona yardım ediniz." Hakikaten bu tedbir ile gürültünün önü alındı. Benden soruldu: "Ne için haksıza yardım ediniz, diyorsun?"

Cevaben, o zaman demiştim ki: "Haksız insafsızdır. Bir dirhem menfaatını kırk dirhem istirahat-ı umumiye için bırakmaz. Haklı adam ise insaflı olur. Bir dirhem hakkını, sükûnet-i umumiyedeki kırk dirhem arkadaşının menfaatına fedâ eder, bırakır. Gürültü kalkar, sükûnet iade edilir. Bu koğuştaki doksan zât istirâhat eder. Eğer, haklıya muâvenet edilse, gürültü daha ziyadeleşecek. Bu nevi hayat-ı içtimâiyede, menfaat-ı umumiyenin ehemmiyeti nazara alınır."

İşte ey kardeşlerim! Bu hayatın, bu içtimaımızda, "Bu kardeşim bana haksızlık etti" diye "küstüm" demeyiniz. Bu pek hatâdır. O arkadaşın sana bir dirhem zarar vermiş ise, sen küsmekle kırk dirhem bizlere zarar veriyorsun. Belki kırk lira Risâle-i Nur'a zarar vermek muhtemeldir. Fakat lillâhilhamd pek haklı ve kuvvetli müdâfaatımız, arkadaşların mükerrer isticvâba gitmelerinin önünü aldığından, fesâdın önü alındı. Yoksa, birbirinden küsmüş kardeşler, bir sinek kanadı kadar küçük bir çöpün göze girmesi gibi veyahut bir kıvılcımın baruta düşmesi gibi, az bir garazla büyük bir zarar verebilirdi.

İkinci hikâye: Bir vakit ihtiyar bir kadının sekiz oğlu varmış. Herbirisine mevcut sekiz ekmekten birer ekmek verdi, kendine kalmadı. Sonra, herbirisiekmeğinin yarısını ona verdi. Onun ekmeği dört oldu; ötekiler yarıyaindi.

Kardeşlerim, ben de kırkınızın herbirinin musîbet hissesinin mânevî eleminin yarısını kendimde hissediyorum. Kendi şahsıma âit elemi, aldırmıyorum. Bir gün fazla muztar bulundum, "acaba hatamın cezâsı mıdır çekiyorum" diye geçmiş hâleti tetkik ettim. Gördüm ki, bu musîbeti kaynatmaya ve tahrik etmeye hiçbir cihette müdahalem olmadığını ve bilâkis kaçmak için mümkün tedbirleri istimâl ediyordum. Demek, bu bir kazâ-yı İlâhîdir. Ve bil-iltizam bir seneden beri

müfsidlerin tarafından aleyhimize ihzâr ediliyordu. Kaçınmak kàbil değildi. Alâküllihâl başımıza geçirecek idiler. Cenâb-ı Hakka yüz bin şükür ki, musîbeti yüzden bire indirdi.

İşte bu hakîkata binaen “Senin yüzünden bu belâyı çektik” diye minnet etmeyiniz. Belki beni helâl ediniz. Ve bana duaediniz. Hem birbirinizi tenkid etmeyiniz. Demeyiniz ki: “Sen böyleyapmasaydın, böyle olmayacaktı.” Meselâ, bir kardeşimiz iki üç imzasahibini söylemesiyle, müfsidlerin pek çok zâtları belâya atmak için düşündükleri plânı küçültüp, çoklarını kurtarmış. Değil zarar, belki büyük menfaat olmuş. Çok mâsumların bu belâdan kurtulmasına bir vesile oldu.

Said Nursî

On Sekizinci Nükte

Eskişehir Hapishanesinde yazılmış bir parça

Kardeşlerim! Müteaddit defa Risâle-i Nur'un şakirtlerini lâyık oldukları tarzda müdafaa etmişim. İnşâallah mahkemede bağırarak derim. Hem Risâle-i Nur'u, hem şâkirdlerinin kıymetlerini dünyaya işittireceğim. Yalnız size bunu ihtâr ederim ki: "Bu müdâfaamdaki kıymeti muhâfaza etmenin şartı, bu hâdisedeki ağız yanmasıyla Risâle-i Nur'dan küsmemek ve üstâdından darılmamak ve kardeşlerinden—sıkıntıdan gelen bahanelerle—nefretetmemek ve birbirine kusur bulmamak ve isnad etmemektir." Yalnıztahattur edersiniz ki, *Risâle-i Kader'*de ispat etmişiz ki: "Başa gelen zulümlerde iki cihet var ve iki hüküm vardır: Biri insanın, biri kader-i İlâhînin. Aynı hâdisede insan zulmeder, fakat kader âdildir, adâlet eder. Bu meselemizde, insanın zulmünden ziyade, kaderin adâleti ve hikmet-i İlâhiyenin sırrını düşünmeliyiz."

Evet, kader, Risâle-i Nur talebelerini bu meclise çağırdı. Ve mücâhede-i mâneviye inkişâf etmesinin hikmeti; onları, bu hakikaten çok sıkıntılı olan medrese-i Yusufiyeye sevk etti. İnsan zulmü ve bahanesi bir vesile oldu. Onun için sakınınız; birbirinize; "Böyle yapmasaydım ben tevkif olmazdım" demeyiniz.

Said Nursî

Bu parça mahkeme müdâfaatının bir parçasıdır, her nasılsa buraya girmiş, çıkarılmamış, kalmış.

Mahkemenin Reis ve Âzâlarından ehemmiyetli bir hakkımı talep ederim.

Şöyle ki:

Bu meselede yalnız şahsım medar-ı bahis değil ki, siz beni tebrie etmekle ve hakikat-i hale muttali olmanızla mesele halledilmiş olsun. Çünkü, ehl-i ilim ve ehl-i takvânın şahs-ı mânevîsi, bu meselede, nazar-ı millette ittiham altına girdiği ve hükûmete dahi ehl-i takvâ ve ilme karşı bir emniyetsizlik geldiği ve ehl-i takvâ ve ilim, tehlikeli ve zararlı teşebbüslerden nasıl sakınacağını bilmesi lâzım olduğu için, benim müdâfaatımı kendim kaleme aldığım bu son kısmını, herhalde yeni hurufla, matbaa vasıtasıyla intişarını isterim. Tâ ki ehl-i takvâ ve ehl-i ilim, entrikalara kapılmayıp zararlı ve tehlikeli teşebbüslere yanaşmasınlar ve şahs-ı mânevisi nazar-ı millette ittihamdan kurtulsun. Ve hükûmet dahi, ehl-i ilim hakkında emniyet etsin ve bu anlaşmamazlık ortadan kalksın. Ve hükûmete ve millete ve vatana çok zararlı düşen bu gibi hâdiseler ve anlaşmamazlık daha tekerrür etmesin.

Elhak, bundan dokuz sene evvel Onuncu Söz, sekiz yüz nüsha yayılmasıyla, ehl-i dalâletin kalblerindeki inkâr-ı haşri kalblerinde sıkıştırıp lisanınagetirmeye meydan vermedi, ağızlarını tıkadı ve harika burhanlarınıgözlerine soktu. Evet, Onuncu Söz, haşir gibi bir rükn-ü azîm, imanınetrafında çelikten zırh oldu, ehl-i dalâleti susturdu. Elbette hükûmet-i Cumhuriye bundan memnun oldu ki, meb'usanın ve valilerin ve büyükmemurların ellerinde kemal-i serbestiyetle Onuncu Sözün nüshaları gezdi.

Dört aydan beri, bu hayat-memat meselesinde, hiçbir yerden benim acınacakhalim bir mektupla dahi sordurulmadığı ve benim hakkımda halkı tenfiredecek bir surette teşhir etmekle nefret-i âmmeyi aleyhime celb edipbütün bütün teshilât ve muavenetten mahrum kalmış, garip ve kimsesizhalimi tasvir eden, itiraznamemde izah ettiğim bir hikâye:

Bir zaman, bir padişahın müptelâ olduğu bir hastalığın ilâcı, bir çocuğunkanı imiş. O çocuğun pederi, çocuğu, hâkimin fetvasıyla bir paramukabilinde padişaha vermiş. Çocuk, mecliste ağlamak ve şekvâ yerinegülmüş. Sormuşlar:

"Neden istimdad etmiyorsun, şikâyet etmiyorsun, gülüyorsun?"

Demiş ki:

"İnsan, musibete giriftar olduğu vakit, evvel pederine, sonra hâkime,

sonrapadişaha şekva eder. Benim pederim, beni kesilmek için satıyor. İşte,hâkim de ölmekliğime karar veriyor. İşte, padişah benim kanımı istiyor.Bu antika ve pek garip ve şekli çok çirkin ve hiç görülmemiş bu halekarşı, ancak gülmekle mukabele edilir."

İşte, ey Şükrü Kaya Bey! Biz de o çocuk hükmüne geçtik. Derdimizi, evvel mahallî hükûmetteki valiye, sonra mahkeme adaletine, sonra Dahiliye Vekâletine müracaatedip mazlumiyetimizi beyan ederek zalimlerden bizi kurtarmak içinarzıhal etmek mukteza-yı hal iken, gördük ki: En son şekvâmızıdinleyecek Dahiliye Vekilinin hakkımızda kapıldığı asılsız evhamına birhakikat rengi vermek ve hatâsını örtmek fikriyle hatâsında ısrar etmesidaha büyük bir hatâ olduğunu düşünmediğinden, dûçar olduğu gururhastalığına, kanımızı isteyerek, bizi asılsız bahanelerle perişan etmekistiyor. Biz de Şükrü Kaya'nın şahsını, Dahiliye Vekili olan Şükrü Kaya Beye şekvâ ediyoruz.[HAŞİYE-1] Eğer serbestiyeti tam muhafaza etmek isteyen ve hiçbir tesir karşısında mağlûp olmayan ve vicdanlarındaki hiss-i adaletle hükmeden bu mahkeme, bizi Şükrü Kaya Beyin şahsı hakkında dinleyeceklerini bilseydim, en evvel biz, Şükrü Kaya'nın şahsı aleyhine ikame-i dâvâ edecektik. Çünkü, bir seneden beri, hergün veya her hafta hakkımızda rapor isteye isteye aleyhimize casusların, zabıtaların nazar-ı dikkatini celb ettirip, kurban koyunu gibi kesmek için bizi beslettiriyordu. Mahkemeise, adaletten başka hiçbir şey düşünmemek lâzım gelirken ve hakikaten mahkeme içindeki zatlar da adalete tam bağlı oldukları halde, yüksek makamdaki Şükrü Kaya gibi şahsın tesiratına karşı dayanamadıkları için, bizi tahliye edemeyip süründürüyorlar. Mahallî hükûmet olan Isparta Valisi ve zabıtası ise, herkesten ziyade bizi ve Ispartalı biçare, mâsum mevkufları himaye etmek ve bir an evvel kurtulmasına sa'y etmeleri vazife-i vicdaniyeleri iken, bilâkis çok mânâsız ve asılsız bahanelerle Isparta mevkuflarının, hususan muhtaç ve fakirlerin tayınlarını verdirmeyip, açlıkla sefalete düşmeleri için onları ezdirmeye çalışıyorlar. İşte bu hale şekva değil, belki ağlamanın nihayet derecesini gösteren bu acı hale, o çocuk gibi gülmekle mukabele ediyoruz ve tevekkül edip, işimizi Azîz-i Cebbâra havale ediyoruz.

Haşiye-1 Şükrü Kaya'nın ne derece asılsız evhama kapılıp garaz ettiğine delil şudur ki: Benim gibi kimsesiz ve üç-dört biçare arkadaşlarımı mahkemeye vermek için, kendisi, Ankara'dan yüz jandarma ve on beş-yirmi polis beraber alıp, güya Isparta'daki jandarma kuvveti ve bir fırka asker kâfi gelmiyormuş gibi, ortalığa bir dehşet vermesidir. Acaba birtek polisinve birtek jandarmanın eliyle yapılacak bir vazifeyi, millete iki-üç binlira zarar verdirip, sonra tahliye edilen biçare masumları Isparta'dan tâ Eskişehir'e beş yüz lira nakliyata sarf ettirmek ve o biçareleri binlerce zararlara uğratmaktan başka, hayat-ı içtimaiye arasındaki mevkilerini sarsıntılara duçar etmek gibi mühim hadiseleri icad etmekle, ne derece Dahiliye Vekâletinin tedvirine ve âsâyişi temine ve bu biçare milletin istirahatle çalışmalarına zarar verdiğini gösteriyor. Demek bil'iltizam, hiçten büyük bir hadiseyi icad etmek garazıyla o vaziyeti göstermiş. Habbeyi yüz kubbe yaparak, dahiliyenin en ziyade sükûnete muhtaç olduğu bir zamanda böyle her tarafı sarsacak bir vaziyeti icad etmek ve kanunsuz kanun namına amel etmek, kanunca mühim bir cürüm yaptığını iddia edip, Şükrü Kaya'nın şahsını, Dahiliye Vekili olan Şükrü Kaya Beye şekvâ ediyoruz.

Said Nursî

On Dokuzuncu Nükte

Sual: Kısa bir zamandaki küfre mukabil, hadsiz bir zaman Cehennemde hapis nasıl adalet olur?

Elcevap: Sene 365 gün hesabıyla, bir dakikada katl, yedi (7) milyon sekiz yüz seksen dört (884) bin dakika hapis iktizası kanun-u adalet iken, bir dakika küfür bin katl hükmünde olduğundan, yirmi sene ömrünü küfürle geçiren ve küfürle ölen bir adam, kanun-u adaletle, elli yedi (57) trilyon iki yüz bir (201) milyar iki yüz (200) milyon sene, beşerin kanun-u adaletiyle hapse müstehak olur. Elbette [1] فِيهَآ اَبَدًا adalet-i İlâhî ile veçh-i muvafakati bundan anlaşılıyor.

Birbirinden gayet uzak iki adedin sırr-ı münasebeti şudur ki:

Katl ve küfür, tahrip ve tecavüz olduğu için, gayre tesirat yapar. Bir dakikada katl, lâakal, zâhirî âdete göre, on beş sene maktulün hayatını selb eder, onun yerine hapse girer. Bir dakika küfür, bin bir esmâ-i İlâhîyi inkâr ve nukuşlarını tezyif ve kâinatın hukukuna tecavüz ve kemâlâtını inkâr ve hadsiz delâil-i vahdâniyeti tekzip ve şehadetlerini reddetmek olduğundan, kâfiri, bin seneden ziyade esfel-i sâfilîne atar, [2] خَالِدِينَ de hapseder.

1. “Orada ebedî olarak kalacaklardır.” Nisâ Sûresi, 4:169.
2. “Ebedî kalıcılar…” Nisâ Sûresi, 4:169.

Yirminci Nükte

إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ [1]

1. “Birşeyin olmasını murad ettiği zaman, Onun işi sadece ‘Ol’ demektir; o da oluverir.” Yâsin Sûresi, 36:82.

Âyet-i kerîmenin işaretiyle, emir ile îcâd oluyor. Ve Kudret hazineleri ك ن - ’dadır. Bu sırr-ı dakîkin vücûh-u kesîresinden birkaç veçhi Risalelerde zikredilmiştir. Burada, hurûf-u Kur’ân’ın, hususan sûrelerin başlarındaki mukattaât-ı hurûfun hâsiyetlerine ve fezâillerine ve tesirât-ı maddiyelerine dâir vürûd eden hadisleri, şu asrın nazar-ı maddîsine takrib etmek için, maddî bir misâl üzerinde o sırrın tefhîmine çalışacağız. Şöyle ki:

Zât-ı Zülcelâl olan Sahib-i Arş-ı Âzamın, mânevî bir merkez-i âlem ve kalb ve kıble-i kâinat hükmünde olan küre-i arzdaki mahlûkatın tedbirine medar dört arş-ı İlâhîsi var:

Biri, hıfz ve hayat arşıdır ki, topraktır. İsm-i Hafîzin ve Muhyînin mazharıdır.

İkinci arş, fazl ve rahmet arşıdır ki, su unsurudur.

Üçüncüsü, ilim ve hikmet arşıdır ki, unsur-u nurdur.

Dördüncüsü, emir ve irâdenin arşıdır ki, unsur-u havadır.

Basit topraktan, hadsiz hâcât-ı hayvâniye ve insâniyeye medâr olan maâdin ve hadsiz muhtelif nebâtâtın basit bir unsurdan, kemâl-i intizam ile, vahdetten hadsiz kesret, basitten nihâyetsiz muhtelif envâ, sade bir sayfada hadsiz muntazam nukùş gözümüzle gördüğümüz gibi; suyun, hususan hayvânât nutfelerinin su gibi basit bir madde iken hadsiz mûcizât-ı san’atın muhtelif zîhayatlarda o su ile tezâhürü gösteriyor ki: Bu iki arş misillü, nur ve hava dahi, besâtetleriyle beraber, Nakkàş-ı Ezelînin ve Alîm-i Zülcelâlin kalem-i ilim ve emir ve irâdesine, evvelki iki arş gibi, acâib-i mûcizâtının mazharlarıdırlar.

Nur unsurunu şimdilik bırakıp, meselemiz münâsebetiyle, küre-i arza göre emir ve irâde arşı olan unsur-u havanın içinde emir ve irâdenin acâibini ve garâibini örten perdenin bir derece keşfine çalışacağız. Şöyle ki:

Biz nasıl ki ağzımızdaki hava ile hurûfat ve kelimâtı ekiyoruz, birden

sünbülleniyorlar. Yani, havada, âdetâ zamansız bir anda, bir kelime bir habbe olup hâric-i havada sünbüllenir; küçük büyük hadsiz aynı kelimeyi câmi bir havayı sünbül veriyor. Unsur-u havâiyeye bakıyoruz ki: O derece emr-i [1] كُنْ فَيَكُونُ ’a mutî ve musahhar ve emirberdir ki, güya herbir zerresi bir nefer gibi, muntazam bir ordunun her dakika emrini bekler; zamansız, en uzak zerreden, emr-i كُنْ ’den cilveger olan bir irâdenin imtisâlini, itaatini gösterir.

1. “(Allah birşeyin olmasını murad ettiği zaman, O sadece) ‘Ol’ der, o da oluverir.” Bakara Sûresi, 2:117; Yâsin Sûresi, 36:82.

Meselâ, âhize ve nâkıle radyo makineleri vasıtasıyla, havanın hangi yerinde olursa olsun, bir nutk-u beşerî bütün küre-i arzın her tarafından—radyo âhizeleri bulunmak şartıyla—zamansız, aynı nutuk, aynı anda, herbir yerde işitilmesi, emr-i كُنْ فَيَكُونُ ’un cilvesine ne derece kemâl-i imtisâl ile herbir zerre-i havâiyede itaat ettiğini gösterdiği gibi; havada sebatsız vücudları bulunan hurûfâtın, kudsiyet keyfiyetiyle, bu sırr-ı imtisâle göre, çok tesirât-ı hâriciyeye ve hâsiyât-ı maddiyeye mazhar olabilirler. Adeta, mâneviyatı maddiyata inkılâb ve gaybı şehâdete tahavvül ettirir bir hâsiyet onlarda görünüyor.

İşte bunun gibi, hadsiz emârelerle gösteriyor ki, mevcudât-ı havâiye olan hurûfun, hususan hurûf-u kudsiyenin ve Kur’âniyenin, hususan evâil-i sûredeki şifre-i İlâhiyenin hurûfâtı, muntazam ve nihâyetsiz hassas ve zamansız emirleri dinler ve yapar gibi göründüğünden, elbette zerrât-ı havâiyede kudsiyet noktasında emr-i [1] كُنْ فَيَكُونُ ’un cilvesine ve İrâde-i Ezeliyenin tecellîsine mazhar hurûfâtın maddî hassalarını ve hârika ve mervî faziletlerini teslim ettirir.

1. “(Allah birşeyin olmasını murad ettiği zaman, O sadece) ‘Ol’ der, o da oluverir.” Bakara Sûresi, 2:117; Yâsin Sûresi, 36:82.

İşte bu sırra binâendir ki, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyânda bazan kudret eserini, sıfat-ı irâde ve sıfat-ı kelâmdan gelir gibi tâbirâtı, gayet derecede sür’at-i îcad ve gayet derecede inkıyâd-ı eşya ve musahhariyet-i mevcudattan başka, ayn-ı emir, kudret gibi hükmediyor demektir. Yani, emr-i tekvinden gelen hurûfât, maddî kuvvet hükmünde vücud-u eşyada hükmeder. Ve emr-i tekvînî, âdetâ, ayn-ı kudret, ayn-ı irâde olarak tezâhür eder.

Evet, emir ve irâdenin bu gayet hafî ve vücud-u maddîleri gayet gizli ve havayı âdetâ nim-mânevî, nim-maddî nev’indeki mevcudâtta, emr-i tekvînî, ayn-ı kudret gibi âsârı görünüyor; belki ayn-ı kudret olur. Âdetâ mâneviyat ile maddiyâtın mâbeyninde berzahî olan mevcudâta nazar-ı dikkati celb etmek için,

اِنَّمَآ اَمْرُهُ اِذَآ اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُوْنُ ferman ediyor.

İşte, evâil-i sûredeki الم طٰس حٰم gibi hurûf-u kudsiye-i şifre-i İlâhiye hava zerrâtı içinde, zamansız münâsebât-ı dakika-i hafiye tellerini ihtizâza getirecek birer düğüm ve birer düğme harfi olduklarını ve ferşten Arşa mânevî telsiz telefon muhâberât-ı kudsiyeyi îfâ etmeleri, o şifre-i kudsiye-i İlâhiyenin şe'nindendir ve vazifesidir ve gayet mâkuldür.

Evet, havanın herbir zerresi ve bütün zerrâtı, telsiz, telefon, telgraflar gibi aktâr-ı âlemde münteşir o zerreler emirleri imtisâl ettiklerini ve elektrik ve seyyâlât-ı lâtifeye âhize ve nâkılelik vazifesi gibi sâir vezâif-i havâiyeden başka bir vazifesini bir hads-i kat'î ile, belki müşâhede ile ben kendim bademçiçeklerinde gördüm. Ağaçların rû-yi zeminde muntazam bir ordu hükmünde, havâ-yı nesîmînin dokunmasıyla, bir anda aynı emri o âhizeler hükmündeki zerrelerden aldığı vaziyet-i meşhûdesi bana iki kere iki dört eder derecesinde kat'î bir kanaat vermiş.

Demek havanın rû-yi zeminde çevik ve çalak bir hizmetkâr olması ve rû-yi zemindeki Rahmân-ı Rahîmin misafirlerine hizmet ettiği gibi; o Rahmân'ın emirlerini tebliğ etmek için bütün zerrâtı telsiz telefonun âhizeleri gibi emirber nefer hükmünde evâmir-i kudsiyeyi nebâtâta ve hayvânâta tebliğ eder. Nefeslere yelpaze, nüfusa nefes, yani, âb-ı hayat olan kanı tasfiye ve nâr-ı hayatî olan hararet-i garîzeyi iş'âl vazifesini yaptıktan sonra, çıkıp, ağızda hurûfâtın teşekkülüne medâr olduğu gibi; pek çok muntazam vazifeleri emr-i [2] كُنْ فَيَكُوْنُ ile icrâ eder.

1. "Birşeyin olmasını murad ettiği zaman, Onun işi sadece 'Ol' demektir; o da oluverir." Yâsin Sûresi, 36:82.
2. "(Allah birşeyin olmasını murad ettiği zaman, O sadece) 'Ol' der, o da oluverir." Bakara Sûresi, 2:117; Yâsin Sûresi, 36:82.

İşte, havanın bu hasiyetine binâendir ki, mevcudât-ı havâiye olan hurûfât, kudsiyet kesb ettikçe, yani, âhizelik vaziyetini aldıkça, yani, Kur'ân hurûfâtı olduğundan âhizelik vaziyetini aldığı ve düğmeler hükmüne geçtiği ve sûrelerin başlarındaki hurûfat daha ziyade o münâsebât-ı hafiyenin uçlarının merkezî ukdeleri, düğümleri ve hassas düğmeleri hükmünde olduğundan, vücud-u havâîleri bu hâsiyete mâlik olduğu gibi, vücud-u zihnîleri dahi, hattâ vücud-u nakşiyeleri de bu hâsiyetten hassaları ve hisseleri var. Demek o harflerin okumasıyla ve yazmasıyla, maddî ilâç gibi şifâ ve başka maksatlar hâsıl olabilir.

Said Nursî

Yirmi Birinci Nükte

Mânidar bir tevafuk-u lâtife

Risale-i Nur şakirtlerini ittiham ettikleri ve cezalarını istedikleri yüz altmış üçüncü (163) maddesine, Risale-i Nur Müellifinin medresesine yüz elli (150) bin lira verilmesine dair lâyihanın, iki yüz (200) meb'ustan yüz altmış üç (163) meb'usun adedine tevafuk edip, mânen o tevafuk diyor ki: Hükûmet-i Cumhuriyetin yüz altmış üç (163) meb'usun takdirkârâne imzaları, yüz altmış üçüncü (163) madde-i kanuniyenin hükmünü, onun hakkında iptal ediyor.

Hem yine mânidar tevafukat-ı lâtifedendir ki, Risale-i Nur'un yüz yirmi sekiz (128) parçası, yüz on beş (115) parça kitap ediyor. Risale-i Nur'un şakirtlerinin ve müellifinin mebde-i tevkifi olan yirmi yedi (27) Nisan bin dokuz yüz otuz beş (1935) tarihi ile, mahkemenin karar ve hüküm tarihi olan on dokuz (19) Ağustos bin dokuz yüz otuz beş (1935) tarihi olmasına nazaran, yüz on beş (115) gün olup, Risale-i Nur kitapları adedine tevafuk etmekle beraber, istintak edilen, yüz on beş (115) suçlu gösterilen eşhasın da adedine tam tamına tevafuk ettiği gibi, gösteriyor ki, Risale-i Nur Müellifinin ve şakirtlerinin başına gelen musibet, bir dest-i inâyetle tanzim ediliyor.[HAŞİYE-1]

Haşiye-1 Câ-yı dikkattir ki, Risale-i Nur şakirtlerinin tevkiflerinin bir kısmı 25 Nisan 1935 tarihinde başlamış olup, kararnamede suçlu gösterilen 117 kimse ise de, ikisinin ismi mükerrer olmasına nazaran, bu suretle şakirtlerin adedi 117 adedine o kısmın tevkifinden hüküm tarihine kadar 117 gün olmakla tevafuk edip, evvelki tevafukata bir letâfet daha katmıştır.

Yirmi İkinci Nükte

Bu parça çok kıymetlidir. Tâ İkinci Nükteye kadar herkese faydası var.

Eskişehir Hapishanesinde, sû-i ahlâktan değil, belki sıkıntıdan gelen nâhoş bazı haller münâsebetiyle, ahlâka dâir bir nükte ile, meşhur bir âyetin mestur kalmış bir nüktesine dâirdir.

BİRİNCİ NÜKTE

Cenâb-ı Hak kemâl-i kereminden ve merhametinden ve adâletinden, iyilik içinde muaccel bir mükâfat ve fenalıklar içinde muaccel bir mücâzat derc etmiştir. Hasenâtın içinde, âhiretin sevâbını andıracak mânevî lezzetler, seyyiâtın içinde, âhiretin azabını ihsâs edecek mânevî cezâlar derc etmiştir.

Meselâ, mü'minler mâbeyninde muhabbet, ehl-i îmân için güzel bir hasenedir. O hasene içinde, âhiretin maddî sevâbını andıracak mânevî bir lezzet, bir zevk, bir inşirâh-ı kalb derc edilmiştir. Herkes kalbine müracaat etse bu zevki hisseder.

Meselâ, mü'minler mâbeyninde husûmet ve adâvet bir seyyiedir. O seyyie içinde, kalb ve rûhu sıkıntılarla boğacak bir azâb-ı vicdânîyi, âlicenap ruhlara hissettirir. Ben kendim, belki yüz defadan fazla tecrübe etmişim ki, bir mü'min kardeşe adâvetim vaktinde, o adâvetten öyle bir azap çekiyordum; şüphe bırakmıyordu ki, bu seyyieme muaccel bir cezâdır, çektiriliyor.

Meselâ, hürmete lâyık zâtlara hürmet ve merhamete lâyık olanlara merhamet ve hizmet, bir hasenedir, bir iyiliktir. Bu iyilikte sevâb-ı uhrevîyi ihsâs eder derecede öyle bir zevk, lezzet vardır ki, hayatını fedâ etmek derecesine o hürmeti, o merhameti ileri getirir. Validenin çocuğa merhametindeki şefkat vasıtasıyla kazandığı zevk ve mükâfat için hayatını o merhamet yolunda fedâ etmek dereceye gider. Yavrusunu kurtarmak için arslana saldıran bir tavuk, hayvânât milletinde bu hakikate bir misaldir. Demek, merhamet ve hürmette muaccel bir mükâfat var; âlihimmet ve âlicenap insanlar onları hisseder ki, kahramanâne bir vaziyet alıyorlar.

Hem, meselâ, hırsve israfta öyle bir cezâ var ki, şekvâlı, meraklı, mânevî ve kalbî bir cezâ insanı sersem eder. Ve haset ve kıskançlıkta öyle bir muaccel cezâ var ki, o haset, haset edeni yakar. Hem tevekkül ve kanaatte öyle bir mükâfat var ki, o lezzetli muaccel sevap, fakr ve hâcâtın belâsını ve elemini izâle eder.

Hem, meselâ, gurur ve kibirde öyle bir ağır bir yük var ki, mağrur adam

herkesten hürmet ister; ve istemek sebebiyle istiskal gördüğünden, dâimâ azap çeker. Evet, hürmet verilir, istenilmez. Hem, meselâ, tevâzuda ve terk-i enâniyette öyle lezzetli bir mükâfat var ki, ağır bir yükten ve kendini soğuk beğendirmekten kurtarır.

Hem, meselâ, sûizan ve sû-i te'vilde, bu dünyada muaccel bir cezâ var. *"Men dakka dukka"* kaidesiyle, sûizan eden, sûizanna mâruz olur. Mü'min kardeşinin harekâtını sû-i te'vil edenlerin harekâtı, yakın bir zamanda sû-i te'vile uğrar, cezâsını çeker.

Ve hâkezâ, bütün ahlâk-ı hasene ve seyyie bu mikyâsa göre ölçülmeli. Ben rahmet-i İlâhiyeden ümid ederim ki, Risale-i Nur'dan bu zamanda tezâhür eden mânevî i'câz-ı Kur'ânîyi zevk eden zâtlar, bu mânevî ezvâkı hissederler; sû-i ahlâka müptelâ olmayacaklar, inşaallah.

İKİNCİ NÜKTE

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ مَا اُرِيْدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا اُرِيْدُ اَنْ يُطْعِمُوْنِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِيْنُ [1]

1. "Cinleri ve insanları ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım. Ben onlardan bir rızık istemiyorum; Beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz ki rızık veren, mutlak kudret ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır." ZâriyâtSûresi, 51:56-58.

Şu âyet-i kerimenin zâhir mânâsı çok tefsirlerin beyanına göre yüksek i'câz-ı Kur'âniyeyi göstermediğinden, çok zaman zihnime ilişiyordu. Kur'ân'ın feyzinden gelen gayet güzel ve yüksek mânâlarından üç veçhini icmâlen beyan edeceğiz.

BİRİNCİSİ: Cenâb-ı Hak, Resulüne ait olabilecek bazı halleri, Resulünü tekrim ve teşrif noktasında bazan kendine isnad eder. İşte, burada da, "Resulüm size vazife-i risalet ve tebliğ-i ubudiyet hizmetine mukabil, sizden bir ecir ve ücret ve mükâfat, bir it'âm istemez" mânâsında, "Ben sizi ibadet için halk etmişim, Bana rızık vermek ve it'âm etmek için değil" meâlindeki âyet, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma ait it'âm ve irzâkı murad etmek gerektir. Yoksa, gayet bedihî bir malûmu ilâm kabilinden olur, i'câz-ı Kur'ân'ın belâgatine uygun gelmez.

İKİNCİ VECİH: İnsan rızka çok müptelâ olduğu için, rızka çalışmak

bahanesi, ubudiyete mâni tevehhüm edip kendine bir özür bulmamak için, âyet-i kerime diyor ki:

“Siz ubudiyet için halk olunmuşsunuz. Netice-i hilkatiniz ubudiyettir. Rızka çalışmak, emr-i İlâhî noktasında bir nevi ubudiyettir. Benim mahlûkatım ve rızıklarını deruhte ettiğim nefisleriniz ve iyâliniz ve hayvânâtınızın rızkını tedarik etmek, adeta Bana ait rızık ve it’âmı ihzar etmek için yaratılmamışsınız. Çünkü Rezzak Benim. Sizin müteallikatınız olan ibâdımın rızkını Ben veriyorum. Siz bunu bahane edip ubudiyeti terk etmeyiniz.”

Eğer bu mânâ olmazsa, Cenâb-ı Hakka rızık vermek ve it’âm etmek muhâliyeti bedihî ve malûm olduğundan, ilâm-ı malûm kabilinden olur. İlm-i belâgatte bir kaide-i mukarreredir ki, bir kelâmın mânâsı malûm ve bedihî ise, o mânâ murad değil, onun bir lâzımı, bir tâbii muraddır. Meselâ, sen birisine desen “Sen hafızsın,” o malûmunu ilâm kabilinden olur. Demek maksud mânâsı budur ki, “Ben senin hafız olduğunu biliyorum.” Bildiğimi bilmediği için ona bildiriyorum.

İşte, bu kaideye binaen, âyet, Cenâb-ı Hakka rızık vermeyi ve it’âm etmeyi nefyetmekten kinaye olan mânâ şudur:

“Bana ait olup ve rızıklarını taahhüt ettiğim mahlûkatıma rızık yetiştirmek için halk olunmamışsınız. Belki asıl vazifeniz ubudiyettir. Evâmirime göre rızka çabalamak da bir nevi ibadettir.”

ÜÇÜNCÜ VECİH: Sûre-i İhlâsta, nasıl ki [1] لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ zâhir mânâsı malûm ve bedihî olduğundan, o mânânın bir lâzımı muraddır. Yani, “Valide ve veledi bulunanlar ilâh olamazlar” mânâsında ve Hazret-i İsâ (a.s.) ve Üzeyr (a.s.) ve melâike ve nücumların ve gayr-ı hak mâbudların ulûhiyetlerini nefyetmek kastıyla, “ezelî ve ebedî” mânâsında, Cenâb-ı Hakkın لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ gayet bedihî ve malûm hükmettiği gibi, aynen onun gibi, bu misalimizde de “Rızık ve it’âm kabiliyeti olan eşya, ilâh ve mâbud olamazlar” mânâsında, “Mâbudunuz olan Rezzâk-ı Zülcelâl, sizden kendine rızık istemez ve siz Onu it’âm için yaratılmamışsınız” meâlindeki, “Rızka muhtaç ve it’âm edilen mevcudat, mâbudiyete lâyık değiller” demektir.

Said Nursî

1. “O doğmamış ve doğurulmamıştır.” İhlâs Sûresi, 112:3.

Yirmi Üçüncü Nükte

Tarafgirâne ve Risale-i Nur'a rakibâne söylenen sözlere mukabildir

Ger methetmekse tefahurla kendinizi maksadın,
Risale-i Nur'un en sönük yıldızının peykisiniz.
Zinhar seyyare zannetme kardeşim, Risale-i Nur'un,
Arz değil, âfitab dahi peykidir onun.
Pek yakında parlayacaktır âlemde Risale-i Nur,
Sönmez, belki gizlenir, zira nûrun alâ nûr.
Bir nur ki, bahr-i hakikat ve mahz-ı hidâyettir o.

مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى [1] *yı oku.*

Haktan olmaz şikâyet, belki maksat hikâyet.
Şer'in üzere giderken Hakka malûm,
Risale-i Nur'a ki eylemiştim hem de hizmet,
Risale-i Nur ki, Aliyyü'l-Murtezâ ve Gavs-ı Âzam,
Celcelûtiyede ve bazı kasâidde etmişler işaret.
Risale-i Nur ki urvetü'l-vüska, lenfisâm,
Temessük etmiştim, zira hem hidâyet ve ayn-ı hakikat,
Koydular bizleri ki orada durmuştu Yusuf Aleyhisselâm
Hem de beraberimizde idi Hazret-i Üstad.

Halil İbrahim

1. "Dos doğru yolun yolcusu olan ve hidâyete eren kimmiş." Tâhâ Sûresi, 20:135.

Yirmi Dördüncü Nükte

Zekâi’nin Rüyası

Bu sabah rüyamda, İstanbul’un Tophanesahiline benzer, saf ve berrak bir deniz kenarındayım. Kuşluk zamanında olduğunu zannettiğim güneşin ziyası, o derya-yı azîmin üzerinde hoş parıltılar husule getiriyor. Ben deryaya müteveccihim. Denizin orta ve cenubu tarafından yüze yüze sahile gelen bir genç, omuzundaki bir sabanı sahile çıkardı. Orada bütün kardeşlerimize tahliyeden sonra istikbal edilmekteler iken, sahil boyunu takiben, garptan dolu dizgin iki atlı geliyor. “Üstad geliyor” dediler. Bu izdiham yarıldı. Hiç durmaksızın, bu mühib yağız atlı ve esmer çehreli iki zat, şarka doğru uzaklaştılar. Ben o deryaya dalmak üzere iken uyandım.

Zekâi

Yirmi Beşinci Nükte

Bu Lem'anın başında İmam-ı Ali (r.a.) Risale-i Nur'a işaret ettiğinden, bir kardeşimiz heyecanlı bir iştiyakla Risale-i Nur'a "Elmas, Cevher, Nur" ismini takıp tekrar ederek yazmıştı. Bu Lem'anın âhirinde derci münasip görüldü.

Takvâ dairesinde bulunan talebe deli de olsa, acaba Risale-i Nur'un ve kıymetli Elmasın nurundan ayrılabilir mi? Öyle tahmin ederim ki, Risale-i Nur'un, bu âciz talebeniz kadar kerametini, faziletini, lezzetini yiyen, tatlı meyvesinden koparan nâdirdir. Hem bu kadar âcizliğimle beraber, Risale-i Nur'a hizmet edemediğim halde göstermiş olduğunuz teveccühe medyûn-u şükranım. Binaenaleyh, Risale-i Nur'dan bendeniz değil, hiçbir talebeniz o mübarek Elmastan ve lezzetten ayrılamaz.

Affınıza mağruren, Risale-i Nur'un bu defaki taharriyâtında iki kerameti meydana aynen çıkmıştır. Hapishane içerisinde polis, jandarma ve gardiyanlar müthiş arama yaparken, o esnâda hiç kimse görmeden, yedi sekiz yaşında, hemşiremin mahdumu, mektep çantasının içerisine Risale-i Nur'un nüshalarını koyarak alıp gitmiştir. Arama, bendenizin odasındaydı. Çocuk odayageldi; odada telâş görünce, odanın bir tarafında ayrıca duran Risale-iNur'ları çantasına koydu ve içerideki memurların hiçbirisi farkınavarmadı, çocuğa da birşey demediler.

Fedakâr çocuk doğruca validesine gidiyor, "Dayımın daima bize okuduğu Risale-i Nur'ları getirdim.Bunları alacaklarmış. Ben onların haberi olmadan, onlar başka mektup,kitap karıştırırlarken aldım, çantama koydum. Bunları iyice bir yerekoyunuz, muhafaza ediniz. Ben bunların okunmasını çok seviyorum. Dayımbize bunları okuyordu. O okurken ben başka bir hâlet kesb ediyordum" diye validesine söylüyor ve mektebine avdet ediyor. Bu sayede Elmas, Cevher, Nurlar ele geçmemiş oluyor.

Bu keramet değil de nedir? Kur'ânî bir mucize değil de nedir? Acaba bu fazilet, acaba bu lezzet, acaba bu Elmas, Cevher hangi telifatta vardır ki, bu Elmas, Cevher, Nurlar şimdiye kadar hangi zâtın ağzındandökülmüştür? Ben de, hapis değil, bu Elmas, Cevher, Nurlar için, her an, her dakika, her fedakârlığı memnuniyetle kabul ederim. Benden sonra buElmas, Cevher, Nurlar yoluna evlâdım Emin de bütün hayatını sarf etmeyehazırdır.

İşte bu Elmas, Cevher, Nurun ikinci kerametini ispat ile, üç yaşından sekiz yaşına kadar akrabalarım ve evlâdım, buElmas, Cevher, Nurlar için fedakârâne ve bu yolda hayatlarını hiçdüşünmeden feda edeceklerini ispat ederim. Çünkü bu

Elmas, Cevher, Nuruokurken hepsi başıma toplandı. Onları sevdim ve birer çay verdim, buElmas, Cevher, Nuru okumaya devam ettim. Hepsi birden “Bu nedir, bu yazı nasıl yazıdır?” sordular. Ben de dedim: “Bu Elmas, Cevher, Nurdur” diye bunlara okumaya başladım.

Onuncu Sözü okurken saatler geçmiş. Çocuklar, merakından, anlayamadıklarızaman hemen bendenize soruyorlardı. Ben de bu Elmas, Cevher, Nuruonların anlayabileceği şekilde izah ederken, çocukların renkleri, renkrenk oluyordu ve güzelleşiyordu. Bendeniz de çocukların yüzüne baktıkça, hepsinde ayrı ayrı nurlu Said görüyordum.

Suallerinde “Nur hangisi, Cevher hangisi ve Elmas hangisi?” diye sorduklarında,“Evet, Nur bunu okumaktır. Bak, sizde bir güzellik meydana geldi.” Onlar da birbirinin yüzüne baktılar ve tasdik ettiler.

“Ya Elmas nedir?”

“Bu Sözleri yazmaktır. O zaman, yani yazdığınız zaman sizin yazılarınız elmas gibi kıymetli olur.” Tasdik ettiler.

“Ya Cevher nedir?”

“İşte o da bu kitaptan aldığınız imandır.” Hepsi birden şehadet getirdiler.

Bu sohbette üç dört saat geçmiş; bendeniz farkına varmadım. “İşte Elmas,Cevher, Nur budur” dedim. Tasdik ettiler. Hepsi birden bana bakıyorlardı ve “Bunu kim yazdı?” diyorlardı.

Âciz talebeniz Şefik

Yirmi Altıncı Nükte

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ [1]

âyeti, [2] وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ âyetinde beyan ettiğimiz nüktenin aynını tazammun edip, hem onu te’yid ediyor, hem onunla teeyyüd ediyor.

Evet, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân Sûre-i Zümer’de

[3] وَخَلَقَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ demeyip,

[4] وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ demesiyle ifade ediyor ki: “Sekiz nevi hayvânât-ı mübârekeyi size hazine-i rahmetinden, güya Cennetten nimet olarak indirilmiş, gönderilmiş.” Çünkü o mübârek hayvanlar, bütün cihetleriyle, bütün beşere nimet olduğundan, saçından bedevîlere seyyar hâneler, elbiseler, etinden güzel yemekler, sütünden güzel, leziz taamlar ve derilerinden pabuçlar ve saire, hattâ gübreleri mezrûâtın erzâkı ve insanların mahrûkàtı hükmünde olup, güya o mübârek hayvanlar, tecessüm etmiş ayn-ı nimet ve rahmettirler.

1. “Sizin için erkekli dişili sekiz çift ehlî hayvan indirdi. Annelerinizinkarnında sizi üç karanlık içinde, bir yaratılıştan diğerine çevirerekyaratıyor.” Zümer Sûresi, 39:6.
2. “Demiri indirdik.” Zümer Sûresi, 39:6.
3. “Sizin için erkekli dişili sekiz çift ehlî hayvan yarattı.” Zümer Sûresi, 39:6.
4. “Sizin için erkekli dişili sekiz çift ehlî hayvan indirdi.” Zümer Sûresi, 39:6.

Onun içindir ki, yağmura “rahmet” nâmı verildiği gibi, bu mübârek hayvanlara da “en’âm” nâmı verilmiş. Güya nasılki rahmet tecessüm etmiş, yağmur olmuş; öyle de nimet dahi tecessüm etmiş, keçi, koyun, öküz ile manda ve deve şekillerini almış. Çendan cismânî maddeleri yerde halk olunuyor; fakat nimetiyet sıfatı ve rahmetiyet mânâsı, maddesine tamamiyle galebe ettiğinden, [1] اَنْزَلْنَا tâbiriyle, doğrudan doğruya bu mübârek hayvanları hazine-i rahmetin birer hediyesi olarak, Hâlik-ı Rahîm, yüksek mertebe-i rahmetinden ve mânevî, âli Cennetinden yeryüzüne indirmiş.

Evet, nasıl ki bazan beş paralık bir maddede beş liralık bir san’at dercedilir. O zaman o şeyin maddesi nazara alınmıyor; san’atnoktasında kıymet veriliyor: sineğin küçücük maddesi ve içindeki pek büyük san’at-ı Rabbâniye gibi. Bazan beş liralık bir maddede beş kuruşluk bir san’at bulunur; o vakit hüküm maddenindir.

Aynen onun gibi, bazan cismânî bir maddede o kadar nimet ve rahmet mânâsı bulunur ki, yüz defa maddesinden ziyade ehemmiyetli oluyor. Âdetâ cismânî maddesi gizlenir; hüküm, nimetiyet cihetine bakar. İşte, demirin pek azîm menâfii ve çok semereleri, onun maddî maddesini gizlediği gibi, mezkûr mübârek hayvanların dahi her cüz’ünde nimet bulunması, onların cismânî maddelerini güya nimete kalb ettirmiş. Onun içindir ki, cismânî maddelerinin hükmü nazara alınmadan mânevî sıfatları nazara alınmış, وَاَنْزَلَ , وَاَنْزَلْنَا tâbir edilmiştir.

Evet, وَاَنْزَلَ , وَاَنْزَلْنَا hakikat itibârıyla sâbık nükteyi ifade ettikleri gibi, belâgat noktasında da ehemmiyetli bir mânâyı mûcizâne ifade ediyorlar. Şöyle ki:

Demir gayet sert fıtratıyla ve gizliliği ve derinliğiyle beraber, her yerde hazır bulunmak ve hamur gibi yumuşatmak hâsiyetini ihsân ettiğinden, herkes, her yerde, her işte kolayca elde etmesini ifade etmek için, وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ [2] tâbiriyle, güya fıtrî ve semâvî nimetler gibi, demir âletlerini yukarı bir tezgâhtan indirip beşerin ellerine verilmiş gibi kolaylıkla elde ediliyor.

1. “İndirdik.” Zümer Sûresi, 39:6.
2. “Demiri indirdik.” Zümer Sûresi, 39:6.

Hem hayvânât cinsinden, sivrisinekten tut, tâ yılan, akrep, kurt, arslana kadar insanlara zararlı vaziyetleriyle beraber, hayvânâtın mühimlerinden olan koca manda ve öküz ve deve gibi büyük mahlûkat gayet derece musahhar, mutî; hattâ zayıf bir çocuğa da yularını verip itaat etmek mânâsını ifade için, [1] وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ tâbiriyle, güya bu mübârek hayvanlar dünya hayvanları değil ki, içinde tevahhuş ve zarar bulunsun. Belki mânevî bir Cennetin hayvanları gibi menfaattar, zararsızdırlar. Yukarıdan, yani, rahmet hazinesinden indirilmiştir, diye ifade ediyor.

Muhtemeldir ki, bazı müfessirlerin bu hayvanlar hakkında “Cennetten indirilmiştir” dedikleri, bu mânâdan ileri gelmiştir. Zahrında[HAŞİYE-1] Kur’ân-ı Hakîmin bir harfi için bir sahife yazılsa, uzun olmuş denilmemeli. Çünkü

kelâmullahtır. Onun için اَنْزَلَ tâbiri için iki üç sayfa yazılmakla israf edilmiş olmaz. Bazan Kur’ân’ın bir harfi, bir hazine-i mâneviyenin anahtarı olur.

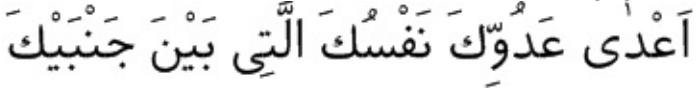
1. “Sizin için sekiz hayvan indirdi.” Zümer Sûresi, 39:6.

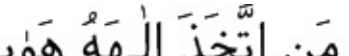
Haşiye-1 Bazı müfessirler, “Mebde’leri semâvâttan gelmişler” demelerinden muradları şudur ki: Bu en’âm denilen hayvânâtın bekàları rızık iledir ve rızıkları ottur; onların rızkı da yağmurdur. Yağmur ki, âb-ı hayattır ve rahmettir; ve rızık da semâvâttan gelir. “Ve fi’s-semâi rizgukum” âyeti buna işaret eder. Madem o hayvanların devam eden müteceddit vücutları semâvâttan gelen yağmur içindedir; semâdan indirilmiş mânâsını ifade eden “Enzele” tâbiri yerindedir.

Yirmi Yedinci Nükte

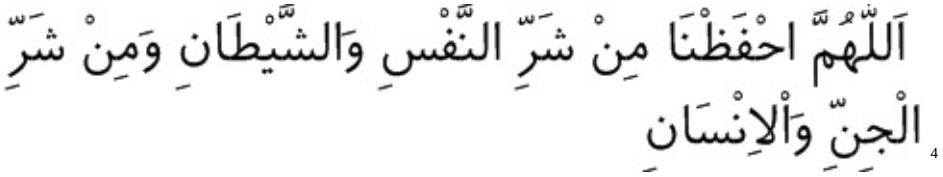

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ [1]

Meâli: [HAŞİYE-1] “Nefis daima kötü şeylere sevk eder” âyetinin, hem de mânâ-yı şerifi: “Senin en zararlı düşmanın, nefsindir”[2] hadisinin bir nüktesidir.

Tezkiyesiz nefs-i emmâresi bulunmak şartıyla, kendi nefsini beğenen ve seven adam başkasını sevmez. Eğer zâhirî sevse de samimî sevemez; belki ondaki menfaatini ve lezzetini sever.Daima kendini beğendirmeye ve sevdirmeye çalışır. Ve kusurunu nefsinealmaz, belki avukat gibi kendini müdafaa ve tebrie eyler. Mübalâğalarla, belki yalanlarla nefsini medih ve tenzih ederek, adeta takdis eder ve derecesine göre, [3] âyetinin bir tokadını yer.

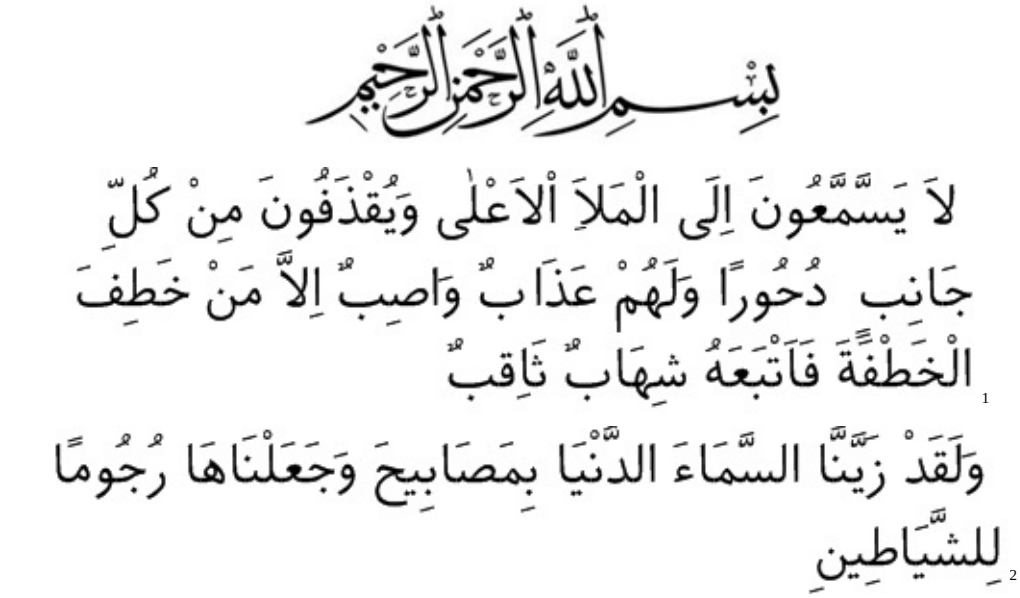
Temeddühü ve sevdirmesi ise, aksülâmelle istiskali celb eder, soğuk düşürtür. Hem amel-i uhrevîde ihlâsı kaybeder, riyâyı karıştırır. Âkıbeti görmeyen ve neticeleri düşünmeyen ve lezzet-i hazıraya müptelâ olan hisse ve hevâ-yı nefse mağlûp olup, yolunu şaşırmış hissin fetvâsıyla, bir saat lezzet için bir sene hapiste yatar. Bir dakika gurur veyaintikam yüzünden on sene ceza görür. Adeta, ders aldığı Amme cüz’ünü birtek şekerlemeye satan havâi bir çocuk gibi, elmas kıymetinde bulunan hasenâtını, hissini okşamak için ve hevâsını memnun etmek için ve hevesini tatmin etmek için, ehemmiyetsiz cam parçaları hükmündeki lezzetlere, enâniyetlere vesile edip, kârlı işlerde hasâret eder.

اَللّٰهُمَّ احْفَظْنَا مِنْ شَرِّ النَّفْسِ وَالشَّيْطَانِ وَمِنْ شَرِّ الْجِنِّ وَالْاِنْسَانِ [4]

1. Yusuf Sûresi, 12:53.
Haşiye-1 Bu parçanın da herkese faydası var.
2. el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*,1:143; Gazâlî, *İhyâ-u Ulûmi’d-Dîn*, 3:4.
3. “Hevâ ve heveslerini kendisine mâbud edinen kimse...” Furkan Sûresi, 25:43.
4. Allahım! Bizi nefsin, şeytanın, cinin ve insanın şerrinden muhafaza et.

Yirmi Sekizinci Lem'anın Yirmi Sekizinci Nüktesi

[1] [2]

gibi âyetlerin mühim bir nüktesi, ehl-i dalâletin bir tenkidi münasebetiyle beyan edilecek. Şöyle ki:

1. "Onlar yüce âlemlerdeki melekleri dinleyemezler; her taraftan taşlanıp kovulurlar. Âhirette ise onlar için daimî bir azap vardır. Kulak hırsızlığı yapıp birşeyler dinleyenleri ise,delip geçen yakıcı bir yıldız takip eder." Sâffât Sûresi, 37:8-10.
2. "And olsun ki, dünya semâsını Biz kandillerle süsledik ve onları şeytanlar için birer taş yaptık." Mülk Sûresi, 67:5.

Cin ve şeytanın casusları, semâvat haberlerine kulak hırsızlığı yapıp, gaybî haberleri getirerek, kâhinler ve maddiyyunlar ve bazı ispritizmacılar gibi gaipten haber vermelerini, nüzûl-ü vahyin bidâyetinde, vahye bir şüphe getirmemek için onların o daimî casusluğu o zaman daha ziyade şahaplarla recm ve men edildiğine dair olan mezkûr âyetler münasebetiyle, gayet mühim üç başlı bir suale muhtasar bir cevaptır.

Sual: Şu gibi âyetlerden anlaşılıyor ki, cüz'î ve bazan şahsî bir hadise-i gaybiyeyi de haber almak için, gayet uzak bir mesafe olan semâvat memleketine casus şeytanların sokulması ve o çok geniş memleketin her tarafında o cüz'î hadisenin bahsi varmış gibi, hangi şeytan olsa, hangi yere sokulsa,yarım yamalak o haberi işitecek, getirecek diye bir mânâyı akıl ve hikmet kabul etmiyor.

Hem, nass-ı âyetle, semâvâtın üstünde bulunan Cennetin meyvelerini bazı ehl-i risalet ve ehl-i keramet, yakın bir yerden alır gibi alıyormuş, bazan yakından Cenneti temâşâ ediyormuş diye, nihayet uzaklık, nihayet yakınlık içinde bir meseledir ki, bu asrın aklına sığmaz.

Hem cüz’î bir şahsın cüz’î bir ahvâli, küllî ve geniş olan semâvat memleketindeki mele-i âlânın medar-ı bahsi olması, gayet hakîmâne olan tedvîr-i kâinatın hikmetine muvafık gelmiyor. Halbuki bu üç mesele de hakaik-i İslâmiyeden sayılıyor.

Elcevap:

Evvelâ: On Beşinci Söz namındaki bir risalede, Yedi Basamak namında yedi kat’î mukaddime ile,

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ [1]

âyetinin ifade ettiği, yıldızlarla, şeytan casusların semâvattan ref ve tardı öyle bir surette ispat edilmiş ki, en muannid maddiyyunu dahi iknâ eder, susturur ve kabul ettirir.

1. “And olsun ki, dünya semâsını Biz kandillerle süsledik ve onları şeytanlar için birer taş yaptık.” Mülk Sûresi, 67:5.

Saniyen: Bu uzak zannedilen o üç hakikat-i İslâmiyeyi kısa zihinlere yakınlaştırmak için bir temsil ile işaret edeceğiz.

Meselâ, bir hükûmetin daire-i askeriyesi memleketin şarkında ve daire-i adliyesi garbında ve daire-i maarifi şimalinde ve daire-i ilmiyesi cenubunda ve daire-i mülkiyesi ortasında bulunsa; telsiz, telefon, telgrafla, gayet muntazam bir surette, her daire alâkadar olduğu vaziyetleri görse, haber alsa; adeta umum o memleket, adliye dairesi olduğu halde, askerî dairesidir ve mülkiye dairesi olduğu gibi, ilmiye dairesi oluyor.

Hem meselâ, müteaddit devletler ve ayrı ayrı payitahtları bulunan hükûmetlerin, bazan oluyor ki, müstemlekât cihetiyle veya imtiyazat haysiyetiyle veya ticaretler münasebetiyle birtek memlekette ayrı ayrı hâkimiyetlikleri bulunur.

Raiyet ve millet bir olduğu halde, herbir hükûmet, kendi imtiyazı cihetiyle, o raiyetle münasebettardır. Birbirinden çok uzak o hükûmetlerin muamelâtı birbirine temas ediyor, her hanede birbirine yakınlaşıyor ve her adamda iştirakleri oluyor. Cüz’î meseleleri, temas noktalarındaki cüz’î bir dairede görülür. Yoksa, her cüz’î bir mesele, daire-i külliyeden alınmıyor. Fakat o cüz’î meselelerden bahsedildiği zaman, doğrudan doğruya daire-i külliyenin kanunuyla olduğu cihetiyle, daire-i külliyeden alınıyor gibi ve o dairede medar-ı bahis olunmuş bir mesele şekli verilir tarzda ifade edilir.

İşte bu iki temsil gibi, semâvat memleketi, payitaht ve merkez itibarıyla gayet uzak olduğu halde, arz memleketinde insanların kalblerine uzanmış mânevî

telefonları olduğu gibi, semâvat âlemi, yalnız âlem-i cismanîye bakmıyor; belki âlem-i ervâhı ve âlem-i melekûtu tazammun ettiğinden, bir cihette perde altında âlem-i şehadeti ihata etmiştir.

Hem âlem-i bâkiden ve dâr-ı bekàdan olan Cennet dahi, hadsiz uzaklığıyla beraber, yine o daire-i tasarrufâtı, perde-i şehadet altında, her tarafta nuranî bir surette uzanmış, yayılmış. Sâni-i Hakîm-i Zülcelâlin hikmetiyle, kudretiyle, nasıl ki insanın başında yerleştirdiği duygularının merkezleri ayrı ayrı olduğu halde, herbiri umum o vücuda, o cisme hükmediyor ve daire-i tasarrufuna alabiliyor. Öyle de, bu insan-ı ekber olan kâinat dahi, mütedahil ve birbiri içinde bulunan daireler gibi, binler âlemleri ihtivâ ediyor. Onlarda cereyan eden ahvâlin ve hadiselerin küllî ve cüz'iyeti ve hususiyeti ve azameti cihetiyle medar-ı nazar olur, yani, o cüzler cüz'î ve yakın yerlerde ve küllî ve azametliler küllî ve büyük makamlarda görülür.

Fakat bazan cüz'î ve hususî bir hadise büyük bir âlemi istilâ eder. Hangi köşede dinlenilse, o hadise işitilir. Ve bazan da büyük tahşidat, düşmanın kuvvetine karşı değil, belki izhar-ı haşmet için yapılır. Meselâ, hadise-i Muhammediye (a.s.m.) ve vahy-i Kur'ân'ın hadise-i kudsiyesi, umum semâvat memleketinde, hattâ o memleketin her köşesinde en mühim bir hadise olduğundan, doğrudan doğruya çok uzak ve çok yüksek olan koca semâvâtın burçlarına nöbettarlar dizilip, yıldızlardan mancınıkları atarak casus şeytanları tard ve def ediyorlar vaziyetinde göstermek ve ifade etmekle, vahy-i Kur'ânînin derece-i haşmetini ve şâşaa-i saltanatını ve hiçbir cihette şüphe girmeyen derece-i hakkaniyetini ilâna bir işaret-i Rabbâniye olarak, o vakitte ve o asırda daha ziyade yıldızlar düşürülüyormuş ve atılıyormuş. Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan dahi, o ilân-ı tekvîniyeyi tercüme edip ilân ediyor ve o işaret-i semâviyeye işaret eder.

Evet, bir melâikenin üfürmesiyle uçurulabilir olan casus şeytanları böyle bir işaret-i azîme-i semâviye ile, melâikelerle mübareze ettirmek, elbette o vahy-i Kur'ânînin haşmet-i saltanatını göstermek içindir. Hem bu haşmetli olan beyan-ı Kur'ânî ve azametli tahşidât-ı semâviye ise, cinnîlerin, şeytanların, semâvat ehlini mübarezeye ve müdafaaya sevk edecek bir iktidarları, bir müdafaaları bulunduğunu ifade için değil, belki kalb-i Muhammedîden (a.s.m.) tâ semâvat âlemine, tâ Arş-ı Âzama kadar olan uzun yolda, hiçbir yerde cin ve şeytanın müdahaleleri olmamasına işaret için, vahy-i Kur'ânî, koca semâvatta, umum melâikece medar-ı bahis olan bir hakikattir ki, bir derece ona temas etmek için, şeytanlar tâ semâvâta kadar çıkmaya mecbur olup, hiçbir şeye muvaffak olamayarak recmedilmesiyle işaret ediyor ki, kalb-i Muhammedîye (a.s.m.) gelen vahiy ve huzur-u Muhammediyeye (a.s.m.) gelen Cebrâil ve nazar-ı Muhammedîye (a.s.m.) görünen hakaik-i gaybiye, sağlam ve müstakimdir, hiçbir

cihetle şüphe girmez diye, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan, mucizâne haber veriyor.

Amma Cennetin uzaklığıyla beraber, âlem-i bekàdan olduğu halde en yakın yerlerde görülmesi ve bazan ondan meyve alınması ise, evvelki iki temsil sırrıyla anlaşıldığı gibi, bu âlem-i fâni ve âlem-i şehadet ise, âlem-i gayba ve dâr-ı bekàya bir perdedir. Cennetin merkez-i kübrâsı uzakta olmakla beraber, âlem-i misal âyinesi vasıtasıyla her tarafta görünmesi mümkün olduğu gibi, hakkalyakin derecesindeki imanlar vasıtasıyla, Cennetin bu âlem-i fânide—temsilde hata olmasın—bir nevi müstemlekeleri ve daireleri bulunabilir. Ve kalb telefonuyla, yüksek ruhlarla muhabereleri olabilir, hediyeleri gelebilir.

Amma bir daire-i külliyenin cüz’î bir hadise-i şahsiye ile meşgul olması, yani, kâhinlere gaybî haberleri getirmek için şeytanlar tâ semâvâta çıkıp kulak veriyorlar, yarım yamalak yanlış haberler getiriyorlar diye tefsirlerdeki ifadelerin bir hakikati şu olmak gerektir ki:

Semâvat memleketinin payitahtına kadar gidip o cüz’î haberleri almak değildir. Belki cevv-i havaya dahi şümulü bulunan semâvat memleketinin—teşbihte hata yok—karakolhaneleri hükmünde bazı mevkileri var ki, o mevkilerde arz memleketiyle münasebettarlık oluyor. Cüz’î hadiseler için, o cüz’î makamlardan kulak hırsızlığı yapıyorlar. Hattâ kalb-i insanî dahi o makamlardan birisidir ki, melek-i ilham ile şeytan-ı hususî, o mevkide mübareze ediyorlar. Ve hakaik-i imaniye ve Kur’âniye ve hâdisât-ı Muhammediye (a.s.m.) ise, ne kadar cüz’î de olsa, en büyük, en küllî bir hadise-i mühimme hükmünde, en küllî bir daire olan Arş-ı Âzamda ve daire-i semâvatta—temsilde hata olmasın—mukadderât-ı kâinatın mânevî ceridelerinde neşrolunuyor gibi, her köşede medar-ı bahis oluyor diye beyan ile beraber, kalb-i Muhammedîden (a.s.m.) tâ daire-i Arşa varıncaya kadar ise, hiçbir cihetle müdahale imkânı olmadığından, semâvâtı dinlemekten başka şeytanların çaresi kalmadığını ifade ile, vahy-i Kur’ânî ve nübüvvet-i Ahmediye (a.s.m.) ne derece yüksek bir derece-i hakkaniyette olduğunu ve hiçbir cihetle hilâf ve yanlış ve hile ile ona yanaşmak mümkün olmadığını, gayet beliğane, belki mucizâne ilân etmek ve göstermektir.

Said Nursî

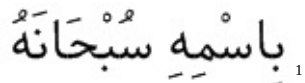
سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحكِيمُ [1]

1. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

Yirmi Dokuzuncu Lem’a

İmana dair âli bir tefekkürname, tevhide dair yüksek bir marifetname.

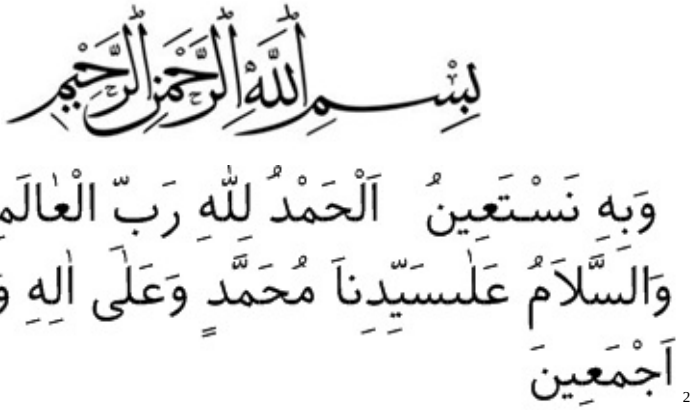
[1]

Kardeşlerim,

Bu tefekkürname çok ehemmiyetlidir. İmam-ı Ali’nin (r.a.) ona bir vecihte “Âyetü’l-Kübrâ” namını vermesi, tam kıymetini gösteriyor. Namaz tesbihatında aynelyakin derecesinde kalbe gelmiş, çok risaleleri netice vermiş, otuz sene akıl ve fikrin gıda ve ilâcı olmuş bir marifetnamedir. Bunu hem *Lem’alar’*ın başında, hem kırk elli adet müstakil makine ile yazılsa münasiptir.

Said Nursî

Yirmi sene evvel Eskişehir hapsinde tecrid-i mutlakta iken yazılan bir lem’adır.

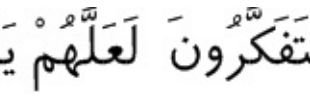

[2]

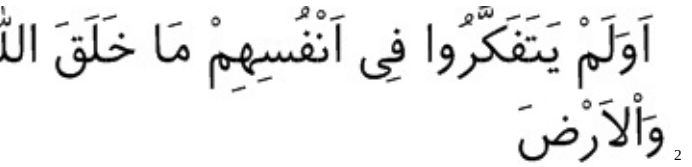
1. Her türlü noksan sıfatlardan yüce olan Allah’ın adıyla.
2. Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla başlar ve ancak Ondan yardım dileriz.Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, medih ve minnet, Âlemlerin Rabbiolan Allah’a mahsustur. Efendimiz Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm ile âline ve ashâbına ise salât ve selâm olsun.

İfade-i Meram

ON ÜÇ SENEDEN BERİ kalbim, aklımla imtizaç edip Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyânın

[1]

[2]

لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ[3]

gibi âyetlerle emrettiği tefekkür mesleğine teşvik ettiği ve[4] تَفَكُّرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ hadis-i şerifi, bazan bir saat tefekkür bir sene ibadet hükmünde olduğunu beyan edip tefekküre azîm teşvikat yaptığı cihetle, ben de bu on üç seneden beri meslek-i tefekkürde akıl ve kalbime tezahür eden büyük nurları ve uzun hakikatleri kendime muhafaza etmek için, işârât nev'inden bazı kelimâtı, o envâra delâlet etmek için değil, belki vücutlarına işaret ve tefekkürü teshil ve intizamı muhafaza için vaz' ettim. Gayet muhtelif Arabî ibarelerle kendi kendime o tefekkürde gittiğim zaman o kelimâtı lisanen zikrediyordum. Bu uzun zamanda ve binler defa tekrarında ne bana usanç geliyordu ve ne de verdiği zevk noksanlaşıyordu ve ne de onlara ihtiyac-ı ruhî zâil oluyordu.

1. "Tâ ki tefekkür edin." Bakar Sûresi, 2:219; "Tâ ki tefekkür etsinler." Nahl Sûresi, 16:44.
2. "Onlar kendi üzerlerindeki İlâhî san'at mucizelerini hiç düşünmezler mi?Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri Allah, ancak hak ve hikmetleyaratmıştır...." Rum Sûresi, 30:8.
3. Tefekkür eden bir topluluk için deliller vardır.
4. "Bir saat tefekkür, bir sene nafile ibadetten daha hayırlıdır." el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 1:310; Gazâlî, *İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn*, 4:409 (Kitâbu't-Tefekkür); el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 1:78.

Çünkü bütün o tefekkürat, âyât-ı Kur'âniyenin lemeâtı olduğundan, âyâtın bir hassası olan usandırmamak ve halâvetini muhafaza etmek hassasının bir cilvesi, o tefekkür âyinesinde temessül etmiştir.

Bu âhirde gördüm ki, Risale-i Nur'un eczalarındaki kuvvetli ukde-i hayatiye ve parlak nurlar, o silsile-i tefekkürâtın lem'alarıdır. Bana ettikleri tesiri başka zatlara da edeceği düşüncesiyle, âhir ömrümde mecmuunu kaleme almak niyet etmiştim. Gerçi çok mühim parçaları risalelerde derc edilmiştir; fakat heyet-i mecmuasında başka bir kuvvet ve kıymet bulunacaktır.

Âhir-i ömür muayyen olmadığı için, bu hapisteki mahkûmiyetim ve vaziyetim ölümden daha beter bir şekil aldığından, âhir-i hayatı beklemeyerek, kardeşlerimin ısrar ve ilhahlarıyla, tağyir etmeyerek, o silsile-i tefekkürat Yedi Bab üstünde yazıldı.

Bu nevi kudsî hakikatlerin ekseriyet-i mutlakası namaz tesbihatında hatıra geldiklerinden, *Sübhanallah*, *Elhamdü lillâh*, *Allahu ekber, Lâ ilâhe illâllah* kudsî kelimelerinin herbirisi bir menba hükmüne geçtiğinden, aynen namaz tesbihatındaki tertip gibi yazılmak lâzım gelirken, o zaman tecritteki müşevveşiyet-i hal o tertibi bozmuş. Şimdi o Lem'anın Birinci Babı *Sübhanallah,* ikincisi *Elhamdü lillâh*, üçüncüsü *Allahu ekber,* dördüncüsü *Lâ ilâhe illâllah*'a dair olacak. Çünkü Şafiîlerin namaz tesbihatından ve duadan sonra otuz üç defa aynen *Sübhanallah*, *Elhamdü lillâh, Allahu ekber* gibi otuz üç defa da *Lâ ilâhe illâllah'*ı çok Şafiîler okuyorlar.

اَلْبَابُ اْلاَوَّلُ

فِي [سُبْحَانَ اللّٰهِ] وَهُوَ ثَلاَثَةُ فُصُولٍ

اَلْفَصْلُ اْلاَوَّلُ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

فَسُبْحَانَكَ! يَا مَنْ تُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ السَّمَآءُ بِكَلِمَاتِ نُجُومِهَا وَشُمُوسِهَا وَاَقْمَارِهَا، بِرُمُوزِ حِكَمِهَا.

وَتُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ الْجَوُّ بِكَلِمَاتِ سَحَابَاتِهَا وَرُعُودِهَا وَبُرُوقِهَا وَأَمْطَارِهَا، بِإِشَارَاتِ فَوَائِدِهَا.

وَيُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ رَاْسُ اْلاَرْضِ بِكَلِمَاتِ مَعَادِنِهَا وَنَبَاتَاتِهَاوَأَشْجَارِهَا وَحَيْوَانَاتِهَا، بِدَلاَلاَتِ إِنْتِظَامَاتِهَا.

وَتُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ النَّبَاتَاتُ وَاْلاَشْجَارُ بِكَلِمَاتِ أَوْرَاقِهَاوَاَزْهَارِهَا وَثَمَرَاتِهَا، بِتَصْرِيحَاتِ مَنَافِعِهَا.

وَتُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ اْلاَزْهَارُ وَاْلاَثْمَارُ بِكَلِمَاتِ بُذُورِهَاوَأَجْنِحَتِهَا وَنَوَاتَاتِهَا، بِعَجَائِبِ صَنْعَتِهَا.

وَتُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ النَّوَاتَاتُ وَالبُذُورُ بِأَلْسِنَةِ سَنَابِلِهَا وَكَلِمَاتِ حَبَّاتِهَا بِالْمُشَاهَدَةِ.

وَيُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ كُلُّ نَبَاتٍ بِغَايَةِ الْوُضُوحِ وَالظُّهُورِ
عِنْدَ انْكِشَافِ أَكْمَامِهَا وَتَبَسُّمِ بَنَاتِهَا بِأَفْوَاهِ مُزَيَّنَاتِ
أَزَاهِيرِهَا وَمُنْتَظَمَاتِ سَنَابِلِهَا، بِكَلِمَاتِ
مَوْزُونَاتِ بُذُورِهَا وَمَنْظُومَاتِ حَبَّاتِهَا،

BİRİNCİ BAB

Sübhanallah'a dair. Üç fasıldır.

Birinci Fasıl

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Sen her kusurdan ve dalâlet ehlinin bâtıl fikirlerinden münezzehsin. Sen öyle bir celâl (haşmet) sahibi bir Zâtsın ki,

semâ, yıldızlarının ve güneşlerinin ve aylarının kelimeleriyle ve bütün bunlardaki hikmet remizleriyle,

dünya semâsı, bulutlarının ve gök gürültüsünün ve şimşeklerin ve yağmurlarınkelimeleriyle ve bütün bunlardaki faydaların işaretiyle,

yeryüzü, madenlerinin ve bitkilerinin ve ağaçlarının ve hayvanlarının kelimeleriyle ve bütün bunlardaki intizamların göstermesiyle,

bitki ve ağaçlar ise, yaprak, çiçek ve meyve kelimeleriyle ve bütün bunlarınmuhtaç hayat sahiplerine yararlı olmasının bildirmesiyle,

çiçekler ve meyveler ise, tohumlarının ve kanatçıklarının ve çekirdeklerinin ve onlardaki şaşırtıcı san'atın kelimeleriyle,

çekirdekler ve tohumlar ise, ap açık sümbüllerinin diliyle ve tanelerinin kelimeleriyle,

herbir bitki ise–tomurcuklarının inkişafı sırasında, müzeyyen (rengarenk süslü) çiçeklerinin ve muntazam (düzgün) sümbüllerinin ağzıyla yavrularının tebessümü esnasında gayet açık ve seçik bir şekilde görüldüğü gibi–mevzun (ölçülü) tohumlarının ve manzum (ahenkli) tanelerinin kelimeleriyle;

بِلِسَانِ نِظَامِهَا فِي مِيزَانِهَا فِي تَنْظِيمِهَا فِي تَوْزِينِهَا
فِي صَنْعَتِهَا فِي صِبْغَتِهَا فِي زِينَتِهَا فِي نُقُوشِهَا
فِي رَوَائِحِهَا فِي طُعُومِهَا فِي أَلْوَانِهَا فِي أَشْكَالِهَا.

HAŞİYE-1

كَمَا تَصِفُ تَجَلِّيَات صِفَاتِكَ وَتُعَرِّفُ جَلَوَات
أَسْمَآئِكَوَتُفَسِّرُ تَوَدُّدَكَ وَتَعَرُّفَكَ بِمَا يَتَقَطَّرُ مِنْ
ظَرَافَةِعُيُون أَزَاهِيرِهَا وَمِنْ طَرَاوَةِ أَسْنَان سَنَابِلِهَا
مِنْرَشَحَاتِ لَمَعَاتِ جَلَوَاتِ تَوَدُّدِكَ وَتَعَرُّفِكَ إِلَيَ
عِبَادِكَ.
سُبْحَانَكَ يَا وَدُودُ يَا مَعْرُوفُ مَا أَحْسَنَ صُنْعَكَ وَمَا
أَزْيَنَهُ وَمَا أَبْيَنَهُ وَمَا أَتْقَنَهُ.
سُبْحَانَكَ يَا مَنْ تُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ جَمِيعُ الْأَشْجَارِ
بِكَمَالِالصَّرَاحَةِ وَالْبَيَانِ عِنْدَ اِنْفِتَاحِ أَكْمَامِهَا
وَانْكِشَافِأَزْهَارِهَا وَتَزَايُدِ أَوْرَاقِهَا وَتَكَامُلِ أَثْمَارِهَا
وَرَقْصِبَنَاتِهَا عَلَي أَيَادِي أَغْصَانِهَا حَامِدَةً
بِأَفْوَاهِأَوْرَاقِهَا الْخَضِرَةِ بِكَرَمِكَ، وَأَزْهَارِهَا
الْمُتَبَسِّمَةِبِلُطْفِكَ، وَاَثْمَارِهَا الضَّاحِكَةِ بِرَحْمَتِكَ،
بِاَلْسِنَةِنِظَامِهَا فِي مِيزَانِهَا فِي تَنْظِيمِهَا فِي تَوْزِينِهَا
فِيصَنْعَتِهَا فِي صِبْغَتِهَا فِي زِينَتِهَا فِي نُقُوشِهَا فِي
طُعُومِهَا فِي رَوَائِحِهَا فِي أَلْوَانِهَا فِي أَشْكَالِهَا فِي
اِخْتِلاَفِلُحُومِهَا فِي كَثْرَةِ تَنَوُّعِهَا فِي عَجَائِبِخِلْقَتِهَا،

HAŞİYE-2 nizamının (düzeninin) ve nizamla beraber mizanının (ölçüsünün) ve o mizanlaberaber tanziminin (düzenlenmesinin) ve o tanzimle beraber tevzînînin(ölçülü hale getirilmesinin) ve o tevzinle beraber san'atının ve osan'atla beraber sıbgatının (boyasının) ve o sıbgatla beraber ziynetinin (süsünün) ve o ziynetle beraber nakışlarının ve o nakışlarla beraberkokularının ve o kokularla beraber tatlarının, tatlarla beraberrenklerinin ve renklerle beraber şekillerinin[HAŞİYE

[1] lisanıyla, Seni hamdinle tesbih ederler.

O bitkilerden herbiri, çiçeklerinin zarif gözlerinden ve sümbüllerinintazecik dişlerinden damlayan ve Senin kendini kullarına tanıtıp sevdiren taarrüf ve teveddüdünün cilvelerindeki (izlerindeki) parıltılardansızan bir tarifle, Senin sıfatlarının tecellilerini niteler, isimlerinin cilvelerini (görüntülerini) tarif eder ve teveddüdünü (sevdirmefiilini) tefsir eder.

Sen her kusurdan münezzehsin, ey yarattığı varlıkları çok seven ve onlarada Kendisini her vesileyle sevdiren Vedûd ve ey bütün san'at eserlerinin mûcizeleriyle ve bütün mahlûkatın (yaratılmışların) tavsifleriyle(nitelemesiyle) ve bütün varlıkların tarifleriyle ancak tarif edilenMâruf! San'atın ne kadar güzel, ne kadar süslü, ne kadar mükemmeldirSenin!

Sen her türlü kusurdan münezzeh öyle bir güzellik sahibi bir Zâtsın ki,bütün ağaçlar, tomurcuklarının açması ve çiçeklerinin açılması,yapraklarının artması, meyvelerinin olgunlaşıp dallarının ellerindemâsum çocuklar gibi oynaşması ânında, kereminle yeşillenen yapraklarının ve lûtfunla tebessüm eden çiçeklerinin ve rahmetinle gülen meyvelerinin ağzıyla; nizamlarının (düzenlerinin) ve o nizamla beraber mizanlarının(ölçülerinin) ve o mizanla beraber tanzimlerinin (düzenleme içindeolmalarının) ve o tanzimle beraber tevzinlerinin (ölçülü halegetirilmelerinin) ve o tevzinle beraber san'atlarının ve o san'atlaberaber sıbgatlarının (boyalarının) ve o sıbgatla beraber ziynetlerinin(süslerinin) ve o ziynetle beraber nakışlarının ve o nakışlarla berabertatlarının ve o tatlarla beraber kokularının ve o kokularla beraberrenklerinin ve o renklerle beraber şekillerinin ve o şekillerle beraberfarklı etlerinin ve o farklı etlerle beraber çok çeşitlik içindeoluşlarının ve o çok çeşitlilikle beraber şaşırtıcı tarzdayaratılışlarının[HAŞİYE 2] lisanıyla, Seni hamdinle tesbih eder.

Haşiye-1 On iki perde perde üstünde, burhan burhan içinde, delil delil içinde, bir çiçekten muhtelif nağamat ve mütenevvi lemeatla Nakkaş-ı Ezelîyi kalbe gösteriyor, aklın gözünü baktırıyor.
Haşiye-2 Bu on beş delil delil içinde, burhan burhan içinde, Sâni-i Zülcelâle işaret ediyor.

كَمَا تَصِفُ صِفَاتِكَ وَتُعَرِّفُ أَسْمَاءَكَ وَتُفَسِّرُ
تَحَبُّبَكَوَتَعَهُّدَكَ لِمَصْنُوعَاتِكَ بِمَا يَتَرَشَّحُ مِنْ شِفَاهِ
ثِمَارِهَا مِنْ قَطَرَاتِ رَشَحَاتِ لَمَعَاتِ جَلَوَاتِ
تَحَبُّبِكَ وَتَعَهُّدِكَلِمَخْلُوقَاتِكَ، حَتَّي كَأَنَّ الشَّجَرَ
الْمُزَهَّرَةَ قَصِيدَةٌمَنْظُومَةٌ مُحَرَّرَةٌ، لِتُنْشِدَ لِلصَّانِعِ
الْمَدَائِحَالْمُبَهَّرَةَ.

أَوْ فَتَحَتْ بِكَثْرَةٍ عُيُونُهَا الْمُبَصَّرَةُ لِتَنْظُرَ لِلْفَاطِرِ الْعَجَائِبَ الْمُنَشَّرَةَ.

أَوْ زَيَّنَتْ لِعِيدِهَا أَعْضَاءُهَا الْمُخَضَّرَةَ لِيَشْهَدَ سُلْطَانُهَا آثَارَهَا الْمُنَوَّرَةَ .وَتُشْهِرَ فِي الْمَشْهَرِ مُرَصَّعَاتِ الْجَوْهَرِ .وَتُعْلِنَ لِلْبَشَرِ حِكْمَةَ خَلْقِ الشَّجَرِ.

سُبْحَانَكَ مَا أَحْسَنَ إِحْسَانَكَ مَا أَبْيَنَ تِبْيَانَكَ مَا أَبْهَرَ بُرْهَانَكَ وَمَا أَظْهَرَهُ وَمَا أَنْوَرَهُ !سُبْحَانَكَ مَا أَعْجَبَ صَنْعَتَكَ!

تَلأْلُؤُ الضِّيَآءِ بِدَلاَلَةِ حِكَمِهَا؛ مِنْ تَنْوِيرِكَ، تَشْهِيرِكَ.

تَمَوُّجُ الْاِعْصَارِ بِسِرِّ وَظَائِفِهَا ـخُصُوصاً فِي نَقْلِ الْكَلِمَاتِـ مِنْ تَصْرِيفِكَ، تَوْظِيفِكَ.

تَفَجُّرُ الْاَنْهَارِ بِإِشَارَةِ فَوَائِدِهَا؛ مِنْ تَدْخِيرِكَ، تَسْخِيرِكَ.

تَزَيُّنُ الْاَحْجَارِ وَالْحَدِيدِ بِرُمُوزِ خَوَاصِّهَا وَمَنَافِعِهَا -خُصُوصًا فِي نَقْلِ الْأَصْوَاتِ وَالْمُخَابَرَاتِـ مِنْ تَدْبِيرِكَ، تَصْوِيرِكَ.

تَبَسُّمُ الْأَزْهَارِ بِعَجَائِبِ حِكَمِهَا؛ مِنْ تَحْسِينِكَ، تَزْيِينِكَ.

Bütün o ağaçlar, Senin Kendini mahlûkatına sevdiren tahabbübünün(sevdirmenin) ve arkasında sınırsız müjdeler bulunan taahhüdünün (sözvermenin) cilvelerindeki lem'alardan sızan ve onların ağızlarındandamlayan katrelerle Senin sıfâtını niteliyor, isimlerini tarif ediyor ve san'at eserlerine tahabbubübünü ve taahhüdünü tefsir ediyor. Öyle ki,güya çiçek açmış herbir

ağaç, güzel yazılmış manzum bir kasidedir ki, okaside San'atkârının engin methiyesini şâirâne, hal diliyle söylüyor.

Veyahut o çiçek açmış herbir ağaç, binler bakar ve baktırır gözlerini açmış,Fâtırının (Yaratıcısının) neşredilip sergilenen şaşırtıcı san'atlarınabir iki gözle değil, belki binler gözlerle baksın–tâ dikkatli olanlarıöyle baktırsın.

Veyahut o çiçek açan herbir ağaç, umumî bayram olan baharın içindeki hususîbayramında ve resmigeçit-misal bir anda, yeşillenmiş dal ve budaklarınıen güzel süslerle süslemiş—tâ ki, onun Sultânı ona ihsan ettiğihediyeleri ve lâtif şeyleri ve nurlu eserlerini müşahede etsin. HemİlâhÎ san'at sergisi olan yeryüzünde ve bahar mevsiminde, rahmetinsüslerini halkın bakışlarına sunsun ve ağacın yaratılış hikmetiniinsanlığa ilân etsin.

Sen her kusurdan münezzehsin. İhsanın ne güzeldir Senin. Beyanın ne kadarâşikâr, burhanın ne kadar engin, açık ve münevverdir. Sen her kusurdanmünezzehsin; ne kadar acaiptir (şaşkınlık verici) san'atın Senin!

Hikmetlerinin delâletiyle, ışığın parlaması Senin aydınlatman ve Senin teşhirinledir (göstermenledir).

Rüzgârın dalgalanması–hususan ses naklindeki–görevlerinin sırrıyla, Senin sevk etmen ve görevlendirmenledir.

Faydalarının işaretiyle, nehirlerin çağlaması Senin depolaman ve emre boyun eğdirmenledir.

Taşların ve madenlerin süslenmesi–hususan ses ve haberleşme naklindeki—özellikve yararlarının remziyle, Senin tedbir ve şekillendirmenledir.

Çiçeklerin şaşırtıcı bir hikmetle tebessümü Senin tahsinin (güzelleştirmen) ve süslemenledir.

تَبَرُّجُ ٱلْاَثْمَارِ بِدَلَالَةِ فَوَائِدِهَا؛ مِنْ إِنْعَامِكَ، إِكْرَامِكَ.
تَسَجُّعُ ٱلْأَطْيَارِ بِإِشَارَةِ إِنْتِظَامِ شَرَائِطِ حَيَاتِهَا؛ مِنْ
إِنْطَاقِكَ إِرْفَاقِكَ. تَهَزُّجُ ٱلْأَمْطَارِ بِشَهَادَةِ فَوَائِدِهَا؛
مِنْ تَنْزِيلِكَ، تَفْضِيلِكَ. تَحَرُّكُ ٱلْأَقْمَارِ بِشَهَادَةِ حِكَمِ
حَرَكَاتِهَا مِنْ تَقْدِيرِكَ تَدْبِيرِكَ تَدْوِيرِكَ تَنْوِيرِكَ.
سُبْحَانَكَ مَا أَنْوَرَ بُرْهَانَكَ مَا أَبْهَرَ سُلْطَانَكَ!

اَلْفَصْلُ الثَّانِي سُبْحَانَكَ لاَ أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ فِي فُرْقَانِكَ. وَأَثْنَى عَلَيْكَ حَبِيبُكَ بِإِذْنِكَ. وَأَثْنَتْ عَلَيْكَ جَمِيعُ مَصْنُوعَاتِكَ بِإِنْطَاقِكَ.

سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ يَا مَعْرُوفُ بِمُعْجِزَاتِ جَمِيعِمَصْنُوعَاتِكَ وَبِتَوْصِيفَاتِ جَمِيعِ مَخْلُوقَاتِكَ وَبِتَعْرِيفَاتِجَمِيعِ مَوْجُودَاتِكَ.

سُبْحَانَكَ مَا ذَكَرْنَاكَ حَقَّ ذِكْرِكَ يَا مَذْكُورُ بِأَلْسِنَةِ جَمِيعِمَخْلُوقَاتِكَ وَبِأَنْفُسِ جَمِيعِ كَلِمَاتِ كِتَابِ كَائِنَاتِكَوَبِتَحِيَّاتِ جَمِيعِ ذَوِي الْحَيَاةِ مِنْ مَخْلُوقَاتِكَ لَكَوَبِمَوْزُونَاتِ جَمِيعِ الْاَوْرَاقِ الْمُهْتَزَّةِ الذَّاكِرَةِ فِيجَمِيعِ أَشْجَارِكَ وَنَبَاتَاتِكَ.

سُبْحَانَكَ مَا شَكَرْنَاكَ حَقَّ شُكْرِكَ يَا مَشْكُورُ بِأَثْنِيَةِ جَمِيعِإِحْسَانَاتِكَ عَلَى إِحْسَانِكَ عَلَى رُؤُسِ الْأَشْهَادوَبِاِعْلاَنَاتِ جَمِيعِ نِعَمِكَ عَلَى إِنْعَامِكَ فِي سُوقِالْكَائِنَاتِ وَبِمَنْظُومَاتِ جَمِيعِ ثَمَرَاتِ رَحْمَتِكَ وَنِعْمَتِكَ لَدَى أَنْظَارِ الْمَخْلُوقَاتِ وَبِتَحْمِيدَاتِ جَمِيعِ مَوْزُونَاتِأَزَاهِيرِكَ وَعَنَاقِيدِكَ الْمُنَظَّمَةِ فِي خُيُوطِ الْأَشْجَارِوَالنَّبَاتَاتِ.

Faydalarının delâletiyle, meyvelerin süslenmesi Senin nimetlendirme ve ikramınladır.

Hayat şartlarındaki düzenliliğin işaretiyle, kuşların ötüşmeleri Senin onları birbiriyle anlaştırman ve konuşturmanladır.

Faydalarının şehadetiyle, yağmur damlalarının titreşimi, Senin indirmen ve rahmet hâline getirmenledir.

Hareketlerindeki hikmetlerin şehadetiyle, ayların hareketi Senin takdirin ve tedbirinle, döndürme ve nurlandırmanladır.

Sen her türlü kusurdan münezzehsin; ne nurludur delilin, ne âşikârdır saltanatın Senin!

İkinci Fasıl

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin.Senin övgünü ben ifade edemem, kemal sıfatlarını saymakla bitiremem. Sen ancak Furkan'ında kendi Zâtını övdüğün gibi ve Senin izninle HabibininSeni övdüğü gibi ve Senin konuşturmanla bütün san'at eserlerinin Seniövdüğü gibi celâl sahibi bir zâtsın. Sen bütün kusurlardan, noksansıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Biz Sana lâyık birmarifetle (bilgi ve ilimle) Seni tanıyamadık, ey bütün san'ateserlerindeki mu'cizeleriyle ve bütün yaratıkların nitelemesiyle vebütün varlıkların tarifleriyle ancak tarif edilen Mâruf!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin.Biz Sana lâyık bir zikirle Seni zikredemedik, ey bütün yaratıklarınınlisanıyla ve kâinat kitabının kelimeleri olan bütün varlıklarınnefisleriyle ve yaratıkların olan bütün hayat sahibi canlılarınhayatlarıyla Sana sundukları tahiyyelerle (hediyelerle) ve bütün ağaç ve bitkilerin titreyerek zikretmekte olan bütün ölçülü yapraklarıylazikredilen Mezkûr!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin.Biz Senin hak şükrünü edâ edemedik, ey herkesin gözü önündeki bütünihsanlarının övgüleriyle ve kâinat çarşısındaki bütün verdiğinnimetlerinin ilânlarıyla ve yarattığın varlıkların gözü önündeki rahmetve nimetinin bütün ahengli meyveleriyle ve bütün ağaç ve bitkilerindallarına dizilmiş bütün ölçülü ve düzenli çiçek ve salkımlarınhamdleriyle şükür ve övgüsü okunan Meşkûr!

سُبْحَانَكَ مَا أَعْظَمَ شَأْنَكَ وَمَا أَزْيَنَ بُرْهَانَكَ وَمَا أَظْهَرَهُ وَمَا أَبْهَرَهُ!

سُبْحَانَكَ مَا عَبَدْنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ يَا مَعْبُودَ جَمِيع الْمَلئِكَةِوَجَمِيع ذَوِي الْحَيَاةِ وَجَمِيع الْعَنَاصِرِ وَالْمَخْلُوقَات،بِكَمَالِ الْاِطَاعَةِ وَالْاِمْتِثَالِ وَالْإِنْتِظَام وَالْإِتِّفَاقِ وَالْإِشْتِيَاقِ.

سُبْحَانَكَ مَا سَبَّحْنَاكَ حَقَّ تَسْبِيحِكَ يَا مَنْ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍإِلَّايُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ.[1]

سُبْحَانَكَ تُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ السَّمَآءُ وَالْأَرْضُ بِجَمِيع تَسْبِيحَاتِجَمِيع مَصْنُوعَاتِكَ وَبِجَمِيع تَحْمِيدَاتِ جَمِيع مَخْلُوقَاتِكَلَكَ.

سُبْحَانَكَ تُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ الْاَرْضُ وَالسَّمَآءُ بِجَمِيع تَسْبِيحَاتِجَمِيع أَنْبِيَآئِكَ وَأَوْلِيَآئِكَ وَمَلَائِكَتِكَ عَلَيْهِمْصَلَوَاتُكَ وَتَسْلِيمَاتُكَ.

سُبْحَانَكَ تُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ الْكَآئِنَاتُ بِجَمِيع تَسْبِيحَاتِ حَبِيبِكَ الْاَكْرَم عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ.

وَبِجَمِيع تَحْمِيدَاتِ رَسُولِكَ الْأَعْظَم لَكَ، عَلَيْهِ وَعَلَي آلِهِ أَفْضَلُ صَلَوَاتِكَ وَأَتَمُّ تَسْلِيمَاتِكَ

سُبْحَانَكَ يَا مَنْ تُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ هٰذِهِ الْكَآئِنَاتُ
بِأَصْدِيَةِتَسْبِيحَاتِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لَكَ؛
إِذْ هُوَالَّذِي تَتَمَوَّجُ أَصْدِيَةُ تَسْبِيحَاتِهِ لَكَ عَلَي
أَمْوَاجِالْأَعْصَارِ وَأَفْوَاجِ الْأَجْيَالِ. اَللّٰهُمَّ فَأَبِّدْ عَلَي
صَفَحَاتِ الْكَآئِنَاتِ وَأَوْرَاقِ الْأَوْقَاتِ إِلَيقِيَامِ
الْعَرَصَاتِ أَصْدِيَةَ تَسْبِيحَاتِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِالصَّلَاةُ
وَالتَّسْلِيمَاتُ.

1. İsrâ Sûresi, 17:44.

Sen her kusurdan münezzehsin. Şânın ne büyük, delilin ne süslü ve ne kadar açık ve engindir Senin!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Biz Sana lâyık bir ibadetle kulluk edemedik, ey gayet mükemmel bir şekildeitaat, imtisal, intizam, ittifak ve iştiyak içinde ibadet eden bütünmeleklerin ve bütün canlıların ve bütün unsurların ve mahlûklarınMâbudu!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin.Biz Sana lâyık bir tesbihle Seni tesbih edip kusur ve noksanlardan uzakgösteremedik, ey "Kendisini hamd ile tesbih etmeyen hiçbir varlıkbulunmayan ve yedi gök ve yer ve içindekiler tarafından tesbih edilen"(İsrâ Sûresi, 17:44)Zât!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin.Gök ve yer, bütün san'at eserlerinin bütün tesbihleriyle ve bütünmahlûkatının bütün hamdleriyle, Seni hamdinle tesbih eder.

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin.Yer ve gök, bütün peygamberlerinin ve bütün velîlerinin ve bütünmeleklerinin—salât ve selâmın onlar üzerine olsun—bütün tesbihleriyleSeni hamdinle tesbih eder.

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin.Kâinat, Habib-i Ekreminin (a.s.m.) bütün tesbihleriyle ve Resul-üÂzamının ettiği bütün hamdleriyle—en üstün salavât ve rahmetin, ve enmükemmel selâmların ve selâmetin onun ve âlinin üzerine olsun—Senihamdinle tesbih eder.

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzeh öyle bir celâl sahibi Zâtsın ki, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmıntesbihlerinin sadâlarıyla bu kâinat Seni hamd ile tesbih eder. Evet,tesbihlerinin sadâlarıyla asırları dalga dalga ve milletleri bölük bölük çınlatan odur. Allah'ım, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmıntesbihlerinin sadâlarını, kıyamet gününe kadar kâinatın sayfalarında ve zamanın yapraklarında devam ettir.

سُبْحَانَكَ يَا مَنْ تُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ الدُّنْيَا بِآثَارِ شَرِيعَةِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ. اَللّٰهُمَّ فَزَيِّنِ الدُّنْيَا بِآثَارِ دِيَانَةِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ اِلَيَ يَوْمِ الْقِيَامِ.

سُبْحَانَكَ يَامَنْ تُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ الْأَرْضُ سَاجِدَةً تَحْتَ عَرْشِ عَظَمَةِ قُدْرَتِكَ بِلِسَانِ مُحَمَّدهَا عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ. اَللّٰهُمَّ فَأَنْطِقِ الْاَرْضَ بِاَقْطَارِهَا بِلِسَانِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ اِلَيَ يَوْمِ الْبَعْثِ وَالْقِيَامِ.

سُبْحَانَكَ يَا مَنْ تُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ جَمِيعُ الْمُؤْمِنِينَوَالْمُؤْمِنَات فِي جَمِيعِ الْأَمْكِنَةِ وَالْاَوْقَات بِلِسَانِمُحَمَّدهِمْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ. اَللّٰهُمَّ فَاَنْطِقِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَات اِلَيَ يَوْمِ الْقِيَامِبِأَصْدِيَةِ تَسْبِيحَات مُحَمَّدٍ لَكَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُوَالسَّلَامُ.

اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ

ذُو الْجَلَالِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْوَاحِدِ الْأَحَدِ الْمُتَقَدِّسِالْمُتَنَزِّهِ عَنِ الْاَضْدَادِ وَالْأَنْدَادِ وَالشُّرَكَاءِ.

ذُو الْجَلاَلِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْقَدِيرِ الْأَزَلِيِّ الْمُتَقَدِّسِ
الْمُتَنَزِّهِ عَنِ الْمُعِينِ وَالْوُزَرَاءِ.
ذُو الْجَلاَلِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْقَدِيم الْأَزَلِيِّ
الْمُتَقَدِّسِالْمُتَنَزِّهِ عَنْ مُشَابَهَةِ الْمُحْدَثَاتِ الزَّائِلاَتِ.
ذُو الْجَلاَلِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْوَاجِب وُجُودُهُ الْمُمْتَنِع
نَظِيرُهُ الْمُمْكِنِ كُلُّ مَا سِوَاهُ الْمُتَقَدِّسِ الْمُتَنَزِّهِ
عَنْلَوَازِمِ مَاهِيَّاتِ الْمُمْكِنَاتِ.

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzeh öyle bir celâl sahibi Zâtsın ki, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmınşeriatının eserleriyle dünya Seni hamd ile tesbih eder. Allah'ım,Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın diyanetinin eserleriyle dünyayıkıyamet gününe kadar süsle.

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzeh öyle celâl sahibi bir Zâtsın ki, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın lisanıyla dünya Senin kudretinin büyüklük arşının altında daima secde ederek Seni hamd ile tesbih eder. Allah'ım, dünyayı baştan başa kıyamet ve dirilişgününe kadar Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın lisanıyla, hep böylekonuştur.

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzeh öyle celâl sahibi bir Zâtsın ki, her yerde ve her zamanda bütün mü'minerkekler ve bütün mü'min kadınlar, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmınlisanıyla seni hamd ile tesbih eder. Allah'ım, erkek ve kadın bütünmü'minleri, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın tesbihlerinin yankılarıyla kıyamet gününe kadar hep böyle konuştur.

Üçüncü Fasıl

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O birliği bütün kâinatı kaplayan ve her bir varlıkta birliği tecelli eden Vâhid-iEhad ki, zıddı, benzeri ve ortağı olmaktan pâk ve berîdir.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O herşeye gücü yeten ve ezelî olan Kadîr-i Ezelî ki, kendine yardımcı ve veziredinmekten pâk ve uzaktır.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O varlığının

evveli ve başlangıcı olmayan Kadîm-i Ezelî ki, sonradan meydana gelenve yok olup giden varlıklara benzemekten pâk ve berîdir.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O varlığızorunlu olan Vâcibü'l-Vücud ki, benzeri aslâ yoktur. Ondan başkaherşeyin varlığı ve yokluğu eşittir, Kendisi ise kâinattaki varlıklarınmahiyetleri gereği olan kusurlardan pâk ve berîdir.

ذُو الْجَلَالِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الَّذِي [لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ][1]

الْمُتَقَدِّسُ الْمُتَنَزِّهُ عَمَّا تَتَصَوَّرُهُ الْأَوْهَامُ الْقَاصِرَةُ الْخَاطِئَةُ.

ذُو الْجَلَالِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الَّذِي] لَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلِي فِى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحكِيمُ].[2]

اَلْمُتَقَدِّسُ الْمُتَنَزِّهُ عَمَّا تَصِفُهُ الْعَقَائِدُ النَّاقِصَةُ الْبَاطِلَةُ.

ذُو الْجَلَالِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْقَدِيرِ الْمُطْلَقِ الْغَنِيِّ الْمُتَقَدِّسِ الْمُتَنَزِّهِ عَنِ الْعَجْزِ وَالْاِحْتِيَاجِ.

ذُو الْجَلاَلِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْكَامِلِ الْمُطْلَقِ فِي
ذَاتِهِوَصِفَاتِهِ وَأَفْعَالِهِ الْمُتَقَدّسِ الْمُتَنَزّهِ عَنِ
الْقُصُورِوَالنُّقْصَانِ، بِشَهَادَاتِ كَمَالاَتِ الْكَائِنَاتِ. إِذْ
مَجْمُوعُ مَا فِي الْكَائِنَاتِ مِنَ الْكَمَالِ وَالْجَمَالِ
ظِلُّضَعِيفٌ بِالنِّسْبَةِ اِلَيَ كَمَالِهِ سُبْحَانَهُ،
بِالْحَدْسِالصَّادِقِ وَبِالْبُرْهَانِ الْقَاطِعِ وَبِالدَّلِيلِ
الْوَاضِحِ. إِذِ التَّنْوِيرُ لاَ يَكُونُ إِلاَّ مِنَ النُّورَانِيِّ
وَبِدَوَامِتَجَلِّي الْجَمَالِ وَالْكَمَالِ مَعَ تَفَانِي
الْمَرَايَاوَسَيَّالِيَّةِ الْمَظَاهِرِ وَبِاِجْمَاعِ وَاِتِّفَاقِ
جَمَاعَةٍكَثِيرَةٍ مِنَ الْأَعَاظِمِ الْمُخْتَلِفِينَ فِي
الْمَشَارِبِوَالْكَشْفِيَّاتِ الْمُتَّفِقِينَ عَلَي ظِلِّيَّةِ
كَمَالاَتِالْكَائِنَاتِ لأَنْوَارِ كَمَالِ الذَّاتِ الْوَاجِبِ الْوُجُودِ.
ذُو الْجَلاَلِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الاَزَلِيِّ الأَبَدِيِّ
السَّرْمَدِيِّالْمُتَقَدّسِ الْمُتَنَزّهِ عَنِ التَّغَيُّرِ
وَالتَّبَدُّلِاللاَّزِمَيْنِ لِلْمُحْدَثَاتِ الْمُتَجَدِّدَاتِ
الْمُتَكَامِلاَتِ.
ذُو الْجَلاَلِ سُبْحَانَ اللّٰهِ خَالِقِ الْكَوْنِ
وَالْمَكَانِالْمُتَقَدّسِ الْمُتَنَزّهِ عَنِ التَّحَيُّزِ
وَالتَّجَزُّءِاللاَّزِمَيْنِ لِلْمَادِيَّاتِ وَالْمُمْكِنَاتِ
الْكَثِيفَاتِالْكَثِيرَاتِ الْمُقَيَّدَاتِ الْمَحْدُودَاتِ.

1. Şûrâ Sûresi, 42:11.
2. Rûm Sûresi, 30:27.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O öyle birZât ki, "Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O herşeyi hakkıyla işiten Semî' ve herşeyi hakkıyla gören Basîrdir" (Şûra Sûresi, 42:11) ve kısa vehatâlı vehimlerin her türlü tasavvurlarından pâk ve berîdir.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O öyle birZât ki, "Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar Onundur. O kudreti herşeyegalip olan Azîz ve hikmeti herşeyi kuşatan Hakîmdir" (Rûm Sûresi, 30:27) ve noksan ve bâtıl inançların nitelediği herşeyden pâk ve berîdir.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O sınırsızkudret sahibi olan Kadîr-i Mutlak ki, aczden ve ihtiyaçtan pâk, berî vemüstağnîdir.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O sınırsızmükemmellik sahibi Kâmil-i Mutlak ki, Onun zâtında ve sıfatlarında vefiillerinde kusurdan ve noksandan pâk ve berî olduğuna kâinatın kemâlâtı şahittir. Çünkü kâinatta kemâl ve cemal namına ne varsa, doğru birsezgiyle ve kesin burhanlarla ve açık delillerle sabittir ki, o kemal ve cemalin hepsi, o münezzeh Zâtın kemaline oranla bir zayıf gölgedenibarettir. Zira nurlandırma ancak nurlu olandan gelir, başka türlüolamaz. Aynaların faniliğine ve yansıtıcıların akıcı ve gelip-geçiciolmasına rağmen cemal ve kemalin devam etmesi bunu gösterdiği gibi;insanlığın en büyük şahsiyetlerinden yolları farklı, buluşları aynı olan pek büyük bir cemaatin oy birliği içinde ittifak etmeleriyle desabittir ki, kâinattaki kemâlât, varlığı vâcib (zorunlu) olan Zâtınkemâlinin nurlarının bir gölgesidir.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O ezelî,ebedî ve sermedî (varlığı devamlı) olan celâl (haşmet) sahibi Zât ki,sonradan var olup teceddüd (yenilenme) ve tekâmüle (mükemmelleşmeye)tâbi olan varlıkların yapılarının gereği olan tagayyür (değişme) vetebeddülden (başkalaşmadan) pâk ve berîdir.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O kâinat vemekânların Yaratıcısı olan Hâlık ki, kesif ve çok ve bağlı ve sınırlıolan maddî varlıkların gereği olan tahayyüz (bir yere bağlılıktan) vetecezzîden (parçalara bölünmekden) pâk ve berîdir.

ذُو الْجَلاَلِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْقَدِيم الْبَاقِى الْمُتَقَدِّسِ
الْمُتَنَزِّهِ عَنِ الْحُدُوثِ وَالزَّوَالِ.

ذُو الْجَلاَلِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْوَاجِبِ الْوُجُودِ
الْمُتَقَدِّسِالْمُتَنَزِّهِ عَنِ الْوَلَدِ وَالْوَالِدِ وَعَنِ
الْحُلُولِوَالْإِتِّحَادِ وَعَنِ الْحَصْرِ وَالتَّحْدِيدِ وَعَمَّا لاَ
يَلِيقُبِجَنَابِهِ وَمَا لاَيُنَاسِبُ وُجُوبَ وُجُودِهِ وَعَمَّا لاَ
يُوَافِقُأَزَلِيَّتَهُ وَأَبَدِيَّتَهُجَلَّ جَلاَلُهُ. وَلاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O evveliolmayan ve varlığı sonsuza kadar devam eden Kadîm-i Bâkî ki, hudus(sonradan var olma) ve zevalden (yok olmaktan) pâk ve berîdir.

Celâl (haşmet) sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O varlığızorunlu olan Vâcibü'l-Vücud ki, doğurmak ve doğurulmaktan, başkavarlıkların vücuduna girmek ve onlarla birleşmekten, hasr (belirli birçerçeve içine alınmaktan) ve tahdit edilmekten (sınırlandırılmaktan),Kendisine yakışmayan ve vücub-u vücuduna münasip düşmeyen ve ezeliyet ve ebediyetine uygun olmayan şeylerden pâk ve berîdir.

Onun celâli ve haşmeti pek yücedir ve Ondan başka ilâh yoktur.

اَلْبَابُ الثَّانِي

فِي [اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ]...[HAŞİYE-1]

فِي هٰذَا الْبَابِ تِسْعُ نُقَاطٍ..

اَلنُّقْطَةُ الْاُولٰى

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نِعْمَةِ الْاِيمَانِ الْمُزِيلِ عَنَّا ظُلُمَاتِ الْجِهَاتِ السِّتِّ.

إِذْ جِهَةُ الْمَاضِي فِي حُكْمِ يَمِينِنَا مُظْلِمَةٌ وَمُوحِشَةٌ بِكَوْنِهَا مَزَارًا أَكْبَرَ.

وَبِنِعْمَةِ الْاِيمَانِ تَزُولُ تِلْكَ الظُّلْمَةُ وَيَنْكَشِفُ الْمَزَارُ الْاَكْبَرُ عَنْ مَجْلِسٍ مُنَوَّرٍ.

İKİNCİ BAB[HAŞİYE]

Bu İkinci Bab, "Elhamdü lillâh" hakkındadır.

İkinci Bab ile tâbir edilen şu risalecikte "Elhamdü lillâh" cümlesini insanlara dedirten imanın sonsuz fayda ve nurlarından, yalnız dokuz tane beyan edilecektir.

Birinci nokta:

Evvelâ iki şey ihtar edilecektir.

1. Felsefe, herşeyi çirkin, korkunç gösteren siyah bir gözlüktür. İman ise, herşeyi güzel, ünsiyetli gösteren şeffaf, berrak, nuranî bir gözlüktür.

2. Bütün mahlûkatla alâkadar ve herşeyle bir nevi alışverişi olan ve kendisini abluka eden şeylerle lâfzan ve mânen görüşmek, konuşmak, komşuluk etmeye hilkaten mecbur olan insanın sağ, sol, ön, arka, alt, üst olmak üzere altı ciheti vardır.

İnsan, mezkûr iki gözlüğü gözüne takmakla, mezkûr cihetlerde bulunan mahlûkatı, ahvâli görebilir.

Sağ cihet: Bu cihetten maksat, geçmiş zamandır. Binaenaleyh, felsefe gözlüğü ile sağ cihete bakıldığı zaman, mâzi ülkesinin kıyameti kopmuş, altı üstüne çevrilmiş, karanlıklı, korkunç, büyük bir mezaristanı andıran bir şekilde görünecektir. Ve bu görünüşte insan pek büyük bir dehşete, vahşete, meyusiyete maruz kaldığında şüphe yoktur.

Fakat iman gözlüğüyle o cihete bakıldığı zaman, hakikaten o ülkenin altı üstüne çevrilmiş bir şekilde görünürse de, fakat can telefi yoktur. Mürettebatı, sâkinleri daha güzel, nuranî bir âleme nakledilmiş oldukları anlaşılıyor. Ve o kabirler, çukurlar da, nuranî bir âleme girmek için kazılan yeraltı tünelleri şeklinde telâkki edilecektir. Demek imanın insanlara verdiği sürur, ferahlık, itmi'nan, inşirah, binlerce "Elhamdü lillâh" dedirten bir nimettir.

Haşiye-1 *Risale-i Nur*'un fikirden sonra en mühim esası şükür olduğundan şükür ve hamdin ekser meratip ve hakikatları *Risale-i Nur*'un eczalarında kemal-i izah ile beyan edildiğinden burada onlara iktifaen gayet muhtasar bir surette iman nimetine mukabil olan hamdin birkaç mertebeleri zikredilecektir. İman nimetinin mertebelerine göre hamdin mertebeleri var. (Bu İkinci Bab Abdülmecid Nursî tarafından tercüme edilmiştir.)

وَيَسَارُنَا الَّذِى هُوَ الْجِهَةُ الْمُسْتَقْبَلَةُ، مُظْلِمَةٌ وَمُوحِشَةٌ بِكَوْنِهَا قَبْراً عَظِيمًا لَنَا.

وَبِنِعْمَةِ الْاِيمَانِ تَنْكَشِفُ عَنْ جِنَانٍ مُزَيَّنَةٍ فِيهَا ضِيَافَاتٌ رَحْمَانِيَّةٌ.

وَجِهَةُ الْفَوْقِ وَهُوَ عَالَمُ السَّمٰوَاتِ مُوحِشَةٌ مُدْهِشَةٌ بِنَظَرِ الْفَلْسَفَةِ.

فَبِنِعْمَةِ الْاِيمَانِ تَتَكَشَّفُ تِلْكَ الْجِهَةُ عَنْ مَصَابِيحَ مُتَبَسِّمَةٍمُسَخَّرَةٍ بِأَمْرِ مَنْ زَيَّنَ وَجْهَ السَّمَاءِ بِهَا يُسْتَأْنَسُبِهَا وَلَا يُتَوَحَّشُ مِنْهَا.

وَجِهَةُ التَّحْت وَهِيَ عَالَمُ الْأَرْضِ مُوحِشَةٌ بِوَضْعِيَّتِهَا فِى نَفْسِهَا بِنَظَرِ الْفَلْسَفَةِ الضَّالَّةِ.

فَبِنِعْمَةِ الْاِيمَان تَتَكَشَّفُ عَنْ سَفِينَةٍ رَبَّانِيَةٍ
مُسَخَّرَةٍوَمَشْحُونَةٍ بِاَنْوَاعِ اللَّذَائِذ وَالْمَطْعُومَاتِ؛
قَدْاَرْكَبَهَا صَانِعُهَا نَوْعَ الْبَشَرِ وَجِنْسَ
الْحَيَوَانِلِلسِّيَاحَةِ فِى أَطْرَافِ مَمْلَكَةِ الرَّحْمٰنِ.[1]

Sol cihet: Yani, gelecek zamana, felsefe gözlüğü ile bakıldığı zaman, bizleri çürütecek, yılan ve akreplere yedirip imha edecek, zulümatlı, korkunç, büyük bir kabir şeklinde görünecektir.

Fakat iman gözlüğüyle bakılırsa, Cenâb-ı Hakkın, Hâlık, Rahmân, Rahîmin insanlara ihzar ettiği çeşit çeşit nefis, leziz, me'külât ve meşrubata zarf olan bir mâide ve bir sofra-i Rahmânî şeklinde görünecektir. Ve binlerce "Elhamdü lillâh" okutturarak tekrar ettirecektir.

Üst cihet: Yani, semâvât cihetine felsefe ile bakan bir adam, şu sonsuz boşlukta, milyarlarca yıldız ve kürelerin at koşusu gibi veya askerî bir manevra gibi yaptıkları pek sür'atli ve muhtelif hareketlerinden büyük bir dehşete, vahşete, korkuya mâruz kalacaktır.

Fakat imanlı bir adam baktığı vakit o garip, acip manevranın bir kumandanın emri ile nezareti altında yapıldığı gibi, semâvât âlemini tezyin eden ve o yıldızların bize de ziyadar kandiller şeklinde olduklarını görecek ve o atlar koşusunda korku, dehşet değil, ünsiyet ve muhabbet edecektir. Âlem-i semâvâtı şöylece tasvir eden iman nimetine elbette binlerce "Elhamdü lillâh" söylemek azdır.

Alt cihet: Yani, arz âlemine felsefe gözüyle bakan insan, küre-i arzı başıboş, yularsız, şemsin etrafında serseri gezen bir hayvan gibi veya tahtası kırık, kaptansız bir kayık gibi görür ve dehşete, telâşa düşer.

Fakat iman ile bakarsa, arzın Rahmânî bir sefine olup, Allah'ın kumandası altında bütün me'külât, meşrubat, melbûsatıyla beraber, nev-i beşeri tenezzüh için şemsin etrafında gezdiren bir sefine şeklinde görür. Ve imandan neş'et eden şu büyük nimete büyük büyük *elhamdü lillâh'*ları söylemeye başlar.

وَجِهَةُ الْأَمَامِ الَّذِى يَتَوَجَّهُ اِلٰى تِلْكَ الْجِهَةِ كُلُّ
ذَوِىالْحَيَاةِ مُسْرِعَةً قَافِلَةً خَلْفَ قَافِلَةٍ، تَغِيبُ
تِلْكَالْقَوَافِلُ فِى ظُلُمَاتِ الْعَدَمِ بِلاَ رُجُوعٍ.

وَبِنِعْمَةِ الْاِيمَانِ تَتَكَشَّفُ تِلْكَ السِّيَاحَةُ عَنْ اِنْتِقَالِ ذَوِبالْحَيَاةِ مِنْ دَارِ الْفَنَاءِ اِلٰى دَارِ الْبَقَآءِ، وَمِنْ مَكَانِ الْخِدْمَةِ اِلٰى مَوْضِعِ أَخْذِ الْأُجْرَةِ، وَمِنْ مَحَلِّالَزَّحْمَةِ اِلٰى مَقَامِ الرَّحْمَةِ وَالْاِسْتِرَاحَةِ. وَأَمَّا سُرْعَةُ ذَوِى الْحَيَاةِ فِى أَمْوَاجِ الْمَوْتِ، فَلَيْسَتْسُقُوطاً وَمُصِيبَةً، بَلْ هِيَ صُعُودٌ بِاِشْتِيَاقٍ وَتَسَارُعِ اِلٰىسَعَادَاتِهِمْ.

وَجهَةُ الْخَلْفِ اَيْضاً مُظْلِمَةٌ مُوحِشَةٌ. فَكُلُّ ذى شُعُورٍ يَتَحَيَّرُ مُتَرَدِّداً وَمُسْتَفْسِراً بـ [مِنْ أَيْنَ؟ إِلٰى أَيْنَ؟]. فَلاَنَّ الْغَفْلَةَ لاَ تُعْطِى لَهُ جَوَاباً، يَصِيرُ التَّرَدُّدُ وَالتَّحَيُّرُ ظُلُمَاتٍ فِى رُوحِهِ..

فَبِنِعْمَةِ الْاِيمَانِ تَنْكَشِفُ تِلْكَ الْجِهَةُ عَنْ مَبْدَإِ الْاِنْسَانِ وَوَظِيفَتِهِ،

[1]

Ön cihet: Felsefeci bir adam bu cihete bakarsa görür ki, bütün canlı mahlûkat —insan olsun, hayvan olsun—kafile-bekafile, büyük bir sür'atle o cihete gidip kaybolurlar. Yani, ademe gider, yok olurlar. Kendisinin de o yolun yolcusu olduğunu bildiğinden, teessüründen çıldıracak bir hale gelir.

Fakat iman nazarıyla bakan bir mü'min, insanların o cihete gidişleri, seyahatleri adem âlemine değil, göçebeler gibi bir yayladan bir yaylaya bir intikaldir. Ve fâni menzilden bâki menzile, hizmet çiftliğinden ücret dairesine, zahmetler memleketinden rahmetler memleketine göç etmek olup, adem âlemine gitmek değil diye bu ciheti memnuniyetle karşılar. Fakat yol esnasında ölüm, kabir gibi görünen meşakkatler netice itibarıyla saadetlerdir. Çünkü, nuranî âlemlere giden yol kabirden geçer ve en büyük saadetler büyük ve acı felâketlerin neticesidir. Meselâ, Hazret-i Yusuf, Mısır azizliği gibi bir saadete, ancak kardeşleri tarafından atıldığı kuyu ve Zeliha'nın iftirası üzerine konulduğu

hapis yoluyla nâil olmuştur.

Ve kezâ, rahm-ı mâderden dünyaya gelen çocuk, mâhut tünelde çektiği sıkıcı, ezici zahmet neticesinde dünya saadetine nâil oluyor.

Arka cihet: Yani geride gelenlere felsefe nazarıyla bakılsa, "Yâhu, bunlar nereden nereye gidiyorlar ve niçin dünyamemleketine gelmişlerdir?" diye edilen suale bir cevap alınamadığından,tabiî, hayret ve tereddüt azabı içinde kalınır.

Fakat nur-u iman gözlüğüyle bakarsa, insanların kâinat sergisinde teşhir edilen garip, acip kudretin mu'cizelerini görmek ve mütalâa etmek için Sultan-ı Ezelî tarafından gönderilmiş mütalâacı olduklarını anlar.

وَبِأَنَّ السُّلْطَانَ الْاَزَلِيَّ أَرْسَلَهُمْ مُوَظَّفِينَ اِلٰى دَارِ الْاِمْتِحَانِ..

فَمِنْ هٰذِهِ الْحَقِيقَةِ يكوُنُ [اَلْحَمْدُ] عَلٰى نِعْمَةِ الْاِيمَانِ الْمُزِيلِ لِلظُّلُمَاتِ عَنْ هٰذِهِ الْجِهَاتِ السِّتِّ أَيْضاً نِعْمَةً عَظِيمَةً تَسْتَلْزِمُ[الْحَمْدَ]. إِذْ بِـ[الْحَمْدِ] يُفْهَمُ دَرَجَةُ هٰذِهِ النِّعْمَةِ وَلَذَّتِهَا.

فَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى]الْحَمْدُ لِلّٰهِ فِي تَسَلْسُلٍ يَتَسَلْسَلُ فِي دَوْرِ دَآئِرِ بِلاَ نِهَايَةٍ.

اَلنُّقْطَةُ الثَّانِيَةُ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نِعْمَةِ الْاِيمَانِ الْمُنَوِّرِ لَنَا الْجِهَاتِ السِّتَّ. فَكَمَا أَنَّ الْاِيمَانَ بِإِزَالَتِهِ لِظُلُمَاتِ الْجِهَاتِ السِّتِّنِعْمَةٌ عَظِيمَةٌ مِنْ جِهَةِ دَفْعِ الْبَلَايَا؛ كَذٰلِكَ أَنَّالْاِيمَانَ لِتَنْوِيرِهِ لِلْجِهَاتِ السِّتِّ نِعْمَةٌ عَظِيمَةٌاُخْرٰى مِنْ جِهَةِ جَلْبِ الْمَنَافِعِ. فَالْاِنْسَانُ لِعَلَاقَتِهِ بِجَامِعِيَّةِ فِطْرَتِهِ بِمَا فِي الْجِهَاتِ السِّتِّ مِنَ الْمَوْجُودَاتِ. وَبِنِعْمَةِ الْاِيمَانِ يُمْكِنُ لِلْاِنْسَانِ اِسْتِفَادَةٌ مِنْ جَمِيعِ الْجِهَاتِ السِّتِّ أَيْنَمَا يَتَوَجَّهُ. فَبِسِرِّ[فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ] تَتَنَوَّرُ لَهُ تِلْكَ الْجِهَةُ بِمَسَافَتِهَا الطَّوِيلَةِ بِلَا حَدٍّ.

Ve bunlar o mucizenin derece-i kıymet ve azametine ve Sultan-ı Ezelînin azametine derece-i delâletlerine kesb-i vukuf ettikleri nisbetinde derece ve numara aldıktan sonra, yine Sultan-ı Ezelînin memleketine dönüp gideceklerini anlar ve bu anlayış nimetini kendisine îras eden iman nimetine "Elhamdü lillâh" diyecektir.

Mezkûr zulmetleri izale eden iman nimetine "Elhamdü lillâh" diye edilen hamd dahi bir nimet olduğundan, ona da bir hamd lâzımdır. Bu ikinci hamd'e de üçüncü bir hamd, üçüncüye dördüncü hamd lâzım. Böylece devam edip gider…

Demek, bir hamd-i vâhidden doğan hamdlerden ibaret gayr-i mütenâhi bir silsile-i hamdiye husule geliyor.

İkinci nokta

Cihât-ı sitteyi tenvir eden iman nimetine de "Elhamdü lillâh" demesi lazımdır. Çünkü, iman cihât-ı sittenin zulümatını izale etmekle def-i belâ kabilinden büyük bir nimet sayıldığı gibi, tabiî o cihât-ı sitteyi tenvir ettiği cihetle de celbü'l-menâfi kabilinden ikinci bir nimet sayılır. Binaenaleyh insan fıtrî bir medeniyete sahip olduğundan, cihât-ı sittede bulunan mahlûkatla alâkadar olur ve iman nimetiyle de cihât-ı sitteden istifade edebilmesi imkânı vardır.

Binaenaleyh, "Her nerede kıbleye yönelirseniz Allah'ın rızâsı oradadır." (Bakara Sûresi, 2:115) âyet-i kerîmesinin sırrıyla, cihât-ı sitteden herhangi bir

cihette olursa insan tenevvür eder.

حَتّى كَأَنَّ الْاِنْسَانَ الْمُؤْمِنَ لَهُ عُمْرٌ مَعْنَوِىٌّ يَمْتَدُّ مِنْ أَوَّلِ الدُّنيَا إِلٰى اٰخِرِهَا، يَسْتَمِدُّ ذٰلِكَ الْعُمْرُ مِنْنُورِ حَيَاةٍ مُمْتَدَّةٍ مِنْ الْأَزَلِ اِلَى الْأَبَدِ.

وَحَتىٰ إِنَّ الْإِنسَانَ بِسِرِّ تَنْوِيرِ الْاِيمَانِ لِجِهَاتِهِ يَخْرُجُ عَنْ مَضِيقِ الزَّمَانِ الْحَاضِرِ وَالْمَكَانِ الضَّيِّقِ اِلَى سَاحَةِوُسْعَةِ الْعَالَمِ، وَيَصِيرُ الْعَالَمُ كَبَيْتِهِ، وَالْمَاضِىوَالْمُسْتَقْبَلُ زَمَانَاً حَاضِراً لِرُوحِهِ وَقَلْبِهِ.

وَهٰكَذَا فَقِسْ.

النُقطة الثالثة

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى الْاِيمَانِ الْحَاوِى لِنُقْطَتَىِ الْاِسْتِنَادِ وَالْاِسْتِمْدَادِ.

نَعَمْ، بِسِرِّ غَايَةِ عَجْزِ الْبَشَرِ وَكَثْرَةِ أَعْدَائِهِ يَحْتَاجُالْبَشَرُ أَشَدَّ اِحْتِيَاجٍ إِلَى نُقْطَةِ اِسْتِنَادٍ يَلْتَجِئُإِلَيْهِ لِدَفْعِ أَعْدَآئِهِ الْغَيْرِ الْمَحْدُودَةِ، وَبِغَايَةِفَقْرِ الْاِنْسَانِ مَعَ غَايَةِ كَثْرَةِ حَاجَاتِهِ وَاٰمَالِهِيَحْتَاجُ أَشَدَّ اِحْتِيَاجٍ اِلٰى نُقْطَةِ اِسْتِمْدَادٍ يَسْتَمِدُّمِنْهَا، وَيَسْأَلُ حَاجَاتِهِ بِهَا.

فَالْاِيمَانُ بِاللّٰهِ هِيَ نُقْطَةُ اِسْتِنَادٍ لِفِطْرَةِ الْبَشَرِ. وَالْاِيمَانُ بِالْآخِرَةِ هُوَ نُقْطَةُ اِسْتِمْدَادٍ لِوِجْدَانِه. فَمَنْ لَمْ يَعْرِفْ هَاتَيْنِ النُّقْطَتَيْنِ يَتَوَحَّشُ عَلَيْهِ قَلْبُهُ وَرُوحُهُ، وَيُعَذِّبُهُ وِجْدَانُهُ دائِماً.

Hattâ mü'min olan bir insanın dünyanın kuruluşundan sonuna kadar uzanan mânevî bir ömrü vardır. Ve insanın bu mânevî ömrü, ezelden ebede uzanan bir hayat nurundan medet ve yardım alır.

Ve kezâ cihât-ı sitteyi tenvir eden iman sayesinde, insanın şu dar zaman ve mekânı geniş ve rahat bir âleme inkılâp eder. Bu büyük âlem bir insanın hanesi gibi olur ve mâzi, müstakbel zamanları, insanın ruhuna, kalbine bir zaman-ı hal hükmünde olur. Aralarında uzaklık kalkıyor.

Üçüncü nokta

İmanın istinad ve istimdat noktalarını hâvi olmasından, "Elhamdü lillâh" demesi iktiza eder.

Evet, nev-i beşer, aczi ve düşmanların kesreti dolayısıyla dayanacak bir nokta-i istinada muhtaçtır ki, düşmanlarını def için o noktaya iltica etsin. Ve kezâ, kesret-i hâcât ve şiddet-i fakr dolayısıyla da istimdat edecek bir nokta-i istimdada muhtaçtır ki, onun yardımıyla ihtiyaçlarını def etsin.

Ey insan! Senin nokta-i istinadın ancak ve ancak Allah'a olan imandır. Ruhuna, vicdanına nokta-i istimdat ise ancak âhirete olan imandır. Binaenaleyh, bu her iki noktadan haberi olmayan bir insanın kalbi, ruhu tevahhuş eder, vicdanı daima muazzep olur.

وَمَنْ اِسْتَنَدَ بِالْاِيمَانِ اِلَى النُّقْطَةِ الْاُولٰى، وَاسْتَمَدَّ مِنَ النُّقْطَةِ الثّانِيَةِ أَحَسَّ مِنْ أَعْمَاقِ رُوحِهِ لَذائِذَ مَعْنَوِيَّةً وَأُنْسِيَةً مُسَلِّيَةً وَاِعْتِمَاداً يَطْمَئِنُّ بِهَا وِجْدَانُهُ.

اَلنُّقْطَةُ الرّابِعَةُ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نُورِ الْاِيمَانِ الْمُزِيلِ لِلآلَامِ عَنِ اللَّذَائِذِالْمَشْرُوعَةِ بِإِرَاءَةِ دَوَرَانِ الْاَمْثَالِ، وَالْمُدِيمِ لِلنِّعَمِ بِإِرَاءَةِ شَجَرَةِ الْإِنْعَامِ، .وَالْمُزِيلِ اَلَامَ الْفِرَاقِ بِإِرَاءَةِ لَذَّةِ تَجَدُّدِ الْاَمْثَالِ. يَعْنِي أَنَّ فِي كُلِّ لَذَّةٍ آلَاماً تَنْشَأُ مِنْ زَوَالِهَا. فَبِنُورِ الْاِيمَانِ يَزُولُ الزَّوَالُ، وَيَنْقَلِبُ اِلٰى تَجَدُّدِ الْاَمْثَالِ. وَفِي التَّجَدُّدِ لَذَّةٌ أُخْرٰى. فَكَمَا أَنَّ الثَّمَرَةَ إِذَا لَمْ تُعْرَفْ شَجَرَتُهَا تَنْحَصِرُ النِّعْمَةُ فِي تِلْكَ الثَّمَرَةِ. فَتَزُولُ بِأَكْلِهَا. وَتُورِثُ تَأَسُّفاً عَلٰى فَقْدِهَا. وإذا عُرِفَتْ شَجَرَتُهَا وَشُوهِدَتْ، يَزُولُ الْاَلَمُ فِي زَوَالِهَالِبَقَاءِ شَجَرَتِهَا الْحَاضِرَةِ، وَتَبْدِيلِ الثَّمَرَةِ الْفَانِيَةِ بِأَمْثَالِهَا.

وَكَذَا إِنَّ مِنْ أَشَدِّ حَالَاتِ رُوحِ الْبَشَرِ هِيَ التَّأَلُّمَاتُ النَّاشِئَةُ مِنَ الْفِرَاقَاتِ. فَبِنُورِ الْاِيمَانِ تَفْتَرِقُ الْفِرَاقَاتُ وَتَنْعَدِمُ. بَلْ تَنْقَلِبُ بِتَجَدُّدِ الْاَمْثَالِ الَّذِي فِيهِ لَذَّةٌ أُخْرٰى إِذْ [كُلُّ جَدِيدٍ لَذِيذٌ].

Lâkin, birinci noktaya istinad ve ikincisinden de istimdat eden adam, kalben ve ruhen pek çok zevk ve lezzetleri, ünsiyetleri hisseder ki, hem mütesellî, hem vicdanı mutmain olur.

Dördüncü nokta

İman nuru, lezâiz-i meşrûanın zevâle başladıkları zaman hasıl olan elemleri, emsalinin vücut ve gelmekte olduklarını göstermekle izale eder.

Ve kezâ, nimetlerin devam edip tenakus etmemesini, nimetlerin menbaını göstermekle temin eder.

Ve kezâ, firak ve ayrılmaların elemlerini, teceddüd-ü emsalinin lezzetini

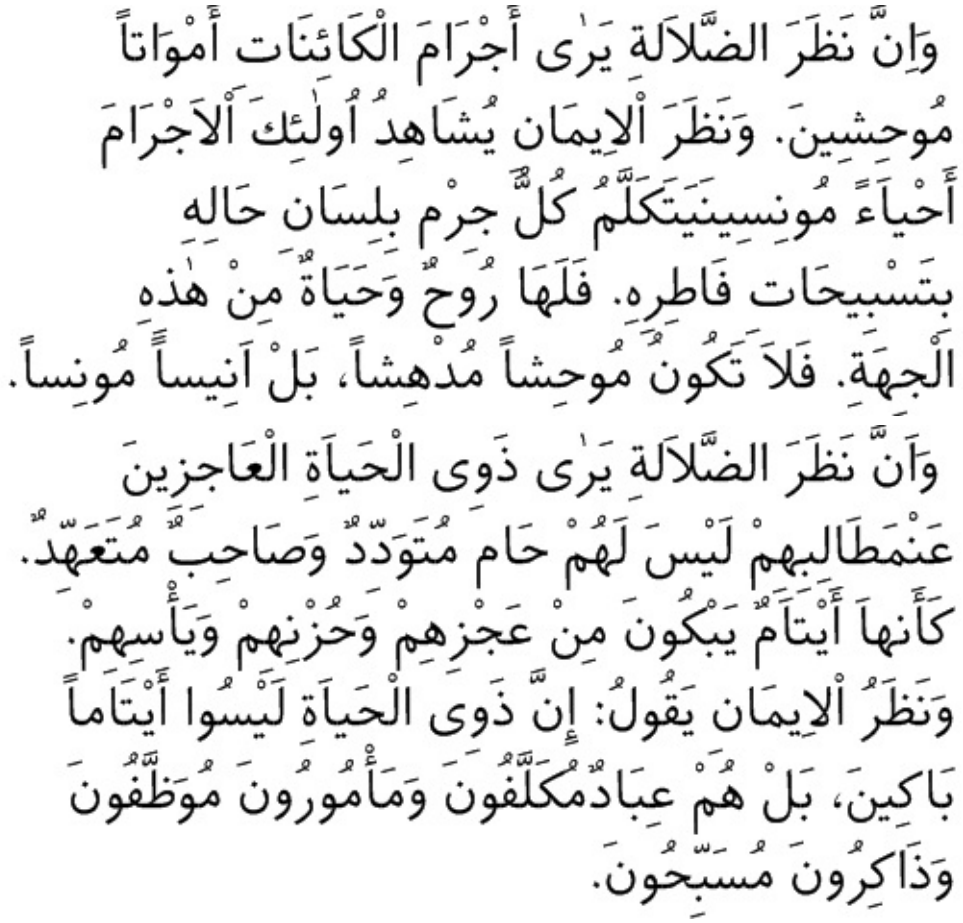
göstermekle izale eder. Yani zeval düşüncesiyle bir lezzette çok elemler olur ki, iman o elemleri teceddüd-ü emsaliyle ihtar ve izale eder. Maahâzâ, lezzetlerin teceddüdünde de başka lezzetler vardır. Evet, bir semerenin şeceresi olmasa, o semerede münhasır kalan lezzet, onun yemesiyle zâil olur ve zevâli de mûcib-i teessür olur. Fakat o semerenin şeceresi mâruf ise, o semerenin zevâlinden elem hasıl olmuyor; çünkü yerine gelen var. Ve aynı zamanda, teceddüd haddizâtında bir lezzettir.

Ve kezâ ruh-u beşeri en ziyade sıkan, ayrılmalardan neş'et eden elemlerdir. Nur-u iman o elemleri teceddüd-ü emsal ve tahaddüs-ü visâl ümidiyle izale eder.

اَلنُّقْطَةُ الْخَامِسَةُ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نُورِ الْاِيمَانِ الَّذِى يُصَوِّرُ مَا يُتَوَهَّمُ أَعْدَآءً وَاَجَانِبَ وَاَمْوَاتاً مُوحِشِينَ، وَاَيْتَاماً بَاكِينَ مِنَ الْمَوْجُودَاتِ، أَحْبَاباً وَإِخْوَاناً وَأَحْيَاءً مُونِسِينَ،وَعِبَاداً مُسَبِّحِينَ ذَاكِرِينَ.

يَعْنِى أَنَّ نَظَرَ الْغَفْلَةِ يَرٰى مَوْجُودَاتِ الْعَالَمِ مُضِرِّينَكَالْاَعْدَاءِ وَيَتَوَحَّشُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ، وَيَرٰى الْاَشْيَآءَكَالْاَجَانِبِ. إِذْ فِى نَظَرِ الضَّلَالَةِ تَنْقَطِعُ عَلَاقَةُ الْاُخُوَّةِ فِى كُلِّ الْاَزْمِنَةِ الْمَاضِيَةِ وَالْاِسْتِقْبَالِيَّةِ. وَمَا اُخُوَّتُهُ وَعَلَاقَتُهُ إِلَّا فِى زَمَانٍ حَاضِرٍ صَغِيرٍ قَلِيلٍ. فَاُخُوَّةُ أَهْلِ الضَّلَالَةِ كَدَقِيقَةٍ فِى اَلْوفِ سَنَةٍ مِنَ الْاَجْنَبِيَّةِ. وَاُخُوَّةُ أَهْلِ الْاِيمَانِ تَمْتَدُّ مِنْ مَبْدَإِ الْمَاضِى إِلٰى مُنْتَهَى الْاِسْتِقْبَالِ.

وَاِنَّ نَظَرَ الضَّلاَلَةِ يَرٰى أَجْرَامَ الْكَائِنَات أَمْوَاتاً
مُوحِشِينَ. وَنَظَرَ الْاِيمَان يُشَاهِدُ أُولٰئِكَ الْاَجْرَامَ
أَحْيَاءً مُونِسِينَيَتَكَلَّمُ كُلُّ جِرْم بِلِسَانِ حَالِهِ
بِتَسْبِيحَات فَاطِرِهِ. فَلَهَا رُوحٌ وَحَيَاةٌ مِنْ هٰذِهِ
الْجِهَةِ. فَلاَ تَكُونُ مُوحِشاً مُدْهِشاً، بَلْ اَنِيساً مُونِساً.
وَاَنَّ نَظَرَ الضَّلاَلَةِ يَرٰى ذَوِى الْحَيَاَةِ الْعَاجِزِينَ
عَنْمَطَالِبِهِمْ لَيْسَ لَهُمْ حَامٍ مُتَوَدِّدٌ وَصَاحِبٌ مُتَعَهِّدٌ.
كَأَنهاَ أَيْتَامٌ يَبْكُونَ مِنْ عَجْزِهِمْ وَحُزْنِهِمْ وَيَأْسِهِمْ.
وَنَظَرُ الْاِيمَان يَقُولُ: إِنَّ ذَوِى الْحَيَاَةِ لَيْسُوا أَيْتَاماً
بَاكِينَ، بَلْ هُمْ عِبَادٌمُكَلَّفُونَ وَمَأْمُورُونَ مُوَظَّفُونَ
وَذَاكِرُونَ مُسَبِّحُونَ.

Beşinci nokta:

İnsan şu mevcudatta kendisine düşman ve ecnebî tevehhüm ettiği veya ölüler, yetimler gibi hayatsız perişan vehmettiği şeyleri nur-u iman, ahbap ve kardeş sıfatıyla gösterir ve hayattar tesbihhân şeklinde irâe eder.

Yani, gafletle bakan adam, âlemin mevcudâtını düşman gibi muzır telâkki ederek tevahhuş eder. Ve eşyayı ecnebîler gibi görür. Çünkü, dalâlet nazarında mâzi ve istikbâl zamanlarındaki eşya arasında uhuvvet, kardeşlik rabıtası ve bağlanış yoktur. Ancak eşya arasında küçük, cüz'î bir alâka olur. Binaenaleyh, ehl-i dalâletin yekdiğerine olan uhuvvetleri, binler senelik uzun bir zamanda bir dakika kadardır.

Ve kezâ, iman nazarında bütün ecrâmı, hayattar ve birbirine ünsiyetli olduklarını görüyor. Ve her bir cirmin lisan-ı haliyle Hâlıkına tesbihat yapmakta olduğunu gösteriyor. İşte, bu itibarla, bütün ecramın kendilerine göre bir nevi hayat ve ruhları vardır. Binaenaleyh imanın şu görüşüne nazaran o ecramda dehşet, vahşet yoktur, ünsiyet ve muhabbet vardır.

Dalâlet nazarı, matluplarını tahsil etmekten âciz olan insanların sahipsiz, hâmîsiz olduklarını telâkki eder ve hüzün, keder, aczlerinden dolayı ağlayan

yetimler gibi zanneder. İman nazarı ise, canlı mahlûkata, ağlar yetimler gibi değil, ancak mükellef memur, muvazzaf zâkir ve tesbihhân ibâd sıfatıyla bakar.

اَلنُّقْطَةُ السَّادِسَةُ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نُورِ الْاِيمَانِ الْمُصَوِّرِ لِلدَّارَينِ كَسُفْرَتَيْنِمَمْلُوءَتَيْنِ مِنَ النِّعَمِ يَسْتَفِيدُ مِنْهُمَا الْمُؤْمِنُ بِيَدِالْاِيمَانِ بِأَنْوَاعِ حَوَاسِّهِ الظَّاهِرَةِ وَالْبَاطِنَةِ،وَاَقْسَامِ لَطَائِفِهِ الْمَعْنَوِيَّةِ وَالرُّوحِيَّةِ الْمُنْكَشِفَةِ بِضِيَاءِ الْاِيمَانِ. نَعَمْ: إِنَّ فِي نَظَرِ الضَّلَالَةِ تَتَصَاغَرُ دَائِرَةُ اِسْتِفَادَةِ ذَوِيالْحَيَاةِ اِلٰى دَائِرَةِ لَذَائِذِهِ الْمَادِّيَّةِ الْمُنَغَّصَةِبِزَوَالِهَا.

وَبِنُورِ الْاِيمَانِ تَتَوَسَّعُ دَائِرَةُ الْاِسْتِفَادَةِ اِلٰى دَآئِرَةٍتُحِيطُ بِالسَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَلْ بِالدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. فَالْمُؤْمِنُ يَرٰى الشَّمْسَ كَسِرَاجٍ فِي بَيْتِهِ وَرَفِيقاً فِي وَظِيفَتِهِوَأَنِيساً فِي سَفَرِهِ؛ وَتَكُونُ الشَّمْسُ نِعْمَةً مِنْ نِعْمَةٍ. وَمَنْ تَكُونُ الشَّمْسُ نِعْمَةً لَهُ؛ تَكُونُ دَائِرَةُ اِسْتِفَادَتِهِ وَسُفْرَةُ نِعْمَتِهِ اَوْسَعَ مِنَ السَّمٰوَاتِ.

فَالْقُرْآنُ الْمُعْجِزُ الْبَيَانِ بِاَمْثَالٍ [وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ]^ [وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْاَرْضِ]^^ يُشِيرُ بِبَلَاغَتِهِ إِلٰى هٰذِهِ الْاِحْسَانَاتِ الْخَارِقَةِ النَّاشِئَةِ مِنَ الْاِيمَانِ.

اَلنُّقْطَةُ السَّابِعَةُ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى اللّٰهِ. فَوُجُودُ الْوَاجِبِ الْوُجُودِ نِعْمَةٌ لَيْسَتْ فَوْقَهَا نِعْمَةٌ لِكُلِّ أَحَدٍ ولِكُلِّ مَوْجُودٍ. وَهٰذِهِ النِّعْمَةُ تَتَضَمَّنُ أَنْوَاعَ نِعَمٍ لَا نِهَايَةَ لَهَا،وَأَجْنَاسِ إِحْسَانَاتٍ لَا غَايَةَ لَهَا، وَأَصْنَافَ عَطِيَّاتٍ لَاحَدَّ لَهَا

1. İbrahim Sûresi, 14:33.
2. Hac Sûresi, 22:65.

Altıncı nokta

Nur-u iman, dünya ve âhiret âlemlerini çeşit çeşit nimetlere mazhar iki sofra ile tasvir eder ki, mü'min olan kimse iman eliyle ve zâhirî, bâtınî duygularıyla ve mânevî, ruhî olan letaifiyle o sofralardan istifade ediyor. Dalâlet nazarında ise, zevilhayatın daire-i istifadesi küçülür, maddî lezzetlere münhasırdır.

İman nazarında, semâvât ve arzı ihâta eden bir daire kadar tevessü eder. Evet, bir mü'min, güneşi kendi hanesinin damında asılmış bir lüküs, kameri bir idare lâmbası addedebilir. Bu itibarla şems, kamer, kendisine bir nimet olur. Binaenaleyh mü'min olan zâtın daire-i istifadesi semâvâttan daha geniş olur.

Evet, Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyan "Güneşi ve ayı da sizin hizmetinize verdi." (İbrahim Sûresi, 14:33); "Yerde olanları da sizin hizmetinizevermiştir." (Hac Sûresi, 22:65) âyetlerin belâgatı ile, imandan neş'et eden şu harika ihsanlara, in'âmlara işaret ediyor.

Yedinci nokta

Nur-u iman ile bilinir ki, Allah'ın varlığı bütün nimetlerin fevkinde öyle büyük bir nimettir ki, sonsuz nimetlerin envâını, nihayetsiz ihsanların cinslerini, sayısız atiyyelerin sınıflarını hâvi bir menba, bir kaynaktır.

قَدْ أُشِيرَ اِلٰى قِسْمٍ مِنْهَا فِي اَجْزَاءِ [رِسَالَةِ النُّورِ] وَبِالْخَاصَّةِ (فِي الْمَوْقِفِ الثَّالِثِ مِنَ الرِّسَالَةِ الثَّانِيَةِ وَالثَّلَاثِينَ) .وَكُلُّ الرَّسَائِلِ الْبَاحِثَةِ عَنِ الْاِيمَانِ بِاللّٰهِ مِنْ أَجْزَاءِرِسَالَةِ النُّورِ تَكْشِفُ الْحِجَابَ عَنْ وَجْهِ هٰذِهِ النِّعْمَةِ. فَإِكْتِفَاءً بِهَا نَقْتَصِرُ هُنَا.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى رَحْمَانِيَّتِهِ تَعَالٰى اَلتِى تَتَضَمَّنُ نِعَماًبِعَدَدِ مَنْ تَعَلَّقَ بِهِ الرَّحْمَةُ مِنْ ذَوِى الْحَيَاةِ. إِذْ فِى فِطْرَةِ اْلاِنْسَانِ بِسِرِّ جَامِعِيَّتِهِ عَلاَقَاتٌ بِكُلِّذَوِى الْحَيَاةِ تَحْصُلُ لَهُ سَعَادَةٌ مَعْنَوِيَّةٌ بِسَبَبِسَعَادَاتِهِمْ. وَفِى فِطْرَتِهِ تَأَثُّرٌ بِآلاَمِهِمْ. فَالنِّعْمَةُ عَلَيْهِمْ تَكُونُ نَوْعَ نِعْمَةٍ لِذَلِكَ اْلاِنْسَانِ.

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى رَحِيمِيَّتِهِ تَعَالٰى بِعَدَدِ اْلاَطْفَالِ الْمُنْعَمِ عَلَيْهِمْ بِشَفَقَاتِ وَالِدَاتِهِمْ. إِذْ كَمَا أَنَّ كُلَّ مَنْ لَهُ فِطْرَةٌ سَلِيمَةٌ يَتَأَلَّمُ وَيَتَوَجَّعُمِنْ بُكَاءِ طِفْلٍ جَائِعٍ لاَ وَالِدَةَ لَهُ؛ كَذَلِكَ يَتَنَعَّمُبِتَعَطُّفِ الْوَالِدَاتِ عَلٰى أَطْفَالِهَا. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى حَكِيمِيَّتِهِ تَعَالٰى بِعَدَدِ دَقَائِقِ جَمِيعِ أَنْوَاعِ حِكْمَتِهِ فِى الْكَائِنَاتِ. إِذْ كَمَا تَتَنَعَّمُ نَفْسُ اْلإِنْسَانِ بِجَلَوَاتِ رَحْمَانِيَّتِهِ،وَيَتَنَعَّمُ قَلْبُ اْلاِنْسَانِ بِتَجَلِّيَاتِ رَحِيمِيَّتِهِ؛كَذَلِكَ يَتَلَذَّذُ عَقْلُ اْلاِنْسَانِ بِلَطَائِفِ حِكْمَتِهِ.

Binaenaleyh, zerrât-ı âlemin adedince iman nimetlerine hamd ü senâ etmek bir borçtur. *Risale-i Nur*'un eczasında bir kısmına işaretler yapılmıştır. Maahâzâ, iman-ı billâhdan bahseden *Risale-i Nur*'un cüzleri, bu nimetten perdeyi kaldırarak gösteriyor.

"Elhamdü lillâh" *lâm*-ı istiğrakla işaret ettiği umum hamdlerle hamd edilmesi lâzım olan nimetlerden birisi de, Rahmâniyet nimetidir. Evet, Rahmâniyet, zevilhayattan rahmete mazhar olanların sayısınca nimetleri tazammun etmiştir. Çünkü bilhassa insan, her bir zîhayatla alâkadardır. Bu itibarla insan her zîhayatın saadetiyle saidleşir ve elemleriyle müteessir olur. Öyleyse, herhangi bir fertte bulunan bir nimet, arkadaşlarına da bir nimettir. Ve kezâ, validelerin

şefkatleriyle nimetlenen çocukların sayısınca nimetleri tazammun edip ona göre hamdlere, senâlara kesb-i istihkak edenlerden birisi de rahîmiyettir. Evet, annesiz aç bir çocuğun ağlamasından müteessir ve acıyan bir vicdan sahibi, elbette validelerin çocuklarına olan şefkatlerinden zevk alır, memnun ve mahzuz olur. İşte, bu gibi zevkler birer nimettir, hamd ve şükürler ister. Ve kezâ, kâinatta mündemiç hikmetlerin bütün envâ ve efradı adedince hamd ve şükürleri iktiza edenlerden birisi de hakîmiyettir. Zira insanın nefsi, Rahmâniyetin cilveleriyle, kalbi de Rahîmiyetin tecelliyatıyla nimetlendikleri gibi, insanın aklı da hakîmiyetin letaifiyle zevk alır, telezzüz eder. İşte, bu itibarla ağız dolusu ile "Elhamdü lillâh" söylemekle hamd ü senâları istilzam eder.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى حَفِيظِيَّتِهِ تَعَالٰى بِعَدَدِ تَجَلِّيَاتِ اِسْمِهِ [الْوَارِث] ، وَبِعَدَدِ جَمِيعِ مَا بَقِيَ بَعْدَ فَوَاتِ اُصُولِهَا وَآبَآئِهَاوَصَوَاحِبِهَا، وَبِعَدَدِ مَوجُودَاتِ دَارِ الْآخِرَةِ، وَبِعَدَدِ آمَالِ الْبَشَرِ الْمَحْفُوظَةِ لِاَجْلِ الْمُكَافَأَةِ الْاُخْرَوِيَّةِ. إِذْ دَوَامُ النِّعْمَةِ اَعْظَمُ نِعْمَةً مِنْ نَفسِ النِّعْمَةِ؛ وَبَقَاءُ اللَّذَّةِ لَذَّةٌ أَعْلٰى لَذَّةً مِنْ نَفسِ اللَّذَّةِ؛ وَالْخُلُودُفِي الْجَنَّةِ نِعْمَةٌ فَوْقَ نَفْسِ الْجَنَّةِ. وَهٰكَذَا. فَحَفِيظِيَّتُهُ تَعَالٰى تَتَضَمَّنُ نِعَماً اَكْثَرَ وَاَزْيدَ وَاَعْلٰى مِنْ جَمِيعِالنِّعَمِ عَلٰى الْمَوْجُودَاتِ فِي جَمِيعِ الْكَائِنَاتِ.

وَهٰكَذَا، فَقِسْ عَلٰى اِسْمِ [الرَّحْمٰنِ وَالرَّحِيمِ وَالْحَكِيمِ وَالْحَفِيظِ] سآئِرَ أَسْمَائِهِ الْحُسْنٰى. فَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ اسْمٍ مِنْ أَسْمآئِهِ تَعَالٰى حَمْداً بِلاَ نِهَايَةٍ. لِمَا أَنَّ فِي كُلِّ اسْمٍ مِنْهَا نِعَماً بِلاَ نِهَايَةٍ.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى الْقُرآنِ الَّذى هُوَ تَرْجُمَانٌ لِكُلِّ مَا
مَضٰى مِنْجَمِيعِ الْاِنْعَامَاتِ اَلَّتِى لاَ نِهَايَةَ لَهَا حَمْداً
بِلاَنِهَايَةٍ. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ
وَالسَّلاَمُ حَمْداً بِلاَ نِهَايَةٍ. إِذْ هُوَ الْوَسِيلَةُ لِلاِيمَانِ
الَّذى فِيهِ جَمِيعُ الْمَفَاتِيحِلِجَمِيعِ خَزَائِنِ النِّعَمِ الَّتِى
أَشَرْنَا إِلَيْهَا فِى هٰذَاالْبَابِ الثَّانِى آنِفاً. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
عَلٰى نِعْمَةِ الْاِسْلاَمِيَّةِ الَّتِى هِىَ مَرْضِيَّاتُ
رَبِّالْعَالَمِينَ، وَفِهْرِسْتَةٌ لاَنْوَاعِ نِعَمِهِ
الْمَادِّيَةِوَالْمَعْنَوِيَّةِ، حَمْداً بِلاَ نِهَايَةٍ.

Ve kezâ, Esmâ-i Hüsnâdan "Vâris" isminin tecelliyatı adedince ve babalar gibi usulün zevâlinden sonra bâki kalan fürûatın sayısınca ve âlem-i âhiretin mevcudatı adedince ve uhrevî mükâfatları almaya medar olmak üzere hıfzedilen beşerin amelleri sayısınca, sadâsı ile şu fezayı dolduracak kadar büyük bir "Elhamdü lillâh" ile hamd edilecek hafîziyet nimetidir. Çünkü, nimetin devamı, nimetin zâtından daha kıymetlidir. Lezzetin bekàsı, lezzetten daha lezizdir. Cennette devam, cennetin fevkindedir. Ve hâkeza... Binaenaleyh, Cenâb-ı Hakkın hafîziyeti tazammun ettiği nimetler, bütün kâinatta mevcut, bütün nimetlerden daha çok ve daha üstündedir. Bu itibarla dünya dolusu ile bir "Elhamdü lillâh" ister.

Şu zikredilen dört isme, bâki kalan Esmâ-i Hüsnâyı kıyas et ki, herbir isimde sonsuz nimetler bulunduğu için sonsuz hamdleri, şükürleri istilzam eder.

Ve kezâ, bütün nimet hazinelerini açmak salâhiyetinde olan, nimet-i imana vesile olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm dahi öyle bir nimettir ki, nev-i beşer ilelebed o zâtı (a.s.m.) medh ü senâ etmeye borçludur. Ve kezâ, maddî ve mânevî bütün nimetlerin envâına fihriste ve kaynak olan İslâmiyet ve Kur'ân nimeti de gayr-ı mütenâhi hamdleri bil'istihkak istilzam eder.

اَلنُّقْطَةُ الثَّامِنَةُ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِی یَحْمَدُ لَهُ وَیُثنِی عَلَیْهِ بِإِظْهَارِ
أَوْصَافِجَمَالِهِ وَكَمَالِهِ، هٰذَا الْكِتَابُ الْكَبِیرُ الْمُسَمّٰی بِـ
[الْكَائِنَات] بِجَمِیعِ اَبْوَابِهِ وَفصُولِهَا، وَبِجَمِیعِ
صَحَائِفِهِ وَسُطُورِهَا، وَبِجَمِیعِ كَلِمَاتِهِ وَحُرُوفِهَا.
كُلٌّ بِقَدَرِ نِسْبَتِهِ یَحْمَدُهُ تَعَالٰی وَیُسَبِّحُهُ
بِإِظْهَارِبَوَارِقِ اَوْصَافِ جَلَالِ نَقَّاشِهِ اْلاَحَدِ
الصَّمَدِبِمَظْهَرِیَّةِ كُلٌّ بِقَدَرِ نِسْبَتِهِ لِأَضْوَاءِ أَوْصَافِ
جَمَالِكَاتِبِهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ، وَبِمَظْهَرِیَّةِ كُلٌّ
بِقَدَرِنِسْبَتِهِ لِأَنْوَارِ أَوْصَافِ كَمَالِ مُنْشِئِهَا
وَمُنْشِدِهَاالْقَدِیرِ الْعَلِیمِ الْعَزِیزِ الْحَكِیمِ، وَبِمِرْآتِیَّةِ
كُلِّ بِقَدَرِ نِسْبَتِهِ لِاَشِعَّةِ تَجَلِّیَاتِ أَسْمَاءِ مَنْ لَهُ
اْلاَسْمَاءُ الْحُسْنٰی. جَلَّ جَلَالُهُ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ.

Sekizinci nokta

Öyle bir Allah'a hamd olsun ki, kâinat ile tâbir edilen şu kitab-ı kebîr ve onun tefsiri olan Kur'ân-ı Azîmüşşanın beyanına göre bütün babları ile fasılları ve bütün sayfaları ile satırları ve bütün kelimatı ile harfleri, o Zât-ı Akdese, sıfât-ı cemâliye ve kemâliyesini izhar ile hamd ü senâhandır. Şöyle ki:

O kitab-ı kebîrin herbir nakşı, küçük olsun, büyük olsun, karınca kaderince, Vâhid ve Samed olan Nakkaşının evsaf-ı celâliyesini izhar ile hamd-ü senâlar eder. Ve kezâ, o kitabın herbir yazısı, Rahmân ve Rahîm olan Kâtibinin evsâf-ı cemâlini göstermekle senâhan oluyor. Ve kezâ, o kitabın bütün yazıları noktaları, nakışları, Esmâ-i Hüsnânın tecelliyat ve cilvelerine mâkes ve mazhar olmak cihetiyle, o Zât-ı Akdesi takdis, tahmid, temcid ile senâhandır. Ve kezâ, o kitabın her bir nazmı, kasidesi, Kadîr, Alîm olan Nâzımını takdis ile tahmid eyler.

اَلنُّقْطَةُ التَّاسِعَةُ

HAŞİYE-1

اَلْحَمْدُ ـ مِنَ اللّٰهِ بِاللّٰهِ عَلَى اللّٰهِ ـ لِلّٰهِ بِعَدَدِ ضَرْبِ ذَرَّاتِ الْكَائِنَاتِ مِنْ أَوَّلِ الدُّنْيَا اِلٰى آخِرِ الْخِلْقَةِ فِي عَاشِرَاتِ دَقَائِقِ الْأَزْمِنَةِ مِنَ الْأَزَلِيِّ اِلَى الْأَبَدِ. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى [اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ] بِدَوْرٍ دآئِرٍ فِي تَسَلْسُلٍ^^ يَتَسَلْسَلُ إِلٰى مَالاَ يَتَنَاهٰى. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نِعْمَةِ الْقُرْآنِ وَالْاِيمَانِ عَلَيَّ وَعَلٰى إِخْوَانِي بِعَدَدِ ضَرْبِ ذَرَّاتِ وُجُودِي فِي عَاشِرَاتِ دَقَائِقِ عُمْرِي فِي الدُّنْيَا، وَبَقَائِي وَبَقَائِهِمْ فِي الْآخِرَةِ.

[سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ] [اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ]. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ حَسَنَاتِ أُمَّتِهِ وَعَلٰى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ آمِينَ. وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ]

Dokuzuncu nokta[HAŞİYE-1]

Hamd Allah'tan gelir, Allah ile kaimdir, Allah için ve Onun vücudu sebebiyledir. Dünyanın evvelinden hilkatin âhirine kadar bütün zerrât-ı kâinatın, ezelden ebede bütün zamanlardaki dakikaların âşirelerine darbı adedince, Allah'a hamd olsun. "Elhamdü lillâh" nimeti için dahi, nâmütenâhi bir devir ve teselsülle[HAŞİYE-2] Allah'a hamd olsun. Bana ve kardeşlerime ihsan ettiği Kur'ân nimeti için, zerrât-ı vücudumun, dünyadaki ömrümün dakikalarının âşireleriyle ve âhirette benim ve kardeşlerimin bekàlarıyla darbı adedince hamd olsun.

"Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın." (Bakara Sûresi, 2:32.) "Bizi bu saâdete eriştiren Allah'a hamd olsun.Yoksa Allah hidâyet etmeseydi biz kendiliğimizden buna erişemezdik."(A'râf Sûresi, 7:43.)

Allahım, ümmetinin hasenâtı adedince, Efendimiz Muhammed'e ve âl ve ashabına salât ve selâm et. Âmin. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

Haşiye-1 Bu gibi şifrelerin anahtarı bende yoktur ki açayım. Maahâzâ, oruçlu bir kafa, ne o şifreleri açabilir ve o darbları yapabilir. Kusura bakmayınız, bu kadarı da, ancak müellifinin mânevî yardımıyla ve Leyle-i Kadrin bereketiyle ve Mevlânâ'nın komşuluğundan istifade ile yapabildim.

Mütercim Abdülmecid Nursî

Haşiye-2 Devir ve teselsül, mümkinat dairesinde muhaldirler. Çünkü ikisi nihayetsizlik iktiza ettiklerinden ve mümkinat dairesi mütenahi olduğundan, gayr-ı mütenâhi yerleşmez. Fakat daire-i vücuba taallûk eden hamd ise, o gayr-ı mütenâhidir. Devir ve teselsülle gayr-ı mütenâhi bir daireye girer, yerleşir.

اَلْبَابُ الثَّالِثُ

فِي مَرَاتِبِ (اَللّٰهُ اَكْبَرُ)

اَلْمَرْتَبَةُ الْاوُلٰى

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَداً وَلَمْ يَكُنْ لَهُشَرِيكٌ فِي الْمُلْك وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيراً [لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْك]

جَلَّ جَلاَلُهُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قُدْرَةً وَعِلْماً،
اِذْهُوَ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الَّذى صَنَعَ
اْلاِنْسَانَبِقُدْرَتِهِ كَالْكَائِنَات، وَكَتَبَ الْكَائِنَات بِقَلَم
قَدَرِهِكَمَا كَتَبَ اْلاِنْسَانَ بِذَلِكَ الْقَلَم. اِذْ ذَاكَ الْعَالَمُ
الْكَبِيرُ كَهٰذَا الْعَالَم الصَّغِيرِ مَصْنوعُ قُدْرَتِهِ مَكْتُوبُ
قَدَرِهِ. اِبْدَاعُهُ لِذَاكَ صَيَّرَهُ مَسْجداً. اِيجَادُهُ لِهٰذَا
صَيَّرَهُ سَاجداً. اِنْشَاؤُهُ لِذَاكَ صَيَّرَ ذَاكَ مُلْكًا. بِنَاؤُهُ
لِهٰذَا صَيَّرَهُ مَمْلُوكًا. صَنْعَتُهُ فِي ذَاكَ تَظَاهَرَتْ
كِتَاباً. صِبْغَتُهُ فِي هٰذَا تَزَاهَرَتْ خِطَاباً. قُدْرَتُهُ فِي
ذَاكَ تُظْهِرُ حِشْمَتَهُ. رَحْمَتُهُ فِي هٰذَا تَنْظِمُ نِعْمَتَهُ.
حِشْمَتُهُ فِي ذَاكَ تَشْهَدُ هُوَ الْوَاحِدُ. نِعْمَتُهُ فِي هٰذَا
تُعْلِنُ هُوَ اْلاَحَدُ. سِكَّتُهُ فِي ذَاكَ فِي الْكُلِّ وَاْلاَجْزَاءِ
سُكُونًا حَرَكَةً. خَاتَمُهُ فِي هٰذَا فِي الْجِسْم وَاْلاَعْضَاءِ
حُجَيْرَةً ذَرَّةً

ÜÇÜNCÜ BAB

Allahu Ekber'in mertebelerine dairdir.

[Otuz üç mertebesinden yedi mertebeyi zikredeceğiz. O mertebelerden mühim bir kısmı Yirminci Mektubun İkinci Makamında ve Otuz İkinci Sözün İkinciMevkıfının âhirinde ve Üçüncü Mevkıfının evvelinde izah edilmiştir. Şumertebelerin hakikatini anlamak isteyenler o iki Söze müracaatetsinler.]

Birinci Mertebe

"De ki: 'Hamd olsun o Allah'a ki, evlât edinmekten münezzehtir, mülkündeortağı bulunmaz ve hiçbir şeyden de âciz değildir ki yardımcıya ihtiyacı olsun.' Ve hürmet ve tâzimle Onun yüceliğini an." (İsrâ Sûresi,17:111).

Emret Allah'ım, emrini yerine getirmeye hazırız. Celâli (haşmeti) yüce

olanAllah, ilmi ve kudretiyle herşeyden sonsuz derecede büyüktür. Zira Oherşeyi yaratan öyle bir Hâlık ve yarattığı varlıklara birbirinden ayrıve lâyık şekiller veren öyle bir Bâri' ve o varlıkları en güzelsuretlere kavuşturan Musavvirdir ki, kudretiyle insanı bir kâinat gibisan'atlı yaratmış; ve insanı nasıl kader kalemiyle yazmışsa, kâinatı daaynen o kalemle yazmıştır. Çünkü şu büyük âlem olan kâinat, aynen buküçük âlem olan insan gibi, Onun kudretinin san'at eseri ve kaderininmektubudur. Herşeyi sonsuz san'at ve hikmetle yapan Sâni-i Hakîm şubüyük âlemi öyle bir surette yoktan var etmiştir ki, onu bir mescidşekline döndürmüş; ve bu küçük âlemi de öyle bir surette icad etmiştirki, onu secde eden bir kul yapmıştır. Şu büyük âlemi bir mülk şeklindeinşa etmiş, bu küçük âlemi de bütün mülke muhtaç bir memlük olarak binaetmiştir. Onun büyük âlemdeki san'atı bir kitap şeklinde kendinigöstermiş, insandaki sıbğası (boyası) ise hitap çiçekleri açmıştır. Onun kudreti, büyük âlemde rubûbiyetinin (rablığının) haşmetini gösterirken, küçük âlem olan insanda da nimetleri tanzim ediyor. Onun haşmeti büyükâlemde vahdâniyetine (zâtının birliğine) şehadet ederken, rahmeti deküçük âlemde Onun ehadiyetini (her bir varlıkta tecelli eden birliğini)ilân ediyor. O celâl (haşmet) sahibi San'atkâr, büyük âlemin tamamına ve nevilerin ve fertlerin hareket ve sükûnetlerine birer sikke-i vahdet(birlik mührü) koyduğu gibi, şu insanın cisim ve organlarına ve hücre ve zerrelerine dahi öylece birer hâtem-i vahdet (birlik mührü) basmıştır.

فَانْظُرْ اِلٰى آثَارِهِ الْمُتَّسِقَةِ كَيْفَ تَرٰى كَالْفَلَقِ
سَخَاوَةًمُطْلَقَةً مَعَ اِنْتِظَامٍ مُطْلَقٍ، فِى سُرْعَةٍ مُطْلَقَةٍ
مَعَاتِزَانٍ مُطْلَقٍ، فِى سُهُولَةٍ مُطْلَقَةٍ مَعَ اِتْقَانٍ مُطْلَقٍ
،فِى وُسْعَةٍ مُطْلَقَةٍ مَعَ حُسْنِ صُنْعٍ مُطْلَقٍ، فِى
بُعْدَةٍمُطْلَقَةٍ مَعَ اِتِّفَاقٍ مُطْلَقٍ، فِى خِلْطَةٍ مُطْلَقَةٍ
مَعَامْتِيَازٍ مُطْلَقٍ، فِى رُخْصَةٍ مُطْلَقَةٍ مَعَ غُلُوٍّ مُطْلَقٍ.
فَهَذِهِ الْكَيْفِيَّةُ الْمَشْهُودَةُ شَاهِدَةٌ لِلْعَاقِلِ
الْمُحَقِّقِ،مُجْبِرَةٌ لِلاَحْمَقِ الْمُنَافِقِ عَلٰى قَبُولِ
الصَّنْعَةِوَالْوَحْدَةِ لِلْحَقِّ ذِى الْقُدْرَةِ الْمُطْلَقَةِ، وَهُوَ
الْعَلِيمُ الْمُطْلَقُ.

وَفِي الْوَحْدَةِ سُهُولَةٌ مُطْلَقَةٌ، وَفِي الْكَثْرَةِ وَالشِّرْكَةِ صُعُوبَةٌ مُنْغَلِقَةٌ: اِنْ اُسْنِدَ كُلُّ الْاَشْيَاءِ لِلْوَاحِدِ، فَالْكَائِنَاتُ كَالنَّخْلَةِ، وَالنَّخْلَةُ كَالثَّمَرَةِ سُهُولَةً فِي الْاِبْتِدَاعِ.

وَإِنْ اُسْنِدَ لِلْكَثْرَةِ فَالنَّخْلَةُ كَالْكَائِنَاتِ، وَالثَّمَرَةُ كَالشَّجَرَاتِ صُعُوبَةً فِي الْاِمْتِنَاعِ. اِذْ اَلْوَاحِدُ بِالْفَعْلِ الْوَاحِدِ يُحَصِّلُ نَتِيجَةً وَوَضْعِيَّةً لِلْكَثِيرِ بِلاَ كُلْفَةٍ وَلاَ مُبَاشَرَةٍ؛ وَلَوْ اُحِيلَتْ تِلْكَالْوَضْعِيَّةُ وَالنَّتِيجَةُ اِلَى الْكَثْرَةِ لاَ يُمْكِنُ اَنْ تَصِلَ اِلَيْهَا اِلاَّ بِتَكَلُّفَاتٍ وَمُبَاشَرَاتٍ وَمُشَاجَرَاتٍكَالْاَمِيرِ مَعَ النَّفَرَاتِ، وَالْبَانِي مَعَ الْحَجَرَاتِ،وَالْاَرْضِ مَعَ السَّيَّارَاتِ، والْفَوَّارَةِ مَعَ الْقَطَرَاتِ،وَنقْطَةِ الْمَرْكَزِ مَعَ النُّقَطِ فِي الدَّائِرَةِ.

بِسِرِّ اَنَّ فِي الْوَحْدَةِ يَقُومُ الْاِنْتِسَابُ مَقَامَ قُدْرَةٍ غَيْرِ مَحْدُودَةٍ. وَلاَ يَضْطَرُّ السَّبَبُ لِحَمْلِ مَنَابِعِ قُوَّتِهِ وَيَتَعَاظَمُ الْاَثَرُ بِالنِّسْبَةِ اِلَى الْمُسْنَدِ اِلَيْهِ.

Şimdi Onun eserlerine toplu bir halde bak: Nasıl gün gibi âşikâr bir şekilde, sehavet-i mutlaka (sınırsız bir cömertlik) ile beraber mutlak birintizam (düzenlilik) göreceksin. Onu da mutlak bir sür'at ile berabermutlak bir ittizan (ölçü ve denge) içinde göreceksin. Onu da mutlak biritkanla (kusursuzlukla) beraber mutlak kolaylık içinde göreceksin. Onuda mutlak güzel san'atla beraber mutlak bir genişlik içinde göreceksin.Onu da mutlak bir uzaklıkla beraber mutlak bir ittifak (beraberlik)içinde bulacaksın. Onu da mutlak bir ihtilât (iç içe bir vaziyet) ileberaber mutlak bir imtiyaz (ayrılmış bir vaziyet) içinde göreceksin. Onu da, yüksek değerlilikle beraber mutlak bolluk ve kolaylıkla hadsizmahlûkatın istifadesine arz edilmiş bir şekilde bulacaksın.

İşte bu gözle görünen keyfiyet, akıl sahibi bir ehl-i tahkik (araştırmacı)için bir şahit olduğu gibi, ahmak bir münafığı dahi, bütün bunlarınherşeyi bilen bir mutlak kudret sahibinin birlik eseri olduğunu kabuletmek zorunda bırakır.

Vahdette (birlikte) mutlak bir kolaylık, şirk ve kesrette (çoklukta) ise içinden çıkılması imkânsız bir zorluk vardır.

Eğer bütün varlıklar tek bir zâta verilse, kâinatı hiç yoktan icad etmek,bir hurma fidanı icad etmek kadar, bir hurma fidanı da bir meyve kadarkolay olur. Kesrete (çokluğa) dayandırıldığında ise, meyveyi ağaç kadar, ağacı ise kâinat kadar zorlaştıran bir imkânsızlık ortaya çıkar. Zirabirtek zât, pek çok şey için birtek sonucu ve durumu, birtek fiil ile,külfetsiz ve temassız (bizzat uğraşmayacak) bir şekilde elde eder. Eğerbu durum ve sonuç kesrete (çokluğa) havale edilse, o sonuca ancak pekçok zorluklar, bizzat sergilediği uğraşılar ve çekişmeler ileulaşılabilir: bir subayın görevini erlere, ustanın görevini binanıntaşlarına, dünyanın kendi etrafındaki dönüşüyle meydana gelen yıldız vegezegenlerin yerlerinin değişmelerini o yıldız ve gezegenlerinhareketlerine, daire merkezinin görevini o dairenin çevresindekinoktalara bırakmak gibi...

Vahdette (birlikte), intisap (bağlanma) sırrıyla, sonsuz bir kudret bulunur. Busuretle, bir sebep bütün kuvvet kaynaklarını kendisi taşımak zorundakalmaz ve o sebepten meydana gelen eser, onun dayandığı şey oranındabüyük olur.

وَفِي الشَّرْكَةِ يَضْطَرُّ كُلُّ سَبَبٍ لِحَمْلِ مَنَابِعِ قُوَّتِهِ؛ فَيَتَصَاغَرُ الْأَثَرُ بِنِسْبَةِ جِرْمِهِ. وَمِنْ هُنَا غَلَبَتِ النَّمْلَةُ وَالذُّبَابَةُ عَلَى الْجَبَابِرَةِ، وَحَمَلَتِ النُّوَاةُ الصَّغِيرَةُ شَجَرَةً عَظِيمَةً.

وَبِسِرّ اَنَّ فِی اِسْنَاَد کُلّ اْلاَشْیَاءِ اِلٰی الْوَاحِد لاَ یکُونُ اْلاِیجَادُ مِنَ الْعَدَم الْمُطْلَق. بَلْ یکُونُ اْلاِیجَادُ عَیْنَ نَقْلِ الْمَوْجُود الْعِلْمِیّ اِلٰالْوُجُود الْخَارِجِیّ، کَنَقْلِ الصُّوَرَةِ الْمُتَمَثّلَةِ فِیالَّمِرْآةِ اِلٰی الصَّحِیفَةِ الْفُوطُوغْرافِیَّةِ لِتَثْبِیت وُجُودخَارِجِیٍّ لَهَا بِکَمَال السُّهُولَةِ، اَوْ اِظْهَارِ الْخَطّالْمکْتُوب بِمِدَادٍ لَا یُرىٰ، بِوَاسِطَةِ مَادَّةٍ مُظْهِرَةٍلِلْکِتَابَةِ الْمَسْتُورَةِ.

وَفِی اِسْنَاَد اْلاَشْیَاءِ اِلٰی اْلاَسْبَاَب وَالْکَثْرَةِ یَلْزَمُاْلاِیجَادُ مِنَ الْعَدَم الْمُطْلَق، وَهُوَ اِنْ لَمْ یکُنْ مُحَالاً یکُونُ اَصْعَبَ اْلاَشْیَاءِ. فَالسُّهُولَةُ فِی الْوَحْدَةِ وَاصِلَةٌ اِلٰی دَرَجَةِ الْوُجُوب، وَالصُّعُوبَةُ فِی الْکَثْرَةِ وَاصِلَةٌ اِلٰی دَرَجَةِ اْلاِمْتِنَاع.

وَبِحِكْمَةِ اَنَّ فِي الْوَحْدَةِ يُمْكِنُ اْلاِبْدَاعُ وَاِيجَادُ
[اْلاَيْسِ مِنَ اللَّيْس] يَعْنِى اِبْدَاعَ الْمَوْجُود مِنَ الْعَدَم
الصّرْف بلاَ مُدَّةٍ وَلاَمَادَّةٍ، وَاِفْرَاغَ الذَّرَّات فِى الْقَالَب
الْعِلْمِيّ بِلاَكُلْفَةٍ وَلاَ خِلْطَةٍ. وَفِى الشّرْكَةِ وَالْكَثْرَةِ لاَ
يُمْكِنُ اْلاِبْدَاعُ مِنَ الْعَدَم بِاتّفَاق كُلّ اَهْلِ الْعَقْل. فَلاَ
بُدَّ لِوُجُود ذى حَيَاةٍ جَمْعُ ذَرَّات مُنْتَشِرَةٍ فِى
اْلاَرْضِوَالْعَنَاصِر؛ وَبِعَدَم الْقَالِب الْعِلْمِيّ
يَلْزَمُلِمُحَافَظَةِ الذَّرَّاتِ فِى جِسْم ذِى الْحَيَاةِ وُجُودُ
عِلْمٍكُلّيٍّ،
وَاِرَادَةٍ مُطْلَقَةٍ فِى كُلّ ذَرَّةٍ. وَمَعَ ذَلِكَ اِنَّ الشَّرَكَاءَ
مُسْتَغْنِيَةٌ عَنْهَا وَمُمْتَنِعَةٌبِالذَّات وَتَحَكُّمِيَّةٌ مَحْضَةٌ،
لاَ اَمَارَةَ عَلَيْهاَ وَلاَاِشَارَةَ اِلَيْهَا فِى شَىْءٍ مِنَ
الْمَوْجُودَات. اِذْ خِلْقَةُ السَّمٰوَات وَاْلاَرْض تَسْتَلْزِمُ
قُدْرَةً كَامِلَةً غَيْرَ مُتَنَاهِيَةٍ بِالضَّرُورَةِ. فَاسْتُغْنِىَ عَنِ
الشُّرَكَاءِ؛

Şirkte ise, herbir sebep, kendi kuvvet kaynaklarını kendi belinde taşımayamecburdur; eseri de kendi cirmi kadar küçük olur. Bir karınca ve birsinek, işte bu intisap (bağ) kuvvetiyle büyüklük taslayan zalimleregalip gelir; bir küçük çekirdek, bu sırla koca bir ağacı üzerinde taşır.

Herşey birtek zâta verildiği takdirde, icad etmek, "mutlak yokluktan çıkarmak" mânâsına gelmez. Birtek zâtın herşeyi icadı, tıpkı camdaki misalîsureti gayet kolaylıkla fotoğraf kâğıdına aksettirerek ona bir haricîvücud vermek (varlık âlemine çıkarmak) gibi, yahut görünmez birmürekkeple yazılmış bir yazıyı, gizli yazıları ortaya çıkaran bir maddevasıtasıyla görünür hale getirmek gibi, bir ilmî varlığı haricî vücudaçıkarmak mânâsını taşır. Eşyanın

sebeplere ve kesrete (çokluğa) havaleedilmesi halinde ise, birşeyi var etmek için, o şeyi mutlak yokluktançıkarmak gerekir. Bu ise, eğer muhal olmazsa, zorluğun en son mertebesiolur. Demek, vahdette (birlikte) zorunluluk derecesine varan birkolaylık, kesrette (çoklukta) ise imkânsızlık derecesinde bir zorlukvardır.

Vahdette (birlikte), maddeye ve zamana ihtiyaç olmadan, bir varlığı tam biryokluktan ibda' (yaratmak) ve icad etmek mümkün olur ki, o varlığınzerreleri külfetsiz bir şekilde ve hiçbir karışıklığa meydan vermedenbir ilmî kalıba dökülür. Şirkte ve kesrette (ortaklıkta ve çoklukta)yoktan var etmek ise, bütün akıl sahiplerinin ittifakıyla, imkândışıdır. Çünkü bir canlının vücudu için, yeryüzüne yayılmış zerrelerinve unsurların toplanması kaçınılmaz olur; ayrıca, ilmî bir kalıbın varolmayışı sebebiyle, o canlının cismindeki zerrelerin korunması için, her zerrede küllî bir ilmin ve mutlak bir iradenin bulunması gerekecektir.Bununla beraber, şerikler "müstağniyetün anhâ" ve "mümteniatün bizzat",yani hiç onlara ihtiyaç olmadığı gibi ve var olmaları da imkansızoldukları halde, onları dâvâ etmek (şirk var demek) hiçbir dayanağıolmayan bir iddiadır ve varlıklardan hiçbir şeyde böyle bir ihtimal için ne bir emare, ne bir işaret mevcut değildir.

Zira kâinatın yaratılışı, zorunlu olarak, sonsuz bir mükemmel kudretin varlığını gerektirir; ortaklara hiç ihtiyaç yoktur.

وَ اِلاَّ لَزِمَ تَحْدِيدُ وَانْتِهَاءُ قُدْرَةٍ كَامِلَةٍ غَيْرِمُتَنَاهِيَةٍ فِي وَقْتِ عَدَمِ التَّنَاهِي بِقُوَّةٍ مُتَنَاهِيَةٍبِلاَ ضَرُورَةٍ، مَعَ الضَّرُورَةِ فِي عَكْسِهِ ؛ وَهُوَ مُحَالٌ فِبخَمْسَةِ اَوْجُهٍ. فَامْتَنَعَتِ الشُّرَكَاءُ، مَعَ اَنَّ الشُّرَكَاءَ الْمُمْتَنِعَةَ بِتِلْكَالْوُجُوهِ لاَ اِشَارَةَ اِلٰى وُجُودِهَا، وَلاَ اَمَارَةَ عَلٰىتَحَقُّقِهَا فِي شَيْءٍ مِنَ الْمَوْجُودَات. فَقَدِ اسْتَفْسَرْنَاَ هَذِهِ الْمَسْأَلَةَ فِي [الْمَوْقِفَ الْاَوَّلِ مِنَ الرِسَالَةِ الثَّانِيَةِ وَالثَّلاَثِينَ] مِنَ الذَّرَّاتِ اِلٰى السَّيَّارَاتِ وَفِي [الْمَوْقِفِ الثَّانِي] مِنَ السَّمٰوَاتِ اِلٰى التَّشَخُّصَاتِ الْوَجْهِيَّةِ فَاَعْطَتْ جَمِيعُهَا جَوَابَ رَدِّ الشِّرْكِ بِاِرَاءَةِ سِكَّةِ التَّوْحِيدِ.

فَكَمَا لاَ شُرَكَاءَ لَهُ؛ كَذَلِكَ لاَ مُعِينَ وَلاَ وُزَرَاءَ لَهُ. وَمَا الْاَسْبَابُ اِلاَّ حِجَابٌ رَقِيقٌ عَلٰى تَصَرُّفِ الْقُدْرَةِالْاَزَلِيَّةِ، لَيْسَ لَهَا تَأْثِيرٌ اِيجَادِيٌّ فِي نَفْسِ الْاَمْرِ. اِذْ اَشْرَفُ الْاَسْبَابِ وَ اَوْسَعُهَا اِخْتِيَاراً هُوَ الْاِنْسَانُ؛مَعَ اَنهُ لَيْسَ فِي يَدِهِ مِنْ اَظْهَرِ اَفْعَالِهِالْاِخْتِيَارِيَّةِ كَ [الْاَكْلِ وَالْكَلاَمِ وَالْفِكْرِ] مِنْ مِئَاتِ اَجْزَاءٍ اِلاَّ جُزْءٌ وَاحِدٌ مَشْكُوكٌ. فَاِذَا كَانَ السَّبَبُ الْاَشْرَفُ وَالْاَوْسَعُ اِخْتِيَاراً مَغْلُولَالْاَيدِي عَنِ التَّصَرُّفِ الْحَقِيقِيِّ كَمَا تَرٰى؛

فَكَيْفَ يُمْكِنُاَنْ تَكُونَ الْبَهِيمَاتُ وَالْجَمَادَاتُ شَرِيكَةً
فِي الْاِيجَادوَالرُّبوبِيَّةِ لِخَالِقِ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتِ.
فَكَمَا لاَ يُمْكِنُ اَنْ يَكُونَ الظَّرْفُ الَّذِى وَضَعَ
السُّلْطَانُ فِيهاالْهَدِيَّةَ، اَو الْمَنْدِيلُ الَّذِى لَفَّ فِيهِ
الْعَطِيَّةَ، اَوالنَّفَرُ الَّذِى اَرْسَلَ عَلٰى يَدِهِ النِّعْمَةَ اِلَيْكَ،
شُرَكَاءَلِلسُّلْطَان فِى سَلْطَنَتِه؛ كَذَلِكَ لاَ يُمْكِنُ اَنْ
يَكُونَالْاَسْبَابُ الْمُرْسَلَةُ عَلٰى اَيْدِيهِمُ النِّعَمُ
اِلَيْنَا،وَالظُّرُوفُ الَّتِى هِيَ صَنَادِيقُ لِلنِّعَمِ الْمُدَّخَرَةِ
لَنَا،وَالْاَسْبَابُ الَّتِى الْتَفَّتْ عَلٰى عَطَايَا اِلٰهِيَّةٍ مُهْدَاةٍ
اِلَيْنَا، شُرَكَاءَ اَعْوَاناً اَوْ وَسَائِطَ مُؤَثِّرَةً.

Eğer şerik (ortak) bulunsa, sınırlı diğer bir kuvvet, hiçbir zorunlulukolmadan, hattâ zorunluluk bunun tam zıddı iken, o sonsuz ve sınırsızmükemmellikteki kudreti, sonsuz olduğu bir vakitte sınırlayıp ona sonvermek lâzım gelir ki, bu, beş yönden muhaldir (olması mümkün değildir). İşte, şeriklerin (ortakların) olması böylece imkân dışıdırlar; vekâinatın varlıklarından hiçbir şeyde, adı geçen sebeplerle olması aslamümkün olmayan ortakların varlığına dair bir işaret, yahutgerçekleşebileceğine dair bir belirti yoktur.

Bu mesele, Otuz İkinci Sözün Birinci Mevkıfında zerrattan seyyârâta,İkinci Mevkıfta semâvattan teşahhusât-ı veçhiyeye (yüzlerdeki kişiyeözel şahsiyetlere) kadar, hepsi de üzerlerindeki sikke-i tevhidi (birlik mührünü) göstererek şirki (ortaklığı) reddeden mevcudatın (varlıkların) cevaplarıyla izah edilmiştir.

Onun şeriki (ortağı) olmadığı gibi, yardımcısı ve veziri de yoktur. Sebepler ise, ezelî Kudretin tasarrufuna ince bir perdeden ibarettir, hakikatteicad açısından bir tesir sahibi değildir. Zira, sebepler içinde, enşerefli ve iradesi en geniş olan insan olduğu halde, yemek ve içmek vedüşünmek gibi irade dahilindeki en açık fiillerden onun elinde bulunan,ancak yüz parçadan bir şüpheli parçadır. En şerefli ve en geniş ihtiyar(seçme gücü) sahibi bir sebebin eli, böyle gördüğün gibi hakikîtasarruftan bağlanmış olursa, diğer hayvanlar ve canlılar, yerin vegöklerin Yaratıcısına icad ve rububiyette (yani idare, terbiye veegemenlik

konusunda) nasıl ortak olabilirler? Nasıl ki bir padişahıniçine hediyesini koyduğu zarf yahut hediyesini sardığı mendil yahuthediyesini eline verip sana gönderdiği nefer o padişahın saltanatınaortak olamaz. Öyle de, elleriyle bize nimetlerin gönderildiği sebeplerve bizim için depolanmış nimetlerin sandukçalarından ibaret olan zarflar ve bize hediye gönderilmiş İlâhî ikramların sarıldığı sebepler, ortak veya yardımcı veya gerçek tesir sahibi birer vasıta olamazlar.

اَلْمَرْتَبَةُ الثَّانِيَةُ

جَلَّ جَلاَلُهُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ قُدْرَةً وَعِلْمًا،

اِذْ هُوَ الْخَلاَّقُ الْعَلِيمُ الصَّانِعُ الْحَكِيمُ الرَّحْمٰنُالرَّحِيمُ

الَّذى هَذهِ الْمَوْجُودَاتُ اْلاَرْضِيَّةُ وَاْلاَجْرَامُالْعُلْوِيَّةُ فِى

بُسْتَانِ الْكَائِنَات مُعْجِزَاتُ قُدْرَةِ خَلاَّق عَلِيم

بِالْبَدَاهَةِ، وَهَذهِ النَّبَاتَاتُ الْمُتَلَوِّنَةُالْمُتَزَيِّنَةُ

الْمَنْثُورَةُ، وَهَذهِ الْحَيْوَنَاتُ الْمُتَنَوِّعَةُ الْمُتَبَرِّجَةُ

الْمَنْشُورَةُ فِى حَدِيقَةِ اْلاَرْض خَوَارِقُصَنْعَةِ صَانِع

حَكِيم بِالضَّرُورَةِ، وَهَذهِ اْلاَزْهَارُالْمُتَبَسِّمَةُ وَاْلاَثْمَارُ

الْمُتَزَيِّنَةُ فِى جِنَانِ هَذِهِالْحَدِيقَةِ هَدَايَا رَحْمَةِ رَحْمٰنٍ

رَحِيمٍ بِالْمُشَاهَدَةِ.

تَشْهَدُ هَاتِيكَ وَ تُنَادِى تَاكَ وَتعْلِنُ هَذِهِ بِاَنَّ خَلاَّقَ
هَاتِيكَوَمُصَوِّرَ تَاكَ وَوَاهِبَ هَذِهِ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ
وَبِكُلِّشَىْءٍ عَلِيمٌ قَدْ وَسِعَ كُلَّ شَىْءٍ رَحْمَةً وَعِلْماً،
تَتَسَاوٰىبِالنِّسْبَةِ اِلٰى قُدْرَتِهِ الذَّرَّاتُ وَالنُّجُومُ
وَالْقَلِيلُوَالْكَثِيرُ وَالصَّغِيرُ وَالْكَبِيرُ وَالْمُتَنَاهِى
وَغَيرُالْمُتَنَاهِى. وَكُلُّ الْوُقوعَاتِ الْمَاضِيَةِ وَغَرَائِبِهَا
مُعْجِزَاتُ صَنْعَةِ صَانِعٍحَكِيمٍ تَشْهَدُ عَلٰى اَنَّ ذَلِكَ
الصَّانِعَ قَدِيرٌ عَلٰى كُلِّالْاِمْكَانَاتِ الْاِسْتِقْبَالِيَّةِ
وَعَجَائِبِهَا، اِذْ هُوَالْخَلاَّقُ الْعَلِيمُ وَالْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.
فَسُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ حَدِيقَةَ اَرْضِهِ مَشْهَرَ صَنْعَتِهِ.
مَحْشَرَ فِطْرَتِهِ. مَظْهَرَ قُدْرَتِهِ. مَدَارَ حِكْمَتِهِ. مَزْهَرَ
رَحْمَتِهِ. مَزْرَعَ جَنَّتِهِ. مَمَرَّ الْمَخْلُوقَاتِ. مَسِيلَ
الْمَوجُودَاتِ. مَكِيلَ الْمَصْنُوعَاتِ. فَمُزَيِّنُ الْحَيَوَانَاتِ
مُنَقَّشُ الطُّيُورَاتِ مُثَمِّرُ الشَّجَرَاتِ مُزَهِّرُ النَّبَاتَاتِ
مُعْجِزَاتُ عِلْمِهِ. خَوَارِقُ صُنْعِهِ. هَدَايَا جُودِهِ.
بَرَاهِينُ لُطْفِهِ.

İkinci Mertebe

Celâli (haşmeti) yüce olan Allah, ilmi ve kudretiyle herşeyden sonsuz derecede büyüktür. Zira O herşeyi bilen ve herşeyi yaratan öyle bir Hallâk-ıAlîm ve herşeyi san'atla ve hikmetle yapan öyle bir Sâni-i Hakîm verahmeti bütün varlıkları kuşattığı gibi her bir varlığa da hususî rahmet tecellileri olan öyle bir Rahmânü'r-Rahîmdir ki, kâinat bostanındaki şu dünya varlıkları ve gök cisimleri, apaçık, o herşeyi yaratan ve bilenHallâk-ı Alîmin kudretinin mucizeleridir. Ve şu yeryüzü bağında serilmiş rengârenk süslü bitkiler ve açılıp saçılmış ve yayılmış

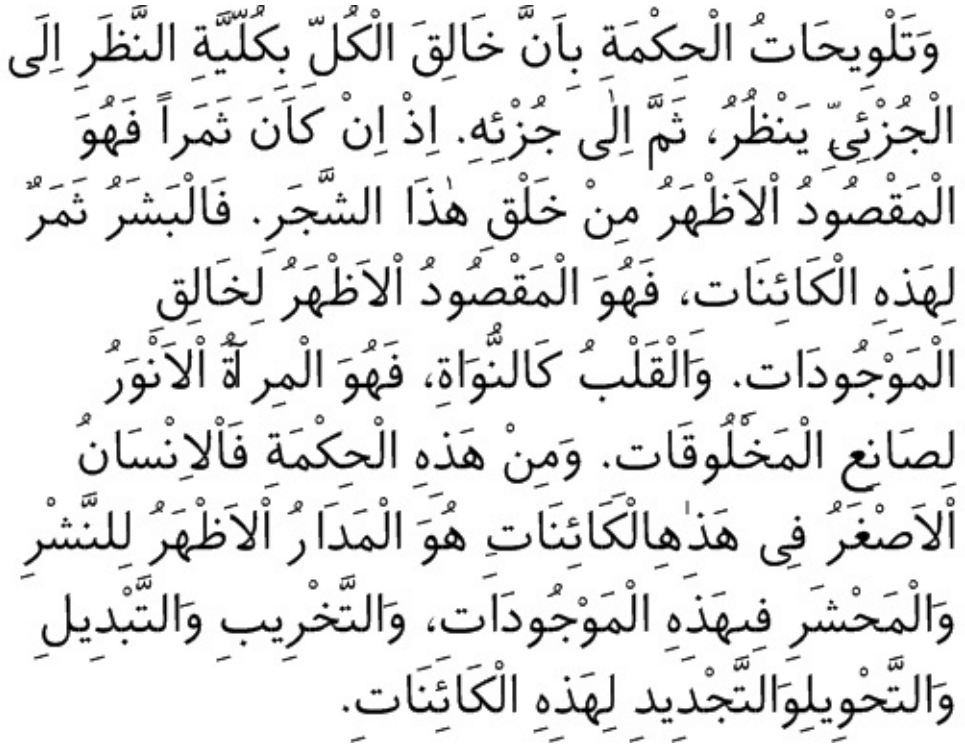
çeşitlihayvanlar, zorunlu olarak, o herşeyi san'atla ve hikmetle yapan Sâni-iHakîmin san'atının harikalarıdır. Ve bu bağın bahçelerindeki şu tebessüm eden çiçekler ve süslenmiş meyveler, gözler önünde, o rahmeti bütünvarlıkları kuşatan ve her bir varlığa da hususî rahmet tecellileri olanRahmânü'r-Rahîmin rahmetinin hediyeleridir. O kudret mucizeleri şehadetediyor; şu san'at harikaları sesleniyor; ve bu rahmet hediyeleri ilânediyor ki: Evvelkinin Hallâkı (Yaratıcısı) ve diğerinin Musavviri(Şekillendiricisi) ve sonuncusunun Vâhibi (ihtiyaçlarının Vericisi) olan Zâtın kudreti herşeye yeter, ilmi herşeyi kuşatır. Onun rahmeti ve ilmi herşeyi kuşatmıştır. Kudretine nisbeten zerreler ve yıldızlar, az veçok, küçük ve büyük, sonlu ve sonsuz, herşey eşittir. O Sâni-i Hakîminmucizeleri olan geçmişin bütün olayları ve garip şeyleri şehadet ederki, o Sâni (San'atkâr), Hallâk-ı Alîm (herşeyi Yaratan ve herşeyi Bilen) ve Azîz-i Hakîm (kudreti herşeye galip ve her işi hikmetle yapan)olduğundan, geleceğin bütün şaşırtıcı şeylerini yapmaya kàdirdir.

Her türlü noksandan ve kusurdan münezzehtir o Zât ki, ilminin mucizeleri, san'atının harikaları, cûd ve sehâsının (cömertliğinin) hediyeleri ve lûtfunun delilleri olan müzeyyen (süslü) hayvanları, münakkaş (nakışlı) kuşları, meyveli ağaçları ve çiçekli bitkileri ile; yeryüzü bahçesini san'atının sergisi, mahluklarının mahşeri (toplantı yeri),kudretinin mahzarı (aynası), hikmetinin medarı (vesilesi), rahmetininçiçekliği, Cennetinin tarlası, mahlûkatının resmi-geçit meydanı,varlıklarının akıp gittiği yer, san'at eserlerinin ölçeği yapmıştır.

تَبَسُّمُ الْاَزْهَارِ مِنْ زِينَةِ الْاَثْمَارِ، تَسَجُّعُ الْاَطْيَارِ
فِىنَسْمَةِ الْاَسْحَارِ، تَهَزُّجُ الْاَمْطَارِ عَلٰى
خُدُودِالْاَزْهَارِ، تَرَحُّمُ الْوَالِدَاتِ عَلَى الْاَطْفَالِ الصِّغَارِ.
تَعَرُّفُ وَدُود، تَوَدُّدُ رَحْمٰن، تَرَحُّمُ حَنَّان، تَحَنُّنُ
مَنَّانٍلِلْجِنِّ وَ الْاِنْسَانِ وَالرُّوحِ وَالْحَيْوَانِ
وَالْمَلَكِوَالْجَانِّ.

وَالْبُذُورُ وَالْاَثْمَارُ، وَالْحُبوبُ وَالْاَزْهَارُ، مُعْجِزَاتُ الْحِكْمَةِ،خَوَارِقُ الصَّنْعَةِ، هَدَايَا الرَّحْمَةِ، بَرَاهِينُ الْوَحْدَةِ،شَوَاهِدُ لُطْفِهِ فِي دَارِ الْآخِرَةِ. شَوَاهِدُ صَادِقَةٌ بِاَنَّ خَلاَّقَهَا عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. وَبِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ. قَدْ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ بِالرَّحْمَةِ وَالعِلْمِ وَالْخَلْقِ وَالتَّدْبِيرِ وَالصُّنْعِ وَالتَّصْوِيرِ. فَالشَّمْسُ كَالْبَذْرَةِ وَالنَّجْمُ كَالزَّهْرَةِ وَالْاَرْضُ كَالْحَبَّةِ لاَتَثْقُلُ عَلَيْهِ بِالْخَلْقِ وَالتَّدْبِيرِ وَالصُّنْعِ وَالتَّصْوِيرِ.

فَالْبُذُورُ وَالْاَثْمَارُ مَرَايَا الْوَحْدَةِ فِي اَقْطَارِ الْكَثْرَةِ. اِشَارَاتُ الْقَدَرِ. رُمُوزَاتُ الْقُدْرَةِ بِاَنَّ تِلْكَ الْكَثْرَةَ مِنْ مَنْبَعِ الْوَحْدَةِ،تَصْدُرُ شَاهِدَةً لِوَحْدَةِ الْفَاطِرِ فِي الصُّنْعِ وَالتَّصْوِيرِ. ثُمَّ اِلٰى الْوَحْدَةِ تَنْتَهِي ذَاكِرَةً لِحِكْمَةِ الصَّانِعِ فِي الْخَلْقِ وَالتَّدْبِيرِ.

وَتَلْوِيحَاتُ الْحِكْمَةِ بِاَنَّ خَالِقَ الْكُلِّ بِكُلِّيَّةِ النَّظَرِ اِلَى الْجُزْئِيِّ يَنْظُرُ، ثَمَّ اِلٰى جُزْئِهِ. اِذْ اِنْ كَانَ ثَمَراً فَهُوَ الْمَقْصُودُ الْاَظْهَرُ مِنْ خَلْقِ هٰذَا الشَّجَرِ. فَالْبَشَرُ ثَمَرٌ لِهَذِهِ الْكَائِنَات، فَهُوَ الْمَقْصُودُ الْاَظْهَرُ لِخَالِقِ الْمَوْجُودَات. وَالْقَلْبُ كَالنُّوَاةِ، فَهُوَ الْمِرْآةُ الْاَنْوَرُ لِصَانِعِ الْمَخْلُوقَات. وَمِنْ هَذِهِ الْحِكْمَةِ فَالْاِنْسَانُ الْاَصْغَرُ فِى هَذٰهِالْكَائِنَاتِ هُوَ الْمَدَارُ الْاَظْهَرُ لِلنَّشْرِ وَالْمَحْشَرِ فِيهَذِهِ الْمَوْجُودَات، وَالتَّخْرِيبِ وَالتَّبْدِيلِ وَالتَّحْوِيلِوَالتَّجْدِيدِ لِهَذِهِ الْكَائِنَات.

Bu yeryüzü bahçelerinde, meyvelerin ziynetiyle (süsleriyle) gülen çiçeklerin tebessümü, seher yeliyleşakıyan kuşların sec'aları (ötmeleri), çiçeklerin yaprakçıklarındakidamlaların şıpıltısı ve annelerin küçük yavrulara olan merhameti;

cinlere, insanlara, hayvanlara, ruhanîlere ve meleklere, seven ve sevdiren birVedûd'un kendisini tanıttırması, rahmeti bütün varlıkları kuşatan birRahmân'ın kendini sevdirmesi, eserlerinde sonsuz rahmetinin en lâtifcilvelerini gösteren sınırsız şefkat sahibi bir Hannân'ın merhameti,bitmez tükenmez ikramlarıyla ve nimetleriyle, varlıkları besleyen birMennân'ın en uygun ve şirin rahmet cilvelerini göstermesidir.

Bütün meyve ve tohumlar, birer hikmet mucizesi, birer san'at harikası, birerrahmet hediyesi, birer vahdet (birlik) delili, âhiret yurdundaki İlâhîlütufların birer şahididir. Onlar birer doğru şahid olarak ilân ederlerki, kendilerinin Yaratıcısı herşeye gücü yeten Kadîr ve herşeyi bilenAlîmdir. Onun rahmeti ve ilmi ve yaratması ve tedbiri ve san'at vetasviri herşeyi kaplamıştır. Onun yaratma ve tedbirine ve san'at vetasvirine oranla güneş bir tohumcuk gibi, yıldız bir çiçek gibi, yerküre bir tane gibidir; hiçbir şey Ona ağır gelmez. Meyve ve tohumlar, kesret (çokluk) âleminin her tarafında vahdetin (birliğin) aynaları, kaderinişaretleri, kudretin remizleridir ki, bu kesretli (çoklu) varlıklarınkaynaklarının vahdetini (birliğini) gösterirler. Onlar, bir kaynaktançıkmaları sırasında yoktan benzersiz şekilde var eden Fâtırlarınınsan'at

ve tedbirdeki birliğine şehadet ettikleri gibi, tekrar birlikteson bulmalarıyla da san'atkârlarının yaratma ve tedbirindeki hikmetinizikrederler.

Hem o meyve ve tohumlar Rabbânî hikmetin işaretleridir ki, herşeyinYaratıcısı olan Allah'ın, o cüz'î varlıklara yönelik kapsamlı bakışı,onların cüzlerine dahi baktığını gösterir. Çünkü o ağacın yaratılmasının asıl gayesi, onun meyvesidir. İşte, insan da şu kâinatın meyvesidir vekâinatın Yaratıcısının nazarında en açık gaye odur. Kalb de bir tohumcuk gibidir ve varlıkları yaratan San'atkârın en münevver aynası odur. İşte şu hikmettendir ki, bu kâinattaki şu küçücük insan, bu varlıklarâleminde haşir ve neşir gibi büyük inkılâplara ve kâinatın tahrip edilip değiştirilmesine, başka şekle sokulup yenilenmesine en güçlü gerekçeolur.

اَللّٰهُ اَكْبَرُ يَا كَبِيرُ اَنْتَ الَّذِى لاَ تَهْدِى الْعُقُولُ لِكُنْهِ عَظَمَتِهِ.

كِه لاَإِلٰهَ إِلاَّ هُوَ بَرَابَرْمى زَنَنْدْ هَرْشئ

دَمَادَمْ جُو يَدَنْدْ: [ياحَقْ] سَرَاسَرْ گُوَيَدَنْدْ: [يَا حَىّ]

اَلْمَرْتَبَةُ الثَّالِثَةُ:

HAŞİYE-1

اِيضَاحُهَا فِى رَأْسِ[الْمَوْقِفِ الثَّالِثِ] مِنَ[الرِّسَالَةِ الثَّانِيَةِ وَالثَّلاَثِينَ].

اَللّٰهُ اَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ قُدْرَةً وَعِلْماً اِذْ هُوَ الْقَدِيرُالْمُقَدِّرُ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ الْمُصَوِّرُ الْكَرِيمُ اللَّطِيفُالْمُزَيِّنُ الْمُنْعِمُ الْوَدُودُ الْمُتَعَرِّفُ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ الْمُتَحَنِّنُ الْجَمِيلُ ذُو الْجَلاَلِ وَالْكَمَالِ الْمُطْلَقالنَّقَّاشُ الْاَزَلِيُّ الَّذِى مَا حَقَائِقُ هَذِهِ الْكَائِنَاتِكُلاًّ وَ اَجْزَاءً وَصَحَائِفَ وَطَبَقَات، وَمَا حَقَائِقُ هَذِهِالْمَوْجُودَاتِ كُلِّيّاً وَجُزئِيّاً وَوُجُوداً وَبَقَاءً:

اِلاَّ خُطُوطُ قَلَمِ قَضَائِهِ وَقَدَرِهِ بِتَنْظِيمِ وَتَقدِيرِ وَعِلْمِ وَحِكْمَةٍ واِلاَّ نُقُوشُ بَرْكَارِ عِلْمِهِ وَحِكْمَتِهِ بِصُنْعٍ وَتَصْوِيرٍ.

"Allahu Ekber" (Allah en yücedir). Sen, akılların yüzde bir bile büyüklüğünükavrayamadığı bir celâl (haşmet) sahibisin, ey herşeyden daha büyük olan Kebîr!

Çünkü: Bütün eşya Lâilâhe illallah (Allah'tan başka ilâh yoktur) deyipkâinatın büyük zikir halkasında beraber zikrederek çalışıyorlar.

Her zaman devamlı istidat diliyle Cenâb-ı Haktan hayat hakkını "Yâ Hak"deyip rahmet hazinesinden istiyorlar. Baştan başa da hayata kavuşmalarıdiliyle de "Yâ Hayy" (Bütün canlılara hayatlarını veren ezelî hayatsahibi Hayy diyerek) ismini zikrediyorlar.

Üçüncü Mertebe[HAŞİYE]

İzahı, Otuz İkinci Sözün Üçüncü Mevkıfının başındadır.

Allah Teâlâ ilim ve kudretiyle herşeyden sonsuz derecede büyüktür. Zira oöyle herşeye gücü yeten bir Kadîr, herşeyin ölçü ve miktarlarını takdireden Mukaddir, herşeyi bilen Alîm, heyşeyi hikmetle yapan Hakîm, herşeye gayet güzel şekiller veren Musavvir, her bir varlığa ikramlarda bulunan Kerîm, bütün ihsanları ve ilminin nüfuzu hoş ve şirin olan Lâtif,herşeyi en güzel şekillerle süsleyen Müzeyyin, her varlığa en münasipnimetleri veren Mün'im, varlıklara sevgi duygusunu veren Vedûd, sayısızyollarla kendisini yarattığı varlıklara tanıttıran Mütearrif, rahmetibütün varlıkları kaplayan Rahmân, her bir varlığa bizzat rahmettecellileri olan Rahîm, sonsuz şefkatiyle varlıkları kendine müştak eden Mütehannin, sonsuz haşmet sahibi ve sınırsız güzelliği olan Cemîl-iZülcelâl, sınırsız kemâl ve mükemmellik sahibi olan Kâmil-i Mutlak veherşeyi en güzel şekillerle nakış nakış işleyen Ezelî Nakkaş ki, bukâinatın sayfaları ve tabakalarıyla, küll (bütün) ve cüz (parça) olarakhakikati ve bu varlıklar âleminin külliyet (genel) ve cüz'iyet (ferd,birey) ve vücut (varlık) ve bekà (devamlılık) itibarıyla hakikati,

Onun kazâ (tatbik, uygulama) ve kader (plân, program) kaleminin ilim ve hikmetle tanzim (düzenlediği) ve takdir ettiği hatları;

ilim ve hikmet pergelinin san'at ile tasvir ettiği nakışları;

Haşiye-1 Bu Üçüncü Mertebe, cüz'î bir çiçeği ve güzel bir kadını nazara alıyor.Koca bahar bir çiçektir. Cennet dahi bir çiçek gibidir. O mertebenin mazharlarıdırlar. Ve âlem, güzel ve büyük bir insan; ve huriler nev'i ve ruhanîler taifesi ve hayvanlar cinsi ve insan sınıfı, herbiri mânen güzel bir insan hükmünde, bu mertebenin gösterdiği esmâyı safahâtıyla gösteriyor.

وَاِلاَّ تَزْيِينَاتُ يَد بَيْضَاءِ صُنْعِهِ وَتصْوِيرِهِ وَتزْيِينِهِ وَتَنْوِيرِهِ بِلُطْف وَكَرَم. وَاِلاَّ اَزَاهِيرُ لَطَائِف لُطْفِهِ وَكَرَمِهِ وتَعَرُّفِهِ وَتَوَدُّدِهِ بِرَحْمَةٍ وَنِعْمَةٍ. وَاِلاَّ ثَمَرَاتُ فَيَّاضِ عَيْنِ رَحْمَتِهِ وَنِعْمَتِهِ وَتَرَحُّمِهِ وَتَحَنُّنِهِ بِجَمَالٍ وَكَمَالٍ.

وَاِلاَّ لَمَعَاتُ جَمَالِ سَرْمَدِيٍّ وَكَمَالِ دَيْمُومِيٍّ بِشَهَادَةِتَفَانِيَّةِ الْمَرَايَا وَسَيَّالِيَّةِ الْمَظَاهِرِ، مَعَ دَوَامِتَجَلِّي الْجَمَالِ عَلٰى مَرِّ الْفُصُولِ وَالْعُصُورِ وَالْاَدْوَارِ،وَمَعَ دَوَامِ الْاِنْعَامِ عَلٰى مَرِّ الْاَنَامِ وَالْاَيَّامِ وَالْاَعْوَامِ.

نَعَمْ تَفَانِي الْمِرْآةِ زَوَالُ الْمَوْجُودَاتِ مَعَ التَّجَلِّي الدَّائِمِمَعَ الْفَيْضِ الْمُلَازِمِ مِنْ اَظْهَرِ الظَّوَاهِرِ مِنْ اَبْهَرِالْبَوَاهِرِ عَلٰى اَنَّ الْجَمَالَ الظَّاهِرَ اَنَّ الْكَمَالَالزَّاهِرَ لَيْسَ مُلْكَ الْمَظَاهِرِ مِنْ اَفْصَحِ تِبْيَانٍ مِنْاَوْضَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ لِلاِحْسَانِ الْمُجَدَّدِلِلْوَاجِبِ الْوُجُودِ لِلْبَاقِي الْوَدُودِ.

نَعَمْ فَالْاَثَرُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالْبَدَاهَةِ عَلٰى الْفِعْلِ الْمُكَمَّلِ. ثُمَّ الْفِعْلُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالضَّرُورَةِ عَلٰى الْاِسْمِالْمُكَمَّلِ وَالْفَاعِلِ الْمُكَمَّلِ ثُمَّ الْاِسْمُ الْمُكَمَّلُيَدُلُّ بِلاَرَيْب عَلٰى الْوَصْفِ الْمُكَمَّلِ. ثُمَّ الْوَصْفُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِلاَشَكّ عَلٰى الشَّأْنِ الْمُكَمَّلِ. ثُمَّ الشَّأْنُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالْيَقِينِ عَلٰى كَمَالِ الذَّاتِ بِمَا يَلِيقُ بِالذَّاتِ وَهُوَ الْحَقُّ الْيَقِينُ.

اَلْمَرْتَبَةُ الرَّابِعَةُ:

جَلَّ جَلاَلُهُ اللّٰهُ اَكْبَرُ اِذْ هُوَ الْعَدْلُ الْعَادِلُ الْحَكَمُالْحَاكِمُ الْحَكِيمُ الْاَزَلِيُّ الَّذى اَسَّسَ بُنْيَانَ شَجَرَةِهَذِهِ الْكَائِنَاتِ فِي سِتَّةِ اَيَّام بِاُصُولِ مَشِيئَتِهِوَحِكْمَتِهِ. وَفَصَّلَهَا بِدَسَاتِيرِ قَضَائِهِ وَقَدَرِهِ.

san'at ve tasvirinin mucizeli kudret eliyle, lütuf ve keremle süsleyip aydınlattığı süslemeleri;

lütuf ve kereminin ve teveddüd (sevdirmesinin) ve taarrüfünün(tanıttırmasının) lâtifelerinden rahmet ve nimetle tebessüm edençiçekleri;

rahmet ve nimetinin ve terahhum ve tahannününün (merhamet ve şefkatine müştakettirmesinin) feyzinden cemal ve kemal ile tezahür eden meyveleri;

ve, aynaların fâniliği ve yansıtıcıların gelip geçiciliğiyle beraber,onlarda yansıyan o mücerred ve kesintisiz güzelliğin bâki kalarak, gelip geçen mevsimler ve asırlar ve devirler üzerinde yansıma vegörüntülerinin ve gelip geçen mahluklar ve günler ve seneler üzerindekinimetlendirmesinin devam edip gitmesinin şehâdetiyle, Onun cemal(güzellik) ve kemâlinin (olgunluk ve mükemmelliğinin) yansıması veparlamasından başka birşey değildir.

Evet, aynaların fâniliği ve varlıkların gelip gitmesiyle beraber yansımaların ve ışıkların devam etmesi, bütün açığa çıkmış herşeyden daha açık birsurette,

onlarda görünen güzelliğin aynalara ait olmadığına delâlet eder ve en açık bir dille ve en anlaşılır bir delille gösterir ki, oyansımalar, varlığı zorunlu olan Vâcibü'l-Vücudun ve varlığı daimî olanve her bir vesileyle Kendini sevdiren Bâkî-i Vedûdun mücerredgüzelliğinin ve aynalar üzerinde daima yenilenen ihsanlarınıngörüntüleridir.

Evet, eserin mükemmelliği, akıl sahipleri için, fiilin mükemmelliğine delâlet eder. Mükemmel fiil ise, anlayış sahipleri için, ismin mükemmelliğinedelâlet eder. İsmin mükemmelliği, açıkca sıfatın mükemmelliğine; sıfatın mükemmelliği ise, zorunlu olarak şe'nin (sıfatların mahiyetlerindebulunan zâtî özelliklerin) mükemmelliğine; şe'nin mükemmelliği ise,hakkalyakîn (yaşayarak elde edilen şüphesizlik) derecesinde birkesinlikle ve o zâta lâyık bir şekilde, zâtın mükemmelliğine delâleteder.

Dördüncü Mertebe

Celâli (haşmeti) yüce olan Allah, herşeyden sonsuz derecede büyüktür. Zira O,adaleti olan ve adaletiyle herşeyi dengeleyen öyle bir Adl-i Âdil ve her bir varlığın geneli hakkında küllî hüküm veren Hakem, O küllî hükmünicrasına hükmeden Hâkim, bütün sebepleri o küllî hükmün gerçekleşmesiiçin en yararlı yerlere sevk eden Hakîm ve zâtı sonsuz olan Ezelîdir ki, şu kâinat ağacının binasını, meşiet (dileme) ve hikmetinin asıllarıüzerinde altı günde tesis etmiş;

وَنَظَّمَهَا بِقَوَانِينَ عَادَتِهِ وَسُنَّتِهِ. وَزَيَّنَهَا بِنَوَامِيسِ عِنَايَتِهِ وَرَحْمَتِهِ. وَنَوَّرَهَا بِجَلَوَاتِ اَسْمَائِهِ وَصِفَاتِهِ بِشَهَادَاتِ اِنْتِظَامَاتِمَصْنُوعَاتِهِ وَتَزَيناَتِ مَوْجُودَاتِهِ وَتشَابُهِهَا وَتناَسُبِهَاوَتجَاوُبِهَا وَتعَاوُنِهَا وَتعَانقِهَا، وَاِتْقَانِ الصَّنْعَةِالشُّعُورِيَّةِ فِي كُلِّ شَيْءٍ عَلٰى مِقْدَارِ قَامَةِ قَابِلِيَّتِهِالْمُقَدَّرَةِ بِتَقْدِيرِ الْقَدَرِ.

فَالْحِكْمَةُ الْعَامَّةُ فِي تَنْظِيمَاتِهَا، وَالْعِنَايَةُ التَّامَّةُ
فِيتَزْيِينَاتِهَا، وَالرَّحْمَةُ الْوَاسِعَةُ فِي
تَلْطِيفَاتِهَا،وَالْاَرْزَاقُ وَالْاِعَاشَةُ الشَّامِلَةُ فِي
تَرْبِيَتِهَا،وَالْحَيَاةُ الْعَجِيبَةُ الصَّنْعَةِ بِمَظْهَرِيَّتِهَا
لِلشُّؤُونِالذَّاتِيَّةِ لِفَاطِرِهَا، وَالْمَحَاسِنُ الْقَصْدِيَّةُ
فِيتَحْسِينَاتِهَا، وَدَوَامُ تَجَلّي الْجَمَالِ الْمُنْعَكِسِ
مَعَزَوَالِهَا، وَالْعِشْقُ الصَّادِقُ فِي قَلْبِهَا
لِمَعْبُودِهَا،وَالْاِنْجِذَابُ الظَّاهِرُ فِي جَذْبَتِهَا، وَاِتِّفَاقُ
كُلِّ كُمَّلِهَا عَلٰى وَحْدَةِ فَاطِرِهَا، وَالتَّصَرُّفُ لِمَصَالِحَ
فِي اَجْزَائِهَا، وَالتَّدْبِيرُ الْحَكِيمُ لِنَبَاتَاتِهَا،
وَالتَّرْبِيَةُ الْكَرِيمَةُ لِحَيْوَانَاتِهَا، وَالْاِنْتِظَامُ الْمُكَمَّلُ فِي
تَغَيُّرَاتِاَرْكَانِهَا، وَالْغَايَاتُ الْجَسِيمَةُ فِي اِنْتِظَامِ
كُلِّيَّتِهَا،وَالْحُدُوثُ دَفْعَةً مَعَ غَايَةِ كَمَالِ حُسْنِ
صَنْعَتِهَا بِلَااِحْتِيَاجِ اِلٰى مُدَّةٍ ومَادَّةٍ.. وَالتَّشَخُّصَاتُ
الْحَكِيمَةُ مَعَ عَدَمِ تَحْدِيدِ تَرَدُّدِ اِمْكَانَاتِهَا،وَقَضَاءُ
حَاجَاتِهَا عَلٰى غَايَةِ كَثْرَتِهَا وَتنوُّعِهَا فِيأَوْقَاتِهَا اللَّائِقَةِ
الْمُنَاسِبَةِ، مِنْ حَيْثُ لَا يُحْتَسَبُوَمِنْ حَيْثُ لَا يُشْعَرُ
مَعَ قِصَرِ اَيْدِيهَا مِنْ اَصْغَرِمَطَالِبِهَا، وَالْقُوَّةُ الْمُطْلَقَةُ
فِي مَعْدَنِ ضَعْفِهَا،وَالْقُدْرَةُ الْمُطْلَقَةُ فِي مَنْبَعِ
عَجْزِهَا،

ve onu kazâ ve kaderinin düsturlarıyla detaylandırmış; ve âdet vesünnetinin

kanunlarıyla süslemiş; ve inâyet ve rahmetinin namuslarıyla(kalıplarıyla ve anayasalarıyla) süslemiş; ve san'at eserlerindekiintizamların (düzenli oluşların), varlıklardaki süslendirmenin, kâinatın parçalarındaki birbirine benzeme, birbirine uygunluk, birbirininihtiyaçlarına cevap verme, birbirine yardım etme ve birbirinikucaklaması ve herşeyde o şeyin kabiliyet ölçüsüne göre kader tarafından şuurlu bir şekilde takdir edilmiş kusursuz san'atın şehadetiyle sabitolduğu üzere, isim ve sıfatlarının görüntülüleriyle aydınlanmıştır.

Kâinatın düzenlenmesindeki genel hikmet,

süslendirilmesindeki noksansız inayet,

lütuflarındaki geniş rahmet,

terbiyesindeki erzak ve kapsamlı iaşe,

örneksiz yoktan var edici Fâtırının şuûnât-ı zâtiyesine (sıfatlarınınmahiyetlerinde bulunan zâtî özelliklerine) mahzar olmasıyla şaşırtıcıbir san'at gösteren hayatı,

güzelleştirilmesindeki, güzelleştirme amacına yönelik olan güzellik,

varlıklarının sona ermesiyle beraber onlarda akseden güzelliğe ait yansımaların devam etmesi,

kâinatın kalbinde, Mâbuduna karşı sadık aşk,

çekimlerinde açıkça görünen çekicilik,

kâinattaki bütün mükemmellerin, onun örneksiz yoktan var edici Fâtırına dair ittifakları,

parçalarında fayda ve yararları gözeten icraat,

bitkilerindeki hikmetli tedbir,

hayvanlarındaki ikramlı terbiye,

erkânının (temel unsurlarının) değişimindeki mükemmel düzenlilik,

genelinin intizamında (düzenleme faaliyetinde) gözetilen büyük gayeler,

maddeye ve zamana muhtaç olmayarak ve gayet mükemmel derecede güzel bir san'atla bir anda icad edilmesi,

sınırsız ihtimaller içinde tereddüt eden varlıklarına verilen hikmetli teşahhusat (kişilik, kimlik),

gayet çok ve çeşitli ihtiyaçlarının, ellerinin yetişmediği en küçükisteklerine kadar, umulmadık tarzda ve hesapsız bir şekilde, lâyık vemünasip vakitte ellerine verilmesi,

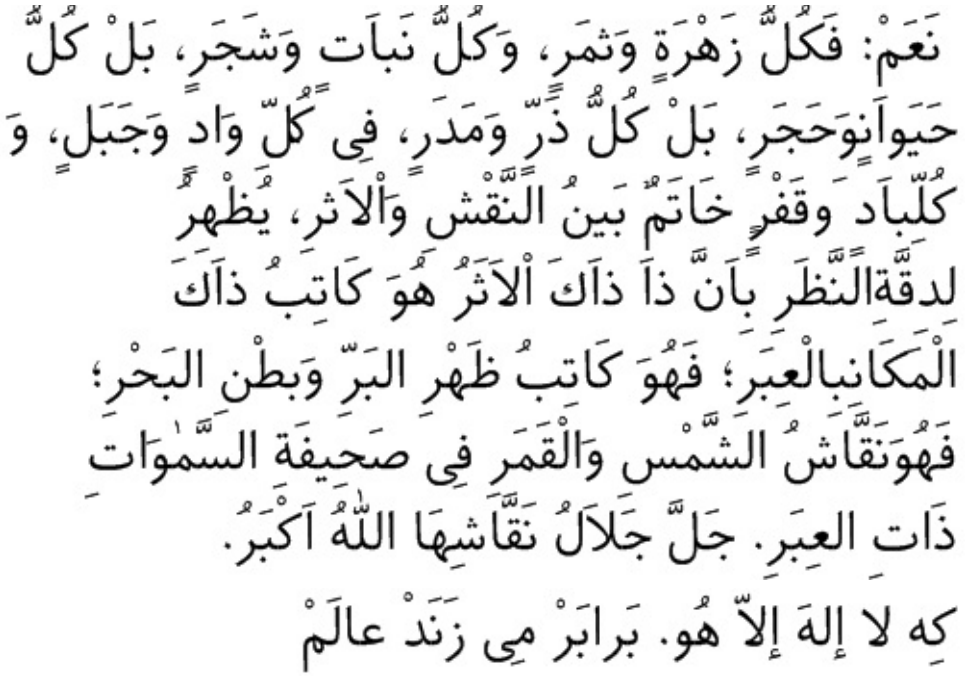
zayıflığında yansıyan mutlak kuvvet,

acizliğinde yansıyan mutlak kudret,

وَالْحَيَاةُ الظَّاهِرَةُ فِي جُمُودِهَا، وَالشُّعُورُ الْمُحِيطُ فِي جَهْلِهَا،وَالْاِنْتِظَامُ الْمُكَمَّلُ فِي تَغَيُّرَاتِهَا
الْمُسْتَلْزِمُلِوُجُود الْمُغَيرِ الْغَيْرِ الْمُتَغَيرِ، وَالْاِتِّفَاقُ فِيتَسْبِيحَاتِهَا كَالدَّوَائِرِ الْمُتَدَاخِلَةِ الْمُتَّحِدَةِالْمَرْكَزِ، وَالْمَقْبُولِيَّةُ فِي دَعَوَاتِهَا الثَّلَاث [بِلِسَانِ اِسْتِعْدَادِهَا، وَبِلِسَانِ اِحْتِيَاجَاتِهَا الْفِطْرِيَّةِ، وَبِلِسَانِ اِضْطِرَارِهَا] ، وَالْمُنَاجَاةُ وَالشُّهُودَاتُ وَالْفُيُوضَاتُ فِي عِبادَاتِهَا،

وَالْاِنْتِظَامُ فِي قَدَرِيْهَا، وَالْاِطْمِئْنَانُ بِذِكْرِ فَاطِرِهَا، وَكَوْنُالْعِبَادَةِ فِيهَا خَيْطَ الْوُصْلَةِ بَيْنَ
مُنْتَهَاهَاوَمَبْدَئِهَا، وَسَبَبِ ظُهُورِ كَمَالِهَا وَلِتَحَقُّقِ مَقَاصِدِصَانِعِهَا.

وَهَكَذَا بِسَائِرِ شُؤُونَاتِهَا وَاَحْوَالِهَا وَكَيْفِيَّاتِهَا شَاهِدَاتٌبِاَنَّهَا كُلَّهَا بِتَدْبِيرِ مُدَبِّرٍ حَكِيمٍ وَاحِد، وَفِيتَرْبِيَةِ مُرَبٍّ كَرِيم اَحَد صَمَدٍ، وَكُلُّهَا خُدَّامُ سَيِّدِوَاحِد، وَتَحْتَ تَصَرُّفٍ مُتَصَرِّف وَاحِد، وَمَصْدَرُهَا قُدْرَةُوَاحِد الَّذِى تَظَاهَرَتْ وَتَكَاثَرَتْ خَوَاتِيمُ وَحْدَتِهعَلٰى كُلِّ مَكْتُوبٍ مِنْ مَكْتُوبَاتِهِ فِي كُلِّ صَفْحَةٍ مِنصَفَحَاتِ مَوْجُودَاتِهِ.

نَعَمْ: فَكُلُّ زَهْرَةٍ وَثمَرٍ، وَكُلُّ نَبَاتٍ وَشَجَرٍ، بَلْ كُلُّ
حَيَوَانٍوَحَجَرٍ، بَلْ كُلُّ ذَرٍّ وَمَدَرٍ، فِي كُلِّ وَادٍ وَجَبَلٍ، وَ
كُلِّبَادٍ وَقَفْرٍ خَاتَمٌ بَينُ النَّقْشِ وَالْاَثرِ، يُظْهِرُ
لِدِقَّةِالنَّظَرِ بِاَنَّ ذاَ ذاَكَ الْاَثَرُ هُوَ كَاتِبُ ذاَكَ
الْمَكَانبِالْعِبَرِ؛ فَهُوَ كَاتِبُ ظَهْرِ البَرِّ وَبطْنِ البَحْرِ؛
فَهُوَنَقَّاشُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ فِي صَحِيفَةِ السَّمٰوَاتِ
ذَاتِ العِبَرِ. جَلَّ جَلَالُ نَقَّاشِهَا اللّٰهُ اَكْبَرُ.
كِه لا إلهَ إلاّ هُو. بَرابَرْ مِي زَنَدْ عالَمْ

acizliğinde yansıyan mutlak kudret,

donuk maddesinde görünen hayat; cahil olmasına rağmen herşeyi her şe'niyle kaplayan kapsamlı şuur ve bilinç,

değişmekten münezzeh olan bir değiştiricinin varlığını gerektiren değişimlerdeki mükemmel düzen,

bir merkez etrafındaki iç içe daireler gibi ittifak eden tesbihleri,

istidat diliyle, fıtrî ihtiyaçlar diliyle ve çaresizlik diliyle edilen üç çeşit duaların kabul edilişi,

varlıkların duaları ve ibadetleriyle mazhar oldukları şehadetleri ve feyizleri,

mukadderatlarındaki (hayatlarının devam etmesi için kendilerine verilen şeylerdeki) düzen,

Yaratıcılarını zikretmekle tatmin oluşları,

Varlıkların başlangıç ile sonlarını birleştiren kavuşturucu ipinin ibadet oluşu veibadet vasıtasıyla olgunluğun meydana gelişi ve san'atkârının ovarlığı yaratmasındaki makasıdının gerçekleşmesi,

ve bunun gibi, kâinatın sair şe'n ve hal ve keyfiyetleri şehadet eder ki,bütün bunlar birtek hikmetle iş gören bir Müdebbirin (herşeyin tedbirini alan bir zâtın) tedbirinde ve her bir varlığa birliği ile bizzathükmedici ve muhtaçların ihtiyaçlarını giderici bir Ehad-i Samed olanbir Mürebbî-i Kerîmin (ikramlarıyla terbiye edicinin) terbiyesialtındadır. Ve bunların hepsi, birtek Seyyidin hizmetinde ve birtektasarruf eden Mutasarrıfın tasarrufundadırlar. Ve hepsinin de

masdarıöyle bir Vâhidin (Birin) kudretidir ki, mektuplarından herbir mektupüzerinde ve varlık sayfalarından herbir sayfa üzerinde vahdet (birlik)mühürleri kesretle, çoklukla görülmektedir.

Evet, herbir vâdi ve dağdaki ve herbir sahrâ ve ovadaki herbir çiçek vemeyve, herbir bitki ve ağaç, belki herbir hayvan ve taş, belki herbirzerre ve toprak, nakışla eser arasında bir mühürdür ve dikkatlebakanlara gösterir ki, o eserin sahibi kim ise, o mektubu ihtivâ eden şu mekânın yazarı da odur; ve yeryüzünün ve denizaltının yazarı da odur;ve böyle mektuplarla dolu gökler sayfasına güneş ve ayı nakşeden deodur. O Nakışçının haşmeti herşeyden sonsuz derecede yücedir. Allahuekber!

Kâinat bütün parçalarıyla hep birlikte *Lâilâhe İllallah*(Allah'tan başka ilâh yoktur) hakikatini terennüm ederler.

اَلْمَرْتَبَةُ الْخَامِسَةُ:

HAŞİYE-1

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اِذْ هُوَ الْخَلاَّقُ الْقَدِيرُ الْمُصَوِّرُ الْبَصِيرُالَّذِى هَذِهِ الْاَجْرَامُ الْعُلْوِيَّةُ وَالْكَوَاكِبُ الدُّرِّيةُّنَيِّرَاتُ بَرَاهِينِ اُلوهيَّتِه وَعَظَمَتِه، وَشُعَاعَاتُ شَوَاهِدرُبوبيَّتِه وَعِزَّتِه؛ تَشْهَدُ وَتُنَادِى عَلٰى شَعْشَعَةِسَلْطَنَةِ رُبوبِيَّتِه وَتُنَادِى عَلٰى وُسْعَةِ حُكْمِهِوَحِكْمَتِه، وَعَلٰى حِشْمَةِ عَظَمَةِ قُدْرَتِه.

فَاسْتَمِعْ اِلٰى اٰيَةِ: [اَفَلَمْ يَنْظُرُوا اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا]..

ثُمَّ انْظُرْ اِلٰى وَجْهِ السَّمَاءِ كَيْفَ تَرٰى سُكُوتاً فِى سُكُونَةٍ،حَرَكَةً فِى حِكْمَةٍ، تَلأْلُؤاً فِى حِشْمَةٍ، تَبَسُّماً فِى زِينَةٍمَعَ اِنْتِظَامِ الْخِلْقَةِ مَعَ اِتِّزَانِ الصَّنْعَةِ.

تَشَعْشُعُ سِرَاجِهَا لِتَبْدِيلِ الْمَوَاسِمِ، تَهَلْهُلُ
مِصْبَاحِهَالِتَنْوِيرِ الْمَعَالِمِ، تَلأْلُؤُ نُجُومِهَا
لِتَزْيِينِالْعَوَالِمِ، تُعْلِنُ لاَهْلِ النُّهٰى سَلْطَنَةً بِلاَ
اِنْتِهَاءٍلِتَدْبِيرِ هٰذَا الْعَالَمِ
فَذَلِكَ الْخَلاَّقُ الْقَدِيرُ عَلِيمٌ بِكُلِّ شَيْءٍ، وَمُرِيدٌ
بِاِرَادَةٍشَامِلَةٍ مَاشَاءَ كَانَ وَمَالَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ. وَهُوَ
قَدِيرٌ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ بِقُدْرَةٍ مُطْلَقَةٍ مُحِيطَةٍ ذَاتِيَّةٍ.
وَكَمَا لاَ يُمْكِنُ وَلاَ يُتَصَوَّرُ وُجُودُ هَذه الشَّمْسِ فِي
هٰذَاالْيَوم بِلاَضِيَاءٍ وَلاَ حَرَارَةٍ؛ كَذَلِكَ لاَ يُمْكِنُ
وَلاَيُتَصَوَّرُ وُجُودُ اِلٰهٍ خَالِقٍ لِلسَّمٰوَات بِلاَ عِلْم
مُحِيطٍ،وَبِلاَ قُدْرَةٍ مُطْلَقَةٍ. فَهُوَ بِالضَّرُورَةِ عَلِيمٌ بِكُلِّ
شَيْءٍ بِعِلْم مُحِيطَةٍ لاَزِمذَاتِيٍّ لِلذَّات، يَلْزَمُ تَعَلُّقُ
ذَلِكَ الْعِلْم بِكُلِّالاَشْيَاءِ لاَ يُمْكِنُ اَنْ يَنْفَكَّ عَنْهُ شَيْءٌ
بِسِرِّالْحُضُورِ وَالشُّهُودِ وَالنُّفُوذِ وَالاِحَاطَةِ النُّورَانِيَّةِ

Beşinci Mertebe [HAŞİYE]

Allah herşeyden sonsuz derecede büyüktür. Zira O öyle herşeye gücü yetipyaratan Kadîr bir Hallâk ve öyle görerek şekiller veren Basîr birMusavvirdir ki, şu gök cisimleri ve inci-misal yıldızlar Onun uluhiyet(ilâhlık) ve büyüklüğünün delillerinden birer nur ve rububiyet (rablık)ve izzetinin şahitlerinden birer parıltıdır. Bütün bunlar Onun rububiyet (rablık) saltanatının şâşaasına şehadet ve hikmet ve hâkimiyetiningenişliğini ve büyük kudretinin haşmetini nidâ edip ilân ederler.

Şimdi âyet-i kerîmeye kulak ver: "Üstlerindeki göğe bakmazlar mı, onu nasıl bina edip süsledik." (Kàf Sûresi, 50:6).

Sonra göğün yüzüne bak ki, nasıl bir sükûnet içinde sessizliği, hikmet içinde

bir hareketi, haşmet içinde bir parlamayı, süs içinde bir tebessümü,yaratılıştaki düzenlilik ve san'attaki ölçü ve denge ile berabergöreceksin.

Göğün lâmbası olan güneşin parlamasıyla mevsimleri değiştirmek, kandili olanayı göğün yüksek burcuna asıp aydınlatmak, yıldızları ışıl ışıl yakıpâlemleri süslendirmek, bu âlemi tedbir eden sonsuz bir saltanatınvarlığını düşünce sahiplerine ilân eder.

İşte o herşeye gücü yeten Yaratıcı herşeyi her şe'niyle (haliyle) bilir.Onun iradesi herşeyi kaplar; dilediği olur, dilemediği olmaz. Herşeyikaplayan zâtî ve mutlak kudretiyle herşeye gücü yeter. Nasıl şu günkügünde güneşin ışıksız ve ısısız olması mümkün ve mutasavver değilse,öyle de, Göklerin Yaratıcısı olan bir İlâhın kapsayıcı illim ve mutlakkudret sahibi olmaması mümkün değildir ve tasavvur olunamaz. Demek,zorunlu olarak, zâtına lâzım olan kaplayıcı ilmiyle O herşeyi herşe'niyle (haliyle) bilir. Öyle bir ilmin herşeye taallûku (bağı) lâzımdır ve hiçbir şeyin ondan gizlenmesi mümkün değildir; çünkü huzur ve şuhud ve nüfuz ve nuranî ihata vardır (yani herşey Onunhuzurunda ve gözetimi altındadır. Güneşin ısısı gibi herşeye nüfuz ederve herşeyi kapsamı içine alır).

Haşiye-1 Otuz İkinci Sözün Birinci Mevkıfının Zeylinde ve Yirminci Mektubun İkinci Makamında izah edilmiştir.

فَمَا يُشَاهَدُ فِي جَمِيعِ الْمَوْجُودَاتِ مِنَ
الْاِنْتِظَامَاتِالْمَوْزُونَةِ، وَالْاِتِّزَانَاتِ الْمَنْظُومَةِ،
وَالْحِكَمِالْعَامَّةِ، وَالْعِنَايَاتِ التَّامَّةِ، وَالْاَقْدَارِ
الْمُنْتَظَمَةِ، وَالْاَقْضِيَةِ الْمُثْمِرَةِ، وَالْآجَالِ
الْمُعَيَّنَةِ،وَالْاَرْزَاقِ الْمُقَنَّنَةِ، وَالْاِتْقَانَاتِ
الْمُفَنَّنَةِ،وَالْاِهْتِمَامَاتِ الْمُزَيَّنَةِ، وَغَايَةِ كَمَالِ
الْاِمْتِيَازِوَالْاِتِّزَانِ وَالْاِنْتِظَامِ وَالْاِتْقَانِ،
وَالسُّهُولَةِالْمُطْلَقَةِ شَاهِدَاتٌ عَلٰى اِحَاطَةِ عِلْمِ عَلَّامِ
الْغُيُوبِبِكُلِّ شَيْءٍ.

وَاَنَّ اٰيةَ [اَلاَ يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبيرُ] تَدُلُّ عَلٰى اَنَّ الْوُجُودَ فِى الشَّىْءِ يَسْتَلْزِمُ الْعِلْمَ بِهِ. وَنورُ الْوُجُودِ فِى الْاَشْيَاءِ يَسْتَلْزِمُ نُورَ الْعِلْم فيهَا.

فَنِسْبَةُ دَلاَلَةِ حُسْنِ صَنْعَةِ الْاِنْسَانِ عَلٰى شُعُورِهِ، اِلٰى نِسْبَةِدَلاَلَةِ خِلْقَةِ الْاِنْسَانِ عَلٰى عِلْم خَالِقِهِ، كَنِسْبَةِلُمَيْعَةِ نُجَيْمَةِ الذُّبَيْبَةِ فِى اللَّيْلَةِ الدَّهْمَاءِ اِلٰىشَعْشَعَةِ الشَّمْسِ فِى نِصْفِ النَّهَارِ عَلٰى وَجْهِ الغَبْرَاءِ.

وَكَماَ اَنَّهُ عَليمٌ بِكُلِّ شَىْءٍ فَهُوَ مُريدٌ لِكُلِّ شَىْءٍ لاَ يُمْكِنُ اَنْ يَتَحَقَّقَ شَىْءٌ بِدُونِ مَشِيئَتِه. وَكَمَا اَنَّ الْقُدْرَةَ تُؤَثِّرُ، وَاَنَّ الْعِلْمَ يُمَيِّزُ؛ كَذَلِكَ اَنَّالْاِرَادَةَ تُخَصِّصُ، ثُمَّ يَتَحَقَّقُ وُجُودُ الْاَشْيَاءِ.

فَالشَّوَاهِدُ عَلٰى وُجُودِ اِرَادَتِهِ تَعَالٰى وَاِخْتِيَارِهِ سُبْحَانَهُ بِعَدَدِ كَيْفِيَّاتِ الْاَشْيَاءِ وَاَحْوَالِهَا وَشُؤُونَاتِهَا.

نَعَمْ، فَتَنْظِيمُ الْمَوْجُودَات وَتخْصِيصُهَا بِصِفَاتِهَا مِنْ بَيْنَالْاِمْكَانَات الْغَيْرِ الْمَحْدُودَةِ، وَمِنْ بَيْنِ الطُّرُقِالْعَقِيمَةِ، وَمِنْ بَيْنِ الْاِحْتِمَالاَت الْمُشَوَّشَةِ، وَتحْتَايْدِى السُّيُول الْمُتَشَاكِسَةِ، بِهٰذَا النّظَام الْاَدَقّالْاَرَقّ، وَتَوْزِينُهَا بِهٰذَا الْمِيزَانِ الْحَسَّاسِ الْجَسَّاسِالْمَشْهُودَيْنِ؛ وَاَنَّ خَلْقَ الْمَوْجُودَات الْمُخْتَلِفَاتِالْمُنْتَظَمَات الْحَيَوِيَّةِ مِنَ الْبَسَائِطِ الْجَامِدَةِـ كَالْاِنْسَانِ بِجِهَازَاتِهِ مِنَ النُّطْفَةِ، وَالطَّيْرِ بِجَوَارِحِهِ مِنَالْبَيْضَةِ، وَالشَّجَرِ بِاَعْضَائِهِ الْمُتَنَوّعَةِ مِنَ النَّوَاةِـ تَدُلُّ عَلٰى اَنَّ تَخَصُّصَ كُلِّ شَيْءٍ وَتَعَيُّنَهُ بِاِرَادَتِهِ وَاِخْتِيَارِهِ وَمَشِيئَتِهِ سُبْحَانَهُ.

Varlıklarda gözlemlenen ölçülü düzenlemeler ve düzenlenmiş ölçüler, umumi hikmet ve tam bir inayet, düzenli kader (plânlar) ve ürün veren kazâlar(uygulamalar), belirlenmiş eceller ve göz önündeki erzaklar,düsturlarının sağlamlığıyla kâinattaki fenleri sonuç veren itkanat(kusursuz yapılar) ve herşeyi süslendiren ihtimamat (özenler) ve gayetmükemmel imtiyaz (seçkinlik) ve ittizan (denge) ve intizam (düzenlilik)ve itkan (kusursuzluk) ve herşeyin yaratılışında görülen mutlak kolaylık nâmına hiçbir şey yoktur ki, herşeyi bilen bir Allâmü'l-Guyûbun ilminin kapsayıcılığına şahit olmasın.

"Yaratan bilmez olur mu? Onun ilmi herşeyin inceliklerine nüfuz eder ve Oherşeyden hakkıyla haberdardır" (Mülk Sûresi, 67:14) âyetinindelâletiyle, birşeyin varlığı, o şeye taallûk eden ilmi gerekli kılar.Ve eşyadaki varlık nuru, eşyaya taallûk eden ilmin nurunu gerekli kılar.

İnsanın güzel san'atının onun şuurlu olduğunu göstermesiyle, insanınyaratılışının Yaratıcısındaki ilme delâleti arasındaki nisbet, karanlıkgecedeki yıldız böceğinin ışıkçığının, günün ortasında yeryüzündeparlayan güneşin şâşaasına nisbeti gibidir.

O Yaratıcının ilmi nasıl herşeyi kaplıyor ise, iradesi de öylece herşeyikaplar.

Çünkü dileme olmadan birşeyin gerçekleşmesi mümkün değildir.Kudret tesir ettiği ve ilim temyiz ettiği (ayırdığı) gibi, irade detahsis eder (seçer); ondan sonra eşya vücuda gelir (var olur).

Hak Sübhanehû ve Teâlânın irade ve ihtiyarına (en iyisini seçmesine) dairşahitler, eşyanın keyfiyetleri ve halleri ve şuûnâtı sayısıncadır.

Evet, sınırsız ihtimaller ve çıkmaz sokaklar ve karmaşık ihtimaller arasından ve karma karışık seller altında bu ince ve rakik (nazik) düzenle ve bugözle görünen hassas ve cessas ölçü ve miktarlarla varlıklarındüzenlenmesi ve muayyen (belirli) sıfatlarının onlara tahsis edilmesi;ve basit ve donuk unsurlardan muntazam ve çeşitli canlı varlıklarınyaratılması (insanın bütün organlarıyla nutfeden, kuşların bütünorganlarıyla yumurtadan, ağacın çeşitli dal, budak ve meyveleriyletohumdan yaratılması gibi); herşeyin tahsis ve tayini, Hak Sübhanehununirade ve ihtiyar (en iyisini seçme) ve meşietiyle (dilemesiyle) olduğuna delâlet eder.

فَكَمَا اَنَّ تَوَافُقَ الْاَشْيَاءِ مِنْ جِنْسٍ، وَالْاَفْرَادِ مِنْ نَوْعٍفِي اَسَاسَاتِ الْاَعْضَاءِ، يَدُلُّ بِالضَّرُورَةِ عَلَى اَنَّصَانِعَهَا وَاحِدٌ اَحَدٌ؛ كَذَلِكَ اَنَّ تَمَايُزَهَا فِيالتَّشَخُّصَاتِ الْحَكِيمَةِ الْمُشْتَمِلَةِ عَلَى عَلَامَاتٍ فَارِقَةٍمُنْتَظَمَةٍ، تَدُلُّ عَلَى اَنَّ ذَلِكَ الصَّانِعَ الْوَاحِدَ الْاَحَدَ هُوَ فَاعِلٌ مُخْتَارٌ مُرِيدٌ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ وَيَحْكُمُ مَايُرِيدُ جَلَّ جَلَالُهُ.

وَكَمَا اَنَّ ذٰلِكَ الْخَلَّاقَ الْعَلِيمَ الْمُرِيدَ عَلِيمٌ بِكُلِّ شَيْءٍ،وَمُرِيدٌ لِكُلِّ شَيْءٍ، لَهُ عِلْمٌ مُحِيطٌ، وَاِرَادَةٌ شَامِلَةٌ،وَاِخْتِيَارٌ تَامٌّ؛ كَذَلِكَ لَهُ قُدْرَةٌ كَامِلَةٌ ضَرُورِيَّةٌذَاتِيَّةٌ نَاشِئَةٌ مِنَ الذَّاتِ وَلَازِمَةٌ لِلذَّاتِ. فَمُحَالٌ تَدَاخُلُ ضِدِّهَا. وَاِلَّا لَزِمَ جَمْعُ الضِّدَّينِ الْمُحَالُ بِالْاِتِّفَاقِ.

فَلاَ مرَاتِبَ فِي تِلْكَ الْقُدْرَةِ. فَتَتَسَاوٰى بِالنِّسْبَةِ اِلَيْهَا
الذَّرَّاتُ وَالنُّجُومُ وَالْقَلِيلُوَالْكَثِيرُ وَالصَّغِيرُ وَالْكَبِيرُ
وَالْجُزْئِيُّ وَالْكُلِّيُّوَالْجُزْءُ وَالْكُلُّ وَالْاِنْسَانُ وَالْعَالَمُ
وَالنُّوَاةُوَالشَّجَرُ:

بِسِرِّ النَّورَانِيَّةِ وَالشَّفَّافِيَّةِ وَالْمُقَابَلَةِ وَالْمُوَازَنَةِ
وَالْاِنْتِظَام وَالْاِمْتِثَال.

بِشَهَادَةِ الْاِنْتِظَام الْمُطْلَقِ وَالْاِتِّزَان الْمُطْلَقِ
وَالْاِمْتِيَازِالْمُطْلَقِ فِي السُّرْعَةِ وَالسُّهُولَةِ وَالْكَثْرَةِ
الْمُطْلَقَات.

بِسِرِّ اِمْدَادِ الْوَاحِدِيَّةِ وَيُسْرِ الْوَحْدَةِ وَتَجَلِّي الْاَحَدِيَّةِ.

بِحِكْمَةِ الْوُجُوبِ وَالتَّجَرُّدِ وَمُبَايَنَةِ الْمَاهِيَّةِ.

بِسِرِّ عَدَمِ التَّقَيُّدِ وَعَدَمِ التَّحَيُّزِ وَعَدَمِ التَّجَزُّءِ.

Nasıl bir cinsten olan şeylerin denk düşmesi ve bir nevinin fertlerindekitemel organların birbirine benzemesi onların San'atkârının Vahid(herşeyi kaplayan birliği) ve Ehad (her birşeyde ayrı ayrı yansıyanbirliği) olduğuna zorunlu olarak delâlet ederse, bütün o fertlerikapsamına alan ve muntazam ayırıcı özelliklerle görünen hikmetlikişiliklerindeki seçkinlik de, şânı herşeyden yüce olan o Sâni-i Vâhid-i Ehadin (bir ve tek San'atkârın) Fâil-i Muhtar ve Mürîd (dilediğiniistediği şekilde yapan bir zat) olduğuna ve dilediği gibi iş görüpdilediği gibi hükmettiğine delâlet eder.

Hem o Hallâk-ı Alîm-i Mürîd (İlmi herşeyi kaplayan irade sahibi Yaratıcı)nasıl ki herşeyi bilen ve herşeyi irade edendir, yani ilmi herşeyikaplayan ve iradesi herşeyi içine alan ve dilemesi tam ve mükemmeldir.Öyle de, Onun kudreti dahi mükemmeldir, zarurîdir, zâtîdir, zâtındandoğar ve zâtının lâzımıdır (ayrılmaz bir sıfatıdır). O kudrete aczingirmesi muhaldir (mümkün değildir); aksi takdirde ittifakla olması aslamümkün olmayan cem-i zıddeyn (zıtların

birbirinin içine girmesi) lâzımgelir.

O kudrette mertebeler de bulunmaz.

Nuraniyet, şeffafiyet, mukabele, muvazene (denge), intizam (düzenlilik) ve imtisal (emre uyma) sırrıyla,

sür'at ve kolaylık ve mutlak çokluk içinde gözlemlenen mutlak düzenlilik ve mutlak denge ve mutlak ayırımın şehadetiyle,

imdad-ı vâhidiyet (birliğin yardımı) ve yüsr-ü vahdet (birliğin kolaylığı) vetecellî-i ehadiyet (birliğin herbir şeyde tecellisi) sırrıyla,

vücub (varlığın zorunlu oluşu) ve tecerrüd ve mübayenet-i mahiyet (kâinat cinsinden olmayan mahiyet) hikmetiyle,

adem-i takayyüd (sınırlanmama) ve adem-i tahayyüz (mekandan münezzeh olma) veadem-i tecezzî (cüzlere ve parçalara ayrılmama) sırrıyla,

بِحِكْمَةِ اِنْقِلاَبِ الْعَوَائِقِ وَالْمَوَانِعِ اِلَى الْوَسَائِلِ فِى التَّسْهِيلِ اِنْ اُحْتِيجَ اِلَيْهِ. وَالْحَالُ اَنهُ لاَ اِحْتِيَاجَ، كَاَعْصَابِ الْاِنْسَانِ، وَالْخُطُوطِ الْحَدِيدِيَّةِ لِنَقْلِ السَّيَّالاَتِ اللَّطِيفَةِ.

بِحِكْمَةِ اَنَّ الذَّرَّةَ وَالْجُزْءَ وَالْجُزْئِيَّ وَالْقَلِيلَ وَالصَّغِيرَ وَالْاِنْسَانَ وَالنَّوَاةَ لَيْسَتْ بِاَقَلَّ جَزَالَةً مِنَ النَّجْمِ وَالنَّوعِ وَالْكُلِّ وَالْكُلِّىِّ وَالْكَثِيرِ وَالْكَبِيرِ وَالْعَالَمِ وَالشَّجَرِ.

فَمَنْ خَلَقَ هٰؤُلَاءِ لَايَسْتَبْعَدُ مِنْهُ خَلْقُ هَذِهِ. اِذِ الْمُحَاطَاتُ كَالْاَمْثِلَةِ الْمَكْتُوبَةِ الْمُصَغَّرَةِ، اَوْ كَالنُّقَطِ الْمَحْلُوبَةِ الْمُعَصَّرَةِ. فَلَا بُدَّ بِالضَّرُورَةِ اَنْ يكوُنَ الْمُحِيطُ فِي قَبْضَةِ تَصَرُّفِخَالِقِ الْمُحَاطِ، لِيُدْرِجَ مِثَالَ الْمُحِيطِ فِي الْمُحَاطَاتِبدَسَاتِيرِ عِلْمِهِ، وَاَنْ يَعْصُرَهَا مِنْهُ بِمَوَازِينِ حِكْمَتِهِ. فَالْقُدْرَةُ الَّتِي اَبْرَزَتْ هَاتِيكَ الْجُزْئِيَّات لَا يَتَعَسَّرُ عَلَيْهَا اِبْرَازُ تَاكَ الْكُلِّيَّات.

فَكَمَا اَنَّ نُسْخَةَ قُرْآنِ الْحِكْمَةِ الْمَكْتُوبَةَ عَلٰى الْجَوْهَرِالْفَرْد بِذَرَّات الْاَثِيرِ لَيْسَتْ بِاَقَلَّ جَزَالَةً مِنْنُسْخَةِ قُرْآنِ الْعَظَمَةِ الْمَكْتُوبَةِ عَلَى صَحَائِف السَّمٰوَات بِمِدَادِ النُّجُوم وَالشُّمُوس؛ كَذَلِكَ لَيْسَتْ خِلْقَةُ نَحْلَةٍوَنمْلَةٍ بِاَقَلَّ جَزَالَةً مِنْ خِلْقَةِ النَّخْلَةِ وَالْفِيلِ،وَلَا صَنْعَةُ وَرْدِ الزَّهْرَةِ بِاَقَلَّ جَزَالَةً مِنْ صَنْعَةِدُرِّيِّ نَجْمِ الزُّهْرَةِ. وَهٰكَذَا فَقِسْ. فَكَمَا اَنَّ غَايَةَ كَمَالِ السُّهُولَةِ فِي اِيجَادِ الْاَشْيَاءِ اَوْقعَتْاَهْلَ الضَّلَالَةِ فِي اِلْتِبَاسِ التَّشْكِيلِ بِالتَّشَكُّلِالْمُسْتَلزِمِ لِلْمُحَالَاتِ الْخُرَافِيَّةِ الَّتِي تَمُجُّهَاالْعُقُولُ، بَلْ تَتَنَفَّرُ عَنْهَا الْاَوْهَامُ؛ كَذَلِكَ اَثْبَتَتْبِالْقَطْعِ وَالضَّرُورَةِ لِاَهْلِ الْحَقِّ وَالْحَقِيقَةِ تَسَاوِيَالسَّيَّارَات مَعَ الذَّرَّات بِالنِّسْبَةِ اِلٰى قُدْرَةِ خَالِقِالْكَائِنَاتِ. جَلَّ جَلَالُهُ وَعَظُمَ شَأْنُهُ وَلَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ.

hiç ihtiyaç yok, faraza ihtiyaç olsa-avâik ve mevâniin (engellerin vemanilerin) dahi, insandaki âsab (sinir damarları) gibi yahut seyyâlât-ılâtifeyi (elektrik akımı gibi akımları) nakleden madenî hatlar (teller)gibi, bir kolaylık vesilesine inkılâp etmesi hikmetiyle,

cezâlet itibarıyla zerre yıldızdan, cüz neviden ve küllden, cüz'î küllîden, azçoktan, küçük büyükten, insan âlemden ve tohum ağaçtan daha aşağıolmadığı hikmetiyle,

kudrete nisbeten zerreler ve yıldızlar, az ve çok, küçük ve büyük, cüz'î veküllî, cüz ve küll, insan ve âlem, tohum ve ağaç eşittirler. Onlarıyaratanın, bunları dahi yaratması akıldan uzak görülmez. Zira ihataedilmiş (kapsanmış) varlıklar, o küllî ve ihatalı (kapsamlı) varlıkların küçültülmüş örneği olan küçücük mektuplar yahut onlardan sağılmış vesüzülmüş noktalar hükmündedir. Demek, ihata olunan (kapsanmış) şeyinYaratıcısı kim ise, ihata eden (kapsayan) dahi, zorunlu olarak, oYaratıcının tasarruf kabzasında olma zorunluluğu vardır–tâ ki, ihataedenin (kapsayanın) küçük misali, Onun ilminin düsturlarıyla o ihataolunanlara (kapsananlara) konulsun ve Onun hikmetiyle süzülüp özetiçıkarılsın. İşte cüz'iyatta (fertlerde) şunu gösteren kudrete,külliyatta (türlerde ve kapsamlı varlıklarda) dahi bunu göstermek ağırgelmez.

Hem nasıl ki cevâhir-i ferd (zerre) üzerine esir zerreleriyle bir hikmetKur'ân'ı yazmak, göklerin sayfaları üzerine yıldızlar ve güneşlermürekkebiyle bir büyük Kur'ân yazmaktan cezalet (kelimelerinsıralanışındaki güzellik) itibarıyla daha aşağı değildir. Öyle de, birarı veya karınca, yaratılışça ağaçtan veya filden aşağı olmadığı gibi,bir çiçek dahi san'atça bir yıldızdan aşağı değildir. Ve hâkezâ, kıyaset.

Hem eşyanın icadında görülen tam bir kolaylık, nasıl dalâlette olanları,aklın reddettiği ve hattâ vehmin dahi ondan kaçtığı muhaller vehurafeleri gerektiren bir iltibasla (karıştırmakla) teşkili teşekkül(şekillendirip meydana getirmeyi, kendi kendine şekillenip meydanagelme) zannetmelerine sebep olmuşsa; hak ve hakikat ehli nazarında da,zerreler ve yıldızların eşit şekilde Kâinatın Yaratıcısının kudretinenisbet edilmesi icap ettiğini, kesin ve zorunlu bir şekilde ispatetmiştir.

Onun celâli (haşmeti) pek yüce, şânı pek büyüktür ve Ondan başka ilâh yoktur.

HAŞİYE-1 لْمَرْتَبَةُ السَّادِسَةُ:

جَلَّ جَلاَلُهُ وَعَظُمَ شَأْنُهُ اللّٰهُ اَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ
قُدْرَةًوَعِلْماً، اِذْ هُوَ الْعَادلُ الْحكِيمُ الْقَادرُ
الْعَلِيمُالْوَاحِدُ الاَحَدُ السُّلْطَانُ الاَزَلِيُّ الَّذى
هَذِهِالْعَوَالِمُ كُلُّهَا فِى تَصَرُّف قَبْضَتَىْ نِظَامِهِ
وَمِيزَانِهِوَتنظِيمِهِ وَتوْزِينِهِ وَعَدْلِهِ وَحِكْمَتِهِ
وَعِلْمِهِوَقُدْرَتِهِ، وَمَظْهَرُ سِرِّ وَاحِدِيَّتِهِ
وَاَحَدِيَّتِهِبِالْحَدْسِ الشُّهُودِىِّ بَلْ بِالْمُشَاهَدَةِ.
اِذْ لاَ خَارِجَ فِى الْكَوْنِ مِنْ دَائِرَةِ النّظَام وَالْمِيزَانِ
وَالتَّنْظِيم وَالتَّوْزِينِ؛ وَهُمَا بَابَانِ مِنَ [الْاِمَام الْمُبِينِ
وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ]. وَهُمَا عُنْوَانَانِ لِعِلْمِ الْعَلِيمِ
الْحكِيمِ وَاَمْرِهِ وَقدْرَةِ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ وَاِرَادَتِهِ. فَذَلِكَ
النّظَامُ مَعَ ذَلِكَ الْمِيزَانِ، فِى ذَلِكَ الْكِتَابِ مَعَ
ذَلِكَالْاِمَام بُرْهَانَانِ نَيرَانِ لِمَنْ لَهُ فِى رَأْسِهِ
اِذْعَانٌ،وَفِى وَجْهِهِ الْعَيْنَانِ، اَنْ لاَ شَىْءَ مِنَ الاَشْيَاءِ
فِىالْكَوْنِ وَالزَّمَانِ يَخْرُجُ مِنْ قَبْضَةِ تَصَرُّفِ رَحْمٰنٍ،
وَتَنْظِيمِ حَنَّانٍ، وَتَزْيِينِ مَنَّانٍ، وَتوْزِينِ دَيَانٍ.

اَلْحَاصِلُ: اَنَّ تَجَلّیَ الْاِسْم [اْلاَوَّل وَاْلآخِر] فِی الْخَلاَّقِیَّةِ، اَلنَّاظِرَیْن اِلٰی الْمَبْدَاِ وَالْمُنْتَهٰوَاْلاَصْلِ وَ النَّسْلِ وَالْمَاضِی وَالْمُسْتَقْبَلِ وَاْلاَمْرِوَالْعِلْم، مُشِیرَانِ اِلَی [اْلاِمَام الْمُبِین.[وَتجَلّیَ اْلاِسْم [الظَّاهِرِ وَالْبَاطِنِ] عَلٰی اْلاَشْیَاءِ فِی ضِمْنِ الْخَلاَّقِیَّةِ یُشِیرَانِ اِلَی [الْکِتَابِ الْمُبِینِ].

Altıncı Mertebe[HAŞİYE]

Onun celâli (haşmeti) pek yüce, şânı pek büyüktür. Allah ilim ve kudretiyleherşeyden büyüktür. Zira O hikmet ve adaletle yapan öyle bir Âdil-iHakîm ve herşeye gücü yeten ve herşeyi bilen öyle bir Kadir-i Alîm vekâinatta birliği tecelli ettiği gibi her bir varlıkta da birliği görülen öyle bir Vâhid-i Ehad ve saltanat ve egemenliği ezelî olan öyle birSultan-ı Ezelîdir ki, bütün bu âlemler Onun nizam (düzen) ve mizan(ölçüsünün) ile tanzim (düzene koyma) ve tevzin (ölçüp dengeleme), adl(herşeye hak ettiğini verme) ve hikmetinin (herşeyi olması gereken yereyerleştirmesinin) ve ilim ve kudretinin tasarruf elindedir ve, şuhud(görme) derecesinde bir hads (sonucu kesin bilme) ile, belki görerek,Onun Vâhidiyet (birliğiyle herşeyde tecelli etmesi) ve Ehadiyet(birliğiyle her bir varlıkta tecelli etmesi) sırrına mazhardır. Çünkükâinattaki varlıklarda nizam (düzen) ve mizan (ölçü) ile tanzim (düzenekoyma) ve tevzin (ölçüp dengeleme) dairesinden hariç hiçbir şey yoktur.Bunlar ise, İmam-ı Mübin (Levh-i Mahfuz denilen kâinatın programı) ve Kitab-ı Mübinden (kâinat denilen büyük kitaptan) iki babdır. Ve şunlar dahi, biri oherşeyi bilen ve hikmetle yapan Alîm-i Hakîmin ilim ve emrine, diğeri de o herşeye galip gelen ve rahmeti herşeyi kuşatan Azîz-i Rahîmin kudretve iradesine iki ünvandır. Ve şu imam ile beraber şu kitaptaki şumizanlı nizam (ölçülü ve dengeli düzen), başında iz'an ve yüzünde gözübulunan kimse için iki parlak delildir ki, kâinatta hiçbir şeyin hiçbirzaman o Rahmân'ın (rahmeti herşeyi kaplayan Allah'ın) tasarruf elindenve o Hannânın (sonsuz şefkatiyle varlıkları kendisine müştak edenin)düzenlemesinden ve o Mennânın (ihsan, rızık ve nimeti bol verenin)süslemesinden ve o Deyyânın (herkesin hakkını ve hesabını bilerek verenin) ölçüp dengeye koymasından hariç kalmadığını gösterir.

Elhasıl: Varlıkların yaratılışında Evvel ve Âhir isimlerinin tecellîsi başlangıç ile bitişe, asıl ile nesle, geçmiş ile geleceğe, emir ile ilme bakar ve İmam-ı

Mübine işaret eder. Varlıkların yaratılışı esnasında tecellî eden Zâhir ve Bâtın isimleri ise, Kitab-ı Mübine işaret ederler.

Haşiye-1 Bu Mertebe-i Sâdise sair mertebeler gibi yazılsaydı, pek çok uzun olacaktı. Çünkü İmam-ı Mübin, Kitab-ı Mübin, kısa ifade ile beyan edilemez. Otuzuncu Sözde bir nebze zikredildiğinden, burada kitabeten kısa kesip, derste izahat verdik.

فَالْكَائِنَاتُ كَشَجَرَةٍ عَظِيمَةٍ، وَكُلُّ عَالَمٍ مِنْهَا اَيْضاً كَالشَّجَرَةِ. فَنُمَثِّلُ شَجَرَةً جُزْئِيَّةً لِخِلْقَةِ الْكَائِنَاتِ وَاَنْوَاعِهَا وَعَوَالِمِهَا. وَهَذِهِ الشَّجَرَةُ الْجُزْئِيَّةُ لَهَا اَصْلٌ وَمَبْدَأٌ وَهُوَ النَّوَاةُ الَّتِي تَنْبُتُ عَلَيْهَا، وَكَذَا لَهَا نَسْلٌ يُدِيمُ وَظِيفَتَهَا بَعْدَ مَوْتِهَا وَهُوَ النَّوَاةُ فِي ثَمَرَاتِهَا.

فَالْمَبْدَأُ وَالْمُنْتَهٰى مَظْهَرَانِ لِتَجَلِّي الْاِسْمِ [الْاَوَّلِ وَالْآخِرِ]. فَكَانَّ الْمَبْدَأَ وَالنَّوَاةَ الْاَصْلِيَّةَ بِالْاِنْتِظَامِ وَالْحِكْمَةِ، فِهْرِسْتَةٌ وَتَعْرِفَةٌ مُرَكَّبَةٌ مِنْ مَجْمُوعِ دَسَاتِيرِ تَشَكُّلِ الشَّجَرَةِ. وَالنَّوَاتَاتُ فِي ثَمَرَاتِهَا الَّتِي فِي نِهَايَاتِهَا مَظْهَرٌ لِتَجَلِّي الْاِسْمِ الْآخِرِ.

فَتِلْكَ النَّوَاتَاتُ فِي الثَّمَرَاتِ بِكَمَالِ الْحِكْمَةِ، كَاَنَّهَا صُنَيْدِقَاتٌ صَغِيرَةٌ اُوْدِعَتْ فِيهَا فِهْرِسْتَةٌ وَتَعْرِفَةٌ لِتَشَكُّلِ مَا يُشَابِهُ تِلْكَ الشَّجَرَةَ. وَكَاَنَّهَا كُتِبَ فِيهَا بِقَلَمِ الْقَدَرِ دَسَاتِيرُ تَشَكُّلِ شَجَرَاتٍ آتِيَةٍ.

وَظَاهِرُ الشَّجَرَةِ مَظْهَرٌ لِتَجَلِّي الْاِسْمِ [الظَّاهِرِ]. فَظَاهِرُهَا بِكَمَالِ الْاِنْتِظَامِ وَالتَّزْيِينِ وَالْحِكْمَةِ، كَاَنَّهَا حُلَّةٌ مُنْتَظِمَةٌ مُزَيَّنَةٌ مُرَصَّعَةٌ قَدْ قُدَّتْ عَلٰى مِقْدَارِ قَامَتِهَا بِكَمَالِ الْحِكْمَةِ وَالْعِنَايَةِ.

وَبَاطِنُ تِلْكَ الشَّجَرَةِ مَظْهَرٌ لِتَجَلّى الْاِسْم [الْبَاطِنِ].
فَبِكَمَال الْاِنْتِظَام وَالتَّدْبِيرِ الْمُحَيّرِ لِلْعُقُول،
وَتَوْزِيعِمَوَادّ الْحَيَاةِ اِلٰى الْاَعْضَاءِ الْمُخْتَلِفَةِ
بِكَمَالِالْاِنْتِظَام، كَاَنَّ بَاطِنَ تِلْكَ الشَّجَرَةِ مَاكِينَةٌ
خَارِقَةٌفِي غَايَةِ الْاِنْتِظَام وَالْاِتّزَان.
فَكَمَا اَنَّ اَوَّلَهَا تَعْرِفَةٌ عَجِيبَةٌ، وَآخِرَهَا فِهْرِسْتَةٌ
خَارِقَةٌ تُشِيرَانِ اِلَى [الْاِمَام الْمُبِين]؛ كَذَلِكَ اِنَّ
ظَاهِرَهَا كَحُلَّةٍ عَجِيبَةِ الصَّنْعَةِ، وَبَاطِنَهَا كَمَاكِينَةٍ فِي
غَايَةِ الْاِنْتِظَام، تُشِيرَانِ اِلٰى [الْكِتَابِ الْمُبِينِ].
فَكَمَا اَنَّ الْقُوَّات الْحَافِظَاتِ فِي الْاِنْسَانِ تُشِيرُ اِلَى
[اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ] وَتَدُلُّ عَلَيْهِ؛ كَذَلِكَ اِنَّ النَّوَاتَاتِ
الْاَصْلِيَّةَ وَالثَّمَرَاتِ تُشِيرَانِ فِي كُلِّ شَجَرَةٍ اِلٰى
[الْاِمَام الْمُبِينِ].

Zira kâinat büyük bir ağaç gibidir. Kâinatın herbir âlemi dahi bir ağacabenzer. Buna binaen, cüz'î (ferd) bir ağacı, bütün nevi veâlemleriyle beraber kâinatın yaratılışına kıyas edebiliriz. İşte şucüz'î ağacın bir aslı ve başlama noktası vardır ki, ağaç o çekirdektendoğar. Ve yine, ağacın ölümünden sonra onun görevini devam ettiren birde nesli vardır ki, o da ağacın meyvesindeki çekirdektir.

İşte, başlangıç ile bitiş, Evvel ve Âhir isminin tecellîsine kaynaktır.Ağacın başlangıç ve asıl çekirdeği, intizam ve hikmetle, ağacınoluşumuna dair bütün düsturları ihtiva eden bir fihriste ve tarifehükmündedir. Ağacın sonunda bulunan meyvenin çekirdeği ise, Âhir isminin tecellîsine mazhardır. Kemâl-i hikmetle halk edilen meyvedeki çekirdek, kendisine o ağacın benzerinin oluşması için bir fihriste ve tarifeemanet bırakılmış bir sandukça hükmündedir. Onda, kader kalemiyle,gelecek ağacın oluşumuna dair düsturlar yazılmıştır.

Ağacın dış yüzü ise, Zâhir isminin tecellîsine mazhardır. Gayet iyi

birdüzenleme ve süsleme ve hikmetle düzenlenen o ağacın dışı, sanki oağacın boyuna uygun şekilde gayet iyi bir hikmet ve inayetle biçilmişmuntazam, süslü ve sırmalı bir elbisedir.

O ağacın içi ise, Bâtın isminin tecellîsine mazhardır. Düzenlenmesi veher türlü tedbirinin alınmasındaki mükemmellik ile akılları hayrettebırakan ve hayat için lüzumlu maddeleri çeşitli âzâlara gayet iyi birdüzenlemeyle dağıtan o ağacın içi, gayet iyi bir düzenleme vedengelemeyle tanzim edilmiş harika bir makine gibidir.

Nasıl ağacın şaşırtıcı bir tarifesi olan başlangıcı ile harika bir fihristesi olan sonu İmam-ı Mübine işaret ediyorsa, pek şaşırtıcı mükemmelliktekibir san'at eseri olan dışı ile sonsuz derecede muntazam bir makine olaniçi de Kitab-i Mübine işaret eder.

Bunun gibi, insandaki hafıza gücü dahi Levh-i Mahfuza işaret eder ve onunvarlığına delil teşkil eder. Yine bunun gibi, herbir ağacın aslı olançekirdeği ve meyveleri İmam-ı Mübine işaret eder,

وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ يَرْمُزَانِ اِلَى [الْكِتَابِ الْمُبِينِ].

فَقِسْ عَلٰى هَذِهِ الشَّجَرَةِ الْجُزْئِيَّةِ شَجَرَةَ الْاَرْضِ بِمَاضِيهَاوَمُسْتَقْبَلِهَا، وَشَجَرَةَ الْكَائِنَاتِ بِاَوَائِلِهَا وَآتِيهَا،وَشَجَرَةَ الْاِنْسَانِ بِاَجْدَادِهَا وَاَنْسَالِهَا.

وَهكَذَا...

جَلَّ جَلَالُ خالِقِهَا وَلاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ.

يَا كَبِيرُ اَنتَ الَّذى لاَ تَهْدِى الْعُقُولُ لِوَصْفِ عَظَمَتِهِ وَلاَ تَصِلُ الْاَفْكَارُ اِلٰى كُنْهِ جَبَرُوتِهِ.

اَلْمَرْتَبَةُ السَّابِعَةُ:

جَلَّ جَلاَلُهُ اللّٰهُ اَكْبَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ قُدْرَةً وَعِلْماً. اِذْ
هُوَ الْخَلاَّقُ الْفَتَّاحُ^ الْفَعَّالُ الْعَلاَّمُ الْوَهَّابُ الْفَيَّاضُ
شَمْسُ الْاَزَلِ الَّذى هَذهِالْكَائِنَاتُ بِاَنْوَاعِهَا
وَمَوْجُودَاتِهَا ظِلاَلُ اَنوَارِهِ،وَآثَارُ اَفْعَالِهِ، وَاَلْوَانُ
نُقُوشِ اَنْوَاعِ تَجَلّيَاتِاَسْمَائِهِ، وَخُطُوطُ قَلَمِ قَضَائِهِ
وَقَدَرِهِ، وَمَرَايَاتَجَلّيَاتِ صِفَاتِهِ وَجَمَالِهِ وَجَلاَلِهِ
وَكَمَالِهِ..
بِاِجْمَاعِ الشَّاهِدِ الْاَزَلِيّ بِجَمِيعِ كُتُبِهِ وَصُحُفِهِ وَ
آيَاتِهِ التَّكْوِينِيَّةِ وَالْقُرْآنِيَّةِ..
وَبِاِجْمَاعِ الْاَرْضِ مَعَ الْعَالَمِ بِاِفْتِقَارَاتِهَا
وَاِحْتِيَاجَاتِهَا فِىذَاتِهَا وَذَرَّاتِهَا مَعَ تَظَاهُرِ الْغِنَاءِ
الْمُطْلَقِوَالثَّرْوَةِ الْمُطْلَقَةِ عَلَيْهَا..

dışı ve içi ise Kitab-ı Mübini gösterir. İşte bu cüz'î (ferdî) ağaca, geçmiş ve geleceğiyle dünya ağacını, geçmişi ve geleceğiyle kâinat ağacını,dedeleri ve nesliyle insan ağacını kıyas et. Ve hâkezâ...

O ağacın Yaratıcısının şanı pek yücedir ve Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur.

Ey Kebîr (Büyük)! Sen öyle bir Celâl (haşmet) sahibi bir Zâtsın ki,büyüklüğünü tarif etmekte akıllar âciz, ceberûtunun (herşeye daima boyun eğdiren büyüklüğünün) belki özüne erişmekte fikirler çaresiz kalır.

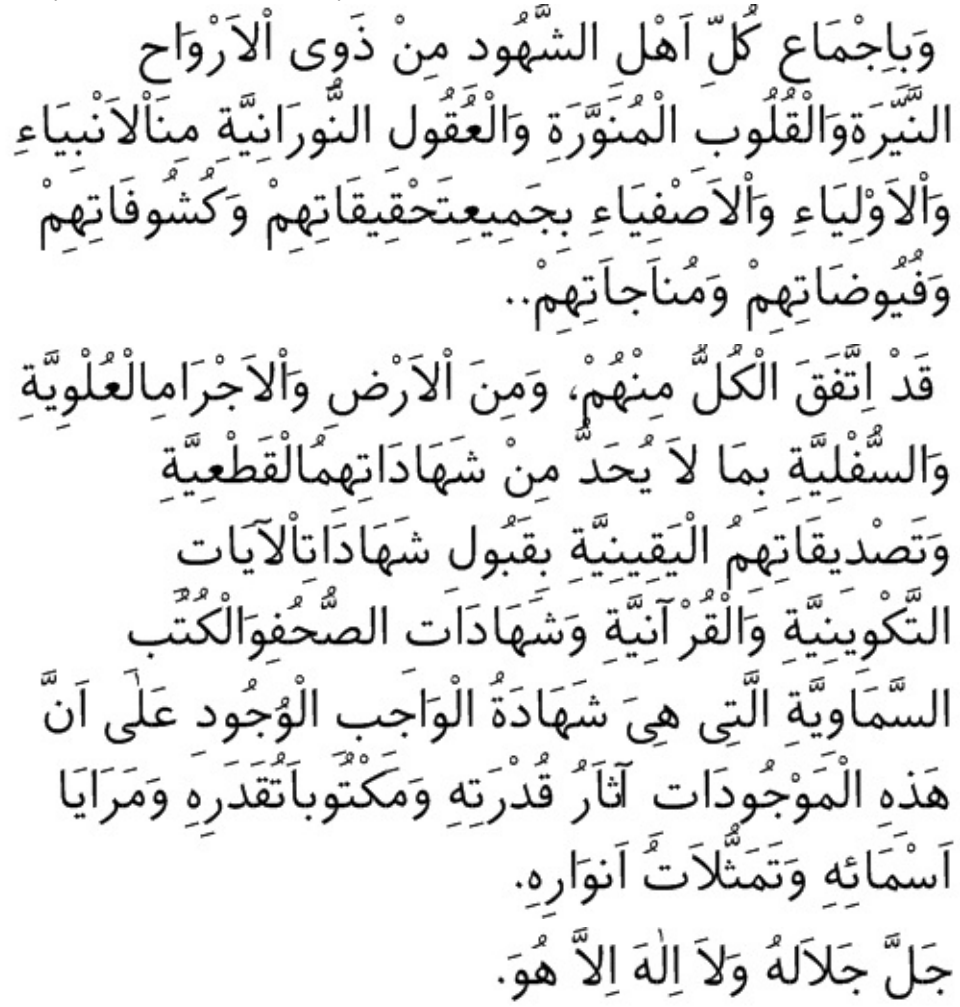
Yedinci Mertebe

Celâli (Haşmeti) yüce olan Allah, ilmi ve kudretiyle herşeyden sonsuz derecede büyüktür. Zira O daima yaratan öyle bir Hallâk, bütün açılışları veaçılımları yapan öyle bir Fettah,[^HAŞİYE] daima faaliyet içinde olan öyle bir Faal, herşeyi her zaman bilen öylebir Allâm, varlıkların ellerinde ne varsa onları onlara veren öyle birVehhab ve bütün feyiz ve bereketleri veren öyle bir Feyyazdır ve öylebir Ezelî Güneştir ki, şu kâinat, bütün nevileriyle ve

varlıklarıylaberaber, Onun nurlarının gölgeleri, Onun fiillerinin eserleri, Onunisimlerinin çeşit çeşit tecellilerinin renk renk nakışları, Onun kaza(tatbik) ve kader (program) kaleminin hatları, Onun sıfâtının ve cemal(güzellik) ve celâl (haşmet) ve kemâlinin (mükemmellik, olgunluk)tecellilerinin aynalarıdır.

Bütün kitaplarıyla ve sayfalarıyla ve kâinattaki ve Kur'ân'daki âyetleriyle Ezelî Şahidin icmâı, zâtında ve zerrelerindeki fakirlik ve ihtiyaçlarıyla beraber üzerinde görünenmutlak zenginlik ve mutlak servet ile, dünya ve kâinatın icmâı,

^**Haşiye-1** Bu esmâ-i mübareke dürbünleriyle, mevcudattaki cilveleri altında, ef'âl-i İlâhiye ve âsârına bakmakla, Müsemmâ-i Zülcelâle intikal edilir.

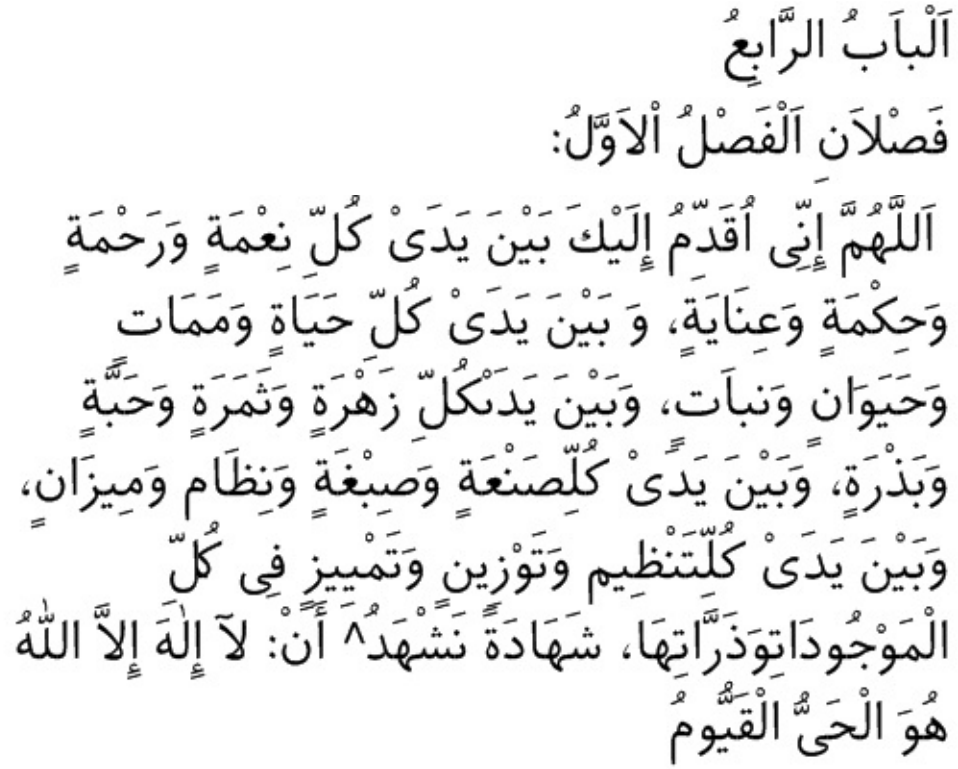
ruh sahiplerinden iyi ruhların ve nurlanmış kalplerin ve aydın akıllarınsahibi olan bütün hakikati keşfeden peygamberler, veliler ve asfiyalar,bütün tahkikleri ve keşifleri ve feyizleri ve münacatlarının icmâı ile,

dünyadan gök ve yer cisimlerine kadar bütün bunlar, had ve hesaba gelmez kesinşehadetleri ve şüphesizliğe dayanan tasdikleriyle, kâinatta ve Kur'ân'abulunan âyetlerin şehadetlerini ve Vâcibü'l-Vücudun (varlığı zorunluolan Allah'ın) bizzat şehadeti demek olan peygamberlere

gönderilensemâvî sayfa ve kitapların şehadetlerini kabul ile ittifak etmişlerdirki, bu varlıklar Onun kudretinin eserleri ve kaderinin mektupları,isimlerinin aynaları ve nurlarının akisleridir!

Onun celâli (haşmeti) herşeyden yücedir ve Ondan başka ilâh yoktur.

DÖRDÜNCÜ BAB

İki Fasıldır.

Birinci Fasıl

Hazret-i Hızır'ın meşhur ve mühim bir virdi, mebde ve esas olarak marifetullahta ve tevhidin mertebelerinde altmış üç mertebeye işaret ediyor. O altmış üç mertebeninherbirisi iki cümledir.

Lâ ilâhe illâllah vahdaniyeti (Allah'ın birliğini) ispat ettiği gibi, Hüve ile başlayan isimler vücud-u Vâcibi (Allah'ın varlığını) ispat ediyor. Âdeta birinci cümle vahdaniyeti (birliği) gösterdiği zaman, bir sual-i mukadder (tekrar edilmiş bir soru) hatıra geliyor. "O Vâhid (bir) kimdir, nasıl bileceğiz?" diye vaki olan suale, meselâ Hüve'r-Rahmânü'r-Rahîm (O Rahmân ve Rahîmdir) ile cevap veriyor. Yani, kâinatı dolduran âsâr-ı şefkat ve merhamet (şefkat ve merhamet eserleri) Onundur, o Rahmân'ı tanıttırıyor. Ve hâkezâ, kıyas et.

Said Nursî

Bismillâhirrahmânirrahîm

Allahım,

Bütün varlıklarda ve varlıkların zerrelerinde gözlemlenen herbir nimet verahmet ve hikmet ve inayetin önünde, herbir hayat ve ölüm ve hayvan vebitkinin önünde, herbir çiçek ve meyve ve çekirdek ve tohum önünde,herbir san'at ve sıbgat (boya) ve nizam (düzen) ve mizan (ölçü ve denge) önünde, herbir tanzim (düzenleme) ve tevzin (ölçüp dengeleme) ve temyiz (birbirinden ayırma) önünde, işte bu şehadeti Sana takdim ediyorum: [HAŞİYE]

Şahidiz ki Allah'tan başka ilâh yok; Odur Hayy ve Kayyûm.

Haşiye-1 Bu şehadetlerde iki hüküm var. Biri vahdaniyeti gösterir, Lâ ilâhe illâllah'tır. Diğeri, o Vâhidin vücubunu ispat eder ki, Hüve ile başlayan isimlerdir. Herbir Hüve geldiği vakit, bir sual-i mukaddere cevaptır. Güya deniliyor ki, "O İlâh-ı Vâhidi nasıl tanıyacağız?" Cevap veriliyor ki: Meselâ, Hüve's-Semîu'l-Basîr. Bunda diyor ki: Bu mevcudatın dertlerini görüp dinleyen birisi var ki, istediklerini yapıyor. Böyle âsâr, ef'âl-i İlâhiyeyi; ve o ef'âl, Semî, Basîr gibi isimleri ispat eder. O isimler, mevsuflarının vücudunu gösterirler. İşte, bütün bu cümleler bu tarzdadır. Âsâr ile ef'âli, ef'âl ile esmâyı, esmâ ile vücud-u Vâcibi ispat ederler.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur varlığı sonsuza kadar devam eden Bâkî ve daimî olan Deymûm.

Allah'tan başka ilâh yok; birdir O, şeriki (ortağı) yok.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur kudreti herşeye galip olan Aziz ve iradesine hiç kimsenin karşı çıkamadığı Cebbâr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur herşeyi, yaratılış gayesine hizmet edecek enyararlı şekil ve tarzlarda tam yerli yerinde yaratan Hakîm ve kullarının günahlarını çokça bağışlayan Gaffâr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur herşeyin aslını ve başlangıcını ezelî ilmiyletespit eden ve Kendisinden önce hiçbir şey olmayan Evvel ve herşeyinsonunu ezelî ilmiyle belirleyen ve bunu gelen varlıkların neslini tohumve çekirdek gibi hülâsalarla tanzim eden ve herşeyden sonra yalnızKendisi bâkî kalan Âhir.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur herşeyin dış yüzlerini çeşitli cihazlarla ve incenakışlarla süsleyerek fevkalâde mükemmel ve güzel yaratan ve bütünvarlıklarda ilim, irade, kudret, rahmet gibi sıfatlarının ve varlık vebirliğinin işaretleri açıkça görünen Zâhir ve bütün varlıklarıniçyüzlerini ve bilhassa canlıların içlerini mükemmel bir fabrikanınharika makineleri gibi yaratıp işleten ve bununla da isim vesıfatlarının her türlü noksandan uzak olduğunu gösteren Bâtın.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur herşeyi, gizli açık bütün sesleri ve yapılan bütün duaları işiten ve varlıklara işitme kàbiliyeti veren Semî ve Gizli veaçık herşeyi bütün incelikleriyle gören ve varlıklara da görmekàbiliyeti ve basîreti ihsan eden Basîr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur varlıkları, nazik ve lâtif güzelliklerle yaratıponlara ihsanda bulunan ve ilmi bütün varlıkların inceliklerine nüfuzeden Lâtîf ve bütün varlıkların küçük büyük, gizli açık her hâlinden her an haberdâr olan Habîr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur bütün günahları bağışlayan Gafûr ve bütünvarlıkların sonsuz teşekkür ve ibadetlerine bihakkın lâyık olan veşükredenlere ikram ve ihsanını arttıran Şekûr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur herşeyi en mükemmel şekilde yaratan ve ihtiyaçduyulan şeyleri de yaratıp onlara yetiştiren ve herşeye gücü yetenHallâk-ı Kadîr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her bir varlığa en münasip şekil ve suretler veren Musavvir ve gizli ve açık herşeyi bütün incelikleriyle gören vevarlıklara da görme kabiliyeti ihsan eden Basîr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur sayısız rahmet meyvelerini ve nimetlerinibütün canlıların önlerine seren ve iyiliği bol olan Cevvâd-ı Kerîm.

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمُحْيِى الْعَلِيمُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمُغْنِى الْكَرِيمُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمُدَبِّرُ الْحكِيمُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمُرَبِّى الرَّحِيمُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحكِيمُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْعَلِيُّ الْقَوِىُّ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ الْغَنِىُّ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الشَّهِيدُ الرَّقِيبُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْقَرِيبُ الْمُجِيبُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الفَتاحُ العلِيمُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْخَلاَّقُ الْحكِيمُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ

Allah'tan başka ilâh yok; Odur cansız varlıklara can veren, ölüleri dirilten vebütün canlılara doğrudan doğruya kudretiyle hayat veren Muhyî ve gizliaçık, küçük büyük herşeyi hakkıyla bilen ve ilmi, ezelden ebede herşeyikuşatan Alîm.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur varlıkların ihtiyaçları ve her varlığın zenginliği Kendisinin tükenmez hazinesinden çıkan ve sayısız rahmet meyvelerini ve nimetlerini bütün canlıların önlerine seren ve iyiliği bol olanMuğnî-yi Kerîm.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur bütün varlıkları gayet intizam ve nizam içindeidare eden ve hayatlarını devam ettirebilmeleri için her varlığın hertürlü tedbirini alan ve herşeyi hikmetle yaratan, nizam ve intizamladonatan ve faydalı hedeflere yönelten Müdebbir-i Hakîm.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur varlıkları yaratılış gayelerine ulaşıncaya kadarher ihtiyacını karşılayan ve her bir varlığa hususî ihsan ve şefkattebulunan

Mürebbî-yi Rahîm.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur kudreti herşeye galip olan Aziz ve herşeyihikmetle yaratan, nizam ve intizamla donatan ve faydalı hedeflereyönelten Hakîm.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur herşeyden ve insanın düşünebildiği bütünmertebelerden daha yüce olan Alî ve kuvveti bütün kâinatı kaplamış vebütün varlıkları zaptederek hükmü altına almış olan Kavî.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur bütün varlıkların ihtiyaçlarını karşılayan veKendisine imanla bağlananların yegâne dostu ve koruyucusu olan Velî vehiçbir varlığa ve hiç birşeye muhtaç olmayan ve servet ve zenginliğininsınırı bulunmayan Ganî.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur ezelden ebede kadar bütün varlıkların tamamınıbirden görüp gözeten; varlığına, birliğine, elçilerinin ve kitaplarınındoğruluğuna bizzat şehadet eden Şehîd ve herşeyi, her an, her hâliylegözetim altında bulunduran ve Kendisine hiçbir gaflet ve uyuklama hâligelmeyen Rakîb.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur sonsuz yüceliğiyle beraber herşeye herşeyden dahayakın olan Karîb ve bütün dua ve isteklere cevap veren Mücîb.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur herşeyi lâyık olduğu şekil ve suretlerde açan,fetihler ve açılımlar müyesser eden, rahmet ve rızık kapıların açan vegizli açık, küçük büyük herşeyi hakkıyla bilen ve ilmi, ezelden ebedeherşeyi kuşatan Fettâh-ı Alîm.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur herşeyi hikmetle yaratan, nizam ve intizamladonatan ve faydalı hedeflere yönelten Hallâk-ı Hakîm.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur kuvvetine hiçbir engel bulunmayan ve bütünvarlıkları emrine tam bir itaatle boyun eğdiren Metîn ve bütünvarlıkların her türlü rızkını veren mutlak kuvvet sahibi Rezzâk.

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ ٱلْأَحَدُ الصَّمَدُ

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْبَاقِى ٱلْأَمْجَدُ

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هوَ الْوَدُودُ الْمَجِيدُ

لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْفَعالُ لِمَا يُرِيدُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَلِكُ الْوَارِثُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْبَاقِي الْباعِثُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْبارِئُ الْمُصَوِّرُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ اللَّطِيفُ الْمُدَبِّرُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ السَّيِّدُ الدَّيَّانُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْحَنَّانُ الْمَنَّانُ

HAŞİYE-1

Allah'tan başka ilâh yok; Odur bir olan zâtıyla kâinattaki her birşeye bizzathükmeden ve Kendisinin hiçbir zıddı ve rakibi olmayan Ehad ve kâinattaki herşey Kendisine muhtaç olduğu halde, Kendisi hiçbir şeye asla muhtaçolmayan Samed.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur bütün isimleri, sıfatları ve zâtı ile ebediyen var olan ve yok olup gitmesi asla mümkün olmayan ve ezelî ve ebedî olanBâkî ve şan, şeref ve izzetinde herşeyden sonsuz derecede yüce olanEmced.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur yarattığı varlıkları çok seven ve onlara daKendisini her vesileyle sevdiren Vedûd ve herşeyden yüce, şeref vehâkimiyeti herşeyden sonsuz derece üstün olan Mecîd.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur herşeyi dilediği gibi yapan Fa'âlün limâ Yürîd.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur bütün varlıkların gerçek maliki ve onlarda görünen her türlü fiil, hal, şe'n ve tasarrufun sahibi olan Melik ve kâinattaherşeyin bir sonu olduğu halde Kendisi bâkî olan ve bütün mülk veservetin ezelî ve ebedî sahibi olan Vâris.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur bütün isimleri, sıfatları ve zatı ile ebediyen var olan ve yok olması asla mümkün olmayan Bâkî ve kullarına peygamberlergönderen ve bütün ölüleri haşirde tek bir emirle diriltip huzurundatoplayan Bâis.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur yarattıklarına birbirinden ayrı ve lâyık şekillerveren Bâri' ve her bir varlığa en münasip şekil ve suretler verenMusavvir.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur varlıkları, nazik ve lâtif güzelliklerle yaratan ve ilmi bütün varlıkların inceliklerine nüfuz eden Lâtîf ve bütün varlıkları gayet intizam ve nizam içinde idare eden vehayatlarını devam ettirebilmeleri için her

varlığın her türlü tedbirinialan Müdebbir.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur efendimiz olan Seyyid ve kullarının küçük büyükher türlü amellerinin karşılığını hiç zayi etmeden veren Deyyân.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur eserlerinde sonsuz rahmetinin en lâtif cilvelerini gösteren sınırsız şefkat sahibi Hannân [HAŞİYE1] ve bitmez tükenmez ikramlarıyla ve nimetleriyle, yarattığı varlıkları terbiye edip besleyen Mennân.[HAŞİYE1]

Haşiye-1 Hannân, rahmetlerin en lâtif cilvesini gösterendir, Mennân, nimet verici demektir.

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ السُّبُّوحُ القُدُّوسُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْعَدْلُ الْحَكَمُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الفَرْدُ الصَّمَدُ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ النُّورُ الْهادِى

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَعْرُوفُ لِكُلِّ الْعَارِفِينَ [HAŞİYE-1]

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَعبُودُ الْحَقُّ لِكُلِّ الْعَابِدِينَ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَشْكُورُ لِكُلِّ الشَّاكِرِينَ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَذْكُورُ لِكُلِّ الذَّاكِرِينَ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَحْمُودُ لِكُلِّ الْحَامِدِينَ

Allah'tan başka ilâh yok; Odur kâinatı ince hesaplarla yaratan, her varlığıyaşadığı şartlara uygun olarak donatıp bütün ihtiyaçlarını adaletleveren ve başkalarının hukukuna tecavüz eden varlıkları cezalandırıpiyilik yapanları da mükâfatlandıran Adl ve yaratacağı varlıklar hakkında küllî hüküm veren ve herşeyi o küllî hükmü gerçekleştirecek şekilde enmünasip yerlere sevk eden Hakem.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur kâinatın tamamına ve kâinatta bulunan her birvarlığa bizzat hükmeden ve Kendisinin hiçbir şekilde dengi ve benzeriolmayan Ferd ve kâinattaki herşey Kendisine muhtaç olduğu halde, Kendisi hiçbir şeye asla muhtaç olmayan Samed.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur bütün nurlar Kendi nurunun zayıf bir gölgesi olan, her bir nur ve nurlu varlıklar Kendisinden feyiz alan Nûr ve yalnızKendisi hidâyete erdiren ve kullarına maddî ve manevî zarar vemenfaatlerini bildirip doğru yolu gösteren Hâdî.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her ârif (bilen) tarafından isimleri, sıfatları ve şuûnatı bilinen Mârûf.[HAŞİYE]

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her âbid (ibadet eden) tarafından Kendisine itaat ve ibadet edilen hak Mâbud.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her şâkir (şükreden) tarafından sayısız nimetlerine karşı Kendisine şükredilen Meşkûr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her zâkir (zikreden) tarafından zikredilip anılan Mezkûr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her hâmid (hamd eden) tarafından övgü, minnet ve şükürlerle hamdedilen Mahmûd.

Haşiye-1 Hüve'l-Ma'rûfu likülli'l-ârifîn fıkrasından sonraki fıkraların meâli şudur ki: O İlâh-ı Vâhidi tanımak istiyorsan, bak: Bütün nev-i beşerde gelen âriflerin ayrı ayrı yollarla, delilleriyle tanıdıkları bir Mâruf var. İşte o Mâruf Odur. O İlâh-ı Vâhid, böyle had ve hesaba gelmez ehl-i marifet, had ve hesaba gelmez ayrı ayrı tarzda tanıdıkları bir Zâtın vücudu güneş gibi zâhir olur. Hem nev-i beşerdeki had ve hesaba gelmez âbidlerin birtek Mâbuda ibadet ettikleri ve o ibadetin karşısında mukabele-i mâneviye görmeleri ve münacat ve füyuzata mazhar olmaları, güneş gibi, o Mâbudun vücudunu muzaaf tevatürle gösteriyorlar. Ve hâkezâ, öteki fıkraları kıyas et.

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَوْجُودُ لِكُلِّ الطَّالِبِينَ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَوْصُوفُ لِكُلِّ الْمُوَحِّدِينَ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَحْبُوبُ الْحَقُّ لِكُلِّ الْمُحِبِّينَ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَرْغُوبُ لِكُلِّ الْمُرِيدِينَ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَقْصُودُ لِكُلِّ الْمُنِيبِينَ [HAŞİYE-1]

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَقصُودُ لِكُلِّ الْجِنَانِ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمُوجِدُ لِكُلِّ الْأَنَامِ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَوْجُودُ فِي كُلِّ زَمَانٍ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَعْبُودُ فِي كُلِّ مَكَانٍ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَذْكُورُ بِكُلِّ لِسَانٍ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمَشْكُورُ بِكُلِّ إِحْسَانٍ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ هُوَ الْمُنْعِمُ بِلاَ إِمْتِنَانٍ

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her tâlibin (talep edenin) Kendisini istediği her anda yanında hazır olan Mevcud.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her muvahhidin (birliğine gönül veren hakikatehlinin) sözleri Kendisinin kudsî varlığını ve sıfatlarını tarif edenMevsuf.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her muhibbin (sevenin) sevgilisi olan Mahbûb.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her mürîdin (isteyenin), rızasına kavuşupKendisini görme iştiyakı, dünya ve ahirette rağbet edilen bütüniştiyaklardan daha hayırlı olan Merğub.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her münîbin,[HAŞİYE]rızasına kavuşup Kendisini görmekten başka daha hayırlı bir gaye bulunmayan Maksudu.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her kalbin, rızasına kavuşup Kendisini görmektenbaşka daha hayırlı bir gayesi bulunmayan Maksudu.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her mahlûkun icad eden Mûcidi.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her zamanda, Kendisini isteyenlerin yanında her an hazır olan Mevcud.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her mekânda, bütün varlıkların Kendisine itaat ve ibadet ettiği Mâbud.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her lisanda zikredenlerin bütün zikirleri yalnızKendisine ait olan ve varlıklardan yükselen sayısız zikirler Kendisininyüce varlığına şehadet eden Mezkûr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her ihsan için sayısız nimetlere karşı bütünvarlıklar tarafından Kendisine şükredilen, her şükredildiğinde nimetleri arttıran Meşkûr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur minnetsiz nimet veren.

Haşiye-1 Münîb*:* kâinattan yüzünü çeviren ve Bâkî-i Hakikîye müteveccih olan kimse

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ إِيمَانًا بِاللّٰهِ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ أَمَاناً مِنَ اللّٰهِ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ أَمَانَةً عِنْدَ اللّٰهِ

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ حَقًّا حَقًّا

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ إِذْعَاناً وَصِدْقًا

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ تَعَبُّداً وَرِقّاً

لآ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ

صَادِقُ الْوَعْدِ الْاَمِينُ.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي:

Allah'tan başka ilâh yok; Allah'a iman için,

Allah'tan başka ilâh yok; Allah'tan eman için,

Allah'tan başka ilâh yok; şehadetim Allah katına emanet olarak,

Allah'tan başka ilâh yok; hakkan ve hakikaten,

Allah'tan başka ilâh yok; iz'an ve sıdk olarak,

Allah'tan başka ilâh yok; Kulluk ve ibadet olarak.

Allah'tan başka ilâh yok; mülkünde dilediği gibi tasarruf eden ve âcizlik vezayıflık hiçbir surette Kendisine yanaşamayan Melik; zâtı, sıfatları,isimleri ve fiilleri hak ve hakikat olan ve kâinattaki bütün varlıkların dayandıkları tek hakikat Kendisinin isim ve sıfatlarının tecellileriolan Hak; ve her biri birer san'at mûcizesi olan kâinattaki varlıklardave peygamberlere gönderdiği kitaplarda varlık ve birliğinin delilleriaçıkça görünen Mübîn O. Muhammed Allah'ın peygamberi; vaadine sâdık veemin olan Sâdıku'l-Va'di'l-Emîn O.

İkinci Fasıl

Ekser aktâbın (kutupların) ve bilhassa Gavs-ı Geylânî'nin her sabahvirdlerinin fâtihası (başlangıcı) hükmünde beş altı satır-ı temcid vetâzim (Cenâb-ı Hakkın şanını yüce ve büyük göstermeye dair satırlar),benim için uzun bir silsile-i tefekkürün (tefekkür zincirinin) çekirdeği hükmüne geçip, doksan dokuz mertebe-i marifet ve tevhide (Allah'ıtanıma ve Onun bir olduğunu gösterme mertebelerine) işaret nev'inden bir sünbül-ü mânevî (manevî bir sünbül) vermiş. O doksan dokuzmertebesinden yetmiş dokuz mertebesi burada zikredildi. O işârâtın(işaretlerin) herbir fıkrasında iki cihetle Zât-ı Akdese (mukaddes Zâta) bakar:

Biri, hazır, meşhud vaziyetiyle şehadet eder mânâsıyla, lillâhi şehîd(Allah'a

şâhit) tabiriyle ifade ediliyor. Ve emsallerinin birbiriarkasından gelip geçmesinden tezahür eden silsilenin işaretine, alâllahi delîl (Allah'a delil) diye delâlet eder, mânâsında ifade edilmiştir.

Said Nursî

Bismillâhirrahmânirrahîm

أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ اَلْمُلْكُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ وَالْكِبْرِيَاءُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ HAŞİYE-1

وَالْعَظَمَةُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْهَيْبَةُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالْقُوَّةُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْقُدْرَةُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

Biz sabaha girdik.[HAŞİYE] Mülk Allah'a şahit, kibriya (büyüklük) Allah'a delildir.

Azamet (büyüklük) Allah'a şahit, heybet Allah'a delildir.

Kuvvet Allah'a şahit, kudret Allah'a delildir.

Haşiye-1 Asbahnâ: Biz sabaha girdik. Bu sabahın mülkü de Allah'a şahittir. Bu babda iki nükte var. Birinci nükte şudur ki: Herşey, hal-i hazır vücuduyla Cenâb-ı Hakkın vücuduna ve vahdetine şehadet ettikleri gibi, muntazaman tebeddül edip arkasında emsallerine yer vermek için gitmesiyle bir teceddüd sureti altında azîm bir silsileyi göstermekle, Cenâb-ı Hakkın vücud ve vahdaniyetine delil demektir. Elhasıl, şehîdün fıkrasıyla hal-i hazır vücudunu ve delîlün cümlesiyle de gelip geçen emsallerinin terkibinden teşekkül eden silsilesini gösterir. İkinci nükte: Kaide-i nahviye ile, el-âlâü lillâhi şehîdetün demek lâzım gelirken, lillâhi şehîdün deniliyor. Çünkü, herbir âlâ' tek başıyla bir şahittir. Şehîdün mezkûr lâfzıyla, herbir ferdi şehadet ediyor mânâsını ifade ediyor. Eğer şehîdetün denilseydi, cemaatin mânâsını ifade ederdi. Meselâ, ve'r-rubûbiyyetü lillâhi şehîdün deniliyor. Çünkü rububiyetten murad, Cenâb-ı Hakkın rububiyetiyle ettiği terbiyeler, tedbirler şehadet ediyor demektir. Nefs-i rububiyet görünmüyor; fakat onun eseri olan terbiyeler ve tedbirler görünüyor ki, görünen şeyleri şahit yapmak için şehîdün denilmiş. Eğer şehîdetün denilseydi, doğrudan doğruya rububiyete râci olurdu. "İnne rahmetallâhi karîbun mine'l-muhsinîne" âyetinin dahi, rahmete, müennes iken karîbetün denmeyip karîbün denmesinin nüktesi, güneş hükmündeki âli, küllî rahmetin yakınlığını ifade etmekten ziyade, o güneşin şuaları olan hususî ihsanlar murad edildiğinden, herbir muhsine yakın bir ihsan görülür. İhsan lâfzı ise müzekkerdir; onun hakkı karîbün'dür. Hem Cenâb-ı Hakkın muhsinlere rahmetiyle karîb olduğunu ifade içindir ki, karîbetün denilmedi.

وَالْآلَاءُ شَهِيدٌ. وَالْاِنْعَامُ الدَّائِمُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ HAŞİYE-1

وَالْبَهَاءُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْجَمَالُ السَّرْمَدُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالْجَلَالُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْكَمَالُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالْعَظَمُوتُ HAŞİYE-2

لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْجَبَرُوتُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ HAŞİYE-3

وَالرُّبُوبِيَّةُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْاُلُوهِيَّةُ الْمُطْلَقَةُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالسَّلْطَنَةُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَجُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالْاَقْضِيَةُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالتَّقْدِيرُ HAŞİYE-4

عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ HAŞİYE-5

Nimetler Allah'a şahit,[HAŞİYE1] verilen nimetlerin devamı Allah'a delildir.
Güzellik Allah'a şahit, sermedî cemâl (devamlı güzellik) Allah'a delildir.
Celâl (haşmet) Allah'a şahit, kemal (mükemmellik, olgunluk) Allah'a delildir.
Azamût[HAŞİYE2] Allah'a şahit, ceberût[HAŞİYE3] Allah'a delildir.
Rububiyet (rablık) Allah'a şahit, mutlak ulûhiyet (ilâhlık) Allah'a delildir.
Saltanat Allah'a şahit, yer ve göklerin orduları Allah'a delildir.
Kazâlar[HAŞİYE4] Allah'a şahit, takdir[HAŞİYE5] Allah'a delildir.

Haşiye-1 Bunun emsalinde şehîdetün lâzım gelirken müzekker lâfzı bulunması, "İnne rahmetallâhi karîbün mine'l-muhsinîne"deki karîbetün yerine karîbün'deki nükte içindir. Bazı yerde cemaat gelse de, küllü vâhid murad olduğundan, müzekker lâfzı olan şehîdün zikredilmiştir.
Haşiye-2 el-azamût: mübalâğalı azamet.
Haşiye-3 el-ceberût: azamûtun daha bâtını ve daha dâimîsi.
Haşiye-4 el-akzıyetü: hal-i hazır ve cüz'iyâtın mahsus ve muntazam miktarları, Fâtır-ı Hakîmin vücuduna şehadet ettikleri gibi.
Haşiye-5 et-takdir: Küllî şeylerin ve cüz'iyâtın zevâliyle başka bir takdirin ve muntazam bir miktarın tezahürüne, o Fâtır-ı Hakîmin vücuduna delâlet ederler. Âdeta hayattaki intizamat-ı kazaiye şehadet ve hayat ve mevtin münavebeleri içindeki tecellî-i kader ve muntazamane takdire, ihya ve imate delâlet ediyor demektir. Meselâ, terbiye, vücudunu şeraiti dahilinde idare etmek; ve tedbir, onu değiştirmek; ve herbiri ayrı ayrı delâlet eder. Sair fıkraları buna kıyas et.

وَالتَّرْبِيَةُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالتَّدْبِيرُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالتَّصْوِيرُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالتَّنْظِيمُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالتَّزْيِينُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالتَّوْزِينُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالْاِتْقَانُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْجُودُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ HAŞİYE-1

وَالْخَلْقُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْاِيجَادُ الدَّائِمُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالْحكْمُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْاَمْرُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالْمَحَاسِنُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَاللَّطَائِفُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ HAŞİYE-2

وَالْمَحَامِدُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْمَدَائِحُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ HAŞİYE-3

وَالْعِبَادَاتُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْكَمَالَاتُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ HAŞİYE-4

Terbiye (ihtiyaçların karşılanması) Allah'a şahit, tedbir (gelecekteki ihtiyaçların tedbiri) Allah'a delildir.

Tasvir (şekillendirme) Allah'a şahit, tanzim (düzenleme) Allah'a delildir.
Tezyin (süsleme) Allah'a şahit, tevzin (ölçüp dengeleme) Allah'a delildir.
İtkan[HAŞİYE 1] Allah'a şahit, vücut (varlık) Allah'a delildir.
Halk (yaratma) Allah'a şahit, daimî icad Allah'a delildir.
Hüküm Allah'a şahit, emir Allah'a delildir.
Mehasin (güzellikler) Allah'a şahit, letâif[HAŞİYE2] Allah'a delildir.
MehâmidHAŞİYE 3 Allah'a şahit, medâih (övgüler) Allah'a delildir.
İbâdât Allah'a şahit, kemâlât[HAŞİYE 4] Allah'a delildir.

Haşiye-1 el-itkan, ehemmiyetli ve san'atlı yapılmasıdır.
Haşiye-2 el-letâifü: görünen mehasinin zevâliyle mânevî ve misalî suretlerine "letâif" irade edilmiştir. Veyahut o gelip geçen silsilenin mehasini muraddır.
Haşiye-3 mehâmid hazır hamdleri murad edip, medâih daimî ve sabit senâlardır ki, güya hazır hamdlerin mazi ve müstakbeli ihata eden silsile-i emsalinden tezahür eden senâlardır.
Haşiye-4 Kemâlât, mâbudiyeti iktiza eden kemâlât demektir. Yani, âbidler ibadetleriyle gitse de, mâbudiyeti iktiza eden kemâlât bâkidirler. Bütün gelen silsilelerin geçenler yerine ibadete sevk eder.

HAŞİYE-1

وَالتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْبَرَكَاتُ عَلَى اللّٰهِ دلِيلٌ
وَالصَّلَوَاتُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالطَّيِّبَاتُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ
وَالْمَخْلُوقَاتُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْخَوَارِقُ الْمَاضِيَةُ عَلَى
اللّٰهِ دَلِيلٌ
وَالْمَوْجُودَاتُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْمُعْجِزَاتُ الآتِيَةُ عَلَى
اللّٰهِ دَلِيلٌ
وَالسَّمٰوَاتُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْعَرْشُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ
وَالشَّمُوسُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْاَقمَارُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ
وَالنُّجُومُ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالسَّيَّارَاتُ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ
وَالْجَوُّ بِتَصَرُّفَاتِهِ وَاَمْطَارِهِ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْاَرْضُ عَلى
اللّٰهِ دَلِيلٌ.

Tahiyyat[HAŞİYE] Allah'a şahit, berekât Allah'a delildir.
Salâvat Allah'a şahit, tayyibat Allah'a delildir.
Mahlûklar Allah'a şahit, geçmişteki harika şeyler Allah'a delildir.

Varlıklar Allah'a şahit, gelecekteki mucizeler Allah'a delildir.

Semâvât (gökler) Allah'a şahit, Arş Allah'a delildir.

Güneşler Allah'a şahit, aylar Allah'a delildir.

Yıldızlar Allah'a şahit, seyyareler (gezegenler) Allah'a delildir.

Ondaki tasarruflar ve ondan inen yağmurla atmosfer Allah'a şahit, yer Allah'a delildir.

Haşiye-1 ve't-tahiyyâtü: Yani, bütün zîhayatların, âsâr-ı hayatlarını muntazaman murad-ı İlâhî dairesinde gösterdikleri cihetle Sâni-i Zülcelâllerinin san'atını alkışlıyorlar. Nasıl ki, bir zât harika bir makine yapsa, başında bir fonograf, bir fotoğraf gibi ayrı ayrı, kendi kendine işler, konuşur, yazar, muhabere eder cihazat bulunsa, o adamın istediği tarzda işlese, neticelerini güzelce verse, o makineye bakan nasıl ki o adamı "Mâşâallah," "Bârekâllah"larla alkışlar, mânevî hediyeler verir. Aynen, o makine de, kendinden maksud olan neticeleri, eserleri mükemmel izhar etmekle, o cihazatın lisan-ı haliyle san'atkârını takdir ve tahsinler ve mânen "Mâşaallah"larla tebrik edip alkışlar, tahiyyeler ve hediyeler verir. İşte, bütün zîhayatın herbirisi, başında pek çok muhtelif fonograflar, fotoğraflar, telgraf ve telefon makineleri gibi çok makineler var. Onlar, hilkatlerindeki netâici, maksatları nihayet derecede mükemmel gösterdiklerinden, hayatlarının tezahüratıyla, "tahiyyat" tabir edilen mânevî alkışlar, hediyeler, tebrikler ve tahsinlerle, Sâni-i Zülcelâlinin tesbihatını, hem kemâlât-ı san'atını ilân ediyorlar demektir. Biz ise, et-tahiyyâtü demekle, kendi lisanımızla o tahiyyatları yâd edip, kendi hesabımıza dergâh-ı İlâhîye takdim ederiz. Zaten lisan o makinelerden birisidir ve ondan matlup neticelerden birincisi, bir tercümanlıktır.

يَعْنِي: (وَالْقُدْرَةُ الظَّاهِرَةُ فِي الْاَرْضِ، وَالْحِكْمَةُ الْبَاهِرَةُ فِيهَا،وَالصَّنْعَةُ الْمُكَمَّلَةُ فِيهَا، وَالصِّبْغَةُ الْمُتَزَيِّنَةُفِيهَا، وَالنِّعْمَةُ الْمُتَنَوِّعَةُ فِيهَا، وَالرَّحْمَةُ الْوَاسِعَةُ فِيهَا عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ).

وَالْقُرْآنُ بِأُلوف آيَاتِهِ لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَمُحَمَّدٌ بِآلَافِ مُعْجِزَاتِهِ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ

وَالْبِحَارُ بِعَجَائِبِهَا وَغَرَائِبِهَا لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالنَّبَاتَاتُ بِأَوْرَاقِهَا بِأَزْهَارِهَا بِأَثْمَارِهَا عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ. يَعْنِي: (فَالدَّلَائِلُ الْمُتَزَيِّنَاتُ الْمُتَزَهِّرَاتُ الْمُثْمِرَاتُ الْمُسَبِّحَاتُبِأَوْرَاقِهَا، وَالْحَامِدَاتُ بِأَزْهَارِهَا، وَالْمُكَبِّرَاتُبِأَثْمَارِهَا، عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ)

وَالْاَشْجَارُ بِأَوْرَاقِهاَ الْمُسَبّحَات وَأَزْهَارِهَا
الْحَامِدَات وَاَثْمَارِهَا الْمُكَبّرَات لِلّٰهِ شَهِيدٌ.
وَالْحَيَوَانَاتُ الْمُكَبّرَاتُ، وَالْحُوَيْنَاتُ الْمُسَبّحَاتُ،
وَالطُّوَيْرَاتُالْحَامِدَاتُ، وَالطُّوَيْرَاتُ الصّافَّةُ الْمُهلّلاَتُ
عَلَى اللّٰهِدَلِيلٌ.
وَالْاِنسُ وَالْجِنُّ بِعِبَادَاتِهِمْ وَصَلَوَاتِهِمْ فِي مَسْجِدِ
الْكَائِنَات لِلّٰهِ شَهِيدٌ. وَالْمَلَكُ وَالرُّوحُ فِي مَسْجِدِ
الْعَالَم بِتَسْبِيحَاتِهِمْ وَعِبَادَاتِهِمْ عَلَى اللّٰهِ دَلِيلٌ.
وَالصّنْعَةُ لِلّٰهِ فَالْمَدْحُ لِلّٰهِ.
وَالصّبْغَةُ لِلّٰهِ فَالثّنَاءُ لِلّٰهِ.
وَالنّعْمَةُ لِلّٰهِ فَالشّكْرُ لِلّٰهِ.
وَالرّحْمَةُ لِلّٰهِ. فَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبّ الْعَالَمِينَ.

(Yani, yerde açığa çıkan kudret, ondaki engin hikmet, ondaki mükemmel san'at,ondaki süslü renkler, ondaki çeşitli nimetler, ondaki geniş rahmetAllah'a delildir.)

Binler âyetleriyle Kur'ân Allah'a şahit, binler mucizeleriyle Muhammed Allah'a delildir.

Acaip ve garaibiyle denizler Allah'a şahit, yaprak ve çiçek ve meyveleriylebitkiler Allah'a delildir. [Yani, yapraklarıyla tesbih eden,çiçekleriyle hamd eden, meyveleriyle tekbir eden (Allah büyüktür diyen) o süslü, çiçekli ve meyveli bitkiler, Allah'a delildir.]

Tesbih eden yaprakları ve hamd eden çiçekleri ve tekbir eden meyveleriyleağaçlar Allah'a şahit; tekbir edici (Allah büyüktür diyen) hayvanlar,tesbih edici hayvancıklar, hamd edici kuşlar, atmosferde kanat çırpantehlil edici kuşçuklar Allah'a delildir.

Kâinat mescidinde namaz kılan ve ibadet eden insanlar ve cinler Allah'a şahit,

âlem mescidinde ibadet ve tesbih eden melekler ve ruhânîler Allah'adelildir.

San'at Allah'ındır; öyleyse övgü de Allah'a aittir.

Sıbgat (boya) Allah'ındır; öyleyse senâ (övgü) da Allah'a aittir.

Nimet Allah'ındır; öyleyse şükür de Allah'a aittir.

Rahmet Allah'ındır; öyleyse hamd olsun o Allah'a ki Âlemlerin Rabbidir.

فِي شّهَادَةِ: نَشْهَدُ أَنْ لاٰ اِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰهِ

اَللّٰهُمَّ ، يَارَبَّ مُحَمَّدٍ الْمُخْتَارِ.

وَيَارَبَّ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ.

وَيَارَبَّ النَّبِيّينَ وَالْاَخْيَارِ،

يَارَبَّ الصّدّيقِينَ وَالْأَبرَارِ.

يَارَبَّ الصّغَارِ وَالْكِبَارِ.

يَارَبَّ الْحُبُوبِ وَالْاَثمَارِ.

يَارَبَّ الْأَنْهَارِ وَالْاَشْجَارِ.

يَارَبَّ الصَّحَارٰى وَالْقِفَارِ.

يَارَبَّ الْعَبِيدِ وَالْأَحْرَارِ.

يَارَبَّ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ.

أَمْسَيْنَاَ وَأَصْبَحْنَاَ نُشْهِدُكَ وَنُشْهِدُ جَمِيعَ صِفَاتِكَ الْمُتَقَدّسَةِ.. وَنُشْهِدُ جَمِيعَ أَسْمَائِكَ الْحُسْنٰى.. وَنُشْهِدُ جَمِيعَ مَلٰئِكَتِكَ الْعُلْيَاَ.. وَنُشْهِدُ جَمِيعَ مَخْلُوقَاتِكَ الشَّتّٰى.. وَنُشْهِدُ جَمِيعَ أَنْبِيَائِكَ الْعُظْمٰى...

نَشْهَدُ اَنْ لاٰ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ cümlesinin şehadetine dair

Allahım,

Ey âlemlerde seçilmiş Muhammed'in Rabbi,

Ey Cennet'in ve Cehennem ateşinin Rabbi,

Ey peygamberlerin ve en hayırlı kulların Rabbi,

Ey sıddıkların ve iyilerin Rabbi,

Ey âlemlerde küçük ve büyük herşeyin Rabbi,

Ey tanelerin ve meyvelerin Rabbi,

Ey nehirlerin ve ağaçların Rabbi,

Ey sahrâların ve ovaların Rabbi,

Ey kölelerin ve hürlerin Rabbi,

Ey gecenin ve gündüzün Rabbi,

Akşama erdiğimizde ve sabaha çıktığımızda Seni şahit tutarız; Senin bütünmukaddes sıfatlarını şahit tutarız; Senin bütün güzel isimlerini şahittutarız; Senin yüce âlemlerdeki bütün meleklerini şahit tutarız; Senintürlü türlü mahluklarının hepsini şahit tutarız; Senin büyükpeygamberlerinin hepsini şahit tutarız;

وَجَمِيعَ أَوْلِيَائِكَ الْكُبْرىٰ. وَجَمِيعَ أَصْفِيَائِكَ الْعُلْيَا..
وَنُشْهِدُ جَمِيعَ اٰيَاتِكَ التَّكْوِينِيَّةِ الَّتِي لاَ تُعَدُّ وَلاَ
تُحْصىٰ.. وَنُشْهِدُ جَمِيعَ مَصْنُوعَاتِكَ الْمُزَيناَت
الْمُوْزُونَات الْمَنْظُومَات الْمُتَمَاثِلاَت.. وَنُشْهِدُ جَمِيعَ
ذَرَّات الْكَائِنَاَت الْعَاجِزَات. الْجَامِدَات الْجَاهِلاَت
وَالْحَامِلَةِ بِحَوْلِكَ وَطَوْلِكَ وَأَمرِكَ وَإِذْنِكَ عَجَائِبَ
الْوَظَائِفِ الْمُنْتَظَمَاتِ..

وَنُشْهِدُ جَمِيعَ مُرَكَّبَاتِ الذَّرَّاتِ الْغَيْرِ
الْمَحْدُودَاتِالْمُتَنَوِّعَاتِ الْمُنْتَظَمَاتِ الْمُتْقَنَاتِ
الْمَصْنُوعَاتِ مِنَالْبَسَائِطِ الْجَامِدَاتِ.. وَنُشْهِدُ جَمِيعَ
تَرَكُّبَاتِ الْمَوْجُودَاتِ النَّامِيَاتِ الْمُخْتَلِطَةِمَوَادُّ
حَيَاتِهَا فِي غَايَةِ الْاِخْتِلَاطِ وَالْمُتَمَيِّزَةِدَفْعَةً فِي غَايَةِ
الْاِمْتِيَازِ.. وَنُشْهِدُ حَبِيبَكَ الْاَكْرَمَ سُلْطَانَ الْاَنْبِيَاءِ
وَالْاَوْلِيَاءِ أَفْضَلَ الْمَخْلُوقَاتِ ذَا الْمُعْجِزَاتِ الْبَاهِرَةِ
عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهَاَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ وَالتَّسْلِيمَاتِ..
وَنُشْهِدُ فُرْقَانَكَ الْحَكِيمَ ذَا الْآيَاتِ الْبَيِّنَاتِ
وَالْبَرَاهِينِالنَّيِّرَاتِ وَالدَّلَائِلِ الْوَاضِحَاتِ وَالْاَنْوَارِ
السَّاطِعَاتِ:

بِأَنَا كُلَّنَا نَشْهَدُ بِأَنكَ أَنْتَ اللّٰهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ
الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الْفَرْدُ الصَّمَدُ الَحَيُّ الْقَيُّومُ
الْعَلِيمُالْحَكِيمُ الْقَدِيرُ الْمُرِيدُ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ
الرَّحْمٰنُالرَّحِيمُ الْعَدْلُ الْحَكَمُ الْمُقْتَدِرُ الْمُتَكَلِّمُ،
لَكَالْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى..

وَكَذَا نَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ وَحْدَكَ لاَ شَرِيكَ
لَكَوَأَنكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَبِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ..

Senin büyük evliyalarının hepsini şahit tutarız; Senin bütün yüksekasfiyalarını şahit tutarız; Senin had ve hesaba gelmez kâinatta bulunanâyetlerinin hepsini şahit tutarız; Senin yaratılışta birbirine benzeyenbütün süslü, ölçülü ve ahengli san'at eserlerini şahit tutarız;kendileri âciz, donuk ve câhil oldukları halde Senin havl ve kuvvetinleve emir ve izninle pek şaşırtıcı ve düzenli görevleri kaldıran

bütünkâinat zerrelerini şahit tutarız; basit ve cansız zerrelerden yapılançeşitli, düzenli, kusursuz ve san'atlı sınırsız mürekkebatın (bir çokunsurların birleşmesinden meydana gelen varlıkların) hepsini şahittutarız; hayat maddeleri sonsuz derecede karışıklık içinde olduğu haldesonsuz derecede birbirinden ayrılmakla ve birdenbire birbirinden ayırdedilerek gelişip serpilen iç içe girmiş varlıkların bütün bileşenlerinişahit tutarız; peygamber ve evliyanın sultanı, mahlûkatının enfaziletlisi ve engin mucizelerin sahibi olan Habib-i Ekremini–salât veselâmın en üstünü onun ve âlinin üzerine olsun–şahit tutarız; ap açıkâyetler ve nurlu burhanlar ve açık deliller ve parlak nurlar sahibiFurkàn-ı Hakîmini şahit tutarız; ve hepimiz birden şehadet ederiz ki:

Sen varlığı zorunlu Vâcibü'l-Vücud, birliği bütün kâinatta tecelli edenVâhid, her bir varlıkta birliği görülen Ehad, fertlerde ve kâinattabirliğinin tecelli etmesiyle koca kâinatı bir şehir gibi birlik vebütünlük haline getiren Ferd, Kendisi hiçbir şeye muhtaç olmadığı haldebütün varlıklar Kendisine muhtaç olan Samed, hayatı ezelî ve ebedî olanve varlıklara hayat veren Hayy, bütün varlıkları düzenli bir şekildeayakta tutan, fakat Kendi varlığının devamı için hiçbir sebebe ihtiyacıolmayan Kayyûm, herşeyi bilen Alîm, her işi hikmetle yapan Hakîm,herşeye gücü yeten Kadîr, dilediğini yapan Mürîd, bütün sesleri,fısıltıları ve duaları işiten Semî', herşeyi gören Basîr, Rahmetiherşeyi kaplayan Rahmân, her bir varlıkta özel rahmeti tecelli edenRahîm, her işi adalet ve dengeyle gören Adl, yaratacağı varlıklarüzerinde küllî hükmünü verip herşeyi ona göre yaratan Hakem, dilediğiniyapmaya gücü yeten Muktedir ve yarattığı varlıklarla konuşan Mütekellimolan Allah'sın ve bütün güzel isimler Sana âittir.

Yine şehadet ederiz ki, Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Sen birsin; ortağın yoktur. Senin herşeye gücün yeter ve herşeyi hakkıyla bilirsin.

وَكَذَا نَشْهَدُ بِكُلِّ مَا مَرَّ وَمَعَ كُلِّ مَا مَرَّ بِأَنَّ مُحَمَّداً
عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ وَصَفِيُّكَ وَخَلِيلُكَ. وَجَمَالُ مُلْكِكَ.
وَمَلِيكُ صُنْعِكَ. وَعَيْنُ عِنَايَتِكَ. وَشَمْسُ هِدَايَتِكَ.
وَلِسَانُ مَحَبَّتِكَ. وَمِثَالُ رَحْمَتِكَ. وَنورُ خَلْقِكَ.
وَشَرَفُ مَوْجُودَاتِكَ.

HAŞİYE-1

وَكَشَّافُ طِلْسِمِ كَائِنَاتِكَ. وَدَلَّالُ سَلْطَنَةِ رُبوبِيَّتِكَ.
وَمُعَرِّفُ كُنُوزِ أَسْمَائِكَ. وَمُعَلِّمُ أَوَامِرِكَ لِعِبَادِكَ
وَمُفَسِّرُ آيَاتِ كِتَابِ كَائِنَاتِكَ. وَمَدَارُ شُهُودِكَ
وَإِشْهَادِكَ. وَمِرْآةُ مَحَبَّتِكَ لِجَمَالِكَ وَأَسْمَائِكَ،
وَمَحَبَّتِكَ لِصَنْعَتِكَ وَمَصْنُوعَاتِكَ، وَلِمَحَاسِنِ
مَخْلُوقَاتِكَ. وَحَبِيبُكَ وَرَسُولُكَ الَّذِي أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً
لِلْعَالَمِينَ. وَلِبَيَانِ مَحَاسِنِ كَمَالَاتِ سَلْطَنَةِ رُبوبِيَّتِكَ
بِحِكْمَةِ صَنْعَةِ صِبْغَةِ نُقُوشِ قَصْرِ الْعَالَمِينَ.
وَلِتَعْرِيفِ كُنُوزِ أَسْمَائِكَ بِإِشَارَاتِ حِكَمِيَّاتِ كَلِمَاتِ
آيَاتِ سُطُورِ كِتَابِ الْعَالَمِينَ. وَلِبَيَانِ مَرْضِيَّاتِكَ
يَارَبَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرَضِينَ. عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهِ
وَاَصْحَابِهِ وَإِخْوَانِهِ أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ فِي كُلِّ
آنٍ وَزَمَانٍ.
اَللّٰهُمَّ يَا حَفِيظُ يَا حَافِظُ يَا خَيْرَ الْحَافِظِينَ نَسْتَوْدِعُ
حِفْظَكَ وَحِمَايَتَكَ وَرَحْمَتَكَ هٰذِهِ الشَّهَادَاتِ الَّتِي
أَنْعَمْتَهَا عَلَيْنَا. فَاحْفَظْهَا إِلٰى يَوْمِ الْحَشْرِ وَالْمِيزَانِ
آمِينَ. وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

Yine yukarıda geçenlerin hepsini şahit tutarak ve onların hepsiyle beraber şehadet ederiz ki, Muhammed Senin kulun, peygamberin, âlemlerde seçkin kıldığın kulun, dostun, mülkünün güzelliği, san'atının melîki, inayetininpınarı, hidayetinin güneşi, muhabbetinin lisanı, rahmetinin misali,mahlûkatının nuru, mevcudatının şerefi,HAŞİYE kâinatının tılsımının keşfedicisi, rububiyet (rablık) saltanatınındellâlı, isimlerinin hazinelerinin tarif edicisi, kullarına Seninemirlerini talim edici, kâinat kitabının âyetlerinin tefsir edicisi,yarattığın

varlıklar üzerindeki tecellilerini görmek ve şuurlu kullarına göstermek için medar yaptığın zat, kendi cemâline (güzelliğine) veisimlerine olan muhabbetinin ve san'atına ve san'at eserlerine vemahlûkatının güzelliklerine olan muhabbetinin aynası; âlemlere rahmetolarak ve bu âlem sarayının nakışlarındaki renk ve san'atlarınhikmetleriyle rububiyet saltanatının mükemmel yapısındaki güzellikleribeyan etmek ve kâinat kitabının kelimelerindeki, âyetlerindeki vesatırlarındaki hikmetlerin işaretiyle Senin isimlerinin hazinelerinitarif etmek ve razı olduğun şeyleri bildirmek üzere gönderdiğin sevgilin ve resulündür, ey Göklerin ve Yerlerin Rabbi! Ona ve âline ve ashabınave kardeşlerine, her anda ve her zamanda milyonlar salât ve selâm olsun.

Ey herşeyi koruyan ve gözeten ve herşeyin sonuçlarını muhafaza eden Hafîz, ey Hâfız, ey koruyanların en hayırlısı Hayru'l-Hâfızîn olan Allah'ım,

Bize ihsan ettiğin bu şehadetleri Senin koruma ve himayene ve Senin rahmetine emanet ediyoruz. Haşir vemizan gününe kadar onları koru. Âmin. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

Haşiye-1 Bu ikinci şehadette herbir kelime nübüvvet-i Ahmediyenin (a.s.m.) birer hak burhanına ima ettiği, birer vazife-i nübüvvete, birer makamat-ı Muhammediyeye (a.s.m.) işaret ettiği gibi, birinci şehadette herbir fıkra dahi küllî çok berâhin-i vahdâniyete delâlet ettiğinden, güya herbiri hem benim şahidim ve hem benimle şehadet eder. Ve ben onların lisan-ı hal ile şehadetlerini lisan-ı kâle niyetimle kalb edip beraber şehadet getiriyoruz demektir.

HAŞİYE-1

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى دَلَّ عَلٰى وُجُوبِ وُجُودِهِ، وَدَلَّ النَّاسَ عَلٰى اَوْصَافِ وَالْبُرْهَانُ جَلَالِهِ وَجَمَالِهِ وَكَمَالِهِ، وَشَهِدَ عَلٰى اَنَّهُ وَاحِدٌ فَرْدٌ صَمَدٌ:

اَلشَّاهِدُ الصَّادِقُ وَالْبُرْهَانُ الْمُصَدَّقُ النَّاطِقُ الْمُحَقَّقُ سَيِّدُ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ. اَلْحَاوِى لِسِرِّ إِجْمَاعِهِمْ وَتَصْدِيقِهِمْ وَمُعْجِزَاتِهِمْ.

وَاِمَامُ الْاَوْلِيَاءِ وَالصِّدِّيقِينَ. اَلْحَاوِى لِسِرِّ إِتِّفَاقِهِمْ وَتَحْقِيقِهِمْ وَكَرَامَاتِهِمْ.

ذُو الْاِرْهَاصَاتِ الْخَارِقَةِ وَالْمُعْجِزَاتِ الْبَاهِرَةِ وَالْبَرَاهِينِ الْقَاطِعَةِ الْوَاضِحَةِ.

ذُو الْاَخْلاَقِ الْعَالِيَةِ فِى ذَاتِهِ. وَالْخِصَالِ الْغَالِيَةِ فِى
وَظِيفَتِهِ. وَالسَّجَايَا السَّامِيَةِ فِى شَرِيعَتِهِ
مَهْبَطُ الْوَحْيِالرَّبَانِى بِاِجْمَاعِ الْمُنْزِلِ بِتَوْفِيقٍ لَهُ.
وَالْمُنْزَلِ بِاِعْجَازِهِ. وَالْمُنْزَلِ عَلَيْهِ بِقُوَّةِ إِيمَانِهِ.
وَالْمُنْزَلِ إِلَيْهِمْ بِكُشُوفِهِمْ وَتَحْقِيقَاتِهِمْ. سَيَّارُ عَالَمِ
الْغَيْبِ وَالْمَلَكُوتِ.
مُشَاهِدُ الْأَرْوَاحِ وَمُصَاحِبُ الْمَلٰئِكَةِ مُرْشِدُ الْجِنِّ
وَالْاِنْسِ.
وَاَنْوَرُ ثَمَرَاتِ شَجَرَةِ الْخِلْقَةِ.

Ezelden ebede her türlü hamd, Allah'a mahsustur. Onun varlığının vâcib (zorunlu) olduğuna öyle bir zat delâlet eder,[HAŞİYE] insanlara Onun celâl (haşmet) ve cemal (güzellik) ve kemalinin(olgunluk ve mükemmelliğinin) sıfatlarını öyle bir zat ilân eder ve Onun birliği bütün kâinatı kaplamış Vâhid ve kâinatı bir şehir gibi birbirlik içinde yaratan Ferd ve Kendisi hiçbir şeye muhtaç olmadığı haldeherşeyin Kendisine ihtiyacını arzettiği Samed olduğuna öyle bir zatşahitlik eder ki, o

bütün kâinatın ve bütün peygamber ve evliyanın tasdikiyle doğrulanmış endoğru şâhit ve bütün tahkik ehlinin tahkikleriyle teyit edilmiş konuşandelil,

bütün peygamber ve resullerin icmâ ve tasdik ve mucizelerinin sırrına mazhar olan efendisi,

bütün evliya ve sıddıkların ittifak ve tahkik ve kerametlerini ihtiva eden imamı,

daha peygamber olmadan peygamber olacağını gösteren harika irhasat ve bâhir mucizeler ve kesin ve açık deliller sahibi,

zâtında güzel hasletlerin en son mertebelerini, vazifesinde yüksek ahlâkı, şeriatında en yüksek seciyeleri câmi (toplayan),

Kur'ân'ı indiren celâl (haşmet) sahibi Zâtın başarılı kılması ve Kur'ân'ın i'câzı ve kendisine Kur'ân inen zâtın ona kuvvetli imanı ve Kur'ân'ın muhatabı olan

ümmetinin keşif ve tahkiklerinin icmâıyla, Rabbânî vahyin mazharı,

gayb âlemini ve melekût âlemini seyir ve temâşâ eden,

ruhları müşahede ve meleklere refakat eden ve cin ve insanların mürşidi olan,

yaratılış ağacının en münevver meyvesi,

Haşiye-1 Bu makamın izahı On Dokuzuncu Mektup olan Mucizat-ı Ahmediyenin âhirindedir. Şu makamın herbir kaydı ve herbir kelimesi risalet-i Ahmediyenin (a.s.m.) birer deliline işaret eder ve Kur'ân-ı Hakîmin kelâmullah olduğuna dair olan burhanlara ima eder. Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ile Kur'ân, her ikisi vahdaniyet-i İlâhiyeye birer gayet parlak delil olarak burada zikredilmiştir.

سِرَاجُ الْحَقِّ. بُرْهَانُ الْحَقِيقَةِ. لِسَانِ الْمَحَبَّةِ. مِثَالُ الرَّحْمَةِ. كَاشِفُ طِلْسِمِ الْكَائِنَاتِ. حَلَّالُ مُعَمَّى الْخِلْقَةِ. دَلَّالُ سَلْطَنَةِ الرُّبُوبِيَّةِ.

مَدَارُ ظُهُورِ مَقَاصِدِ خَالِقِ الْكَائِنَاتِ فِي خَلْقِ الْمَوْجُودَاتِ.

وَوَاسِطَةُ تَظَاهُرِ كَمَالَاتِ الْكَائِنَاتِ،

الْمُرْمِزُ بِشَخْصِيَّتِهِ الْمَعْنَوِيَّةِ إِلَى أَنَّهُ نَصْبَ عَيْنِ فَاطِرِ الْكَوْنِ فِي خَلْقِ الْكَائِنَاتِ [يَعْنِي أَنَّ الصَّانِعَ نَظَرَ إِلَيْهِ وَخَلَقَ لِأَجْلِهِ وَلِأَمْثَالِهِ هٰذَا الْعَالَمَ]

ذُو الدّينِ وَالشَّرِيعَةِ وَالْاِسْلاَمِيَّةِ الَّتِى هِىَبدَسَاتِيرِهَا
أَنْمُوذَجُ دَسَاتِيرِ السَّعَادَةِ فِى الدَّارَيْن. كَأَنَّ ذَلِكَ
الدّينَ فِهْرِسْتَةٌ أُخْرِجَتْ مِنْ كِتَابِ الْكَائِنَات. فَكَأَنَّ
الْقُرْآنَ الْمُنْزَلَ عَلَيْهِ قِرَاءَةٌ لآيَاتِ الْكَائِنَات. الْمُشِيرُ
دِينُهُ الْحَقُّ إِلٰى أَنَّهُ نِظَامُ نَاظِمِ الْكَوْن. فَنَاظِمُ هَذِهِ
الْكَائِنَاتِ بِهٰذَا النّظَامِ الْاَتَمّ الْاَكْمَلِ هُوَنَاظِمُ ذَلِكَ
الدّينِ الْجَامِعِ بِهٰذَا النَّظْمِ الْاَحْسَنِالْاَجمَلِ، سَيِّدُنَا
نَحْنُ مَعَاشِرَ بَنِى اٰدَمَ، وَمُهْدِينَا إِلٰى الْاِيمَانِ
نَحْنُمَعَاشِرَ الْمُؤْمِنِينَ مُحَمَّدُ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ
عَبْدِالْمُطَّلِبِ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهِ اَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ
وَأَتَمُّالتَّسْلِيمَاتِ مَا دَامَتِ الْاَرْضُ وَالسَّمٰوَاتُ.

فَإِنَّ ذَلِكَ الشَّاهِدَ يَشْهَدُ عَنِ الْغَيْبِ فِى عَالَمِ
الشَّهَادَةِ عَلٰى رُؤُسِ الْاَشْهَادِ بِطَوْرِ الْمُشَاهِدِ.
نَعَمْ؛ يُشَاهَدُ أَنَّهُ يُشَاهِدُ ثُمَّ يَشْهَدُ مُنَادِياً
لِاَجْيَالِالْبَشَرِ خَلْفَ الْاَعْصَارِ وَالْاَقْطَارِ بِاَعْلٰى صَوْتِهِ.
نَعَمْ؛ فَهٰذَا صَدٰى صَوْتِهِ يُسْمَعُ مِنْ أَعْمَاقِ الْمَاضِى
إِلٰى شَوَاهِقِ الْاِسْتِقْبَالِ وَبِجَمِيعِ قُوَّتِهِ

hakkın siracı, hakikatin burhanı, muhabbetin lisanı, rahmetin timsali, kâinattılsımının keşfedicisi, yaratılış muammasının halledicisi, Rububiyetsaltanatının dellâlı,

Kâinatın Yaratıcısının, bu varlıkları yaratmasındaki gayesinin meydana çıkış sebebi,

kâinatın kemâlâtının meydana çıkış vasıtası,

mânevî şahsiyetinin yüksek işaretiyle, Kâinat Yaratıcısının bu kâinatı onunazara alarak yarattığı anlaşılan (öyle ki, Âlemin San'atkârı onabakmış, onun ve emsâlinin hürmetine bu âlemi yaratmış),

düsturlarıyla, iki dünya saadetinin düsturlarına bir fihriste olan din ve şeriat veİslâmiyetin sahibidir. Öyle ki, o din, âdetâ kâinat kitabından süzülmüşbir fihriste, Kur'ân ise bu kâinat âyetlerini okumak için ona inmişgibidir. Onun getirdiği hak din şu vaziyetiyle, Kâinat Nâzımının(düzenleyicisinin) nizamı (düzeni) olduğuna işaret eder. Çünkü şunoksansız tam düzen içindeki kâinatın düzenleyicisi kim ise, bu en iyi ve en güzel düzen olan dinin nâzımı (düzenleyicisi) da Odur.

Yer ve gökler var oldukça salâvâtın en üstünü ve selâmetin en mükemmeli,biz Âdemoğulları topluluğunun efendisi ve biz mü'minler topluluğununimana yönlendiricisi olan Abdilmuttalib'in torunu ve Abdullah'ın oğlu Muhammed'in üzerine olsun.

Bu vahdaniyet (birliğin) şahidi, kendisi bu görünen âlemde iken, gaybâlemine dair herkesin gözü önünde öyle haberler verir ki, hali ve tavrı, gayb âlemini bizzat gören bir kimsenin tavrıdır.

Evet, görülüyor ki, kendisi görür, sonra da, asırların ve kıt'alarınarkasından, en yüksek bir sesle insan taifelerine seslenerek şahitlikeder.

Evet, geçmişin derelerinden geleceğin tepelerine kadar bütün kuvvetiyle işitilen ses, onun sesidir.

نَعَمْ؛ فَقَدْ اِسْتَوْلٰى عَلٰى نِصْفِ الْاَرْضِ. وَاْنصَبَغَ بِصِبْغِهِ السَّمَاوِىّ خُمُسُ بَنِى آدَمَ. وَدَامَتْ سَلْطَنَتُهُ الْمَعْنَوِيَّةُ أَلْفاً وَثَلاَثَمِائَةٍ وَخَمْسِينَسَنَةً فِى كُلِّ زَمَانٍ، يَحْكُمُ ظَاهِراً وَبَاطِناً عَلٰىثَلاَثَمِائَةٍ وَخَمْسِينَ مِلْيُوناً مِنْ رَعِيَّتِهَ الصَّادِقَةِالْمُطِيعَةِ بِانْقِيَادِ نُفُوسِهِمْ وَقلوبِهِمْ وَاَرْوَاحِهِمْوَعُقُولِهِمْ لِاَوَامِرِ سَيِّدِهِمْ وَسُلْطَانِهِمْ.

وَبِغَايَةِ جِدِّيتِه بِشَهَادَاتِ قُوَّةِ دَسَاتِيرِهِ الْمُسَمَّرَةِ عَلَى صُخُورِ الدُّهُورِ وَعَلَى جِبَاهِ الْاَقْطَارِ.

وَبِغَايَةِ وُثُوقِهِ بِشَهَادَةِ زُهْدِهِ وَاِسْتِغْنَائِهِ عَنِ الدُّنْيَا.

وَبِغَايَةِ اِطْمِئْنَانِهِ وَوُثوقِهِ بِشَهَادَةِ سَيْرِهِ

وَبِغَايَةِ قُوَّةِ إِيمَانِهِ بِشَهَادَةِ أَنَّهُ أَعْبَدُ وَاَتْقَى مِنَ الْكُلِّ بِاتِّفَاقِ الْكُلِّ، شَهَادَةً جَازِمَةً مُكَرَّرَةً بِ: [فَاعْلَمْ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ]

الَّذى دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ، وَصَرَّحَ بِأَوْصَافِ جَلَالِهِوَجَمَالِهِ وَكَمَالِهِ، وَشَهِدَ أَنَّهُ وَاحِدٌ أَحَدٌ فَرْدٌ صَمَدٌ،الْفُرْقَانُ الْحَكِيمُ الْحَاوِى لِسِرِّ إِجْمَاعِ كُلِّ كُتُبِالْاَنْبِيَاءِ وَالْاَوْلِيَاءِ وَالْمُوَحِّدِينَ الْمُخْتَلِفِينَ فِيالْمَشَارِبِ وَالْمَسَالِكِ الْمُتَّفِقَةِ قُلُوبُ هَؤُلَاءِ وَعُقُولُاُولٰئِكَ بِحَقَائِقِ كُتُبِهِمْ عَلَى تَصْدِيقِ أَسَاسَاتِ الْقُرْآنِالْمُنَوَّرِ جِهَاتُهُ السِّتُّ.

إِذْ عَلَى ظَهْرِهِ سِكَّةُ الْاِعْجَازِ. وَفِى بَطْنِهِ حَقَائِقُ الْاِيمَانِ. وَتَحْتَهُ بَرَاهِينُ الْاِذْعَانِ. وَهَدَفُهُ سَعَادَةُ الدَّارَيْنِ. وَنُقْطَةُ اِسْتِنَادِهِ مَحْضُ الْوَحْيِالرَّبَانِيِّ بِاِجْمَاعِ الْمُنْزِلِ بِآيَاتِهِ. وَالْمُنْزَلِ بِاِعْجَازِهِ. وَالْمُنْزَلِ عَلَيْهِ بِقُوَّةِ اِيمَانِهِ وَ اَمْنِيَّتِهِ. وَكَمَالِ تَسْلِيمِيَّتِهِ وَصَفْوَتِهِ. وَوَضْعِيَّتِهِ الْمَعْلُومَةِ عِنْدَ نُزُولِهِ.

Evet, o ses yerin yarısını kapladı; Âdemoğlunun beşte birini semâvî boyasıyla boyadı. Saltanatı bin üç yüz elli senedir devam ediyor ve her zaman üçyüz elli milyon sadık ve itaatli raiyeti üzerinde, seyyid vesultanlarının emirlerine nefis ve kalb ve ruh ve akıllarının tam birboyun eğmesiyle hem dıştan, hem içten hükmediyor.

Asırların sarp kayalıklarına ve kıt'aların geniş meydanlarına sapa sağlam birşekilde nakşedilen düsturlarının kuvveti şehadet eder ki, o sonsuzciddiyetiyle sesleniyor.

Fevkalâde zühdü ve dünyadan istiğnâsı şehadet eder ki, o dâvâsında nihayet derecede sağlam inanç sahibidir.

Onun bütün hayatı şehadet eder ki, o nihayet derecede bir güven ve sağlam inançla dâvâ eder.

Herkesin ittifakıyla, herkesten fazla ibadet ve takvâ sahibi oluşu şehadet ederki, sonsuz derecede bir iman kuvveti ile, kesin bir şekilde ve defalarca şahitlik eder ve der:

"Bilin ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur." (Muhammed Sûresi, 47:19).

Hem o şahitlik ettiği Zâtın varlığının vacib (zorunlu) olduğuna, onunelindeki Furkan-ı Hakîm dahi dellâllık eder, Onun celâl (haşmetli) vecemal (güzel) ve kemal (mükemmel) sıfatlarını açıklar ve Onun birliğibütün kâinatı kaplayan ve her bir varlıkta birliği görülen Vâhid-i Ehadve fertlerden kâinata herşeyi bir birlik içinde tutan ve bütün varlıklar Kendisine her haliyle muhtaç bulunan Ferd-i Samed olduğuna şehadeteder–öyle bir Furkan-ı Hakîm ki, bütün peygamberlerin ve meşrepleri vemeslekleri çeşitli, kalbleri ve akılları birleşmiş bütün muvahhidevliyanın bütün kitaplarının icma sırrını ihtiva eder. Zira bütün okitapların hakikatleri, altı ciheti aydınlanmış olan Kur'ân'ınesaslarını tasdik ederler.

Evet, Kur'ân'ın üstünde sikke-i i'câz (mucizelik mührü), içinde hakaik-i iman (iman hakikatleri), altında berahin-i iz'ân (aklî deliller) vardır.Hedefi iki dünya saadetidir. Dayanak noktası ise, onu indiren Zâtın âyet ve delilleriyle, indirilen Kur'ân'ın i'câzıyla (mucizeliğiyle),kendisine Kur'ân indirilen zâtın iman gücü ve emniyetiyle ve mükemmelteslimiyet ve berraklığıyla ve Kur'ân'ın inişi sırasında peygamberinmâlûm bir vaziyette bulunmasıyla sabittir ki, Kur'ân Rabbimizden gelen o Kur'ân vahyin ta kendisidir.

مَجْمَعُ الْحَقَائِقِ بِالْيَقِينِ. وَمَنْبَعُ أَنْوَارِ الْاِيمَانِ
بِالْبَدَاهَةِ. الْمُوصِلُ إِلَى السَّعَادَاتِ بِالْيَقِينِ. ذُو
الْاَثْمَارِ الْكَامِلِينِ بِالْمُشَاهَدَةِ. مَقْبُولُ الْمَلَكِ وَالْاِنْسِ
وَالْجَانِّ بِالْحَدْسِ الصَّادِقِ مِنْ تَفَارِيقِ الْأَمَارَاتِ.
الْمُؤَيَّدُ بِالدَّلَائِلِ الْعَقْلِيَّةِ بِاتِّفَاقِ الْعُقَلَاءِ الْكَامِلِينَ.
وَالْمُصَدَّقُ بِالْفِطْرَةِ السَّلِيمَةِ بِشَهَادَةِ اِطْمِئْنَانِ
الْوِجْدَانِ بِهِ. الْمُعْجِزَةُ الْاَبَدِيَّةُ بِالْمُشَاهَدَةِ.
ذُو الْبَصَرِ الْمُطْلَقِ يَرَى الْاَشْيَاءَ بِكَمَالِ الْوُضُوحِ،
يَرَى الْغَائِبَ الْبَعِيدَ كَالْحَاضِرِ الْقَرِيبِ. ذُو الْاِنْبِسَاطِ
الْمُطْلَقِ يُعَلِّمُ الْمَلَأَ الْاَعْلَى مِنَالْمُقَرَّبِينَ بِدَرْسٍ،
وَيعَلِّمُ أَطْفَالَ الْبَشَرِ بِعَيْنِ ذَلِكَالدَّرْسِ، وَيَشْمَلُ
تَعْلِيمُهُ وَتَعْلِيمَاتُهُ طَبَقَاتِ ذَوِيالشُّعُورِ مِنْ أَعْلَى
الْأَعَالِي إِلَى أَبْسَطِ الْبَسَائِطِ. لِسَانُ الْغَيْبِ فِي عَالَمِ
الشَّهَادَةِ، شَهَادَةٌ جَازِمَةٌ مُكَرَّرَةٌ بِـ [لآ إِلَٰهَ إِلاَّ هُوَ] وَ
فَاعْلَمْ أَنَّهُ لآ إِلَٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ

O, şüphesiz hakikatlerin mecmaidir (toplandığı yerdir); apaçık, imannurlarının kaynağıdır; şüphesiz, saadete ulaştırıcıdır; meyveleri,bilmüşahede, insanların kâmil, olgun şahsiyetleridir. Çeşitlibelirtilerden doğan bir hads-i sadıkla (kesin bir sonuçla) sabittir ki,meleklerin ve insanların ve cinlerin makbulüdür. Akıllı ve kâmil (ermiş) insanların ittifakıyla sabittir ki, bütün aklî deliller onu teyid eder. Vicdanın Kur'ân ile itminan (tatmin olup sükûnet) bulması şehadet ederki, bozulmamış fıtratlar onu tasdik eder. O, bilmüşahede, ebedî birmucizedir.

Ve bir mutlak basar (görüş) sahibidir ki, bütün eşyayı apaçık görür, pekuzak ve gayb âlemlerine, pek yakında olan hazır birşey gibi bakar. Öylebir genişliği ve kapsamı vardır ki, mele-i âlâdaki mukarreb melekleribir dersiyle irşad

ederken, aynı dersiyle bir çocuğu dahi irşad eder.Talim ve irşadı, basitin en basitinden, yükseğin en yükseğine kadarbütün şuurlu tabakaları öylesine kuşatır. "Ondan başka ilâh yok" ve"Bilin ki, Allah'tan başka ilâh yoktur" (Muhammed Sûresi, 47:19)şeklindeki tekrarladığı kesin şehadetleriyle, görünen âlemde gaybâleminin lisanıdır.

اَلْبَابُ الْخَامِسُ

فِي مَرَاتِبِ [حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ] HAŞİYE-1

وَهُوَ خَمْسُ نُكَتٍ

اَلنُّكْتَةُ الْاُولىٰ: فَهٰذَا الْكَلَامُ دَوَاءٌ مُجَرَّبٌ لِمَرَضِ الْعَجْزِ الْبَشَرِيِّ وَسَقَمِ الْفَقْرِ الْاِنْسَانِيِّ [حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ] ؛ HAŞİYE-2

BEŞİNCİ BAB

حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ Mertebelerine Dair[HAŞİYE 1] Beş Nüktedir.

Birinci Nükte

Bu söz, insanlığın acizlik hastalığına ve insanın fakirlik illetine iyi gelen bir ilâçtır.

Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.[HAŞİYE 2]

Haşiye-1 Ben on üç sene evvel yüksek bir yer olan Yûşa tepesinden dünyaya baktım, birbiri içindeki mevcudat tabakatına ve mehasinine herkes gibi meftun idim. Âdeta şedit bir muhabbetle alakadar idim. Halbuki, pek zahir bir surette fena ve zevalde yuvarlanmalarını aklen müşahade ettim. Dehşetli bir elem ve firak; belki hadsiz firaklardan gelen bir zulmet hissettim. Birden "Hasbünallahi ve ni'me'l-vekîl" ayeti otuz üç mertebesi ile imdadıma yetişti. Ben de gelecek tarzda remizli okurdum. Mağrip ve yatsı ortasında devam ettiğim yedi cümle-i mübarekenin herbirisi birer lem'a olarak Otuz Birinci Mektup'un Lemeât'ınagirecekti. Beş cümlesi girdi, bu ikisi kalmıştı. Bunun için Dördüncü,Beşinci Lem'alar'ın yerleri açık kalmıştı. Biri, "Hasbünallahi veni'me'l-vekîl" diğeri, "Lâ havle velâ kuvvete illâbillahi'l-aliyyi'l-azîm"in meratibine dair olacaktı. Bu iki mübarek kelamın meratibi ilimden ziyade fikir ve zikir olduğundan Beşinci Bab olarak Arabî zikredildi.

Haşiye-2 Bir zaman bu cümle-i mübarekenin çok envarını ve makamatını gördüm. Beni çok müthiş zulümattan ve vartalardan kurtardı. Ben o ahval ve makamata işaret için gayet muhtasar birer fıkra, bazan birer kelimesiyle kendi tahatturum için işaretler koymuştum. O baştaki fıkra ise herkes gibi benim de bir mahbubum olan koca dünyanın zevalini ve fenasını ve içindeki zihayatın ölmesini düşündüğümden çok elim ve derin dertlerime merhem olarak "Hasbünallahi ve ni'me'l-vekîl" buldum. Baştaki cümleler bu sırra göre gidiyor.

اِذْ هُوَ الْمُوجِدُ الْمَوْجُودُ الْبَاقِي فَلَا بَأْسَ بِزَوَالِ الْمَوْجُودَاتِ لِدَوَامِ الْوُجُودِ الْمَحْبُوبِ بِبَقَآءِ مُوجِدِهَا الْوَاجِبِ الْوُجُودِ.

وَهُوَ الصَّانِعُ الْفَاطِرُ الْبَاقِي فَلَا تَحْزَنْ عَلٰى زَوَالِ الْمَصْنُوعِ لِبَقَآءِ مَدَارِ الْمَحَبَّةِ فِي صَانِعِهِ.

وَهُوَ الْمَلِكُ الْمَالِكُ الْبَاقِي فَلاَ تَأَسَّفَ عَلٰى زَوَالِ
الْمُلْكِ الْمُتَجَدِّدِ فِي زَوَالٍ وَذَهَابٍ.
وَهُوَ الشَّاهِدُ الْعَالِمُ الْبَاقِي فَلاَ تَحَسَّرَ عَلٰى
غَيْبُوبَةِالْمَحْبُوبَاتِ مِنَ الدُّنْيَا لِبَقَآئِهَا فِي دآئِرَةِ
عِلْمِشَاهِدِهَا وَفِي نَظَرِهِ. وَهُوَ الصَّاحِبُ الْفَاطِرُ
الْبَاقِي فَلاَ كَدَرَ عَلٰى زَوَالِالْمُسْتَحْسَنَاتِ لِدَوَامِ مَنْشَأِ
مَحَاسِنِهَا فِي اَسْمَآءِفَاطِرِهَا.
وَهُوَ الْوَارِثُ الْبَاعِثُ الْبَاقِي فَلاَ تَلَهُّفَ عَلٰى فِرَاقِ
الْاَحْبَابِ لِبَقَآءِ مَنْ يَرِثُهُمْ وَيَبْعَثُهُمْ.
وَهُوَ الْجَمِيلُ الْجَلِيلُ الْبَاقِي فَلاَ تَحَزُّنَ عَلٰى
زَوَالِالْجَمِيلاَتِ الَّلاَتِي هُنَّ مَرَايَا لِلاَسْمَآءِ
الْجَمِيلاَتِلِبَقَآءِ الْاَسْمَآءِ بِجَمَالِهَا بَعْدَ زَوَالِ الْمَرَايَا.
وَهُوَ الْمَعْبُودُ الْمَحْبُوبُ الْبَاقِي فَلاَ تَأَلَّمَ مِنْ
زَوَالِالْمَحْبُوبَاتِ الْمَجَازِيَّةِ لِبَقَآءِ الْمَحْبُوبِ الْحَقِيقِيِّ.
وَهُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ الْوَدُودُ الرَّؤُوفُ الْبَاقِي فَلاَ
غَمَّوَلاَمَأْيُوسِيَّةَ وَلاَ اَهَمِّيَّةَ مِنْ زَوَالِ
الْمُنْعِمِينَالْمُشْفِقِينَ الظَّاهِرِينَ لِبَقَآءِ مَنْ وَسِعَتْ
رَحْمَتُهُوَشَفَقَتُهُ كُلَّ شَيْءٍ.

O varlıkları icad eden Mûcid, varlığı sonsuza kadar devam eden Bâkîolduğundan, varlıkların geçip gitmelerinde bir beis yoktur. Çünkümahbubun (sevgilinin) varlığı daimîdir.

O herşeyi san'atla yapan Sâni, herşeyi benzersiz ve yoktan var eden Fâtır ve varlığı sonsuza kadar devam eden Bâkî olduğundan, san'at eserlerinin geçip gitmeleri üzüntüyü gerektirecek bir hal değildir. Çünkü muhabbetkaynağı olan, onların San'atkârının isim ve sıfatları bâkîdir.

O herşeyin mülkü tamamen kendisine ait Melik, herşeyin sahibi Mâlik ve varlığısonsuza kadar devam eden Bâkî olduğundan, mülkün zevâl ve gidişgelişlerle yenilenmesinde esef duyulacak bir hal yoktur.O bütün âlemleri ve hâdiseleri her an görüp gözeten Şâhid ve herşeyibilen Âlim ve varlığı sonsuza kadar devam eden Bâkî olduğundan, sevilenşeylerin dünyadan kaybolup gitmeleri üzüntüye sebebiyet vermez. Çünkü osevgililerin varlığı, Ezelî Şahid'in ilim dairesinde ve nazarında bekàbulmaktadır.

O herşeye Sahib, herşeyi yaratan Fâtır ve varlığı sonsuza kadar devameden Bâkî olduğundan, güzel şeylerin geçip gitmesi keder vermez. Çünküonların güzelliklerinin kaynağı olan Yaratıcılarının isimleribâkîdirler.

O bütün mülk ve servetin ezelî ve ebedî sahibi olan Vâris, bütün ölülerihaşirde tek bir emirle diriltip huzurunda toplayan Bâis ve varlığısonsuza kadar devam eden Bâkî olduğundan, ahbâbın ayrılıklarından âh üvâh etmek gerekmez. Çünkü bütün onlar kendisine dönen ve onları tekrardiriltecek olan Zât Bâkîdir.

O sıfatlarının ve isimlerinin tecellisinde güzelliğin sonsuz mertebeleribulunan ve kâinattaki bütün güzelliklerin kaynağı olan Cemîl, sonsuzhaşmet ve yüceliğine lâyık sıfatları olan ve haşmetini varlıklarüzerinde gösteren Celîl ve varlığı sonsuza kadar devam eden Bâkîolduğundan, güzel şeylerin zevâliyle mahzun olmak gerekmez. Çünkü ogüzeller, güzel olan İlâhî isimlerin aynalarıdırlar; İsimler ise,aynaların zevâlinden sonra, kendi güzellikleriyle beraber bâkîdir.

O Kendisine ibadet eden bütün varlıkların tek ilâhıolan Mâbud, Kendisini seven âşıkların tek sevgilisi olan ve kâinattan sonsuz sevgiyle sevilen Mahbub vevarlığı sonsuza kadar devam eden Bâkî olduğundan, mecazî sevgilileringeçip gitmesinden elem çekilmez. Çünkü hakiki sevgili olan Mahbubbâkîdir.

O rahmeti bütün varlıkları kuşatan Rahmân, her bir varlık üzerindenhususi rahmet tecellisi olan Rahîm, yarattığı varlıkları çok seven veonlara da Kendisini her vesileyle sevdiren Vedûd ve her bir canlıyahususî şefkat ve ihsanı olan ve onlar üzerinde iltifatının inceliklerigörünen Raûf ve varlığı sonsuza kadar devam eden Bâkî olduğundan, zâhirî nimet verici ve şefkat edicilerin geçip gitmelerinin ehemmiyeti yoktur; onlar için gam çekilmez ve ye'se düşülmez. Çünkü rahmet ve şefkatiherşeyi kaplayan Zât bâkîdir.

وَهُوَ الْجَمِيلُ اللَّطِيفُ الْعَطُوفُ الْبَاقِي فَلاَ حِرْقَةَ وَلاَعِبْرَةَ بِزَوَالِ اللَّطِيفَاتِ الْمُشْفِقَاتِ لِبَقآءِ مَنْ يَقُومُ مَقَامَكُلِّهَا، وَلاَيَقُومُ الْكُلُّ مَقَامَ فَبَقآؤُهُ بِهٰذِهِ الْاَوْصَافِ يَقُومُ مَقَامَ كُلِّ مَا فَنٰى وَزَالَ مِنْ اَنْوَاعِ مَحْبُوبَاتِكُلِّ اَحَدٍ مِنَ الدُّنْيَا [حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعمَ الْوَكِيلُ]. نَعَمْ، حَسْبِي مِنْ بَقآءِ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا بَقآءُ مَالِكِهَا وَصَانِعِهَا وَفَاطِرِهَا.

اَلنُّكْتَةُ الثَّانِيَةُ: حَسْبِي HAŞİYE-1 مِنْ بَقآئِي أَنَّ اللّٰهَ هُوَ إِلٰهِيَ الْبَاقِي، وَخَالِقِيَ الْبَاقِي، وَمُوجِدِيَ الْبَاقِي، وَفَاطِرِيَ الْبَاقِي، وَمَالِكِيَ الْبَاقِي،وَشَاهِدِيَ الْبَاقِي، وَمَعْبُودِيَ الْبَاقِي، وَبَاعِثِيَ الْبَاقِي، فَلاَ بَأْسَ وَلاَ HAŞİYE-2

O bütün güzelliklerin kaynağı Cemîl, bütün ince lûtufların şirinihsanların sahibi Lâtif ve sınırsız ikramlarıyla varlıklarını donatanAtûf ve varlığı sonsuza kadar devam eden Bâkî olduğundan, lütuf ve şefkat sahiplerinin geçip gitmesi azap sebebiolmadığı gibi, onlara ehemmiyet dahi verilmez. Çünkü onların hepsinebedel olan ve bütün bunlar, Onun tecellilerinden birtek tecellîninyerini tutamayan Zât bâkîdir.

Onun, bütün bu sıfatlarıyla beraber bâkî oluşu, dünyadaki herbir ferdin fenâ ve zeval bulan her nevi sevdiği şeye bedeldir. Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.

Evet, dünyanın ve içindekilerin bekàsı için, onun Mâlikinin (Sahibinin) veSâniinin (San'atkârının) ve Fâtırının (Yaratıcısının) bekàsı bana yeter.

İkinci Nükte

Bekà için Allah bana yeter.[HAŞİYE 1] Çünkü O benim bâkî olan İlâhım ve bâkî olan Hâlıkım (Yaratıcım)HAŞİYE 2 ve bâkî olan Mûcidim (İcad edenim) ve bâkî olan Fâtırım (Yoktan var edicim) ve bâkî olan Mâlikim (Sahibim) ve bâkî olan

Mâbudum (ibadetlerimi takdim ettiğim) ve bâkî olan Bâisimdir (Öldükten sonra dirilticimdir).

Haşiye-1 Nasıl ki afakın ve dünyanın fena ve zevalinin arkasında Bakî-i Zülcelal'in Baki esmasının cilvelerini gördüm tam teselli buldum. Öyle de şahsıma baktım, şahsımdaki müteaddit, muhtelif tabaka-i mevcudat-ı nefsiye ve meftun olduğum sıfât ve hakaik-i şahsiye gayet sür'atle zeval ve fenaya koştuklarından insanın fıtratındaki aşk-ı bekà sırrıyla o fânilerde bir bekà aradım. Halıkımın bakî cilve-i esmasını gördüm. Her bir sıfatımın zevalinde ona temessül eden bir ismin cilvesini baki gördüm. Ve kat'iyyen anladım ki, fıtrat-ı insaniyedeki aşk-ı bekà muhabbet-i ilâhiyeden teşa'ub eden bir muhabbettir. Mahbubunu yanlış bir surette arıyor. Aynada temessül edeni de sevmek, aramak lâzımken aynayı veya aynanın ziyneti hükmüne geçen temessülün keyfiyetini sevmeye başlıyor. "Huve" yerine "Ene" ye perestiş eder. Zevalinden sonra yanlışını anlıyor. Kalb ve mahiyet-i insaniye zişuur bir aynadır. Onda temessül edeni şuur ile hisseder. Aşk-ı bekà ile sever.

Haşiye-2 Şu gelecek sekiz kelimedeki "Ye" harfleri mütekellim zamiri olup, kendini gösteriyor.

حُزْنَ وَلاَ تَأَسُّفَ وَلاَ تَحَسُّرَ عَلٰى زَوَالِ وُجُودِى
لِبَقآءِ مُوجدِى، وَاِيجَادِه بِاَسْمآئِهِ. وَمَافِى شَخْصِى
مِنْ صِفَةٍ اِلاَّ وَهِىَ مِنْ شُعَاعِ اِسْمٍ مِنْاَسْمآئِهِ الْبَاقِيَةِ،
فَزَوَالُ تِلْكَ الصِّفَةِ وَفَنَاؤُهَا لَيْسَاِعْدَاماً لَهَا، لاَنَّهَا
مَوْجُودَةٌ فِى دآئِرَةِ الْعِلْمِوَبَاقِيَةٌ وَمَشْهُودَةٌ لِخَالِقِهَا.

وَكَذَا حَسْبِى مِنَ الْبَقآءِ وَلَذَّتِه عِلْمِى وَاِذْعَانِى
وَشُعُورِى وَاِيمَانِى بِاَنَّهُ اِلٰهِ الْبَاقِى الْمُتَمَثِّلُ شُعَاعُ
اِسْمِهِ الْبَاقِى فِى مِرْآةِمَاهِيَّتِى؛ وَمَا حَقِيقَةُ مَاهِيَّتِى
اِلاَّ ظِلٌّ لِذٰلِكَالْاِسْمِ. فَبِسِرِّ تَمَثُّلِه فِى مِرْآةِ حَقِيقَتِى
صَارَتْ نَفْسُ حَقِيقَتِى مَحْبُوبَةً لاَ لِذَاتِهَا بَلْ بِسِرِّ مَا
فِيهَا وَبَقآءُ مَا تَمَثَّلَ فِيهَاَنْوَاعُ بَقآءٍ لَهَا.

اَلنُّكْتَةُ الثَّالِثَةُ: [حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ] اِذْ هُوَ
الْوَاجِبُ الْوُجُود الَّذِى مَا هذِهِ الْمَوْجُودَاتُالسَّيَّالاَتُ
اِلاَّ مَظَاهِرُ لِتَجَدُّدِ تَجَلِّيَاتِ اِيجَادِهِوَوُجُودِه، بِه
وَبِالْاِنْتِسَابِ اِلَيْهِ وَبِمَعْرِفَتِه اَنْوَارُ الْوُجُود بِلاَحَدٍّ،
وَبِدُونِهِ ظُلُمَاتُ الْعَدَمَاتِ وَالْاَمُالْفِرَاقَاتِ الْغَيْرِ
الْمَحْدُودَاتِ.

HAŞİYE-1

Öyleyse, benim vücudumun zevâlinde (geçip gitmesinde) beis yok, hüzün

yok, teessüf yok, tahassür yoktur. Zira benim Mûcidim (icad edenim) bâkîdir ve Onun isimleriyle icadı dahi bâkîdir. Benim şahsımdaki nitelikler dahi, Onun bâkî olan isimlerinden bir ismin bir şuâsından başka birşey değildir. Osıfatlar, Hâlıkının (Yaratıcının) ilim dairesinde mevcut ve gözetimialtında bâkî olduğundan, onlar zeval ve fenâya gitmekle yok olmuyorlar.

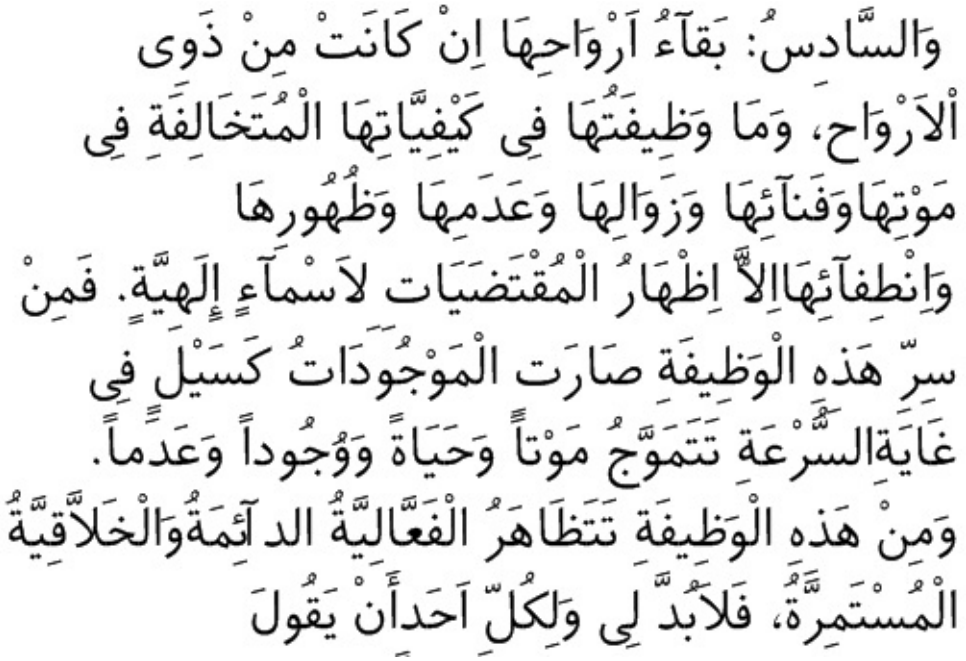
Kezâ, bâkî olan İlâhımın bâkî isminin benim mahiyetimin aynasındaki şuâsının bâkî olduğuna; benim mahiyetimin hakikatinin dahi o ismin bir gölgesinden başka birşey olmadığına; ve o ismin, benim mahiyetimin aynasında temessülü sırrıyla, benim hakikatim dahi bizzat mahbup değil, onda olan ve onda bâkî kalan şeylerin çeşit çeşit bekàlar olması hasebiyle mahbup olduğunadair ilmim ve iz'ânım ve şuurum ve imanım, bekà ve bekà lezzetiitibarıyla bana yeter.

Üçüncü Nükte[HAŞİYE]

Allah bize yeter; O ne güzel vekildir. Zira O öyle bir varlığı zorunluVâcibü'l-Vücuddur ki, bu akıp giden varlıklar Onun icad ve varlığınıntecelliyatına birer mazhardan başka birşey değildir. Onunla ve Onabağlanmakla ve Onun tanımakla, sınırsız varlık nurları hasıl olur. Onaiman ve bağlılık olmazsa, had ve hesaba gelmeyen yokluk karanlıkları veayrılık acıları ortaya çıkar.

Haşiye-1 Kâinatın en mühim muamması mütemadiyen mevt ve hayat, zeval ve fena içindeki faaliyet-i daimenin tılsımını keşfeden Yirmi Dördüncü Mektup'ta beş remiz ve beş işaretle izah edilen mühim bir hakikatın meratibine gayet icmalli işaretler nev'inden eskiden beri tahatturla tefekkür ediyordum. Ve fena ve zeval ve adem ise başka başka vücutların ünvanları olduğunu ve kesretli vücutları semere verdiğini ve zevale giden birşey kendine bedel çok vücutları bıraktığını gösterir bir nüktedir. Bir zihayatın mevti ve zevali birçok vücutları meyve verip arkasında bırakır, sonra gider. Evet, bir fânî, çok cihetlerle bâkî kalır. Bir dane çürümekle ölür, yüz daneyi camî bir sümbülü yerinde bırakır. İşte bu sırra binaen mevt ve ademden ürkmek ve zevalden teessüf etmek yerinde değildir.

وَمَا هٰذِهِ الْمَوْجُودَاتُ السَّيَّالَةُ اِلاَّ وَهِيَ مَرَايَا،
وَهِيَمُتَجَدِّدَةٌ بِتَبَدُّلِ التَّعَيُّنَاتِ الْاِعْتِبَارِيَّةِ فِيفَنَائِهَا
وَزَوَالِهَا وَبَقَائِهَا بِسِتَّةِ وُجُوهٍ: اَلاَوَّلُ: بَقَآءُ مَعَانِيهَا
الْجَمِيلَةِ وَهُوِيَّاتِهَا الْمِثَالِيَّةِ.
وَالثَّانِي: بَقَآءُ صُوَرِهَا فِي الْاَلْوَاحِ الْمِثَالِيَّةِ.
وَالثَّالِثُ: بَقَآءُ ثَمَرَاتِهَا الْأُخْرَوِيَّةِ.
وَالرَّابِعُ: بَقَآءُ تَسْبِيحَاتِهَا الرَّبَّانِيَّةِ الْمُتَمَثِّلَةِ لَهَا، الَّتِي
هِيَ نَوْعُ وُجُودٍ لَهَا وَالْخَامِسُ: بَقَآؤُهَا فِي الْمَشَاهِدِ
الْعِلْمِيَّةِ وَالْمَنَاظِرِ السَّرْمَدِيَّةِ.

وَالسَّادِسُ: بَقَآءُ اَرْوَاحِهَا اِنْ كَانَتْ مِنْ ذَوِى
الْاَرْوَاحِ، وَمَا وَظِيفَتُهَا فِى كَيْفِيَّاتِهَا الْمُتَخَالِفَةِ فِى
مَوْتِهَاوَفَنَآئِهَا وَزَوَالِهَا وَعَدَمِهَا وَظُهُورِهَا
وَاِنْطِفَآئِهَااِلاَّ اِظْهَارُ الْمُقْتَضَيَاتِ لِاَسْمَآءٍ اِلَهِيَّةٍ. فَمِنْ
سِرِّ هَذِهِ الْوَظِيفَةِ صَارَتِ الْمَوْجُودَاتُ كَسَيْلٍ فِى
غَايَةِالسُّرْعَةِ تَتَمَوَّجُ مَوْتاً وَحَيَاةً وَوُجُوداً وَعَدَماً.
وَمِنْ هَذِهِ الْوَظِيفَةِ تَتَظَاهَرُ الْفَعَّالِيَّةُ الدآئِمَةُوَالْخَلاَّقِيَّةُ
الْمُسْتَمِرَّةُ، فَلاَبُدَّ لِى وَلِكُلِّ اَحَدٍاَنْ يَقُولَ

HAŞİYE-1

Bu akıp giden varlıklar ancak birer aynadır ve zeval, fenâ ve bekàlarındataayyünat-ı itibariyelerinin (itibarî varlıklarının) değişmesiyle altıyönden yenilenmeye mazhardır.

Birincisi: Güzel mânâlarının ve misalî hüviyetlerinin bekàsı.

İkincisi: Suretlerinin misalî levhalarda bâkî kalması.

Üçüncüsü: Uhrevî meyvelerinin bekàsı.

Dördüncüsü: Onun için bir nevi varlık demek olan, hafızaların levhalarında temessül eden Rabbânî tesbihlerin bekàsı.

Beşincisi: İlmî meşhedlerde (sahnelerde) ve sermedî (daimî) manzaralarda bekàsı.

Altıncısı: Eğer ruh sahiplerinden ise ruhunun bekàsı.[HAŞİYE] Zira onun ölümünde, fenâsında, zevâlinde, yokluğunda, ortaya çıkışındave sönüp gitmesindeki çeşitli keyfiyet ve görevleri, İlâhî isimlerinmuktazilerini (gerekli kıldığı şeyleri) izhar etmekten ibarettir. Bugörev sırrıdır ki, varlıkları, gayet sür'atle ölüm ve hayat, varlık veyokluk dalgaları arasında gayet sür'atle cereyan eden bir sel halinegetirmiştir. Kâinattaki daimî faaliyetin ve devamlı yaratılışın tezahürü, işte bu görev sırrından doğar. Öyleyse, ben ve herbir fert,

Haşiye-1 Meâli: Ruhun bekàsına dair Yirmi Dokuzuncu Risalede kat'î ve zarurî bir şekilde ve bâhir burhanlarla ispat edildiği gibi, eğer zîruhlardan değilse, hakikatinin kanunları ve mahiyetinin namusları ve teşekkülâtının düsturları bekà bulur. Zira o kanun ve namus ve düstur, o fert ve nevi için bir ruh-u emrî hükmündedir. Nasıl ki bir incir ağacı ölür ve yok olur; onun teşekkülâtının kanunlarından ibaret olan ruh-u emrîsi ise bekà bulur ve zerre gibi çekirdeklerinde devam eder. İşte o ruh-u emrî ölmemiş; belki suretler onun üzerinde yenileniyor, belki mahiyet-i hayatı devam ediyor. Zira onun mahiyeti, bâkî olan Esmâ-i Hüsnâdan bir ismin bir gölgesidir ki, o mahiyet, o bâkî ismin şuâsı altında bekà bulur ve onun hüviyeti dahi pek çok misalî levhalarda devam eder. Öyleyse, adem, zâil bir vücuttan daimî vücutlara geçiş için bir ünvandan başka birşey değildir.

حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ يَعْنِى حَسْبِى مِنْ الْوُجُود اَنِّى اَثَرٌ مِنْ اثَارِ وَاجِب الْوُجُود. كَفَانِى اَنْ سَيَّالٌ مِنْ هٰذَا الْوُجُود الْمُنَوَّرِ الْمَظْهَرِ، مِنْمَلاَيِينَ السَّنَةِ مِنَ الْوُجُودِ الْمُزَوَّرِ الْأَبْتَرِ.

نَعَمْ بِسِرِّ الْاِنْتِسَاب الْاِيمَانِيِّ تَقُومُ دَقِيقَةٌ مِنَ الْوُجُود مَقَامَ اُلُوف السِّنِينَ بِلاَ اِنْتِسَاب اِيمَانِيٍّ، بَلْ تِلْكَالدَّقِيقَةُ أَتَمُّ وَاَوْسَعُ بِمَرَاتِبٍ مِنْ تِلْكَ الْآلاَفِ سَنَةً.

وَكَذَا حَسْبِى مِنَ الْوُجُود وَقِيْمَتِه اَنِّى صَنْعَةُ مَنْ هُوَ فِىالسَّمآءِ عَظَمَتُهُ وَفِى الْاَرْضِ ايَاتُهُ، وَخَلَقَ السَّمٰوَاتِوَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّام وَكَذَا حَسْبِى مِنَ الْوُجُودِ وَكَمَالِهِ أَنِّى مَصْنُوعُ مَنْ زَيَّنَوَنَوَّرَ السَّمآءَ بِمَصَابِيحَ، وَزَيَّنَ وَبَهَّرَ الْاَرْضَبِاَزَاهِيرَ.

وَكَذَا حَسْبِى مِنَ الْفَخْرِ وَالشَّرَف أَنِّى مَخْلُوقٌ وَمَمْلُوكٌ،وَعَبْدٌ لِمَنْ هَذِهِ الْكآئِنَاتُ بِجَمِيع كَمَالاَتِهَاوَمَحَاسِنِهَا ظِلٌّ ضَعِيفٌ بِالنِّسْبَةِ اِلٰى كَمَالِهِ وَجَمَالِهِ،وَمِنْ ايَاتِ كَمَالِهِ وَاِشَارَاتِ جَمَالِهِ.

وَكَذَا حَسْبِى مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَنْ يَدَّخِرُ مَا لاَيُعَدَّ
وَلاَيُحْصَىمِنْ نِعَمِهِ فِى صُنَيْدَقَات لَطِيفَةٍ هِىَ بَيْنَ
[الْكَاف وَالنُّون] فَيَدَّخِرُ بِقُدْرَتِهِ مَلاَيِينَ الْقَنَاطِيرَ فِى
قَبْضَةٍ وَاحِدَةٍ فِيهَاصُنَيْدَقَاتٌ لَطِيفَةٌ تُسَمَّى بُذُوراً
وَنُوىً.

وَكَذَا حَسْبِى مِنْ كُلِّ ذى جَمَال وَذى اِحْسَانٍ،
اَلْجَمِيلُ الرَّحِيمُالَّذى مَا هَذِهِ الْمَصْنُوعَاتُ
الْجَمِيلاَتُ اِلاَّ مَرَايَامُتَفَانِيَةٌ لِتَجَدُّد اَنْوَارِ جَمَالِهِ بِمَرِّ
الْفُصُولِوَالْعُصُورِ وَالدُّهُورِ، وَهَذِهِ النِّعَمُ
الْمُتَوَاتِرَةُوَالْاَثْمَارُ الْمُتَعَاقِبَةُ فِى الرَّبِيعِ وَالصَّيْفِ
مَظَاهِرُلِتَجَدُّدِ مَرَاتِبِ إِنْعَامِهِ

"Allah bize yeter; O ne güzel vekildir" demeliyiz. Yani, varlığı zorunlu olanVâcibü'l-Vücudun eserlerinden bir eser olmak bana varlık olarak yeter.Surî (yüzeysel) ve akîm (sonlu) bir varlık içinde milyonlar senegeçirmektense, böyle mazhar (ayna) ve münevver (nurlanmış) bir varlıkiçinde geçici bir an bana kâfidir.

Evet, imanî intisab (bağ) sırrıyla bir dakikalık varlık, imanî intisabtan(bağdan) mahrum binlerce seneye mukabil gelir. Hattâ o bir dakika,varlık mertebeleri itibarıyla diğer binler seneden daha mükemmel ve daha geniştir.

Kezâ, göklerde büyüklüğü ve yerde âyetleri görünen ve gökleri ve yeri altıgünde yaratan Zâtın san'atı olmam, bana varlık ve varlığın kıymetiitibarıyla yeter. Kezâ, göğü kandillerle süsleyip nurlandıran ve zeminiçiçeklerle göz kamaştırıcı bir şekilde süsleyen Zâtın san'at eseriolmam, bana varlık ve varlığın kemâli itibarıyla yeter.

Kezâ, kâinat bütün kemâller ve güzellikleriyle Onun kemâl ve cemâlinenisbetle bir zayıf gölgeden ve Onun kemâlinin delillerinden ve cemâlinin işaretlerinden ibaret olan Zâtın mahlûku ve memlûkü ve kulu olmam, bana iftihar ve şeref için yeter.

Kezâ, had ve hesaba gelmeyen nimetlerini *kâf*ve *nun* arasındaki lâtif sandukçalarda depolanan ve milyonlarla kantarı tohumve çekirdek denilen bir avuç dolusu lâtif sandukçalarda kudretiyletoplayan Zât, herşey için bana yeter.

Kezâ, bütün cemal ve ihsan sahipleri yerine, bana o herşeyi güzel yaratanCemîl ve her bir varlığa özel rahmet tecellisiyle Rahîm olan Zât yeterki, bu güzel san'at eserleri, mevsimlerin ve asırların ve dehirleringeçmesiyle Onun güzelliğinin nurlarını tazelendirmek için fenâya(yokluğa) mazhar olan aynalardan başka birşey değildir; ve bu bahar veyaz mevsimlerinde tekrarlanan nimetler ve birbirini takip eden meyveler, mahlûkların ve günlerin ve senelerin gelip geçmesiyle Onun daimînimetlerinin tazelenmesi için mahzarlardan (aynalardan) ibarettir.

وَكَذَا حَسْبِى مِنَ الْحَيَاةِ وَمَاهِيَّتِهَا أَنِّى خَرِيطَةٌ
وَفِهْرِسْتَةٌ وَفَذْلَكَةٌ وَمِيزَانٌ وَمِقْيَاسٌ لِجَلَوَاتِ اَسْمآءِ
خَالِقِالْمَوْتِ وَالْحَيَاةِ.

وَكَذَا حَسْبِى مِنَ الْحَيَاةِ وَوَظِيفَتِهَا كَوْنِى كَكَلِمَةٍ
مَكْتُوبَةٍبِقَلَمِ الْقُدْرَةِ، وَمُفْهِمَةٍ دآلَّةٍ عَلٰى اَسْمآءِ
الْقَدِيرِالْمُطْلَقِ الْحَىِّ الْقَيُّومِ بِمَظْهَرِيَّةِ حَيَاتِى
لِلشُّؤُونِالذَّاتِيَّةِ لِفَاطِرِى الَّذِى لَهُ الْاَسْمآءُ الْحُسْنٰى.

وَكَذَا حَسْبِى مِنَ الْحَيَاةِ وَحُقُوقِهَا اِعْلاَنِى وَتَشْهِيرِى
بَيْنَاِخْوَانِى الْمَخْلُوقَاتِ وَاِعْلاَنِى وَاِظْهَارِى لِنَظَرِ
شُهُودِخَالِقِ الْكآئِنَاتِ بِتَزَيُّنِى بِجَلَوَاتِ اَسْمآءِ خَالِقِى
الَّذِىزَيَّنَنِى بِمُرَصَّعَاتِ حُلَّةِ وُجُودِى وَخِلْعَةِ
فِطْرَتِىوَقِلاَدَةِ حَيَاتِى الْمُنْتَظَمَةِ الَّتِى فِيهَا مُزَيَّنَاتُهَدَايَا
رَحْمَتِهِ.

وَكَذَا حَسْبِى مِنْ حُقُوقِ حَيَاتِى فَهْمِى لِتَحِيَّاتِ ذَوِى الْحَيَاةِلِوَاهِبِ الْحَيَاةِ وَشُهُودِى لَهَا وَشَهَادَاتٌ عَلَيْهَا وَكَذَا حَسْبِى مِنْ حُقُوقِ حَيَاتِى تَبَرُّجِى وَتَزَيُّنِى بِمُرَصَّعَاتِجَوَاهِرِ إِحْسَانِهِ بِشُعُورٍ اِيمَانِيٍّ لِلْعَرْضِ لِنَظَرِ شُهُودِسُلْطَانِىَ اَلْاَزَلِيّ.

وَكَذَا حَسْبِى مِنَ الْحَيَاةِ وَلَذَّاتِهَا عِلْمِى وَاِذْعَانِى وَشُعُورِبِوَاِيمَانِى بِأَنِّى عَبْدُهُ وَمَصْنُوعُهُ وَمَخْلُوقُهُ وَفَقِيرُهُوَمُحْتَاجٌ اِلَيْهِ، وَهُوَ خَالِقِى رَحِيمٌ بِى كَرِيمٌ لَطِيفٌمُنْعِمٌ عَلَيَّ يُرَبِّينِى كَمَا يَلِيقُ بِحِكْمَتِهِ وَرَحْمَتِهِ.

وَكَذَا حَسْبِى مِنَ الْحَيَاةِ وَقِيْمَتِهَا مِقْيَاسِيَّتِى بِاَمْثَالِعَجْزِى الْمُطْلَقِ وَفَقْرِى الْمُطْلَقِ وَضَعْفِى الْمُطْلَقِ،لِمَرَاتِبِ قُدْرَةِ الْقَدِيرِ الْمُطْلَقِ وَدَرَجَاتِ رَحْمَةِالرَّحِيمِ الْمُطْلَقِ وَطَبَقَاتِ قُوَّةِ الْقَوِيِّ الْمُطْلَقِ.

Kezâ, ölüm ve hayatın Yaratıcısı olan Allah'ın isimlerinin cilvelerine birharita ve fihriste ve fezleke ve ölçü ve mikyas olmam, bana hayat vehayatın mahiyeti itibarıyla yeter.

Kezâ, bütün Esmâ-i Hüsnânın müsemmâsı (sahibi) olan Fâtırımın (yoktan varedicim) zâtî şe'nlerine (sıfatların mahiyetlerinde bulunan zâtîözelliklerine) hayatımın mazhariyeti sırrıyla, kudret kalemiyle yazılanve o herşeye mutlak gücü yeten Kadîr ve varlıklara hayat veren veKendisi ezelî ve ebedî hayat sahibi olan, bütün varlıkları ayakta tutanve varlığının devamı için hiçbir sebebe muhtaç olmayan Hayy-ı Kayyûmunisimlerini gösterip anlatan bir kelime olmam, hayat ve hayatın göreviitibarıyla bana yeter.

Kezâ, beni, rahmet hediyelerinin süslerini ihtiva eden vücut elbisemin vefıtrat (yaratılış) kaftanımın ve muntazam hayat gerdanlığımın süsleriyle zinetlendiren Yaratıcımın isimlerinin cilveleriyle süslenerekkardeşlerim olan mahlûklara ilân

ve teşhirim ve kâinatın Yaratıcısınınnazar-ı şuhuduna ilânım ve görünmem, hayat ve hayatın hukuku itibarıylabana yeter.

Kezâ, hayatımın hukuku itibarıyla, hayat sahiplerinin Vâhib-i Hayata(hayatlarını verene) olan tahiyyatlarını (manevî hediyelerini) anlamamve onlara şahit olup şahitlik etmem bana yeter.

Kezâ, Ezelî Sultanımın görüşlerine arz olunmanın şuur ve imanında olarak Onun ihsan cevherlerinin süsleriyle süslenip güzelleşmem, hayatımın hukukuolarak bana yeter.

Kezâ, Onun kulu ve san'at eseri ve mahlûku olduğuma ve Ona muhtaç bulunduğuma ve Onun, hikmetine ve rahmetine lâyık bir surette beni terbiye eden vebana lütufta bulunup nimetlerini ihsan eden Hâlık-ı Rahîmim ve Rabb-iKerîmim olduğuna dair iz'ânım ve şuurum ve imanım, hayat ve hayatınlezzeti itibarıyla bana yeter.

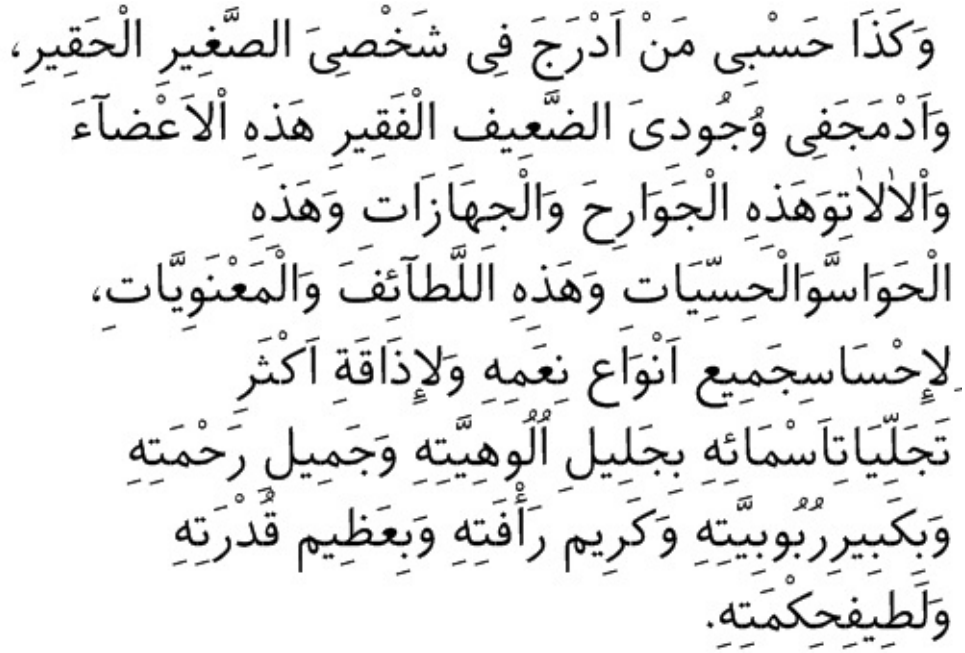
Kezâ, mutlak acz ve mutlak fakr ve mutlak zaafım misaliyle o herşeye kàdirolan Kadîr-i Mutlakın kudret mertebelerine ve o herşeyi rahmetiylekaplayan Rahîm-ı Mutlakın rahmet derecelerine ve o herşeye gücü yetenKaviyy-i Mutlakın kuvvet tabakalarına ölçü teşkil etmem, hayat vehayatın değeri itibarıyla bana yeter.

وَكَذَا حَسْبِي بِمَعْكَسِيَّتِي بِجُزْئِيَّاتِ صِفَاتِي مِنَ
الْعِلْمِوَالْاِرَادَةِ وَالْقُدْرَةِ الْجُزْئِيَّةِ لِفَهْمِ الصِّفَاتِالْمُحِيطَةِ
لِخَالِقِي. فَأَفْهَمُ عِلْمَهُ الْمُحِيطَ بِمِيزَانِ عِلْمِيَ الْجُزْئِيِّ.
وَكَذَا حَسْبِي مِنَ الْكَمَال، عِلْمِي بِأَنَّ إِلٰهِي هُوَ
الْكَامِلُالْمُطْلَقُ، فَكُلُّ مَافِي الْكَوْنِ مِنَ الْكَمَالِ، مِنْ
اٰيَاتِكَمَالِهِ اِشَارَاتٌ اِلٰى كَمَالِهِ.

وَكَذَا حَسْبِي مِنَ الْكَمَال فِي نَفْسِي، اْلاِيمَانُ بِاللّٰهِ، اِذ اْلاِيمَانُ لِلْبَشَرِ مَنْبَعٌ لِكُلّ كَمَالاَتِه. وَكَذَا حَسْبِي مِنْ كُلّ شَيْءٍ لاَنْوَاع حَاجَاتِيَ الْمُطْلُوبَةِبِاَنْوَاع أَلْسِنَةِ جِهَازَاتِيَ الْمُخْتَلِفَةِ، إِلَهِي وَرَبّوَخَالِقِي وَمُصَوّرِيَ الَّذِي لَهُ اْلأَسْمَاءُ الْحُسْنٰىالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي وَيُرَبّيِنِي وَيُدَبّرُنِوَيُكَمّلُنِي جَلَّ جَلاَلُهُ وَعَمَّ نَوَالُهُ

اَلنَّكْتَةُ الرَّابِعَةُ: حَسْبِي لِكُلّ مَطَالِبِي مَنْ فَتَحَ صُورَتِي وَصُورَةَ اَمْثَالِي مِنْ ذَوِي الْحَيَاةِ فِي الْمآءِ بِلَطِيفِ صُنْعِهِ وَلَطِيفِ قُدْرَتِهِوَحِكْمَتِهِ وَلَطِيفِ رُبُوبِيَّتِهِ.

وَكَذَا حَسْبِي لِكُلّ مَقَاصِدِي مَنْ اَنْشَأَنِي وَشَقَّ سَمْعِي وَبَصَرِي،وَأَدْرَجَ فِي جِسْمِي لِسَانًا وَجَنَانًا، وَاَوْدَعَ فِيهَا وَفِيجِهَازَاتِي مَوَازِينَ حَسَّاسَةٍ لاَتُعَدُّ لِوَزْنِ مُدَّخَرَاتِاَنْوَاع خَزَآئِنِ رَحْمَتِهِ. وَكَذَا أَدْمَجَ فِي لِسَانِي وَجَنَانِي وَفِطْرَتِي اٰلاَتٍ جَسَّاسَةً لاَتُحْصٰى لِفَهْمِ اَنْوَاع كُنُوزِ اَسْمآئِهِ.

Kezâ, cüz'î ilim, irade ve kudret gibi sıfatlarımın cüz'îliğinin ölçüsüyleYaratıcımın ihata edici sıfatlarını anlamam bana yeter. Nitekim benimcüz'î ilmimin ölçüsüyle Onun ihata edici ilmini anlarım. Hâkezâ,benim İlâhımın mükemmelliğin sonsuz mertebelerine sahip bir Kâmil-iMutlak olduğuna ve kâinatta kemâlât olarak ne varsa Onun kemâlininâyetlerinden bir âyet ve Onun kemâlinin işaretlerinden bir işaretolduğuna dair bilgim, kemal olarak bana yeter.

Kezâ, nefsimde kemâlât olarak Allah'a iman bana yeter; çünkü insanoğlu için iman bütün kemâlâtın kaynağıdır.

Kezâ, çeşitli organ ve cihazlarımın lisanıyla istenilen çeşitliihtiyaçlarımın hepsi için, bütün Esmâ-i Hüsnânın müsemmâsı (sahibi)olan, beni yediren ve içiren ve terbiye ve tedbir eden ve beni kemâleerdiren, celâli (haşmeti) herşeyden sonsuz derecede yüce olan ve lütufve ihsanı herşeyi kuşatan İlâhım ve Rabbim ve Hâlıkım (Yaratıcım) veMusavvirim (Şekillendirenim) bana yeter.

Dördüncü Nükte

Benim suretimi ve emsalim olan hayat sahiplerinin suretlerini basit bir sudan lâtif san'atıyla ve herşeye nüfuz eden kudreti ve hikmetiyle ve herşeyi her şe'niyle kaplayan rububiyetiyle (rablığıyla) açan Zât, bütüntaleplerim için bana yeter.

Kezâ, beni inşa eden, kulağımı ve gözümü açan, cismime lisanımı ve kalbimiyerleştiren, vücuduma ve organlarıma, rahmet hazinelerinin çeşit çeşitmüddeharatını (depolarını) tartacak hesapsız ölçüler yerleştiren ve kezâ

lisanıma ve kalbime ve yaratılışıma, isimlerinin çeşit çeşitdefinelerini anlamaya yarayacak hesapsız hassas âletler yerleştiren Zât, benim bütün maksatlarıma yeter.

Kezâ, bana bütün enva-ı nimetini ihsas etmek ve ekser isimlerinintecellilerini tattırmak için, celîl ulûhiyetiyle (haşmetli İlâhlığıyla)ve cemîl (güzel) rahmetiyle ve kebîr rububiyetiyle (büyük rablığıyla) ve kerîm re'fetiyle ve büyük kudretiyle ve lâtif hikmetiyle benim küçük ve hakir şahsımda ve zayıf ve fakir vücudumda bu organ ve âletleri ve bucevher ve cihazları ve bu havâss ve hissiyatı ve bu lâtifeleri vemaneviyatı yerleştiren Zât bana yeter.

اَلنُّكْتَةُ الْخَامِسَةُ:

لاَبُدَّ لِي وَلِكُلِّ اَحَدٍ اَنْ يَقُولَ حَالاً وَقَالاً وَمُتَشَكِّراً وَمُفْتَخِراً:

حَسْبِي مَنْ خَلَقَنِي، وَاَخْرَجَنِي مِنْ ظُلْمَةِ الْعَدَم وَأَنْعَمَ عَلَيَّ بِنُورِ الْوُجُود.

وَكَذَا حَسْبِي مَنْ جَعَلَنِي حَيًّا فَأَنْعَمَ عَلَيَّ نِعْمَةَ الْحَيَاةِالَّتِي تُعْطِي لِصَاحِبِهَا كُلَّ شَيْءٍ وَتُمَدُّ يَدَ صَاحِبِهَااِلٰى كُلِّ شَيْءٍ.

وَكَذَا حَسْبِي مَنْ جَعَلَنِي اِنْسَاناً فَأَنْعَمَ عَلَيَّ بِنِعْمَةِالْاِنْسَانِيَّةِ الَّتِي صَيَّرَت الْاِنْسَانَ عَالَماً صَغِيراًاَكْبَرَ مَعْنىً مِنَ الْعَالَمِ الْكَبِيرِ.

وَكَذَا حَسْبِي مَنْ جَعَلَنِي مُؤْمِناً فَأَنْعَمَ عَلَيَّ نِعْمَةَالْاِيمَانِ الَّذِى يُصَيِّرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ كَسُفْرَتَيْنِمَمْلُوءَتَيْنِ مِنَ النِّعَمِ يُقَدِّمُهُمَا اِلَى الْمُؤْمِنِ بِيَدِالْاِيمَانِ.

وَكَذَا حَسْبِى مَنْ جَعَلَنِى مِنْ اُمَّةِ حَبِيبِهِ مُحَمَّد عَلَيْهِاالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، فَأَنْعَمَ عَلَيَّ بِمَا فِى الْاِيمَانِ مِنَالْمَحَبَّةِ وَالْمَحْبُوبِيَّةِ الْاِلَهِيَّةِ، اَلَّتِى هِىَمِنْ أَعْلٰى مَرَاتِبِ الْكَمَالَاتِ الْبَشَرِيَّةِ، وَبِتِلْكَالْمَحَبَّةِ الْاِيمَانِيَّةِ تَمْتَدُّ اَيَادِى اِسْتِفَادَةِالْمُؤْمِنِ اِلَى مَا لَايَتَنَاهٰى مِنْ مُشْتَمِلَاتِ دآئِرَةِالْاِمْكَانِ وَالْوُجُوبِ.

وَكَذَا حَسْبِى مَنْ فَضَّلَنِى جِنْساً وَنَوْعاً وَدِيناً وَاِيمَاناً عَلٰىكَثِيرٍ مِنْ مَخْلُوقَاتِهِ، فَلَمْ يَجْعَلْنِى جَامِداً وَلَاحَيَوَاناً وَلَاضَآلاًّ، فَلَهُ الْحَمْدُ وَلَهُ الشُّكْرُ.

وَكَذَا حَسْبِى مَنْ جَعَلَنِى مَظْهَراً جَامِعاً لِتَجَلِّيَاتِ اَسْمَآئِهِوَاَنْعَمَ عَلَيَّ بِنِعْمَةٍ لَاتَسَعُهَا الْكَآئِنَاتُ بِسِرِّ حَدِيث: لَايَسَعُنِى اَرْضِى وَلَاسَمَآئِى وَيَسَعُنِى قَلْبُ عَبْدِىَ الْمُؤْمِنِ يَعْنِى اِنَّ الْمَاهِيَّةَ الْاِنْسَانِيَّةَ مَظْهَرٌ جَامِعٌ لِجَمِيعِتَجَلِّيَاتِ الْاَسْمَآءِ الْمُتَجَلِّيَةِ فِى جَمِيعِ الْكَآئِنَاتِ.

Beşinci Nükte

Ben ve herbir fert, halen ve kàlen, müteşekkir ve müftehir olarak, şöyle demeliyiz:

Beni yaratan ve yokluk karanlıklarından çıkararak bana varlık nurunu nimet olarak veren Zât bana yeter.

Kezâ, sahibine herşeyi veren ve onun elini herşeye uzatan hayat nimetini bana bağışlayarak beni hayat sahibi yapan Zât bana yeter.

Kezâ, insanı, büyük âlemden mânen daha büyük bir küçük âlem yapan insaniyetnimetini bana bağışlayarak beni insan yapan Zât bana yeter.

Kezâ, dünya ve âhireti nimetlerle dolu iki sofra haline getirerek iman eliyle mü'mine takdim eden iman nimetini bana bağışlayarak beni mü'min yapanZât bana yeter.

Kezâ, beni habibi olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın ümmeti yaparak,imanda bulunan ve bütün kemâlât-ı beşeriye mertebelerinin üstünde olanmuhabbet ve İlâhî muhabbet nimetini bana bağışlayan ve bu imânî muhabbet ile, mü'minin istifadesini imkân (kâinat) ve vücub (Cenâb-ı Hakkınzâtı) dairelerinin sonsuz müştemilâtına (kapsamına) kadar genişleten Zât bana yeter.

Kezâ, beni cansız kılmayıp, hayvan yapmayıp, dalâlette bırakmayarak, cins venevi ve din ve iman itibarıyla mahlûklarının pek çoğundan üstün kılanZât bana yeter ki, hamd de Ona, şükür de Ona mahsustur.

Kezâ, "Ne yere, ne de göğe sığmadım; Ben bir mü'min kulumun kalbine sığdım"meâlindeki hadisin sırrıyla, yani, bütün kâinatta tecellî eden İlâhîisimlerin bütün tecellilerine insanın câmi bir mazhar (ayna) olmasısırrıyla, kâinata sığmayan bir nimeti bana bağışlayarak beni isimlerinin tecellilerine içine alan bir ayna yapan Zât bana yeter.

وَكَذَا حَسْبِي مَنِ اشْتَرٰى مُلْكَهُ الَّذِى عِنْدِى مِنِّى،
لِيَحْفَظَهُ لِى ثُمَّ يُعِيدَهُ اِلَيَّ، وَاَعْطَانَا ثَمَنَهُ الْجَنَّةَ،
فَلَهُالشُّكْرُ وَلَهُ الْحَمْدُ بِعَدَدِ ضَرْبِ ذَرَّاتِ وُجُودِى
فِذَرَّاتِ الْكَآئِنَاتِ.
حَسْبِى رَبِّى جَلَّ اللّٰهُ
نُوْرْ مُحَمَّدْ صَلَّى اللّٰهُ
لاَ إِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ
حَسْبِى رَبِّى جَلَّ اللّٰهُ
سِرُّ قَلْبِى ذِكْرُ اللّٰهُ
ذِكْرُ اَحْمَدْ صَلَّى اللّٰهُ

لاَ إِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ

Kezâ, bende bulunan mülkünü muhafaza etmek üzere benden satın alarak sonrabana iade eden ve karşılığında bize Cenneti veren Zât bana yeter.Vücudumun zerrelerinin kâinatın zerreleriyle çarpımı sayısınca Ona şükür ve hamd olsun.

Hasbî Rabbî Cellallah.

Nûr Muhammed Sallallah.

Lâilâhe illallah.

Hasbî Rabbî Cellallah.

Sirru kalbî zikrullah.

Zikrü Ahmed Sallallah.

Lâilâhe illallah.

اَلْبَابُ السّادِسُ

فِي [لاَ حَوْلَ وَلاَقُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيم] وَهٰذِهِ الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ الْمُبَارَكَةُ خَامِسَةٌ مِنَ الْخَمْسِالْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ الْمَشْهُورَاتِ الَّتِي هِيَ: سُبْحَانَ اللّٰهِ. وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ، وَلاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ، وَاللّٰهُ اَكْبَرُ، وَلاَ حَوْلَ وَلاَقُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيم HAŞİYE-1

إِلٰهِي وَسَيِّدِي وَمَالِكِي!

لِي فَقْرٌ بِلاَ نِهَايَةٍ، مَعَ أَنَّ حَاجَاتِي وَمَطَالِبِي لاَ تُعَدُّ وَلاَتحْصىٰ، وَتَقْصُرُ يَدِي عَنْ أَدْنٰى مَطَالِبِي. فَلاَ حَوْلَ وَلاَقُوَّةَ إِلاَّ بِكَ يَا رَبِّيَ الرَّحِيمَ! وَيَاَ خَالِقِيَ الْكَرِيمَ! يَا حَسِيبُ يَا وَكِيلُ يَا كَافِي.

ALTINCI BAB

HAŞİYE لاَحَوْلَ وَلاَقُوَّةَ اِلاّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيم **Hakkındadır.**

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Ey İlâhım ve Seyyidim ve Mâlikim,

Fakrım sınırsızdır. İhtiyaçlarım ve isteklerim had ve hesaba gelmez. Benimelim ise, isteklerimin en küçüğüne bile yetişmez. Kudret ve kuvvet ancak Senindir, ey her bir varlığı terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulunduran ve sonsuz şefkat ve merhamet sahibi olan Rabb-i Rahîmim ve ey herşeyi yoktan yaratan ve ikramı bol olan Hâlık-ı Kerîmim! Eyvarlıkların bütün amellerini kaydedip muhasebelerini bir anda gören veonların her türlü ihtiyaçlarını görüp gözeten Hasîb, ey Kendisine tevekkül edenlerin işlerini en güzel şekliyle üstlenen, isteklerine en güzelşekilde cevap veren ve bütün dertlerini en güzel

şekilde gideren Vekîl,ey isimlerinin tecellileri varlıkların her türlü ihtiyaçlarına yetenKâfi!

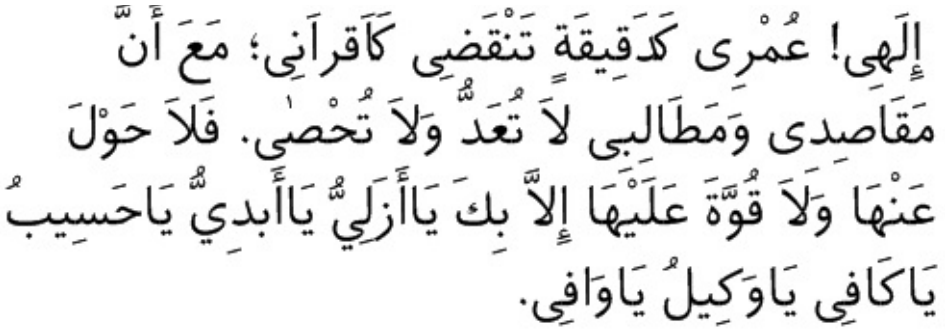
Haşiye-1 Çok risalelerde beyan etmişiz ki, insanın fıtratında hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir fakr bulunmakla beraber, hadsiz a'dâsı ve nihayetsiz metalibi vardır. İnsan, bu acz, bu fakrdan fıtraten bir Kadîr, bir Rahîme ilticaya muhtaçtır. Nasıl ki, Hasbünallahü ve ni'me'l-Vekîl birinci cümlesini aczine merhem ve bütün a'dâsına karşı bir melce gösterir. Ve ni'me'l-Vekîl cümlesi de fakrına deva ve bütün metalibine bir vesileyi gösterdiği gibi, Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-Aliyyi'l-Azîm dahi başka bir surette, aynen Hasbünallah gibi, acz ve fakr-ı beşerînin ilâcı, ve lâ havle kelimesi a'dâsına karşı nokta-i istinadı kendi kuvvetinden teberrî etmekle kuvve-i İlâhiyeye iltica, ve lâ kuvvete kelimesiyle metalibine, hâcâtına vesile-i mutlak tevekkül ile kudret-i İlâhiyeye itimaddır. Bu lâ havle ve lâ kuvvete cümlesinin pek çok meratibini kendimde tecrübeyle hissetmiştim. O mertebeleri birer birer kısakelimelerle işaretler koymuşum. O işaretler vasıtasıyla o meratiplerimülâhaza ediyorum. Bu babda kısmen o mertebeleri remzeden kelimeler aynen zikredilecektir.

إِلٰهِي! إِخْتِيَارِي كَشَعْرَةٍ ضَعِيفَةٍ، وَآمَالِي لاَتحْصٰى.
فَأَعْجَزُ دَائِمًا عَمّا لاَ اَسْتَغْنِي عَنْهَا أَبدًا. فَلاَ حَوْلَ
وَلاَقُوَّةَ إِلاَّ بِكَ يَاغَنِيُّ يَاكَرِيمُ يَاكَفِيلُ يَاوَكِيلُ
يَاحَسِيبُ يَاكَافِي.

إِلٰهِي وَسَيِّدِي وَمَالِكِي!

إِقْتِدَارِي كَذَرَّةٍ ضَعِيفَةٍ، مَعَ أَنَّ اْلاَعْدَاءَ وَالْعِلَلَ
وَاْلاَوْهَامَ وَاْلاَهْوَالَ وَاْلآلاَمَ وَاْلاَسْقَامَ وَالظُّلَمَات
وَالضَّلاَلَوَاْلاَسْفَارَ الطِّوَالَ مَا لاَ تُحْصٰى. فَلاَ حَوْلَ
عَنْهَا، وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى مُقَابَلَتِهَا إِلاَّ بِكَيَاقَوِيُّ يَاقَدِيرُ
يَاقَرِيبُ يَامُجِيبُ يَاحَفِيظُ يَاوَكِيلُ.

إِلٰهِي! حَيَاتِي كَشُعْلَةٍ تَنْطَفِئُ كَأَمْثَالِي. وَآمَالِي
لاَتحْصٰى. فَلاَ حَوْلَ عَنْ طَلَبِ تِلْكَ اْلاَمَال، وَلاَقُوَّةَ
عَلٰى تَحْصِيلِهَاإِلاَّ بِكَ يَاحَيُّ يَاقَيُّومُ يَاحَسِيبُ يَاكَافِي
يَاوَكِيلُيَاوَافِي.

إِلَهِي! عُمْرِى كَدَقِيقَةٍ تَنْقَضِى كَاَقرانِى؛ مَعَ أَنَّ
مَقَاصِدِى وَمَطَالِبِى لاَ تُعَدُّ وَلاَ تُحْصٰى. فَلاَ حَوْلَ
عَنْهَا وَلاَ قُوَّةَ عَلَيْهَا إِلاَّ بِكَ يَاأَزَلِيُّ يَاأَبدِيُّ يَاحَسِيبُ
يَاكَافِي يَاوَكِيلُ يَاوَافِي.

İlâhî, ihtiyarım (iradem) zayıf bir kıl gibi; emellerim ise hesaba gelmez.Hiçbir zaman vazgeçemeyeceğim şeylere ulaşmaktan ise, her zaman âcizim.Kudret ve kuvvet ancak Senindir, ey hiçbir varlığa ve hiçbir şeye muhtaç olmayan ve servet ve zenginliğinin sınırı bulunmayan Ganî, ey bütüncanlıları çeşitli duygularla donatıp sayısız rahmet meyvelerini venimetlerini önlerine seren ve iyiliği bol olan Kerîm, ey bütünvarlıklara lâzım olan herşeyi noksansız, vakti vaktine yetiştiren Kefîl, ey varlıkların bütün amellerini kaydedip muhasebelerini bir anda görenve onların her türlü ihtiyaçlarını görüp gözeten Hasîb, ey isimlerinintecellileri varlıkların her türlü ihtiyaçlarına yeten Kâfî!

Ey İlâhım ve Seyyidim ve Mâlikim,

Benim iktidarım bir zayıf zerre gibidir. Düşmanlar, illetler, kuruntular,korkular, elemler, hastalıklar, zulmetler, sapıklıklar ve uzun seferlerise hesaba gelmez. Bütün bunlardan beni kurtaracak kudret ve onlarakarşılık verecek kuvvet ancak Senindir, ey kuvveti bütün kâinatıkaplamış ve bütün varlıkları zaptederek hükmü altına almış olan Kavî, ey dilediği herşeyi en mükemmel şekilde sür'atle ve kolayca yaratabilen ve kâinattaki herşeyi sonsuz kudreti altında tutan Kadîr, ey herşeyeherşeyden daha yakın olan Karîb, ey dualara en güzel şekilde cevap veren Mücîb, ey bütün varlıkların, hallerinden hareketlerine kadar herşeyinive bilhassa insanların ve cinlerin bütün amellerini dikkatle kaydedipkoruyan ve bütün varlıkları her türlü kötülük ve tehlikelere karşımuhafaza eden Hafîz, ey Kendisine tevekkül edenlere başarı ihsan eden,isteklerine cevap veren ve bütün dertlerini gideren Vekîl!

İlâhî! Tıpkı benzerlerim gibi, benim de hayatım çabuk söner bir parıltıcıktır. Emellerim ise hesaba gelmez. Bütün bunları isteme ihtiyacınıhissettirmeyecek kudret ve onları elde etmeye yetecek kuvvet ancak Senin kudret ve kuvvetindir, ey her an diri olup her canlıya hayat veren ve herşeyi ayakta tutan Hayy-ı Kayyûm, ey varlıkların bütün amellerini kaydedip muhasebelerini biranda gören ve onların her türlü ihtiyaçlarını görüp gözeten ve sonsuzrahmeti benim herşeyime yeter deyip, Kendisine tevekkül edenlerin hertürlü ihtiyacına yetişen Hasîb-i Kâfî, ey Kendisine tevekkül edenlerebaşarı ihsan eden, isteklerine cevap

veren ve bütün dertlerini giderenve vaadini yerine getirmesinde şüphe olmayan ve bütün varlıklarınihtiyaçlarını kudret ve rahmetiyle gideren Vekîl-i Vâfî!

İlâhî! Tıpkı akranım gibi, benim ömrüm de tükenip gidecek bir dakikadanibarettir. Maksat ve isteklerim ise had ve hesaba gelmez. Onlara karşıkoyacak kudret ve onlara yetecek kuvvet, ancak Senin kudret vekuvvetindir, ey varlığının başlangıcı ve sonu olmayan Ezelî ve Ebedî, ey varlıkların bütün amellerini kaydedip muhasebelerini bir anda gören veonların her türlü ihtiyaçlarını görüp gözeten ve sonsuz rahmeti benimherşeyime yeter deyip, Kendisine tevekkül edenlerin her türlü ihtiyacına yetişen Hasîb-i Kâfî, ey Kendisine tevekkül edenlere işlerinde başarıihsan eden, isteklerine cevap veren ve bütün dertlerini gideren vevaadini yerine getirmesinde şüphe olmayan ve bütün varlıklarınihtiyaçlarını kudret ve rahmetiyle gideren Vekîl-i Vâfî!

إِلٰهِي! شُعُورِي كَلَمْعَةٍ تَزُولُ؛ مَعَ أَنَّ مَا يَلْزَمُ
مُحَافَظَتُهُ مِنْ أَنوَارِ مَعْرِفَتِكَ، وَمَا يَلْزَمُ التَّحَفُّظُ مِنْهُ
مِنَ الظُّلَمَاتِوَالضَّلَالَاتِ لَاتَعَدُّ وَلَاتُحْصٰى. فَلَا حَوْلَ
عَنْ تِلْكَ الظُّلَمَاتِ وَالضَّلَالَاتِ وَلَا قُوَّةَ عَلٰىهَاتِيكَ
الْاَنوَارِ وَالْهِدَايَاتِ إِلَّا بِكَ يَاعَلِيمُ يَاخَبِيرُيَاحَسِيبُ
يَاكَافِي يَاحَفِيظُ يَاوَكِيلُ.

إِلٰهِي! لِي نَفْسٌ هَلُوعٌ وَقَلبٌ جَزُوعٌ وَصَبرٌ ضَعِيفٌ
وَجِسْمٌ نَحِيفٌوَبَدَنٌ عَلِيلٌ ذَلِيلٌ، مَعَ أَنَّ الْمَحْمُولَ
عَلَيَّ مِنَالْاَحْمَالِ الْمَادِّيةِ وَالْمَعْنَوِيَّةِ ثَقِيلٌ ثَقِيلٌ. فَلَا
حَوْلَ عَنْ تِلْكَ الْاَحْمَالِ وَلَا قُوَّةَ عَلٰى حَمْلِهَا إِلَّابِكَ
يَارَبِّى الرَّحِيمُ يَاخَالِقِي الْكَرِيمُ يَاحَسِيبُ
يَاكَافِيَاوَكِيلُ يَاوَافِي.

إِلٰهِي! لِي مِنَ الزَّمَانِ آنٌ يَسِيلُ فِي سَيْلٍ وَاسِعٍ سَرِيعِ الْجَرَيَانِ؛وَلِيَ مِنَ الْمَكَانِ مِقْدَارُ الْقَبْرِ مَعَ عَلاَقَتِي بِسَائِرِالْاَمْكِنَةِ وَالْاَزْمِنَةِ. فَلاَ حَوْلَ عَنِ الْعَلاَقَةِ بِهَا، وَلاَقُوَّةَ عَلَى الْوُصُولِإِلَى مَا فِيهَا إِلاَّ بِكَ يَارَبَّ الْاَمْكِنَةِ وَالْاَكْوَانِ،وَيَارَبَّ الدُّهُورِ وَالْاَزْمَانِ يَاحَسِيبُ يَاكَافِي يَاكَفِيلُيَاوَافِي.

إِلٰهِي! لِي عَجْزٌ بِلاَ نِهَايَةٍ وَضَعْفٌ بِلاَ غَايَةٍ، مَعَ أَنَّ أَعْدَائِيوَمَا يُؤْلِمُنِي وَمَا أَخَافُ مِنْهُ وَمَا يُهَدِّدُنِي مِنَالْبَلاَيَا وَالْآفَاتِ مَا لاَ تُحْصَى.

İlâhî! Şuurum, sönüp giden bir lem'acıktır (parıltıcıktır). Seni tanımaklameydana gelen nurların muhafazası ve inkâr karanlığı ve dalâletlerdenkorunmak için bana lâzım olan şeyler, had ve hesaba gelmeyecek kadarçoktur. O inkâr karanlığı ve dalâletlerden koruyacak kudret ve o hidayet ve nurlara beni eriştirecek kuvvet, ancak Senin kudret ve kuvvetindir,ey küçük, büyük, gizli, açık herşeyi bilen Alîm, ey herşeyden hakkıylahaberdâr olan Habîr, ey varlıkların bütün amellerini kaydedipmuhasebelerini bir anda gören ve onların her türlü ihtiyaçlarını görüpgözeten Hasîb, ey sonsuz rahmeti benim herşeyime yeter deyip, Kendisinetevekkül edenlerin her türlü ihtiyacına yetişen Kâfî, ey bütünvarlıkların, hallerinden hareketlerine kadar herşeyini kaydedip koruyanve varlıkların asıllarını ve nesillerini tohumlarda ve çekirdeklerdemuhafaza eden ve insanların ve cinlerin bütün amellerini dikkatlekaydedip koruyan ve bütün varlıkların her türlü kötülük ve tehlikelerekarşı muhafaza eden Hafîz, ey Kendisine tevekkül edenlere işlerindebaşarı ihsan eden, isteklerine cevap veren ve bütün dertlerini giderenVekîl!

İlâhî! Nefsim sabırsızdır, kalbim feryad eder durur. Sabrım zayıf, cismimnahif, bedenim hasta ve zelildir. Buna karşılık üzerimdeki maddî vemânevî yükler ağır, hem de pek ağırdır. Bütün bu yüklerin ağırlığındanbeni kurtaracak kudret ve onları yüklenmeye beni muktedir kılacakkuvvet, ancak Senin kudret ve kuvvetindir, ey herşeyi terbiye ve idareeden ve herbir varlığa

merhamet ve şefkat gösteren Rabb-i Rahîmim ve eyherşeyi yoktan yaratan ve sonsuz cömertlik sahibi olan Hâlık-ı Kerîmim,ey varlıkların bütün amellerini kaydedip muhasebelerini bir anda görenve onların her türlü ihtiyaçlarını görüp gözeten Hasîb, ey sonsuzrahmeti benim herşeyime yeter deyip, Kendisine tevekkül edenlerin hertürlü ihtiyacına yetişen Kâfî, ey Kendisine tevekkül edenlere işlerindebaşarı ihsan eden, isteklerine cevap veren ve bütün dertlerini giderenVekîl, ey vaadini yerine getirmesinde şüphe olmayan ve bütün varlıkların ihtiyaçlarını kudret ve rahmetiyle gideren Vâfî!

İlâhî! Zaman denilen ve hızla akan büyük bir selden benim nasibim, çabuk akıpgiden bir andan ibarettir. Mekândan nasibim ise ancak bir kabirkadardır. Bununla beraber, sair bütün mekânlarla ve zamanlarla benimalâkam var. İşte o alâkalara ulaştıracak kudret ve bütün o zamanve mekânlardakine beni kavuşturacak kuvvet, ancak Senin kudret vekuvvetindir, ey bütün kâinat ve mekânların Rabbi, ey bütün asırların vezamanların Rabbi, ey varlıkların bütün amellerini kaydedipmuhasebelerini bir anda gören ve onların her türlü ihtiyaçlarını görüpgözeten ve sonsuz rahmeti benim herşeyime yeter deyip, Kendisinetevekkül edenlerin her türlü ihtiyacına yetişen Hasîb-i Kâfî, ey bütünvarlıklara lâzım olan herşeyi noksansız, vakti vaktine yetiştiren vevaadini yerine getirmesinde şüphe olmayan ve bütün varlıklarınihtiyaçlarını kudret ve rahmetiyle gideren Kefîl-i Vâfî!

İlâhî! Aczim sonsuz, zayıflığım sınırsızdır. Bana elem veren düşmanlarım vebeni korkutan ve tehdit eden belâlar ve âfetler ise sayısızdır.

فَلاَ حَوْلَ عَنْ هَجَمَاتِهَا وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى دَفْعِهَا إِلاَّ بِكَيَاقَوِيُّ يَاقَدِيرُ يَاقَرِيبُ يَارَقِيبُ يَاكَفِيلُ يَاوَكِيلُيَاحَفِيظُ يَاكَافِي.

إِلٰهِي! لِي فَقْرٌ بِلاَ غَايَةٍ وَفَاقَةٌ بِلاَ نِهَايَةٍ؛ مَعَ أَنَّ حَاجَاتِي وَمَطَالِبِي وَوَظَائِفِي مَا لاَ تُحْصٰى. فَلاَ حَوْلَ عَنْهَا وَلاَقُوَّةَ عَلَيْهَا إِلاَّ بِكَ يَاغَنِيُّ يَاكَرِيمُ يَامُغْنِي يَارَحِيمُ.

إِلٰهِي تَبَرَّأْتُ إِلَيْكَ مِنْ حَوْلِي وَقُوَّتِي، وَالْتجأْتُ إِلٰىحَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ فَلاَ تَكِلْنِي اِلٰى حَوْلِي وَقُوَّتِي. وَارْحَمْ عَجْزِي وَضَعْفِي وَفَقْرِي وَفَاقَتِي. فَقَدْ ضَاقَ صَدْرِي، وَضَاعَ عُمْرِي، وَفنٰى صَبْرِي، وَتَاهَ فِكْرِي،وَأَنتَ الْعَالِمُ بِسِرِّي وَجَهْرِي، وَأَنتَ الْمَالِكُ لِنَفْعِيوَضَرِّي، وَأَنتَ الْقَادِرُ عَلٰى تَفْرِيج كَرْبِي وَتيسِيرِ عُسْرِي. فَفَرِّجْ كُلَّ كَرْبتِي وَيَسِّرْ عَلَيَّ وَعَلٰى إِخْوَانِي كُلَّ عَسَيْرٍ.

إِلٰهِي!لاَ حَوْلَ عَنِ الزَّمَانِ الْآتِي، وَعَنْ اَهْوَالِهِ مَعَ سَوْقِإِلَيْهِ؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى الْمَاضِي وَلَذَائِذِهِ مَعَ عَلاقَةٍ بِهِ إِلاّ بِكَ ياأزَلِيُّ ياأبَدِيُّ.

إِلٰهِي! لاَ حَوْلَ عَنِ الزَّوَالِ الَّذِى أَخَافُ وَلاَ أَخْلِصُ مِنْهُ؛ وَلاَقُوَّةَ عَلٰى إِعَادَةِ مَا فَاتَ مِنْ حَيَاتِيَ الَّتِى أَتَحَسَّرُهَا، وَلاَ أَصِلُ إِلَيْهَا إِلاَّ بِكَ يَاسَرْمَدِيُّ يَابَاقِي.

Onların hücumlarına karşı dayanak noktası olacak kudret ve onları def edecekkuvvet, ancak Senin kudret ve kuvvetindir, ey sınırsız kuvvet sahibiKavî, ey herşeyi sonsuz kudreti altında tutan Kadîr, ey sonsuzyüceliğiyle beraber herşeye herşeyden daha yakın olan Karîb, ey bütünvarlıkların hallerini her an görüp gözetleyen ve bütün hal vehareketlerini kaydeden Rakîb, ey bütün varlıklara lâzım olan herşeyinoksansız, vakti vaktine yetiştiren Kefîl, ey Kendisine tevekküledenlere başarı ihsan eden, isteklerine cevap veren ve bütün dertlerinigideren Vekîl, ey bütün varlıkların, hallerinden hareketlerine kadarherşeyini kaydedip koruyan ve varlıkların asıllarını ve nesillerinitohumlarda ve çekirdeklerde muhafaza eden ve insanların ve cinlerinbütün amellerini dikkatle kaydedip koruyan ve bütün varlıkların hertürlü kötülük ve tehlikelere karşı muhafaza eden Hafîz, ey güzelisimlerinin sonsuz

hazineleri herşeyin her ihtiyacını her zaman enmükemmel şekilde karşılayan Kâfî!

İlâhî! Fakrım (fakirliğim) sınırsız, ihtiyacım sonsuzdur. İhtiyaçlarım,isteklerim ve vazifelerim ise hesaba gelmez. Onlara karşı koyacak kudret ve onları gerçekleştirecek kuvvet ancak Senin kudret ve kuvvetindir, ey hiçbir varlığa ve hiçbir şeye muhtaç olmayan ve servet ve zenginliğinin sınırı bulunmayan Ganî, ey bütün canlıları çeşitli duygularla donatıpsayısız rahmet meyvelerini ve nimetlerini önlerine seren ve iyiliği bololan Kerîm, ey Kendisinin bitmez tükenmez zenginliğinden medetbekleyenleri zenginliğine mazhar eden Muğnî, ey rahmeti herşeyikuşatmakla birlikte imanlı kullarına hususî ihsan ve şefkatte bulunanRahîm!

İlâhî! Kendi kudret ve kuvvetimden vazgeçip Senin kudret ve kuvvetinesığındım. Beni kendi kudret ve kuvvetime terk etme, ey herbir varlığayaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri veren, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulunduran Rabbim! Benimacizliğime ve zayıflığıma, fakirliğime ve ihtiyaçlarıma merhamet et.Göğsüm daraldı, ömrüm gitti, sabrım bitti, fikrim uçup gitti. İçimi de,dışımı da en iyi Sen bilirsin. Bana fayda ve zarar verecek şeylerin asıl sahibi Sensin. Üzüntümü sevince, güçlüklerimi kolaylığa çevirebilecekolan da Sensin. Bütün sıkıntılarımı gider, benim ve kardeşlerimin bütüngüçlüklerini kolaylaştır.

İlâhî! Sevk edilmekte olduğum geleceğe, ondaki korkulara karşı bir dayanaknoktası olacak kudret, bağlantılı olduğum geçmişe ve lezzetlerine karşıkuvvet, ancak Senin kudret ve kuvvetindir, ey başlangıcı ve sonu olmayan Ezelî ve Ebedî!

İlâhî! Korktuğum ve kurtulamadığım zevale (yok olmaya) karşı dayanak noktasıolacak kudret ve hayatımdan kaybolup giden ve beni üzüntüye sevk edenşeyleri bana tekrar verecek kuvvet, ancak Senin kudret ve kuvvetindir,ey varlığı sürekli olan Sermedî, ey bütün isimleri, sıfatları ve zâtıile ebediyen var olan ve yok olması asla mümkün olmayan Bâkî!

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنْ ظُلْمَةِ الْعَدَمِ؛ وَلاَقُوَّةَ عَلٰى نُورِ الْوُجُودِ إِلاَّ بِكَ يَامُوجِدُ يَامَوْجُودُ يَاقَدِيمُ.

إِلَهِي! لاحَولَ عَنِ المَضارِّ اللاّحِقَةِ بِالحَياةِ؛ وَلا قُوَّةَ عَلى المَسارِّ اللاّزِمَةِ لِلحَياةِ إلاّ بِكَ يامُدَبِّرُ ياحكيمُ.

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنِ ٱلآلاَمِ الْهَاجِمَةِ عَلٰى ذِى الشُّعُورِ؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلٰىاللَّذَائِذِ الْمَطْلُوبَةِ لِذِى الْحِسِّ إِلاَّ بِكَ يَامُرَبِّيَاكَرِيمُ.

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنِ الْمَسَاوِىَ الْعَارِضَةِ لِذَوِى الْعُقُولِ؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلٰىالْمَحَاسِنِ الْمُزَينةِ لِذَوِى الْهِمَمِ إِلاَّ بِكَ يَامُحْسِنُيَاكَرِيمُ.

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنِ النِّقَمِ لاَهْلِ الْعِصْيَان؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى النِّعَمِلاَهْلِ الطَّاعَاتِ إِلاَّ بِكَ يَاغَفُورُ يَامُنْعِمُ.

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنِ ٱلاَحْزَان؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى ٱلاَفرَاحِ إِلاَّ بِك. فَإِنَّكَ أَنتَ الَّذِى أَضْحَكَ وَاَبْكٰى يَاجَمِيلُ يَاجَلِيلُ.

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنِ الْعِلَلِ، وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى الْعَافِيَةِ إِلاَّ بِكَ يَاشَافِي يَامُعَافِي.

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنِ ٱلآلاَمِ؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى ٱلآمَالِ إِلاَّ بِكَ يَامُنْجِي يَامُغِيثُ.

İlâhî! Hiçlik karanlığından kurtaracak kudret ve varlık nuruna ulaştıracakkuvvet, ancak Senin kudret ve kuvvetindir, ey herşeyi icad eden Mûcid,ey her an her yerde var olan ve varlığı ezelî ve ebedî olan Mevcud, eyvarlığının başlangıcı olmayan ve ezelden beri var olan Kadîm!

İlâhî! Hayatla beraber gelen zararlardan beni kurtaracak kudret ve hayatınayrılmaz bir parçası olan sevinci getirecek kuvvet ancak Senin kudret ve kuvvetindir, ey bütün varlıkları gayet intizam ve nizam içinde idareeden ve hayatlarını devam ettirebilmeleri için her varlığın her türlütedbirini alan Müdebbir, ey herşeyi hikmetle gören Hakîm!

İlâhî! Şuur sahiplerine hücum eden elemlerden koruyacak kudret, hissahiplerinin istedikleri olan lezzetlere eriştirecek kuvvet ancak Seninkudret ve kuvvetindir, ey herşeyi terbiye eden, ihtiyaçlarını verenMürebbî, ey bütün canlıları çeşitli duygularla donatıp sayısız rahmetmeyvelerini ve nimetlerini önlerine seren ve iyiliği bol Kerîm!

İlâhî! Akıl sahiplerinin maruz kaldığı kötülüklerden onları koruyacak olankudret ve himmet sahiplerini güzelliklere eriştirecek kuvvet ancak Senin kudret ve kuvvetindir, ey kâinatta görünen bütün iyilik, güzellik veikramlar güzel isimlerinin birer ihsanı olan Muhsin, ey bütün canlılarıçeşitli duygularla donatıp sayısız rahmet meyvelerini ve nimetleriniönlerine seren ve iyiliği bol olan Kerîm!

İlâhî! İsyancıların başlarına gelen nikmetlere (cezalara) karşı kudret ve Sana itaat edenlere erişen nimetler için kuvvet, ancak Senin kudret vekuvvetindir, ey bütün günahları bağışlayan Gafûr, ey varlıklara çeşitlivesilelerle nimetler ihsan eden Mün'im!

İlâhî! Hüzünlere karşı dayanak noktası ancak Senin kudretin, ferahaeriştirecek kuvvet ancak Senin kuvvetindir. Çünkü güldüren de Sensin,ağlatan da, ey sıfatlarının ve isimlerinin tecellisinde güzelliğinsonsuz mertebeleri bulunan ve kâinattaki bütün güzelliklerin kaynağıolan Cemîl, ey sonsuz haşmet ve yüceliğine lâyık sıfatları olan vehaşmetini varlıklar üzerinde gösteren Celîl!

İlâhî! Hastalıklara karşı dayanak noktası Senin kudretin, âfiyeti veren kuvvet ancak Senin kuvvetindir, ey maddî ve mânevî hastalara şifâ ihsan edenŞâfî, ey maddî ve manevî dertleri giderip afiyet ve sağlık veren Muâfî!

İlâhî! Elemlere karşı dayanak noktası ancak Senin kudretin, emeller içinkavuşma vesilesi ancak Senin kuvvetindir, ey Kendisine sığınanları hertürlü felâket ve tehlikelerden kurtaran Müncî, ey güç durumda olanlarayardım eden ve ummadıkları yerlerden ihtiyaçlarını ellerine veren Mugîs!

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنِ الظُّلُمَاتِ؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلَى الاَنوَارِ إِلاَّ بِكَ يَانُورُ يَاهَادِي.

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنِ الشُّرُورِ مُطْلَقاً؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلَى الْخَيْرَاتِ أَصْلاً إِلاَّ بِكَ يَامَنْ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَئٍ قَدِيرٌ،وَبِعِبَادِهِ بَصِيرٌ، وَبِحَوَايِجِ مَخْلُوقَاتِهِ خَبِيرٌ.

إِلٰهِي! لاَحَوْلَ عَنِ الْمَعَاصِي إِلاَّ بِعِصْمَتِكَ؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلَى الطّاعَةِ إِلاَّ بِتَوْفِيقِكَ يَامُوَفِّقُ يَامُعِينُ.

إِلٰهِي! لِي عَلاَقَاتٌ شَدِيدَةٌ مَعَ نَوْعِيَ الْاِنسَانِيّ، مَعَ أَنَّ آيةَ [كُلُّ نَفْسٍ ذآئِقَةُ الْمَوْتِ] تُهَدِّدُنِي وَتطْفِيٌ آمَالِي الْمُتَعَلّقَةِ بِنَوْعِي وَجِنْسِي، وَتنعِي عَلَيَّ بِمَوْتِهِمَا. فَلاَ حَوْلَ عَنْ ذَاكَ الْحُزْنِ الْاَلِيمِ النّاشِئِ مِنْ ذَلِكَ الْمَوْتِوَالنَّعِيْ، وَلاَ قُوَّةَ عَلَى تَسَلٍّ يَمْلأُ مَحَلَّ مَازَالَ عَنْقَلْبِي وَرُوحِي إِلاَّ بِكَ. فَاَنْتَ الَّذِى تَكْفِي عَنْ كُلِّ شَيْءٍ، وَلاَ يكْفِي عَنْكَ كُلُّ شَيْءٍ.

إِلٰهِي! لِي عَلاَقَاتٌ شَدِيدَةٌ مَعَ دُنْيَاىَ الّتِي كَبَيْتِي وَمَنْزِلِي؛ مَعَ أَنَّ آيةَ [كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلاَلِ وَالْاِكْرَام] تُعْلِنُ خَرَابِيّةَ بَيْتِي هٰذَا، وَزَوَالَ مَحْبُوبَاتِي الّتِي سَاكَنْتُهُمْ فِي ذَلِكَ الْبَيْتِ الْمُنْهَدِم؛ وَلاَحَولَ عَنْ هٰذِهِ الْمُصِيبَةِ الْهَائِلَةِ، وَعَنِ الْفِرَاقَاتِ مِنَ الْأَحْبَابِ الْآفِلَةِ؛ وَلاَقُوَّةَ عَلَى مَا يُسَلِّينِي عَنْهَا، وَيَقُومُ مَقَامَهَا إِلاَّ بِكَيَا مَنْ يَقُومُ جِلْوَةٌ مِنْ تَجَلِّيَاتِ رَحْمَتِهِ مَقَامَ كُلِّ مَافَارَقَنِي.

İlâhî! Karanlıklara karşı dayanak noktası Senin kudretin, nuru ihsan eden iseancak Senin kuvvetindir, ey bütün karanlıkları aydınlatan Nur, eyvarlıkları yaratılış gayesine sevk eden ve dilediğine doğru yolugösteren Hâdî!

İlâhî! Şerden mutlak kurtuluş Senin kudretinle, hayırların aslına erişmekancak Senin kuvvetinledir, ey bütün hayır elinde bulunan Zât, ey gücüherşeye yeten Kadîr, ey kullarını her haliyle gören Basîr, eymahlûkatının bütün ihtiyaçlarından

haberdar olan Habîr!

İlâhî! Senin korumandan başka günahlardan koruyacak kudret, Seninmuvaffakiyetinden başka itaat etmeye muvaffak edecek kuvvet yoktur, eyisteklere ulaşmada muvaffak eden Muvaffık, ey Kendisinden yardımbekleyen muhtaçlara yardım eden Muîn!

İlâhî! Hemcinsim olan insan neviyle pek şiddetli alâkam var. Halbuki, "Hernefis ölümü tadıcıdır" (Âl-i İmrân Sûresi, 3:185) âyeti beni tehdit eder ve nev'imle ve cinsimle alakalı bütün emellerimi söndürür ve insanlığın ölümünü bana haykırır. Bu ölüm ve bu feryattan doğan bu elem vericiüzüntülere karşı dayanak noktam ancak Senin kudretindir. Ve yok olupgidenlerin kalb ve ruhumda açtığı boşlukları tesellisiyle dolduracakancak senin kuvvetindir. Çünkü herşeye kâfi olan ve hiçbir şey Onunyerini tutamayan ancak Sensin.

İlâhî! Evim ve menzilim olan dünya ile alâkam pek şiddetlidir. Halbuki "Onunüzerindeki herkes fânidir. Bâkî kalan ise, Celâl ve İkram Sahibi olanRabbinin zâtıdır" (Rahmân Sûresi, 55:27) âyeti, benim şu evimin harapolacağını ve bu yıkılmaya mahkûm evin sâkinleri olan sevdikleriminkaybolup gideceğini ilân ediyor. İşte bu feci musibete ve göçüp gidensevdiklerimin ayrılığına karşı dayanak noktası ancak Senin kudretindir.Ve bu musibet ve ayrılıklara karşı beni tesellî edecek ve bütün onlarınyerini tutacak olan, ancak Senin kuvvetindir, ey rahmet ve şefkatyansımalarından bir tek cilve, benden ayrılan herşeyin yerini tutan Zât!

إِلٰهِي لِي عَلاَقَاتٌ بِجَامِعِيَّةِ مَا هِيَّتِي، وَغَايَةِ كَثْرَةِ جِهَازَاتِي الَّتِي أَنْعَمْتَهَاعَلَيَّ، وَاِحْتِيَاجَاتٌ شَدِيدَةٌ إِلٰى الْكَائِنَات وَاَنْوَاعِهَا؛مَعَ أَنَّ آيةَ [كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلاَّ وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ] تُهَدِّدُنِي وَتَقْطَعُ عَلاَقَاتِي الْكَثِيرَةَ مِنَ اْلاَشْيَاءِ. وَبِانْقِطَاعِ كُلِّ عَلاَقَةٍ يَتَوَلدُ جَرْحٌ وَأَلمٌ مَعْنَوِيٌّ فِي رُوحِي. وَلاَ حَوْلَ عَنْ تِلْكَ الْجُرُوحَات الْغَيْرِ الْمَحْدُودَةِ؛ وَلاَقُوَّةَعَلٰى أَدْوِيَتِهَا إِلاَّ بِكَ يَا مَنْ يَكْفِي لِكُلِّ شَيْءٍ، وَلايَكْفِي عَنْ شَيْءٍ وَاحِدٍ مِنْ تَوَجُّهِ رَحْمَتِهِ كُلِّ اْلاَشْيَاءِ، وَيَا مَنْ اِذَا كَانَ لِشَيْءٍ كَانَ لَهُ كُلُّ شَيْءٍوَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ لاَ يَكُونُ لَهُ شَيْءٌ مِنَ اْلاَشْيَاءِ.

HAŞİYE-1

إِلٰهِي! لِي عَلاَقَاتٌ شَدِيدَةٌ وَاِبْتِلاَءٌ وَمَفْتُونِيَّةٌ مَعَ شَخْصِيَّتِيالْجِسْمَانِيَّةِ، حَتَّى كَأَنَّ جِسْمِي عَمُودٌ فِي نَظَرِيالظَّاهِرِيِّ لِسَقْف جَمِيع آمَالِي وَمَطَالِبِي؛ وَفِيَّ عِشْقٌشَدِيدٌ لِلْبَقَاءِ؛ مَعَ أَنَّ جِسْمِي لَيْسَ مِنْ حَدِيد وَلاَ حَجَرٍ لِيَدُومَ فِي الْجُمْلَةِ، بَلْ مِنْ لَحْم وَدَم وَعَظْم عَلٰى جَنَاحِ التَّفَرُّقِ فِي كُلِّ آن؛ وَمَعَ أَنَّ حَيَاتِي كَجِسْمِيمَحْدُودَةُ الطَّرَفَيْنِ، سَتُخْتَمُ بِخَاتَمِ الْمَوْتِ عَنْ قَرِيب؛مَعَ أَنِّي قَدْ اِشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْباً مِنِّي، وَقَدْ ضَرَبَالسَّقَمُ ظَهْرِي وَصَدْرِي، فَأَنَا فِي قَلَقٍ وَضَجَرٍ وَاِضْطِرابوَتَأَلم وَتَحَزُّن شَدِيد مِنْ هٰذِهِ الْكَيْفِيَّةِ. فَلاَحَوْلَ عَنْ هٰذِهِ الْحَالَةِ الْهَائِلَةِ؛ وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى مَا يُسَلِّينِي عَمَّا يَحْزُنُنِي، وَعَلٰى مَا يُعَوِّضُنِي مَا يَضِيعُ مِنِّي، وَعَلٰى مَا يَقُومُ مَقَامَ مَا يَفُوتُ مِنِّي إِلاَّ بِكَ يَا رَبِّالْبَاقِي، وَالْبَاقِي بِبَقَائِهِ وَإِبْقَائِهِ مَنْ تَمَسَّكَ بِاِسْمٍ مِنْ أَسْمَائِهِ الْبَاقِيَةِ.

İlâhî! Mahiyetimin kapsamlı oluşu ve bana nimet olarak verdiğin cihazlarımın çokluğu itibarıyla pek çok alâkalarımHAŞİYE ve kâinata ve bütün nevilerine uzanan şiddetli ihtiyaçlarım var.Halbuki, "Onun zâtından başka herşey yok olup gidicidir. Hüküm Onaaittir; siz de Ona döndürüleceksiniz" (Kasas Sûresi, 28:88) âyeti benitehdid eder ve varlıkların pek çoğuyla olan alâkamı keser. Ve her biralâkanın kesilmesiyle, ruhumda bir yara ve mânevî bir elem doğar. İştebu sonsuz yaralara karşı dayanak noktası ancak Senin kudretin, onlarıtedavi edecek ise ancak Senin kuvvetindir, ey herşeye kâfi gelen vebütün eşya, bir tek şey için Onun rahmetinin yerini tutamayan Zât, eybir kimse için var olduğunda o kimse için herşey var olan ve bir kimseiçin var olmayışının yerini bütün eşya tutamayan Zât!

İlâhî! Cisim ile ilgili şahsiyetime benim çok şiddetli alâkam ve bağımlılığımve düşkünlüğüm var. Öyle ki, zahirî bakış açımda, cismim güya bütünemeller ve isteklerimin tavanına uzanan ve onları ayakta tutan birdirektir. Bende şiddetli bir sonsuzluk aşkı var. Halbuki cismim demirden veya taştan değil ki herşeyiyle devam edebilsin. Belki cismim her andağılmak üzere bulunan et, kan ve kemikten yapılmıştır. Hayatım dahicismim gibi her iki taraftan sınırlandırılmıştır ve yakın bir zamandaölüm mührüyle mühürlenecektir. Bana gelince, ihtiyarlıktan saçımtutuşmuş, hastalıktan sırtım ve göğsüm darbelenmiştir. Bu hal banazorluk, sıkıntı, ıstırap, elem ve hüzün veriyor. Bu feci vaziyetkarşısında dayanak noktası ancak Senin kudretindir; bana hüzün verenşeylere karşı beni tesellî edecek, kaybettiklerimi telâfi edecek veelimden gidenlerin yerini tutacak ancak Senin kuvvetindir, ey Onun bâkîisimlerinden bir isme yapışan herkes Onun bekàsıyla ve bakà vermesiylebekà bulan Bâkî!

Haşiye-1 Bu Lâ havle ve lâ kuvvete'ye dair mertebelerde, hakikatlerine yalnız işaretler edildi. Burhanlar, deliller zikredilmedi. Çünkü geçmiş bablarda zikredilen yüzer, belki binler vahdaniyet burhanları ve rububiyet delilleri, umumiyetle Lâ havle ve lâ kuvvete'nin hakikatlerine delillerdir. Onun için ayrı ayrı deliller zikredilmedi.

إِلٰهِي! لِي وَلِكُلِّ ذِي حَيَاةٍ خَوْفٌ شَدِيدٌ مِنَ الْمَوْتِ
وَالزَّوَالِاللَّذَيْنِ لاَ مَفَرَّ مِنْهُمَا؛ وَلِي مَحَبَّةٌ شَدِيدَةٌ
لِلْحَيَاةِ وَالْعُمْرِ اللَّذَيْنِ لاَ دَوَامَ لَهُمَا؛ مَعَ أَنَّ
تَسَارُعَالْمَوْتِ إِلٰى أَجْسَامِنَا بِهُجُومِ الْآجَالِ لاَ يُبْقِي
لِي وَلِلأَحَدِ أَمَلاً مِنَ الْآمَالِ الدُّنْيَوِيَّةِ إِلاَّ
وَيَقْطَعُهَا،وَلاَ لَذَّةً إِلاَّ وَيَهْدِمُهَا. فَلاَ حَوْلَ عَنْ تِلْكَ
الْبَلِيَّةِ الْهَائِلَةِ وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى مَايُسَلِّينَا عَنْهَا إِلاَّ بِكَ
يَاخَالِقَ الْمَوْتِ وَالْحَيَاةِ! وَيَامَنْ لَهُ الْحَيَاةُ السَّرْمَدِيَّةُ،
الَّذِي مَنْ تَمَسَّكَ بِهِوَتَوَجَّهَ إِلَيْهِ وَيَعْرِفُهُ وَيُحِبُّهُ؛ يَدُومُ
حَيَاتُهُوَيَكُونُ الْمَوْتُ لَهُ تَجَدُّدَ حَيَاةٍ وَتَبْدِيلَ مَكَانٍ.
فَإِذاً فَلاَ حُزْنَ لَهُ وَلاَ أَلَمَ عَلَيْهِ بِسِرٍّ أَلاَ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ
لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

إِلٰهِي! لِي لِأَجْلِ نَوْعِي وَجِنْسِي عَلاَقَاتٌ بِتَأَلُّمَات
وَتَمَنِّيَات بِالسَّمٰوَات وَالْأَرْضِ وَبِاَحْوَالِهَا. فَلاَ قُوَّةً لِي
بِوَجْهٍ مِنَ الْوُجُوهِ عَلٰى إِسْمَاعِ أَمْرِى لَهُمَا،وَتَبْلِيغِ
أَمَلِي لِتِلْكَ الْاَجْرَام، وَلاَحَوْلَ عَنْ هٰذَا الْاِبْتِلاَءِ
وَالْعَلاَقَةِ إِلاَّ بِكَ يَا رَبَّ السَّمٰوَاتِوَالْاَرْضِ! وَيَاَ مَنْ
سَخَّرَهُمَا لِعِبَادِهِ الصَّالِحِينَ.

إِلٰهِي! لِي وَلِكُلِّ ذِى عَقْلٍ عَلاَقَاتٌ مَعَ الْاَزْمِنَةِ
الْمَاضِيَةِوَالْاَوْقَاتِ الْاِسْتِقْبَالِيَّةِ؛ مَعَ أَنَّنَاَ قَد
انْحَبَسْنَافِي زَمَانٍ حَاضِرٍ ضَيِّقٍ لاَ يَصِلُ اَيْدِينَا اِلٰى
أَدْنٰى زَمَانِمَاضٍ وَمُسْتَقْبَلٍ لِجَلْبِ مِنْ ذَاكَ مَا
يُفَرِّحُنَا، اَوْ لِدَفْعِمِنْ هٰذَا مَا يُحْزِنُنَا. فَلاَحَوْلَ عَنْ
هٰذِهِ الْحَالَةِ، وَلاَ قُوَّةَ عَلٰى تَحْوِيلِهَا إِلٰى أَحْسَنِ الْحَالِ
إِلاَّ بِكَ يَارَبَّ الدُّهُورِ وَالْاَزْمَانِ.

İlâhî! Ben ve bütün canlılar, kendisinden kaçış olmayan ölüm ve yok olmaktanşiddetli bir korku ile korkuyoruz. Ve benim, devamı olmayan hayat veömre karşı şiddetli bir sevgim var. Halbuki ecellerle bizimcisimlerimize hücum eden ölümün sür'ati, ne bende, ne de bir başkasındadünyevî emellerden hiçbir emel bırakmaksızın hepsini kesip atıyor ve hiç bir lezzet bırakmaksızın hepsini tahrip ediyor. Bu feci belâya karşıdayanak noktası ancak Senin kudretin ve buna karşı bizi tesellî edecekancak Senin kuvvetindir, ey ölümü ve hayatı yaratan Hâlık-ı Mevt veHayat! Ey sürekli hayat sahibi olan Zât! Ey kendisine bağlanan veyönelenlerin, kendisini tanıyan ve sevenlerin hayatını devamlı halegetiren, ölümü onlar için hayatın yenilenmesi ve yer değiştirme hükmünegetiren Zât! İşte o zaman "Haberiniz olsun ki, Allah'ın dostları için ne bir korku vardır, ne de onlar mahzun olacaklardır" (Yûnus Sûresi,10:62) sırrıyla, ölüm ne bir hüzün, ne de elem sebebi olur.

İlâhî! Nev'im ve cinsim itibarıyla alâkalarım, gökleri ve yeri kuşatanelemlerim

ve beklentilerim var. Fakat hiçbir surette emrimi ne göklere,ne de yere dinletecek ve emellerimi o gök cisimlerine bildirecek birkuvvetim olmadığı gibi, bu bağımlılık ve alâkaya karşı bir dayanaknoktam da yok. Bütün bunlara yetecek ancak Senin kudret ve kuvvetin var, ey Göklerin ve Yerin Rabbi, ve ey gökleri ve yeri salih kullarınınemrine veren sonsuz haşmet sahibi Zât!

İlâhî! Benim ve bütün akıl sahiplerinin, geçmiş ve gelecek zamanlarlaalâkalarımız var. Halbuki biz daracık bir hazır zamanda mahpus kalmışız; geçmiş ve gelecek zamandan en yakınına bile elimiz yetişmez ki bizisevindirecek bir şeyi elde edelim, yahut bizi üzen bir şeyi kendimizdenuzaklaştıralım. Bu hal karşısında dayanak noktası ancak Senin kudretinve bu hali en güzel bir hale çevirmeye yetecek kuvvet ancak Seninkuvvetindir, ey asırların ve zamanların Rabbi!

إِلٰهِي! لِي فِي فِطْرَتِي وَلِكُلِّ أَحَدٍ فِي فِطْرَتِهِمْ آمَالٌ أَبَدِيَّةٌ وَمَطَالِبُ سَرْمَدِيَّةٌ تَمْتَدُّ إِلَى أَبَدِ الْآبَادِ. HAŞİYE-1

إِذْ قَدْ أَوْدَعْتَ فِي فِطْرَتِنَا اِسْتِعْدَاداً عَجِيباً جَامِعاً، فِيهِ اِحْتِيَاجٌ وَمَحَبَّةٌ لَا يُشْبِعُهُمَا الدُّنيَا وَمَا فِيهَا، وَلَا يَرْضَى ذَلِكَ الْاِحْتِيَاجُ وَتِلْكَ الْمَحَبَّةُ إِلَّا بِالْجَنَّةِ الْبَاقِيَةِ؛ وَلَايَطْمَئِنُّ ذَلِكَ الْاِسْتِعْدَادُ إِلَّا بِدَارِالسَّعَادَةِ الْاَبَدِيَّةِ. يَارَبَّ الدُّنيَا وَالْآخِرَةِ وَيَارَبَّ الْجَنَّةِ وَدَارِ الْقَرَارِ.

İlâhî! Benim yaratılışımda ve her bir ferdin yaratılışında, sonsuzluklarauzanan sınırsız emeller ve sürekli istekler var. Çünkü yaratılışımızaşaşırtıcı ve kapsamlı bir istidat (yetenek) konulmuş; ve öyle birihtiyaç ve sevgi verilmiş ki, dünya ve içindekiler onu doyurmaz; oihtiyaç ve o sevgi, bâkî Cennetten başka hiç bir şeye razı olmaz ve oistidat (yetenek) ebedî saadetten başka hiçbir şeyle tatmin olmaz, eydünya ve âhiretin Rabbi ve ey Cennetin ve sürekli kalınacak âhiret yurdunun Rabbi!

Haşiye-1 Lâ havle ve lâ kuvvete'nin meratibindeki yirmi mertebe başta yazılacaktı. Âhirde yazacağım diye tehir ettim. Âhire geldiğimiz vakit, şimdilik taahhur etti. Çünkü izah edilse çok uzun olurdu. Kendime mahsus, yalnız işaretlerle yazılsaydı, az istifade edilirdi. Başka vakte taalluk etti.

Otuzuncu Lem’a

Otuz Birinci Mektubun Otuzuncu Lem’ası ve Eskişehir Hapishanesinin bir meyvesi, Altı Nüktedir.

DenizliMedrese-i Yusufiyesinin bir ders-i âzamı Meyve Risalesi olduğu ve Afyon Medrese-i Yusufiyesinin kıymettar bir ders-i ekmeli el-Hüccetü’z-Zehrâ olması gibi, Eskişehir Medrese-i Yusufiyesinin gayet kuvvetli bir ders-i âzamı da, İsm-i Âzamı taşıyan altı ismin altı nüktesini beyan eden bu Otuzuncu Lem’adır.

İsm-i Âzamdan Hayy-ı Kayyûma dair parçada pek derin ve geniş meseleleri herkes birden bilemez ve zevk etmez, fakat hissesiz de kalmaz.

Birinci Nükte

İsm-i Kuddûs’ün bir nüktesine dairdir.

Bu Küddûs nüktesi, Otuzuncu Sözün Zeylinin Zeyli olması münasiptir.

وَالْاَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ [1]

âyetinin bir nüktesi ve bir İsm-i Âzam veyahut İsm-i Âzamın altı nurundan bir nuru olan Kuddûs isminin bir cilvesi, Şaban-ı Şerifin âhirinde, Eskişehir Hapishanesinde bana göründü. Hem mevcudiyet-i İlâhiyeyi kemâl-i zuhurla, hem vahdet-i Rabbâniyeyi kemâl-i vuzuhla gösterdi. Şöyle ki, gördüm:

1. “Yeri de döşeyip düzenledik. Biz ne güzel donatıcıyız!” Zâriyât Sûresi, 51:48.

Bu kâinat ve bu küre-i arz, daim işler bir büyük fabrika ve her vakit dolar boşalır bir han, bir misafirhanedir. Halbuki böyle işlek fabrikalar, hanlar ve misafirhaneler muzahrafatla, enkazlarla, süprüntülerle çok kirleniyorlar, bulaşık oluyorlar ve ufunetli maddeler her tarafında teraküm ediyorlar. Eğer pek çok dikkatle bakılmazsa ve tanzif edilmezse ve süpürülüp temizlenmezse, içinde durulmaz; insan onda boğulur.

Halbuki bu fabrika-i kâinat ve misafirhane-i arz o derece pâk, temiz ve naziftir ve o kadar kirsiz ve bulaşıksızdır ve ufunetsizdir ki, bir lüzumsuz şey ve bir menfaatsiz madde ve tesadüfî bir kir bulunmaz. Zâhirî bulunsa da, çabuk bir istihale makinesine atılır, temizlenir.

Demek bu fabrikaya bakan Zât, çok iyi bakıyor. Ve bu fabrikanın öyle tanzifçi bir Sahibi var ki, o koca fabrikayı ve o büyük sarayı küçük bir oda gibi süpürtür, temizler, tanzim ve tanzif eder. Ve o pek büyük fabrikanın büyüklüğü nisbetinde muzahrafatı ve enkazından kalma kirli maddeleri, süprüntüleri bulunmuyor. Belki büyüklüğü nisbetinde temizliğine ve nezafetine dikkat ediliyor.

Bir insan, bir ayda yıkanmazsa ve küçük odasını süpürmezse çok kirlenir, pislenir. Demek bu saray-ı âlemdeki paklık, sâfilik, nuranîlik, temizlik, mütemadiyen hikmetli bir tanziften, bir dikkatli tathirden ileri geliyor. Ve eğer o daimî tathir ve süpürmek ve dikkatle bakmak olmasaydı, bir senede bütünhayvanların yüz bin milletleri arzın yüzünde boğulacaklardı. Ve semâvâtın fezasında tahribe ve mevte mazhar olan kürelerin ve peyklerin, belki yıldızların enkazları, başımızı ve diğer hayvânâtın başlarını, belki küre-i arzın başını, belki dünyamızın başını kıracaklardı, dağlar büyüklüğündeki taşları başımıza yağdıracaklardı. Ve bizi bu vatan-ı dünyevîmizden kaçıracaklardı. Halbuki, eskiden beri o yukarı âlemlerdeki tahrip ve tamirden, medar-ı ibret olarak, yalnız birkaç semâvî taşlar düşmüşse de, hiç kimsenin başını kırmamış.

Hem zeminin yüzünde her sene mevt ve hayatın değişmeleri ve döğüşmeleri yüzünden, yüz binler hayvânat milletlerinin cenazeleri ve iki yüz bin nebâtâtın taifelerinin enkazları, ber ve bahrin yüzlerini fevkalâde öyle kirleteceklerdi ki, zîşuur, o yüzleri değil sevmek, âşık olmak, belki öyle çirkinlikten nefret edip mevte ve ademe kaçacaklardı.

Bir kuş kolayca kanatlarını ve bir kâtip rahatça sahifelerini temizlediği gibi, bu tayyare-i arzın ve bu tuyur-u semâviyenin kanatları ve bu kitab-ı kâinatın sahifeleri de öylece temizleniyor, güzelleşiyor ki, âhiretin hadsiz güzelliğini görmeyen ve imanla düşünmeyen insanlar, dünyanın bu temizliğine, bu güzelliğine âşık olurlar, perestiş ederler.

Demek bu saray-ı âlem ve bu fabrika-i kâinat, ism-i Kuddûs'ün bir cilve-i âzamına mazhardır ki, o tanzif-i kudsîden gelen emirleri, değil yalnız denizlerin âkilü'l-lâhm tanzifatçıları ve karaların kartalları, belki kurtlar ve karıncalar gibi, cenazeleri toplayan sıhhiye memurları dahi dinliyorlar.

Belki o kudsî evâmir-i tanzifiyeyi, bedende cereyan eden kandaki küreyvât-ı hamrâ ve beyzâ dahi dinleyip bedenin hüceyrâtında tanzifat yaptıkları gibi, nefes dahi o kanı tasfiye eder, temizler.

Ve o emri, gözkapakları gözleri temizlemek ve sinekler kanatlarınısüpürmek için dinledikleri gibi, koca hava ve bulut dahi dinler. Hava, zeminin sathına, yüzüne konan toz toprak süprüntülere üfler, tanzif eder. Bulut süngeri, zemin bahçesine su serper, toz toprağı yatıştırır. Sonra, gökyüzünü çok zaman

kirletmemek için, çabuk süprüntülerini toplayıp kemâl-i intizamla çekilir, gizlenir. Göğün güzel yüzünü ve gözünü, silinmiş ve süpürülmüş, parıl parıl parlar gösteriyor.

Ve o evâmir-i tanzifiyeyi, yıldızlar, unsurlar, madenler, nebatlar dinledikleri gibi, bütün zerreler dahi dinliyorlar ki, hayret-engiz tahavvülât fırtınaları içinde o zerreler nezafete dikkat ediyorlar. Bir yerde lüzumsuz toplanmıyorlar, kalabalık etmiyorlar. Mülevves olsalar çabuk temizleniyorlar. En temiz ve en nazif ve en parlak ve en pâk vaziyetleri, en güzel, en sâfi, en lâtif suretleri almak için, bir dest-i hikmet tarafından sevk olunuyorlar.

İşte bu tek fiil, yani, birtek hakikat olan tanzif, ism-i Kuddûs gibi bir İsm-i Âzamdan, kâinatın daire-i âzamında görünen bir cilve-i âzamdır ki, doğrudan doğruya mevcudiyet-i Rabbâniyeyi ve vahdâniyet-i İlâhiyeyi, Esmâ-i Hüsnâsıyla beraber, güneş gibi, geniş ve dürbün gibi olan gözlere gösterir.

Evet, nasıl ki, Risale-i Nur'un çok cüzlerinde kat'î burhanlarla ispat edilmiş ki, ism-i Hakem ve ism-i Hakîmin bir cilvesi olan fiil-i tanzim ve nizam; ve ism-i Adl ve Âdilin bir cilvesi olan fiil-i tevzin ve mizan; ve ism-i Cemîl ve Kerîmin bir cilvesi olan fiil-i tezyin ve ihsan; ve ism-i Rab ve Rahîmin bir cilvesi olan fiil-i terbiye ve in'âm, bu daire-i âzam-ı âlemde, herbiri birtek hakikat ve birtek fiil olduklarından, birtek Zâtın vücub-u vücudunu ve vahdetini gösteriyorlar. Aynen öyle de, ism-i Kuddûsün bir mazharı ve bir cilvesi olan fiil-i tanzif ve tathir dahi, o Zât-ı Vâcibü'l-Vücudun hem güneş gibi mevcudiyetini, hem gündüz gibi vahdâniyetini gösteriyorlar.

Ve mezkûr tanzim, tevzin, tezyin, tanzif misilli o ef'âl-i hakîmâne, âzamî dairede vahdet-i nev'iyeleri noktasında birtek Sâni-i Vâhidi gösterdikleri gibi; Esmâ-i Hüsnânın ekserîsinin, belki bin bir esmânın herbirinin böyle birer cilve-i âzamı, bu daire-i âzamda vardır. Ve o cilveden gelen fiil, büyüklüğü nisbetinde vuzuh ve kat'iyetle Vâhid-i Ehadi gösterir.

Evet, herşeyi kanun ve nizamına itaat ettiren hikmet-i âmme; ve herşeyi süslendirip yüzünü güldüren inâyet-i şâmile; ve herşeyi sevindirip memnun eden rahmet-i vâsia; ve zîhayat herşeyi beslendirip lezzetlendiren rızk-ı umumî-i iâşe; ve herşeyi umum eşyaya münasebettar ve müstefid ve bir derece mâlik eden hayat ve ihyâ gibi, kâinatın yüzünü güldüren, ışıklandıran bedihî hakikatler ve vahdânî fiiller, ziya güneşi gösterdiği gibi, birtek Zât-ı Hakîm, Kerîm, Rahîm, Rezzâk, Hayy ve Muhyîyi bilbedâhe gösteriyorlar. Eğer herbiri birer burhan-ı bâhir-i vahdâniyet olan o yüzer geniş fiillerden tek birisi Vâhid-i Ehade verilmezse, yüzer vecihte muhaller lâzım gelir.

Meselâ, onlardan değil hikmet, inayet, rahmet, iaşe, ihyâ gibi bedihî hakikatler

ve vahdanî deliller, belki yalnız tanzif fiili Kâinat Hâlıkına verilmezse, o vakit ehl-i dalâletin o meslek-i küfrîsinde lâzım gelir ki, ya tanzifle alâkadar zerreden, sinekten tut, tâ unsurlara, yıldızlara kadar bütün mahlûkatın herbiri, koca kâinatın tezyin ve tevzin ve tanzim ve tanzifini bilecek, düşünecek ve ona göre davranacak bir kabiliyette olacak; veyahut Hâlık-ı Âlemin sıfât-ı kudsiyesi kendisinde bulunacak; veyahut bu kâinatın tezyinat ve tanzifâtı ve varidat ve masarifinin muvazenelerini tanzim etmek için, kâinat büyüklüğünde bir meclis-i meşveret bulundurulacak ve hadsiz zerreler, sinekler, yıldızlar o meclisin âzâları olacak. Ve hâkezâ, bunlar gibi hurafeli, safsatalı yüzer muhaller bulunacak, tâ ki her tarafta görünen ve müşahede olunan umumî ve ihatalı ulvî tezyin ve tathir ve tanzif vücut bulabilsin. Bu ise, bir muhal değil, belki yüz bin muhal ortaya girer.

Evet, eğer gündüzün ziyası ve zemindeki umum parlak şeylerde temessül eden hayalî güneşçikler güneşe verilmezse ve birtek güneşin cilve-i in'ikâsıdır denilmezse, o vakit zemin yüzünde parlayan bütün cam parçalarında ve su katrelerinde ve karın şişeciklerinde, belki havanın zerrelerinde birer hakikî güneş bulunmak lâzım gelir—tâ ki o umumî ziya vücut bulabilsin.

İşte hikmet dahi bir ziyadır. Rahmet-i muhita bir ziyadır. Tezyin, tevzin, tanzim, tanzif, muhit birer ziyadırlar ki, o Şems-i Ezelînin şualarıdırlar. İşte gel, bak, dalâlet ve küfür nasıl hiç çıkılmaz bataklığa girer. Ve dalâletteki cehalet, ne derece ahmakane olduğunu gör, *"Elhamdü lillâhi alâ dîni'l-İslâm ve kemâli'l-îmân"* de.

Evet, kâinat sarayını ter temiz tutan bu ulvî, umumî tanzif, elbette ism-i Kuddûsün cilvesi ve muktezasıdır. Evet, nasıl ki bütün mahlûkatın tesbihatları ism-i Kuddûsa bakar; öyle de, bütün nezafetlerini de Kuddûs ismi ister.[HAŞİYE-1] Nezafetin bu kudsî intisabındandır ki, [1] hadisi, nezafeti imanın nurundan saymış ve [2] âyeti dahi, tahareti muhabbet-i İlâhiyenin bir medarı göstermiş.

Haşiye-1 Kötü hasletler, bâtıl itikadlar, günahlar, bid'alar mânevî kirlerden olduklarını unutmamalıyız.
1. "Temizlik îmândandır." Bu hususta bir çok hadis rivâyet edilmiştir. *Müslim*, Tahâret: 1; *Dârimî*, *Vudû'*: 2; *Müsned*, 5:342, 344; el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 291.
2. "Muhakkak ki Allah çok tevbe edenleri ve temiz olanları sever." Bakara Sûresi, 2:222.

Otuzuncu Lem'anın İkinci Nüktesi

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ اِلاَّ بِقَدَرٍ مَعْلُوم [1]

âyetinin bir nüktesi ve bir İsm-i Âzam veyahut İsm-i Âzamın altı nurundan bir nuru olan **Adl** isminin bir cilvesi, Birinci Nükte gibi, Eskişehir Hapishanesinde uzaktan uzağa göründü. Onu yakınlaştırmak için yine temsil yoluyla deriz:

1. "Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın. Herşeyi Biz ancakbelirli bir miktarla indiririz." Hicr Sûresi, 15:21.

Şu kâinat öyle bir saraydır ki, o sarayda mütemadiyen tahrip ve tamir içinde çalkanan bir şehir var. Ve o şehirde her vakit harp ve hicret içinde kaynayan bir memleket var. Ve o memlekette her zaman mevt ve hayat içinde yuvarlanan bir âlem var.

Halbuki, o sarayda, o şehirde, o memlekette, o âlemde o derece hayret-engiz bir muvazene, bir mizan, bir tevzin hükmediyor; bilbedâhe ispat eder ki, bu hadsiz mevcudatta olan hadsiz tahavvülât ve vâridat ve masarif, herbir anda umum kâinatı görür, nazar-ı teftişinden geçirir birtek Zâtın mizanıyla ölçülür, tartılır. Yoksa, balıklardan bir balık, bin yumurtacıkla ve nebâtattan haşhaş gibi bir çiçek, yirmi bin tohumla ve sel gibi akan unsurların, inkılâpların hücumuyla, şiddetle muvazeneyi bozmaya çalışan ve istilâ etmek isteyen esbab başıboş olsalardı veyahut maksatsız, serseri tesadüf ve mizansız, kör kuvvete ve şuursuz, zulmetli tabiata havale edilseydi, o muvazene-i eşya ve muvazene-i kâinat öyle bozulacaktı ki, bir senede, belki bir günde hercümerc olurdu. Yani, deniz karma karışık şeylerle dolacaktı, taaffün edecekti. Hava gazât-ı muzırra ile zehirlenecekti. Zemin ise bir mezbele, bir mezbaha, bir bataklığa dönecekti. Dünya boğulacaktı.

İşte, cesed-i hayvânînin hüceyrâtından ve kandaki küreyvât-ı hamrâ ve beyzâdan ve zerrâtın tahavvülâtından ve cihazat-ı bedeniyenin tenasübünden tut, tâ denizlerin vâridat ve masarifine, tâ zemin altındaki çeşmelerin gelir ve sarfiyatlarına, tâ hayvânat ve nebâtâtın tevellüdat ve vefiyatlarına, tâ güz ve baharın tahribat ve tamiratlarına, tâ unsurların ve yıldızların hidemat ve harekâtlarına, tâ mevt ve hayatın, ziya ve zulmetin ve hararet ve burudetin değişmelerine ve döğüşmelerine ve çarpışmalarına kadar, o derece hassas bir mizanla ve o kadar ince bir ölçüyle tanzim edilir ve tartılır ki, akl-ı beşer hiçbir yerde hakikî olarak hiçbir israf, hiçbir abes görmediği gibi, hikmet-i insaniye

dahi herşeyde en mükemmel bir intizam, en güzel bir mevzuniyet görüyor ve gösteriyor. Belki, hikmet-i insaniye, o intizam ve mevzuniyetin bir tezahürüdür, bir tercümanıdır.

İşte, gel, Güneş ile muhtelif on iki seyyarenin muvazenelerine bak. Acaba bu muvazene, güneş gibi, Adl ve Kadîr olan Zât-ı Zülcelâli göstermiyor mu? Ve bilhassa, seyyarattan olan gemimiz, yani küre-i arz, bir senede yirmi dört bin senelik bir dairede gezer, seyahat eder. Ve o harika sür'atiyle beraber, zeminin yüzünde dizilmiş, istif edilmiş eşyayı dağıtmıyor, sarsmıyor, fezaya fırlatmıyor. Eğer sür'ati bir parça tezyid veya tenkis edilseydi, sekenesini havaya fırlatıp fezada dağıtacaktı. Ve bir dakika, belki bir saniye muvazenesini bozsa, dünyamızı bozacak, belki başkasıyla çarpışacak, bir kıyameti koparacak.

Ve bilhassa zeminin yüzünde, nebâtî ve hayvânî dört yüz bin taifenin tevellüdat ve vefiyatça ve iaşe ve yaşayışça rahîmâne muvazeneleri, ziya güneşi gösterdiği gibi, birtek Zât-ı Adl ve Rahîmi gösteriyor.

Ve bilhassa o hadsiz milletlerin hadsiz efradından birtek ferdin âzâsı, cihazatı, duyguları o derece hassas bir mizanla birbiriyle münasebettar ve muvazenettedir ki, o tenasüp, o muvazene, bedâhet derecesinde bir Sâni-i Adl ve Hakîmi gösteriyor.

Ve bilhassa her ferd-i hayvânînin bedenindeki hüceyrâtın ve kan mecrâlarının ve kandaki küreyvâtın ve o küreyvattaki zerrelerin o derece ince ve hassas ve harika muvazeneleri var; bilbedâhe ispat eder ki, herşeyin dizgini elinde ve herşeyin anahtarı yanında ve birşey birşeye mâni olmuyor, umum eşyayı birtek şey gibi kolayca idare eden birtek Hâlık-ı Adl u Hakîmin mizanıyla, kanunuyla, nizamıyla terbiye ve idare oluyor.

Haşrin Mahkeme-i Kübrâsında, mizan-ı âzam-ı adaletinde cin ve insin muvazene-i a'mâllerini istib'âd edip inanmayan, bu dünyada gözüyle gördüğü bu muvazene-i ekbere dikkat etse, elbette istib'âdı kalmaz.

Ey israflı, iktisatsız, ey zulümlü, adaletsiz, ey kirli, nezafetsiz, bedbaht insan! Bütün kâinatın ve bütün mevcudatın düstur-u hareketi olan iktisat ve nezafet ve adaleti yapmadığından, umum mevcudata muhalefetinle, mânen onların nefretlerine ve hiddetlerine mazhar oluyorsun. Neye dayanıyorsun ki, umum mevcudatı zulmünle, mizansızlığınla, israfınla, nezafetsizliğinle kızdırıyorsun?

Evet, ism-i Hakîmin cilve-i âzamından olan hikmet-i âmme-i kâinat, iktisat ve israfsızlık üzerinde hareket ediyor, iktisadı emrediyor.

Ve ism-i Adlin cilve-i âzamından gelen kâinattaki adalet-i tâmme, umum eşyanın muvazenelerini idare ediyor. Ve beşere de adaleti emrediyor. Sûre-i Rahmân'da,

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ اَلاَّ تَطْغَوْا فِى الْمِيزَانِ وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلاَ تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ[1]

âyetindeki, dört mertebe, dört nevi mizana işaret eden, dört defa *mizan* zikretmesi, kâinatta mizanın derece-i azametini ve fevkalâde, pek büyük ehemmiyetini gösteriyor. Evet, hiçbir şeyde israf olmadığı gibi, hiçbir şeyde de hakikî zulüm ve mizansızlık yoktur.

1. "Gökyüzünü yükseltip nizam ve ölçü verdi. Tâ ki ölçüde sınırı aşmayasınız! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yerine getirin ve âhiretteki mizanınızı ziyana düşürmeyin!" Rahmân Sûresi, 55:7-9.

Ve ism-i Kuddûsün cilve-i âzamından gelen tanzif ve nezafet, bütün kâinatın mevcudatını temizliyor, güzelleştiriyor. Beşerin bulaşık eli karışmamak şartıyla, hiçbir şeyde hakikî nezafetsizlik ve çirkinlik görünmüyor.

İşte, hakaik-i Kur'âniyeden ve desâtir-i İslâmiyeden olan *adalet*, *iktisat*, *nezafet* hayat-ı beşeriyede ne derece esaslı birer düstur olduğunu anla. Ve ahkâm-ı Kur'âniye ne derece kâinatla alâkadar ve kâinat içine kök salmış ve sarmış bulunduğunu ve o hakaiki bozmak, kâinatı bozmak ve suretini değiştirmek gibi, mümkün olmadığını bil.

Ve bu üç ziya-yı âzam gibi, rahmet, inâyet, hafîziyet misillü yüzer ihatalı hakikatler haşri, âhireti iktiza ve istilzam ettikleri halde, hiç mümkün müdür ki, kâinatta ve umum mevcudatta hükümfermâ olan rahmet, inâyet, adalet, hikmet, iktisat ve nezafet gibi pek kuvvetli, ihatalı hakikatler, haşrin ademiyle ve âhiretin gelmemesiyle merhametsizliğe, zulme, hikmetsizliğe, israfa, nezafetsizliğe, abesiyete inkılâp etsinler?

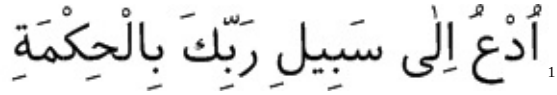
Hâşâ, yüz bin defa hâşâ! Bir sineğin hakk-ı hayatını rahîmâne muhafaza eden bir rahmet, bir hikmet, acaba haşri getirmemekle, umum zîşuurların hadsiz hukuk-u hayatlarını ve nihayetsiz mevcudatın nihayetsiz hukuklarını zayi eder mi? Ve, tabiri caizse, rahmet ve şefkatte ve adalet ve hikmette hadsiz hassasiyet ve dikkat gösteren bir haşmet-i Rububiyet ve kemâlâtını göstermek ve kendini tanıttırmak ve sevdirmek için bu kâinatı hadsiz harika san'atlarıyla, nimetleriyle süslendiren bir saltanat-ı Ulûhiyet, böyle, hem umum kemâlâtını, hem bütün mahlûkatını hiçe indiren ve inkâr ettiren haşirsizliğe müsaade eder mi? Hâşâ! Böyle bir cemâl-i mutlak, böyle bir kubh-u mutlaka, bilbedâhe, müsaade etmez.

Evet, âhireti inkâr etmek isteyen adam, evvelce bütün dünyayı bütün hakaikiyle inkâr etmeli. Yoksa, dünya bütün hakaikiyle, yüz bin lisanla onu tekzip ederek bu yalanında yüz bin derece yalancılığını ispat edecek. Onuncu Söz kat'î delillerle ispat etmiştir ki, âhiretin vücudu, dünyanın vücudu kadar

kat’î ve şüphesizdir.

İsm-i Âzamın altı nurundan üçüncü nuruna işaret eden Üçüncü Nükte

[1]

âyetinin bir nüktesi ve bir İsm-i Âzam veya İsm-i Âzamın altı nurundan bir nuru olan **ism-i Hakemin** bir cilvesi, Ramazan-ı Şerifte Eskişehir Hapishanesinde göründü. Ona yalnız bir işaret olarak, beş noktadan ibaret Üçüncü Nükte acele olarak yazıldı, müsvedde olarak kaldı.

1. "Rabbinin yoluna hikmetle çağır." Nahl Sûresi, 16:125.

ÜÇÜNCÜ NÜKTENİN BİRİNCİ NOKTASI

Onuncu Sözde işaret edildiği gibi, ism-i Hakemin tecellî-i âzamı şu kâinatı öyle bir kitap hükmüne getirmiş ki, her sahifede yüzer kitap yazılmış;ve her satırında yüzer sayfa derc edilmiş; ve her kelimesinde yüzersatır mevcuttur; ve her harfinde yüzer kelime var; ve her noktasında kitabın muhtasar bir fihristeciği bulunur bir tarza getirmiştir. O kitabın sahifeleri, satırları, tâ noktalarına kadar yüzer cihette Nakkaşını, Kâtibini öyle vuzuhla gösteriyor ki, o kitab-ı kâinatın müşahedesi, kendi vücudundan yüz derece daha ziyade Kâtibinin vücudunu ve vahdetini ispat eder. Çünkü bir harf kendi vücudunu bir harf kadar ifade ettiği halde, kâtibini bir satır kadar ifade ediyor.

Evet, bu kitab-ı kebîrin bir sahifesi, zemin yüzüdür. O sahifede nebâtat, hayvânat taifeleri adedince kitaplar birbiri içinde, beraber, bir vakitte, yanlışsız, gayet mükemmel bir surette, bahar mevsiminde yazıldığı gözle görünüyor.

Bu sayfanın bir satırı, bir bahçedir. O bahçede bulunan çiçekler, ağaçlar, nebatlar adedince manzum kasideler beraber, birbiri içinde, yanlışsız yazıldığını gözümüzle görüyoruz.

O satırın bir kelimesi, çiçek açmış, meyve vermek üzere yaprağını vermiş bir ağaçtır. İşte bu kelime, muntazam, mevzun, süslü yaprak, çiçek ve meyveleri adedince, Hakem-i Zülcelâlin medh-ü senâsına dair mânidar fıkralardır.

Güya çiçek açmış her ağaç gibi, o ağaç dahi, Nakkaşının medîhelerini tegannî eden manzum bir kasidedir.

Hem güya Hakem-i Zülcelâl, zeminin meşherinde teşhir ettiği antika ve acip eserlerine binler gözle bakmak istiyor.

Hem güya o Sultan-ı Ezelînin o ağaca verdiği murassâ hediye ve nişanları ve formaları, hususî bayramı ve resm-i küşâdı olan baharda, padişahın nazarına arz

etmek için, öyle müzeyyen, mevzun, muntazam, mânidar bir şekil almış ve öyle hikmetli bir şekil verilmiştir ki, herbir çiçeğinde, herbir meyvesinde, birbiri içinde çok vecihler ve delillerle Nakkaşının vücuduna ve esmâsına şehadet ederler.

Meselâ, herbir çiçekte, herbir meyvede bir mizan var. Ve o mizan, bir intizam içinde; ve o intizam, tazelenen bir tanzim ve tevzin içinde; ve o tevzin ve tanzim, bir ziynet ve san'at içinde; ve o ziynet ve san'at, mânidar kokular ve hikmetli tatlar içinde bulunduğundan; herbir çiçek, o ağacın çiçekleri adedince, Hakem-i Zülcelâle işaretler ediyor.

Ve bu bir kelime olan bu ağaçta, bir harf hükmünde olan bir meyvede bulunan bir çekirdek noktası, bütün ağacın fihristesini, programını taşıyan küçük bir sandukçadır. Ve hâkezâ, buna kıyasen, kâinat kitabının bütün satırları, sahifeleri, böyle, ism-i Hakem ve Hakîmin cilvesiyle, yalnız herbir sahifesi değil, belki herbir satırı ve herbir kelimesi ve herbir harfi ve herbir noktası, birer mu'cize hükmüne getirilmiştir ki, bütün esbab toplansa, bir noktasının nazîrini getiremezler, muaraza edemezler.

Evet, bu Kur'ân-ı Azîm-i Kâinatın herbir âyet-i tekvîniyesi, o âyetin noktaları ve hurufu adedince mu'cizeler gösterdiklerinden, elbette serseri tesadüf, kör kuvvet, gayesiz, mizansız, şuursuz tabiat, hiçbir cihetle o hakîmâne, basîrâne olan has mizana ve gayet ince intizama karışamazlar. Eğer karışsaydılar, elbette karışık eseri görünecekti. Halbuki hiçbir cihette intizamsızlık müşahede olunmuyor.

ÜÇÜNCÜ NÜKTENİN İKİNCİ NOKTASI

İki Meseledir.

BİRİNCİ MESELESİ: Onuncu Sözde beyan edildiği gibi, nihayet kemalde bir cemal ve nihayet cemalde bir kemal, elbette kendini görmek ve göstermek, teşhir etmek istemesi, en esaslı bir kaidedir. İşte bu esaslı düstur-u umumîye binaendir ki, bu kitab-ı kebîr-i kâinatın Nakkaş-ı Ezelîsi, bu kâinatla ve bu kâinatın herbir sahifesiyle ve herbir satırıyla, hattâ harfleri ve noktalarıyla kendini tanıttırmak ve kemâlâtını bildirmek ve cemâlini göstermek ve kendisini sevdirmek için, en cüz'îden en küllîye kadar herbir mevcudun müteaddit lisanlarıyla cemâl-i kemâlini ve kemâl-i cemâlini tanıttırıyor ve sevdiriyor.

İşte, ey gafil insan! Bu Hâkim-i Hakem-i Hakîm-i Zülcelâli ve'l-Cemal, sana karşı kendisini herbir mahlûkuyla böyle hadsiz ve parlak tarzlarda tanıttırmak ve sevdirmek istediği halde, sen Onuntanıttırmasına karşı imanla tanımazsan ve Onun sevdirmesine mukabil ubudiyetinle kendini Ona sevdirmezsen, ne derece hadsiz muzaaf bir cehalet, bir hasâret olduğunu bil, ayıl.

İKİNCİ NOKTANIN İKİNCİ MESELESİ: Bu kâinatın Sâni-i Kadîr ve Hakîminin mülkünde iştirak yeri yoktur. Çünkü herşeyde nihayet derecede intizam bulunduğundan, şirki kabul edemez. Çünkü müteaddit eller bir işe karışırsa, o iş karışır. Bir memlekette iki padişah, birşehirde iki vali, bir köyde iki müdür bulunsa, o memleket, o şehir, oköyün her işinde bir karışıklık başlayacağı gibi, en ednâ bir vazifedar adam, o vazifesine başkasının müdahalesini kabul etmemesi gösteriyor ki, hâkimiyetin en esaslı hassası, elbette istiklâl ve infiraddır. Demek intizam vahdeti ve hâkimiyet infiradı iktiza eder.

Madem hâkimiyetin bir muvakkat gölgesi, muavenete muhtaç ve âciz insanlarda böyle müdahaleyi reddederse, elbette, derece-i rububiyette hakikî bir hâkimiyet-i mutlaka, bir Kadîr-i Mutlakta, bütün şiddetiyle müdahaleyi reddetmek gerektir. Eğer zerre kadar müdahale olsaydı, intizam bozulacaktı.

Halbuki bu kâinat öyle bir tarzda yaratılmış ki, bir çekirdeği halk etmek için, bir ağacı halk edebilir bir kudret lâzımdır. Ve bir ağacı halk etmek için de, kâinatı halk edebilir bir kudret gerektir. Ve kâinat içinde parmak karıştıran bir şerik bulunsa, en küçük bir çekirdekte de hissedar olmak lâzım gelir. Çünkü o, onun nümunesidir. O halde, koca kâinatta yerleşmeyen iki rububiyet bir çekirdekte, belki bir zerrede yerleşmek lâzım gelir. Bu ise, muhâlâtın ve bâtıl hayâlâtın en mânâsız ve en uzak bir muhâlidir. Koca kâinatın umum ahval ve keyfiyâtını mizan-ı adlinde ve nizam-ı hikmetinde tutan bir Kadîr-i Mutlakın aczini—hattâ bir çekirdekte dahi—iktiza eden şirk ve küfür ne kadar hadsiz derecede muzaaf bir hilâf, bir hata, bir yalan olduğunu ve tevhid ne derece hadsiz muzaaf bir derecede hak ve hakikat ve doğru olduğunu bil, “Elhamdü lillâhi ale’l-îmân”[1] de.

1. İman nimetini veren Allah’a şükürler olsun.

ÜÇÜNCÜ NOKTA

Sâni-i Kadîr, ism-i Hakem ve Hakîmi ile, bu âlem içinde binler muntazam âlemleri derc etmiştir. O âlemler içinde en ziyade kâinattaki hikmetlere medar ve mazhar olan insanı bir merkez, bir medar hükmünde yaratmış. Ve o kâinat dairesinin en mühim hikmetleri ve faideleri insana bakıyor. Ve insan dairesi içinde dahi, rızkı bir merkez hükmüne getirmiş; âlem-i insanîde ekser hikmetler, maslahatlar, o rızka bakar ve onunla tezahür eder. Ve insanda, şuur ve rızıkta zevk vasıtasıyla, ism-i Hakîmin cilvesi parlak bir surette görünüyor. Ve şuur-u insanî vasıtasıyla keşfolunan yüzer fenlerden herbir fen, Hakem isminin, bir nevide bir cilvesini tarif ediyor.

Meselâ, tıp fenninden sual olsa, “Bu kâinat nedir?” Elbette diyecek ki: “Gayet muntazam ve mükemmel bir eczahane-i kübrâdır. İçinde herbir ilâç güzelce ihzar ve istif edilmiştir.”

Fenn-i kimyadan sorulsa, “Bu küre-i arz nedir?” Diyecek: “Gayet muntazam ve mükemmel bir kimyahanedir.”

Fenn-i makine diyecek: “Hiçbir kusuru olmayan, gayet mükemmel bir fabrikadır.”

Fenn-i ziraat diyecek: “Nihayet derecede mahsuldar, her nevi hububu vaktinde yetiştiren muntazam bir tarladır ve mükemmel bir bahçedir.”

Fenn-i ticaret diyecek: “Gayet muntazam bir sergi ve çok intizamlı bir pazar ve malları çok san’atlı bir dükkândır.”

Fenn-i iaşe diyecek: “Gayet muntazam, bütün erzâkın envâını câmi bir ambardır.”

Fenn-i rızık diyecek: “Yüz binler leziz taamlar beraber, kemâl-i intizamla içinde pişirilen bir matbah-ı Rabbânî ve bir kazan-ı Rahmânîdir.”

Fenn-i askeriye diyecek ki: “Arz bir ordugâhtır. Her bahar mevsiminde yeni taht-ı silâha alınmış ve zemin yüzünde çadırları kurulmuş dört yüz bin muhtelif milletler o orduda bulunduğu halde, ayrı ayrı erzakları, ayrı ayrı libasları, silâhları, ayrı ayrı talimatları, terhisatları, kemâl-i intizamla, hiçbirini unutmayarak ve şaşırmayarak, birtek Kumandan-ı Âzamın emriyle, kuvvetiyle, merhametiyle, hazinesiyle, gayet muntazam yapılıp idare ediliyor.”

Ve fenn-i elektrikten sorulsa, “Bu âlem nedir?” Elbette diyecek:

Bu muhteşem saray-ı kâinatın damı, gayet intizamlı, mizanlı, hadsiz elektrik lâmbalarıyla tezyin edilmiştir. Fakat o kadar harika bir intizam ve mizanladır ki, başta güneş olarak, küre-i arzdan bin defa büyük o semâvî lâmbalar, mütemadiyen yandıkları halde muvazenelerini bozmuyorlar, patlak vermiyorlar, yangın çıkarmıyorlar. Sarfiyatları hadsiz olduğu halde, vâridatları ve gazyağları ve madde-i iştialleri nereden geliyor? Neden tükenmiyor? Neden yanmak muvazenesi bozulmuyor? Küçük bir lâmba dahi muntazam bakılmazsa söner. Kozmoğrafyaca, küre-i arzdan bir milyondan ziyade büyük ve bir milyon seneden ziyade yaşayan güneşi[HAŞİYE-1] kömürsüz, yağsız yandıran, söndürmeyen Hakîm-i Zülcelâlin hikmetine, kudretine bak, “Sübhânallah” de. Güneşin müddet-i ömründe geçen dakikaların âşirâtı adedince “Mâşaallah, bârekâllah, lâ ilâhe illâ Hû” söyle.

Haşiye-1 Acaba dünya sarayını ısındıran güneş sobasına veyahut lâmbasına ne kadar odun ve kömür ve gazyağı lâzım olduğu hesap edilsin. Hergün yanması için—kozmoğrafyanın sözüne bakılsa—bir milyon küre-i arz kadar odun yığınları ve binler denizler kadar gazyağı gerektir. Şimdi düşün: Onu odunsuz, gazsız, daimî ışıklandıran Kadîr-i Zülcelâlin haşmetine, hikmetine, kudretine, güneşin zerreleri adedince “Sübhânallah, mâşaallah, bârekâllah” de.

Demek bu semâvî lâmbalarda gayet harika bir intizam var. Ve onlara çok dikkatle bakılıyor. Güya o pek büyük ve pek çok kütle-i nâriyelerin ve gayet çok kanâdil-i nuriyelerin buhar kazanı ise, harareti tükenmez bir Cehennemdir ki, onlara nursuz hararet veriyor. Ve o elektrik lâmbalarının makinesi ve merkezî

fabrikası daimî bir Cennettir ki, onlara nur ve ışık veriyor; ism-i Hakem ve Hakîmin cilve-i âzamıyla, intizamla yanmakları devam ediyor.

Ve hâkezâ, bunlara kıyasen, yüzer fennin herbirisinin kat'î şehadetiyle, noksansız bir intizam-ı ekmel içinde, hadsiz hikmetler, maslahatlarla bu kâinat tezyin edilmiştir. Ve o harika ve ihatalı hikmetle mecmu-u kâinata verdiği intizam ve hikmetleri, en küçük bir zîhayat ve bir çekirdekte, küçük bir mikyasta derc etmiştir. Ve malûm ve bedihîdir ki, intizamla gayeleri ve hikmetleri ve faydaları takip etmek, ihtiyar ile, irade ile, kast ile, meşiet ile olabilir, başka olamaz. İhtiyarsız, iradesiz, kastsız, şuursuz esbab ve tabiatın işi olmadığı gibi, müdahaleleri dahi olamaz.

Demek bu kâinatın bütün mevcudatındaki hadsiz intizamat ve hikmetleriyle iktiza ettikleri ve gösterdikleri bir Fâil-i Muhtârı, bir Sâni-i Hakîmi bilmemek veya inkâr etmek, ne kadar acip bir cehalet ve divanelik olduğu tarif edilmez. Evet, dünyada en ziyade hayret edilecek birşey varsa, o da bu inkârdır. Çünkü kâinatın mevcudatındaki hadsiz intizâmât ve hikmetleriyle vücut ve vahdetine şahitler bulunduğu halde Onu görmemek, bilmemek, ne derece körlük ve cehalet olduğunu, en kör cahil de anlar. Hattâ, diyebilirim ki, ehl-i küfrün içinde, kâinatın vücudunu inkâr ettiklerinden ahmak zannedilen Sofestâîler, en akıllılarıdır. Çünkü, kâinatın vücudunu kabul etmekle Allah'a ve Hâlıkına inanmamak kabil ve mümkün olmadığından, kâinatı inkâra başladılar. Kendilerini de inkâr ettiler, "Hiçbir şey yok" diyerek, akıldan istifa ederek, akıl perdesi altında sair münkirlerin hadsiz akılsızlıklarından kurtulup bir derece akla yanaştılar.

DÖRDÜNCÜ NOKTA

Onuncu Sözde işaret edildiği gibi, bir Sâni-i Hakîm ve gayet hikmetli bir usta, bir sarayın herbir taşında yüzer hikmeti hassasiyetle takip etse, sonra o saraya dam yapmayıp, boşu boşuna harap olmasıyla, takip ettiği hadsiz hikmetleri zayi etmesini hiçbir zîşuur kabul etmediği ve bir Hakîm-i Mutlak, kemâl-i hikmetinden, bir dirhem kadar bir çekirdekten yüzer batman faydaları, gayeleri, hikmetleri dikkatle takip ettiği halde, dağ gibi koca ağaca bir dirhem kadar birtek fayda, birtek küçük gaye, birtek meyve vermek için o koca ağacın pek çok masarıfını yapmakla, kendi hikmetine bütün bütün zıt ve muhalif olarak, müsrifâne bir sefahet irtikâp etmesi hiçbir cihetle imkânı olmadığı gibi; aynen öyle de, bu kâinat sarayının herbir mevcudatına yüzer hikmet takan ve yüzer vazife ile teçhiz eden, hattâ herbir ağaca meyveleri adedince hikmetler ve çiçekleri adedince vazifeler veren bir Sâni-i Hakîm, kıyameti getirmemekle ve haşri yapmamakla, bütün had ve hesaba gelmeyen hikmetleri ve nihayetsiz vazifeleri mânâsız, abes, boş, faydasız zayi etmesi, o Kadîr-i Mutlakın kemâl-i

kudretine acz-i mutlak verdiği gibi, o Hakîm-i Mutlakın kemâl-i hikmetine hadsiz abesiyet ve faydasızlığı ve o Rahîm-i Mutlakın cemâl-i rahmetine nihayetsiz çirkinliği ve o Âdil-i Mutlakın kemâl-i adaletine nihayetsiz zulmü vermek demektir. Adeta, kâinatta herkese görünen hikmet, rahmet, adaleti inkâr etmektir. Bu ise en acip bir muhaldir ki, hadsiz bâtıl şeyler, içinde bulunur.

Ehl-i dalâlet gelsin, baksın: Gireceği ve düşündüğü kendi kabri gibi, kendi dalâletinde ne derece dehşetli bir zulmet, bir karanlık ve yılanların, akreplerin yuvası bir kuyu olduğunu görsün. Ve âhirete iman ise, Cennet gibi güzel ve nuranî bir yol olduğunu bilsin, imana girsin.

BEŞİNCİ NOKTA

İki Meseledir.

BİRİNCİ MESELE: Sâni-i Zülcelâl, ism-i Hakîmin muktezasıyla, herşeyde en hafif sureti, en kısa yolu, en kolay tarzı, en faydalı şekli ehemmiyetle takip ettiği gösteriyor ki, israf, abesiyet, faydasızlık, fıtratta yoktur. İsraf ise, ism-i Hakîmin zıddı olduğu gibi, iktisat onun lâzımıdır ve düstur-u esasıdır.

Ey iktisatsız, israflı insan! Bütün kâinatın en esaslı düsturu olan iktisadı yapmadığından, ne kadar hilâf-ı hakikat hareket ettiğini bil; [1] كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلاَ تُسْرِفُوا âyeti ne kadar esaslı, geniş bir düsturu ders verdiğini anla.

1. “Yiyin, için, fakat israf etmeyin.” A’râf Sûresi, 7:31.

İKİNCİ MESELE: İsm-i Hakem ve Hakîm, bedâhet derecesinde, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın risaletine delâlet ve istilzam ediyor denilebilir.

Evet, madem gayet mânidar bir kitap, onu ders verecek bir muallim ister. Ve gayet güzel bir cemal, kendini görecek ve gösterecek bir âyine iktiza eder. Ve gayet kemalde bir san’at, teşhirci bir dellâl ister. Elbette, herbir harfinde yüzer mânâlar, hikmetler bulunan bu kitab-ı kebîr-i kâinatın muhatabı olan nev-i insan içinde, elbette bir rehber-i ekmel, bir muallim-i ekber bulunacak. Tâ ki, o kitapta bulunan kudsî ve hakikî hikmetleri ders verecek; belki kâinattaki hikmetlerin vücudunu bildirecek; belki kâinatın hilkatindeki makasıd-ı Rabbâniyenin zuhuruna, belki husulüne vesile olacak; ve umum kâinatta Hâlık tarafından gayet ehemmiyetle izharını irade ettiği kemâl-i san’atını, cemâl-i esmâsını bildirecek, âyinedarlık edecek. Ve o Hâlık, bütün mevcudatla kendini sevdirmek ve zîşuur mahlûklarından mukabele istediğinden, o zîşuurların namına birisi o geniş tezahürât-ı rububiyete karşı geniş bir ubudiyetle mukabele edip, ber ve bahri cezbeye getirecek, semâvat ve arzı çınlatacak bir velvele-i teşhir ve takdisle o zîşuurların nazarını o san’atların Sâniine çevirecek; ve kudsî dersler ve talimatla

bütün ehl-i aklın kulaklarını kendine çevirecek bir Kur’ân-ı Azîmüşşanla, o Sâni-i Hakem-i Hakîmin makasıd-ı İlâhiyesini en güzel bir surette gösterecek; ve bütün hikmetlerinin tezahürüne ve tezahürât-ı cemâliye ve celâliyesine karşı en ekmel bir mukabele edecek bir zât, güneşin vücudu gibi bu kâinata lâzımdır, zarurîdir.

Ve öyle eden ve en ekmel bir surette o vazifeleri yapan, bilmüşahede, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmdır. Öyleyse, güneş ziyayı, ziya gündüzü istilzam ettiği derecede, kâinattaki hikmetler risalet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) istilzam eder.

Evet, nasıl ki ism-i Hakem ve Hakîmin cilve-i âzamı ile, âzamî derecede risalet-i Ahmediyeyi iktiza ediyor; öyle de, Esmâ-i Hüsnâdan Allah, Rahmân, Rahîm, Vedûd, Mün’im, Kerîm, Cemîl, Rab gibi çok isimlerin herbiri, kâinatta görünen bir cilve-i âzamla, âzamî derecede ve mertebe-i kat’iyette risalet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) istilzam ederler.

Meselâ, ism-i Rahmân’ın cilvesi olan rahmet-i vâsia, o Rahmeten li’l-Âlemîn ile tezahür eder. Ve ism-i Vedûdun cilvesi olan tahabbüb-ü İlâhî ve taarrüf-ü Rabbânî, o Habib-i Rabbü’l-Âlemîn ile netice verir, mukabele görür. Ve ism-i Cemîlin bir cilvesi olan bütün cemaller, yani, cemâl-i Zât, cemâl-i esmâ, cemâl-i san’at, cemâl-i masnuat o âyine-i Ahmediyede görülür, gösterilir. Ve haşmet-i rububiyetin ve saltanat-ı ulûhiyetin cilveleri dahi, o dellâl-ı saltanat-ı rububiyet olan zât-ı Ahmediyenin risaletiyle bilinir, görünür, anlaşılır, tasdik edilir. Ve hâkezâ, bu misaller gibi, ekser Esmâ-i Hüsnânın herbiri, risalet-i Ahmediyeye (a.s.m.) birer parlak burhandır.

Elhasıl, madem kâinat mevcuttur ve inkâr edilmiyor. Elbette kâinatın renkleri ziynetleri, ışıkları, ziyaları, san’atları, hayatları, rabıtaları hükmünde olan hikmet, inâyet, rahmet, cemal, nizam, mizan, ziynet gibi meşhud hakikatler, hiçbir cihetle inkâr edilmez. Madem bu sıfatların, fiillerin inkârı mümkün değildir. Elbette o sıfatların mevsufu ve o fiillerin fâili ve o ziyaların güneşi olan Zât-ı Vâcibü’l-Vücud, Hakîm, Kerîm, Rahîm, Cemîl, Hakem, Adl dahi hiçbir cihetle inkâr edilmez ve inkârı kabil olmaz. Ve elbette o sıfatların ve o fiillerin medar-ı zuhurları, belki medar-ı kemalleri, belki medar-ı tahakkukları olan rehber-i ekber, muallim-i ekmel ve dellâl-ı âzam ve tılsım-ı kâinatın keşşafı ve âyine-i Samedânî ve Habib-i Rahmânî olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın risaleti hiçbir cihetle inkâr edilmez. Âlem-i hakikatin ve hakikat-i kâinatın ziyaları gibi, bunun risaleti dahi, kâinatın en parlak bir ziyasıdır.

عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِعَدَدِ
عَاشِرَاتِ الْاَيَّامِ وَذَرَّاتِ الْاَنَامِ [1]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحكِيمُ [2]

1. Günlerin âşireleri ve mahlûkatın zerreleri sayısınca ona ve âl ve ashabına salât ve selâm olsun.
2. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

Otuzuncu Lem’anın Dördüncü Nüktesi

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ [1]

âyetinin bir nüktesini ve Vâhid ve Ehad isimlerini tazammun eden bir İsm-i Âzam veya İsm-i Âzamın altı nurundan bir nuru olan **Ferd** isminin bir cilvesi, Şevvâl-i Şerifte Eskişehir Hapishanesinde bana göründü. O cilve-i âzamın tafsilâtını Risale-i Nur’a havale edip, burada muhtasar yedi işaretle, ism-i Ferdin tecellî-i âzamıyla gösterdiği tevhid-i hakikîyi gayet muhtasar beyan edeceğiz.

1. “De ki: O Allah birdir.” İhlâs Sûresi, 112:1.

BİRİNCİ İŞARET

Ferd İsm-i Âzamı, âzamî bir tecellî ile kâinatın heyet-i mecmuasına ve herbir nev’ine ve herbir ferdine birer sikke-i tevhid, birer hâtem-i vahdâniyet koyduğunu, Yirmi İkinci Söz ile Otuz Üçüncü Mektup tafsilen göstermişlerdir. Burada, yalnız üç sikkeye işaret edeceğiz.

BİRİNCİ SİKKE: Ferdiyet cilvesi, kâinat yüzünde öyle bir sikke-i vahdet koymuştur ki, kâinatı tecezzî kabul etmez bir küll hükmüne getirmiştir. Bütün kâinata tasarruf edemeyen bir zât, hiçbir cüz’üne hakikî mâlik olamaz. O sikke de şudur:

Kâinatın mevcudatı, envâları en muntazam bir fabrika çarkları gibi birbirine muavenet eder, birbirinin vazifesini tekmile çalışır. Öyle bir tesanüd, öyle birbirine muavenet, öyle birbirinin sualine cevap vermek ve birbirinin imdadına koşmak ve birbirine sarılmak, birbiri içine girmek suretiyle öyle bir vahdet-i vücut teşkil ediyorlar ki, bir insanın cesedindeki unsurlar gibi, birbirinden kabil-i tefrik olmaz. Bir unsurun dizginini tutan, umumun dizginlerini tutamazsa, o tek unsurun dizginini zaptedemez.

İşte, kâinatın simasındaki bu teavün, tesanüd, tecavüb, teanuk, pek parlak bir sikke-i kübrâ-yı vahdettir.

İKİNCİ SİKKE: Zeminin yüzünde ve bahar simasında öyle bir parlak hâtem-i ehadiyet ve sikke-i vahdâniyet, ism-i Ferdin cilvesiyle görünüyor ki, küre-i arzın yüzünde bütün zîhayatı bütün efradıyla ve ahval ve şuûnâtıyla idare etmeyen ve

umumunu birden görmeyen ve bilmeyen ve icad etmeyen bir zat icad cihetinde hiçbir şeye karışmadığını ispat ediyor. O sikke de şudur:

Zeminin yüzünde madenî maddelerin, unsurların ve câmidat mahlûkatın gayet muntazam, fakat gizli sikkelerinden kat-ı nazar, yalnız iki yüz bin hayvânat taifelerinin ve iki yüz bin nebâtat envâının atkı ipleriyle dokunan nakışlı şu sikkeye bak ki: Birden, bahar mevsiminde, zeminin yüzünde, birbiri içinde, beraber, ayrı ayrı şekilleri, ayrı ayrı hizmetleri, ayrı ayrı rızıkları, ayrı ayrı cihazatları, hiçbirini şaşırmayarak, yanlış etmeyerek, nihayet karışıklık içinde nihayet derecede temyiz ve tefrikle, gayet hassas bir mizanla, herbir şeye lâzım olan herşeyleri külfetsiz, tam vaktinde, umulmadığı yerden verildiğini gözümüzle gördüğümüzden, zeminin simasında o keyfiyet, o tedbir, o idare öyle bir hâtem-i vahdâniyet ve öyle bir sikke-i ehadiyettir ki, bütün o mevcudatı birden hiçten icad edip beraber idare etmeyen bir zât, rububiyet ve icad cihetiyle hiçbir şeye karışamaz. Çünkü karışmış olsa, o hadsiz geniş muvazene-i idare bozulacak. Fakat insanların o kavânîn-i rububiyetin hüsn-ü cereyanlarına, yine emr-i İlâhî ile, sûrî bir hizmeti var.

ÜÇÜNCÜ SİKKE: İnsanın yüzünde... Belki insanın yüzü öyle bir sikke-i ehadiyettir ki, Âdem zamanından tâ kıyamete kadar gelmiş ve gelecek bütün efrad-ı insaniye birden nazar-ı mütalâasında bulunmayan; ve herbirine karşı o tek yüzde birer alâmet-i farika koymayan ve o küçük yüzde hadsiz alâmet-i farika bırakmayan bir sebep, birtek insanın yüzündeki hâtem-i vahdâniyete icad cihetiyle el uzatamaz.

Evet, insanın yüzüne o sikkeyi koyan Zât, elbette bütün efrad-ı insaniye nazar-ı şuhudunda ve daire-i ilmindedir ki, herbir insanın siması göz, kulak, ağız gibi âzâ-yı esasîde birbirine benzediği halde, birer alâmet-i farika ile hiçbirisine tamam benzemez. Nasıl ki o simada göz, kulak gibi âzâların umum efradında birbirine benzemesi, o nev-i insanın Sânii bir ve vâhid olduğuna şehadet eden bir sikke-i tevhiddir; öyle de, hukuk-u insaniyenin muhafazası için sair envâın fevkinde olarak o simalarda birbirine iltibas olmamak ve birbirinden tefriki için, hikmetli pek çok alâmet-i farika ile iftirakları, o Sâni-i Vâhidin iradesini, ihtiyarını ve meşietini göstermekle beraber, ayrı ve çok dakik bir sikke-i ehadiyet oluyor ki, bütün insanları, hayvanları, belki kâinatı halk etmeyen bir zât, bir sebep, o sikkeyi koyamaz.

İKİNCİ İŞARET

Kâinatın âlemleri, envâları ve unsurları öyle birbiri içine girift olarak girmiştir ki, kâinatın heyet-i mecmuasına mâlik olmayan bir sebep, hiçbir nev'ine, hiçbir unsuruna hakikî tasarruf edemez. Adeta ism-i Ferdin cilve-i vahdeti, bütün

kâinatı bir vahdet içine almış, herşey o vahdeti ilân ediyor.

Meselâ, bu kâinatın lâmbası olan güneşin bir olması, umum kâinat birinin olmasına işaret ettiği gibi; zîhayatların çevik ve çalak hizmetçileri olan hava unsuru bir olması; ve aşçıları olan ateş bir olması; ve zemin bahçesini sulayan bulut süngeri bir olması; ve umum zîhayatın imdadına yetişen yağmur bir olması ve her yere yetişmesi; ve ekser hayvânat ve nebâtat taifelerinin herbirisi umum zemin yüzünde serbest yayılmaları, vahdet-i nev'iyeleri ve meskenleri bir bulunması gayet kat'î bir surette işaretler, şehadetlerdir ki, meskenleriyle beraber umum o mevcudat, birtek Zâtın malı olduğuna delâlet ederler.

İşte buna kıyasen, bütün kâinatın böyle birbirine girift olan envâları mecmu-u kâinatı öyle bir küll hükmüne getirmiştir ki, icad cihetiyle tecezzî kabul etmez. Umum kâinata hükmü geçmeyen bir sebep, rububiyet cihetiyle ve icad keyfiyetiyle hiçbir şeye hükmedemez ve birtek zerreye rububiyetini dinlettiremez.

ÜÇÜNCÜ İŞARET

İsm-i Ferdin tecellî-i âzamıyla kâinatı birbiri içinde hadsiz mektubat-ı Samedâniye hükmüne getirip, her mektupta hadsiz hâtem-i vahdâniyet ve pek çok mühr-ü ehadiyet basılmış gibi, herbir mektubun kelimâtı adedince ehadiyet mühürlerini taşıyor ve o mühürlerin adedince kâtibini gösteriyor.

Evet, herbir çiçek, herbir meyve, herbir ot, hattâ herbir hayvan, herbir ağaç, birer mühr-ü ehadiyet ve birer sikke-i samediyet olduklarını ve bulundukları mekân ise, bir mektup suretini alması cihetiyle herbiri bir imza şeklini alır, o mekânın kâtibini gösteriyor. Meselâ, bir bahçede bir sarı çiçek, o bahçe nakkaşının bir mührü hükmündedir. O çiçek mührü kimin ise, bütün zemin yüzündeki o nevi çiçekler, o Zâtın kelimeleri hükmünde olduğuna ve o bahçe dahi Onun yazısı olduğuna, açık bir surette delâlet ediyor.

Demek oluyor ki, herbir şey, umum eşyayı Hâlıkına isnad edip âzamî bir tevhide işaret ediyor.

DÖRDÜNCÜ İŞARET

İsm-i Ferdin cilve-i âzamı güneş gibi zâhir olmakla beraber, vücub derecesinde bir mâkuliyet ve hadsiz bir kolaylıkla kabul edilir. Ve o cilvenin muhalifi ve zıddı olan şirk, nihayet derecede müşkül ve akıldan gayet derecede uzak, belki muhal ve mümteni derecesinde olduğunu ispat eden çok burhanlar, Risale-i Nur'un eczalarında beyan edilmiş. Şimdilik o delillerdeki o noktaların tafsilâtını o risalelere havale edip, yalnız üç noktasını burada beyan edeceğiz.

BİRİNCİSİ: Onuncu ve Yirmi Dokuzuncu Sözlerin âhirlerinde icmâlen ve Yirminci Mektubun âhirinde tafsilen, gayet kat'î burhanlarla ispat etmişiz ki,

Zât-ı Ferd ve Ehadin kudretine nisbeten en büyük şeyin icadı, en küçük birşey gibi kolaydır. Bir baharı, bir çiçek gibi suhuletle halk eder. Binler haşrin nümunelerini, her baharda gözümüz önünde kolaylıkla icad eder. Büyük bir ağacı, küçük bir meyve gibi rahatça idare eder. Eğer müteaddit esbaba havale edilse, herbir meyve, bir ağaç kadar masraflı ve müşkülâtlı ve bir çiçek, bir bahar kadar zahmetli ve suubetli olur.

Evet, nasıl ki bir ordunun teçhizat-ı askeriyesi bir kumandanın emriyle bir fabrikada yapılsa, o ordunun teçhizatı, adeta birtek neferin teçhizatı gibi kolaylaşır; eğer her neferin cihazatı ayrı ayrı fabrikada yapılsa ve idare-i askeriyesi vahdetten kesrete girse, o vakit herbir nefer, ordu kadar fabrikalar ister. Aynen öyle de, eğer herşey Zât-ı Ferd ve Ehade verilse, bütün bir nev'in hadsiz efradı, birtek fert gibi kolay olur. Eğer esbaba verilse, herbir fert, o nevi kadar müşkülâtlı olur.

Evet, vahdet de, ferdiyet de, herşeyin o Zât-ı Vâhide intisabıyla olur ve Ona istinad eder. Ve bu istinad ve intisap ise, o şey için hadsiz bir kuvvet, bir kudret hükmüne geçebilir. O vakit küçük birşey, o intisap ve istinad kuvvetiyle, binler derece kuvvet-i şahsiyesinin fevkinde işler görebilir, neticeler verebilir. Ve çok kuvvetli olan, Ferd ve Ehade istinad ve intisap etmeyen birşey, kendi şahsî kuvvetine göre küçük işler görebilir ve neticesi ona göre küçülür.

Meselâ, nasıl ki başıbozuk, gayet cesur, kuvvetli bir adam, kendi cephanesini ve zahîresini beraberinde ve belinde taşımaya mecbur olduğundan, ancak on adam düşmanına karşı muvakkat dayanabilir. Çünkü şahsî kuvveti o kadar eser gösterebilir. Fakat askerlik tezkeresiyle bir kumandan-ı âzama intisap ve istinat eden bir adam, kendi menâbi-i kuvvetini ve erzak deposunu kendisi çekmediği ve taşımaya mecbur olmadığı için, o intisapve istinat, onun için tükenmez bir kuvvet, bir hazine hükmünegeçtiğinden, mağlûp düşen düşman ordusunun bir müşirini, belki binler adamla beraber, o intisap kuvvetiyle esir edebilir.

Demek vahdette, ferdiyette, bir karınca bir Firavunu, bir sinek bir Nemrudu, bir mikrop bir cebbarı o intisap kuvvetiyle mağlûp edebildiği gibi, nohut tanesi küçüklüğünde bir çekirdek dahi, dağ gibiheybetli bir çam ağacını omuzunda taşıyabilir. Evet, nasıl ki bir kumandan-ı âzam, bir neferin imdadına bir orduyu gönderebilir haysiyetiyle o neferin arkasında bir orduyu tahşid edebildiği cihetiyle, o nefer, bir ordu kendisinin arkasında mânen bulunuyor gibi bir kuvvet-i mâneviye ile, pek büyük işlere, kumandanı namına mazhar olur. Öyle de, Sultan-ı Ezelî Ferd ve Ehad olduğundan hiçbir cihetle ihtiyaç yok, eğer farazâ ihtiyaç olsa herşeyin imdadına bütün eşyayı gönderir ve herbir şeyin arkasına kâinat ordusunu tahşid eder ve herbir şey kâinat kadar bir kuvvete dayanır ve herbir şeye karşı bütün eşya—faraza, eğer ihtiyaç olsa—o

Kumandan-ı Ferdin kuvveti hükmüne geçebilir. Eğer ferdiyet olmazsa, herbir şey bütün bu kuvveti kaybeder, hiç hükmüne sukut eder, neticeleri dahi hiçe iner.

İşte, gözümüzle her vakit müşahede ettiğimiz bu çok harika eserlerin gayet küçük, ehemmiyetsiz şeylerden tezahürü, bilbedâhe ferdiyet ve ehadiyeti gösteriyor. Yoksa herşeyin neticesi, meyvesi, eseri, o şeyin maddesi ve kuvveti gibi küçülerek hiçe inecekti. Ve gözümüz önündeki gayet kıymettar şeylerin gayet derecede ucuzluğu ve nihayet derecede mebzuliyeti, hiç kalmayacaktı. Şimdi kırk parayla alacağımız bir kavunu, bir narı, kırk bin lirayla da yiyemezdik.

Evet, dünyadaki bütün suhulet, bütün ucuzluk, bütün mebzuliyet vahdetten gelir ve ferdiyete şehadet eder.

İKİNCİ NOKTA: Mevcudat iki vecihle icad ediliyor. Biri *ibdâ'* ve *ihtirâ'* tabir edilen hiçden icaddır. Diğeri, *inşa* ve *terkip* tabir edilen, mevcut olan anâsır ve eşyadan toplamak suretiyle ona vücut vermektir. Eğer cilve-i ferdiyete ve sırr-ı ehadiyete göre olsa, hadsiz derece bir suhulet, belki vücub derecesinde bir kolaylık olur. Eğer ferdiyete verilmezse, hadsiz derece müşkül ve gayr-ı mâkul, belki imtinâ derecesinde bir suûbet olacak. Halbuki, kâinattaki mevcudat, nihayet derecede külfetsiz olarak ve suhuletle ve kolaylıkla, gayet mükemmel bir surette vücuda gelmeleri, cilve-i ferdiyeti bilbedâhe gösteriyor ve herşey doğrudan doğruya Zât-ı Ferd-i Zülcelâlin san'atı olduğunu ispat ediyor.

Evet, eğer eşya Ferd-i Vâhide verilse, bir kibrit çakar gibi, eserleriyle azameti anlaşılan o nihayetsiz kudretiyle, hiçten icad eder. Ve ihatalı, nihayetsiz ilmiyle, herşeye mânevî bir kalıp hükmünde bir miktar tayin eder. Ve o âyine-i ilmindeki herşeyin suretine ve plânına göre, kolayca, herbir şeyin zerreleri o kalıb-ı ilmî içine yerleşir, muntazaman vaziyetlerini muhafaza ederler.

Eğer etraftan zerreleri toplamak lâzım gelse de, ilmî kanunların ve kudretin ihatalı düsturları cihetiyle, o zerreler, kanun-u ilmî ve sevk-i kudretî ile bağlanmaları haysiyetiyle, mutî bir ordunun neferâtı gibi muntazaman, kanun-u ilmî ve sevk-i kudretî ile gelip o şeyin vücudunu ihata eden kalıb-ı ilmî ve miktar-ı kaderî içine girip, kolayca vücudunu teşkil ederler. Belki âyinedeki aksin fotoğraf vasıtasıyla kâğıt üstüne vücud-u haricî giymesi veyahut görünmeyen bir yazıyla yazılan bir mektuba gösterici maddeyi sürmekle görünmesi gibi, Ferd-i Vâhidin ilm-i ezelîsinin âyinesinde bulunan mahiyet-i eşyaya ve suver-i mevcudata, gayet suhuletle, kudret onlara vücud-u haricî giydirir. Ve âlem-i mânâdan âlem-i zuhura getirir, gözlere gösterir.

Eğer Ferd-i Vâhide verilmezse, bir sineğin vücudunu rû-yi zeminin etrafından ve anâsırından, gayet hassas bir mizanla toplamak, adeta yeryüzünü ve unsurları

eleyip her taraftan o mahsus vücudun mahsus zerrelerini getirerek san’atlı vücudunda muntazam yerleştirmek için maddî kalıp, belki âzâları adedince kalıplar bulunmak ve o vücuttaki duygular ve ruh gibi ince, dakik, mânevî letâifi dahi mizan-ı mahsusla mânevî âlemlerden celb etmek lâzım gelir. İşte bu surette bir sineğin icadı kâinat kadar müşkülâtlı olur. Yüz derece müşkül müşkül içinde, belki muhal muhal içinde olacak. Çünkü Hâlık-ı Ferdden başka hiçbir şey, hiçten ve ademden icad edemediğine bütün ehl-i din ve ehl-i fen ittifak ediyorlar. Öyleyse, esbab ve tabiata havale edilse, herşeye, ekser eşyadan toplamak suretiyle vücut verilebilir.

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Eğer bütün eşya bir Zât-ı Ferd-i Vâhide verilse, birtek şey gibi kolay olmasına; eğer esbaba ve tabiata havale edilse, birtek şeyin vücudu, umum eşya kadar müşkülâtlı olduğuna işaret eden, başka risalelerde izah edilen iki üç temsili muhtasaran beyan edeceğiz.

Meselâ: Bir zabite, bin nefere ait vaziyet ve idare havale edilse ve bir nefer de on zabitin idaresine verilse, o bir neferin idaresi, bir taburun idaresinden on derece daha müşkülâtlı olur. Çünkü ona emredenler birbirine mâni olurlar; bir keşmekeşle, o nefer hiçbir istirahat yüzünü görmeyecek. Hem bir taburdan matlup vaziyet ve netice birtek zabite havale edilse, külfetsiz, kolayca o neticeyi istihsal eder ve o vaziyeti verebilir. Eğer o vaziyeti almayı ve o neticeyi istihsal etmeyi, o taburdaki başsız, âmirsiz, çavuşsuz neferâta havale edilse, o matlup vaziyeti ve neticeyi almak için, çok karışıklık içinde münakaşalarla, ancak nâkıs bir sureti, müşkülâtla tahsil edebilir.

İkinci temsil: Meselâ, Ayasofya gibi kubbeli bir camiin kubbesindeki taşlarını durdurmak vaziyeti ve muallâkta durdurması bir ustaya verilse, o vaziyeti onlara kolayca verebilir. Eğer o vaziyete girmesi taşlara havale edilse, herbir taş, umum taşlara hem hâkim-i mutlak, hem mahkûm-u mutlak olmak lâzım gelir— tâ ki, birbirine baş başa verip muallâkta durabilsinler. O halde, o ustanın kolayca gördüğü işini görmek için, yüz usta kadar, yüz derece işinden daha ziyade işler görülecek, sonra o vaziyetler alınacak.

Üçüncü temsil: Meselâ küre-i arz, Zât-ı Ferd-i Vâhidin bir memuru, bir neferi olduğundan, yalnız o birtek nefer, o tek Zâtın tek emrini dinlediği için, mevsimlerin husulü ve gece ve gündüz vakitlerinin vücudu ve semâvattaki ulvî ve haşmetli harekâtın zuhuru ve sinemavâri semâvî levhaların tebdili gibi neticeleri istihsal için, arz gibi birtek nefer, birtek Zâtın birtek emrini almakla, o vazifenin neş’esinden gelen bir cezbe ile, meczup Mevlevî gibi iki hareketiyle semâa kalkar, bütün o muhteşem neticelerin husulüne ve zuhuruna vesile olur. Güya o tek nefer, kâinat yüzündeki muhteşem manevraya bir kumandanlık eder.

Eğer hâkimiyet-i ulûhiyeti ve saltanat-ı rububiyeti umum kâinatı ihata eden ve hüküm ve emri umum mevcudata geçen bir Zât-ı Ferde verilmezse, o halde o neticeleri, o semâvî manevrayı ve arzî mevsimleri tahsil etmek için, küre-i arzdan bin defa büyük milyonlarla yıldızlar ve küreler, milyonlar sene uzunbir mesafeyi her yirmi dört saatte, herbir senede gezmekle o neticeler gösterilebilir.

İşte, küre-i arz gibi birtek memur, meczup bir Mevlevî gibi mihveri ve medârı üstünde iki hareketle hâsıl olan o haşmetli neticelerin husulü ise, vahdette ne derece hadsiz suhulet olduğuna bir misal olması gibi, aynı neticeleri kazanmak için milyonlar defa o hareketten daha müşkül ve hadsiz uzun yollarla o neticeleri kazanmak ne derece müşkülâtlı, belki muhal olduğuna, şirk ve küfrün yolunda ne derece muhaller, bâtıl şeyler bulunduğuna misaldir.

Esbaba tapanların ve tabiatperestlerin cehaletlerine bu misalle bak. Meselâ, “Bir zât, harika bir fabrikanın veya acip bir saatin veya muhteşem bir sarayın veya mükemmel bir kitabın gayet muntazam bir surette eczalarını, çarklarını fevkalâde san’atıyla hazır ettikten sonra, kendisi kolayca o eczaları terkip edip işletmeyerek, belki çok uzun masraflarla o eczaları kendi kendine işlemek ve usta yerine fabrikayı, sarayı, saati yapmak, kitabı yazmak için herbir cüz’ü, herbir çarkı, hattâ kâğıdı, kalemi birer harika makine hükmüne getiriyor ve teşhirini çok istediği bütün hünerlerini, kemâlâtını izhara vesile olan o üstadlığını ve san’atını onlara havale ediyor” diye zannetmek, ne derece akıldan uzak ve cehalet olduğunu anlarsın. Aynen öyle de, esbaba ve tabiatlara icad isnad edenler, muzaaf bir cehalete düşerler. Çünkü tabiatların ve sebeplerin üstünde dahi gayet muntazam bir eser-i san’at var; onlar da sair mahlûkat gibi masnudurlar. Onları öyle yapan Zât, onların neticelerini dahi yapar, beraber gösteriyor. Çekirdeği yapan, onun üstünde ağacı oyapar. Ve ağacı yapan, onun üstünde meyveleri dahi o icad eder. Yoksa, ayrı ayrı tabiatların, sebeplerin vücuda gelmeleri için, yine muntazam başka tabiatları, sebepleri isteyecekler. Ve hâkezâ, git gide, nihayetsiz, mânâsız, imkânsız bir silsile-i mevhûmâtı mevcut kabul etmek lâzım gelir. Bu ise, cehaletlerin en antikasıdır.

BEŞİNCİ İŞARET

Çok yerlerde kat’î delillerle ispat etmişiz ki, hâkimiyetin en esaslı hassası istiklâldir, infiraddır. Hattâ hâkimiyetin zayıf bir gölgesi, âciz insanlarda dahi, istiklâliyetini muhafaza etmek için, gayrın müdahalesini şiddetle reddeder ve kendi vazifesine başkasının karışmasına müsaade etmez. Çok padişahlar, bu redd-i müdahale haysiyetiyle mâsum evlâtlarını ve sevdiği kardeşlerini merhametsizce kesmişler. Demek, hakikî hâkimiyetin en esaslı hassası ve infikâk kabul etmez bir lâzımı ve daimî bir muktezası istiklâldir, infiraddır, gayrın müdahalesini reddir.

İşte bu çok esaslı hassa içindir ki, rububiyet-i mutlaka derecesindeki hâkimiyet-i İlâhiye, gayet şiddetle şirki ve iştiraki ve müdahale-i gayrı reddettiğinden, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan dahi gayet hararetle ve şiddetle ve pek çok tekrarla tevhidi gösterip şirki, iştiraki azîm tehditlerle reddediyor.

İşte, rububiyetteki hâkimiyet-i İlâhiye, tevhid ve vahdeti kat’î bir surette iktiza ettiği ve gayet kuvvetli bir dâîyi ve gayet şiddetli bir muktazîyi gösterdiği gibi, kâinat yüzündeki nihayet derecede mükemmel ve mecmu-u kâinattan, yıldızlardan tut, tâ nebâtat, hayvânat, maâdin, tâ cüz’iyat ve efrada ve zerrelere kadar görünen intizam-ı ekmel ve insicam-ı ecmel, o ferdiyete, o vahdete hiçbir cihetle şüphe getirmez bir şahid-i âdil, bir burhan-ı bâhirdir. Çünkü gayrın müdahalesi olsa, bu gayet hassas nizam ve intizam ve muvazene-i kâinat elbette bozulacaktı ve intizamsızlık eseri görünecekti.

[1] لَوْ كَانَ فِيهِمَا اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا âyetinin sırrıyla, bu harika, mükemmel nizam-ı kâinat karışacaktı ve fesada girecekti. Halbuki,

[2] فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ âyetiyle, zerrattan tâ seyyârâta, ferşten tâ Arşa kadar hiçbir cihetle kusur ve noksan ve müşevveşiyet eseri görülmediğinden, gayet parlak bir surette, bu nizam-ı kâinat ve şu intizam-ı mahlûkat ve şu muvazene-i mevcudat, ism-i Ferdin cilve-i âzamını gösterip vahdete şehadet eder.

1. “Eğer göklerde ve yerde Allah’tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de harap olup giderdi.” Enbiyâ Sûresi, 21:22.
2. “Haydi, çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun?” Mülk Sûresi, 67:3.

Hem cilve-i ehadiyet sırrıyla, en küçük bir zîhayat mahlûk, kâinatın bir misal-i musağğarası ve küçük bir fihristesi hükmünde olduğundan, o tek zîhayata sahip çıkan, bütün kâinatı kabza-i tasarrufunda tutan Zât olabilir. Ve bir çekirdek, hilkatçe bir ağaçtan geri olmadığı ve bir ağaç küçük bir kâinat hükmünde olduğu, herbir zîhayat dahi küçük bir kâinat ve küçük bir âlem hükmünde olduğundan, bu sırr-ı ehadiyet cilvesi, şirk ve iştiraki muhal derecesine getiriyor.

Bu kâinat, o sırla, değil yalnız tecezzî kabul etmez bir külldür; belki mahiyetçe, inkısam ve iştiraki ve tecezzîsi imkânsız ve müteaddit elleri kabul etmez bir küllî hükmüne geçtiğinden, ondaki her cüz, bir cüz’î ve bir ferdi hükmünde ve o küll dahi bir küllî hükmünde olduğundan, hiçbir cihetle iştirakin imkânı olmuyor. Bu ism-i Ferdin cilve-i âzamı, hakikat-i tevhidi, bu sırr-ı ehadiyetle bedâhet derecesinde ispat ediyor.

Evet, kâinatın envâları birbiri içine girift olması ve kenetleşmesi ve herbirinin vazifesi umuma baktığı cihetle, kâinatı, rububiyet ve icad noktasında tecezzî kabul etmez bir küll hükmüne getirdiği misilli, kâinatta faaliyet gösteren ef’âl-i

umumiye-i muhîta dahi, birbirinin içinde tedahül cihetiyle, yani, meselâ hayat vermek fiili içinde, aynı anda iaşe ve terzik fiili görünüyor. Ve o iaşe, ihyâ fiilleri içinde, aynı zamanda o zîhayatın cesedini tanzim, teçhiz fiilleri müşahede olunuyor. Ve o iaşe, ihyâ, tanzim, teçhiz fiilleri içinde, aynı vakitte tasvir, terbiye ve tedbir fiilleri nazara çarpıyor. Ve hâkezâ, böyle muhit ve umumî ef'âlin birbiri içine tedahülü ve girift olması ve ziyadaki yedi renk gibi imtizaç, belki ittihad etmesi haysiyetiyle ve o ef'âlin herbiri mahiyetçe bir birlik ve vahdet içinde ekser mevcudata ihatası ve şümulü ve vahdânî birer fiil olduğundan, herhalde fâilinin birtek Zât olması ve herbiri umum kâinatı istilâ etmesi ve sair ef'âl ile muavenettârâne birleşmesi itibarıyla, kâinatı tecezzî kabul etmez bir küll hükmüne getirdiği gibi; zîhayat mahlûkların herbirisi, kâinatın bir çekirdeği, bir fihristesi, bir nümunesi hükmünde olduğundan, kâinatı rububiyet noktasında tecezzî ve inkısamı imkân haricinde bir küllî hükmüne getirmiştir.

Demek kâinat öyle bir külldür ki, bir cüz'e rab olmak, umum o külle rab olmakla olur. Ve öyle bir küllîdir ki, herbir cüz, bir ferd hükmüne geçip, birtek ferde rububiyetini dinlettirmek, umum o küllîyi musahhar etmekle olabilir.

ALTINCI İŞARET

Ferdiyet-i Rabbâniye ve vahdet-i İlâhiye, bütün kemâlâtın[HAŞİYE-1] medarı, esası olduğu ve kâinatın hilkatindeki hikmetlerin ve maksatların menşei ve madeni olduğu gibi, zîşuur ve zîaklın, hususan insanın metalibinin ve arzularının husul bulmasının menbaı ve çare-i yegânesidir. Eğer ferdiyet olmazsa, beşerin bütün metalip ve arzuları sönecek. Hem hilkat-i kâinatın neticeleri hiçe inecek, hem mevcut ve muhakkak olan ekser kemâlâtın in'idâmına vesile olacak.

Haşiye-1 Hattâ hadsiz kemal ve cemâl-i İlâhînin tahakkukuna en zâhir burhan ve en kuvvetli bir delil, vahdettir. Çünkü, kâinatın Sânii, Vâhid-i Ehad bilinse, bütün kâinattaki kemâlât ve cemaller, o Sâni-i Vâhidde bulunan kudsî kemâlâtın ve cemallerin gölgeleri ve cilveleri ve işaretleri ve tereşşuhatları olduğu bilinecek. Yoksa, kâinatın kemâlâtı ve cemalleri, mahlûkata ve şuursuz bir kısım esbaba ait kalacaktı. O vakit, akl-ı beşer nazarında, kemâlât-ı İlâhiyenin hazine-i sermediyesi anahtarsız, meçhul kalırdı.

Meselâ, insanda en şedit ve sarsılmaz ve aşk derecesinde bir arzu-yu bekà var. Ve o matlabı vermek için, bütün kâinatı sırr-ı ferdiyetle kabzasında tutan ve bir menzili kapayıp öbür menzili açmak gibi kolay bir surette dünyayı kapayıp âhireti açabilir bir Zât, o arzu-yu bekàyı yerine getirebilir. Ve bu arzu gibi, ebede uzanmış ve kâinatın etrafına yayılmış, beşerin binler arzuları, sırr-ı ferdiyete ve hakikat-i tevhide bağlıdırlar. Eğer o ferdiyet olmazsa, onlar olmaz, akîm kalırlar.

Ve vahdetle bütün kâinata birden tasarruf eden bir Zât-ı Ferd olmazsa, o matlaplar yerine gelmez. Farazâ gelse de çok nâkıs olur.

İşte bu sırr-ı azîm içindir ki, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, tevhid ve ferdiyeti pek çok tekrarla, kuvvetli bir hararetle, yüksek bir halâvetle ders verdiği gibi, bütün enbiya ve asfiya ve evliya, en büyük zevklerini ve saadetlerini, kelime-i tevhid olan *Lâ ilâhe illâ Hû'*da buluyorlar.

YEDİNCİ İŞARET

İşte bu tevhid-i hakikîyi bütün meratibiyle en mükemmel bir surette ders veren, ispat eden, ilân eden Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın risaleti, elbette o tevhidin kat'iyeti derecesinde sabit olmak lâzım gelir. Çünkü, madem daire-i vücudun en büyük hakikati olan tevhidi bütün hakaikiyle o zât ders veriyor; elbette tevhidi ispat eden bütün burhanlar, dolayısıyla, onun risaletini ve vazifesinin hakkaniyetini ve dâvâsının doğruluğunu dahi kat'î ispat eder denilebilir. Evet, böyle binler hakaik-i âliyeyi cem eden ferdiyet ve vahdâniyeti hakkıyla keşfedip ders veren bir risalet, gayet kat'î bir surette o tevhid, o ferdiyetin muktezasıdır ve lâzımıdır. Onlar, onu herhalde isterler.

İşte o vazifeyi tam tamına yerine getiren zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâmın şahsiyet-i mâneviyesinin derece-i ehemmiyetine ve ulviyetine ve bu kâinatın bir güneşi olduğuna şehadet eden pek çok delillerden, sebeplerden üç tanesini nümune olarak beyan ediyoruz.

BİRİNCİSİ: Umum ümmet, umum asırlarda işledikleri umum hasenâtın bir misli, *es-sebebü ke'l-fâil* sırrınca, zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâmın sahife-i hasenâtına geçtiği gibi; umum ümmet, her günde ettikleri salâvat duasının kat'î makbuliyeti cihetiyle, o hadsiz duaların iktiza ettikleri makam ve mertebeyi düşünmekle, şahsiyet-i mâneviye-i Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâmın bu kâinat içinde nasıl bir güneş olduğu anlaşılır.

İKİNCİSİ: Âlem-i İslâmın şecere-i kübrâsının menşei, çekirdeği, hayatı, medarı olan mahiyet-i Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâmın, fevkalâde istidat ve cihazatıyla, âlem-i İslâmiyetin mâneviyâtını teşkil eden kudsî kelimâtı, tesbihâtı, ibâdâtı, en evvel, bütün mânâlarıyla hissedip yapmaktan gelen terakkiyât-ı ruhiyesini düşün, Habîbiyet derecesine çıkan ubudiyet-i Muhammediyenin (a.s.m.) velâyeti sair velâyetlerden ne kadar yüksek olduğunu anla.

Bir zaman, birtek tesbihin, birtek namazda, Sahabelerin tarz-ı telâkkisine yakın bir surette bana inkişafı, bir ay kadar ibadet derecesinde ehemmiyetli göründü; Sahabelerin yüksek kıymetini onunla anladım. Demek, bidâyet-i İslâmiyede kelimât-ı kudsiyenin verdiği feyiz ve nurun başka bir meziyeti var. Tazeliği haysiyetiyle başka bir letâfeti, bir tarâveti, bir lezzeti var ki, gaflet perdesi altında mürur-u zamanla gizlenir, azalır, perdelenir. Zât-ı Muhammediye (a.s.m.) ise, onları menba-ı hakikîsinden (Zât-ı Akdesten) turfanda, taze olarak, fevkalâde istidadıyla almış, emmiş, massetmiş. Bu sırra binaen, o zât, birtek tesbihten, başkasının bir sene ibadeti kadar feyiz alabilir.

İşte bu nokta-i nazardan, zât-ı Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâmın, haddi ve nihayeti olmayan merâtib-i kemâlâtta ne derece terakki ettiğini kıyas et.

ÜÇÜNCÜSÜ: Bu kâinatın Hâlıkı, bu kâinattaki bütün makasıdının en ehemmiyetli medarı nev-i insan olduğundan ve bütün hitâbât-ı Sübhâniyenin en anlayışlı bir muhatabı nev-i beşer olduğundan; o nev-i beşer içinde en meşhur, en namdar ve âsârıyla ve icraatıyla en mükemmel, en muhteşem fert olan zât-ı Muhammediyeyi (a.s.m.) o nevi namına, belki umum kâinat hesabına kendine muhatap ittihaz eden Zât-ı Ferd-i Zülcelâl, elbette onu hadsiz kemâlâtta hadsiz feyzine mazhar etmiştir.

İşte, bu üç nokta gibi çok noktalar var, kat'î bir surette ispat ederler ki, şahsiyet-i mâneviye-i Muhammediye (a.s.m.), kâinatın mânevî bir güneşi olduğu gibi; bu kâinat denilen Kur'ân-ı kebîrin âyet-i kübrâsı ve o furkan-ı âzamın ism-i âzamı ve ism-i Ferdin cilve-i âzamının bir âyinesidir. Kâinatın umum zerrâtının, umum zamanlarındaki umum dakikalarının bütün âşirelerine darb edilip, hâsıl-ı darb adedince o zât-ı Ahmediyeye salât-ü selâm, nihayetsiz hazine-i rahmetinden inmesini, Zât-ı Ferd-i Ehad-i Samedden niyaz ediyoruz.

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[1]

1. "Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin." Bakara Sûresi, 2:32.

Otuzuncu Lem’anın Beşinci Nüktesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

فَانْظُرْ اِلٰى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِى الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِى الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ [1]

âyet-i azîmenin ve

اَللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومُ لاَ تَاْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ [2]

âyet-i azîmin birer nüktesi ile, İsm-i Âzam veyahut İsm-i Âzamın iki ziyasından bir ziyası veya altı nurundan bir nuru olan **ism-i Hayyın** bir cilvesi, Şevvâl-i Şerifte, Eskişehir Hapishanesinde uzaktan uzağa aklıma göründü. Vaktinde kaydedilmedi ve çabuk o kudsî kuşu avlayamadık. Tebâud ettikten sonra, hiç olmazsa bazı remizlerle o hakikat-i ekberin ve nur-u âzamın bazı şualarını muhtasaran göstereceğiz.

1. “Şimdi bak Allah’ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıldiriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; Oherşeye hakkıyla kadirdir.” Rum Sûresi, 30:50.
2. “Allah Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. O Hayy veKayyûmdur. Onu ne uyuklama ve ne de uyku tutmaz, gafletin hiçbir çeşidihiçbir zaman Ona ârız olamaz.” Bakara Sûresi, 2:255.

BİRİNCİ REMİZ

İsm-i Hayy ve ism-i Muhyînin bir cilve-i âzamından olan “Hayat nedir? Ve mahiyeti ve vazifesi nedir?” sualine karşı, fihristevâri cevap şudur ki:

Hayat,

şu kâinatın en ehemmiyetli gayesi,

hem en büyük neticesi,

hem en parlak nuru,

hem en lâtif mâyesi,

hem gayet süzülmüş bir hülâsası,

hem en mükemmel meyvesi,

hem en yüksek kemâli,

hem en güzel cemâli,

hem en güzel ziyneti,

hem sırr-ı vahdeti,

hem rabıta-i ittihadı,

hem kemâlâtının menşei,

hem san’at ve mahiyetçe en harika bir zîruhu,

hem en küçük bir mahlûku bir kâinat hükmüne getiren mu’cizekâr bir hakikati,

hem güya kâinatın küçük bir zîhayatta yerleşmesine vesile oluyor gibi, koca kâinatın bir nevi fihristesini o zîhayatta göstermekle beraber, o zîhayatı ekser mevcudatla münasebettar ve küçük bir kâinat hükmüne getiren en harika bir mu’cize-i kudrettir.

Hem en büyük bir küll kadar, hayat ile küçük bir cüz’ü büyülten ve bir ferdi dahi küllî gibi bir âlem hükmüne getiren ve rububiyet cihetinde kâinatı tecezzî ve iştiraki ve inkısamı kabul etmez bir küll, bir küllî hükmünde gösteren fevkalâde harika bir san’at-ı İlâhiyedir.

Hem kâinatın mahiyetleri içinde Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun vücub-u vücuduna ve vahdetine ve ehadiyetine şehadet eden burhanların en parlağı, en kat’îsi ve en mükemmeli,

hem masnuat-ı İlâhiye içinde en hafîsi ve en zâhiri, en kıymettarı ve en ucuzu, en nezihi ve en parlak ve en mânidar bir nakş-ı san’at-ı Rabbâniyedir.

Hem sair mevcudatı kendine hâdim ettiren, nâzenin, nazdar, nazik bir cilve-i rahmet-i Rahmâniyedir.

Hem şuûnât-ı İlâhiyenin gayet câmi bir âyinesidir.

Hem Rahmân, Rezzak, Rahîm, Kerîm, Hakîm gibi çok Esmâ-i Hüsnânın cilvelerini câmi ve rızık, hikmet, inâyet, rahmet gibi çok hakikatleri kendine tâbi eden ve görmek ve işitmek ve hissetmek gibi umum duyguların menşei, madeni bir acube-i hilkat-i Rabbâniyedir.

Hem hayat, bu kâinatın tezgâh-ı âzamında öyle bir istihale makinesidir ki, mütemadiyen, her tarafta tasfiye yapıyor, temizlendiriyor, terakki veriyor, nurlandırıyor. Ve zerrat kafilelerine güya hayatın yuvası olan cesedi, o zerrelere vazife görmek, nurlanmak, talimat yapmak için bir misafirhane, bir mektep, bir kışladır. Adeta Zât-ı Hayy ve Muhyî, bu makine-i hayat vasıtasıyla, bu karanlıklı ve fâni ve süflî olan âlem-i dünyayı lâtifleştiriyor, ışıklandırıyor, bir nevi bekà veriyor, bâki bir âleme gitmeye hazırlattırıyor.

Hem hayatın iki yüzü, yani mülk, melekût vecihleri parlaktır, kirsizdir, noksansızdır, ulvîdir. Onun için, perdesiz, vasıtasız, doğrudan doğruya dest-i kudret-i Rabbâniyeden çıktığını âşikâre göstermek için, sair eşya gibi zâhirî esbabı, hayattaki tasarrufât-ı kudrete perde edilmemiş bir müstesna mahlûktur.

Hem hayatın hakikati, altı erkân-ı imaniyeye bakıp mânen ve remzen ispat eder. Yani,

hem Vâcibü'l-Vücudun vücub-u vücudunu ve hayat-ı sermediyesini,

hem dâr-ı âhireti ve hayat-ı bâkıyesini,

hem vücud-u melâike,

hem sair erkân-ı imaniyeye pek kuvvetli bakıp iktiza eden bir hakikat-i nuraniyedir.

Hem hayat, bütün kâinattan süzülmüş en sâfi bir hülâsası olduğu gibi, kâinattaki en mühim bir maksad-ı İlâhî ve hilkat-i âlemin en mühim neticesi olan şükür ve ibadet ve hamd ve muhabbeti netice veren bir sırr-ı âzamdır.

İşte, hayatın bu mezkûr yirmi dokuz ehemmiyetli ve kıymettar hassalarını ve ulvî ve umumî vazifelerini nazara al. Sonra bak, Muhyî isminin arkasında ism-i Hayyın azametini gör. Ve hayatın bu azametli hassaları ve meyveleri noktasından, ism-i Hayy nasıl bir İsm-i Âzam olduğunu bil.

Hem anla ki, bu hayat madem kâinatın en büyük neticesi ve en azametli gayesi ve en kıymettar meyvesidir; elbette bu hayatın dahi kâinat kadar büyük bir gayesi, azametli bir neticesi bulunmak gerektir. Çünkü ağacın neticesi meyve olduğu gibi, meyvenin de çekirdeği vasıtasıyla neticesi, gelecek bir ağaçtır. Evet, bu hayatın gayesi ve neticesi hayat-ı ebediye olduğu gibi, bir meyvesi de, hayatı veren Zât-ı Hayy ve Muhyîye karşı şükür ve ibadet ve hamd ve muhabbettir ki, bu şükür ve muhabbet ve hamd ve ibadet ise, hayatın meyvesi olduğu gibi, kâinatın gayesidir.

Ve bundan anla ki, bu hayatın gayesini "rahatça yaşamak ve gafletli lezzetlenmek ve heveskârâne nimetlenmektir" diyenler, gayet çirkin bir cehaletle, münkirâne, belki de kâfirâne, bu pek çok kıymettar olan hayat nimetini ve şuur hediyesini ve akıl ihsanını istihfaf ve tahkir edip dehşetli bir küfran-ı nimet ederler.

İKİNCİ REMİZ

İsm-i Hayyın bir cilve-i âzamı ve ism-i Muhyînin bir tecellî-i eltafı olan bu hayatın Birinci Remizdeki fihristesi, zikredilen bütün mertebeleri ve vasıfları ve vazifeleri beyan etmek, o vasıflar adedince risaleler yazmak lâzım geldiğinden, Risale-i Nur'un eczalarında o vasıfların, o mertebelerin, o vazifelerin bir kısmı

izah edildiğinden, kısmen tafsilâtı Risale-i Nur'a havale edip, burada birkaç tanesine muhtasaran işaret edeceğiz.

İşte, hayatın yirmi dokuz hassalarından yirmi üçüncü hassasında şöyle denilmiştir ki: Hayatın iki yüzü de şeffaf, kirsiz olduğundan, esbab-ı zâhiriye ondaki tasarrufât-ı kudret-i Rabbâniyeye perde edilmemiştir.

Evet, bu hassanın sırrı şudur ki: Kâinatta gerçi herşeyde bir güzellik ve iyilik ve hayır vardır. Ve şer ve çirkinlik gayet cüz'îdir ve vâhid-i kıyasîdirler ki, güzellik ve iyilik mertebelerini ve hakikatlerinin tekessürünü ve taaddüdünü göstermek cihetiyle, o şer ise hayır ve o kubh dahi hüsün olur. Fakat zîşuurların nazar-ı zâhirîsinde görünen zâhirî çirkinlik ve fenalık ve belâ ve musibetten gelen küsmekler ve şekvâlar Zât-ı Hayy-ı Kayyûma teveccüh etmemek için, hem aklın zâhirî nazarında habis, pis görünen şeylerde, kudsî, münezzeh olan kudretin bizzat ve perdesiz onlarla mübaşereti kudretin izzetine münâfi gelmemek için, zâhirî esbablar o kudretin tasarrufâtına perde edilmişler. O esbab ise icad edemiyorlar; belki haksız olan şekvâlara ve itirazlara hedef olmak ve izzet ve kudsiyet ve münezzehiyet-i kudreti muhafaza içindirler.

Yirmi İkinci Sözün İkinci Makamının Mukaddimesinde beyan edildiği gibi, Hazret-i Azrâil (a.s.) kabz-ı ervah vazifesi hususunda Cenâb-ı Hakka münâcât etmiş, demiş: "Senin kulların benden küsecekler." Cevaben onadenilmiş: "Senin vazifen ile vefat edenlerin ortasında hastalıklar ve musibetler perdesini bırakacağım. Vefat edenler sana değil, belki itiraz ve şekvâ oklarını o perdelere atacaklar."

Bu münâcâtın sırrına göre, ölümün ve vefatın ehl-i iman hakkında hakikî güzel yüzünü görmeyen ve ondaki rahmetin cilvesini bilmeyenlerin küsmeleri ve itirazları Zât-ı Hayy-ı Kayyûma gitmemek için Hazret-i Azrâil'in (a.s.) vazifesi de bir perde olduğu gibi, sair esbablar dahi zâhirî perdedirler. Evet, izzet, azamet ister ki, esbab perdedâr-ı dest-i kudret ola aklın nazarında. Fakat vahdet ve celâl ister ki, esbab ellerini çeksinler tesir-i hakikîden.

Fakat hayatın hem zâhirî, hem bâtınî, hem mülk, hem melekût vecihleri kirsiz, noksansız, kusursuz olduğundan, şekvâları ve itirazları davet edecek maddeler onda bulunmadığı gibi, izzet ve kudsiyet-i kudrete münâfi olacak pislik ve çirkinlik olmadığından, doğrudan doğruya, perdesiz olarak, Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun "ihyâ edici, hayat verici, diriltici" isminin eline teslim edilmişlerdir. Nur da öyledir, vücut ve icad da öyledir. Onun içindir ki, icad ve halk, doğrudan doğruya, perdesiz, Zât-ı Zülcelâlin kudretine bakar. Hattâ yağmur bir nevi hayat ve rahmet olduğundan, vakt-i nüzulü bir muttarid kanuna tâbi kılınmamış—tâ ki her vakt-i hâcette eller dergâh-ı İlâhiyeye rahmet istemek için açılsın. Eğer

yağmur, güneşin tulûu gibi, bir kanuna tâbi olsaydı, o nimet-i hayatiye, her vakt-i hâcette rica ile istenilmeyecekti.

ÜÇÜNCÜ REMİZ

Yirmi dokuzuncu hassasında denilmiştir ki: Kâinatın neticesi hayat olduğu gibi, hayatın neticesi olan şükür ve ibadet dahi, kâinatın sebeb-i hilkati ve ille-i gayesi ve maksud neticesidir.

Evet, bu kâinatın Sâni-i Hayy-ı Kayyûmu, bu kadar hadsiz envâ-ı nimetiyle kendini zîhayatlara bildirip sevdirdiğine mukabil, elbette zîhayatlardan o nimetlere karşı teşekkür; ve sevdirmesine mukabil sevmelerini; ve kıymettar san'atlarına mukabil medh ü senâ etmelerini; ve evâmir-i Rabbânîsine karşı itaat ve ubudiyetle mukabele etmelerini ister.

İşte bu sırr-ı rububiyete göre teşekkür ve ubudiyet, bütün envâ-ı hayatın ve dolayısıyla bütün kâinatın en ehemmiyetli gayesi olduğundandır ki, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan pek çok hararetle ve şiddetle ve halâvetle şükür ve ibadete sevk ediyor. Ve "İbadet Cenâb-ı Hakka mahsus ve şükür Ona lâyık ve hamd Ona hastır" diye çok tekrarla beyan ediyor. Demek bu şükür ve ibadet doğrudan doğruya Mâlik-i Hakikîsine gitmek lâzım olduğunu ifade için, hayatı bütün şuûnâtıyla perdesiz kabza-i tasarrufunda tutmasına delâlet eden

وَهُوَ الَّذِی یُحْیِی وَیُمِیتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّیْلِ وَالنَّهَارِ [1]

وَهُوَ الَّذِی یُحْیِی وَیُمِیتُ فَإِذَا قَضٰی اَمْرًا فَإِنَّمَا یَقُولُ لَهُ کُنْ فَیَکُونُ [2]

فَیُحْیِی بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا [3]

gibi âyetler, pek sarih bir surette vasıtaları nefyedip, doğrudan doğruya hayatı Hayy-ı Kayyûmun dest-i kudretine münhasıran veriyor.

1. "Dirilten de, öldüren de ancak Odur. Geceyle gündüzü değiştirmek de ancak Onun eseridir." Mü'minûn Sûresi, 23:80.
2. "Dirilten de, öldüren de ancak Odur. O birşeyin olmasını dilediği zaman Onun işisadece 'Ol' demektir; o da oluverir." Mü'min Sûresi, 40:68.
3. "Yeryüzünü ölümünün ardından diriltir." Rum Sûresi, 30:24.

Evet, minnettarlık ve teşekkürü davet eden ve muhabbet ve senâ hissini tahrik eden, hayattan sonra rızık ve şifa ve yağmur gibi vesile-i şükran şeyler dahi doğrudan doğruya Zât-ı Rezzâk-ı Şâfîye ait olduğunu, esbab ve vesait bir perde olduğunu,

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ یَشْفِینِ [1] هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِینُ [2]

وَهُوَ الَّذِى يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا [3]

gibi âyetlerle, rızık, şifa ve yağmur münhasıran Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun kudretine hastır. Perdesiz, Ondan geldiğini ifade için, kaide-i nahviyece alâmeti hasr ve tahsis olan هُوَ الَّذِى , هُوَ الرَّزَّاقُ [4] ifade etmiştir. İlâçlara hâsiyetleri veren ve tesiri halk eden, ancak o Şâfî-i Hakikîdir.

1. "Rızık veren, mutlak kudret ve kuvvet sahibi olan ancak Odur." Zâriyat Sûresi, 51:58.
2. "Hastalandığımda bana şifa veren ancak Odur." Şuarâ Sûresi, 26:80.
3. "İnsanlar ümitsizliğe düştüklerinde yağmuru indiren ancak Odur." Şûrâ Sûresi, 42:28.
4. "..öyle ki, Odur." Şûrâ Sûresi, 42:28; "Rızık verici ancak Odur." Zâriyat Sûresi, 51:58.

DÖRDÜNCÜ REMİZ

Hayatın yirmi sekizinci hassasında beyan edilmiştir ki: Hayat, imanın altı erkânına bakıp ispat ediyor, onların tahakkukuna işaretler ediyor.

Evet, madem bu kâinatın en mühim neticesi ve meyvesi ve hikmet-i hilkati hayattır; elbette o hakikat-i âliye, bu fâni, kısacık, noksan, elemli hayat-ı dünyeviyeye münhasır değildir. Belki, hayatın yirmi dokuz hassasıyla mahiyetinin azameti anlaşılan şecere-i hayatın gayesi, neticesi ve o şecerenin azametine lâyık bir meyvesi, hayat-ı ebediyedir ve hayat-ı uhreviyedir, taşıyla ve ağacıyla, toprağıyla hayattar olan dâr-i saadetteki hayattır. Yoksa, bu hadsiz cihazat-ı mühimme ile teçhiz edilen hayat şeceresi, zîşuur hakkında, hususan insan hakkında meyvesiz, faydasız, hikmetsiz, hakikatsiz olmak lâzım gelecek. Ve sermayece ve cihazatça serçe kuşundan meselâ yirmi derece ziyade ve bu kâinatın ve zîhayatın en mühim, yüksek ve ehemmiyetli mahlûku olan insan, serçe kuşundan, saadet-i hayat cihetinde yirmi derece aşağı düşüp en bedbaht, en zelîl bir biçare olacak. Hem en kıymettar bir nimet olan akıl dahi, geçmiş zamanın hüzünlerini ve gelecek zamanın korkularını düşünmekle kalb-i insanı mütemadiyen incitip bir lezzete dokuz elemleri karıştırdığından, en musibetli bir belâ olur. Bu ise yüz derece bâtıldır. Demek bu hayat-ı dünyeviye, âhirete iman rüknünü kat'î ispat ediyor ve her baharda haşrin üç yüz binden ziyade nümunelerini gözümüze gösteriyor.

Acaba senin cisminde, senin bahçende ve senin vatanında senin hayatına lâzım ve münasip bütün levazımatı ve cihazatı hikmet ve inâyet ve rahmetle ihzar eden ve vaktinde yetiştiren, hattâ senin midenin bekà ve yaşamak arzusuyla ettiği hususî ve cüz'î olan rızık duasını bilen ve işiten ve hadsiz leziz taamlarla o duanın kabulünü gösteren ve mideyi memnun eden bir Mutasarrıf-ı Kadîr, hiç mümkün müdür ki, seni bilmesin ve görmesin? Ve nev-i insanın en büyük gayesi olan hayat-ı ebediyeye lâzım esbabı ihzar etmesin? Ve nev-i insanın en büyük, en ehemmiyetli, en lâyık ve umumî olan bekà duasını, hayat-ı uhreviyenin inşasıyla ve Cennetin icadıyla kabul etmesin? Ve kâinatın en mühim mahlûku,

belki zeminin sultanı ve neticesi olan nev-i insanın Arş ve ferşi çınlatan umumî ve gayet kuvvetli duasını işitmeyip, küçük bir mide kadar ehemmiyet vermesin, memnun etmesin, kemâl-i hikmetini ve nihayet rahmetini inkâr ettirsin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Hem hiç kabil midir ki, hayatın en cüz'îsinin pek gizli sesini işitsin, derdini dinlesin ve derman versin ve nazını çeksin ve kemâl-i itinâ ve ihtimamla beslesin ve ona dikkatle hizmet ettirsin ve büyük mahlûkatını ona hizmetkâr yapsın; ve sonra en büyük ve kıymettar ve bâki ve nazdar bir hayatın gök sadâsı gibi yüksek sesini işitmesin? Ve onun çok ehemmiyetli bekà duasını ve nazını ve niyazını nazara almasın? Adeta bir neferin kemâl-i itinâ ile teçhizat ve idaresini yapsın ve mutî ve muhteşem orduya hiç bakmasın? Ve zerreyi görsün, güneşi görmesin? Sivrisineğin sesini işitsin, gök gürültüsünü işitmesin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ!

Hem hiçbir cihetle akıl kabul eder mi ki, hadsiz rahmetli, muhabbetli ve nihayet derecede şefkatli ve kendi san'atını çok sever ve kendini çok sevdirir ve kendini sevenleri ziyade sever bir Zât-ı Kadîr-i Hakîm, en ziyade kendini seven ve sevimli ve sevilen ve Sâni'ine fıtraten perestiş eden hayatı ve hayatın zâtı ve cevheri olan ruhu, mevt-i ebedî ile idam edip, kendinden o sevgili muhibbini ve habibini ebedî bir surette küstürsün, darıltsın, dehşetli rencide ederek sırr-ı rahmetini ve nur-u muhabbetini inkâr etsin ve ettirsin? Yüz bin defa hâşâ ve kellâ! Bu kâinatı cilvesiyle süslendiren bir cemâl-i mutlak ve umum mahlûkatı sevindiren bir rahmet-i mutlaka, böyle hadsiz bir çirkinlikten ve kubh-u mutlaktan ve böyle bir zulm-ü mutlaktan, bir merhametsizlikten, elbette nihayetsiz derece münezzehtir ve mukaddestir.

Netice: Madem dünyada hayat var; elbette insanlardan hayatın sırrını anlayanlar ve hayatını sû-i istimal etmeyenler, dâr-ı bekàda ve Cennet-i bâkiyede hayat-ı bâkiyeye mazhar olacaklardır. Âmennâ.

Ve hem nasıl ki yeryüzünde bulunan parlak şeylerin güneşin akisleriyle parlamaları ve denizlerin yüzlerinde kabarcıkları ziyanın lem'alarıyla parlayıp sönmeleri, arkalarından gelen kabarcıklar yine hayalî güneşçiklere âyinelik etmeleri bilbedâhe gösteriyor ki, o lem'alar, yüksek birtek güneşin cilve-i in'ikâsıdırlar ve güneşin vücudunu muhtelif dillerle yad ediyorlar ve ışık parmaklarıyla ona işaret ediyorlar. Aynen öyle de, Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun Muhyî isminin cilve-i âzamıyla berrin yüzünde ve bahrin içinde zîhayatların kudret-i İlâhiye ile parlayıp, arkalarından gelenlere yer vermek için "Yâ Hayy" deyip perde-i gaybda gizlenmeleri, bir hayat-ı sermediye sahibi olan Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun hayatına ve vücub-u vücuduna şehadetler, işaretler ettikleri gibi; umum mevcudatın tanziminde eseri görünen ilm-i İlâhîye şehadet eden bütün

deliller ve kâinata tasarruf eden kudreti ispat eden bütün burhanlar ve tanzim ve idare-i kâinatta hükümfermâ olan irade ve meşieti ispat eden bütün hüccetler ve kelâm-ı Rabbânî ve vahy-i İlâhînin medarı olan risaletleri ispat eden bütün alâmetler, mu'cizeler ve hâkezâ yedi sıfât-ı İlâhiyeye şehadet eden bütün delâil, bil'ittifak Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun hayatına delâlet, şehadet, işaret ediyorlar. Çünkü, nasıl birşeyde görmek varsa hayatı da var; işitmek varsa hayatın alâmetidir; söylemek varsa hayatın vücuduna işaret eder; ihtiyar, irade varsa hayatı gösterir. Aynen öyle de, bu kâinatta âsârıyla vücutları muhakkak ve bedihî olan kudret-i mutlaka ve irade-i şâmile ve ilm-i muhit gibi sıfatlar, bütün delâilleriyle, Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun hayatına ve vücub-u vücuduna şehadet ederler ve bütün kâinatı bir gölgesiyle ışıklandıran ve bir cilvesiyle bütün dâr-ı âhireti zerrâtıyla beraber hayatlandıran hayat-ı sermediyesine şehadet ederler.

Hem hayat, melâikeye iman rüknüne dahi bakar, remzen ispat eder. Çünkü, madem kâinatta en mühim netice hayattır ve en ziyade intişar eden ve kıymettarlığı için nüshaları teksir edilen ve zemin misafirhanesini gelip geçen kafilelerle şenlendiren zîhayatlardır. Ve madem küre-i arz bu kadar zîhayatın envâıyla dolmuş ve mütemadiyen zîhayat envâlarını tecdit ve teksir etmek hikmetiyle, her vakit dolar boşanır ve en hasis ve çürümüş maddelerinde dahi kesretle zîhayatlar halk edilerek bir mahşer-i huveynat oluyor. Ve madem hayatın süzülmüş en sâfi hülâsası olan şuur ve akıl ve en lâtif ve sabit cevheri olan ruh, bu küre-i arzda gayet kesretli bir surette halk olunuyorlar; adeta küre-i arz, hayat ve akıl ve şuur ve ervah ile ihyâ olup öyle şenlendirilmiş. Elbette küre-i arzdan daha lâtif, daha nuranî, daha büyük, daha ehemmiyetli olan ecrâm-ı semâviye, ölü, câmid, hayatsız, şuursuz kalması imkân haricindedir. Demek gökleri, güneşleri, yıldızları şenlendirecek ve hayattar vaziyetini verecek ve netice-i hilkat-i semâvâtı gösterecek ve hitâbât-ı Sübhâniyeye mazhar olacak olan zîşuur, zîhayat ve semâvâta münasip sekeneler, herhalde sırr-ı hayatla bulunuyorlar ki, onlar da melâikelerdir.

Hem hayatın sırr-ı mahiyeti, peygamberlere iman rüknüne bakıp remzen ispat eder. Evet, madem kâinat, hayat için yaratılmış ve hayat dahi Hayy-ı Kayyûm-u Ezelînin bir cilve-i âzamıdır, bir nakş-ı ekmelidir, bir san'at-ı ecmelidir. Madem hayat-ı sermediye, resullerin gönderilmesiyle ve kitapların indirilmesiyle kendini gösterir. (Evet, eğer kitaplar ve peygamberler olmazsa, o hayat-ı ezeliye bilinmez. Nasıl ki bir adamın söylemesiyle diri ve hayattar olduğu anlaşılır; öyle de, bu kâinatın perdesi altında olan âlem-i gaybın arkasında söyleyen, konuşan, emir ve nehyedip hitap eden bir Zâtın kelimâtını, hitâbâtını gösterecek, peygamberler ve ellerinde nâzil olan kitaplardır.) Elbette kâinattaki hayat, kat'î bir surette Hayy-ı Ezelînin vücûb-u vücuduna kat'î şehadet ettiği gibi; o hayat-ı

Ezeliyenin şuââtı, celevâtı, münâsebâtı olan “irsâl-i rusül” ve “inzâl-i kütüb” rükünlerine bakar, remzen ispat eder. Ve bilhassa risalet-i Muhammediye (a.s.m.) ve vahy-i Kur’ânî hayatın ruhu ve aklı hükmünde olduğundan, bu hayatın vücudu gibi hakkaniyetleri kat’îdir denilebilir.

Evet, nasıl ki hayat bu kâinattan süzülmüş bir hülâsadır. Ve şuur ve his dahi hayattan süzülmüş, hayatın bir hülâsasıdır. Akıl dahi şuurdan ve histen süzülmüş, şuurun bir hülâsasıdır. Ve ruh dahi, hayatın hâlis ve sâfi bir cevheri ve sabit ve müstakil zâtıdır. Öyle de, maddî ve mânevî hayat-ı Muhammediye (a.s.m.) dahi, hayat ve ruh-u kâinattan süzülmüş hülâsatü’l-hülâsadır ve risalet-i Muhammediye dahi (a.s.m.) , kâinatın his ve şuur ve aklından süzülmüş en sâfi hülâsasıdır. Belki maddî ve mânevî hayat-ı Muhammediye (a.s.m.) , âsârının şehadetiyle, hayat-ı kâinatın hayatıdır. Ve risalet-i Muhammediye (a.s.m.), şuur-u kâinatın şuurudur ve nurudur. Ve vahy-i Kur’ân dahi, hayattar hakaikinin şehadetiyle, hayat-ı kâinatın ruhudur ve şuur-u kâinatın aklıdır.

Evet, evet, evet! Eğer kâinattan risalet-i Muhammediyenin (a.s.m.) nuru çıksa, gitse, kâinat vefat edecek. Eğer Kur’ân gitse, kâinat divane olacak ve küre-i arz kafasını, aklını kaybedecek, belki şuursuz kalmış olan başını bir seyyareye çarpacak, bir kıyameti koparacak.

Hem hayat, iman-ı bilkader rüknüne bakıyor, remzen ispat eder. Çünkü madem hayat âlem-i şehadetin ziyasıdır ve istilâ ediyor; ve vücudun neticesi ve gayesidir; ve Hâlık-ı Kâinatın en câmi âyinesidir; ve faaliyet-i Rabbâniyenin en mükemmel enmuzeci ve fihristesidir, temsilde hata olmasın, bir nevi programı hükmündedir. Elbette âlem-i gayb, yani mazi, müstakbel, yani geçmiş ve gelecek mahlûkatın hayat-ı mâneviyeleri hükmünde olan intizam ve nizam ve mâlûmiyet ve meşhudiyet ve taayyün ve evâmir-i tekvîniyeyi imtisale müheyyâ bir vaziyette bulunmalarını sırr-ı hayat iktiza ediyor.

Nasıl ki bir ağacın çekirdek-i aslîsi ve kökü ve müntehâsında ve meyvelerindeki çekirdekleri dahi, aynen ağaç gibi, bir nevi hayata mazhardırlar, belki ağacın kavânin-i hayatiyesinden daha ince kavânin-i hayatı taşıyorlar. Hem nasıl ki bu hazır bahardan evvel geçmiş güzün bıraktığı tohumlar ve kökler, bu bahar gittikten sonra gelecek baharlara bırakacağı çekirdekler, kökler, bu bahar gibi cilve-i hayatı taşıyorlar ve kavânin-i hayatiyeye tâbidirler. Aynen öyle de, şecere-i kâinatın bütün dal ve budaklarıyla herbirinin bir mazisi ve müstakbeli var; geçmiş ve gelecek tavırlarından ve vaziyetlerinden müteşekkil bir silsilesi bulunur. Her nevi ve her cüz’ünün ilm-i İlâhiyede muhtelif tavırlarla müteaddit vücutları bir silsile-i vücud-u ilmî teşkil eder. Ve vücud-u haricî gibi, o vücud-u ilmî dahi, hayat-ı umumiyenin mânevî bir cilvesine mazhardır ki, mukadderât-ı hayatiye, o mânidar ve canlı elvâh-ı kaderiyeden alınır.

Evet, âlem-i gaybın bir nev'i olan âlem-i ervah, ayn-ı hayat ve madde-i hayat ve hayatın cevherleri ve zatları olan ervah ile dolu olması, elbette mazi ve müstakbel denilen âlem-i gaybın bir diğer nev'i de ve ikinci kısmı dahi, cilve-i hayata mazhariyetini ister ve istilzam eder. Hem herbir şeyin vücud-u ilmîsindeki intizam-ı ekmeli ve mânidar vaziyetleri ve canlı meyveleri, tavırları, bir nevi hayat-ı mâneviyeye mazhariyetini gösterir. Evet, hayat-ı ezeliye güneşinin ziyası olan bu cilve-i hayat, elbette yalnız bu âlem-i şehadete ve bu zaman-ı hazıra ve bu vücud-u haricîye münhasır olamaz. Belki herbir âlem, kabiliyetine göre, o ziyanın cilvesine mazhardır. Ve kâinat, bütün âlemleriyle o cilve ile hayattar ve ziyadardır. Yoksa, nazar-ı dalâletin gördüğü gibi muvakkat ve zâhirî bir hayat altında herbir âlem, büyük ve müthiş birer cenaze ve karanlıklı birer virane âlem olacaktı.

İşte, kadere ve kazâya iman rüknü dahi, geniş bir vecihte sırr-ı hayatla anlaşılıyor ve sabit oluyor. Yani, nasıl ki âlem-i şehadet ve mevcut hazır eşya, intizamlarıyla ve neticeleriyle hayattarlıkları görünüyor; öyle de, âlem-i gaybdan sayılan geçmiş ve gelecek mahlûkatın dahi mânen hayattar bir vücud-u mânevîleri ve ruhlu birer sübut-u ilmîleri vardır ki, Levh-i Kazâ ve Kader vasıtasıyla o mânevî hayatın eseri, mukadderat namıyla görünür, tezahür eder.

BEŞİNCİ REMİZ

Hem hayatın on altıncı hassasında denilmiş ki: Hayat birşeye girdiği vakit, o cesedi bir âlem hükmüne getirir; cüz ise küll gibi, cüz'îye dahi küllî gibi bir câmiiyet verir.

Evet, hayatın öyle bir câmiiyeti var; adeta umum kâinata tecellî eden ekser Esmâ-i Hüsnâyı kendinde gösteren bir câmi âyine-i ehadiyettir. Bir cisme hayat girdiği vakit küçük bir âlem hükmüne getirir; adeta kâinat şeceresinin bir nevi fihristesini taşıyan bir nevi çekirdeği hükmüne geçiyor. Nasıl ki bir çekirdek, onun ağacını yapabilen bir kudretin eseri olabilir; öyle de, en küçük bir zîhayatı halk eden, elbette umum kâinatın Hâlıkıdır.

İşte bu hayat, bu câmiiyetiyle en gizli bir sırr-ı ehadiyeti kendinde gösterir. Yani, nasıl ki azametli güneş, ziyasıyla ve yedi rengiyle ve aksiyle, güneşe mukabil olan herbir katre suda ve herbir cam zerresinde bulunuyor. Öyle de, herbir zîhayatta, kâinatı ihata eden esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin cilveleri beraber onda tecellî ediyor. Bu nokta-i nazardan hayat, kâinatı, rububiyet ve icad cihetinde inkısam ve tecezzî kabul etmez bir küll hükmüne, belki iştiraki ve tecezzîsi imkân haricinde bulunan bir küllî hükmüne getirir.

Evet, seni yaratan, bütün nev-i insanı yaratan Zât olduğunu, bilbedâhe senin yüzündeki sikkesi gösteriyor. Çünkü mahiyet-i insaniye birdir, inkısamı gayr-ı

mümkündür. Hem hayat vasıtasıyla ecza-yı kâinat onun efradı hükmüne ve kâinat ise nev'i hükmüne geçer; sikke-i ehadiyeti mecmuunda gösterdiği gibi, herbir cüzde dahi o sikke-i ehadiyeti ve hâtem-i samediyeti göstererek, şirk ve iştiraki her cihetle tard eder.

Hem hayatta san'at-ı Rabbâniyenin öyle fevkalâde harika mucizeleri var ki, bütün kâinatı halk edemeyen bir zat, bir kudret, en küçük bir zîhayatı halk edemez. Evet, bir nohut tanesinde bütün Kur'ân'ı yazar gibi, çamın gayet küçük bir tohumunda koca çam ağacının fihristesini ve mukadderâtını yazan kalem, elbette semâvâtı yıldızlarla yazan kalem olabilir. Evet, bir arının küçük kafasında, kâinat bahçesindeki çiçekleri tanıyacak ve ekser envâıyla münasebettar olacak ve bal gibi bir hediye-i rahmeti getirecek ve dünyaya geldiği günde şerâit-i hayatı bilecek derecede bir istidadı, bir kabiliyeti, bir cihazı derc eden Zât, elbette bütün kâinatın Hâlıkı olabilir.

Elhasıl, hayat nasıl ki kâinatın yüzünde parlak bir sikke-i tevhiddir; ve herbir zîruh dahi hayat noktasında bir sikke-i ehadiyettir; ve hayatın herbir ferdinde bulunan nakş-ı san'at bir mühr-ü samediyettir; ve zîhayatların adedince bu kâinat mektubunu Zât-ı Hayy-ı Kayyûm ve Vâhid-i Ehad namına hayatlarıyla imza ediyorlar; ve o mektupta tevhid mühürleri ve ehadiyet hâtemleri ve samediyet sikkeleridirler. Öyle de, hayat gibi, herbir zîhayat dahi, bu kitab-ı kâinatta birer mühr-ü vahdâniyet olduğu gibi, herbirinin yüzünde ve simasında birer hâtem-i ehadiyet konulmuştur.

Hem nasıl ki hayat, cüz'iyâtı adedince ve zîhayat efradı sayısınca Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun vahdetine şehadet eden imzalar ve mühürlerdir. Öyle de, ihyâ ve diriltmek fiili dahi, efradı adedince tevhide imza basıyor. Meselâ, ihyânın bir ferdi olan ihyâ-yı arz, güneş gibi parlak bir şahid-i tevhiddir. Çünkü, baharda zeminin dirilmesinde ve ihyâsında üç yüz bin envâın ve her nev'in hadsiz efradı beraber, birbiri içinde, noksansız, kusursuz, mükemmel, muntazam ihyâ edilir ve dirilirler. Evet, böyle bir tek fiille hadsiz muntazam fiilleri yapan, elbette bütün mahlûkatın Hâlıkıdır ve bütün zîhayatları ihyâ eden Hayy-ı Kayyûmdur ve rububiyetinde iştiraki mümkün olmayan bir Vâhid-i Ehaddir.

Şimdilik hayatın hassalarından bu kadar az ve muhtasar yazıldı. Başka hassaların beyanı ve tafsilâtını Risale-i Nur'a ve başka zamana havale ediyoruz.

Hâtime

İsm-i Âzam herkes için bir olmaz; belki ayrı ayrı oluyor. Meselâ, İmam-ı Ali Radıyallahu Anhın hakkında Ferd, Hayy, Kayyûm, Hakem, Adl, Kuddûs, altı isimdir. Ve İmam-ı Âzamın İsm-i Âzamı Hakem, Adl, iki isimdir. Ve Gavs-ı Âzamın İsm-i Âzamı yâ Hayydır. Ve İmam-ı Rabbânînin İsm-i Âzamı Kayyûm, ve hâkezâ, pek çok zatlar daha başka isimleri İsm-i Âzam görmüşlerdir.

Bu Beşinci Nükte ism-i Hayy hakkında olduğu münasebetiyle, hem teberrük, hem şahit, hem delil, hem kudsî bir hüccet, hem kendimize bir dua, hem bu risaleye bir hüsn-ü hâtime olarak, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Cevşenü’l-Kebîr namındaki münâcât-ı âzamında, marifetullahta gayet yüksek ve gayet câmi derece-i marifetini göstererek böyle demiştir; biz de hayalen o zamana gidip, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın dediğine âmin diyerek, aynı münâcâtı kendimiz de söylüyor gibi, sadâ-yı Muhammedî Aleyhissalâtü Vesselâm ile deriz:

يَا حَيُّ قَبْلَ كُلِّ حَيٍّ

يَا حَيُّ بَعْدَ كُلِّ حَيٍّ

يَا حَيُّ الَّذِى لاَ يُشْبِهُهُ شَىْءٌ

يَا حَيُّ الَّذِى لَيْسَ كَمِثْلِهِ حَيٌّ

يَا حَيُّ الَّذِى لاَ يُشَارِكُهُ حَيٌّ

يَا حَيُّ الَّذِى لاَ يَحْتَاجُ اِلَى حَيٍّ

يَا حَيُّ الَّذِى يُمِيتُ كُلَّ حَيٍّ

يَا حَيُّ الَّذِى يَرْزُقُ كُلَّ حَيٍّ

يَا حَيُّ الَّذِى يُحْيِى الْمَوْتٰى

يَا حَيُّ الَّذِى لاَ يَمُوتُ

سُبْحَانَكَ يَا لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ اَلاَمَانُ اَلاَمَانُ نَجِّنَا مِنَ النَّارِ اٰمِينَ [1]

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [2]

1. Ey her zîhayattan önce var olan Hayy, Ey her zîhayattan sonra bâkî olanHayy, Ey kendisine benzer hiçbir şey bulunmayan Hayy, Ey kendisi gibihiç hayat sahibi bulunmayan Hayy, Ey hiçbir şeriki bulunmayan Hayy, Eyhiçbir hayat sahibine hiçbir vecihle muhtaç olmayan Hayy, Ey bütüncanlılara ölümü veren Hayy, Ey bütün canlıları rızıklandıran Hayy, Eyölüleri dirilten Hayy, Ey kendisine aşla ölüm ârız olmayan Hayy, Senaczden ve şerikten münezzeh ve mukaddessin. Senden başka ilâh yok kibize imdad etsin. El-aman, el-aman, bizi azap ateşinden ve Cehennemdenkurtar. Âmin.

2. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

Otuzuncu Lem’anın Altıncı Nüktesi
İsm-i Kayyûma bakar.

İsm-i Hayyın bir hülâsası, Nur Çeşmesinin bir zeyli olmuş. Bu ism-i Kayyûm dahi, Otuzuncu Sözün zeyli olması münasip görüldü.

İTİZAR: Bu çok ehemmiyetli meseleler ve çok derin ve geniş ism-i Kayyûmun cilve-i âzamı, hem muntazaman değil, belki ayrı ayrı lem’alar tarzında kalbe hutur ettiğinden, hem gayet müşevveş ve acele ve tetkiksiz müsvedde halinde kaldığından, elbette tabirat ve ifadelerde çok noksanlar, intizamsızlıklar bulunacaktır. Meselelerin güzelliklerine benim kusurlarımı bağışlamalısınız.

İHTAR: İsm-i Âzama ait nükteler, âzamî bir surette geniş, hem gayet derin olduğundan, hususan ism-i Kayyûma ait meseleler ve bilhassa Birinci Şuâı [HAŞİYE-1] maddiyyunlara baktığı için, daha ziyade derin gittiğinden, elbette her adam her meseleyi her cihette anlamaz. Fakat herkes her meseleden bir derece hisse alabilir. “Birşey bütün elde edilmezse, bütün bütün elden kaçırılmaz” kaidesiyle, “Bu mânevî bahçenin bütün meyvelerini koparamıyorum” diye vazgeçmek kâr-ı akıl değildir. İnsan ne kadar koparsa o kadar kârdır. İsm-i Âzama ait meselelerin ihata edilmeyecek derecede genişleri olduğu gibi, akıl görmeyecek derecede inceleri de vardır. Hususan ism-i Hayy ve Kayyûma ve bilhassa hayatın iman erkânına karşı remizlerine ve bilhassa kazâ ve kader rüknüne hayatın işaretine ve ism-i Kayyûmun Birinci Şuâına herkesin fikri yetişmez, fakat hissesiz de kalmaz. Belki herhalde imanını kuvvetlendirir. Saadet-i ebediyenin anahtarı olan imanın kuvvetleşmesi ehemmiyeti çok azîmdir. İmanın bir zerre kadar kuvveti ziyade olması, bir hazinedir. İmam-ı Rabbânî Ahmed-i Farukî diyor ki: “Bir küçük mesele-i imaniyenin inkişafı, benim nazarımda yüzler ezvak ve kerametlere müreccahtır.”

Haşiye-1 Bu risaleyi okuyan eğer mütefennin değilse Birinci Şuâyı okumasın, ikinciden başlasın; veya âhirde okusun.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ [1] بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ [2]

مَا مِنْ دَابَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا [3] وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ [4]

gibi, kayyûmiyet-i İlâhiyeye işaret eden âyetlerin bir nüktesi ve İsm-i Âzam veyahut İsm-i Âzamın iki ziyasından ikinci ziyası veyahut İsm-i Âzamın altı nurundan altıncı nuru olan Kayyûm isminin bir cilve-i âzamı, Zilkade ayında aklıma göründü. Eskişehir Hapishanesindeki müsaadesizliğim cihetiyle, o nur-u âzamı elbette tamamıyla beyan edemeyeceğim. Fakat Hazret-i İmam-ı Ali (r.a.)

Kaside-i Ercûzesinde “Sekîne” nam-ı âlîsiyle beyan ettiği İsm-i Âzam ve Celcelûtiyesinde yine pek muhteşem isimlerle İsm-i Âzam içinde bulunan o altı ismi en âzam, en ehemmiyetli tuttuğu için ve onların bahsi içinde kerametkârâne bize teselli verdiği için, bu ism-i Kayyûma dahi, evvelki beş esmâ gibi, hiç olmazsa muhtasar bir surette, Beş Şua ile o nûr-u âzama işaret edeceğiz.

1. “Herşeyin hüküm ve tasarrufu Onun elindedir.” Yâsin Sûresi, 36:83.
2. “Göklerin ve yerin tedbir ve tasarrufu Ona aittir.” Zümer Sûresi, 39:63.
3. “Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın.” Hicr Sûresi, 15:21.
4. “Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu alnından tutup kudretine boyun eğdirmiş olmasın.” Hûd Sûresi, 11:56.

BİRİNCİ ŞUA

Bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelâli Kayyûmdur, yani, bizatihî kaimdir, daimdir, bâkidir. Bütün eşya Onunla kaimdir, devam eder ve vücutta kalır, bekà bulur. Eğer kâinattan bir dakikacık olsun o nisbet-i kayyûmiyet kesilse, kâinat mahvolur.

Hem o Zât-ı Zülcelâl kayyûmiyetiyle beraber, Kur’ân-ı Azîmüşşanda ferman ettiği gibi, لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ dür. Yani, ne zâtında, ne sıfâtında, ne ef’âlinde nazîri yoktur, misli olmaz, şebîhi yoktur, şerîki olmaz. Evet, bütün kâinatı bütün şuûnâtıyla ve keyfiyâtıyla kabza-i rububiyetinde tutup bir hane ve bir saray hükmünde, kemâl-i intizamla tedbir ve idare ve terbiye eden bir Zât-ı Akdese, misil ve mesîl ve şerîk ve şebîh olmaz, muhaldir.

Evet, bir Zât ki,

Ona yıldızların icadı zerreler kadar kolay gele,

ve en büyük şey, en küçük şey gibi kudretine musahhar ola,

ve hiçbir şey hiçbir şeye, hiçbir fiil hiçbir fiile mâni olmaya,

ve hadsiz efrad, bir fert gibi nazarında hazır ola,

ve bütün sesleri birden işite,

ve umumun hadsiz hâcâtını birden yapabile,

ve kâinatın mevcudatındaki bütün intizamat ve mizanların şehadetiyle, hiçbir şey, hiçbir hal daire-i meşiet ve iradesinden hariç olmaya,

ve hiçbir mekânda olmadığı halde, herbir yerde ve herbir mekânda kudretiyle, ilmiyle hazır ola

ve herşey Ondan nihayet derecede uzak olduğu halde, O ise herşeye nihayet derecede yakın olabilen bir Zât-ı Hayy-ı Kayyûm-u Zülcelâlin elbette hiçbir cihetle misli, nazîri, şerîki, veziri, zıddı, niddi olmaz ve olması muhaldir. Yalnız, mesel ve temsil suretinde şuûnât-ı kudsiyesine bakılabilir. Risale-i Nur’daki bütün temsilât ve teşbihat, bu mesel ve temsil nev’indendirler.

İşte böyle misilsiz ve Vâcibü'l-Vücud ve maddeden mücerret ve mekândan münezzeh ve tecezzîsi ve inkısamı her cihetle muhal ve tagayyür ve tebeddülü mümteni ve ihtiyaç ve aczi imkân haricinde olan bir Zât-ı Akdesin kâinat safahâtında ve tabakat-ı mevcudatında tecellî eden bir kısım cilvelerini, ayn-ı Zât-ı Akdes tevehhüm ederek bir kısım mahlûkatına ulûhiyetin ahkâmını veren ehl-i dalâlet insanların bir kısmı, o Zât-ı Zülcelâlin bazı eserlerini tabiata isnad etmişler. Halbuki, Risale-i Nur'un müteaddit yerlerinde kat'î burhanlarla ispat edilmiş ki, tabiat bir san'at-ı İlâhiyedir, sâni olmaz. Bir kitab-ı Rabbânîdir, kâtip olmaz. Bir nakıştır, nakkaş olamaz. Bir defterdir, defterdar olmaz. Bir kanundur, kudret olmaz. Bir mistardır, masdar olmaz. Bir kabildir, münfail olur, fâil olmaz. Bir nizamdır, nâzım olamaz. Bir şeriat-ı fıtriyedir, şâri' olamaz. Farz-ı muhal olarak, en küçük bir zîhayat mahlûk tabiata havale edilse, "Bunu yap" denilse, "Risale-i Nur'un çok yerlerinde kat'î burhanlarla ispat edildiği gibi, o küçük zîhayatın âzâları ve cihazatları adedince kalıplar, belki makineler bulundurmak gerektir, tâ ki tabiat o işi görebilsin.

Hem, maddiyyun denilen bir kısım ehl-i dalâlet, zerrattaki tahavvülât-ı muntazama içinde hallâkıyet-i İlâhiyenin ve kudret-i Rabbâniyenin bir cilve-i âzamını hissettiklerinden ve o cilvenin nereden geldiğini bilemediklerinden ve o kudret-i Samedâniyenin cilvesinden gelen umumî kuvvetin nereden idare edildiğini anlayamadıklarından, madde ve kuvveti ezelî tevehhüm ederek, zerrelere ve hareketlerine âsâr-ı İlâhiyeyi isnad etmeye başlamışlar. Fesübhânallah! İnsanlarda bu derece hadsiz cehalet olabilir mi ki, mekândan münezzeh olmakla beraber, herbir yerde, herbir şeyin icadında herşeyi görecek, bilecek, idare edecek bir tarzda bulunur bir vaziyetle yaptığı fiilleri ve eserleri câmid, kör, şuursuz, iradesiz, mizansız ve tesadüf fırtınaları içinde çalkanan zerrâta ve harekâtına vermek, ne kadar cahilâne ve hurafetkârâne bir fikir olduğunu, zerre kadar aklı bulunanların bilmesi gerektir.

Evet, bu herifler vahdet-i mutlakadan vazgeçtikleri için, hadsiz ve nihayetsiz bir kesret-i mutlakaya düşmüşler. Yani, birtek ilâhı kabul etmedikleri için, nihayetsiz ilâhları kabul etmeye mecbur oluyorlar. Yani, birtek Zât-ı Akdesin hassası ve lâzım-ı zâtîsi olan ezeliyeti ve hâlıkıyeti, bozulmuş akıllarına sığıştıramadıklarından, o hadsiz, nihayetsiz, câmid zerrelerin ezeliyetlerini, belki ulûhiyetlerini kabul etmeye, mesleklerince mecbur oluyorlar. İşte sen gel, eçheliyetin nihayetsiz derecesine bak!

Evet, zerrelerdeki cilve ise, zerreler taifesini Vâcibü'l-Vücudun havliyle, kudretiyle, emriyle, muntazam ve muhteşem bir ordu hükmüne getirmiştir. Eğer bir saniye o Kumandan-ı Âzamın emri ve kuvveti geri alınsa, o çok kesretli, câmid, şuursuz taife, başıbozuklar hükmüne gelecekler, belki bütün bütün

mahvolacaklar.

Hem insanların bir kısmı, güya daha ileri görüyor gibi, daha ziyade cahilâne bir dalâletle, Sâni-i Zülcelâlin gayet lâtif, nâzenin, mutî, musahhar bir sahife-i icraatı ve emirlerinin bir vasıta-i nakliyâtı ve zayıf bir perde-i tasarrufâtı ve lâtif bir midâd-ı (mürekkep) kitabeti ve en nâzenin bir hulle-i îcâdâtı ve bir mâye-i masnuatı ve bir mezraa-i hububatı olan esir maddesini, cilve-i rububiyetine âyinedarlık ettiği için, masdar ve fâil tevehhüm etmişler. Bu acip cehalet, hadsiz muhalleri istilzam ediyor. Çünkü esir maddesi, maddiyyunları boğduran zerrat maddesinden daha lâtif ve eski hükemanın saplandığı heyulâ fihristesinden daha kesif, ihtiyarsız, şuursuz, câmid bir maddedir. Bu hadsiz bir surette tecezzî ve inkısam eden ve nâkillik ve infial hassasıyla ve vazifesiyle teçhiz edilen bu maddeye, belki o maddenin zerreden çok derece daha küçük olanzerrelerine, herşeyde herşeyi görecek, bilecek, idare edecek bir ihtiyar ve bir iktidar ile vücut bulan fiilleri, eserleri isnad etmek, esirin zerreleri adedince yanlıştır.

Evet, mevcudatta görünen fiil-i icad öyle bir keyfiyettedir ki, herşeyde, hususan zîhayat olsa, ekser eşyayı ve belki umum kâinatı görecek, bilecek ve kâinata karşı o zîhayatın münasebetini tanıyacak, temin edecek bir iktidar ve ihtiyardan geldiğini gösteriyor ki, maddî ve ihatasız olan esbabın hiçbir cihetle fiili olmaz.

Evet, sırr-ı kayyûmiyetle, en cüz’î bir fiil-i icadî, doğrudan doğruya bütün kâinat Hâlıkının fiili olduğuna delâlet eden bir sırr-ı âzamı taşıyor. Evet, meselâ bir arının icadına teveccüh eden bir fiil, iki cihetle Hâlık-ı Kâinata hususiyetini gösteriyor:

Birincisi: O arının bütün emsalinin, bütün zeminde, aynı zamanda, aynı fiile mazhariyetleri gösteriyor ki, bu cüz’î ve hususî fiil ise, ihatalı, rû-yi zemini kaplamış bir fiilin bir ucudur. Öyleyse, o büyük fiilin fâili ve o fiilin sahibi kim ise, o cüz’î fiil dahi onundur.

İkinci cihet: Bu hazır arının hilkatine teveccüh eden fiilin fâili olmak için, o arının şerâit-i hayatiyesini ve cihazatını ve kâinatla münasebetini temin edecek ve bilecek kadar pek büyük bir iktidar ve ihtiyar lâzım geldiğinden, o cüz’î fiili yapan zâtın, ekser kâinata hükmü geçmekle ancak o fiili öyle mükemmel yapabilir.

Demek, en cüz’î fiil, iki cihetle Hâlık-ı Külli Şeye has olduğunu gösterir.

En ziyade câ-yı dikkat ve câ-yı hayret şudur ki: Vücudun en kuvvetli mertebesi olan vücubun; ve vücudun en sebatlı derecesi olan maddeden tecerrüdün; ve vücudun zevalden en uzak tavrı olan mekândan münezzehiyetin; ve vücudun en sağlam ve tagayyürden ve ademden en mukaddes sıfatı olan

vahdetin sahibi olan Zât-ı Vâcibü’l-Vücudun en has hassası ve lâzım-ı zâtîsi olan ezeliyeti ve sermediyeti, vücudun en zayıf mertebesi ve en incecik derecesi ve en mütegayyir, mütehavvil tavrı ve en ziyade mekâna yayılmış olan hadsiz, kesretli bir maddî madde olan esir ve zerrat gibi şeylere vermek ve onlara ezeliyet isnad etmek ve onları ezelî tasavvur etmek ve kısmen âsâr-ı İlâhiyenin onlardan neş’et ettiğini tevehhüm etmek ne kadar hilâf-ı hakikat ve vâkıa muhalif ve akıldan uzak ve bâtıl bir fikir olduğu, Risale-i Nur’un müteaddit cüzlerinde kat’î burhanlarla gösterilmiştir.

İKİNCİ ŞUA

İki meseledir.

BİRİNCİ MESELE: İsm-i Kayyûmun bir cilve-i âzamına işaret eden

مَا مِنْ دَابَّةٍ اِلاَّ هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا [1] اَ تَاْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ [2]

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ [3]

gibi âyetlerin işaret ettiği hakikat-i âzamın bir veçhi şudur ki:

Şu kâinattaki ecrâm-ı semâviyenin kıyamları, devamları, bekàları, sırr-ı kayyûmiyetle bağlıdır. Eğer o cilve-i kayyûmiyet bir dakikada yüzünü çevirse, bir kısmı küre-i arzdan bin defa büyük milyonlarla küreler, feza-yı gayr-ı mütenâhi boşluğunda dağılacak, birbirine çarpacak, ademe dökülecekler. Nasıl ki, meselâ havada, tayyareler yerinde binler muhteşem kasırları kemâl-i intizamla durdurup seyahat ettiren bir zâtın kayyûmiyet iktidarı, o havadaki sarayların sebat ve nizam ve devamlarıyla ölçülür. Öyle de, o Zât-ı Kayyûm-u Zülcelâlin madde-i esiriye içinde hadsiz ecrâm-ı semâviyeye nihayet derecede intizam ve mizan içinde sırr-ı kayyûmiyetle bir kıyam, bir bekà, bir devam vererek, bazısı küre-i arzdan bin ve bir kısmı bir milyon defa büyük milyonlarla azîm küreleri direksiz, istinatsız, boşlukta durdurmakla beraber, herbirini bir vazifeyle tavzif edip gayet muhteşem bir ordu şeklinde, emr-i كُنْ فَيَكُونُ [4] ’dan gelen fermanlara kemâl-i inkıyadla itaat ettirmesi, ism-i Kayyûmun âzamî cilvesine bir ölçü olduğu gibi, herbir mevcudun zerreleri dahi, yıldızlar gibi, sırr-ı kayyûmiyetle kaim ve o sır ile bekà ve devam ediyorlar.

1. “Onu ne uyuklama ve ne de uyku tutmaz, gafletin hiçbir çeşidi hiçbir zaman Ona ârız olamaz.” Bakara Sûresi, 2:255.
2. “Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu alnından tutup kudretine boyun eğdirmiş olmasın.” Hûd Sûresi, 11:56.
3. “Göklerin ve yerin tedbir ve tasarrufu Ona aittir.” Zümer Sûresi, 39:63.
4. “(Allah birşeyin olmasını murad ettiği zaman, O sadece) ‘Ol’ der, o da oluverir.” Bakara Sûresi, 2:117; Yâsin Sûresi, 36:82.

Evet, bir zîhayatın cesedindeki zerrelerin herbir âzâya mahsus bir heyetle küme küme toplanıp dağılmadıkları ve sel gibi akan unsurların fırtınaları içinde vaziyetlerini muhafaza edip dağılmamaları ve muntazaman durmaları, bilbedâhe,

kendi kendilerinden olmayıp, belki sırr-ı kayyûmiyetle olduğundan, herbir ceset muntazam bir tabur, herbir nevi muntazam bir ordu hükmünde olarak, bütün zîhayat ve mürekkebâtın zemin yüzünde ve yıldızların feza âleminde durmaları ve gezmeleri gibi, bu zerreler dahi hadsiz dilleriyle sırr-ı kayyûmiyeti ilân ederler.

İKİNCİ MESELE: Eşyanın sırr-ı kayyûmiyetle münasebettar faydalarının ve hikmetlerinin bir kısmına işaret etmeyi bu makam iktiza ediyor.

Evet, herşeyin hikmet-i vücudu ve gaye-i fıtratı ve faide-i hilkati ve netice-i hayatı üçer nevidir.

Birinci nevi: Kendine ve insana ve insanın maslahatlarına bakar.

İkinci nevi: Daha mühimdir ki, herşey, umum zîşuur mütalâa edebilecek ve Fâtır-ı Zülcelâlin cilve-i esmâsını bildirecek birer âyet, birer mektup, birer kitap, birer kaside hükmünde olarak, mânâlarını hadsiz okuyucularına ifade etmesidir.

Üçüncü nevi ise, Sâni-i Zülcelâle aittir, Ona bakar. Herşeyin faydası ve neticesi kendine bakan bir ise, Sâni-i Zülcelâle bakan yüzlerdir ki, Sâni-i Zülcelâl, kendi acaib-i san’atını kendisi temâşâ eder, kendi cilve-i esmâsına kendi masnuatında bakar. Bu âzamî üçüncü nevide hikmet-i hilkatini ifade için, bir saniye kadar yaşamak kâfidir.

Hem herşeyin vücudunu iktiza eden bir sırr-ı kayyûmiyet var ki, Üçüncü Şuada izah edilecek.

Bir zaman, tılsım-ı kâinat ve muammâ-yı hilkat cilvesiyle mevcudatın hikmetlerine ve faydalarına baktım, dedim: “Acaba bu eşya neden böyle kendini gösteriyorlar çabuk kaybolup gidiyorlar? Onların şahsına bakıyorum: Muntazam, hikmetli giyinmiş, giydirilmiş, süslendirilmiş, sergiye, temâşâgâha gönderilmiş. Halbuki bir iki günde, belki bir kısmı birkaç dakikadakaybolup faydasız, boşu boşuna gidiyorlar. Bu kısa zamanda bizegörünmelerinden maksat nedir?” diye çok merak ediyordum. O zaman, mevcudatın, hususan zîhayatın dünya dershanesine gelmelerinin mühim bir hikmetini lûtf-u İlâhî ile buldum. O da şudur:

Herşey, hususan zîhayat, gayet mânidar bir kelime, bir mektup, bir kaside-i Rabbânîdir, bir ilânnâme-i İlâhîdir. Umum zîşuurun mütalâasına mazhar olduktan ve hadsiz mütalâacılara mânâsını ifade ettikten sonra, lâfzı ve hurufu hükmündeki suret-i cismâniyesi kaybolur.

Bir sene kadar bu hikmet bana kâfi geldi. Bir sene sonra, masnuatta ve bilhassa zîhayatlarda bulunan çok harika ve pek ince san’atın mucizeleri inkişaf etti. Anladım ki, bu çok ince ve çok harika olan dekaik-i san’at, yalnız zîşuurların nazarlarına ifade-i mânâ için değildir. Gerçi herbir mevcudu hadsiz

zîşuurlar mütalâa edebilir. Fakat hem onların mütalâası mahduttur, hem de herkes o zîhayatın bütün dekaik-i san’atına nüfuz edemezler. Demek, zîhayatların en mühim netice-i hilkati ve en büyük gaye-i fıtratı, Zât-ı Kayyûm-u Ezelînin kendi nazarına kendi acaib-i san’atını ve verdiği rahîmâne hediyelerini ve ihsanlarını arz etmektir.

Bu gaye ise, çok zaman bana kanaat verdi. Ve ondan anladım ki, her mevcutta, hususan zîhayatlarda hadsiz dekaik-i san’at bulunması, Zât-ı Kayyûm-u Ezelînin nazarına arz etmek, yani, Zât-ı Kayyûm-u Ezelî kendi san’atını kendisi temâşâ etmek olan hikmet-i hilkat, o büyük masarife kâfi geliyordu.

Bir zaman sonra gördüm ki, mevcudatın şahıslarında ve suretlerindeki dekaik-i san’at devam etmiyor; gayet sür’atle tazeleniyor, tebeddül ediyor, nihayetsiz bir faaliyet ve bir hallâkıyet içinde tahavvül ediyorlar. Bu hallâkıyet ve bu faaliyetin hikmeti, elbette o faaliyet derecesinde büyük olmak lâzım geliyor, diye tefekküre başladım. Bu defa mezkûr iki hikmet kâfi gelmemeye başladılar, noksan kaldılar. Gayet merakla ayrı bir hikmeti aramaya ve taharrîye başladım.

Bir zaman sonra, lillâhilhamd, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyânın feyziyle, sırr-ı kayyûmiyet noktasında azîm, hadsiz bir hikmet, bir gaye göründü. Ve onunla, “tılsım-ı kâinat” ve “muammâ-yı hilkat” tabir edilen bir sırr-ı İlâhî anlaşıldı. Yirmi Dördüncü Mektupta tafsilen beyan edildiğinden, burada yalnız icmâlen iki üç noktasını Üçüncü Şuada zikredeceğiz.

Evet, sırr-ı kayyûmiyetin cilvesine bu noktadan bakınız ki, bütün mevcudatı ademden çıkarıp, herbirisini bu nihayetsiz fezada,

[1] رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا sırrıyla durdurup, kıyam ve bekà verip, umumunu böyle sırr-ı kayyûmiyetin tecellîsine mazhar eyliyor. Eğer bu nokta-i istinad olmazsa, hiçbir şey kendi başıyla durmaz; hadsiz bir boşlukta yuvarlanıp ademe sukut edecek.

Hem nasıl ki bütün mevcudat, vücutları ve kıyamları ve bekàları cihetinde Kayyûm-u Zülcelâle dayanıyorlar, kıyamları Onunladır. Öyle de, mevcudatın keyfiyat ve ahvâlinde binler silsilelerin—temsilde hata olmasın—telefon, telgraf silsilelerinin merkezi ve santral direği hükmünde olan sırr-ı kayyûmiyette [2] وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ sırrıyla uçları bağlıdır. Eğer o nuranî nokta-i istinada dayanmazlarsa, ehl-i akılca muhal ve bâtıl olan binler devirler ve teselsüller lâzım gelecek. Belki mevcudat adedince bâtıl olan devirler ve teselsüller lâzım gelir. Meselâ bu şey (hıfz veya nur veya vücut veya rızık gibi) bir cihette buna dayanır, bu da ötekine, o da ona... Git gide, herhalde nihayetsiz olamaz, bir

nihayeti bulunacak.

1. “O Allah ki, gökleri, gördüğünüz gibi direksiz yükseltti.” Ra’d Sûresi, 13:2.
2. Bütün işler sadece Ona döndürülür.” Hûd Sûresi, 11:123.

İşte, bütün böyle silsilelerin müntehâları, elbette sırr-ı kayyûmiyettir. Sırr-ı kayyûmiyet anlaşıldıktan sonra, o mevhum silsilelerde birbirine dayanmak rabıtası ve mânâsı kalmaz, kalkar; herşey doğrudan doğruya sırr-ı kayyûmiyete bakar.

ÜÇÜNCÜ ŞUA

فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ [1] كُلَّ يَوْم هُوَ فِي شَأْنٍ [2]

بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ [3] يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ [4]

فَانْظُرْ اِلٰى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِي الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا [5]

gibi âyetlerin işaret ettikleri hallâkıyet-i İlâhiye ve faaliyet-i Rabbâniye içindeki sırr-ı Kayyûmiyetin bir derece inkişafına bir iki mukaddime ile işaret edeceğiz.

1. “O her an bir tasarruftadır.” Rahmân Sûresi, 55:29.
2. “O dilediğini hakkıyla yapandır.” Burûc Sûresi, 85:16.
3. “O dilediğini dilediği şekilde yaratır.” Rum Sûresi, 30:54.
4. “Herşeyin hüküm ve tasarrufu Onun elindedir.” Yâsin Sûresi, 36:83.
5. Bak Allah’ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor.” Rum Sûresi, 30:50.

BİRİNCİSİ: Şu kâinata baktığımız vakit görüyoruz ki, zaman seylinde mütemadiyen çalkanan ve kafile kafile arkasından gelip geçen mahlûkatın bir kısmı bir saniyede gelir, derakap kaybolur. Bir taifesi bir dakikada gelir, geçer. Bir nev’i, bir saat âlem-i şehadete uğrar, âlem-i gayba girer. Bir kısmı bir günde, bir kısmı bir senede, bir kısmı bir asırda, bir kısmı da asırlarda bu âlem-i şehadete gelip, konup, vazife görüp gidiyorlar.

Bu hayret verici seyahat ve seyeran-ı mevcudat, o sefer ve seyelân-ı mahlûkat öyle bir intizam ve mizan ve hikmetle sevk ve idare edilir; ve onlara ve o kafilelere kumandanlık eden öyle basîrâne, hakîmâne, müdebbirâne kumandanlık ediyor ki, bütün akıllar farazâ ittihad edip birtek akıl olsa, o hakîmâne idarenin künhüne yetişemez ve kusur bulup tenkit edemez.

İşte bu hallâkıyet-i Rabbâniyenin içinde, o sevimli ve sevdiği masnuatın, hususan zîhayatların hiçbirine göz açtırmayarak âlem-i gayba gönderiyor. Hiçbirine nefes aldırmayarak dünyadaki hayattan terhis ediyor. Mütemadiyen bu misafirhane-i âlemi doldurup misafirlerin rızası olmayarak boşaltıyor. Kalem-i kazâ ve kader, küre-i arzı yazar bozar tahtası gibi yaparak, يُحْيِي وَيُمِيتُ [1]

cilveleriyle mütemadiyen küre-i arzda yazılarını yazar ve o yazıları tazelendirir, tebdil eder.

1. Diriltir ve öldürür.

İşte bu faaliyet-i Rabbâniyenin ve bu hallâkıyet-i İlâhiyenin bir sırr-ı hikmeti ve esaslı bir muktazîsi ve bir sebeb-i dâîsi, üç mühim şubeye ayrılan hadsiz, nihayetsiz bir hikmettir.

O hikmetin birinci şubesi şudur ki: Faaliyetin her nev'i, cüz'î olsun küllî olsun, bir lezzet verir. Belki her faaliyette bir lezzet var. Belki faaliyet ayn-ı lezzettir. Belki faaliyet, ayn-ı lezzet olan vücudun tezahürüdür ve ayn-ı elem olan ademden tebâud ile silkinmesidir.

Evet, her kabiliyetsahibi, bir faaliyetle kabiliyetinin inkişafını lezzetle takip eder. Herbir istidadın faaliyetle tezahür etmesi, bir lezzetten gelir ve bir lezzeti netice verir. Herbir kemal sahibi, faaliyetle kemâlâtının tezahürünü lezzetle takip eder.

Madem herbir faaliyette böyle sevilir, istenilir bir kemal, bir lezzet vardır. Ve faaliyet dahi bir kemaldir. Ve madem zîhayat âleminde daimî ve ezelî bir hayattan neş'et eden hadsiz bir muhabbetin, nihayetsiz bir merhametin cilveleri görünüyor. Ve o cilveler gösteriyor ki, kendini böyle sevdiren ve seven ve şefkat edip lütuflarda bulunan Zâtın kudsiyetine lâyık ve vücub-u vücuduna münasip o hayat-ı sermediyenin muktezası olarak, hadsiz derecede—tabirde hata olmasın—bir aşk-ı lâhûtî, bir muhabbet-i kudsiye, bir lezzet-i mukaddese gibi şuûnât-ı kudsiye o hayat-ı akdeste var ki, o şuûnât böyle hadsiz faaliyetle ve nihayetsiz bir hallâkıyetle kâinatı daima tazelendiriyor, çalkalandırıyor, değiştiriyor.

Sırr-ı kayyûmiyete bakan hadsiz faaliyet-i İlâhiyedeki hikmetin ikinci şubesi: Esmâ-i İlâhiyeye bakar. Malûmdur ki, herbir cemal sahibi, kendi cemâlini görmek ve göstermek ister. Herbir hüner sahibi, kendi hünerini teşhir ve ilân etmekle nazar-ı dikkati celb etmek ister ve sever. Ve hüneri gizli kalmış bir güzel hakikat ve güzel bir mânâ, meydana çıkmak ve müşterileri bulmak ister ve sever.

Madem bu esaslı kaideler, herşeyde derecesine göre cereyan ediyor; elbette Cemîl-i Mutlak olan Zât-ı Kayyûm-u Zülcelâlin bin bir Esmâ-i Hüsnâsından herbir ismin, kâinatın şehadetiyle ve cilvelerinin delâletiyle ve nakışlarının işaretiyle, herbirisinin herbir mertebesinde hakikî bir hüsün, hakikî bir kemal, hakikî bir cemal ve gayet güzel bir hakikat, belki herbir ismin herbir mertebesinde hadsiz envâ-ı hüsünle hadsiz hakaik-i cemîle vardır.

Madem bu esmânın kudsî cemallerini irâe eden âyineleri ve güzel nakışlarını gösteren levhaları ve güzel hakikatlerini ifade eden sayfaları bu mevcudattır ve bu kâinattır. Elbette o daimî ve bâki esmâ, hadsiz cilvelerini ve nihayetsiz

mânidar nakışlarını ve kitaplarını, hem müsemmâları olan Zât-ı Kayyûm-u Zülcelâlin nazar-ı müşahedesine, hem hadd ü hesaba gelmeyen zîruh ve zîşuur mahlûkatın nazar-ı mütalâasına göstermek ve nihayetli, mahdut birşeyden nihayetsiz levhaları ve birtek şahıstan pek çok şahısları ve bir hakikatten pek kesretli hakikatleri göstermek için, o aşk-ı mukaddes-i İlâhîye istinaden ve o sırr-ı kayyûmiyete binaen, kâinatı umumen ve mütemadiyen cilveleriyle tazelendiriyorlar, değiştiriyorlar.

DÖRDÜNCÜ ŞUA

Kâinattaki hayretnümâ faaliyet-i daimenin hikmetinin üçüncü şubesi şudur ki: Herbir merhamet sahibi, başkasını memnun etmekten mesrur olur. Herbir şefkat sahibi, başkasını mesrur etmekten memnun olur. Herbir muhabbet sahibi, sevindirmeye lâyık mahlûkları sevindirmekle sevinir. Herbir âlicenap zat, başkasını mes'ut etmekle lezzet alır. Herbir âdil zat, ihkak-ı hak etmek ve müstehaklara ceza vermekte hukuk sahiplerini minnettar etmekle keyiflenir. Hüner sahibi herbir san'atkâr, san'atını teşhir etmekle ve san'atının tasavvur ettiği tarzda işlemesiyle ve istediği neticeleri vermesiyle iftihar eder.

İşte bu mezkûr düsturların herbiri birer kaide-i esasiyedir ki, kâinatta ve âlem-i insaniyette cereyan ediyorlar. Bu kaidelerin esmâ-i İlâhiyede cereyan ettiklerini gösteren üç misal, Otuz İkinci Sözün Üçüncü Mevkıfında izah edilmiştir. Bir hülâsası bu makamda yazılması münasip olduğundan, deriz:

Nasıl ki, mesela gayet merhametli, sehâvetli, gayet kerîm, âlicenap bir zat, fıtratındaki âli seciyelerin muktezasıyla, büyük bir seyahat gemisine, çok muhtaç ve fakir insanları bindirip, gayet mükemmel ziyafetlerle, ikramlarla o muhtaç fakirleri memnun ederek, denizlerde, arzın etrafında gezdirir. Ve kendisi de, onların üstünde, onları mesrurâne temâşâ ederek, o muhtaçların minnettarlıklarından lezzet alır ve onların telezzüzlerinden mesrur olur ve onların keyiflerinden sevinir, iftihar eder.

Madem böyle bir tevziat memuru hükmünde olan bir insan, böyle cüz'î bir ziyafet vermekten bu derece memnun ve mesrur olursa, elbette bütün hayvanları ve insanları ve hadsiz melekleri ve cinleri ve ruhları, bir sefine-i Rahmânî olan küre-i arz gemisine bindirerek, rû-yi zemini, envâ-ı mat'umatla ve bütün duyguların ezvak ve erzâkıyla doldurulmuş bir sofra-i Rabbâniye şeklinde onlara açmak ve o muhtaç ve müteşekkir ve minnettar ve mesrur mahlûkatını aktâr-ı kâinatta seyahat ettirmekle ve bu dünyada bu kadar ikramlarla onları mesrur etmekle beraber, dâr-ı bekàda, Cennetlerinden herbirini ziyafet-i daime için birer sofra yapan Zât-ı Hayy-ı Kayyûma ait olarak, o mahlûkatın teşekkürlerinden ve minnettarlıklarından ve mesruriyetlerinden ve sevinçlerinden gelen ve tabirinde

âciz olduğumuz ve mezun olmadığımız şuûnât-ı İlâhiyeyi “memnuniyet-i mukaddese,” “iftihar-ı kudsî” ve “lezzet-i mukaddese” gibi isimlerle işaret edilen maânî-i rububiyettir ki, bu daimî faaliyeti ve mütemâdi hallâkıyeti iktiza eder.

Hem meselâ bir mahir san’atkâr, plâksız bir fonoğraf yapsa, o fonoğraf istediği gibi konuşsa, işlese, san’atkârı ne kadar müftehir olur, mütelezziz olur, kendi kendine “Maşaallah” der.

Madem icadsız ve sûrî bir küçük san’at, san’atkârının ruhunda bu derece bir iftihar, bir memnuniyet hissi uyandırırsa, elbette bu mevcudatın Sâni-i Hakîmi, kâinatın mecmuunu, hadsiz nağmelerin envâıyla sadâ veren ve ses verip tesbih eden ve zikredip konuşan bir musiki-i İlâhiye ve bir fabrika-i acibe yapmakla beraber; kâinatın herbir nev’ini, herbir âlemini ayrı bir san’atla ve ayrı san’at mucizeleriyle göstererek zîhayatların kafalarında bir fonoğraf, bir fotoğraf, birer telgraf gibi çok makineleri, hattâ en küçük birkafada dahi, yapmakla beraber; herbir insan kafasına, değil yalnızplâksız fonoğraf, birer âyinesiz fotoğraf, bir telsiz telgraf, belki bunlardan yirmi defa daha harika, her insanın kafasında öyle bir makineyi yapmaktan veistediği tarzda işleyip neticeleri vermekten gelen iftihar-ı kudsî ve memnuniyet-i mukaddese gibi mânâları ve rububiyetin bu nev’inden olan ulvî şuûnâtı, elbette ve herhalde bu faaliyet-i daimeyi istilzam eder.

Hem meselâ, bir hükümdar-ı âdil, ihkak-ı hak için mazlumların hakkını zalimlerden almakla ve fakirleri kavîlerin şerrinden muhafaza etmekle ve herkese müstehak olduğu hakkı vermekle lezzet alması, iftihar etmesi, memnun olması, hükümdarlığın ve adaletin bir kaide-i esasiyesi olduğundan, elbette Hâkim-i Hakîm, Adl-i Âdil olan Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun bütün mahlûkatına, hususan zîhayatlara “hukuk-u hayat” tabir edilen şerâit-i hayatiyeyi vermekle; ve hayatlarını muhafaza için onlara cihazat ihsan etmekle; ve zayıfları kavîlerin şerrinden rahîmâne himaye etmekle; ve umum zîhayatlarda, bu dünyada ihkak-ı hak etmek nev’i tamamen ve haksızlara ceza vermek nev’i ise kısmen sırr-ı adaletin icrasından olmakla; ve bilhassa Mahkeme-i Kübrâ-yı Haşirde adalet-i ekberin tecellîsinden hâsıl olan ve tabirinde âciz olduğumuz şuûnât-ı Rabbâniye ve maânî-i kudsiyedir ki, kâinatta bu faaliyet-i daimeyi iktiza ediyor.

İşte bu üç misal gibi, Esmâ-i Hüsnânın umumunda, herbirisi bu faaliyet-i daimede böyle kudsî bazı şuûnât-ı İlâhiyeye medar olduklarından, hallâkıyet-i daimeyi iktiza ederler.

Hem madem her kabiliyet, herbir istidat, inbisat ve inkişaf edip semere vermekle bir ferahlık, bir genişlik, bir lezzet verir. Hem madem her vazifedar, vazifesini yapmak ve bitirmekle, vazifesinden terhisinde büyük birrahatlık, bir

memnuniyet hisseder. Ve madem birtek tohumdan birçokmeyveleri almak ve bir dirhemden yüz dirhem kâr kazanmak, sahiplerine çok sevinçli bir hâlettir, bir ticarettir. Elbette, bütün mahlûkattaki hadsiz istidatları inkişaf ettiren ve bütün mahlûkatını kıymettar vazifelerde istihdam ettikten sonra terakkivâri terhis ettiren, yani, unsurları madenler mertebesine, madenleri nebatlar hayatına, nebatları rızık vasıtasıyla hayvanların derece-i hayatına ve hayvanları, insanların şuurkârâne olan yüksek hayatına çıkarıyor.

İşte, herbir zîhayatın zâhirî bir vücudunun zevâliyle (Yirmi Dördüncü Mektupta izah edildiği gibi) ruhu, mahiyeti, hüviyeti, sureti ve misalî vücutları ve ilmî ve gaybî mevcudiyetleri ve cesed-i necmîsi ve gılaf-ı ruhu gibi kendinden alınmış pek çok vücutlarını arkasında bırakıp ve yerinde vazife başına geçiren faaliyet-i daime ve hallâkıyet-i Rabbâniyeden neş’et eden maânî-i kudsiyenin ve rububiyet-i İlâhiyenin ne kadar ehemmiyetli oldukları anlaşılır.

Mühim bir suale kat’î bir cevap: Ehl-i dalâletten bir kısmı diyorlar ki: “Kâinatı bir faaliyet-i daime ile tağyir ve tebdil eden zâtın, elbette kendisinin de mütegayyir ve mütehavvil olması lâzım gelir.”

Elcevap: Hâşâ, yüz bin defa hâşâ! Yerdeki âyinelerin tagayyürü, gökteki güneşin tagayyürünü değil, bilâkis, cilvelerinin tazelendiğini gösterir. Hem ezelî, ebedî, sermedî, her cihetçe kemâl-i mutlakta ve istiğnâ-yı mutlakta, maddeden mücerred, mekândan, kayıttan, imkândan münezzeh, müberrâ, muallâ olan bir Zât-ı Akdesin tagayyürü ve tebeddülü muhaldir. Kâinatın tagayyürü Onun tagayyürüne değil, belki adem-i tagayyürüne ve gayr-ı mütehavvil olduğuna delildir. Çünkü müteaddit şeyleri intizamla daimî tağyir ve tahrik eden bir zat, mütegayyir olmamak ve hareket etmemek lâzım gelir. Meselâ, sen çok iplerle bağlı çok gülleleri ve topları çevirdiğin ve daimî intizamla tahrik edip vaziyetler verdiğin vakit, senin, yerinde durup tegayyür ve hareket etmemekliğin gerektir. Yoksa o intizamı bozacaksın. Meşhurdur ki, intizamla tahrik eden hareket etmemek ve devamla tağyir eden mütegayyir olmamak gerektir—tâ ki o iş intizamla devam etsin.

Saniyen: Tegayyür ve tebeddül, hudüsten ve tekemmül etmek için tazelenmekten ve ihtiyaçtan ve maddîlikten ve imkândan ileri geliyor. Zât-ı Akdes ise, hem kadîm, hem her cihetçe kemâl-i mutlakta, hem istiğnâ-yı mutlakta, hem maddeden mücerred, hem Vâcibü’l-Vücud olduğundan, elbette tegayyür ve tebeddülü muhaldir, mümkün değildir.

BEŞİNCİ ŞUA

İki Meseledir.

BİRİNCİ MESELESİ: İsm-i Kayyûmun cilve-i âzamını görmek istersek,

hayalimizi bütün kâinatı temâşâ edecek, biri en uzak şeyleri, diğeri en küçük zerrelerigösterecek iki dürbün yapıp, birinci dürbünle bakıyoruz, görüyoruz ki: İsm-i Kayyûmun cilvesiyle, küre-i arzdan bin defa büyük milyonlar küreler, yıldızlar, direksiz olarak, havadan daha lâtif olan madde-i esiriye içinde kısmen durdurulmuş, kısmen vazife için seyahat ettiriliyor.

Sonra, o hayalin, hurdebinî olan ikinci dürbünüyle, küçük zerrâtı görecek bir suretle bakıyoruz. O sırr-ı kayyûmiyetle, zîhayat mahlûkat-ı arziyenin herbirinin zerrât-ı vücudiyeleri, yıldızlar gibi muntazam bir vaziyet alıp hareket ediyorlar ve vazifeler görüyorlar. Hususan zîhayatın kanındaki "küreyvât-ı hamrâ ve beyzâ" tabir ettikleri, zerrelerden teşekkül eden küçücük kütleleri, seyyar yıldızlar gibi, Mevlevîvâri iki hareket-i muntazama ile hareket ediyorlar görüyoruz.

Bir hülâsatü'l-hülâsa: [HAŞİYE-1] İsm-i Âzamın altı ismi, ziyadaki yedi renk gibi imtizaç ederek teşkil ettikleri ziya-yı kudsiyeye bakmak için, bir hülâsanın zikri münasiptir. Şöyle ki:

Haşiye-1 Otuzuncu Lem'anın altı risaleciğinin esası ve mevzuu ve İsm-i Âzam'ın sırrını taşıyan altı mukaddes isimlerin gayet kısa bir hülâsasıdır.

Bütün kâinatın mevcudatını böyle durduran, bekà ve kıyam veren ism-i Kayyûmun bu cilve-i âzamının arkasından bak: İsm-i Hayyın cilve-i âzamı, o bütün mevcudat-ı zîhayatı cilvesiyle şulelendirmiş, kâinatı nurlandırmış, bütün zîhayat mevcudatı cilvesiyle yaldızlıyor.

Şimdi bak, ism-i Hayyın arkasında ism-i Ferdin cilve-i âzamı, bütün kâinatı envâıyla, eczasıyla bir vahdet içine alıyor, herşeyin alnına bir sikke-i vahdet koyuyor, herşeyin yüzüne bir hâtem-i ehadiyet basıyor, nihayetsiz ve hadsiz dillerle cilvesini ilân ettiriyor.

Şimdi ism-i Ferdin arkasından ism-i Hakemin cilve-i âzamına bak ki, yıldızlardan zerrelere kadar, hayalin iki dürbünüyle temâşâ ettiğimiz mevcudatın herbirisini, cüz'î olsun, küllî olsun, en büyük daireden en küçük daireye kadar, herbirine lâyık ve münasip olarak, meyvedar bir nizam ve hikmetli bir intizam ve semeredar bir insicam içine almış, bütün mevcudatı süslendirmiş, yaldızlandırmış.

Sonra ism-i Hakemin cilve-i âzamı arkasından bak ki, ism-i Adlin cilve-i âzamıyla, İkinci Nüktede izah edildiği vecihle, bütün kâinatı, mevcudatıyla, faaliyet-i daime içinde öyle hayret-engiz mizanlarla, ölçülerle, tartılarla idare eder ki, ecrâm-ı semâviyeden biri, bir saniyede muvazenesini kaybetse, yani ism-i Adlin cilvesi altından çıksa, yıldızlar içinde bir hercümerce, bir kıyamet kopmasına sebebiyet verecek.

İşte, bütün mevcudatın daire-i âzamı, kehkeşandan, yani Samanyolu tabir

edilen mıntıka-i kübrâdan tut, tâ kan içindeki küreyvât-ı hamrâ ve beyzânın daire-i hareketlerine kadar herbir dairesini, herbir mevcudunu hassas bir mizan, bir ölçüyle biçilmiş bir şekil ve bir vaziyetle, baştan başa, yıldızlar ordusundan tâ zerreler ordusuna kadar bütün mevcudatın emr-i [1] كُنْ فَيَكُونُ ’dan gelen emirlere kemâl-i musahhariyetle itaat ettiklerini gösteriyor.

1. “(Allah birşeyin olmasını murad ettiği zaman, O sadece) ‘Ol’ der, o da oluverir.” Bakara Sûresi, 2:117; Yâsin Sûresi, 36:82.

Şimdi, ism-i Adlin cilve-i âzamı arkasından, Birinci Nüktede izah edildiği gibi, ism-i Kuddûsün cilve-i âzamına bak ki, kâinatın bütün mevcudatını öyle temiz, pak, sâfi, güzel, süslü, berrak yapar gösterir ki, bütün kâinata ve bütün mevcudata Cemîl-i Mutlakın hadsiz derecede cemâl-i zâtîsine lâyık ve nihayetsiz güzel olan Esmâ-i Hüsnâsına münasip olacak güzel âyineler şeklini vermiştir.

Elhasıl, İsm-i Âzamın bu altı ismi ve altı nuru, kâinatı ve mevcudatı ayrı ayrı güzel renklerde, çeşit çeşit nakışlarda, başka başka ziynetlerde bulunan yaldızlı perdeler içinde mevcudatı sarmıştır.

BEŞİNCİ ŞUÂ’NIN İKİNCİ MESELESİ: Kâinata tecellî eden kayyûmiyetin cilvesi, vâhidiyet ve celâl noktasında olduğu gibi, kâinatın merkezi ve medarı ve zîşuur meyvesi olan insanda dahi, kayyûmiyetin cilvesi, ehadiyet ve cemal noktasında tezahürü var. Yani, nasıl ki kâinat sırr-ı kayyûmiyetle kaimdir; öyle de, ism-i Kayyûmun mazhar-ı ekmeli olan insan ile, bir cihette kâinat kıyam bulur. Yani, kâinatın ekser hikmetleri, maslahatları, gayeleri insana baktığı için, güya insandaki cilve-i kayyûmiyet, kâinata bir direktir.

Evet, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm, bu kâinatta insanı irade etmiş ve kâinatı onun için yaratmış denilebilir. Çünkü insan, câmiiyet-i tâmme ile bütün esmâ-i İlâhiyeyi anlar, zevk eder. Hususan rızıktaki zevk cihetiyle pek çok Esmâ-i Hüsnâyı anlar. Halbuki melâikeler onları o zevkle bilemezler.

İşte, insanın bu ehemmiyetli câmiiyetidir ki, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm, insana, bütün esmâsını ihsas etmek ve bütün envâ-ı ihsânâtını tattırmak için öyle iştahlı bir mide vermiş ki, o midenin geniş sofrasını hadsiz envâ-ı mat’umatıyla kerîmâne doldurmuş.

Hem bu maddî mide gibi hayatı da bir mide yapmış. O hayat midesine duygular, eller hükmünde gayet geniş bir sofra-i nimet açmış. O hayat ise, duyguları vasıtasıyla, o sofra-i nimetten her çeşit istifadelerle, teşekkürâtın her nev’ini yapar.

Ve bu hayat midesinden sonra, bir insaniyet midesini vermiş ki, o mide, hayattan daha geniş bir dairede rızık ve nimet ister. Akıl ve fikir ve hayal, o midenin elleri hükmünde, semâvat ve zemin genişliğinde o sofra-i rahmetten

istifade edip şükreder.

Ve insaniyet midesinden sonra, hadsiz geniş diğer bir sofra-i nimet açmak için, İslâmiyet ve iman akidelerini, çok rızık ister bir mânevî mide hükmüne getirip, onun rızık sofrasının dairesini mümkinat dairesinin haricinde genişletip, esmâ-i İlâhiyeyi de içine alır kılmıştır ki, o mide ile ism-i Rahmânı ve ism-i Hakîmi en büyük bir zevk-i rızkî ile hisseder, "Elhamdü lillâhi alâ Rahmâniyyetihî ve alâ hakîmiyyetihî" der. Ve hâkezâ, bu mânevî mide-i kübrâ ile hadsiz nimet-i İlâhiyeden istifade edebilir. Ve bilhassa o midedeki muhabbet-i İlâhiye zevkinin daha başka bir dairesi var.

İşte, Zât-ı Hayy-ı Kayyûm, insanı bütün kâinata bir merkez, bir medar yaparak, kâinat kadar geniş bir sofra-i nimet insana açtığının ve kâinatı insana musahhar ettiğinden ve kâinatın insan ile mazhar olduğu sırr-ı kayyûmiyetle bir cihette kaim olduğunun hikmeti ise, insanın mühim üç vazifesidir:

BİRİNCİSİ: Kâinatta münteşir bütün envâ-ı nimeti insanla tanzim etmek.

Ve insanın menfaati ipiyle tesbih taneleri gibi tanzim eder, nimetlerin iplerinin uçlarını insanın başına bağlar, rahmet hazinelerinin umum çeşitlerine insanı bir liste hükmüne getirir.

İKİNCİ VAZİFESİ: Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun hitâbâtına, insan, câmiiyeti haysiyetiyle en mükemmel muhatap olmak ve hayretkârâne san'atlarını takdir ve tahsin etmekle en yüksek sesli bir dellâl olmak ve şuurdârâne teşekkürâtın bütün envâıyla, bütün envâ-ı nimetine ve çeşit çeşit hadsiz ihsânâtına şükür ve hamd ü senâ etmektir.

ÜÇÜNCÜ VAZİFESİ: Hayatı ile, üç cihetle Zât-ı Hayy-ı Kayyûma ve şuûnâtına ve sıfât-ı muhitasına âyinedarlık etmektir.

Birinci vecih: İnsan, kendi acz-i mutlakıyla Hâlıkının kudret-i mutlakasını ve derecâtını ve aczin dereceleriyle kudretin mertebelerini hissetmektir. Ve fakr-ı mutlakıyla rahmetini ve rahmetinin derecelerini idrak etmek ve zaafıyla Onun kuvvetini anlamaktır. Ve hâkezâ, noksan sıfatlarıyla Hâlıkının evsâf-ı kemâline mikyasvâri âyine olmak... Gecede nurun daha ziyade parlamasına nazaran, gece zulmetinin elektrik lâmbalarını göstermeye mükemmel bir âyine olduğu gibi, insan dahi böyle nâkıs sıfatlarıyla kemâlât-ı İlâhiyeye âyinedarlık eder.

İkinci vecih: İnsan, cüz'î iradesiyle ve azıcık ilmiyle ve küçücük kudretiyle ve zâhirî mâlikiyetiyle ve hanesini bina etmesiyle, bu kâinat ustasının mâlikiyetini ve san'atını ve iradesini ve kudretini ve ilmini, kâinatın büyüklüğü nisbetinde anlar, âyinedarlık eder.

Üçüncü vecihteki âyinedarlığın iki yüzü var:

Birisi: Esmâ-i İlâhiyenin ayrı ayrı nakışlarını kendinde göstermektir. Adeta insan, câmiiyetiyle kâinatın küçük bir fihristesi ve bir misal-i musağğarası hükmünde olup, umum esmânın nakışlarını gösteriyor.

İkinci yüzü: Şuûnât-ı İlâhiyeye âyinedarlık eder. Yani, kendi hayatıyla Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun hayatına işaret ettiği gibi, kendi hayatında inkişaf eden sem' ve basar gibi duyguların vasıtasıyla, Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun sem' ve basar gibi sıfatlarına âyinedarlık eder, bildirir.

Hem insan, hayatında bulunan ve inkişaf etmeyen ve his ve hassasiyet suretinde galeyan eden ve kesretli bir surette olan çok ince hayatî duygular, mânâlar ve hisler vasıtasıyla, Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun şuûnât-ı kudsiyesine âyinedarlık eder. Meselâ, o hassasiyet içinde, sevmek, iftihar etmek, memnun olmak, mesrur olmak, müferrah olmak gibi mânâlarla—Zât-ı Akdesin kudsiyetine ve gınâ-yı mutlakına münasip ve lâyık olmak şartıyla—o neviden olan şuûnâtına âyinedarlık eder.

Hem insan, nasıl ki hayat-ı câmiasıyla Zât-ı Zülcelâlin sıfât ve şuûnâtına bir mikyas-ı marifettir ve cilve-i esmâsına bir fihristedir ve şuurlu bir âyinedir ve hâkezâ çok cihetlerle Zât-ı Hayy-ı Kayyûma âyinedarlık eder. Öyle de, insan şu kâinatın hakaiklerine bir vâhid-i kıyasîdir, bir fihristedir, bir mikyastır ve bir mizandır. Meselâ, kâinatta Levh-i Mahfuzun gayet kat'î bir delil-i vücudu ve bir nümunesi, insandaki kuvve-i hafızadır. Ve âlem-i misalin vücuduna kat'î delil ve nümune, kuvve-i hayaliyedir.[HAŞİYE-1] Ve kâinattaki ruhanîlerin bir delil-i vücudu ve nümunesi, insandaki kuvvelerdir ve lâtifelerdir. Ve hâkezâ, insan, küçük bir mikyasta, kâinattaki hakaik-i imaniyeyi şuhud derecesinde gösterebilir.

Haşiye-1 Evet, nasıl ki insanın anâsırları kâinatın unsurlarından; ve kemikleri taş ve kayalarından; ve saçları nebat ve eşcârından; ve bedeninde cereyan eden kan ve gözünden, kulağından, burnundan ve ağzından akan ayrı ayrı suları arzın çeşmelerinden ve madenî sularından haber veriyorlar, delâlet edip onlara işaret ediyorlar. Aynen öyle de, insanın ruhu âlem-i ervahtan; ve hafızaları Levh-i Mahfuzdan; ve kuvve-i hayaliyeleri âlem-i misalden; ve hâkezâ herbir cihazı bir âlemden haber veriyorlar ve onların vücutlarına kat'î şehadet ederler.

İşte, insanın mezkûr vazifeler gibi çok mühim hizmetleri var. Cemâl-i bâkîye âyinedir. Kemâl-i sermediyeye dellâl-ı muzhirdir. Ve rahmet-i ebediyeye muhtac-ı müteşekkirdir. Madem cemal, kemal, rahmet bâkidirler ve sermedîdirler; elbette o cemâl-i bâkînin âyine-i müştâkı ve o kemâl-i sermedînin dellâl-ı âşıkı ve o rahmet-i ebediyenin muhtac-ı müteşekkiri olan insan, bâki kalmak için bir dâr-ı bekàya girecek ve o bâkilere refakat için ebede gidecek ve o ebedî cemal ve o sermedî kemal ve daimî rahmete, ebedü'l-âbâdda refakat etmek gerektir, lâzımdır. Çünkü ebedî bir cemal, fâni bir müştâka ve zâil bir dosta razı olmaz. Çünkü cemal, kendini sevdiği için, sevmesine mukabil muhabbet ister. Zeval ve fenâ ise, o muhabbeti adâvete kalb eder, çevirir. Eğer insan ebede gidip bâki kalmazsa, fıtratındaki cemâl-i sermediyeye karşı olan esaslı muhabbet yerine adâvet bulunacaktır. Onuncu Sözün haşiyesinde beyan edildiği gibi, bir zaman bir dünya güzeli, bir âşıkını huzurundan çıkarıyor. O

adamdaki aşk, birden adâvete dönüyor ve diyor ki: “Tuh, ne kadar çirkindir!” diyerek, kendine teselli vermek için cemâlinden küsüyor, cemâlini inkâr ediyor.

Evet, insan bilmediği şeye düşman olduğu gibi, eli yetişmediği veyahut tutamadığı şeylerin adâvetkârâne kusurlarını arar, adeta düşmanlık etmek ister. Madem bütün kâinatın şehadetiyle Mahbub-u Hakikî ve Cemîl-i Mutlak, bütün güzel Esmâ-i Hüsnâsıyla kendini insana sevdiriyor ve insanların kendini sevmelerini istiyor; elbette ve herhalde, kendisinin hem mahbubu, hem habibi olan insana fıtrî bir adâveti verip derinden derine kendinden küstürmeyecek. Ve fıtraten en ziyade sevimli ve muhabbetli ve perestiş için yarattığı en müstesnâ mahlûku olan insanın fıtratına bütün bütün zıt olarak bir gizli adâveti, insanın ruhuna vermeyecek. Çünkü insan, sevdiği ve kıymetini takdir ettiği bir cemâl-i mutlaktan ebedî ayrılmaktan gelen derin yarasını, ancak ona adâvetle, ondan küsmekle ve onu inkâr etmekle tedavi edebilir. İşte, kâfirlerin Allah’ın düşmanı olması bu noktadan ileri geliyor. Öyleyse, herhalde o cemâl-i ezelî, kendisinin âyine-i müştâkı olan insan ile ebedü’l-âbâd yolunda seyahatinde beraber bulunmak için, alâ külli hal, bir dâr-ı bekàda bir hayat-ı bâkiyeye insanı mazhar edecek.

Evet, madem insan fıtraten bir cemâl-i bâkîye müştak ve muhib bir surette halk edilmiştir. Ve madem bâkî bir cemal, zâil bir müştâka razı olamaz. Ve madem insan bilmediği veya yetişemediği veya tutamadığı bir maksuddan gelen hüzün ve elemden teselli bulmak için, o maksudun kusurunu bulmakla, belki gizli adâvet etmekle kendini teskin eder. Ve madem bu kâinat insan için halk edilmiş ve insan ise marifet ve muhabbet-i İlâhiye için yaratılmış. Ve madem bu kâinatın Hâlıkı, esmâsıyla sermedîdir. Ve madem esmâlarının cilveleri daim ve bâkî ve ebedî olacaktır. Elbette ve herhalde insan bir dâr-ı bekàya gidecek ve bir hayat-ı bâkiyeye mazhar olacaktır. Ve insanın kıymetini ve vazifelerini ve kemâlâtını bildiren, rehber-i âzam ve insan-ı ekmel olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, insana dair beyan ettiğimiz bütün kemâlâtı ve vazifeleri en ekmel bir surette kendinde ve dininde göstermesiyle gösteriyor ki: Nasıl kâinat insan için yaratılmış ve kâinattan maksud ve müntehap insandır. Öyle de, insandan dahi en büyük maksud ve en kıymettar müntehap ve en parlak âyine-i Ehad ve Samed, elbette Ahmed-i Muhammeddir.

عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِعَدَدِ حَسَنَاتِ اُمَّتِهِ
يَا اَللّٰهُ يَا رَحْمٰنُ يَا رَحِيمُ،
يَافَرْدٌ يَاحَيُّ يَاقَيُّومٌ يَاحَكَمٌ يَاعَدْلٌ يَاقُدُّوسٌ،
نَسْئَلُكَبِحَقِّ فُرْقَانِكَ الْحَكِيمِ، وَبِحُرْمَةِ حَبِيبِكَ
الْاَكْرَمِ،وَبِحَقِّ اَسْمَائِكَ الْحُسْنٰى، وَبِحُرْمَةِ اِسْمِكَ
الْاَعْظَمِ،اَنْ تَحْفَظَنَا مِنْ شَرِّ النَّفْسِ وَالشَّيْطَانِ وَمِنْ
شَرِّالْجِنِّ وَالْاِنْسَانِ؛ اٰمِينَ [1]

سُبْحَانَكَ لَاعِلْمَ لَنَا اِلَّا مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ [2]

1. Ümmetinin hasenatı adedince ona ve âline salât ve selâm olsun. Ya Allah, yâRahmân, yâ Rahîm, yâ Ferd, yâ Hayy, yâ Kayyûm, yâ Hakem, yâ Adl, yâKuddûs! Furkan-ı Hakîminin hakkı için ve Habib-i Ekreminin hürmetine,Esmâ-i Hüsnânın hakkı için ve İsm-i Âzamın hürmetine Senden niyaz edipistiyoruz: Bizi nefsin ve şeytanın ve cin ve insanın şerrinden muhafazabuyur. Âmin.

2. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve hikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.

Otuz Birinci Lem’a

Şuâlara inkısam etmiş olup, On Dördüncü Şuâ Afyon mahkemesi müdafaası ve mektupları ve On Beşinci Şuâ ise “el-hüccetü’z-Zehrâ” olarak tesmiye edilmiş ve neşredilmiştir.[HAŞİYE-1]

Haşiye-1 Bilâhare Üstadımızın tensibiyle On Dördüncü Şua “Afyon Mahkemesi Müdafaası ve Mektupları” ve On Beşinci Şua el-Hüccetü’z-Zehrâ” olarak tesmiye edilmiş ve neşredilmiştir.
(Bediüzzaman’ın hizmetkârları)

Otuz İkinci Lem’a

Eski Said’in en son telifi ve yirmi gün Ramazan’da telif edilen, kendi kendine manzum gelen “Lemeât” risalesidir. Sözler mecmuasında neşredilmiştir.

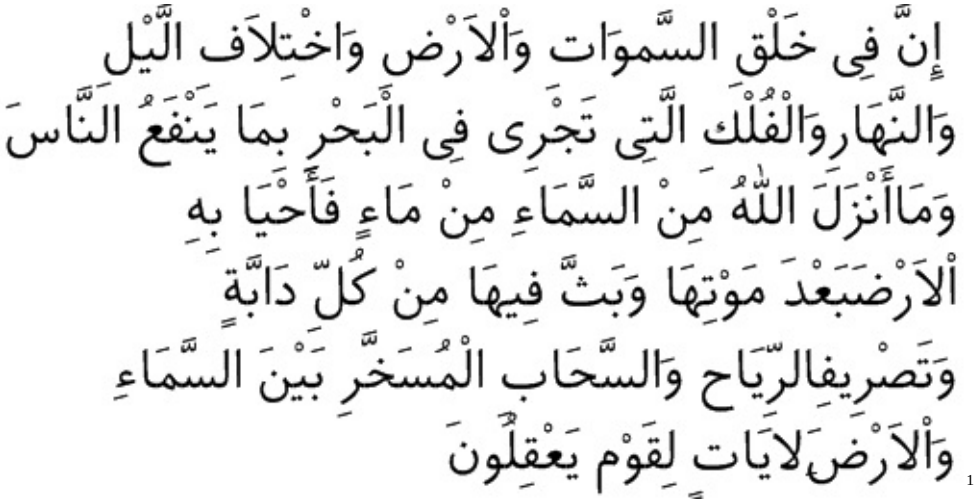
Otuz Üçüncü Lem’a

Yeni Said’in en evvel hakikatten şuhud derecesinde kalbine zâhir olan ve Arabî ibaresinde Katre, Habbe, Şemme, Zerre, Hubâb, Zühre, Şule ve onların zeyillerinden ibarettir. Türkçe tercümesi Risale-i Nur Külliyatından Mesnevî-i Nuriye ismi altında intişar etmiştir.

Münâcat

Bu Risale-i Münâcât, hem vücûb-u vücud, hem vahdet, hem ehadiyet, hem haşmet-i rububiyet, hem azamet-i kudret, hem vüs'at-i rahmet, hem umumiyet-i hâkimiyet, hem ihata-i ilim, hem şümul-ü hikmet gibi en mühim esasat-ı imaniyeyi hârika bir îcaz içinde fevkalâde bir kat'iyet ve hâlisiyet ve yakîniyet ile ispat eder. Haşre işârâtı ve bilhassa âhirdeki şiddetli işârâtı çok kuvvetlidir.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ
وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ
وَمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ
الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ
وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ
وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ [1]

Yâ İlâhî ve yâ Rabbî,

1. "Göklerin ve yerin yaratılmasında, gecenin ve gündüzün değişmesinde, insanlarafaydalı şeylerle denizde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten suindirip onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, her türlücanlıyı yeryüzüne yaymasında, rüzgârları sevk etmesinde ve gökle yerarasında Allah'ın emrine boyun eğmiş bulutlarda, aklını kullanan birtopluluk için Allah'ın varlık ve birliğine, kudret ve rahmetine işareteden nice deliller vardır." Bakara Sûresi, 2:164.

Ben imanın gözüyle ve Kur'ân'ın talimiyle ve nuruyla ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın dersiyle ve ism-i Hakîmin göstermesiyle görüyorum ki, semâvâtta hiçbir deveran ve hareket yoktur ki, böyle intizamıyla Senin mevcudiyetine işaret ve delâlet etmesin.

Ve hiçbir ecram-ı semâviye yoktur ki, sükûtuyla, gürültüsüz vazife görerek direksiz durmalarıyla, Senin rubûbiyetine ve vahdetine şehadeti ve işareti olmasın.

Ve hiçbir yıldız yoktur ki, mevzun hilkatiyle, muntazam vaziyetiyle ve nuranî tebessümüyle ve bütün yıldızlara mümâselet ve müşabehet sikkesiyle Senin haşmet-i ulûhiyetine ve vahdâniyetine işaret ve şehadette bulunmasın.

Ve on iki seyyareden hiçbir seyyare yıldız yoktur ki, hikmetli hareketiyle ve itaatli musahhariyetiyle ve intizamlı vazifesiyle ve ehemmiyetli peykleriyle Senin vücub-u vücuduna şehadet ve saltanat-ı ulûhiyetine işaret etmesin.

Evet, gökler sekeneleriyle, herbiri tek başıyla şehadet ettikleri gibi, heyet-i

mecmuasıyla, derece-i bedahette, ey zemin ve gökleri yaratan Yaratıcı, Senin vücub-u vücûduna öyle zâhir şehadet, ve ey zerrâtı muntazam mürekkebatıyla tedbirini gören ve idare eden ve bu seyyare yıldızları manzum peykleriyle döndüren, emrine itaat ettiren, Senin vahdetine ve birliğine öyle kuvvetli şehadet ederler ki, göğün yüzünde bulunan yıldızlar sayısınca nuranî burhanlar ve parlak deliller o şehadeti tasdik ederler.

Hem bu sâfi, temiz, güzel gökler, fevkalâde büyük ve fevkalâde sür'atli ecramıyla muntazam bir ordu ve elektrik lâmbalarıyla süslenmiş bir saltanat donanması vaziyetini göstermek cihetiyle, Senin rububiyetinin haşmetine ve herşeyi icad eden kudretinin azametine zâhir delâlet ve hadsiz semâvâtı ihâta eden hâkimiyetinin ve herbir zîhayatı kucağına alan rahmetinin hadsiz genişliklerine kuvvetli işaret ve bütün mahlûkat-ı semâviyenin bütün işlerine ve keyfiyetlerine taallûk eden ve avucuna alan, tanzim eden ilminin herşeye ihatasına ve hikmetinin her işe şümûlüne şüphesiz şehadet ederler. Ve o şehadet ve delâlet o kadar zâhirdir ki güya yıldızlar, şahit olan göklerin şehadet kelimeleri ve tecessüm etmiş nuranî delilleridirler.

Hem semavat meydanında, denizinde, fezasındaki yıldızlar ise, mutî neferler, muntazam sefineler, harika tayyareler, acâip lâmbalar gibi vaziyetiyle, Senin saltanat-ı ulûhiyetinin şâşaasını gösteriyorlar. Ve o ordunun efradından bir yıldız olan güneşimizin seyyarelerinde ve zeminimizdeki vazifelerinin delâlet ve ihtarıyla güneşin sâir arkadaşları olan yıldızların bir kısmı âhiret âlemlerine bakarlar ve vazifesiz değiller; belki bâki olan âlemlerin güneşleridirler.

Ey Vâcibü'l-Vücûd, ey Vâhid-i Ehad,

Bu harika yıldızlar, bu acîp güneşler, aylar, Senin mülkünde, Senin semâvâtında, Senin emrinle ve kuvvetin ve kudretinle ve Senin idare ve tedbirinle teshir ve tanzim ve tavzif edilmişlerdir. Bütün o ecram-ı ulviye, kendilerini yaratan ve döndüren ve idare eden birtek Halıka tesbih ederler, tekbir ederler, lisan-ı hal ile *Sübhânallah, Allahu Ekber* derler. Ben dahi onların bütün tesbihatıyla Seni takdis ederim.

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey azamet-i kibriyasından ihtifa etmiş olan Kadîr-i Zülcelâl, ey Kâdir-i Mutlak,

Kur'ân-ı Hakîmin dersiyle ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın tâlimiyle anladım: Nasıl ki gökler, yıldızlar Senin mevcudiyetine ve vahdetine şehadet ederler. Öyle de, cevv-i semâ, bulutlarıyla ve şimşekleri ve ra'dları ve rüzgârlarıyla ve yağmurlarıyla, Senin vücub-u vücuduna ve vahdetine şehadet ederler.

Evet, câmid, şuursuz bulut, âb-ı hayat olan yağmuru, muhtaç olan zîhayatların

imdadına göndermesi, ancak Senin rahmetin ve hikmetinledir; karışık tesadüf karışamaz.

Hem elektriğin en büyüğü bulunan ve fevâid-i tenviriyesine işaret ederek ondan istifadeye teşvik eden şimşek ise, senin fezadaki kudretini güzelce tenvir eder.

Hem yağmurun gelmesini müjdeleyen ve koca fezayı konuşturan ve tesbihatının gürültüsüyle gökleri çınlatan ra'dat dahi, lisan-ı kàl ile konuşarak Seni takdis edip, rububiyetine şehadet eder.

Hem zîhayatların yaşamasına en lüzumlu rızkı ve istifadece en kolayı ve nefesleri vermek ve nüfusları rahatlandırmak gibi çok vazifelerle tavzif edilen rüzgârlar dahi, cevvi âdeta bir hikmete binaen "Levh-i mahv ve isbat" ve "yazar, ifade eder sonra bozar tahtası" suretine çevirmekle, Senin faaliyet-i kudretine işaret ve Senin vücûduna şehadet ettiği gibi, Senin merhametinle bulutlardan sağıp zîhayatlara gönderilen rahmet dahi, mevzun, muntazam katreleri kelimeleriyle senin vüs'at-ı rahmetine ve geniş şefkatine şehadet eder.

Ey Mutasarrıf-ı Fa'âl ve ey Feyyâz-ı Müteâl,

Senin vücub-u vücuduna şehadet eden bulut, berk, ra'd, rüzgâr, yağmur, birer birer şehadet ettikleri gibi, heyet-i mecmuasıyla, keyfiyetçe birbirinden uzak, mahiyetçe birbirine muhalif olmakla beraber, birlik, beraberlik, birbiri içine girmek ve birbirinin vazifesine yardım etmek haysiyetiyle, Senin vahdetine ve birliğine gayet kuvvetli işaret ederler.

Hem koca fezayı mahşer-i acâip yapan ve bazı günlerde birkaç defa doldurup boşaltan rububiyetinin haşmetine ve o geniş cevvi, yazar değiştirir bir levha gibi ve sıkar ve onunla zemin bahçesini sulandırır bir sünger gibi tasarruf eden kudretinin azametine ve herbir şeye şümulüne şehadet ettikleri gibi, umum zemine ve bütün mahlûkatına cevv perdesi altında bakan ve idare eden rahmetinin ve hâkimiyetinin hadsiz genişliklerine ve herşeye yetişmelerine delâlet eder.

Hem fezadaki hava o kadar hakîmâne vazifelerde istihdam ve bulut ve yağmur, o kadar alîmâne faidelerde istimâl olunur ki, herşeye ihâta eden bir ilim ve herşeye şâmil bir hikmet olmazsa, o istimal, o istihdam olamaz.

Ey Fa'âlün limâ Yürid,

Cevv-i fezadaki faaliyetinle her vakit bir nümune-i haşir ve kıyamet göstermek, bir saatte yazı kışa ve kışı yaza döndürmek, bir âlem getirmek, bir âlem gayba göndermek misilli şuûnatta bulunan kudretin, dünyayı âhirete çevirecek ve âhirette şuûnat-ı sermediyeyi gösterecek işaretini veriyor.

Ey Kadîr-i Zülcelâl,

Cevv-i fezadaki hava, bulut ve yağmur, berk ve ra’d Senin mülkünde, Senin emrin ve havlinle, Senin kuvvet ve kudretinle musahhar ve vazifedardırlar. Mahiyetçe birbirinden uzak olan bu feza mahlûkatı, gayet sür’atli ve âni emirlere ve çabuk ve acele kumandalara itaat ettiren Âmir ve Hâkimlerini takdis ederek rahmetini medh ü senâ ederler.

Ey arz ve semâvâtın Hâlık-ı Zülcelâli,

Senin Kur’ân-ı Hakîminin talimiyle ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın dersiyle iman ettim ve bildim ki:

Nasıl semâvât yıldızlarıyla ve cevv-i feza müştemilâtıyla Senin vücub-u vücuduna ve Senin birliğine ve vahdetine şehadet ediyorlar. Öyle de, arz, bütün mahlûkatıyla ve ahvâliyle Senin mevcudiyetine ve vahdetine, mevcudatı adedince şehadetler ve işaretler ederler.

Evet, zeminde hiçbir tahavvül ve ağaç ve hayvanlarında her senede urbasını değiştirmek gibi hiçbir tebeddül—cüz’î olsun, küllî olsun—yoktur ki, intizamıyla Senin vücuduna ve vahdetine işaret etmesin.

Hem hiç bir hayvan yoktur ki, zaafiyet ve ihtiyacının derecesine göre verilen rahîmâne rızkıyla ve yaşamasına lüzumlu bulunan cihazatın hakîmâne verilmesiyle, Senin varlığına ve birliğine şehadeti olmasın.

Hem her baharda gözümüz önünde icad edilen nebatat ve hayvanâttan hiçbir tanesi yoktur ki, san’at-ı acîbesiyle ve lâtif ziynetiyle ve tam temeyyüzüyle ve intizamıyla ve mevzuniyetiyle Seni bildirmesin.

Ve zemin yüzünü dolduran ve nebatat ve hayvanat denilen kudretinin hârikaları ve mu’cizeleri, mahdut ve maddeleri bir ve müteşabih olan yumurta ve yumurtacıklardan ve katrelerden ve habbe ve habbeciklerden ve çekirdeklerden yanlışsız, mükemmel, süslü, alâmet-i fârikalı olarak yaratılışları, Sâni-i Hakîmlerinin vücuduna ve vahdetine ve hikmetine ve hadsiz kudretine öyle bir şehadettir ki, ziyanın güneşe şehadetinden daha kuvvetli ve parlaktır.

Hem, hava, su, nur, ateş toprak gibi hiçbir unsur yoktur ki, şuursuzluklarıyla beraber şuurkârâne, mükemmel vazifeleri görmesiyle; basit ve istilâ edici, intizamsız, her yere dağılmakla beraber, gayet muntazam ve mütenevvi meyveleri ve mahsulleri hazine-i gaybdan getirmesiyle, Senin birliğine ve varlığına şehadeti bulunmasın.

Ey Fâtır-ı Kàdir, Ey Fettâh-ı Allâm, ey Fa’âl-i Hallâk,

Nasıl arz bütün sekenesiyle Hâlıkının Vâcibü’l-Vücud olduğuna şehadet eder. Öyle de, Senin-ey Vâhid-i Ehad, ey Hannân-ı Mennân, ey Vehhâb-ı Rezzâk-

vahdetine ve ehadiyetine, yüzündeki sikkesiyle ve sekenesinin yüzlerindeki sikkeleriyle ve birlik ve beraberlik ve birbiri içine girmek ve birbirine yardım etmek ve onlara bakan rububiyet isimlerinin ve fiillerinin bir olmak cihetinde, bedahet derecesinde, Senin vahdetine ve ehadiyetine şehadet, belki mevcudat adedince şehadetler eder.

Hem nasıl, zemin bir ordugâh, bir meşher, bir talimgâh vaziyetiyle ve nebatat ve hayvanât fırkalarında bulunan dört yüz bin muhtelif milletlerin ayrı ayrı cihazatları muntazaman verilmesiyle, Senin rububiyetinin haşmetine ve kudretinin herşeye yetişmesine delâlet eder. Öyle de, hadsiz bütün zîhayatın ayrı ayrı rızıkları, vakti vaktine, kuru ve basit bir topraktan, rahîmâne, kerîmâne verilmesi ile hadsiz o efradın kemâl-i musahhariyetle evâmir-i Rabbâniyeye itaatleri, rahmetinin herşeye şümulünü ve hâkimiyetinin herşeye ihatasını gösteriyor.

Hem zeminde değişmekte bulunan mahlûkat kafilelerinin sevk ve idareleri, mevt ve hayat münavebeleri ve hayvan ve nebatatın idare ve tedbirleri dahi, herşeye taallûk eden bir ilimle ve herşeyde hükmeden nihayetsiz bir hikmetle olabilmesi, senin ihata-i ilmine ve hikmetine delâlet eder.

Hem zeminde kısa bir zamanda hadsiz vazifeler gören ve hadsiz bir zaman yaşayacak gibi istidat ve mânevî cihazatla techiz edilen ve zemin mevcudatına tasarruf eden insan için, bu talimgâh-ı dünyada ve bu muvakkat ordugâh-ı zeminde ve bu muvakkat meşherde bu kadar ehemmiyet, bu hadsiz masraf, bu nihayetsiz tecelliyat-ı rububiyet, bu hadsiz hitabât-ı Sübhâniye ve bu gayetsiz ihsanat-ı İlâhiye, elbette ve herhalde, bu kısacık ve hüzünlü ömre ve bu karışık kederli hayata, bu belâlı ve fâni dünyaya sığışmaz. Belki, ancak başka ve ebedî bir ömür ve bâki bir dâr-ı saadet için olabildiği cihetinden, âlem-i bekada bulunan ihsânat-ı uhreviyeye işaret, belki şehadet eder.

Ey Hâlık-ı Küllî Şey,

Zeminin bütün mahlûkatı, Senin mülkünde, Senin arzında, Senin havl ve kuvvetinle ve Senin kudretin ve iradetinle ve ilmin ve hikmetinle idare olunuyorlar ve musahhardırlar. Ve zemin yüzünde faaliyeti müşahede edilen bir rububiyet, öyle ihata ve şümul gösteriyor ve onun idaresi ve tedbiri ve terbiyesi öyle mükemmel ve öyle hassastır ve her taraftaki icraatı öyle birlik ve beraberlik ve benzemeklik içindedir ki, tecezzî kabul etmeyen bir küll ve inkısamı imkânsız bulunan bir küllî hükmünde bir tasarruf, bir rubûbiyet olduğunu bildiriyor. Hem zemin bütün sekenesiyle beraber, lisan-ı kalden daha zâhir hadsiz lisanlarla Halıkını takdis ve tesbih ve nihayetsiz nimetlerinin lisan-ı halleriyle Rezzâk-ı Zülcelâlinin hamd ve medh ü senâsını ediyorlar...

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey azamet-i kibriyasından istitar etmiş olan Zât-ı Akdes,

Zeminin bütün takdisat ve tesbihatıyla, Seni kusurdan, aczden, şerikten takdis ve bütün tahmidat ve senâlarıyla Sana hamd ve şükrederim.

Ey Rabbu'l-Berri ve'l-Bahr,

Kur'ân'ın dersiyle ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın talimiyle anladım ki:

Nasıl gökler ve feza ve zemin, Senin birliğine ve varlığına şehadet ederler. Öyle de, bahirler, nehirler ve çeşmeler ve ırmaklar, Senin vücub-u vücuduna ve vahdetine bedahet derecesinde şehadet ederler.

Evet, bu dünyamızın menba-ı acâip buhar kazanları hükmünde olan denizlerde hiçbir mevcut, hattâ hiçbir katre su yoktur ki, vücuduyla, intizamıyla, menfaatiyle ve vaziyetiyle Hâlıkını bildirmesin.

Ve basit bir kumda ve basit bir suda rızıkları mükemmel bir surette verilen garip mahlûklardan ve hilkatleri gayet muntazam hayvanât-ı bahriyeden, hususan bir tanesi bir milyon yumurtacıklarıyla denizleri şenlendiren balıklardan hiçbirisi yoktur ki, hilkatiyle ve vazifesiyle ve idare ve iaşesiyle ve tedbir ve terbiyesiyle yaratanına işaret ve rezzâkına şehadet etmesin.

Hem denizde, kıymettar, hâsiyetli, ziynetli cevherlerden hiçbirisi yoktur ki, güzel hilkatiyle ve câzibedar fıtratıyla ve menfaatli hâsiyetiyle Seni tanımasın, bildirmesin.

Evet, onlar birer birer şehadet ettikleri gibi, heyet-i mecmuasıyla, beraberlik ve birbiri içinde karışmak ve sikke-i hilkatte birlik ve icatça gayet kolay ve efratça gayet çokluk noktalarından Senin vahdetine şehadet ettikleri gibi; arzı, toprağıyla beraber bu küre-i arzı kuşatan muhit denizlerini muallâkta durdurmak ve dökmeden ve dağıtmadan güneşin etrafında gezdirmek ve toprağı istilâ ettirmemek ve basit kumundan ve suyundan, mütenevvi ve muntazam hayvanâtını ve cevherlerini halk etmek ve erzak vesair umûrlarını küllî ve tam bir surette idare etmek ve tedbirlerini görmek ve yüzünde bulunmak lâzım gelen hadsiz cenazelerinden hiçbirisi bulunmamak noktalarından, Senin varlığına ve Vâcibü'l-Vücud olduğuna mevcudatı adedince işaretler ederek şehadet eder.

Ve Senin saltanat-ı rububiyetinin haşmetine ve herşeye muhit olan kudretinin azametine pek zâhir delâlet ettikleri gibi, göklerin fevkindeki gayet büyük ve muntazam yıldızlardan, tâ denizlerin dibinde bulunan gayet küçücük ve intizamla iaşe edilen balıklara kadar herşeye yetişen ve hükmeden rahmetinin ve hâkimiyetinin hadsiz genişliklerine delâlet ve intizâmâtıyla ve faydalarıyla ve hikmetleriyle ve mizan ve mevzuniyetleriyle, Senin herşeye muhit ilmine ve

herşeye şâmil hikmetine işaret ederler.

Ve Senin bu misafirhane-i dünyada yolcular için böyle rahmet havuzların bulunması ve insanın seyr ü seyahatine ve gemisine ve istifadesine musahhar olması işaret eder ki, yolda yapılmış bir handa, bir gece misafirlerine bu kadar deniz hediyeleriyle ikram eden Zât, elbette makarr-ı saltanat-ı ebediyesinde öyle ebedî rahmet denizleri bulundurmuş ki, bunlar onların fâni ve küçük nümuneleridirler. İşte denizlerin böyle gayet harika bir tarzda arzın etrafında vaziyet-i acibesiyle bulunması ve denizlerin mahlûkatı dahi gayet muntazam idare ve terbiye edilmesi, bilbedahe gösterir ki, yalnız Senin kuvvetin ve kudretinle ve Senin irade ve tedbirinle, Senin mülkünde, Senin emrine musahhardırlar ve lisan-ı halleriyle Halıkını takdis edip *Allahu Ekber* derler.

Ey dağları zemin sefinesine hazineli direkler yapan Kadîr-i Zülcelâl,

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın talimiyle ve Kur’ân-ı Hakîminin dersiyle anladım ki, nasıl denizler acâipleriyle Seni tanıyorlar ve tanıttırıyorlar. Öyle de, dağlar dahi, zelzele tesiratından zeminin sükûnetine ve içindeki dahilî inkılâbat fırtınalarından sükûtuna ve denizlerin istilâsından kurtulmasına ve havanın gazât-ı muzırradan tasfiyesine ve suyun muhafaza ve iddiharlarına ve zîhayatlara lâzım olan madenlerin hazinedarlığına ettiği hizmetleriyle ve hikmetleriyle Seni tanıyorlar ve tanıttırıyorlar.

Evet, dağlardaki taşların envâından ve muhtelif hastalıklara ilâç olan maddelerin aksamından ve zîhayata hususan insanlara çok lâzım ve çok mütenevvi olan madeniyatın ecnâsından ve dağları, sahrâları çiçekleriyle süslendiren ve meyveleriyle şenlendiren nebatatın esnafından hiçbirisi yoktur ki, tesadüfe havalesi mümkün olmayan hikmetleriyle, intizamıyla, hüsn-ü hilkatiyle, faideleriyle, hususan madeniyatın tuz, limon tuzu, sulfato ve şap gibi sureten birbirine benzemekle beraber, tatlarının şiddet-i muhalefetiyle ve bilhassa nebatatın basit bir topraktan çeşit çeşit envâlarıyla, ayrı ayrı çiçek ve meyveleriyle, nihayetsiz Kadîr, nihayetsiz Hakîm, nihayetsiz Rahîm ve Kerîm bir Sâniin vücub-u vücuduna bedahetle şehadet ettikleri gibi, heyet-i mecmuasındaki vahdet-i idare ve vahdet-i tedbir ve menşe ve mesken ve hilkat ve san’atça beraberlik ve birlik ve ucuzluk ve kolaylık ve çokluk ve yapılmakta çabukluk noktalarından, Sâniin vahdetine ve ehadiyetine şehadet ederler.

Hem nasıl ki dağların yüzünde ve karnındaki masnular, zeminin her tarafında, herbir nevi aynı zamanda, aynı tarzda, yanlışsız, gayet mükemmel ve çabuk yapılmaları ve bir iş bir işe mâni olmadan, sair nevilerle beraber karışık iken karıştırmaksızın icadları, Senin rububiyetinin haşmetine ve hiçbir şey ona ağır gelmeyen kudretinin azametine delâlet eder. Öyle de, zeminin yüzündeki bütün

zîhayat mahlûkların hadsiz hâcetlerini, hattâ mütenevvi hastalıklarını, hattâ muhtelif zevklerini ve ayrı ayrı iştahlarını tatmin edecek bir surette, dağların yüzlerini ve içlerini muntazam eşcar ve nebatat ve madeniyatla doldurmak ve muhtaçlara teshir etmek cihetiyle, senin rahmetinin hadsiz genişliğine ve hâkimiyetinin nihayetsiz vüs'atine delâlet ve toprak tabakatı içinde gizli ve karanlık ve karışık bulunduğu halde, bilerek, görerek, şaşırmayarak, intizamla, hâcetlere göre ihzar edilmeleriyle Senin herşeye taallûk eden ilminin ihatasına ve herbir şeyi tanzim eden hikmetinin bütün eşyaya şümulüne ve ilâçların ihzârâtı ve madenî maddelerin iddihârâtıyla rububiyetinin rahîmâne ve kerîmâne olan tedâbirinin mehâsinine ve inâyetinin ihtiyatlı letâifine pek zâhir bir surette işaret ve delâlet ederler.

Hem bu dünya hanında misafir yolcular için koca dağları levâzımâtlarına ve istikbaldeki ihtiyaçlarına muntazam ihtiyat deposu ve cihazat ambarı ve hayata lüzumu olan çok definelerin mükemmel mahzeni olmak cihetinde işaret, belki delâlet belki şehadet eder ki, bu kadar kerîm ve misafirperver ve bu kadar hakîm ve şefkatperver ve bu kadar kadîr ve rububiyetperver bir Sâniin, elbette ve herhalde, çok sevdiği o misafirleri için, ebedî bir âlemde, ebedî ihsânâtının ebedî hazineleri vardır. Buradaki dağlara bedel, orada yıldızlar o vazifeyi görürler.

Ey Kàdir-i Külli Şey,

Dağlar ve içindeki mahlûklar Senin mülkünde ve Senin kuvvet ve kudretinle ve ilim ve hikmetinle musahhar ve müdahhardırlar. Onları bu tarzda tavzif ve teshir eden Hâlıkını takdis ve tesbih ederler.

Ey Hâlık-ı Rahmân ve ey Rabb-i Rahîm,

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın talimiyle ve Kur'ân-ı Hakîminin dersiyle anladım:

Nasıl ki semâ ve feza ve arz ve deniz ve dağ, müştemilât ve mahlûklarıyla beraber Seni tanıyorlar ve tanıttırıyorlar. Öyle de, zemindeki bütün ağaç ve nebatat, yaprakları ve çiçekleri ve meyveleriyle Seni bedâhet derecesinde tanıttırıyorlar ve tanıyorlar.

Ve umum eşcârın ve nebatatın cezbedârâne hareket-i zikriyede bulunan yapraklarından ve ziynetleriyle Sâniinin isimlerini tavsif ve tarif eden çiçeklerinden ve letâfet ve cilve-i merhametinden tebessüm eden meyvelerinden herbirisi, tesadüfe havalesi hiçbir cihet-i imkânı olmayan harika san'at içindeki nizam ve nizam içindeki mizan ve mizan içindeki ziynet ve ziynet içindeki nakışlar ve nakışlar içindeki güzel ve ayrı ayrı kokular ve kokular içindeki meyvelerin muhtelif tatlarıyla, nihayetsiz Rahîm ve Kerîm bir Sâniin vücub-u vücuduna bedâhet derecesinde şehadet ettikleri gibi; heyet-i mecmuasıyla, bütün

zemin yüzünde birlik ve beraberlik, birbirine benzemeklik ve sikke-i hilkatte müşabehet ve tedbir ve idarede münasebet ve onlara taallûk eden icad fiilleri ve Rabbânî isimlerde muvafakat ve o yüz bin envâın hadsiz efradlarını birbiri içinde şaşırmayarak birden idareleri gibi noktalarıyla, o Vâcibü'l-Vücud Sâniin bilbedâhe vahdetine ve ehadiyetine dahi şehadet ederler.

Hem nasıl ki, onlar Senin vücub-u vücuduna ve vahdetine şehadet ediyorlar. Öyle de, rû-yi zeminde dört yüz bin milletlerden teşekkül eden zîhayat ordusundaki hadsiz efradın yüz binler tarzda iaşe ve idareleri, şaşırmayarak karıştırmayarak mükemmel yapılmasıyla, Senin rububiyetinin vahdâniyetteki haşmetine ve bir baharı bir çiçek kadar kolay icad eden kudretinin azametine ve herşeye taallukuna delâlet ettikleri gibi; koca zeminin her tarafında, hadsiz hayvanatına ve insanlara, hadsiz taamların çeşit çeşit aksamını ihzar eden rahmetinin hadsiz genişliğine ve o hadsiz işler ve in'âmlar ve idareler ve iaşeler ve icraatlar kemâl-i intizamla cereyanları ve herşey, hattâ zerreler o emirlere ve icraata itaat ve musahhariyetleriyle hâkimiyetinin hadsiz vüs'atine kat'î delâlet etmekle beraber; o ağaçların ve nebatların ve herbir yaprak ve çiçek ve meyve ve kök ve dal ve budak gibiherbirisinin herbir şeyini, herbir işini bilerek, görerek faydalara, maslahatlara, hikmetlere göre yapılmakla, Senin ilminin herşeye ihatasına ve hikmetinin herşeye şümulunü pek zâhir bir surette delâlet ve hadsiz parmaklarıyla işaret ederler. Ve Senin gayet kemâldeki cemâl-i san'atına ve nihayet cemâldeki kemâl-i nimetine hadsiz dilleriyle senâ ve medhederler.

Hem bu muvakkat handa ve fâni misafirhanede ve kısa bir zamanda ve az bir ömürde, eşcar ve nebatatın elleriyle, bu kadar kıymettar ihsanlar ve nimetler ve bu kadar fevkalâde masraflar ve ikramlar, işaret belki şehadet eder ki, misafirlerine burada böyle merhametler yapan kudretli, keremkâr Zât-ı Rahîm, bütün ettiği masrafı ve ihsanı, kendini sevdirmek ve tanıttırmak neticesinin aksiyle, yani bütün mahlûkat tarafından "Bize tattırdı, fakat yedirmeden bizi idam etti" dememek ve dedirmemek ve saltanat-ı ulûhiyetini iskat etmemek ve nihayetsiz rahmetini inkâr etmemek ve ettirmemek ve bütün müştak dostlarını mahrumiyet cihetinde düşmanlara çevirmemek noktalarından, elbette ve herhalde, ebedî bir âlemde, ebedî bir memlekette, ebedî bırakacağı abdlerine, ebedî rahmet hazinelerinden, ebedî cennetlerinde, ebedî ve cennete lâyık bir surette meyvedar eşcar ve çiçekli nebatlar ihzar etmiştir. Buradakiler ise, müşterilere göstermek için nümunelerdir.

Hem ağaçlar ve nebatlar, umumen yaprak ve çiçek ve meyvelerinin kelimeleriyle Seni takdis ve tesbih ve tahmid ettikleri gibi, o kelimelerden herbirisi dahi ayrıca Seni takdis eder. Hususan meyvelerin bedî bir surette, etleri çok muhtelif, san'atları çok acip, çekirdekleri çok harika olarak yapılarak o

yemek tablalarını ağaçların ellerine verip ve nebatların başlarına koyarak zîhayat misafirlerine göndermek cihetinde, lisan-ı hal olan tesbihatları, zuhurca lisan-ı kâl derecesine çıkar. Bütün onlar senin mülkünde, Senin kuvvet ve kudretinle, Senin irade ve ihsanatınla, Senin rahmet ve hikmetinle musahhardırlar ve Senin herbir emrine mutîdirler.

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey kibriya-yı azametinden tesettür etmiş olan Sâni-i Hakîm ve Hâlık-ı Rahîm,

Bütün eşcar ve nebatatın, bütün yaprak ve çiçek ve meyvelerin dilleriyle ve adediyle Seni kusurdan, aczden, şerikten takdis ederek hamd ü senâ ederim.

Ey Fâtır-ı Kadîr, ey Müdebbir-i Hakîm, ey Mürebbî-i Rahîm,

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın talimiyle ve Kur'ân-ı Hakîmin dersiyle anladım ve iman ettim ki nasıl nebatat ve eşcar Seni tanıyorlar, Senin sıfât-ı kudsiyeni ve Esmâ-i Hüsnânı bildiriyorlar. Öyle de, zîhayatlardan ruhlu kısmı olan insan ve hayvanattan hiçbirisi yoktur ki; cisminde gayet muntazam saatler gibi işleyen ve işlettirilen dahilî ve haricî âzâlarıyla ve bedeninde gayet ince bir nizam ve gayet hassas bir mîzan ve gayet mühim faydalarla yerleştirilen âlât ve duygularıyla ve cesedinde gayet san'atlı bir yapılış ve gayet hikmetli bir tefriş ve gayet dikkatli bir muvazene içinde konulan cihazat-ı bedeniyesiyle, Senin vücûb-u vücuduna ve sıfatlarının tahakkukuna şehadet etmesin. Çünkü, bu kadar basîrâne nazik san'at ve şuurkârâne ince hikmet ve müdebbirâne tam muvazeneye, elbette kör kuvvet ve şuursuz tabiat ve serseri tesadüf karışamazlar ve onların işi olamaz ve mümkün değildir. Ve kendi kendine teşekkül edip öyle olması ise, yüz derece muhâl içinde muhâldir. Çünkü, o halde herbir zerresi, herbir şeyini ve cesedinin teşekkülünü, belki dünyada alâkadar olduğu herşeyini bilecek, görecek, yapabilecek, âdeta ilâh gibi ihatalı bir ilmi ve kudreti bulunacak, sonra teşkil-i ceset ona havale edilir ve "kendi kendine oluyor" denilebilir.

Ve heyet-i mecmuasındaki vahdet-i tedbir ve vahdet-i idare ve vahdet-i nev'iye ve vahdet-i cinsiye ve umumun yüzlerinde göz, kulak, ağız gibi noktalarda ittifak cihetinde müşahede edilen sikke-i fıtratta birlik ve herbir nev'in efradı simalarında görülen sikke-i hikmette ittihad ve iaşede ve icadda beraberlik ve birbirinin içinde bulunmak gibi keyfiyetlerinden hiçbirisi yoktur ki, Senin vahdetine kat'î şehadette bulunmasın ve herbir ferdinde kâinata bakan bütün isimlerin cilveleri bulunmakta, vâhidiyet içinde, Senin ehadiyetine işareti olmasın.

Hem nasıl ki insan ile beraber hayvanatın, zeminin bütün yüzünde yayılan yüz bin envâı, muntazam bir ordu gibi teçhiz ve talimat ve itaat ve musahhariyetle ve

en küçükten tâ en büyüğe kadar, rububiyetin emirleri intizamla cereyanlarıyla o rububiyetinin derece-i haşmetine ve gayet çoklukla beraber gayet kıymetli ve gayet mükemmel olmaklaberaber gayet çabuk yapılmaları ve gayet san'atlı olmakla beraber gayetkolay yapılışlarıyla, kudretinin derece-i azametine delâlet ettikleri gibi; şarktan garba, şimalden cenuba kadar yayılan mikroptan tâ gergedana kadar, en küçücük sinekten tâ en büyük kuşa kadar bütün onların rızıklarını yetiştiren rahmetinin hadsiz vüs'atine ve herbiri emirber nefer gibi vazife-i fıtriyesini yapmak ve zemin yüzü her baharda, güz mevsiminde terhis edilenler yerinde yeniden taht-ı silâha alınmış bir orduya ordugâh olmak cihetiyle, hâkimiyetinin nihayetsiz genişliğine kat'î delâlet ederler.

Hem nasıl ki hayvanâttan herbirisi kâinatın bir küçük nüshası ve bir misal-i musağğarı hükmünde gayet derin bir ilim ve gayet dakik bir hikmetle, karışık eczaları karıştırmayarak ve bütün hayvanların ayrı ayrı suretlerini şaşırmayarak hatasız, sehivsiz, noksansız yapılmalarıyla, ilminin herşeye ihatasına ve hikmetinin herşeye şümulüne, adetlerince işaretler ederler. Öyle de, herbiri birer mucize-i san'at ve birer harika-i hikmet olacak kadar san'atlı ve güzel yapılmasıyla, çok sevdiğin ve teşhirini istediğin san'at-ı Rabbâniyenin kemâl-i hüsnüne ve gayet derecede güzelliğine işaret ve herbirisi, hususan yavrular, gayet nazdar, nâzenin bir surette beslenmeleriyle ve heveslerinin ve arzularının tatmini cihetiyle, Senin inayetinin gayet şirin cemâline hadsiz işaretler ederler.

Ey Rahmânürrahîm, ey Sâdıku'l-Va'di'l-Emîn, ey Mâlik-i Yevmiddîn,

Senin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmının tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîminin irşadıyla anladım ki:

Madem kâinatın en müntehap neticesi hayattır. Ve hayatın en müntehap hülâsası ruhtur. Ve zîruhun en müntehap kısmı zîşuurdur. Ve zîşuurun en camii insandır. Ve bütün kâinat ise hayata musahhardır ve onun için çalışıyor. Ve zîhayatlar zîruhlara musahhardır; onlar için dünyaya gönderiliyorlar. Ve zîruhlar insanlara musahhardır; onlara yardım ediyorlar. Ve insanlar fıtraten Hâlıkını pek ciddî severler ve Hâlıkları onları hem sever, hem kendini onlara her vesile ile sevdirir. Ve insanın istidadı ve cihazat-ı mâneviyesi, başka bir bâki âleme ve ebedî bir hayata bakıyor. Ve insanın kalbi ve şuuru, bütün kuvvetiyle beka istiyor ve lisanı, hadsiz dualarıyla beka için Hâlıkına yalvarıyor. Elbette ve herhalde, o çok seven ve sevilen ve mahbub ve muhib olan insanları dirilmemek üzere öldürmekle, ebedî bir muhabbet için yaratmış iken, ebedî bir adâvetle gücendirmek olamaz ve kàbil değildir.

Belki, başka bir ebedî âlemde mes'udâne yaşaması hikmetiyle, bu dünyada çalışmak ve onu kazanmak için gönderilmiştir. Ve insana tecellî eden isimlerin,

bu fâni ve kısa hayattaki cilveleriyle âlem-i bekada onların ayinesi olan insanların, ebedî cilvelerine mazhar olacaklarına işaret ederler.

Evet, ebedînin sâdık dostu ebedî olacak. Ve bâkinin âyine-i zîşuuru bâki olmak lâzım gelir.

Hayvanların ruhları bâki kalacağını ve hüdhüd-ü Süleymanî (a.s.) ve Neml'i ve Nâka-i Salih (a.s.) ve kelb-i Ashâb-ı Kehf gibi bazı efrad-ı mahsusa hem ruhu, hem cesediyle bâki âleme gideceği ve herbir nev'in, arasıra istimâl için bir tek cesedi bulunacağı, rivâyet-i sahihadan anlaşılmakla beraber; hikmet ve hakikat, hem rahmet ve rubûbiyet öyle iktiza ederler.

Ey Kàdir-i Kayyûm,

Bütün zîhayat, zîruh, zîşuur, senin mülkünde, yalnız Senin kuvvet ve kudretinle ve ancak Senin irade ve tedbirlerinle ve rahmet ve hikmetinle, rububiyetinin emirlerine teshir ve fıtrî vazifelerle tavzif edilmişler. Ve bir kısmı, insanın kuvveti ve galebesi için değil, belki fıtraten insanın zaafı ve aczi için rahmet tarafından ona musahhar olmuşlar. Ve lisan-ı hal ve lisan-ı kàl ile Sânilerini ve Mâbudlarını kusurdan, şerikten takdis ve nimetlerine şükür ve hamd ederek, herbiri ibadet-i mahsusasını yapıyorlar.

Ey şiddet-i zuhurundan gizlenmiş ve ey azamet-i kibriyasından perdelenmiş olan Zât-ı Akdes,

Bütün zîruhların tesbihatıyla seni takdis etmek, niyet edip

سُبْحَانَكَ يَا مَنْ جَعَلَ مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ [1]

diyorum.

1. "Ey su ile herşeyi canlandıran Zât-ı Akdes, Seni her türlü noksanlıktan tenzih ederim."

Yâ Rabbe'l-Âlemîn, yâ İlâhe'l-Evvelîne ve'l-Âhirin, yâ Rabbe's-Semâvâti ve'l-Aradîn,

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın talimiyle ve Kur'ân-ı Hakîmin dersiyle anladım ve iman ettim ki:

Nasıl sema, feza, arz, ber ve bahr, şecer, nebat, hayvan, efradıyla, eczasıyla, zerrâtıyla seni biliyorlar, tanıyorlar ve varlığına ve birliğine şehadet ve delâlet ve işaret ediyorlar. Öyle de, kâinatın hülâsası olan zîhayat ve zîhayatın hülâsası olan insan ve insanın hülâsası olan enbiya, evliya, asfiyanın hülâsası olan kalblerinin ve akıllarının müşahedat ve keşfiyat ve ilhamat ve istihracatla yüzer icma ve yüzer tevatür kuvvetinde bir kat'iyetle, Senin vücub-u vücuduna ve Senin vahdâniyet ve ehadiyetine şehadet edip ihbar ediyorlar, mucizat ve kerâmât ve yakînî burhanlarıyla haberlerini isbat ediyorlar.

Evet, kalblerde, perde-i gaybda ihtar edici bir Zâta bakan hiç bir hâtırat-ı gaybiye ve ilham edici bir Zâta baktıran hiç bir ilhâmât-ı sâdıka; ve hakkalyakîn sûretinde sıfât-ı kudsiye ve Esmâ-i Hüsnânı keşfeden hiçbir itikad-ı yakîne; ve enbiya ve evliyada, bir Vâcibü'l-Vücudun envârını aynelyakîn ile müşahede eden hiçbir nuranî kalp; ve asfiya ve sıddîkînde, bir Hâlık-ı Küllî Şey'în âyât-ı vücubunu ve berâhin-i vahdetini ilmelyakîn ile tasdik eden, ispat eden hiçbir münevver akıl yoktur ki, Senin vücub-u vücuduna ve sıfât-ı kudsiyene ve Senin vahdetine ve ehadiyetine ve Esmâ-i Hüsnâna şehadet etmesin, delâleti bulunmasın ve işareti olmasın.

Ve bilhassa, bütün enbiya ve evliya ve asfiya ve sıddîkînin imamı ve reisi ve hülâsası olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın ihbarını tasdik eden hiçbir mu'cizat-ı bâhiresi ve hakkaniyetini gösteren hiç bir hakikat-i aliyesi ve bütün mukaddes ve hakikatli kitapların hülâsatü'l-hülâsası olan Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyânın hiçbir âyet-i tevhidiye-i katıası ve mesâil-i imaniyeden hiçbir mesele-i kudsiyesi yoktur ki, Senin vücûb-u vücûduna ve kudsî sıfatlarına ve Senin vahdetine ve ehadiyetine ve esmâ ve sıfâtına şehadet etmesin ve delâleti olmasın ve işareti bulunmasın.

Hem nasıl ki bütün o yüz binler muhbir-i sâdıklar, mucizatlarına ve keramâtlarına ve hüccetlerine istinad ederek, Senin varlığına ve birliğine şehadet ederler. Öyle de, herşeye muhit olan Arş-ı Âzamın külliyat-ı umurunu idareden, tâ kalbin gayet gizli ve cüz'î hâtırâtını ve arzularını ve dualarını bilmek ve işitmek ve idare etmeye kadar cereyan eden rububiyetinin derece-i haşmetini ve gözümüz önünde hadsiz muhtelif eşyayı birden icad eden, hiçbir fiil bir fiile, bir iş bir işe mâni olmadan,en büyük bir şeyi en küçük bir sinek gibi kolayca yapan kudretinin derece-i azametini, icmâ ile, ittifak ile ilân ve ihbar ve ispat ediyorlar.

Hem nasıl ki, bu kâinatı, zîruha, hususan insana mükemmel bir saray hükmüne getiren ve Cenneti ve saadet-i ebediyeyi cin ve inse ihzar eden ve en küçük bir zîhayatı unutmayan ve en âciz bir kalbin tatminine ve taltifine çalışan rahmetinin hadsiz genişliğini ve zerrattan tâ seyyarata kadar bütün envâ-ı mahlûkatı emirlerine itaat ettiren ve teshir ve tavzif eden hâkimiyetinin nihayetsiz vüs'atini haber vererek, mucizat ve hüccetleriyle isbat ederler. Öyle de, kâinatı, eczaları adedince risaleler içinde bulunan bir kitab-ı kebir hükmüne getiren ve Levh-i Mahfuzun defterleri olan İmam-ı Mübîn ve Kitab-ı Mübînde, bütün mevcudatın bütün sergüzeştlerini kaydedip yazan ve umum çekirdeklerde umum ağaçlarının fihristlerini ve programlarını ve zîşuurun başlarında bütün kuvve-i hâfızalarda, sahiplerinin tarihçe-i hayatlarını yanlışsız, muntazaman yazdıran ilminin herşeye ihatasına ve herbir mevcuda çok hikmetleri takan, hattâ herbir ağaçta meyveleri sayısınca neticeleri verdiren ve herbir zîhayatta âzâları,

belki eczaları ve hüceyratları adedince maslahatları takip eden, hattâ insanın lisanını çok vazifelerde tavzif etmekle beraber, taamların tatları adedince zevkî olan mizancıklarla teçhiz ettiren hikmet-i kudsiyenin herbir şeye şümulüne; hem bu dünyada nümuneleri görülen celâlî ve cemâlî isimlerinin tecellileri daha parlak bir surette ebedü'l-âbâdda devam edeceğine ve bu fâni âlemde nümuneleri müşahede edilen ihsanatının daha şâşaalı bir surette dâr-ı saadette istimrarına ve bekasına ve bu dünyada onları gören müştakların ebedde dahi refakatlerine ve beraber bulunmalarına bi'l-icmâ, bi'l-ittifak şehadet ve delâlet ve işaret ederler.

Hem yüzer mucizât-ı bâhiresine ve âyât-ı kàtıasına istinaden, başta Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ve Kur'ân-ı Hakîmin olarak, bütün ervâh-ı neyyire ashâbı olan enbiyalar ve kulûb-u nuraniye aktâbı olan evliyalar ve ukul-ü münevvere erbabı olan asfiyalar, bütün suhuf ve kütüb-ü mukaddesede, Senin çok tekrar ile ettiğin vaadlerine ve tehditlerine istinaden ve Senin kudret ve rahmet ve inayet ve hikmet ve celâl ve cemâlin gibi kudsî sıfatlarına ve şe'nlerine ve izzet-i celâline ve saltanat-ı rububiyetine itimaden ve keşfiyat ve müşahedat ve ilmelyakîn itikadlarıyla saadet-i ebediyeyi cin ve inse müjdeliyorlar ve ehl-i dalâlet için Cehennem bulunduğunu haber verip ilân ediyorlar ve iman edip şehadet ediyorlar.

Ey Kadîr-i Hakîm, ey Rahmân-ı Rahîm, ey Sâdıku'l-Va'di'l-Kerîm, ey izzet ve azamet ve celâl sahibi Kahhâr-ı Zülcelâl,

Bu kadar sadık dostlarını ve bu kadar vaadlerini ve bu kadar sıfat ve şuûnatını tekzip edip, saltanat-ı rububiyetinin kat'î mukteziyatını ve sevdiğin ve onlar dahi seni tasdik ve itaatle kendilerini Sana sevdiren hadsiz makbul ibâdının hadsiz dualarını ve dâvâlarını reddederek, küfür ve isyan ile ve Seni vaadinde tekzip etmekle Senin azamet-i kibriyana dokunan ve izzet-i celâline dokunduran ve ulûhiyetinin haysiyetine ilişen ve şefkat-i rububiyetini müteessir eden ehl-i dalâlet ve ehl-i küfrü, haşrin inkârında tasdik etmekten yüz bin derece mukaddessin ve hadsiz derece münezzeh ve âlîsin. Böyle nihayetsiz bir zulümden, bir çirkinlikten, Senin nihayetsiz adaletini ve cemâlini ve rahmetini takdis ediyorum.

[1] سُبْحَانَهُ وَتَعَا لٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا âyetini, vücudumun bütün zerrâtı adedince söylemek istiyorum. Belki, Senin o sadık elçilerin ve doğru dellâl-ı saltanatının hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn suretinde Senin uhrevî rahmet hazinelerine ve âlem-i bekada ihsanatının definelerine ve dâr-ı saadette tamamiyle zuhur eden güzel isimlerinin harika güzel cilvelerine şehadet, işaret, beşaret ederler. Ve bütün hakikatlerin mercii ve güneşi ve hâmîsi olan Hak

isminin en büyük bir şuâı, bu hakikat-ı ekber-i haşriye olduğunu, iman ederek Senin ibâdına ders veriyorlar.

1. Allah, onların söyledikleri şeylerden pek münezzehtir ve pek büyük bir yücelikle yücedir.” İsrâ Sûresi, 17:43.

Ey Rabbu’l-Enbiyâ ve’s-Sıddıkîn,

Bütün onlar Senin mülkünde, Senin emrin ve kudretinle, Senin irade ve tedbirinle, Senin ilmin ve hikmetinle musahhar ve muvazzaftırlar. Takdis, tekbir, tahmid, tehlil ile küre-i arzı bir zikirhâne-i âzam, bu kâinatı bir mescid-i ekber hükmünde göstermişler.

Yâ Rabbî ve yâ Rabbe’s-Semâvâti ve’l-Aradîn, yâ Halıkî ve yâ Halık-ı Külli Şey,

Gökleri yıldızlarıyla, zemini müştemilâtıyla ve bütün mahlukatı bütün keyfiyatıyla teshir eden kudretinin ve iradetinin ve hikmetinin ve hâkimiyetinin ve rahmetinin hakkı için, nefsimi bana musahhar eyle ve matlubumu bana musahhar kıl. Kur’ân’a ve imana hizmet için, insanların kalblerini Risale-i Nur’a musahhar yap. Ve bana ve ihvanıma iman-ı kâmil ve hüsn-ü hâtime ver. Hazret-i Mûsa Aleyhisselâma denizi ve Hazret-i İbrahim Aleyhisselâma ateşi ve Hazret-i Dâvud Aleyhisselâma dağı, demiri ve Hazret-i Süleyman Aleyhisselâma cinni ve insi ve Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâma şems ve kameri teshir ettiğin gibi, Risale-i Nur’a kalbleri ve akılları musahhar kıl. Ve beni ve Risale-i Nur Talebelerini nefis ve şeytanın şerrinden ve kabir azabından ve cehennem ateşinden muhafaza eyle ve Cennetü’l-Firdevste mes’ut kıl. Âmin, âmin, âmin.

سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [1]

وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [2]

Kur’ân’dan ve münâcât-ı Nebeviye olan Cevşenü’l-Kebîrden aldığım bu dersimi, bir ibadet-i tefekküriye olarak Rabb-ı Rahîmimin dergâhına arz etmekte kusur etmişsem, kusurumun affı için Kur’ân’ı ve Cevşenü’l-Kebîri şefaatçi ederek rahmetinden affımı niyaz ediyorum.

Said Nursî

1. “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başkabilgimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, ilmi ve kikmeti herşeyi kuşatan Alîm-i Hakîmsin.” Bakara Sûresi, 2:32.
2. “Duâları ise şu sözlerle sona erer: ‘Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” Yûnus Sûresi,10:10.

Table of Contents

Birinci Lem’a
İkinci Lem’a
Üçüncü Lem’a
Dördüncü Lem’a
- Birinci Makam
- İkinci Makam
 - Bir tetimme
 - Hâtime
 - Muhyiddin-i Arabîhakkındaki sualin cevabına zeyldir.

Beşinci Lem’a
Altıncı Lem’a
Yedinci Lem’a
Sekizinci Lem’a
Dokuzuncu Lem’a
Onuncu Lem’a
On Birinci Lem’a
On İkinci Lem’a
- İkinci sual münasebetiyle iki mesele-i mühimme beyan edilecek.

On Üçüncü Lem’a
On Dördüncü Lem’a
- İkinci Makam
 - Hâtime
 - Mukaddime

On Beşinci Lem’a
On Altıncı Lem’a
On Yedinci Lem’a
On Sekizinci Lem’a
On Dokuzuncu Lem’a
Yirminci Lem’a
- Birinci Nokta

Yirmi Birinci Lem’a
- Bir kısım kardeşlerime hususî bir mektuptur
 - Hâtime
 - Mukaddime

Hâtime
Yirmi İkinci Lem’a
Yirmi Üçüncü Lem’a
Yirmi Dördüncü Lem’a
Yirmi Beşinci Lem’a
Yirmi Beşinci Lem’anın Zeyli
Yirmi Altıncı Lem’a
Yirmi Altıncı Lem’anın Zeyli
Birinci Nükte
İkinci Nükte
Üçüncü Nükte
Dördüncü Nükte
Beşinci Nükte
Altıncı Nükte
Yedinci Nükte
Sekizinci Nükte
Dokuzuncu Nükte
Onuncu Nükte
On Birinci Nükte
On İkinci Nükte
On Üçüncü Nükte
On Dördüncü Nükte
On Beşinci Nükte
On Altıncı Nükte
On Yedinci Nükte
On Sekizinci Nükte
On Dokuzuncu Nükte
Yirminci Nükte
Yirmi Birinci Nükte
Yirmi İkinci Nükte
Yirmi Üçüncü Nükte
Yirmi Dördüncü Nükte
Yirmi Beşinci Nükte
Yirmi Altıncı Nükte
Yirmi Yedinci Nükte
Yirmi Sekizinci Lem’anın Yirmi Sekizinci Nüktesi
İfade-i Meram
Yirmi Yedinci Lem’a
Yirmi Sekizinci Lem’a

Yirmi Dokuzuncu Lem’a
BİRİNCİ BAB
İKİNCİ BABHAŞİYE
ÜÇÜNCÜ BAB
DÖRDÜNCÜ BAB
BEŞİNCİ BAB
ALTINCI BAB
Birinci Nükte
Otuzuncu Lem’anın İkinci Nüktesi
İsm-i Âzamın altı nurundan üçüncü nuruna işaret eden Üçüncü Nükte
Otuzuncu Lem’anın Dördüncü Nüktesi
Otuzuncu Lem’anın Beşinci Nüktesi
Hâtime
Otuzuncu Lem’anın Altıncı Nüktesi
Otuzuncu Lem’a
Otuz Birinci Lem’a
Otuz İkinci Lem’a
Otuz Üçüncü Lem’a
Münâcat